

מדינת ישראל

משרד המשלה

עבר סריקה
אד הוק

משרד המשלה

הקלטה חוברים

1999 - 2000

מס' חיק סארי ג' 4/5859

ג - 9585/4

ניזרה פוזי

06/06/2001

02-109-03-05-07

כתובת

מחלקה ינון/ימיתא שחז

סריקת - ספרים - חוברות

1013

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL

**SHLOMO SHARAN
and
ERVIN BIRNBAUM**

*And the LORD saith, Because
they have forsaken my law
which I set before them...
Therefore... I will scatter them also
among the heathen... I will send a
sword after them, till I have
consumed them.*

Jeremiah 9:13-16

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL

THE ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR)

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810 Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

BOARD OF DIRECTORS

Mr. Eliahu Aloni
Mr. Ted Arison*
Mr. Yossi Ben-Aharon
Dr. Ernest Bloch
Mr. Yossef Bodansky
Ambassador Moshe Gilboa
Mr. Haim Haham
Mr. Mordechai Kreiner
Dr. Uzi Landau
Prof. Tsvi Ophir
Mr. Yitzhak Shamir
Mr. Yair Shamir
Mark Zell, Esq.

CHAIRMAN, SPECIAL PROJECTS

Yoram Ettinger

DIRECTOR

Arieh Stav

ADVISORY COUNCIL

Prof. Moshe Arens, Israel
Prof. Yosef Ben-Shlomo, Israel
Prof. Louis Rene Beres, USA
Prof. Paul Eidelberg, USA
Mr. Michel Gurfinkiel, France
Prof. Israel Hanukoglu, Israel
Prof. Gustav Hendriksen, Sweden
Prof. Arie Hillman, Israel
Prof. Raphael Israeli, Israel
Mr. Shmuel Katz, Israel
Prof. Eugene Rostow, USA
Prof. Eliav Shochetman, Israel
Mr. Moshe Shamir, Israel
Prof. Moshe Sharon, Israel
Dr. Martin Sherman, Israel
Prof. Ezra Sohar, Israel
Col. Yoash Tsiddon-Chatto, Israel
Prof. William Van Cleave, USA

*deceased

The **Ariel Center for Policy Research (ACPR)** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ISBN 965 90239 5 2

Copyright © **ACPR Publishers** November 1999

Director of Publishing: Leah Kochanowitz

STATE AND RELIGION IN ISRAEL
WHY THE SEPARATION OF STATE AND
RELIGION IS INAPPROPRIATE FOR ISRAEL

Shlomo Sharan

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT
WITH PARTICULAR REFERENCE TO ISRAEL

Ervin Birnbaum

Shlomo Sharan was born and educated in the United States. A graduate of the rabbinical school of the Jewish Theological Seminary of America (1957) in New York, he received a Ph.D. in Clinical Psychology from Yeshiva University (1965). He serves as Professor of Educational Psychology, School of Education, Tel-Aviv University where he has taught since 1966. He is the author of many books and articles on education and psychology, and contributes frequently to journals in English and Hebrew on topics of Judaism, Zionism and Israel.

Ervin Birnbaum was graduated from the rabbinical school of the Jewish Theological Seminary in New York (1958), and received a Ph.D. from the Department of Public Law and Government at Columbia University. He served as Associate Professor of Political Science at the City University of New York, and, after settling in Israel, taught at Haifa University. For more than 20 years he has served as Rabbi of Congregation Beit Yisrael in Netanya. **Prof. Birnbaum** is the author of **The Islamic State of Pakistan** (published by the Pakistani Historical Society, 1957), **The Politics of Compromise: State and Religion in Israel** (Farliegh Dickinson University Press, 1970), and **In the Shadow of the Struggle** (Gefen Publishing House, 1990).

The opinions expressed herein are solely those of the authors and do not necessarily reflect the views of the members of the **ACPR**.

The **ACPR** permits quotation of the material herein without permission, provided that the **ACPR** is credited as the source. The **ACPR** requests a copy of any such use.

Additional copies of this and previous studies are available from the **ACPR**'s office.

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL

Table of Contents

STATE AND RELIGION IN ISRAEL

WHY THE SEPARATION OF STATE AND

RELIGION IS INAPPROPRIATE FOR ISRAEL 7

Shas and Shinui 9

Kings, Prophets, Priests and Messiahs: A Historical Note 10

What is Judaism? The Jewish Cultural Heritage 12

Judaism between Militant Secularists and Haredim 13

Jewry and Judaism as Co-Existent 14

Jewry, Zionism and the Ingathering of the Exiles 18

Who Wants Separation of State and Religion and Why?
The Latent Political Motives Behind this Proposal 20

Jewry's Non-Colonization of Territory Outside Israel 25

The Emancipation and Assimilation 27

Religious Coercion and Secularism in Israel 28

What Form of "Religion" is Meant in "State and Religion"? 34

Jewish Cultural Diversity and Israel's National Survival 36

How Inclusive Can Reconstruction Realistically Strive to Be? 40

Appendix:

Cultural Milestones in Jewish Civilization 43

Bibliography 52

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT

WITH PARTICULAR REFERENCE TO ISRAEL 57

Introduction 59

The Role of Religion 60

The Practical Impact of Religion Within the Social Structure 62

Types of Models that Evolved:

France 64

Italy 66

Germany 67

USA 69

England 72

Types of Other Models that Evolved 73

Possible Applications to Israel 75

The Value of Status Quo 75

Don't Bite the Hand that Feeds You 78

The True Prophetic Voice: Call for Social Action 80

Depoliticizing Religion 81

The "Religious" – "Secular" Dispute 93

Bibliography 100

THE ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH

Publications * Activities 103

STATE AND RELIGION IN ISRAEL

WHY THE SEPARATION OF STATE AND RELIGION IS INAPPROPRIATE FOR ISRAEL

Shlomo Sharan

STATE AND RELIGION IN ISRAEL

WHY THE SEPARATION OF STATE AND RELIGION IS INAPPROPRIATE FOR ISRAEL

Shas and Shinui

Elections to the 15th Knesset on May 17, 1999, brought Shas, the ultra-Orthodox religious political party, a dramatic increase from 10 to 17 in the number of its representatives in Israel's (120 seat) parliament (Knesset). Shas membership consists almost exclusively of Jews who immigrated, or whose forebears immigrated, to Israel from the Moslem countries of the Middle East. The sheer rapidity of its rise in less than a decade to the third largest political body in the country makes the Shas party unique in Israel's political history. Simultaneous with the 41% increase in parliamentary seats for Shas compared to the previous Knesset, was the formation of a small political party, Shinui (Change), that won 6 seats on the basis of a single-mission, anti-religious-coercion platform. That, too, is a phenomenon without precedent in Israel's history. Other parties have included anti-religious-coercion planks in their platforms, but this is the first time that any party, of Jews or non-Jews, was elected with a solely negative platform. Of central importance here is the fact that the meteoric rise of Shas, following a long period in which the ultra-Orthodox (Haredi) political parties have played an increasingly salient role in Israel political life, has highlighted the public significance of the relationship between state and religion in Israel. However, this remarkable increase in parliamentary seats for the Shas party could have resulted from political circumstances specific to the 1999 elections that may dissipate by the next elections: Many of the people who voted for Shas were previously supporters of the Likud. Only the future will tell if the current status of Shas is a transient or permanent feature of Israel's political map.

At the present time, the left-wing Meretz party, the Shinui party, as well as other smaller groups that wave the banner of militant secularism, seek "separation of religion from the state" as part of a constitution they wish to adopt and which Israel does not have to

this day (and is unlikely to have in the foreseeable future). They claim that a constitution is necessary to safeguard democracy in Israel and to block the concentration of political power in the hands of Orthodox-Haredi groups. The Reform group, that has a relatively small following in Israel, also favors separation of state and religion, thereby aligning itself with the secularists. We surmise that the Reform group became convinced that this tactic could win recognition for its rabbis who heretofore have been denied official status in Israel. It is also possible that many members of the Reform group in Israel genuinely support the ideological-political platform of the Left.

There are many excellent reasons why Israel should adopt a constitution, if it were possible. Most reasons concern Israel's present ill-conceived electoral process and its political and governmental structure, all of which are in dire need of overhaul. (Eidelberg, 1999; Kontzler, 1982) However, the need for a constitution and the issue of separation of state and religion are not necessarily related. It is not the case that the Knesset, or a public referendum, would ratify a constitution separating state and religion, whatever else it may accomplish. A large portion of the population, including citizens who are not Orthodox, does not want a separation of such a kind.

The present discussion examines why some Jews in Israel want separation of state and religion, and why such a separation is not desirable for Israel.

Kings, Prophets, Priests and Messiahs: A Historical Note

From its inception, Judaism taught that there was always an unequivocal separation between Man - whoever he or she may be - and God. The Israelite Kings, beginning with Saul up to the destruction of the First Temple (app. 1025 BCE. to 586 BCE), are depicted in the Books of Samuel and Kings as only too human without any suggestion of possessing divine attributes. During this period of the First Temple, the Kings of Israel and, at times, those of gentile nations as well, were perceived as subject to, and implementers of, the Divine will, just as prophets and priests were perceived as God's spokesmen. This distance between King and God in ancient Israel is quite unlike their special association, even frequent identification, in most of the religions of the ancient world.

(Albright, 1964, chapter 7) Some vestiges of the close association between King and God survived even in many Christian monarchies.

The Israelites/Jews were never totally reconciled with having a king. (I Samuel, 10) There was much opposition to many kings in Israel's history who were accused by prophets and later by rabbinic sages of having "performed evil in the eyes of the Lord". Nonetheless, the kingships of David and Solomon achieved unshakeable prestige in Jewish tradition, and David's descendents were venerated in Palestine and later in the Babylonian Exile for more than 15 centuries.

The subject of leadership and religion in ancient Israel is quite complex. Prophecy and priesthood are actually different dimensions of religious life, and each had its own special relationship with "political" leaders. Such is the case with the towering figure of Moses who was both leader and prophet. Yet, even he was not invested with all of the major roles. His brother Aaron served as high priest. Never again in Israel's history was political leadership and prophecy united in the same person. Apparently, the two roles of political and of religious leadership were generally separated but stood in a fairly close relationship to one another. On occasion this was a dialectical and ambivalent relationship with different views of what the nation was to do.

The phenomenon of the "false messiahs" that surfaced sporadically over many centuries in Jewish history in different countries and eras also exemplifies the intimate connection between the spiritual-religious and temporal-political realms for centuries after Jewry had lost its territorial sovereignty. These remarkable people, who galvanized large sectors of Jewry to re-conquer Palestine and re-establish Jewish sovereignty there, were charismatic figures who embodied a Messianic-redemptive role in both the religious and political sense. Their combined political-military and religious significance were often obvious and threatening to the ruling powers, a fact which almost inevitably led to their downfall (and hence to receiving, in retrospect, the title of "false" messiah). (Aescoly, 1956) What deserves attention here is the fact that deliverance of Jewry from domination by foreign rulers or from exile was a central theme in Jewish life throughout the ages. With the 2nd

millennium of the Christian era, after a thousand years of exile, Jewry more or less adjusted to the notion that military-political action by the Jews themselves could not restore their national independence. Henceforth, the political this-worldly redemption of Jewry was spiritualized and attributed to the instrumentality of God alone. (Kaufmann, 1929-1932) Yet, some residue of the hope for this-worldly restoration of Israel's independence was kept alive, albeit in an abstract form, by anticipating the arrival of a messianic figure. That person, God's messenger, would embody the eschatological and political yearnings of the Jewish people. No Messiah could be genuine if his mission was purely spiritual, leaving Jewry in exile. Remarkably, a series of such figures emerged even after the 10th century, the most famous of whom was Shabbatai Zvi in the middle of the 17th century. He attracted vast numbers of followers from all over the Near East and Europe who were ready to fight (alongside God) to regain the Holy Land. (Scholem, 1957) Shabbatai Zvi also aroused enormous opposition among rabbinic leaders who denied his messianic status and who insisted that Jewry refrain from "pushing the end" or trying to force God's hand through military escapades.

These traditions, and their attendant conflicts, are indigenous to Jewish historical civilization. At times it appears that modern Jewry is unaccustomed to national sovereignty due to its millennia-long exile. Apparently, the Jewish nation of today, not unlike our Biblical ancestors, must adjust to the notion that its own Jewish government, not only the governments of the gentile nations, also imposes a degree of coercion and limitation on individual or group freedoms. Today, the ultra-Orthodox Haredim in Israel and in the Diaspora have yet to accept the legitimacy of the secular state of Israel since it was not established by Divine intervention and the temporal government does not proclaim its allegiance to the Divine Law. (Friedman, 1991) (Different views of state and religion expressed during the Middle Ages by famous scholars and leaders of Jewry appear in the volume edited by Ravitsky, 1998.)

What is Judaism? The Jewish Cultural Heritage

Before embarking on the main subject of this discussion, some clarification of the term Judaism as used here is required. Judaism here does *not* refer exclusively to the Law (Halachah) that governs

Jews' behavior in various realms of life. Many Jews today, particularly those who have not received a thorough Jewish education, or those whose exposure to Judaism is mediated by the image of the ultra-Orthodox Haredim, tend to make this identification. By contrast, our use of that term refers to the entire spiritual-intellectual-cultural-communal-national and religious heritage of the Jewish people accumulated through the ages, including the Law. This latter view is the basis for the entire discussion offered here. It is this view that is overlooked in the loud public debates over state and religion in Israel. These debates appear to assume, even in the view of radical secularists, that Judaism is identical with the Halachah (The Law based largely on the Talmud).

In order to establish a common referent for our use of the term Judaism, some of the outstanding milestones of the Jewish cultural heritage from earliest times until today are presented in the Appendix (see pp. 43-51) in outline form. It may prove useful for those readers who would like to review some of the major contributors, books etc. that express the substance of the Judaic tradition.

Judaism between Militant Secularists and Haredim

The entire array of literary and social productivity from early Biblical days to today, briefly outlined in the Appendix, is subsumed here under the title of Judaism. This conception differs a great deal from a view of Judaism as consisting of the Law, whether that notion is entertained by secularists or by Haredim. The Talmud and Midrashim evolved over a period of 800 years, and have vast breadth and depth. They encompass civil, political, historical, religious, moral, philosophical (such as logic), literary and theological topics. But by necessity, not all of Jewish cultural-religious life was, or could have been, recorded in the Talmud and Midrash. No set of written works could replace the importance of the Talmud and Midrash for Judaism. Yet, these extensive literary traditions were completed at given times, and other forms of Jewish thought and creativity emerged. The historical-developmental view adopted here encompasses the great unfolding of Jewish thought and creativity over 3,400 years, from the second pre-Christian millennium up to the present. It recognizes the contribution to the development of Jewry and Judaism of Jews from many diverse

avenues of Jewish life. Moreover, it emphasizes the fact that Jewish creativity and continuity, for all the upheavals and vicissitudes that Jewry has encountered, proceeds on into today's world. Authentic Jewish creativity was not frozen at some particular moment in history, or limited in scope to the legal material, or to the legends, in the Talmud, although that seems to be the view subscribed to by the Haredim, and ironically echoed by many secular Jews as well. Nor was Jewish tradition limited to the Hebrew Bible, ignoring later rabbinic traditions. Rabbinic tradition was rejected by Christianity and Islam, by some sects that broke away from Judaism (e.g. the Karaites), as well as by some branches of Reform Jewry in Hungary, Germany and the US in the late 19th and early 20th centuries. Finally, Jewry's millennia-long tradition was never discarded by Zionism on the garbage heap of history, as asserted by some writers who sought, and still seek, to create "the new Jew free from history and tradition". (See one formulation of this position in Shapira, 1997.)

Judaic-Hebraic creativity over the centuries was based on a remarkable degree of conscious historical continuity through the ages. Until the Emancipation when many Jews abandoned their heritage wholesale, Jewry was an historically conscious nation par excellence. It is precisely the cultural breadth and continuity of the Jewish heritage that constitutes our conception of Judaism in contrast to the distinctly limited conceptions preached by both sides of the secularist-Haredi struggle. We shall return to this topic later.

Jewry and Judaism as Co-Existent

One source of widespread misunderstanding about the relationship between religion and state in Israel lies in the fact that there is a total identity between the boundaries of the Jewish religion and those of the Jewish People/Nation. The few non-Israelite ethnic groups that did adopt Judaism, especially during the late Second Temple period, were completely assimilated into the Jewish People. By contrast, Christianity, Islam and Buddhism were adopted by, or imposed upon, many nations that retained their original ethnic-national identity. Judaism, on the other hand, was never adopted by any nation other than the one Jewish nation. (Kaufmann, 1929-1932) *The Jewish religion and the Jewish People/Nation consequently are totally co-existent. One can only*

speculate what Jewish history would have been like had Judaism become the official religion of other nations in addition to the People of Israel.

The absence of separation between state and religion in Israel today is not the consequence of political-bureaucratic arrangements inherited from the British Mandate in Palestine granted by the League of Nations. Nor is it the result of the political power acquired by the religious parties in the Zionist Movement at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, or since 1948 in Israel's coalition government. Rather, *it stems more directly from the historical inseparability of Judaism and the Jewish ethnic-national entity*. Every holiday, every ritual, every symbol, and certainly most of the vast Judaic/Hebraic literature (roughly outlined in the Appendix), have religion and nation, individual and community, woven into their very essence. Of course the literature expresses the perspective and values of Jewish society throughout the ages. *The bond between state and religion is, therefore, a function of the three thousand-year-old interlocking of Judaism and Jewry. Indeed, one without the other is patently inconceivable*, a fact clearly understood by the Jews since antiquity. Perhaps many of the advocates of separation are unaware of the fact that they are recommending that Israel forsake its unique historical civilization, destroying the very foundations on which the Jewish nation is built. The relation between state and religion for Jewry is a national-historical-cultural-religious and psychological question, a question of historical roots and identity, not simply a legal one.

A question that looms large in the mind of anyone who comprehends the potential enormity of the loss to Israeli Jewry if Judaism and the state were to be formally separated is, just what is supposed to substitute for, or replace, this great heritage? What will fill the cultural-historical vacuum that will be created? Would Israel be a mere receptacle for pieces of "culture" imported from the US and Europe? Could it survive and flourish primarily as a technocratic society devoted to the pursuit of "markets" for its material, technological or scientific products? Is that what provides meaning and direction to an entire society, especially an immigrant society like Israel whose diverse Jewish population retains cohesion precisely because we are all members of an identifiable historical-cultural ethnic entity? Can the so-called "post-modern" a-

historic individualism provide a moral-intellectual-spiritual foundation that will sustain Israel and world Jewry into the future? European humanism, once the hope of enlightened liberalism, is now largely defunct. Even if it meets the cultural needs of its inhabitants, Western culture is only partially relevant for nourishing the rehabilitation of Jewish life after the Holocaust and the uprooting of millions of Jews from their birthplaces as part of the "Ingathering of the Exiles". The cultural products of contemporary Israel, some portion of which might be of lasting value, can hardly suffice in any respect to replace the immeasurable depth and breadth of the Jewish historical heritage.

This position clearly contradicts the view that secularists created "almost everything" in Israel, as asserted by the essayist and poet, Natan Zach. (Cited by Karsh and Urian, 1998, p. 4.) Zach includes in his list of six or seven secular or liberal writers who "created almost everything" in Israel's contemporary culture, such names as A.D. Gordon, H.N. Bialik, and Ahad Ha'am. One can confidently say that these men displayed a boundless devotion to Jewry, they possessed a profound love of Jewish tradition even if they were not strictly observant, and they were deeply immersed in Jewry's historic and religious tradition. They undoubtedly would be repelled by the anti-Jewish character of militant secularism in contemporary Israel. With all his secular approach to Jewish culture, Ahad Ha'am carefully observed Jewish traditional-religious law, especially regarding the Sabbath and holidays, dietary laws, etc. (Simon, 1960) Regrettably, far too little of the intellectual heritage left by these men is evident in Israel's cultural life today. Israel would not be experiencing a cultural crisis of the kind it has now if that were not true. (Schweid, 1996)

Mr. Zach also commented that medicine, law, journalism, etc. in Israel have no relationship to Jewish tradition and are the products of secularism. That is a strange and spurious argument. Medicine or journalism were not invented by Jews, and do not form part of the Jewish religious tradition. That is true but trivial. These disciplines are not the product of any one nation or culture, nor is their existence and practice in Israel, or in any country, dependent upon secularism. Would a Catholic Spaniard or Moslem Pakistani ever express such a strange idea? A comment of this kind seems to be part of the "Jewish sickness" defined as "a troubling concern with

the Jews' acceptance by the gentile world". Jews afflicted with this obsession exploit every opportunity to minimize "Jewish" culture and constantly affirm the need for Jews to embrace the "universal" (sic) culture of the non-Jewish world (the USA?). By so doing, they say, Jews will be perceived as part of the international community and not as separatists stricken with ethno-centricity.¹

Yet, many of the physicians, lawyers, journalists, physicists, in Palestine and Israel of the 1930s, 1940s and 1950s, etc. were devoted Jews. They viewed themselves as part of the Jewish national-cultural renaissance, and many had very positive attitudes toward Jewish religious-cultural tradition even if they were not Orthodox (although it is not known how many professional Jews in the Yishuv and the early years of the State observed some or many forms of traditional behavior). They certainly viewed themselves as contributing to the regeneration of the Jewish People as a whole. Few if any of the people in these fields during that period expressed the negativism toward Judaism and Jewry that characterizes the attitudes of militant secularists among the present generation of writers and professionals in Israel, unless they belonged to the communist-leaning Left of that period. (Baron, 1947/1960, pp. 239-240; Yariv, 1953)

Throughout most of Jewish history Jews practiced all professions available to them alongside their study of traditional Jewish texts. Modern secularism *per se* did not introduce Jews to the practice of non-Jewish professional knowledge. Today, unlike Jewry through most of Jewish history, the Haredi population forbids educating its youth in secular knowledge unrelated to Jewish religious life *per se*. Consequently, a large portion of the Haredi population cannot participate in the main stream of the nation's economic life. It cannot even support itself. That is clearly a great source of conflict with the non-Haredi population of Israel, and one of the more recalcitrant issues in the religious-secular confrontation in Israel that must be resolved to the satisfaction of all relevant parties.

¹ This precise position was reiterated several times by Amnon Rubenstein of the Meretz party, during the TV discussion led by Yaakov Ahimeir on July 5, 1999. Professor Rubenstein is a former Minister of Education.

Be that as it may, no nation just "starts all over again" because its ancestral heritage, including its religion, is ignored by some of its members, even if they manage to gain political power. No reform of government and society, in Israel or anywhere, can be achieved by discarding the nation's greatest treasures. Even Russia and China are learning that lesson, and they have lived on their soil for thousands of years without interruption. Israelis who are alienated from their own history and religion by virtue of various historical and cultural circumstances, have yet to learn to cope with modernism and remain rooted in their historical identity and culture as Jews. When all is said and done, today (unlike 30 or more years ago) anti-Judaism becomes anti-Zionism. Remarkably, this reality is echoed in the words of 831 Orthodox, Conservative and Reform rabbis in 1942 who responded to a statement by 90 Reform rabbis in the United States opposing Zionism. The former group wrote as follows:

...Zionism is not a secularist movement. It has its origins and roots in the authoritative religious texts of Judaism...Anti-Zionism, not Zionism, is a departure from the Jewish religion. (Quoted by Baron, 1947/1960, p. 342, note 44.)

This forceful statement reflects historical reality to the effect that Zionism did not present itself as an alternative identity to Judaism. Zionism presented itself "as the royal road for saving, securing and ensuring that Jewish identity could flourish". (Schweid, 1996, p. 105) In Europe, both the ultra-Orthodox, Halachah-centered Judaism and the Reform movement during the heyday of its local-patriotism and assimilationism, attempted to distort this reality. To the extent that they succeeded, they misled their followers, with tragic consequences for them as Jews and as human beings.

Jewry, Zionism and The Ingathering of the Exiles

From our discussion thus far it should be clear that suggesting that the State be separated from Judaism is tantamount to advocating that Israel become a non-Jewish nation. It is also tantamount to suggesting that Israeli Jewry be separated from its national-cultural history and continue its life in the State of Israel devoid of a past, as if nations can jettison their past at will. It is particularly important to realize that such separation implies that Diaspora Jewry, whose Jewish identity today is publicly represented primarily through

religious affiliation, could no longer recognize the Jews of Israel as members of the same historical-ethnic group. Separation of religion and state *within* Israel actually conveys the message that Israeli Jewry relinquishes the Jewish *national and religious* identity of all the Jewish communities *outside* Israel in the Diaspora. Separation of Israel from Diaspora Jewry, would lead to at least two major consequences, whether the political Left in Israel realizes that or not:

- It would undermine the basis for any connection and sense of responsibility that Israel bears for the Diaspora, thereby negating the need for, and meaning of, the Law of Return and any future immigration of large numbers of Jews to Israel.
- It relegates Diaspora Jewry to national assimilation into the population of the host nations where Jews happen to reside. In that case, Israel would be consciously contributing to the gradual disintegration of the Diaspora precisely as the Emancipation (as well as Jewry's persecutors) intended, namely, to promote or impose the national assimilation of Jewry with or without their religious conversion. It was this very process, in addition to physical persecution, that Zionism explicitly undertook to counteract by returning Jewry to the Land of Israel.

From the point of view of attenuating Jewish ethnic-national identity and restricting its expression to religion, the Emancipation succeeded (if one can call it that after the Holocaust). Many if not most Jews in the Diaspora view themselves precisely in that way today. Nevertheless, one of the basic insights and principles of Zionism has always been that, despite cultural assimilation and despite the adoption by many Jewish individuals of non-Jewish national identity, Diaspora Jewry retains its membership in the Jewish nation, which is not determined merely by individuals' personal culture or will. Furthermore, Israel as a Jewish nation recognizes world Jewry as a constituent of the Jewish nation, and accepts responsibility for world Jewry when the need arises in terms of acting as its political-national representative. (Schweid, 1983) That responsibility was realized often in the past 50 years, including the mass immigrations to Israel by Jews from all corners

of the world following WWII. During the past two decades Israel has absorbed fully 20% of its present population from Ethiopia, South America, Iran, and all the countries of the former Soviet Union. In the future it is more than likely that many Jews still remaining in the Diaspora, especially in Western countries, will elect to fulfil this potential by moving to Israel, for any number of internal and/or external reasons. This continuous process is known to Jewry and Zionism under the name of the "Ingathering of the Exiles". The goal of gathering the dispersed Jews from all over the globe back into their historic homeland has always formed a cornerstone of Judaism (and hence, of Zionism) since Biblical times without interruption, forcefully articulated by the prophets of Israel. From this perspective, separation of Judaism from the State is tantamount to the termination of Zionism and the eventual disintegration of the Jewish People itself.

Who Wants Separation of State and Religion and Why? The Latent Political Motives behind this Proposal²

If the proposed separation of state and religion is potentially so destructive to Jewish existence in general, and to the existence of Israel in particular, why would Jews suggest taking that step? What could be gained from such an act? Since the negative consequences of this step are so blatant, it is not reasonable to attribute complete naivete of these consequences to those who support the suggestion. Nevertheless, given the widespread ignorance of Jewish culture and history common among large sectors of Jewry today, both in and outside of Israel, it is not surprising that separation of state and religion in Israel is supported by Jews who identify as devoted Zionists. Their most obvious precedents are the democratic governments of Europe and the Americas. Given the problems of non-accountability and non-representation of a defined constituency in Israel's present electoral system, (Eidelberg, 1999; Kontzler, 1982), as well as the tensions

² This discussion is not to be construed to imply that all secularists are members of Left-wing political parties, or that all Jews seeking separation of state and religion are identified with the Left. However, the political motive behind the move to separate state and religion as explained here is a Leftist view not shared by other Jews who seek the same short-term goal but for different reasons and different long-term goals.

between the secular Left and the Haredim, these well-meaning citizens think that a constitution will solve these problems in one stroke.

Many Israelis seeking separation of state and religion view this phrase as expressing a separation of *religious institutions* from government, not the discarding of religious tradition or values from the workings of the State of Israel. These Jews want Israel to be a Jewish state, not another principality in the Moslem Middle East. But they do not want to see gross inequalities in their government's support of social institutions on the basis of affiliation with religious parties. Totally unregulated, discretionary distribution of public funds to specific institutions in Israel has become an endemic feature of the agreements reached between political parties as part of the "dowry" that accompanies the establishment of the coalition government. Apparently, the public perceives the slogan about separating state and religion as a mechanism that will eradicate this bizarre practice and other distasteful distortions in Israel's political processes, without fully grasping the manifold implications of this position. Some of these distortions appear to be the responsibility of the religious political parties, while others are part of Israel's political norms since 1948.

In the opinion of this author, the general public in Israel seems unaware of the less obvious intentions behind the political Left's position on the issue of state-and-religion. We must distinguish here between the manifest and latent motives behind the call for separation now being bandied about in Israel's political arena. Examination of the ideological platform of the secularist Left reveals a latent set of motives and goals quite different from those manifested in the deceptively straightforward slogan that calls for separation of state and religion. First and foremost these intentions are political, directed at Israel's relationship with the Arabs. Second, Leftist ideology is predicated on a profound antagonism toward Judaism and Zionism that often erupts into unbridled hatred. What is particularly astonishing about this hatred is that it is expressed by Jews, some of whom number among Israel's novelists, playwrights, historians and leading politicians. The present discussion cannot undertake an analysis of Jewish self-hatred, or hatred of Jews and Judaism by Jews. That complex problem has been treated in a number of recent publications to which interested readers are

referred. (Alexander, 1993; Dor-Shav, 1998; Gilman, 1985; Halkin, 1994; Meged, 1994; Sharan, 1995; Stav, 1998a, 1998b; Urian, 1994, 1998; Wisse, 1992) A few comments will suffice to illuminate the anti-Jewish orientation of Leftist ideology in Israel, of which separation of state and religion is but one item.

Leftist anti-religious expressions may be heard and seen in many arenas of Israeli life, but they are most notable in the news media, in politics, in a large portion of Israeli literature and literary criticism, in the theatre where it is particularly virulent, and in Israeli films. The Left-oriented culture is centered in what remains of the kibbutz movement, in literary circles, and in the universities and colleges that are heavily politicized. Academic freedom allows professors, primarily of sociology, political science, history and literature, to present their anti-Jewish and anti-Zionist theories to students who are virtually a captive audience. Not many Jewish philanthropists or just the grass-roots Jewry, in the Diaspora who for decades have contributed large sums of money to Israel's universities and other institutions of higher learning, have any notion of the extent to which their money supports a relentless condemnation of the Jewish religious and cultural tradition. It also supports on-going denunciation of Jews whose opinions and beliefs, particularly those relating to Israel's relations with the Arabs, do not coincide with those of the Left.

As a prototype of what some Leftist literati have to say about religious Jews and/or about those whose political orientation differs significantly from theirs, one quotation will suffice, rather than attempting to provide a survey of how certain Jewish writers, historians and politicians in Israel have denounced, distorted and condemned Israel's policies over the past few decades. The quotation is taken from an article in the **Yediot Ahronot** newspaper (June 8, 1989) written by Amos Oz, a well known Israel novelist. He is a recipient of several coveted prizes in literature, and a moral "Guru" of the militant secularists. In his article, Mr. Oz, who teaches Hebrew literature at Ben Gurion University in Beersheba, is talking about the Gush Emunim, a branch of the National Religious Party (Mizrachi). In its day, Gush Emunim consisted of pro-nationalist religious Jews who established many Jewish communities in Judea and Samaria in the early 1980s. Amos Oz wrote that these people were:

A messianic cult, insensitive and cruel...a herd of armed gangsters... criminals against humanity... sadists... pogromists and murderers, who have sprung out of some dark corner of Judaism...out of the cellars of depravity and bestiality, ...a Jewish fanatical Hizbullah...in order to impose their blood-soaked and insane rituals...

A person capable of expressing such virulent hatred indicates an acceptance of these extremely pathological ideas as their own. Even worse is the attribution of these characteristics to other Jews with whom he/she disagrees even though they reflect the most depraved form of pathological anti-Semitism.

The "settlement" activities of religious and "secular" Jews in the territory of Judea and Samaria was, and is, perceived by the Left, as it is by the US State Department and by some members of the European Union, as a "stumbling block" to peace with the Palestinian Arabs who claim the territory as their own. Hence, religious Jews, along with the political Right, frustrate the Left's intention to give (Peace Now would say "give back") Judea and Samaria to the Palestinians in return for a peace treaty. According to the political Left, these Jews stand in the way of fulfilling this vision of a "West Bank" (i.e. all of Palestine west of the Jordan River) divided between Arabs and Jews. That doctrine – or its variant known as the "bi-National State" – was the official position of the political Left since before Israel's independence and was severely denounced by David Ben-Gurion in 1953. (Yariv, S.S., pseudonym for David Ben-Gurion, 1953) In fact, this position was never formally abandoned or repudiated. Consequently, the religious branch of Jewry and the political Right, not the Arabs, are depicted by the Left, and by some sections of the Labor Party as well, as the primary frustrators of Israel's attempt to make peace and end its wars with the Arabs. Arab terrorists committed, and continue to commit at the time of this writing, incessant acts of theft (tens of thousands of automobiles, agricultural machinery, thousands of valuable beehives, and other valuables), the burning of forests, the kidnapping and murder of soldiers, and above all acts of murderous terrorism against civilians in taxis, buses or cafes. Several hundred Jewish men, women and children have lost their lives in these terrorist attacks since the signing of the Oslo peace accords. These horrendous acts only produced "sacrifices for

peace" in the words of Yitzhak Rabin and Shimon Peres, not "murder" like that committed by Gush Emunim, according to Amos Oz. Establishing or defending Jewish communities in the territory of Judea and Samaria as equated with the (anticipated) murder of Jews and Arabs by fanatical and depraved Jews, is a view that expresses a grotesque and extreme form of Jewish self hatred.

It was, and remains to this day, illegitimate in Israel to oppose or even question the validity of the agreements with the PLO. Whosoever does is labeled as someone inciting to violence, a fascist, a messianic fanatic, etc. Yet, a professor of history at the Hebrew University suggested in print that the Israeli army send tank units to wipe out a Jewish community - of men, women and children - built on the so called West Bank. Anyone using such language, who is identified as religious or a member of a Right wing political party, would be tried and jailed for "inciting to violence", but the professor's published remarks, in the eyes of the news media, are part of the ethos of enlightened liberals who can do no wrong. (Shiloah, 1991)

Once Judaism is discarded, and along with it, its modern offspring Zionism, as the foundation of the State of Israel, the Israelis will be free to return the territory they stole from the Arabs, say Israel's leftist ideologists. That will presumably usher in the age of peace and prosperity in the "new Middle East" (Peres, 1993), where only markets, not nationality or borders, are of any importance. The territory once called Israel can then become a multi-cultural society owned equally by "all its citizens", Jews and non-Jews alike. That is to say, according to the half-century old, or more, goal of Israel's Left, Israel should become a multi-national conglomerate dominated, of course, by the Arab majority that will emerge from an unrestricted influx of immigrants from all corners of the Moslem world. (Mautner, Sagi and Shamir, 1998) Discarding Judaism as the historical-religious heritage of the Jewish People is a *sine qua non*, in the Leftist vision of peace, for achieving a genuine rapprochement with the Palestinian Arabs. (Agassi, 1984) *That* is the less obvious motive of the present campaign for separation of state and religion in Israel. It is not merely resentment of certain legislation perceived as religious coercion that drives this political activity.

When the large exodus of Jews from the Soviet Union began in the 1980s, some Arab Palestinian leaders (headed by Feisal Hussein) undertook to influence East European countries to curtail the number of Jews receiving permission to leave. Fortunately that effort failed. The Arab Palestinian initiative was directed not only at limiting the influx of Jews into Israel, but also at contributing to the ultimate rejection of Zionism by the State of Israel. Ironically, the Arab position was anticipated by some of Israel's writers and academics who not only advocated the termination of Zionism, but who were already celebrating its demise. Israeli Jewry's rejection of its connection with and responsibility for Diaspora Jewry, they assert, is actually not a catastrophe but rather the royal road to the solution of the conflict with the Arabs over possession of the Land of Israel. (Agassi, 1984) This position underlies the current theory discussed in some academic circles in Israel to the effect that Jewry has moved into a "post-Zionist" era. Such phrases are eagerly seized upon by politicians and diplomats – American, European and Palestinian – straining to support the secession of Israel territory to the Arabs.

In short, the pressure in Israeli society for separation of state and religion does not stem solely from the need for social reform to end religious coercion, as it is often presented. As long as this political agenda drives the demand for separation of state and religion in Israel, even resolution of the antagonism between secularists and Haredim (discussed later) is not likely to eliminate the call for separation.

Jewry's Non-Colonization of Territory Outside Israel

Judaism occupies a central role in comprehending the unprecedented phenomenon of Jewry's return to the Land of Israel nineteen centuries after the destruction of Jewish sovereignty and forced exile. It also explains Jewry's resolute defense of this miniscule country in the face of relentless onslaughts over the past seventy years or more by many Arab nations and terrorist groups.

For two thousand years Jewry made no attempt to colonize any of the territories in the Middle Eastern and Western world in which large numbers of Jews found themselves. Colonization would claim particular territories as Jewry's national home. Up to the time of the Emancipation, Jewry remained unequivocally devoted to the

Biblical covenant whereby God gave the descendants of Abraham possession of the Land of Israel in perpetuity. According to the covenant, the Land of Israel, *and only the Land of Israel*, belonged exclusively to the Jewish People. Jewry had no just claims to any other territory on the face of the earth. Only this unique covenant and Jewry's unwavering devotion to it, can explain the amazing phenomenon of the Wandering Jews who came to reside in many countries before they were inhabited by any ethnic group that considered that territory to be their permanent homeland. Remarkably, Jews declined or failed to end their state of exile by taking possession of that unclaimed territory as their own. Herzl's vision of "The Jewish State" was certainly influenced by modern nationalism, but Zionism's ultimate rejection of any possible alternative to Palestine as the exclusive territory of the Jewish national Home as in Argentina or Uganda, for example, stems directly from the recognition of Jewry's ownership of Palestine/Israel "as the point of departure and goal of its historical existence". (Schweid, 1972; p. 98; Kaufmann, 1929-1932)

For many or even for most Jews today the sense of genuine and unassailable ownership of Israel, and of Israel only, by the Jewish People can be translated into contemporary terms that may not include the notion of a "covenant with God". Nevertheless, an attempt to separate the State of Israel from Judaism even today would threaten to destroy the historical-social foundations of Israel's existence. If the body-politic of Jewry is not heir to the substance of its cultural-religious heritage, there is no compelling reason to stand firm on the soil of Israel and defend it as Jewry's sole national heritage, the one and only country the Jewish People possesses today or ever will possess.

Separation of state and religion in Israel would symbolize no less than the final phase in the disintegration of the Jewish People initiated by the Enlightenment and Emancipation in Europe in the 18th century, and carried to its appalling climax in the Final Solution. It is supported by Jews whose political and cultural assimilation has led them to advocate that Israel adopt a multi-cultural model of the democratic state that seems to be largely, but imperfectly, molded on the precedent of the United States. Their understanding of Judaism itself has been influenced by ideas imported from the dominant Protestant culture, or by the so-called "post-modernist"

culture, that views the individual as the focus of meaning for human existence. (Almog, 1987) For Judaism, the combination of the People of Israel, its historical-religious heritage, and the Land of Israel, defines the meaning of Jewry's existence, without detracting from the inviolable status of the individual who, as first taught by the Hebrew Bible, was created in the image of God.

The Emancipation and Assimilation

The cataclysm of the Enlightenment and Emancipation alienated many Jews from their religious tradition, without eradicating their ethnic-national identity. Ironically, or tragically as the case may be, agnosticism – or any other intellectual doctrine for that matter – does not provide an exit card from the Jewish People. On the other hand, adoption of Judaism as a religion, by birth or conversion, *ipso facto* bestows membership in the Jewish People/Nation on the initiated. (Leibman and Don Yehiya 1977, p. 374; Kaufmann, 1929-1932) These factors explain the basis for Israel's Law of Return whereby any Jew who comes to reside in Israel is entitled to citizenship (with very few exceptions). In light of this explanation, it should be apparent why the Law of Return, in theory and practice, embodies the historical and Jewish essence of Zionism.

However, the Emancipation did create a new phenomenon largely unknown to previous generations of Jews, namely, the assertion by Jews themselves that they belonged exclusively to Judaism as a religion but not to a Jewish nation, such as "Germans of Mosaic persuasion" or "American Jews". France of the Revolution was the first nation to grant civil liberties to the Jews. But Napoleon soon spearheaded the movement, later adopted by all European countries, demanding that Jews disclaim their national identity and limit their Jewishness to its religious dimension. Many Jews did so in all earnest, genuinely believing that the proclamations of their subjective intentions to be faithful Frenchmen or Germans could somehow transform the social-historical reality of their nationhood into a church or sect. By so doing, Jews believed they would be able to amalgamate into the local body politic and thereby terminate once and for all their status as an exiled nation. That would make it possible for the modern nationalist state to recognize Jews as

citizens with equal rights alongside all other church groups or ethnic groups who sought religious freedom without claiming recognition as a separate national entity. (Baron, 1947/1960)

History has demonstrated beyond doubt that this was a pious wish on the sides of both the governments and the Jews. Neither side could dismantle the social-ethnic-historical-religious structure of Jewry forged in antiquity and molded by 30 centuries of an ineffable survival. Undeniably, cultural and even national assimilation by Jews into the gentile environment, almost necessarily accompanied by inter-marriage, and requiring a prolonged process of calculated removal of oneself from the body-politic of Jewry and of Judaism, ultimately results in the disappearance of Jewish identity. A process of this kind undoubtedly occurred with many Jews (whose numbers are unknown) throughout history, even prior to the Emancipation. The latter provided an enormous stimulus to this process, as well as to outright conversion to Christianity, which up to that time and in our own time, was and remains relatively rare except in periods of extreme (religious) duress. Even more rarely did conversion to Christianity or to Islam assume the proportions of a social movement above and beyond the decision of particular individuals, such as during the expulsion from Spain in 1492. Conversion under duress frequently led to the converted Jews' return to Judaism when the social-political environment permitted, or when they moved to a different country. In the modern era, when the outer religious trappings of anti-Semitism were discarded to reveal its biological-racist roots, Jews were rarely offered any alternative escape route. They were prevented from leaving the country, or killed.

Religious Coercion and Secularism in Israel

Pro-secularist political groups, and non-Orthodox religious groups, assert that the bond between state and religion in Israel is coercive and hence anti-democratic at least in reference to three distinct dimensions of social-political life:

1. The imposition of Jewish national identity on non-Jewish minority groups living in Israel, primarily on Arabs (both Muslim and Christian). This coercion automatically limits the expression these people can give in Israel to their national identity;

2. The imposition of patterns of conduct on secular individuals (who may constitute the majority of citizens) and institutions that reject the religious basis for various laws and national customs considered normative by a nation publicly professing its Jewish character.
3. Non-participation by most of the Haredi sector of Orthodoxy in the economic, professional and military life of the country.

These assertions on behalf of a "non-coercive democracy" for Israel have substantial public appeal and their advocates consider these claims to possess indisputable validity. Close examination of the first two of these claims reveals that, in fact, they are historically and politically inaccurate. The third claim is indeed a serious source of contention within Israel society.

In reference to the first claim, it should be stressed that Israel is only one of many "ethnic democracies" in the world where a particular ethnic group is the majority and where minority groups automatically have their national identity submerged or highly limited. There are, of course, many ethnic nations in the world that are monarchies or dictatorships, such as China, Syria, Iraq, Egypt, Morocco, Ethiopia, Burma et al., but the discussion here is restricted to the democratic ethnic nations. Among these can be mentioned countries such as Finland, Greece, Sweden, Norway, Denmark, Holland, Belgium, Japan, Korea, Switzerland, Turkey, and it might be argued that France and Germany are to be included as well. Along with Israel, these democracies grant all minority group members citizenship and *equality before the law as individuals but not as a separate ethnic group*. That principle, directed particularly at the Jews as an national-ethnic group, was unequivocally enunciated by Count Clermont-Tonnere in the National Assembly of the new French Republic immediately following the Revolution, Dec. 23, 1789. (Cited by Baron, 1947/1960, p. 217-218; and earlier by Kaufmann, 1929-1932, vol. 2, p. 64.) Furthermore, in almost each and every instance of ethnic democracy there is a connection, albeit of varying degrees, between religion and the state insofar as each country has an official religion (although in France there is a relatively clear division between church and state). Russians in Finland, immigrants from Africa in Sweden, Turks in Germany etc. are not, and very likely will

not, be accorded *ethnic-national recognition and representation* above and beyond their citizen status as individuals. Nor will their ethnic brethren be granted automatic or unlimited rights of immigration into those countries, often not even for the sake of the unification of families. This condition prevails due to the minority's ethnic identity, regardless of their religion. In that sense, Israel's proclamation as a Jewish state, including the Law of Return, does not differ in kind from that of many other countries (Smoocha, 1997), although in Israel the minorities differ from the majority in *both* ethnicity and religion. The ethnic coercion of minorities existing in ethnic democracies is a built-in component of this form of democracy which differs from other models of democratic nations, such as Australia or the United States. These latter two are multi-national nations where no one ethnic group claims to be the guardian of national sovereignty. (Schweid, 1996)

Democracy is far from monolithic in both theory and practice, and ethnic democracies protect their historical-ethnic continuity by exercising their right to grant social preference to the majority group without encroaching on the individual rights of the minority. Democracy also grants individuals the right to express dissatisfaction with the specific manifestations of this form of social contract. Usually, the majority's wish for collective survival prevails and minority groups cannot annul the principle of national ownership by the dominant ethnic group. However, minority ethnic/religious groups often can succeed in correcting specific abuses, excesses or manifestations of undesirable discrimination.

This is true even in a country like Israel where a Jewish majority has been reconstituted after 19 centuries of disenfranchisement and minority status everywhere in the world. Israel tries to accommodate its Arab minority in the face of persistent and vicious threats by several of the surrounding Arab nations and terrorist groups. Many forms of discrimination have been corrected over the course of years, and that process will continue within the legitimate limits of ethnic democracy. (Smoocha, 1997) Future demands by Israeli Arabs for ethnic representation and equal ownership of the State of Israel along with the Jewish People, already echoed in the pronouncements of some Jewish and Arab politicians in Israel, will undoubtedly arouse considerable conflict in Israel.

The second claim about the coercion of secularists by religious restrictions or laws as anti-democratic is likewise belied by existing precedents as well as by the inherent logic of the democratic process itself. If indeed a constitution or basic laws would be adopted in Israel forbidding legislation stemming from religious considerations, that would almost automatically eliminate Israel's Jewish religious political parties – the National Religious Party, Agudath Yisrael, Shas, Torah Jewry – as well as Islamic religious parties. The express purpose of these parties is to initiate and safeguard pro-religious or pro-traditional legislation. If this approach were to be adopted, it would result in exceedingly bizarre anomalies:

- a. Many nations have religious political parties. Outlawing them because of their religious ideology is patently anti-democratic, as is clearly understood by the nations involved. Why should the only Jewish nation not allow religious political parties even though the State declared itself as expressly Jewish? The only answer can be that those seeking separation of state and religion are opposed to religion and not because they are fighting for democracy. On the other hand, only Orthodox religious parties exist in Israel today. Non-Orthodox Jewry with religious identification did not organize itself politically. Most Jews in Israel until recently were non-identified religiously or were summarily called secularists, so that they had no reason to establish political parties based on religious principles. Consequently, traditional Jews, or those who are positively identified with their Jewish heritage to any extent but who are not members of the Orthodox political parties, do not have, and may not wish to have, direct political expression in the Knesset. The existing "secular" political parties thus far have not accepted responsibility for dealing with the nation's religious-historical-cultural dilemmas, and for representing Israel's Judaic heritage in the legislature. This leaves Israel's non-Orthodox but traditional, or religiously sympathetic, population without representation in the nation's political structure. Some observers of Israel's predicament in this matter might argue that the absence of political representation for non-Orthodox groups is preferable because, for some people at least, it keeps Jewry's religious tradition free of

involvement in transient political affairs. That would be admirable were it not for the fact mentioned earlier that the secularist parties have not shown serious interest in directing the cultivation of Jewish and Zionist tradition in Israel or elsewhere. The government's indifference to this issue, apart from the circumscribed concerns of the Orthodox parties, leaves a cultural, religious and even political vacuum in the country. (Hager, 1981)³

- b. If state and religion were separated in Israel, religious legislation would be prohibited while secularist parties would remain free, as they are today, to pass ideologically-motivated legislation of their own that would appear not to stem from "religious" considerations. For example, enforcing a 5-day work week based on "humanistic" or "socialist" values would be legal, while enforcing the very same work week to avoid working on the Sabbath as found in Jewish tradition, as Israel does now, would be illegal. Or, outlawing display of nudity in advertising on religious grounds would be (and has been) resented by secularists and legally unacceptable under the proposed constitution that would seek to separate state and religion. But legislation claiming that such advertising was sexist and a denigration of women would be acceptable. (Steinitz, 1999, p. 192 ff) Even that strange situation is predicated on the assumption that the Knesset would be able to pass legislation, either in favor of, or opposed to, religious law as the case may be, given the character of its political composition. In fact, no Knesset elected thus far in Israel's history ever undertook to pass legislation that would alienate the entire religious population of Israel and of the Diaspora, Orthodox and non-Orthodox. Examples of legislation that would be diametrically opposed to Jewish historical-religious tradition could be permitting business as usual on major Jewish holidays, or discontinuing instruction in all aspects of the Judaic tradition in Israel's public schools in the name of democratic secularism.

³ Symptomatic of some Jews' frustration with the current situation is the fact that, in recent years, there was a "secularist" group associated with the National Religious Party.

Many democratic countries enforce laws prohibiting the public operation of industry and business on the Sabbath (usually the Christian Sabbath on Sunday). According to the US Constitution, the US government cannot interfere with, or directly contribute funds to, religious institutions. That restriction alone enforces a separation between the religious establishment and the state, but without forbidding the adoption of legislation motivated by religious reasons or political parties. No democracy (except Turkey due to its own unique circumstances) has prohibited the establishment of political parties that advocate religious legislation. On the other hand, if the secularist parties in Israel were to achieve a majority in the Knesset without relying on support from any religious party, it is theoretically possible that anti-religious legislation could be enacted. That could happen assuming that the Knesset chose to ignore Israel's connection with and responsibility toward the Jews of the Diaspora.

- c. Many Israelis might wish to see the elimination of the Jewish religious political parties, but they would hesitate to disband the Islamic parties lest the Jews be accused of "racism". That poses something of a political "trap" for Israel. Too many people in Israel employ the term "racism" very loosely to cover many different phenomena associated with one's political rivals, even when it is grossly inapplicable, referring to differences in ideas or nationality. Then again, one might ask: isn't the phenomenon of anti-Haredi-ism in Israel an instance of "racism" as the term is employed by Jewish "liberals"?

The third source of conflict between the secularists, and for that matter, between all non-Haredi Jews (including the nationalist Orthodox groups) and the Haredi population, is the fact that the latter forbid the teaching of general knowledge to their children, and they do not recognize the legitimacy of the secular government. (Friedman, 1991) The first and most obvious consequence of this position is that most Haredi Jews do not participate in Israel's economic life, and large numbers receive support from various philanthropic organizations located outside the country. Particularly divisive is the fact that heretofore Haredim also did not participate in Israel's armed forces. For these as for most Jews, survival through the ages is identified with their steadfast faithfulness to their

principles. The Haredim have transferred their struggle for survival from conditions of exile within non-Jewish nations, to a struggle within a Jewish nation because a large part of the population does not live by the strict dictates of the Law as interpreted by the Haredi community. Of course, even in Europe before the State of Israel came into being, the Haredi position was galvanized in reaction to Jewish assimilation as well as in reaction to the external threat of the gentile culture under conditions of Emancipation. To that extent, the situation prevailing in Israel today does not differ entirely from conditions in the Galut, except for the fact that the government and the society are Jewish. Given the basic belief on the part of the Haredim (and of Orthodox Jewry in general) that their view of these matters is determined by Divinely inspired laws that only the most venerable of scholarly authorities can adequately interpret, room for compromise appears to be limited in the extreme. (Birnbaum, 1970; Friedman, 1991)

The awareness that all Jewish groups in Israel constitute a part of the Jewish nation and in any case will continue to reside here, thus far mitigated against an irreparable eruption of animosity between the two extremes of the secular-religious social continuum in Israel. It does not appear possible to predict exactly where the red line runs that, when crossed, would ignite a serious conflagration that would demolish religious-secular co-existence in Israel. On more than one occasion, the ultra-Orthodox community reconsidered certain measures that appeared to violate the "status quo" too radically and thereby threatened to bring about what could become a permanent rupture with the secular branch of society and government. Perhaps in the not too distant future, *ad hoc* conciliatory steps on both sides could improve the social atmosphere in the country without resorting to radical reforms such as separation of state and religion. Perhaps the Orthodox political parties will agree to military service for Orthodox-Haredi youth, and, for example, the secular parties will accept guidelines for curtailing the use of nudity in public advertising.

What Form of "Religion" is Meant in "State and Religion"?

Ever since the British Mandate in Palestine (1921-1948) when Rabbi Kook founded the Chief Rabbinate, the Orthodox rabbinate has been the official arbiter of Jewish religious life. Its dominance

and authority in several, albeit circumscribed, domains of social life (particularly in family matters, such as marriage, divorce, inheritance, burial, conversion, etc.) was perpetuated by all the secular governments of Israel. For Israel's first 30 years, the ruling Labor Party (from 1948 to 1977) was secular and socialist, but relied on a coalition with one or more religious political parties. During this period, the government and the religious parties agreed to observe a "status quo" in relation to the public observance of religious laws, and in relation to the legal power of the rabbinate, continuing the situation established during the Mandate.

There are grounds for claiming that the socialist-secular Labor party attributed little importance to religious matters. It gladly accepted the *quid-pro-quo* whereby the religious political parties retained control over these matters in return for receiving *carte-blanc* to pursue its economic and political policies. Conditions in Israel remained critical, militarily and economically, for many years after the State was proclaimed. Little attention could be paid to clarifying the fundamental issues of Jewish historical identity in the newly established state after all the centuries of exile, despite some warning calls heard from concerned observers. (Hager, 1981; Simon, 1952) Moreover, a large portion of the Jewish immigrants to Palestine in the years preceding statehood came from Eastern Europe where Jewish religious life was chiefly Orthodox (though hardly monolithic). Unlike Jewry in Western Europe that experienced Emancipation, and the resulting non-Orthodox forms of Jewish religious life, East-European Jewry did not experience this search for alternative forms of Jewish religious expression. The influence of the Enlightenment and Emancipation did not reach the masses of East-European Jewry until early in the 20th century. East-European Jewry was sharply divided between some form of Orthodoxy and those Jews who had rejected religious life altogether, abandoned the Jewish community, and often joined one or another of the social reform or revolutionary groups, such as the Bund or different versions of socialism, including communism. In the eyes of East-European Jewry, even those who were not necessarily observant (but not involved with groups rejecting Jewish life), the Reform groups in Western Europe were viewed as assimilationist in orientation (Liberal and Reform Judaism). This was partially untrue but not entirely a distortion. Indeed, some

West-European non-Orthodox groups openly supported the adoption of Western national identity and even opposed Jewish national movements, such as the forerunners of Zionism during the second half of the 19th century. Some well-known rabbis and Jewish theologians in Germany before and after WWI were outspoken in their opposition to Jewish nationalism and Zionism. Both Orthodox Jews and Zionists in Eastern Europe perceived Western Jewry's attempts at religious reform as constituting a form of assimilation. (Almog, 1987)

Given this background, it is not altogether surprising that the relatively homogenous Jewish community in the Palestine of 1914-1948, primarily of East-European background and of pro-socialist convictions (excluding the Middle-Eastern traditional Jews, located mostly in Jerusalem and Tiberias, whose families resided in Palestine under the Ottoman regime), raised no serious objection to having the rabbinate exclusively Orthodox. In any case, there were few Liberal or Reform Jews in Palestine at the time to demand representation of their religious position in the recognized rabbinic authorities (Don Yehiya and Liebman, 1972). As noted, even today the non-Orthodox political parties fail to assume any responsibility for Israel's religious-historical culture. As a result, the dimensions of Judaism are defined by the very limited conceptions of the Haredim rather than by a broad historical-developmental view of Jewish cultural-intellectual and religious history.

Jewish Cultural Diversity and Israel's National Survival

During the past two decades, Israel has witnessed marked growth, economically and demographically. Its Jewish population now numbers five million people (compared to approximately six hundred thousand in 1948). It is fast becoming the largest Jewish community in the world for the first time since the destruction of the Second Temple in 70 C.E. The significant expansion of Israel's Jewish population has predictably witnessed a distinctly wider diversity in cultural background than it had previously known. The political developments mentioned at the beginning of this article, are, of course, part of this change.

Another aspect demanding attention is the fact that a large number of the Jewish immigrants from the former Soviet Union had no access to Jewish education over the past 80 years since the

Russian Revolution. Thus, on the one hand, close to 20% of the Jewish population of Israel today arrived here recently from a totally assimilated family environment. Some of the newcomers were looking for deeper Jewish experience, the majority were and most likely remain indifferent to it. An undetermined number of them were not Jews at all. For reasons of maintaining their family, survival and safety, they threw in their lot with the Jewish nation. On the other hand, about 10% of the population identifies with the Haredi wing of Orthodoxy.

The growth in Israeli Jewry's cultural diversity inevitably entails the need for greater clarification of questions about Jewry's cultural, religious and historical identity. These questions require more profound discussion than has been the case heretofore, if Israel is to exercise greater positive influence on its cultural, educational and moral future. Indeed, Israel must assume the task of Judaizing many of its citizens in terms of their historical awareness of themselves, if they are to understand the meaning of being a citizen of Israel. Every nation seeks to provide its children with an education that cultivates a basic consciousness of who they are nationally and of the fundamental notions of citizenship on the local and national level. That basis makes it possible for them to value their national identity and their role in their society and nation, beyond family, neighborhood or other local referents. Jewry's unprecedented return to its homeland after two millennia of Exile and two centuries of accelerated cultural assimilation makes the need for specifically Jewish education more pressing and more critical for national survival, meaning and cohesion than in other nations that were never uprooted. (Schweid, 1983, 1996)

Hence, one of the major questions confronting Israel is whether Israeli society will wish to cultivate its historical heritage in all of its varied manifestations. Can Israel educate its citizens in their heritage? Judaism's extraordinarily varied cultural and religious expressions during the ages must become a far more salient component of Israeli Jewry's consciousness of itself than it is today if Jewish identity is to be a source of continued creativity instead of a target of derision. Self denigration must not be allowed to undermine national morale as it has for large numbers of Jews in the Diaspora during the past two centuries, and as it continues to do for many in Israel today. That is the essence of Jewry's *Galut*

"pathology" that Israel and Jewish national regeneration has only partially overcome. Jewry's history, up to and including our own lifetime, as a persecuted minority nation-religion in exile, could not possibly just evaporate without leaving deep scars on the Jews' attitudes toward themselves. (Meged, 1994; Stav, 1998a, 1998b)

The demand for separation of religion and government in Israel has become a slogan. No-one thus far has presented a convincing explanation of how such a change in the structure of Israel's judicial and governmental system would resolve the dispute between the secular and Orthodox-Haredi sectors of the population, or dissolve the tension between them. Formal separation of state and religion would not even alleviate, not to speak of eradicate, the conflicts between the two groups rooted in their cultural-religious-political values. Jewry has no monopoly on the age-old controversy between secularism and religion, and it is unlikely that the ideological differences between the two can be resolved, here or anywhere. Moreover, the antagonism between ultra-Orthodox Jewry and other sectors of the Jewish People, including groups who proclaim themselves to be religious, albeit not Orthodox, predates the State of Israel by 100 years or more. Theoretically, one group could gain sufficient power to simply repress the other, but there are ample reasons to assume that that situation will not occur.

As long as the existing social-political groups in Israel continue to adhere to their traditional orientations within the same national-political system, it seems that the politics of compromise and the overarching goal of maintaining their co-existence within the Jewish body politic, provides their main common denominator. (Birnbaum, 1970) Any other alternative, at least so it seems at this time, would have destructive repercussions far beyond the conflict between religion and government. (Leibman and Don-Yehiya, 1977)

In the footsteps of Bialik and other authentically Jewish thinkers and writers (Schweid, 1981, 1983), we suggest that Israel today must undertake a serious cultural and social reconstruction of Jewish life. A reconstruction is imperative for survival, continuity, and the creative reconciliation of our People with itself after a century of unspeakable ordeals and disintegration. Such reconstruction should strive to reduce the isolation and insulation from

one another of the various groups within the Jewish people in Israel, and to increase the acknowledgement of their interdependence. The high priority of such an effort should have been pointed out long ago by Israel's intelligentsia, given the enormous diversity of Jewry created as a result of the Ingathering of the Exiles. However, during the past three decades since the Six Day War, many of Israel's cultural-intellectual spokesmen were preoccupied with other matters, among them an obsession with discrediting Judaism and Zionism, rather than working to reconcile Jewry's internal conflicts. Israel's academic establishment exudes antagonism toward Jewish religious tradition and experience of any kind, as well as toward Zionism itself, not to mention its outspoken animosity toward the Haredim. The secular academia in Israel advocates reaching a "peace agreement" with the Arabs at any price, including the relinquishing of Judea and Samaria along with their Jewish inhabitants, in the face of all the incontrovertible evidence regarding the dangers inherent in this move. (Stav, 1998b) At the same time, many, though not all, Israeli academics are singularly outspoken in their disdain, even disgust for religious Jews and Judaism. A substantial section of Israel's political and academic community has no Jewish agenda whatsoever apart from the standard materialist topics of the social welfare state. Their agenda is predominantly about the Arabs, and they know precious little about their own people, their history and culture, except for what can be used to berate them.

We must not lose sight of the fact that the bulk of Israeli Jewry, and of Jewry everywhere, is not Orthodox, and certainly not Haredi. Not a few Israel-born Jews left the country to reside permanently in the US or Europe where they re-enter the Galut and everything it implies for Jewish existence. In fact, there are more non-Haredi Israelis living abroad (perhaps half a million people) than there are Haredim in Israel. Apathy toward Judaism and Zionism, and assimilation, are already more widespread among Jews than was ever imagined possible. The forces of assimilation pose a far greater threat to Jewish life and continuity than the present isolation of the Haredim from the mainstream of Jewry's national existence. Reconstruction of Jewish life in Israel must involve a noticeable move away from assimilation and a deepening of Jewish roots by

the secular population, just as it should strive to cultivate acceptance of Israel and of non-Orthodox Jewry by the ultra-Orthodox population.

How Inclusive Can Reconstruction Realistically Strive to Be?

Admittedly, the contemporary ideological divisions within Jewry appear to preclude the inclusion of each and every one of the nation's sub-groups without exception in a reconstructive effort. It seems unlikely that such an effort could include Jewish cultural-political groups that prefer to distance themselves from Jewish historical continuity as much as possible. That is the path of cultural assimilation and of militant secularism that views Western technological and post-modern culture as sufficient to provide meaning for Jewish life in Israel. It also views Jewry's loyalty to its historical tradition, however that may be expressed, as a threat to our acceptance by other nations. That is the classic claim made by Jewish assimilationists for the past two centuries. (Rubenstein, 1980) Today this claim sounds pitifully hollow. Have its advocates learned nothing from the events of the 19th and 20th centuries? Included in this group are those academics or literati who, for several decades, have written about and taught the repudiation of Judaism and/or Zionism in a manner heretofore unknown. (Alexander, 1993; Halkin, 1994; Meged, 1994; Shiloah, 1991; Stav, 1998) Also, a movement for Jewish cultural reconstruction will almost inevitably exclude those Haredim who categorically reject the need for rapprochement with non-Orthodox Jewry, and with the latter's conceptions of Jewish cultural-religious and national continuity. (Katz, 1998)

The majority of the Jewish People in Israel stands between the two poles of militant secularism on the one hand and ultra-Orthodoxy on the other. Our impression is that, in its own inchoate way, this largest part of Jewry seeks positive and creative continuity as heirs to its own historic tradition. To support this search for continuity, Israeli society must strengthen the inter-relationship between its constituent ideological and religious sub-groups without the perpetual and corrupting search for political gain. A more acceptable and accepting *modus vivendi* will have to be achieved to guarantee the integrity of Israel's Jewish society. While Israel's present diversity holds much promise for future growth and

development, it also serves as a disintegrating force. Israel's social, and political survival is not a foregone conclusion, even ignoring for the moment the military threat to its existence from several of the Arab nations in its immediate environment. To some extent, the latter is dependent upon the former. The nation's will to survive exerts no small effect on its determination to withstand external threats.

If Israel's cultural diversity is to serve as a source of national strength, it seems necessary to achieve political and religious compromises within the Jewish body politic on several levels. The hegemony of Orthodox religious law will have to be relinquished or amended sufficiently to allow for some practical changes, constantly echoed in the media, which the population-at-large considers to be vital, including:

- Participation in the armed forces by Haredi youth, similar to the youth of the National Religious Party. Some movement in this direction is already visible.
- Members of the Haredi community must acquire vocations and support themselves economically, as proposed in the 19th century by Rabbi Samson Raphael Hirsch. (Katz, 1998)
- Greater variability in officially recognized religious practice in Israel, so that all groups can identify with the Jewish nation.

Such compromises probably can be achieved in the future depending upon the sagacity of the religious and secular leadership. (Birnbaum, 1970; Don Yehiya and Liebman, 1972) But, as emphasized in this discussion, Jewry's great challenge cannot be met by legislation alone, regardless of what is said in the media. The real challenge is our nation's awareness of its historical-social processes and goals. The process to which we refer is the extent to which Israeli Jewry can educate its citizens to achieve a more profound awareness of its historical continuity and of the interdependence of the groups that share Jewry's collective identity. The goal is to create a social climate in Israel of inter-group acceptance and of identification with Jewry's shared fate as a historical-ethnic-religious-political entity. Israel's political or intellectual leadership over the past 50 years has not displayed

sufficient initiative to undertake this complex but critical task that our more astute thinkers have urged upon them for decades. (Hager, 1981; Schweid, 1981, 1983)

A heightened awareness of Jewry's historical continuity and the interdependence of Jewry's sub-groups is absolutely critical for social and national survival, not some idealistic and unrealistic unity, nor some ultimately suicidal pluralism that, in practice, spells the end of Jewish Israel. (Schweid, 1983) Israel must cultivate a definite and deep sense of interdependence among those groups in the Jewish People that want to secure Jewry's historical continuity, not terminate it. Jewish inter-dependence was articulated unequivocally in the Talmud: "All of the children of Israel are responsible for one another." (Tractate Shavuoth, 39a) Jewry always took that dictum very seriously.

The present adversarial stance of both sides thus far is destructive in the extreme. This antagonism is an unfortunate continuation of Jewish communal life in Europe before the advent of Israel. It is also evident in the sad state of fracture of the Jewish community in the United States today. Perhaps a more hopeful outlook will emerge in Israel once the "desert generation" (i.e. the immigrant generation) has passed the mantle to the native born Jews. But they must have very deep roots in the past to meet the challenges of the future, and that depends upon what Israel society will do in the present to prepare the next generation for its task■

Appendix

Cultural Milestones in Jewish Civilization

1. 1400 BCE (The Patriarchs) to today

The wealth of artifacts from Jewish life throughout the ages, in Israel and all other countries where Jews resided. These include objects, manuscripts, books, paintings, handiwork of all kinds, findings uncovered by archaeology, collectors of antiquities, libraries, etc. which all ethnic groups and nations value as part of their historical heritage.

2. 1400 BCE to 200 BCE

The texts of the Hebrew Bible relating the life, thought and literary creativity of the ancient Israelites. We will comment here on seven different groups of literature found in the Hebrew Bible.

A. The Five Books of Moses called the Torah (Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy) include a mixture of history, family traditions, cosmology, theology, ritual, the conduct of the sacrificial rituals in the Tabernacle, civil law, poetry, and folklore. Above all, the Torah presents the fundamental world-view of the Hebrews about the one God, Creator of the Universe, who set aside a small people, the descendents of Abraham, and gave them the Land of Israel as their inheritance for all time. The Books of Moses present the Israelite's concepts of time, history, Israel's future identity and purpose. These concepts are all conveyed through the highly dramatic and concise stories of the Patriarchs, the Exodus from Egypt, the wanderings in the desert, etc. relating the founding and earliest life of the Hebrew People.

B. A series of historical works. (Joshua, Judges, Samuel I and II, Kings I and II, Chronicles I and II). These books are interwoven with sagas about popular leaders and heroes (Yiftach, Samson), the early prophets (Nathan, Samuel, Elijah, Elisha), the kings of all Israel (Saul, David, Solomon) and later of the divided kingdom of Judah and the northern kingdom of Israel, and the battles for the conquest of Palestine from the Canaanites and Philistines.

- C. The great literary prophets (Jeremiah, Isaiah, Ezekiel, Hosea, Amos, Jonah, Zecharia, etc), who express in an exquisite and unparalleled Hebrew the embodiment of the historical-moral-ethical spirit of Hebraic civilization.
- D. The Wisdom literature (Proverbs, Ecclesiastes, Job, etc);
- E. Historical romance (The Books of Ruth, Esther);
- F. Love poetry (Song of Songs); and
- G. The inimitable prayers of the Book of Psalms.

All of these works collected under the title of the Hebrew Bible, have inspired Western civilization, including Christianity in all its forms, to this day. The Hebrew Bible expresses the essence of the Jewish world-view about God, history, society and Man-in-the World.

3. 200 BCE to 150 CE

An entire collection of ancient works were not included in the Bible by those who determined its contents, such as the Books of the Maccabees, Ben Sira, etc. These works are known collectively in the Western world as the Apocrypha and Pseudepigrapha. (Charles, 1913) In Hebrew they are known as the "External Books". Also belonging to this period are the documents retrieved from the caves of Kumran near the Dead Sea (called the Dead Sea Scrolls), the historical writings of Josephus Flavius (Yosef ben Mattityahu); the translation of the Hebrew Bible into Greek (The Septuagint) and the writings of Philo of Alexandria (Against Apion, etc.).

4. 200 BCE to 600 CE

All of the Halachah (Law) and Aggadah (Legends). These two forms of literature, along with poetry, constitute the basic forms of Jewish literary expression throughout the ages. The Law and the Legends comprise the substance of The Talmud (Mishnah and Gemara) and the many volumes of Midrashim (various forms of parables, sermons and interpretations of Biblical texts). The Talmud and Midrashim consist of a vast corpus of law and lore, of religious and civil codes, customs, Biblical commentary, moral and political thought, parables, regulations of ritual behavior in the Temple in

Jerusalem as well as after its destruction; the ethical, historical and theological background of the Holy Days in the Jewish calendar (New Year, Day of Atonement, Succoth, Passover, Shavuoth, the Sabbath, etc.) and their observance, logic, some suggestions of mysticism, etc. These legal-civil-religious traditions were developed through the use of recognized methods for interpreting Scripture, by "*folksmensch*" scholars as well as by rabbis who taught in academies in Palestine and in Babylonia. The first Hebrew translation of the Talmud (by Rabbi Adin Steinsaltz) – entire sections of which are originally in the Aramaic language (a close cognate of Hebrew) – began to appear in the mid-1970s, and its publication is still continuing. The entire work already extends to 32 large volumes. Evolved over a period of 800 years in Palestine and Babylonia, the Talmud exerted a far-reaching, formative effect on Jewish life particularly since the tenth century.

5. 300 CE to 800 CE

Piut (religious poetry). The early liturgical Hebrew poetry of the Byzantine period. The better known poets include Yannai, Ha-Kaliri and Kilar. (Elitsur, S., 1988; Mirsky, 1990; Rabinowitz, 1985)

6. 910 CE to 1500 CE

Hebrew Literature and Language: A vast corpus of Hebrew poetry, both secular and religious, and prose (such as the Makamot), was produced in this period by over 1200 known poets, largely in Spain and in the Provence. Each of the more famous among these poets produced several volumes of poetry with a very wide range of themes. Among them are: Yehuda Halevi (considered to be one of the greatest masters of the Hebrew language of all time), Solomon ibn Gabirol, Shmuel Ha-Nagid, Moshe ibn Ezra, Avraham ibn Ezra, Al-Harizi, ibn-Zabara, ibn-Nag'ara, Emmanuel of Rome, Todros Abulafia, etc. Also, the study of Hebrew grammar flourished in Spain and southern France. Among the famous grammarians were Yonah ibn-G'anach who produced the first Hebrew dictionary based on the theory that the root of the Hebrew verb consisted of three consonants, and David Kimchi, (died 1235 in France) etc.

7. 1000 CE to Today

Extensive commentaries on the Hebrew Bible and on the Talmud were written by Rabbi Shlomo Yitzhaki (known as Rashi, 1040-1105, in Troyes, Alsace-Lorraine), the authors of the Tosafot (such as Rabeinu Tam), ibn Ezra, Moshe ben Nachman (Nachmanides), Don Yitzhak Abravanel (in 15th century Spain), the Kimchis, etc. Commentaries on books of the Bible (by Jews and non-Jews) and Talmud are being produced to this day (see the remarkable multi-volume collection of commentaries on the Bible in Hebrew by the late Nehama Leibowitz (d. 1997). The commentaries of Rashi became a unique classic in Jewish life and history. They are frequently reproduced alongside the text of the Hebrew Bible and of every edition of the Talmud, and studied by everyone who receives a traditional Jewish education.

8. 900 CE to Today

Philosophy

Medieval: From Saadiah Gaon (882-942), Shlomo ibn Gabirol, Abraham ibn Daud, and Moshe ben Maimon (Maimonides, b. 1135 in Spain, died 1204 in Egypt) to Hasdai Crescas (1410) and Joseph Albo.

Modern: From Baruch Spinoza, Shlomo Maimon, Moses Mendelssohn, and Nachman Krochmal, to (20th century) Hermann Cohen, Martin Buber, Mordecai Kaplan, Abraham Heschel. It should be noted that Jews frequently wrote philosophical works in the language of their environment, not in Hebrew (particularly in Greek, Arabic, Spanish, German and English). Many of these works were translated later into Hebrew. Philosophy, a special contribution of the ancient Greeks to Western civilization, became a vehicle for Jewish thought in Hellenistic Egypt (Philo), but mainly through the medium of Arabic in the early Middle Ages.

9. 600 CE to 1100 CE

Responsa Literature. The Gaon (Excellency) served as the highest rabbinic authority (under the "political" leadership of the *Reish Galuta* or Head of the Exile) in Babylonia over a period of 500 years, in the academies of Nehardea, Sura and Pumbeditha. The Gaon (Sherira Gaon, Saadiah Gaon, Hai Gaon, Amram Gaon, etc.)

replied in detail, in Hebrew, to questions about life and religion posed by Jewish communities throughout the world. Famous rabbinical scholars continued the tradition of responding in writing to outlying Jewish communities for many centuries after the end of the Gaonate of Babylonia (centered in Baghdad). This huge corpus of writings is known as the "Questions and Answers" Literature (i.e. Responsa).

Noteworthy, too, is the fact that Amram Gaon (the Gaon of Sura, 856-874) was the first great religious authority to compile a complete Order of Prayers (Sidur T'filot) for Jewry.

10. 1200 CE ff.

Kabbalah (Jewish mysticism), particularly since the 12th century "Book of Splendor" (HaZohar), to the 17th century, in Spain, Italy, France, Palestine (the Ar"i lived in the town of Safed) and later in Poland. The Zohar, originally written in Aramaic was edited and translated into Hebrew by I. Tishbi (1949, 1961).

11. 300 BCE to 1800 CE

The entire history of Jewish communal organization and self government, especially in Babylonia (later Mesopotamia, mainly from the 1st century CE to 11th century), Egypt under the Ptolemies and later under Moslem rulers of different tribes (320 BCE through the Middle Ages) and in Europe, from the 6th century CE through the beginning of the 19th century (Baron, 1942).

Before proceeding to the modern period beginning with the 18th century, it is of considerable importance to point out that, up to the end of the 17th century, Jews engaged in many different occupations and professions, to the extent that the dominant gentile society permitted. Many Jews were famous physicians, astronomers, mathematicians, musicians, lawyers, craftsmen, and international traders (between Europe and the Far East as well as in the Near East). Some were even soldiers, of all ranks including general, especially in Medieval Spain under the Moslem rulers. It is a gross caricature and distortion to depict the Jews in the Diaspora as huddled in the synagogue, studying yellow folios of the Talmud, afraid or unwilling to venture into the world. There were periods, however, especially during the Crusades in Europe, when it was very dangerous for Jews to leave the protection of the ghetto. In

general, Jewish life in the *Galut* was subject to sudden upheavals and persecution. Nevertheless, any claim to the effect that modern secularism *per se* is what introduced Jewry to the culture and professions outside the study of the Talmud, is unfounded for the greater part of Jewish history. Nor did the study of Bible and Talmud prevent Jews from acquiring other kinds of knowledge or skills. Depiction of European Jewry by Jewish and non-Jewish socialists as economic parasites or pariah stems from their adoption of anti-Semitic stereotypes embedded in Marxist dogma. This view was definitively disproved by Prof. Yehezkel Kaufmann in 1939. (Kaufmann, 1939)

Furthermore, the depiction of Jews as indifferent to, or disparaging of knowledge other than what appears in Jewish sacred texts is likewise a distortion. The Haredi insulation of the past 150 years from the non-Jewish cultural and professional world is a phenomenon that is largely a reaction to rampant assimilation among Jews in the modern world, and the threat this posed of destroying Jewish communal integrity. (Ettinger, 1987; Friedman, 1991; Katz, 1997; Schweid, 1983) It clearly does not reflect the attitude of Jews toward knowledge outside the world of the Torah during the major part of Jewish history up to modern times.

12. 1700 CE to Today

Hassidic life and literature from the Baal Shem Tov until today. (see Newman, 1944, for examples of Hassidic literature, a detailed record of Hassidic Rabbis and an extensive index of their numerous writings).

13. 1700 CE to Today

Rabbinic literature (in Hebrew) dealing primarily with moral and legal issues, family and communal life, produced since the beginning of the "modern" period. Included are the works of Yosef Caro (Shulchan Aruch), the Gaon of Vilna (1720-1797), Yacov Emden, Yonatan Eibeshutz, Akiva Eiger, the Maharal of Prague, HaMeiri, et al. In 20th century United States, the outstanding Orthodox rabbinic figure was Rabbi Joseph Soloveitchik (died in Boston, 1993).

14. 1700 CE to 1850 CE

The Hebrew Haskalah (Enlightenment) literature (18th and early 19th centuries) of drama, poetry, short stories, novels, etc., as well as an array of publications teaching Hebrew readers about a wide range of subjects, including the sciences, mathematics, music, etc. Haskalah writers, of both Judaic and general topics, were largely religious people, such as Naftali Herz Weisel (or Wessley, 1725-1805), an associate of Moses Mendelsohn. For Weisel and other authors of the Haskalah, the spread of general knowledge among Jews (who were excluded from non-Jewish schools) was a means for aiding them to earn a living and become more accepted by the Gentile public. However, it was not intended to be an instrument of assimilation or of compromising Jewry's religious life. The Haskalah marks a revival of Hebrew for secular purposes after a hiatus of several centuries during which Hebrew was employed almost exclusively for communicating about topics of a religious nature. Yet, Hebrew frequently served for communication with Jews in other countries. In fact, Hebrew was never a "dead language" as some scholars like Toynbee were happy to announce.

15. 1750 to Today

Modern (18th century up to today) Judaic/Hebraic scholarship regarding the history and substance of Judaism and Judaic/Hebraic life and literature through the ages. Some of the important figures are: Moses Mendelsohn, Leopold Zunz, Heinrich Graetz, Abraham Geiger, Nachman Krochmal, and their numerous contemporaries and heirs, such as the illustrious roster of scholars who were members of "The Society for Awakening those that Slumber" (devoted to publishing Hebrew literary and historical works that were available only in manuscript form). In the late 19th and in the 20th centuries, outstanding contributions to Judaic scholarship were made by Chaim Brody, Simon Dubnow (executed at age 93 by the Nazis in Riga, Lithuania), Israel Zinberg (1873-1943; see Zinberg, 1955-1958), Louis Ginzberg, Gershom Scholem, Yosef Klausner, Ben Zion Dinur, Yitzhak Baer, Chaim Schirman, Dov Yarden, Yisrael Levine, Chaim Beinart (1995), Salo Baron (Baron, 1952-1983), Saul Leiberman, Efraim Urbach (1969), David Weiss-Halivni in New York, and many others, in various fields of historiography and textual studies (Talmud, Midrash, Medieval Hebrew poetry,

etc.). Biblical studies also flourished under Umberto Cassutto (Italian-born rabbi, later Professor of Bible, Hebrew University, died in Jerusalem, 1951), H.L. Ginsberg (USA), Yehezkel Kaufmann, (b. in Russia, 1891, Professor of Bible, Hebrew University, 1949, died in Jerusalem, 1963; see Kaufmann, 1947-1956).

16. 1800 to Today

Social-intellectual-political analysis and commentary on Jewry, Judaism and Zionism from a modern perspective, in an attempt to clarify Jewry's present and future condition. Some of the outstanding figures in this movement, most of whom wrote in Hebrew, are: (19th century) Moses Hess, Peretz Smolenskin, M.Y. Levinsohn, Leon Pinsker, Theodore Herzl, Max Nordau, A.D. Gordon, Ahad Ha'am (died in Tel-Aviv, Palestine, 1927), M.Y. Berditchewski, and (20th century) Yehezkel Kaufmann, Natan Rotenstreich, Eliezer Schweid (lives in Jerusalem) and many others. (Kaufmann's **Exile and Alienation**, 1929-1932, is a 1150 page monumental study of the factors that molded Jewish national-religious-cultural life through history, with particular emphasis on the modern period. Unfortunately, this work is largely unknown by the Hebrew reading public of today. A useful collection of Kaufmann's essays and some chapters from **Exile and Alienation**, were abridged, edited and published with an extensive introduction by A. Barshai, 1995. Chapter 7, 8 and 9 of vol. I of **Exile and Alienation** on Christianity and Judaism were translated into English, see Kaufmann, 1988.)

17. 1850 to Today

In the realm of *belles lettres* (mainly poetry and the short story, and some novels) in modern Hebrew, the following are only a few of the great luminaries: Abraham Mapu (died 1867) wrote the first Hebrew novel; Peretz Smolenskin, Mendele Mocher S'farim, Y.L. Peretz, Y.Ch. Brenner, Haim Nachman Bialik (died in Tel-Aviv, Palestine, 1934, considered the poet-laureate of the Hebrew language and of the modern Hebrew-national revival), Saul Tchernichovsky (physician and poet), Zalman Schneur, Sh.Y. Agnon (received the Nobel Prize in literature), Uri Zvi Greenberg (Greenberg, 1990-1996: Greenberg, perhaps along with Isaiah and Yehuda Halevi, stands as one of the greatest poets of the Hebrew language), Yitzhak Lamdan, Yitzhak Shenhar, Abraham Shlonsky, Sh. Shalom, Natan

Alterman, Haim Hazaz, David Shachar (1997), Moshe Shamir, Aharon Appelfeld, and a host of others. (For English readers, an insightful review of modern Hebrew literature up to 1950, is available in the book by S. Halkin, 1950.)

Bibliography*

*(References marked with an * appeared in Hebrew. All others were published in English. The titles of the Hebrew articles and books are translated into English).

*Aescoly, A., (1956), **Jewish Messianic Movements**, Jerusalem: Bialik Institute.

*Agassi, Y., (1984), **Religion and Nationality: Towards an Israel National Identity**, Tel-Aviv: Papyrus Publishing House.

Albright, W., (1964), **History, Archaeology and Christian Humanism**, New York: McGraw-Hill Book Co.

Alexander, E., (Ed.), (1993), **With Friends like These: The Jewish Critics of Israel**, New York: SPI Publishers.

*Almog, S., (1987), "The Relationship Between Religion and State in Light of Jewish Nationalism, in Gafni, I., and Motskin, G., (Eds.), **Priesthood and Monarchy: Studies in the Historical Relationship of Religion and State**, Jerusalem: The Zalman Shazar Center for Jewish History, pp. 285-302.

Baron, S.W., (1942), **The Jewish Community: Its History and Structure to the American Revolution**, Philadelphia: The Jewish Publication Society, (3 volumes).

Baron, S.W., (1947/1960), **Modern Nationalism and Religion**, New York: Meridian Books, The Jewish Publication Society of America.

Baron, S.W., (1952-1983), **The Social and Religious History of the Jews**, New York: Columbia University Press -The Jewish Publication Society, (19 volumes).

*Barshai, A., (1995), (Ed.), **Yehezkel Kaufmann: Selected Writings on Jewish Nationality and Zionism**, Jerusalem: World Zionist Organization.

*Beinart, H., (1994), **The Expulsion of the Jews from Spain**, Jerusalem: Magnes Press – Hebrew University.

Birnbaum, E., (1970), **The Politics of Compromise: State and Religion in Israel**, Rutherford, New Jersey: Fairleigh Dickinson University Press.

Charles, R.H., (1913), **The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament**, (2 volumes), London: Oxford University Press.

*Don-Yehiya, E. and Liebman, C., (1972), "Separation of Religion From the State: Slogan and Content", in **Molad**, vol. 5, nos. 25-26, pp. 71-89. Reprinted in Lissak, M. and Guttman, E., (Eds.), **The Israeli Political System**, Tel-Aviv: Am Oved, pp. 373-396.

Dor-Shav, N., (1998), "The Self-Destructiveness of the Jews", Policy Paper 24: Ariel Center for Policy Research.

Eidelberg, P., (1999), "Asking Chickens to Vote for Colonel Sanders", E-Mail Communication, June 18, 1999: list@foundation.org.

*Elitsur, S., (1988), **The Piutim of Elazar Bei-rabbi Kilar**, Jerusalem: Magnes Press – The Hebrew University.

*Ettinger, S., (1987), "Guidelines to the History of the Tension Between Priesthood and the Monarchy in Jewish History", in Gafni, I. and Motskin, G., (Eds.), **Priesthood and Monarchy: Studies in the Historical Relationship of Religion and State**, Jerusalem: The Zalman Shazar Center for Jewish History, pp. 9-20.

*Friedman, M., (1991), **The Haredi Society – Sources, Trends and Processes**, Jerusalem: The Jerusalem Institute for Israel Studies.

Gilman, S., (1985), **Jewish Self-Hatred**, Baltimore: The Johns Hopkins University.

*Greenberg, U.Z., (1990-1997, in progress), **The Collected Works of Uri Zvi Greenberg**, Jerusalem: The Bialik Institute, 11 volumes (including works from 1924 ff).

*Hager, M., (1981) **Ghettopolis**, Tel-Aviv: Aleph Publishers.

Halkin, H., (1994), "Israel Against Itself", **Commentary**, November, 98, pp. 33-39.

Halkin, S., (1950), **Modern Hebrew Literature**, New York: Schocken Books.

Katz, J., (1998), **A House Divided: Orthodoxy and Schism in Nineteenth-Century Central European Jewry**, Hanover, New Hampshire: Brandeis University Press.

Karsh, E. and Urian, D., (1998), Introduction (to Special Issue: "In Search of Identity: Jewish Aspects in Israeli Culture"), **Israel Affairs**, 4, No. 3 and 4, pp. 1-4.

*Kaufmann, Y., (1929-1932), **Exile and Alienation. A Historical-Sociological Study of the Fate of the Jewish People from Antiquity to Today**, Tel-Aviv: Dvir Publishing Co., (2 volumes).

Kaufmann, Y., (1988), "Christianity and Judaism: Two Covenants", Jerusalem, Magnes Press – The Hebrew University. (Chapters 7, 8 and 9 of **Exile and Alienation**, vol. 1, 1929, translated into English by C.W. Efrogmson).

*Kaufmann, Y., (1939), "Our Redemption and Evaluation of Ourselves", **Moznaim**, 43, Part 1, pp. 129-154; Part 2, pp. 257-273.

*Kaufmann, Y. (1947-1956), **The History of Israelite Religion**, Tel-Aviv: Dvir Publishing Co., (4 volumes).

*Kontzler, S., (1982), **A Constitutional Government for Israel**, Tel-Aviv: Yesod Publishing Co.

Liebman, C. and Don-Yehiya, E., (1983), **Civil Religion in Israel**, Berkeley: University of California Press.

*Mautner, M., Sagi, A., and Shamir, R., (Eds.), (1998), **Multi-culturalism in a Democratic and Jewish State**, Tel-Aviv: Ramot-Tel-Aviv University.

*Meged, A., (1994), "The Israeli Instinct for Suicide", **Ha'aretz Literary Supplement**, October 6.

*Mirsky, A., (1990) **The Piut**, Jerusalem: Magnes Press – The Hebrew University.

Newman, L., (1944), **The Hasidic Anthology**, New York: Bloch Publishing Co.

Peres, S., (1993), **The New Middle East**, New York: H. Holt.

*Rabinowitz, Z., (1985), **The Liturgical Poems of Rabbi Yannai**, Jerusalem: The Bialik Institute.

*Ravitsky, A., (1998), **Religion and State in Jewish Philosophy**, Jerusalem: The Israel Democracy Institute.

*Rubenstein, A., (1980), **From Herzl to Gush Emunim and Back**, Tel-Aviv: Schocken Books.

*Scholem, G., (1957), **Shabbatai Zvi and the Sabbatean Movement During his Lifetime**, Tel-Aviv: Am Oved (2 volumes).

*Schweid, E., (1972), **Jewish Nationalism**, Jerusalem: Zack Publishers.

*Schweid, E., (1981), **Judaism and Secular Culture**, Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad.

*Schweid, E., (1983), **Between Judaism and Zionism**, Jerusalem: The World Zionist Organization.

*Schweid, E., (1996), **Zionism in a Post-Modernistic Era**, Jerusalem: The World Zionist Organization.

*Shapira, A., (1997), **New Jews Old Jews**, Tel-Aviv: Am Oved.

*Sharan, S., (1995), "Jewish Anti-Semitism in Israel", **Nativ**, 46, pp. 43-49.

*Sharan, S., (1999), "Israel and the Jews in the Schoolbooks of the Palestinian Authority", **Nativ**, 66, pp. 70-78.

*Shiloah, Z., (1991), **Leftism in Israel**, Beit-El: Yaron Golan Publishers.

*Simon, E., (1952), "Are We Still Jews?", **Annual Almanac of Ha'aretz**, Tel-Aviv, pp. 97-129.

Simon, L., (1960), **Ahad Ha'am**, Philadelphia: The Jewish Publication Society.

Smoocha, S., (1997), "Ethnic Democracy: Israel as an Archetype", **Israel Studies**, 2, pp. 198-244.

*Stav, A., (1998a), **The Israeli Death Wish**, Tel-Aviv: Modan Publishers.

Stav, A., (1998b), "The Israeli Death Wish: A Study in the Jewish Attitude toward National Sovereignty", Policy Paper 53, Ariel Center for Policy Research.

*Steinitz, Y., (1999), Comments as part of a symposium on "The Jewish State: The Next 50 Years", **Tchelet**, (Azure) 6, pp. 192-197.

*Tishbi, I., (1949, 1961), **The Wisdom of the Zohar: Texts from the Book of Splendor**, Jerusalem: The Bialik Institute (2 volumes).

*Urbach, E., (1969), **The Sages: Their Concepts and Beliefs**, Jerusalem: Magnes Press – The Hebrew University.

Urian, D., (1994), "The Stereotype of the Religious Jew in Israeli Theatre", **Assaph C**, 10, pp. 131-154.

*Urian, D., (1998), **The Judaism of the Israeli Theatre**, Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad.

Wisse, R., (1992), **If I Am Not for Myself: The Liberal Betrayal of the Jews**, New York: The Free Press.

*Yariv, S.S., (1953) (pen name for David Ben-Gurion, first Prime-Minister of Israel), **On the Communism and Zionism of Hashomer Hatzair**, Tel-Aviv: The Israel Labor Party (MAPAI).

Zinberg, I., (1955-1958), **The History of the Literature of the Jewish People: From the Early Liturgical Poets (Pitanim) up to the Russian Haskalah**, (Translated into Hebrew from Yiddish by Shlomo Ariel and Baruch Karu), Tel-Aviv: Sifriat Poalim and Yosef Sharbarak, Publishers (5 volumes).

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT
WITH PARTICULAR REFERENCE
TO ISRAEL

Ervin Birnbaum

THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT WITH PARTICULAR REFERENCE TO ISRAEL

Introduction

This study is based on the recognition that Israel has been increasingly turning into an arena of conflict between those terming themselves "religious" and those referring to themselves as "secular". Since the religious-secular conflict in Israel could be dangerous to the very survival of the Jewish state, it needs to be minimized. On the premise that the world is interactive it can be assumed that:

- a. Israel could not isolate itself and escape the waves of similar conflicts in other parts of the globe, and
- b. Israel could possibly benefit from the lessons of religious-secular conflicts in other countries and apply them for a better understanding and amelioration of its own situation.

The above premises set the framework of this study. After a brief introduction about the role of religion in Western society, we turn our attention to the practical impact of religion in its conflict with the State, and an all too brief review of the types of models of Church – State relationships that evolved from that conflict, beginning with the French Revolution. The first three models – France, Germany and Italy – are chronological. Then we turn our attention to an efficient model of separation of Church and State, the United States of America, followed by an efficient model of non-separation, England. Brief remarks are added about a scattering of other interesting models. All of them are of democratic countries. Hence, from the Middle East only Turkey is touched upon.

The next part deals with possible lessons Israel could derive from the models presented, in the light of its own unique situation. Focus is placed on the value of the "status quo", the need of unconditional

acceptance of the State, and on the advantages of depoliticizing religion – a process for which four channels are examined, though not necessarily recommended: Possible dissolution of religious political parties, stopping political blackmail in the Knesset in return for religious support, changing attitudes and expectations, and separation of religion and state.

The final part deals with perspectives of the "religious" – "secular" dispute.

The study of human thought makes it abundantly clear that religions cover an extremely wide spectrum – from the belief in One God to many gods, or from an intimately personal and personalized God to an absolutely depersonalized abstract Power, or from the acceptance of a strict doctrine that regulates every step in life to subordination to certain principles intended to serve as a moral and ethical guide in life. The author makes a valiant attempt not to sit in judgment over any aspect of religion, be it fundamentalist or secular. If he failed at any point, the reader can rest assured, it is purely unintentional and he or she will find it easier to forgive by remembering: the sole intention is to enlighten, not to upset.

The Role of Religion

The English author Hilaire Belloc was once told by the chairman of a public meeting that he could address the audience on any subject except religion and politics. "Whereupon," said Belloc, "having been prevented from discussing either of the subjects that most concerned mankind, I turned on my heel and departed." (Retold by George McGovern, in **Religion American Style**, Patrick H. McNamara (ed.), Harper & Row, 1974, p. 53.)

In the same vein, Winston King, in his **Introduction to Religion** writes:

Whatever in the course of this discussion we may decide the true nature of religion to be, one generalization can be made at the very beginning: It is a major concern of human beings. (Harper, New York, 1954, p. 3)

In their stand, King and Belloc aligned themselves with incisive thinkers, such as Max Weber and Emile Durkheim, who see in religion one of the most significant factors in shaping society. One

of the founders of the science of sociology of religion, Emile Durkheim claims that religion provides the basis for orderly cohesion in society. According to Durkheim, rules, agreements regarding the rules, and commitment to them, are the basic brickwork of a society, and religion has played a vital role throughout history in securing them. (Durkheim, **The Elementary Forms of the Religious Life**, Allen & Unwin, London, 1915). Durkheim, writing in the beginning of the 20th century, assigns to religion formidable power throughout the ages. He would, no doubt, have included the future technological age with its rapidly changing society. According to Luckmann's interpretation of Durkheim,

Religion was expected to continue to contribute towards the stability of the new type of society even if it had to assume heavily modified or disguised forms. (Beckford, J.A. and Luckmann, Thomas, **Changing Face of Religion**, SAGE Publications, London, 1991, p. 1)

Should religion be incapable, or unwilling, to modify itself – perhaps because it defines its elementary task precisely in the opposite way: namely, as putting a brake on what it considers the terrifying downslide of the society leading to an abyss, and the desperate need to preserve the revered "saving values" sanctified by time – it "would have to be swept away", maintains Luckmann. (ibid.)

It is only fair to point out that – despite Durkheim – some prominent thinkers have assigned a secondary role of receding importance to religion, trying to demonstrate that religion is nothing more than an emotional crutch, or an outdated pre-scientific mode of superstitious thinking. Bertrand Russell claims that religion is rooted in fear, insinuating that, as one understands the phenomena of the world more and therefore fears less, the significance of religion should diminish. Sir James Frazer views religion as an outgrowth of magic, Karl Marx as a tool of exploiters in the battle of socio-economic forces, and Sigmund Freud as a means to wish fulfillment, or an expression of a guilty subconscious.

In sharp contrast to Durkheim, it has also been claimed that "religion, although it may draw men together, may also separate them and set them against each other." (Lewis Coser, **Continuities in the Study of Social Conflict**, The Free Press, New York, 1967, p. 174) The numerous wars of religion are, of course,

a case in point. Whatever standpoint one takes regarding religion, one thing is certain: Religion with its problems cannot be swept under the rug. The place of religion within the social structure is an issue that each society has had to confront anew in every age. To the extent that a society avoids such a confrontation of its religious ideology with the reality of changing times, it displays elements of stagnation with a debilitating effect on the whole social structure. Indeed, a religion which isolates itself, or runs against the current of the time, may wish to view itself as a rock or an island of permanence and solidity – sort of a Noah's ark in the flood of precipitous decline of decadent culture – yet, in fact, unless it is ready to take a plunge of adaptation into a staggeringly different mindset of the computer age with its technology, it is going to be left hopelessly behind. If it won't have "to be swept away", it will be viewed in the future as a fossilized remnant of the past. (Think of Karaites, Samaritans, the Shabbatarian Donmeh, even the Saducees.)

We will attempt to examine how Western society and, in particular select states within it, attempted to reach an accomodation wherein the secular and the religious managed to live side-by-side – if not as bedfellows, at least as decent neighbors.

The Practical Impact of Religion Within the Social Structure

It would be difficult to find long stretches in history when religious and temporal (secular) powers co-existed without tension, in relative harmony. On the other hand, it would not demand much toil and hardship to find eras saturated with blood as a result of religious conflict. Some prominent examples include: The Crusades were the highpoint of the 11th to 13th centuries. The Wars of Religion in France (1563-1598) and the Thirty Years War in Central Europe (1618-1648) denuded and depopulated large sections of Europe in the 16th-17th centuries. Whenever the Black Plague rested, religion took over to guarantee that Europe did not become over-populated in the course of the Middle Ages – and sometimes the two labored handsomely side by side.

Until the 10th century ecclesiastical functionaries, from the Pope to the parish priest, were appointed by lay authorities; the Pope by the Emperor and the priest by the local feudal lord. Appointments were usually sold and were rarely based on qualification. From the 10th

century onward Church history is filled with events wherein it sought to gain equal authority with the nobility and even exercise control over princes and states. The sword of the spiritual often triumphed over the sword of temporal power, not only by application of spiritual means, such as the ban of excommunication and the imposition of penance, but by building its own worldly fiefdom centered around Rome.

No sooner did Hildebrand ascend to his position in 1073 as Pope Gregory VII, than he began to assert "the Church's independence of all outside control, her sovereignty over all worldly powers, as well as the rule of the Papacy over the whole Church". (Bethamy, G.T., **Encyclopedia of World Religions**, Brucken Books, 1989, p. 814) It is this Pope who had Emperor Henry IV wait for him three days, barefoot, in an open court, in the heart of the winter, to offer his abject submission at Canossa. Christian ecclesiastical power was reaching a zenith.

The papacy, in short, was rapidly becoming a secular power, wielding what spiritual weapons it had, but in the interests of secular, and not religious policy. (Stuart C. Easton, **The Western Heritage**, Holt Rineheart, New York, 1965, p. 232)

Easton finds it necessary to add: "It was not possible for the Church to become so heavily embroiled in secular affairs without losing some prestige as a spiritual organization." (ibid., p. 233)

Reaction to the materialism and avarice of the Church grew in vehemence until it exploded in the 1518 Reformation. (ibid., p. 348) The rift in the Church only augmented bloodshed – Catholics and Protestants fighting each other mercilessly in bloody battles – while simultaneously not diminishing the Church's appetite for power and control. Even while the religious factions were consuming one another with voracious appetite, the Church was not ready to yield an inch of its authority to the secular powers.

The turnabout came with the French Revolution in 1789, as "a major convulsion in the annals of Europe". (Rene Albrecht Carrie, **A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna**, Harper and Brothers, 1958, p. 8) A breakdown in the monolithic Church resulted in the development of different type of models of accomodation between Church and State. Whereas each model emerged from its unique historical circumstances compounded in

complexity by many other factors, it is nevertheless hoped and expected that the State of Israel could distill some lessons to its benefit.

Types of Models that Evolved: France

The rise of the modern Nation States in the wake of the French Revolution and the onslaught of Enlightenment on the formidable bastions of religion changed the picture radically. In the words of Macaulay:

Orthodoxy soon became a synonym for ignorance and stupidity. It was as necessary to the character of an accomplished man that he should despise the religion of his country, as that he should know his letters. (Quoted by Edward Halas, **The Catholic Church in the Modern World**, Hanover House, Garden City, New York, 1958, p. 16)

The Church and clericalism were identified with reactionary forces. Efforts were made to demonstrate that religion is a farce. In the heat of the revolution a renowned well-shaped opera singer (reputed to have been a prostitute to boot) was placed on a pedestal in the Notre Dame of Paris for the crowds to bow to and ostensibly worship. When Napoleon came to power he tried to reach a compromise with the Church in the Concordat of 1801, yet at his crowning ceremony as Emperor of France he deliberately took the crown out of the hands of the Pope and placed it on his own head. Clearly, the temper of politics in the 18th century became as anti-clerical as the temper of the society became secular all over Europe. (ibid.)

Though France has essentially been a Catholic nation, it became profoundly anti-clerical. Gambetta's call in the 1870s, "*le clericalisme, voila l'ennemi!*" was widely accepted. The hostility of the government manifested itself in the passage of Jules Ferry's education law, which created what amounted to a new and strictly secular educational system for France, in the reduction of the clergy's stipend, requirement of military service from those in the seminaries, a new divorce law, and the prohibition of religious processions.

The Church grew to be strongly identified with political conservatism, maintaining close contact with the leaders of the Right. As a result of the Dreyfus Affair in which the military, the Conservatives and the Church stood united in defense of a costly judicial mistake, Church and State became separated by an Act of Parliament, 1905. The Act abolished the remaining privileges of the Church, priests lost their status as civil servants, and religious orders – such as the Jesuits – were disbanded and even forced to leave the country. Eventually they were allowed back, but only on the eve of World War II.

Although most Roman Catholics were very bitter at the Republic,

...some started to realize that no amelioration could take place until and unless the Church ceased to be associated with "the Reaction". In the eyes of the progressive Catholic minority, what was needed was an effort of adaptation based first on the acceptance of the Republic and of its liberal principles, and... on the development of a new social policy, based more on charity and compassion than on respect for authority. (Jean Blondel and Drexel Godfrey, **The Government of France**, Methuen, London, 1968, pp. 21-23)

In all the countries where its authority began eroding, the Catholic Church did its utmost to hold on to what it came to consider areas of its concern, such as marriage and education or the spiritual independence of its priests and religious orders. In turn, states wanted to return to the status quo ante, prior to Hildebrand; they wished to appoint bishops and regulate marriage, education and the disposition of charity. (Joseph II of Austria even wished to decide the number of candles to be placed upon the altar!) Anti-clericalism was fostered by the special status the Church demanded, such as exemption from the economic burdens that fell upon the rest of the population, while simultaneously demanding a greater share of national wealth. (Halas)

In the post-World War II period a Christian Democratic Party became one of the largest parties in France. Nevertheless, antipathy toward the Catholic Church continued to persist, though on a notably lower scale. In 1951 Church schools managed to obtain State subsidies which became substantially broadened in 1959. However, France is far from granting religion the privileged

status it held before the Revolution. Yet, a new spirit has come that augurs favorably for religion on two points: There is an increased social consciousness within the Church, working hand in hand with growing receptivity, at least in part of the Church, to aspire for "reconciliation between Catholicism and the 'living forces' of the nation". (Blondel and Godfrey) The "living forces" seem to encompass nationalism, modernization and a liberal more accepting and tolerant attitude.

Types of Models that Evolved: Italy

Events in revolutionary France were replayed in the course of the 19th century in numerous countries, notably in Italy and in Germany. In Italy the lines were clearly drawn. Any step leading to the unification of Italy and the fulfillment of nationalist aspirations involved the liquidation of the Papal States and diminished the influence of the Pope in the country. Already in 1848 an education law was passed in Piedmont, depriving the Church of control over education. This was followed in rapid succession by the abolition of Church courts and by the withdrawal of judicial immunities of the clergy. In 1870, when Garibaldi's forces marched on Rome and captured it,

...the Pope declared himself to be a prisoner and refused to recognize the regime, although the Italians left him in undisturbed possession of the Vatican. (Easton, p. 549)

Though Italy is an almost purely Catholic state, when the Left came to power in 1876, further official restrictions were imposed on the Church and its clergy. Religious processions were banned, priests were conscripted to the army, Catholic congresses were dissolved, and any criticism of the State by the clergy was declared a serious offense. The conflict was not brought to an end until 1929, when Mussolini's government signed the Lateran Treaty between Vatican City and Italy. It signaled the first recognition by a Pope of the Italian Kingdom. However, the concordat proved short-lived, since the legal status of the treaty was abolished in 1976.

Serious Church scholars, such as Eduard Halas, gently criticize the Church for its failure – until the pontificate of Leo XIII at the turn of the 20th century – to make a serious attempt to meet the social problems of the new industrial proletariat in Italy, as well as in other countries, allowing the workers to drift away from Christianity.

Cardinal Menning of Westminster gave voice to this criticism: "A new task is before us. The Church has no longer to deal with Parliaments and Princes, but with the masses and with the people." (Halas)

The Church had fallen out of step with the tenor of the age. She had become so absorbed in her struggle for political success – itself of questionable value to the attainment of its ultimate spiritual goals – that she had become callously unresponsive to the needs and the thinking of those whom it wished to attract and to influence.

Perhaps not coincidentally, it was precisely at the time when the Church was shorn of her temporal power, that she became invested with a spiritual authority unparalleled for at least the past three centuries. Fighting tooth and nail against the loss of its concrete possessions, material wealth and physical authority, it was precisely this material loss that resulted in a net spiritual gain of substantial dimensions that began lifting the Church out of its doldrums.

Types of Models that Evolved: Germany

Although the first radical break with the past model of the Church-State relationship occurred in France in the wake of the Revolution of 1789, and the first most clear cut eye to eye confrontation between Church and State took place in Italy during the crucial process of *Risorgimento*, or unification of Italy, which resulted in direct curtailment of papal territory and power, the most unusually bitter clash between secular and religious authorities took place in Bismarck's Germany. It is from this clash that the term *Kulturkampf* derives.

The term originally referred to Bismarck's forceful attempt to subjugate the Catholic Church – involving the two giants, the State and the Church, in a life and death struggle in the period between 1873 and 1887. On the one hand, Bismarck's newly unified proud Germany triumphantly asserted its national sovereign power. On the other hand, the hard-pressed Papacy, on the defensive for close to a century throughout Europe, fought with all its might to curtail the State's infringement on its traditional realm. One may wish to note that, though only one-third of Germany's population

belong to the Roman Catholic Church, it is nevertheless the strongest religious denomination, since the Protestant churches that developed since Luther's times are subdivided and lack unity.

Among the decrees proclaimed and enforced by Bismarck's anti-clerical government were:

- Priests were prohibited to publish the decisions of the Vatican Council;
- All schools became subject to State inspection, even in respect of their religious instruction;
- The training of the clergy was placed under State control, requiring students to study theology in a university, and to satisfy State inspectors as to their scientific, philosophical and historical outlook and knowledge;
- Theological seminaries became subject to State inspection;
- Disciplinary power over students and clergy was taken out of the hands of bishops and put into the hands of the State;
- The Reichstag forbade the Jesuits to say Mass in Germany, thus for all intents and purposes expelling them from the country; and
- Bismarck nominated an anti-papal Bavarian Cardinal as the new German ambassador to the Holy See whom Pope Pius IX refused to accept, thus breaking diplomatic relations between Berlin and Rome.

These were some salient features of Bismarck's attempt to nationalize the Church in Germany, leading to a veritable new War of Religion designated as the *Kulturkampf*, or Culture-War. The restrictive legislation was met by passive resistance on the part of the bishops, for which they were hauled before the Tribunal of Ecclesiastical Affairs and either fined or imprisoned. In the process, the strongly Catholic-supported Center Party *increased* its representation in the Reichstag from 59 to 91 (in the elections of November 18, 1873).

After 1878 Bismarck found it prudent to retreat, and by April 1887 the last of the really offensive legislative acts had been removed. The Church won an explicit victory on the restoration of full

authority of the bishops over the clergy and the curriculum and supervision of theological seminaries. However, the religious freedom and power that had been obtained in Prussia in the pre-1870 days was not wholly restored.

The restoration of peace was mainly due to the presence of men of good sense on both sides. The leader of the Catholic Center Party consistently voted with the government when it presented its budget, not threatening or abusing the party's power in the legislature. The party became sensitive to the nationalist aspirations of the new State and – even when the Pope pressured it to vote against Bismarck's military budget – the party insisted on freedom from Roman advice on political matters. It voted its national and not its Church conscience.

An "enemy of the State", as Bismarck referred to the leader of the Center Party, was in due course recognized and appreciated for his wise conciliatory policy. In turn, it was understood that Bismarck's aim was not to exterminate or even restrict the Church, but to keep it under control in order not to undermine national interests. No side emerged with a sense of victory or defeat. Bismarck conceded to the Church where its clergy and instruction were concerned. The Church conceded to the State control of all realms that did not infringe upon the clergy and its religious instruction.

Types of Models that Evolved: The USA

The First Amendment to the American Constitution states: "Congress shall make no law respecting an establishment of religion or prohibiting the free exercise thereof". This is the basis of the doctrine of separation of church and state as developed by the Supreme Court of America in subsequent rulings.

The Founding Fathers may have endeavored to attain separation of religion and state for idealistic reasons, subsuming that the very reason for the arrival of the original settlers to the American continent was to escape religious persecution in England and attain the free, unhampered practice of their beliefs. There was, however, also a solid pragmatic base for simultaneously introducing freedom of religious practice as desired by an individual, with freedom from religious coercion by any person or instrument of government.

From the very outset, the United States absorbed individuals who streamed to its shores from diverse backgrounds in distant lands. It became a conglomerate of humanity reaching for America precisely for the reason to find a haven for their diversity. Allowances had to be made for that diversity, to satisfy its multifarious needs. The establishment of any one or several religions as THE church of the States would have nullified the basic intent of the founders and would have been contrary to the best interests of the State.

Nevertheless, it would be erroneous to construe the doctrine of separation of Church and State in the USA as a death-knell to religion or to religious practice. A number of landmark court cases prove the enormous respect accorded religion. In the case of *Zorach vs. Clauson* (1952) Supreme Court Justice Douglas wrote:

We are a religious people whose institutions presuppose a Supreme Being... When the state encourages religious instruction or cooperates with religious authorities by adjusting the schedule of public events to sectarian needs, it follows the best of our traditions. (Randall Nelson & John Wuest, **The Primary Sources of American Government**, Putnam, 1862, p. 344)

Inevitably, in their Inaugural Addresses, American Presidents made a direct or veiled reference to God. American currency bills proudly display the motto, "In God We Trust". In the Pledge of Allegiance the phrase "under God" was incorporated in the post-war years. There is a "national" Christmas tree, lit annually by the nation's President then occupying the White House. Until John F. Kennedy succeeded in demolishing the tradition, an American President had to be a Protestant Christian. Some states would not pass abortion laws out of deference to their Catholic residents – or *could* not pass them owing to their pressure tactics. The same holds true for prayer in the public schools.

Separation of Church and State wished to guarantee that

The right to hold any or no religious beliefs is an absolute right. One's religious beliefs are inviolable, and no government in the United States has any authority whatsoever to compel the acceptance or to censor any creed. (J.

MacGregor & J. Walter Peltason, **Government by the People: The Dynamics of American National Government**, Prentice Hall, 1969, p.198)

However, if the practice of any creed would be found "inimical to the peace, good order and morals of society", the Constitutional right to hold any religious beliefs would not protect it.

The Supreme Court has sustained laws forbidding the practice of polygamy, as applied to Mormons; laws requiring vaccination of schoolchildren, as applied to Christian Scientists; laws forbidding business activities on Sunday in order to promote health and rest, as applied to Orthodox Jews. (McGowan vs. Maryland, 1961 in J. MacGregor, p. 109)

Yet, it should be noted that:

If a person refuses to accept a job requiring Saturday work because he wants to go fishing, the state may deny him unemployment compensation. But if he declines the work for religious reasons, the Constitution requires the state to grant him his benefits. (Sherbert vs. Verner, 1963, *ibid.*)

American Constitutional thinkers vacillated for a long time between two interpretations of the Separation doctrine: the no-preference vs. the wall-of-separation doctrine. Since 1962 it came out unequivocally in favor of the wall-of-separation doctrine. On the basis of that principle it opposed, for example, the introduction of any and all kind of prayer in schools.

In practice, separation of Church and State is a difficult procedure. A few examples may suffice.

Churches are required to conform to building codes, fire regulations, and sanitation laws. Government is expected to decide whether a group claiming to be religious should be exempt from property taxes or whether the claim is fraudulent. (*ibid.*, p. 110)

Imbedded in the system is a continual but creative drama, reenacted in the courts, between the judicial interpretation of the First Amendment of the Constitution and the pressure groups and lobbies that support or oppose acts of assistance to religiously sponsored schools for secular studies, for devotional practices in

public schools that do not involve the mention of a deity, for free transportation on the public bus system for children going to parochial schools, and similar.

Inevitably, rulings of the Supreme Court will be sharply criticized because of the intense emotions involved in issues connected with religion. Yet, in a world where many nations are sharply divided into religious factions, "the amicable accommodation of religious difference in America has been a significant achievement of our political experience". (Alan P. Grimes, **Equality in America: Religion, Race and the Urban Majority**, Oxford U. Press, 1964, p. 41)

Types of Models that Evolved: England

Sir Ivor Jennings, in his classic **The British Constitution**, makes a point regarding the significance of laws and institutions for the purpose of protecting liberty in England. England of course does not have a written constitution, yet it survived without one for close to a thousand years. This is due less to laws and institutions, both of which can be easily subverted, than to an attitude of mind. A people "becomes free because it desires to be free, and it remains free because it so intends". (Cambridge U. Press, 1961, p. 196)

Religious and civil liberty did not easily dawn on England. It suffered the convulsions of Henry VIII's reign (1509-1547), who broke with the Roman Church, and that of his successors. The state made efforts in the 16th and 17th centuries to regulate totally the Church of England and to stamp out or severely curtail Catholic and Protestant sects that did not conform to the Church of England.

England was exposed to repeated civil wars, in the process beheading a king, bleeding opposing troops of Cavaliers and Roundheads dry. It encouraged divergent religious groups, among them Roman Catholics, Puritans, Presbyterians, Anglicans, Levelers and Diggers to lash out mercilessly at each other in search of truth – of which each contending party had its own unique brand. They were also determined "in an earnest attempt" to stamp out heresy – of which, of course, the other party had more than needed to destroy all English souls.

Roman Catholics, the Reformed Church of England, the Scottish Covenanters, the English "Saints" had their own brand of truth and their own standard of heresy... Not until the "age of reason" in the eighteenth century was it recognized that truth, if there was such a thing, was many-sided and that any Protestant might have learned a portion of it. (Jennings, p. 197)

Only in 1829 did the Roman Catholics regain their liberties, and their disabilities were swept away. But,

...even the age of reason could not accept agnosticism or atheism as arguable propositions, and the political disabilities of Jews and dissenters were not all abolished until late in the nineteenth century. (ibid.)

Presently England has an Established Church with no separation of Church and State. At the peak of the pyramid stands the monarch, who thus symbolically combines ecclesiastical and temporal powers in royal hands. In practice, however, England has complete freedom of religion with no disabilities attaching to anyone owing to difference in religious persuasion – the exception being that the crown remains unavailable to anyone who is not an Anglican.

Types of Other Models that Evolved

In the Netherlands, there is a strong tradition of maintaining separation of Church and State, although two-thirds of the population are religiously affiliated. Over thirty percent are Catholic and about 25 percent are Protestant. Most of the Protestants, including the Royal family, belong to the Dutch Reformed Church. Until recently the role of religion has been steadily diminishing.

Belgium, too, is a secular society, wherein religious freedom is guaranteed by law. Yet, ministers of all faiths receive their salaries and pensions from the State and private religious schools are subsidized by the State. (Only Muslims refuse State aid, in order to maintain the independence of their school system.)

Portugal introduced separation of Religion and State in 1911, although more than 95 percent of the population is Roman Catholic and Catholic traditions have had a strong influence on the lives of the people.

Spain abandoned Catholicism as the official state religion in 1978, despite the great influence of Catholic traditions on many aspects of Spanish life. Ninety-nine percent of the people are nominally Roman Catholic.

The Scandinavian States do not recognize separation of Religion and State. In Sweden, Lutheranism is the State religion of which the King must be a member. Ninety-eight percent of the population belong to it. All Swedes whose parents belong to the Lutheran Church automatically become members at birth. They remain members, unless they apply to withdraw. The Swedish Constitution guarantees religious freedom since 1809. Sweden plans disestablishment of religion next year.

The Norwegian Church had virtually been an adjunct of the State since the Reformation, and ecclesiastical issues tended to be simultaneously political issues. During the 19th century revivalist and fundamentalist movements challenged the supremacy of the official state-church hierarchy. They were not expelled, but were allowed to develop their own organizations, schools of divinity, and missionary structures within the Church, effectively creating a pattern of fundamentalist pluralism. (Kaare Stron & Lars Svasand, **Challenges to Political Parties: The Case of Norway**, U. of Michigan Press, 1997, p. 39)

In Finland both the Lutheran and the Orthodox Church are recognized as official state churches, although 92 percent of the population belong to the Evangelical Lutheran Church and only one percent belongs to the Orthodox Church.

Turkey is the only state in the Middle East which has experimented with secularism. Although 98% of the population is Muslim – of them two-thirds Sunni and one-third Shia – Turkey abolished the special status of Islam as the official state religion in 1928, declaring itself a secular state with complete freedom of religion. However, the recent worldwide rise of Islamic fundamentalism also found expression in Turkey, when Turkish fundamentalists began pressing for greater government use of the principles of Islam. In the national elections of 1995 parties advocating return to religion made significant gains. It is to be noted that Iran, by contrast, despite the extreme fundamentalist control of radical Humeinism,

began showing signs of unrest in July 1999, with the beginning of student uprisings in the major centers of the country. The students are demanding greater liberalization.

Possible Applications to Israel

Reviewing Church-State relationships of other countries shows that ultimately in every democratic country a *modus vivendi* based on compromise was worked out between the temporal and the spiritual powers. Thus, Napoleon reached an agreement barely twelve years after the French Revolution, signing a Concordat with the Church in 1801. An agreement in Italy between the Pope and the State wasn't reached till 1929, 59 years after the inception of Italy as an independent State. All that time the Vatican did not recognize the legitimacy of the Italian Kingdom. In Germany, unified by Bismarck in 1870, the *Kulturkampf* (struggle between Church and State) continued until 1887.

The Value of Status Quo

Braced in struggle – with elements representing the Church sometimes denying the very right of the State to legitimacy, and organs representing the State demanding subordination of the Church hierarchy and its educational system, as well as all civic functions (such as marriage and divorce) to State authorities – the first step toward mutual accommodation has normally consisted of an attempt to work out a compromise based on the status quo.

In practice, however, this proves rather difficult and it seems to bring only a short-term truce since, in the eyes of the contenders, the status quo itself is subject to diverse interpretations. Some will claim that it becomes rigid, outdated and fossilized. Even its original objective is not always easily definable. Let's take as an example the issue of military service by students studying Torah in Israel.

The first exemption from military service offered in the newly founded State of Israel by then Prime Minister, David Ben Gurion, to students of Torah extended to 400 students. Was that meant to be a **fixed number**? Or was the **approximate percentage** of 400 in the student population of the time meant to be definitive? Or does it have nothing to do with numbers, but rather with the **activity of Torah study** itself? What would the molders of this agreement of fifty years ago say to the information that the 400 of 1949 became

4,700 in 1977, 18,350 in 1988, and 28,772 by the end of 1997, indicating that since the founding of the State over 150,000 were exempt from military service on the basis of Torah study? (**Yediot Ahronot**, May 12, 1998). Would Ben Gurion claim that the status quo of 1949 is valid or would they ask for reevaluation?

What makes this particular example, of wrestling with the status quo on the issue of military service, all the more pertinent, is that in other democratic countries under our purview, service in the military became obligatory in the course of time, although the service could be performed in the chaplaincy, or in areas that do not require the bearing of firearms. This holds equally true for countries where Religion and State are in effect separated by law and countries where they are not.

Objectively speaking, clinging to the status quo, does not save the Church (in Israel, Religious Establishment) from slow attrition and the eventual onslaught of secularism, if the Church remains a stronghold of conservative – often termed "reactionary" – forces. The examples under consideration demonstrate that what the Church gains in applying delaying tactics in efforts that could lead to the resolution of Church – State conflicts – including the principle of status quo – is solely time. In France it took a century after the Concordat (to be sure in stages) to pass the final Act of Parliament that abolished major privileges of the Church. Of course time itself can offer enormous **material advantages** while clinging to power; but this has to be juxtaposed to **disadvantages in the spiritual realm** that religion is supposed to advocate, where the spiritual loss outweighs by far the material gain. In the words of Easton: "It was not possible for the Church to become so heavily embroiled in secular affairs without losing some prestige as a spiritual organization." (Easton, p. 233)

Implicit in Israeli politics is the acceptance of the principle of status quo on religious issues. Traditionally, the religious parties have greater trust in the Right (Likud of today) and handle themselves with greater self-confidence in maneuvering it to their advantage. They view the Left (Yisrael Echad of today) with substantial suspicion and mistrust, considering the Socialist residue of its policy-platform belligerent to religious interests. Hence, at election time, in jockeying for power, and courting the religious voters in the

country, the Left will go out of its way to proclaim its adherence to the principle of status quo. Shimon Peres, candidate of the Left in the 1995 national election, declared:

The Labor Party was always open to religious membership. We never were an anti-religious party. We did not sign any (contrary) agreement, and we will guard the status quo in matters of religion. (*Yediot Ahronot*, November 24, 1995)

On another occasion he added:

We do not devour religion and we do not treat religion with contempt. We never signed that we will accept the anti-religious stance of (a prospective coalition partner) Meretz. (*ibid.*)

Meretz leader, Yossi Sarid promptly issued his clarification: "I have news for the Labor Party. Meretz is not anti-religious either. We highly respect religion, although not always the religious spokesmen."

He made it clear, however, that his party cannot sit in a government that would allow one religious movement alone to be in charge of the whole conversion process in Israel. (*ibid.*)

On issues of keeping stores open on Shabbat in secular settlements, or Shabbat travel on the fringes of religious neighborhoods, on abortions and autopsies, on archeological digs or construction sites that may infringe on ancient graves, the status quo is often meticulously cited. However, quoting the status quo has so far produced only expedient postponements, filled with ever increasing tension and frustration, rather than real constructive resolution to the problem.

Despite the fact that the status quo has been given lip service even by the Left in times of election, and that the American Orthodox groupings, in combating pluralism, called for the preservation of "the longstanding religious 'status quo' in Israel" (*Jerusalem Post*, September 25, 1997), the sooner we disabuse ourselves that the status quo can offer any panacea to the religious-secular conflict, the more efficiently could we handle the real conflict which tears dangerously at the fabric of Israeli society.

Don't Bite the Hand that Feeds You

In all democratic countries, a prerequisite for constructive dialogue between the temporal and the religious is the unconditional acceptance by the religious of the State. This implies that policies can be questioned and criticized, but not the right of the State to its existence and sovereignty. Equally significant is the acceptance of democratic principles which permit, among others, free expression of diversity of opinions, and – in the words of Blondel – "the development of a new social policy, based more on charity and compassion than on respect for authority". (pp. 21-22)

Ami Katz, from Gush Etzion, himself a Haredi (ultra-religious), says:

It troubles me that in most Haredi Synagogues the "Prayer for our Armed Forces" is not recited, that Haredim who join the army are expelled from their homes, and that on Remembrance Day no mention is made of those who fell in the service of the country.

He states that "the moment the Haredim will understand that they cannot live here without obligations, the situation will find its solution." (**Yediot Ahronot**, May 12, 1998).

Ami Katz is recognized as an exception in the Haredi community, many of whom do not accept the legitimacy of the State of Israel since it came about by an act of man and not by God's visible divine intervention. They treat with contempt the national symbols of the State, such as the flag and the anthem; spite its national events, such as Independence Day or the Day of Remembrance for its Fallen Soldiers; relate to its national institutions, such as the courts, as if the State of Israel would be but one more gentile state the Jewish People had to suffer in its dark exile and despise its Defense Forces.

The indictment raised against the Haredi element that they "bite the very hand that feeds them" is compounded by occasional episodes taken from the other side of the spectrum that raise the ire of the Israeli secular public. Such an episode could deal with a soldier in the Israeli armed forces married to a non-Jewish spouse. "He is permitted to serve in the Israeli army, but she is not allowed to become an Israeli citizen." Hence, she is not entitled to medical insurance, to Ulpan studies, or to any of the social services. The

soldier gives his everything to the country, but cannot get anything in return – thanks to a religious ruling – while many of the religious give nothing to the country and get everything in return. There are 125 new Olim from the former Soviet Union who are now in such a situation. (**Yediot Ahronot**, July 22, 1998)

Not much less provocative have been the tragic cases of new Olim who were killed in the uniform of the Israel Defense Forces but owing to a non-Jewish mother, were deprived of a Jewish funeral. To die for a Jewish country is eminently acceptable but to be buried as a Jew is not – becomes the hue and cry of the objectors. Seen in the light of the presence of a religious element that – from the perspective of the secular – gives nothing but gets everything, such episodes become doubly galling to the secular element.

The experience of all other countries proves that a spiteful stance on the part of a religious group versus the State does overall damage to the integrity of religion in the eyes of the general public and does not allow for rapprochement.

It needs to be emphasized that it is **religion** that suffers, more than the **religious group**. Halas in his incisive work makes the point that anti-clericalism in France was fostered by the Church's attempts to retain exemption from economic and other burdens which the average citizen was subject to, while simultaneously taking advantage of State (in earlier times feudal) institutions and milking them on behalf of the Church hierarchy.

Franz Werfel, in his novel **Hearken to the Voice**, dealing with the period of the destruction of the First Temple, describes the superb arrogance of a beggar in approaching clients for handouts, for, after all, he is doing them a favor in allowing them to perform the *Mitzvah* of giving! The reaction such a beggar elicits may not be very different from the reaction of the secular element in Israel to the religious elements who seem to be doing the State, whose legitimacy many of them do not recognize, a grand favor in allowing it to subsidize their activities and studies, and support their families.

Examples of democratic countries indicate that at best the religious element may gain materially another year, or ten years, of yet another budgetary allocation or religious functions subsidy, but

every material victory results in one further spiritual defeat. The religious camp in Israel could choose to learn from the countries that trod the same path about the need to reorganize its priorities so as to make religion once more appealing to the Jewish masses.

The True Prophetic Voice: Call for Social Action

The intelligent secular Israeli is sufficiently versed in the Bible to remember the prophetic plaint:

To what purpose is the multitude of your sacrifices to Me?... Bring no more vain offerings... I cannot endure iniquity along with the solemn assembly (recited on a New Moon, Sabbath and Festivals)... Learn to do well, seek justice, relieve the oppressed. (Isaiah 1: 11, 13, 17)

Clearly, social action is what the prophet calls for as a first-rank priority.

The image projected by the Religious Establishment in Israel goes contrary to the prophetic ideal, sometimes to a degree that the average Israeli finds mind-boggling. The uncompromising stand of Rabbi Ovadia Yosef and tens of thousands of rank and file Haredi demonstrators on behalf of Ariele Deri, accused by the Israeli Supreme Court of perversion of justice, is a strong case in point. To the secular eye it appears that the religious element will spare no effort to adhere to the minutiae of kashrut and Sabbath observance, but will do little or nothing about social justice.

One of the strong criticisms of the Church a century ago was that she failed – until the Pontificate of Leo XIII (1878-1909) – to make a serious attempt to meet the social problems of the new industrial proletariat. (Halas) In a famous encyclical known as *Rerum Novarum*, the Pope

...emphasized the duty of Christians to give all support to movements to better the lot of the working man within the framework of the system of private property... Leo also gave attention to the rational foundations of Catholicism. (Easton, p. 659).

Similarly, the outstanding Protestant theologians of the 20th century, Karl Barth, Paul Tillich and Reinhold Niebuhr, devoted much attention to social questions and to the duty of the Christian to try to better his neighbors' lot. (ibid., p. 885)

The shift in the formalistic and rigid Catholic Church in the course of the second half of the 20th century was remarkable not only in its stress on social duty, but also in its emphasis on reform of the liturgy. This author was witness to a High Mass in a rather formal Catholic Church setting in Southern Spain, where an informally placed jean-clad choir was accompanied by a guitarist, and the hymns sung by the worshippers were in rock-beat. The most significant change, however, affecting even basic dogma, was enacted by the Second Vatican Council (1962-65), wherein the Church "emphatically denies the collective responsibility of Jews in all ages for the crucifixion drama" and alters some aspects of its liturgy, in direct contradiction to its practice heretofore. (*Encyclopedia Judaica*, Vol. V, p. 545. The whole declaration can be found in *ibid.*, pp. 549-50)

One wonders whether the lack of flexibility and resistance to change in the Israeli Religious Establishment is really a sign of strength of the devout, as some claim to be, or whether it is but an expression of paralysis and fear to face the sunrise of a new world with all its challenges and problems. One prefers not to sit in judgment, but a gut instinct seems to whisper that this time it's "hats off" to the Catholics for the courage to change. What is left for us is the longing for the prophetic spirit that would cut through the Gordian knot of the *aguna* problem, of the disadvantaged situation of women when facing a divorce, or when aspiring for a semblance of equality, of the *Olim* soldiers descendant from non-Jewish mothers, or their non-Jewish wives who don't wish to part from their husbands, of the thousands who wish to convert without being forced into a lie that they will adhere to all the Orthodox tenets of Judaism, and much more.

Depoliticizing Religion

MK Shimon Shitrit, who considers himself an observant person from a religious family, complains that:

Everyone who disagrees with the Haredim is represented by them as a trouble-maker, anti-religious and a denier of the Torah... One has only to touch ever so lightly upon the subject of exemptions, preferences in financial allocations, or preferences in housing or government subsidies, the Haredim will immediately represent those disagreeing with

them as anti-religious, shifting the issue to the domain of faith... This principle also prevails in disagreements between Haredim and the rest of the Jerusalem public. The dispute with them is a political disagreement on the apportionment of land, exemption from taxes, budgets for education, the division of resources and money, the expulsion of the Intel enterprise from Jerusalem, the distribution of land for Haredi housing and the like. Not one of the disputed items has anything to do with religion... but the political disagreement will be given the coloration of an attack on faith, Torah and God. (*Yediot Ahronot*, July 26, 1998)

Many observers recognize that this is patently unfair, and demeaning to religion. Instead of doing one's best to keep religion out of the arena of – what is conventionally referred to as – "dirty politics", it is **deliberately** introduced there by the very elements who claim to be "the Army of the Lord" and religion's passionate defenders. It is a virtual replay of events in European history prior to the French Revolution, when the papacy became a secular power, wielding what spiritual weapons it had, but in the interests of secular and not religious policy. (Easton, p. 232)

In the course of time the spiritual power overreached to an extent that was unimaginable in its pure, modest and controlled early phase. Of course, it never realized, or wished to acknowledge, that it had overreached, since each advance, conquest and demand was only meant to buttress and safeguard earlier, by now traditional, acquisitions. The consequences were inevitable. Becoming heavily embroiled in secular affairs, the Church lost prestige as a spiritual organization. Clothing itself with trappings of power impressed many, but not enough to sustain a glittering husk emptied of true content and meaning. The explosion, though predictable, took the ecclesia by complete surprise.

As Halas puts it:

A historian of the Church must question whether it was really in her true interests that she should achieve political success. In the 1850s and 1860s as the Pope was being shorn of his temporal power, he became invested with a spiritual authority unparalleled by any Pope for the previous three centuries.

Although no two countries are identical, it would be foolhardy of the religious elements in Israel to expect a different outcome. Neither the Council of the Torah Sages, nor the Chief Rabbinate are more powerfully ensconced in the fabric of the State of Israel than the Church was in Europe for eight centuries. The Church learned the hard way that it needs to depoliticize to a substantial extent and as conditions dictate.

The process of depolitization could take place in one or more of four channels:

- (1) Dissolution of religious political parties;
- (2) Stopping political blackmail in the government and legislature in return for religious support;
- (3) Changing attitudes and expectations;
- (4) Separation of religion and State.

(1) Dissolution of Religious Political Parties

Europe had a proliferation of religious political parties in the last century and a half. They were born out of an evident need to defend the position of the Church, the status quo, at the time.

One of the few leading parties failed in its effort to maintain its primary position in the recent elections of June 1999 in Belgium, and was forced into opposition. The PSC (Christian Peoples' Party) was the strongest party in Belgium since World War II, maintaining its position until 1958, when its influence began diminishing, despite the fact that Belgium is essentially a Catholic country. Sixty-five percent of the schools and 75% of the pupils are Catholic, and the PSC is their sole religious champion. Leading party circles debated dropping the "Christian" designation, but so far did not do so. However, for all intents and purposes the party ceased to be "Christian". In the political spectrum it is now located between the Socialist Left and the Liberal Right, maintaining its "Christian" designation for historic rather than denominational reasons. (Source of information, Belgian Ambassador to Israel, Mr. Galeyn.)

An impressive example of the rise and fall of a religious political party was the French MRP (Mouvement Republicain Populaire), referred to popularly as the Christian Democratic Party. It started

from obscure origins at the turn of the century, without making any noticeable impact in a very anti-clerical country. In the 1945 General Election the MRP emerged suddenly as the second largest party in the political spectrum. It gained almost five million votes, 25% of the electorate, giving it 150 seats in the Chamber of Deputies, surpassed only by the Communist Party which gained 26.5% of the vote and 161 deputies in the Chamber.

In the national election of June 1946, the MRP emerged as the strongest party in France with 28% of the popular vote and 169 members in the Chamber. It swept France. The success of the party, however, was brief. Having reached its zenith in 1946, the party began declining steadily. In 1962 it fell to 5% of the electoral vote, and decided to amalgamate with another party. A valiant attempt of rehabilitation at the hands of a religious party came to an end.

The German experience was different. There was a religious party, the Center Party, representing Catholic interests in the days of Bismarck. Bismarck's relentless harassment of the Church brought about the exact opposite results of his intentions: the Center Party almost doubled its representation in the Reichstag in 1873.

After World War II, the Christian Democratic Party (CDU) rose to the position of second largest party in Germany, slightly preceded only by the Social Democratic Party (SPD).

By the 1980s however, significant changes had taken place in this traditional pattern. The two major parties had lost support, ...the influence of class and religion on voting behavior had declined; "new politics" issues, such as the environment, disarmament, and civil liberties, had become salient to increasing number of voters; and in 1983 a new party, the Greens, broke the twenty year monopoly. (*Germany's New Politics*, ed. Conradt, Kleinfeld, Romoser, Soe; Berghahn Books, 1995, p. 6)

In one of the chapters of Conradt's book entitled **Second Wind or Last Gasp** (ibid., p. 131), the authors analyze with concern the CDU's recent setbacks and express their apprehension over its future. There is a possibility that if the CDU adjusts to the issues of "new politics", it could survive.

It may seem incongruous to talk about withdrawal of religious parties from the political arena in Israel precisely at a time when the ultra-religious Shas leaped from ten to seventeen representatives in the Knesset in the national elections of May 1999. But if the goal is really service of God and the Jewish faith, such a step – precisely at the time when Shas gained such splendid electoral advantage – would bring more secularists under the banner of God than all the budget increases the religious parties attained as a result of their calculated squeeze on the government.

(2) Stopping Blackmail

Should, however, the expectation of withdrawal from the arena of politics be in the realm of utopia, a significant and possibly more realistic alternative would be the stopping of blackmail in the Knesset. Religious parties taking advantage of a government's woes – no matter which party is in power – and in return for their support extracting enormous funds or pledges of support for causes opposed by the majority, offer a gross and inglorious spectacle.

Quotes such as these are not uncommon:

Benjamin Netanyahu could sigh with relief. After a month and a half of protracted threats leading to coalition crisis, he succeeded in buying at great expense a few weeks of quiet from the four Knesset Members of Agudat Yisrael and Degel Hatorah... The Council of Torah Sages of Agudat Yisrael, that was due to meet last Sunday to direct its representatives to break with the coalition, did not meet, and the great sages hastened to depart for their customary places of vacation in Switzerland. (**Yediot Ahronot Sabbath Supplement**, July 7, 1998, p. 14)

The write-up continues:

This time Netanyahu obligated himself to augment the number of Druze men in the contingent whose purpose is to supervise Sabbath closures, and to substantially enlarge the fines imposed upon businesses that break the Sabbath closure laws. It was also agreed to establish a new archeology council that shall be "more sensitive" to the needs of the Haredim.... 170 million Shekels shall be

designated in two stages for rental apartments for Haredim... and to increase the budgetary allocation of the "*Kolelim*" and higher *yeshivot* by another 40 million Shekels. (ibid., p. 15)

During the last week in July 1999 the Knesset began its debate of the government request to enlarge the number of ministerial posts from 18 to 24. Shas made its support of the Government contingent on receiving one more ministerial or two deputy ministerial posts. (*Yediot Ahronot*, August 1, 1999)

In a country where so much happens, the public may forget the particulars of any given case of what may appear as blackmail but not without having registered another minus for the Religious Establishment and for what religion pretends to be.

A fine example of how a religious party could operate without alienating the public was offered by the religious party in the German parliament. "The leader of the Center Party, Windthorst, kept the door always open for negotiation with Bismarck by steadily voting the budget presented by his government." (Halas) He did so even when he was denounced by Bismarck as "enemy of the state", showing his remarkable self-control and prudence. On one occasion Pope Leo XIII wanted Windthorst to vote against Bismarck's military budget, but Windthorst insisted that the party should be free from religious advice on political matters, and continued to vote for the government budget. (ibid.)

It is evident that this kind of voting behavior would not offer the religious parties the greatest material advantage, but they would most probably – on the basis of experience in other countries – be amply compensated for by increased prestige garnered for religion.

(3) Changing Attitudes and Expectations

What would still be needed is a diffusion of the conflict, a change of attitude of the "religious" and "secular" to one another.

The conflicts of Church and State in the era of nationalism prove that whichever side maintained the more aggressive stance turned out to be the ultimate loser.

While Bismarck attacked, the Church or the religiously oriented Center Party gained both in popularity and in electoral votes.

While the Vatican fulminated against the Italian Kingdom, even refusing it recognition, the nation-state made strident strides in popularity over and above the Church. It took years for the Vatican to lower the heat. Once it did so, many areas of public life became open to Catholic influence. This did not happen necessarily in an institutionalized form. As the Italian Catholics emerge from "their ghetto of religious structures" they individually assert their Christian values on issues in the public sphere. ("Diffused Religion and New Values in Italy", **The Changing Face of Religion**, ed. Beckford and Luckmann, SAGE, 1991, pp. 24-48)

France, that stalwart bastion of anti-clericalism, whose sole religious party, the MRP, bowed off stage in 1962 bidding a tearful farewell to political life, has its 1997 best seller: the two volume **Encyclopedia of World Religions**. ("Is God Dead", **Newsweek**, July 12, 1999, p. 51) French priests, understandably bemoan the lack of Church attendance – down to 3-4 percent in Paris in 1998 – but Frenchmen are certainly becoming more interested in religion. As the thunder of invectives and sounds of strife become stilled, man's rudimentary needs to search for meaning awaken. Even the proud scions of the French Revolution are undergoing the change, when they are given the chance.

In the light of the above, what the solid Israeli citizen needs is a diffusion of the religious-secular conflict. A few random examples of what is presently taking place on the Israeli scene will suffice.

In his weekly lesson broadcast via satellite, the leader of Shas, Rabbi Ovadia Yosef, sharply attacked the Reform Movement, maintaining that it shouldn't be allowed a foothold in Israel. "They have straw in their head," he accused the Reform. "The Reform shall not rise in the hour of Resurrection, as shall the rest of our People." (**Yediot Ahronot**, November 16, 1997)

The head of the Reform Movement, Rabbi Eric Yoffie, doesn't entertain a much warmer opinion about the Orthodox. "They," he said, "are out of touch with Jewish realities here and in Israel." (**Jerusalem Post**, September 25, 1997)

The Orthodox, Yaffie said, "are not attempting to preserve Jewish unity. This is about preserving the control of the coercive religious monopoly over the religious life in Israel." (ibid.)

A Haredi spokesman explained that

After recent acts by Haredim such as stoning policemen standing at attention for the siren on Remembrance Day, burning the national flag on Lag Ba'Omer and stoning non-Orthodox women praying at the Western Wall on Shavuot, there was a lot of regret and apologizing in the Haredi community. It was in all our newspapers. People were saying we'd gone too far. (*Jerusalem Post*, July 4, 1997)

But then the "secular" group organized a demonstration – the first of its kind – with the slogan "Stop the Haredim". The slogan was declared racist by many observers, including MK Dedi Zucker of Meretz, who stated: "The call to "Stop the Haredim" – the collective Haredi population and not their actions or policies – smacks too much of hatred..." Agudat Yisrael's newspaper, **Hamodi'a**, wrote "'The Judeo-Nazi call to 'Stop the Haredim' is a Neo-Nazi version of **Mein Kampf** and the Nuremberg Laws.'" (ibid.)

The lesson to be learned from perusing events in the countries under study is ultimately, whichever side shall maintain the aggressive stand shall be the loser, while simultaneously preventing the consolidation of the Israeli society at a time when it is still involved in its crucial battle for peace and survival.

(4) Separation or No Separation?

A visitor from outer space would be deeply impressed by fine Church attendance in the USA and by lack of it in Europe. Having acquainted himself with the systems and institutions of man, he would know that the USA has total separation of religion and state, whereas some European states have none or modified separation. With his logical mind he would come to the conclusion that separation actively promotes, whereas non-separation handicaps attendance, participation in, and development of Churches. The welcome visitor would of course be right in his observations, though not in his conclusions.

A recent report states that

While churches in... the United States are full of worshippers, those in Europe – from village chapels to some of the world's most sublime works of architecture – are lucky if they attract tourists. Eighty-nine percent of Britons don't bother to

go to church regularly at all, though England has no separation of religion and state. The Archbishop of Canterbury George Carey warned fellow Anglicans last spring that the Church of England was "one generation away from extinction". (*Newsweek*, July 12, 1999, p. 50)

Apparently, separation of Church and State has little to do with the religious spirit of the country, its religious practices, or with what is good for religion. The USA, this classic example of Separation of Religion and State, "in the late 1960s and 1970s displays a wider variety of religious expression than perhaps any other contemporary culture". (McNamara, p. XII. This is also underscored by W.H. Swatos, *A Future for Religion*, SAGE, 1993, p. 130, and by J.A. Beckford & Th. Luckmann, *The Changing Face of Religion*, SAGE, 1991, p. 3.)

It is remarkable to note, as was pointed out earlier, that the Inaugural Addresses of all American Presidents make a direct or veiled reference to God. Bellah questions:

Considering the separation of Church and State, how is a president justified in using the word God at all? The answer is that the separation of Church and State has not denied the political realm a religious dimension. Although matters of personal religious belief, worship and association are considered to be strictly private affairs, there are, at the same time, certain common elements of religious orientation that the great majority of Americans share. ...This public religious dimension is expressed in a set of beliefs, symbols and rituals that I am calling the American civil religion. The inauguration of a president is an important ceremonial event in this religion. It reaffirms, among other things, the religious legitimation of the highest political authority. (Robert Bellah, *Beyond Belief*, Harper 1970, p. 171)

Under the banner of separation of religion and state political leaders did not hesitate to take an unequivocal stand on the side of God. John F. Kennedy's Inaugural Address of January 20, 1961, contained three references to God: "I have sworn before you (the people) and Almighty God", indicating that he owes God the same loyalty that he owes the people who elected him. Further: "The rights of man come not from the generosity of the state but from the hand of God." Evidently, he puts God above state and people. And

finally: "Let us go forth to lead the land we love, asking His blessing and His help, but knowing that here on earth God's work must truly be our own." (ibid., p. 169) He does not hesitate to make his opinion known that the goal must be to do God's work.

Under the same banner of separation of religion and state, Dwight D. Eisenhower said: "Our government makes no sense unless it is founded in a deeply felt religious faith – and I don't care what it is." (Will Herberg, **Protestant-Catholic-Jew**, Doubleday, 1955, p. 97). Here, however, we note a significant nuance: Eisenhower not only stresses the value of a "deeply felt religious faith", but also everyone's right to express it the way he wishes. This is a basic principle in separation.

In Germany the state collects an obligatory 9% church tax from Christians as part of the income tax, religion is taught within the framework of the public school system, the Catholic and Evangelical churches are considered to be State Churches. The "Members of the clergy sit on councils approving radio and television programs, and the churches get free TV ads." But despite all this, Cardinal Joachim Meisner, Archbishop of Cologne, Christendom's richest diocese, declared: "In our society God is no longer a topic." (**Newsweek**) In the USA, which offers none of the above accommodations to any church, a number of Protestant denominations are strikingly overflowing with vitality and God continues to be a major topic.

This is neither the time nor the place to examine why religious bodies such as the Southern Baptist Convention, the Assemblies of God, the Pentecostal and Holiness groups, the Evangelicals, the Mormons, Jehovah's Witnesses, Seventh Day Adventists, Black Muslims and others are thriving. (For details see Dean M. Kelley, **Why Conservative Churches Are Growing**, in McNamara, p. 121.) Relevant to us is the fact that they are making enormous strides in a land where the credo of separation between Church and State is deeply engraved in the fabric of the nation.

By contrast, England, Norway (4.1% attend church regularly, although K. Stron and L. Svasand maintain that "The Norwegian church had virtually been an adjunct of the state since the Reformation." **Challenges to Political Parties, The Case of Norway**, University of Michigan Press, 1997, p. 39), Ireland,

where religion is sanctified by sacrifice of many lives (63.2% are in church attendance), and other countries with no separation, literally lie dormant. As *Newsweek* (July 12, 1999) puts it "The decline of organized religion in Europe has been gathering pace for a century" – despite the traditional interlacing of Church and State.

Clearly, the position of religion and respect accorded to it is not related to the issue of separation or non-separation. Yeshayahu Leibowitz (*Judaism, the People of Israel and the State of Israel*, Schocken, pp.155-163) argues the case from the perspective of the religious element which, he claims, must find it demeaning that religion be turned into a servant of secularism which exploits it for its own ends. He considers it blasphemous that due to the presence of a Ministry of Religious Affairs, which must function if religion is not separated from the State, other religions, some bordering on idolatry, must be supported by Jewish taxpayers' money. He marshals a whole array of arguments trying to convince the reader that, from the perspective of a Jewish religious inhabitant, it would be best to opt for separation of religion and state.

Many learned discussions took place in Socialist and Meretz circles on this issue, of course from a different vantage point. (See Susan Hattis Rolef, *The Dilemma of Religion and Politics*, Proceedings of debates of labor leaders at Beit Berl, Machon Moshe Sharett) The motivation is to free the secular majority of the population from the tyranny of a religious minority which wishes to impose its brand of Shabbat and Kashrut observance, its conversion process and burial arrangements, its interpretation of marriage and divorce practices, its definition of a Jew and more, on the vast majority of the secular population. Leibowitz seeks the change in order to (ostensibly) safeguard religion from secularist encroachment; the secularists seek the change in order to safeguard the essential freedoms from religious encroachment.

Although numerous European and worldly examples militate on behalf of separation of religion and state, Israel need not court it, certainly not at this stage. At least two reasons may be worth mentioning:

Contrary to Leibowitz' claim that "The State of Israel was established in 1948... in essence as a secular state; she remained secular and perforce will remain secular... She was not established by the authority of the Torah" – the destiny of the State of Israel was most certainly affected by the Torah and by the Halachah.

What happens at the moment of birth is very important, but we are not dealing with spontaneous birth. Something happened nine months earlier, and in between the moment of conception and birth. This is when the whole weight of the Jewish tradition was brought into play. At the moment of Destruction two millenia ago, and during the 1900 years that elapsed, the Jewish tradition displayed its amazing effectiveness. It was not nationalism that helped us to survive the Great Dispersion, and it was not patriotism that helped us to nurture the dream of Return, or of dry bones rising from the grave. To deny the presence of the Toraitic and Halachic tradition at the great moment of May 1948, is to deny parents the right to be present at the moment of birth. This is said in full cognizance of the fact that many *Halutzim* in the era 1882-1948 were self-proclaimed atheists. Even as atheists, however, they would not have reached that stage of development of our people without the formidable impact of our tradition in the course of the ages.

Another reason against separation extends from the realm of cultural history into the arena of politics. Israel's very existence still seems to be challenged by some of its neighbors – occasional pious declarations of good-will notwithstanding. What legitimizes Israel's right to her Land is the weight of her tradition, by means of which the People kept contact with the Land during the long years of exile, in a manner open for everyone to see. The twice-yearly proclamation of "Next year in Jerusalem" was known to friend and foe alike. The daily prayer for "Return to Jerusalem Your City in mercy" was no secret. The breaking of the glass at a Jewish wedding "in remembrance of the Destruction" always carried the implicit yearning of return and reconstruction. Clinging to our Tradition, rather than separating from it, is a reminder of the uninterrupted linkage of the Jewish People with her Land in the course of the centuries. It denies opponents the right to claim that they may be the rightful possessors of the Land since at some point we gave up on it.

Separation of religion and state does not guarantee anymore freedom from religious infringement on the life of the individual than non-separation could guarantee the attainments of religious aspirations. What is good for religion in a democratic country will ultimately not depend on official declarations, but on the good will of its citizenry on both sides of the spectrum.

The "Religious" – "Secular" Dispute: A Perspective

To produce a consensus in Israel between the religious and the secular is at best a herculean task. Both sides are convinced of the justness of their cause. The religious picked up the cudgels on behalf of God. Can there be a cause more just than that – and more redeeming? The secularists are mounting barricades on behalf of freedom. Can there be a cause more ennobling?

The problem is acute. Each side integrates information solely on the basis of its own particular system of relevancies. Each side functions logically within its own framework of reference and seems to view the other side not unlike the proverbial deaf man who sees people dancing in the square but, not hearing the music, thinks they are mad.

On the basis of our study of different countries, certain points could now be distilled as virtual postulates:

- 1) Religion is here to stay.
- 2) If the conventional religion (the religion of the fathers) is not given its staying power, other brands of religion will supplant it.
- 3) Since the world around us changes, religion cannot remain resistant to change. Albeit at a slower rate, but change it will.
- 4) If the captains of religion are not willing to mastermind the change in line with the requirements of modern society, the change will nevertheless occur, in spite of them and, possibly, in a convulsive way.
- 5) No matter how strong and deep the parties dig in, eventually historical forces and sociological processes will work their way through and lead to a society wherein religion adapted to the 21st century will become normative.

- 6) The process can be fought and resisted, placing the country in a state of tension, anxiety and even hostility. Alternately, the process can be accepted with grace and understanding, and even promoted. Debates, discussions, exchanges of ideas could take place on a constructive plain, offering people the feeling that religion is, indeed, as reflected in Durkheim's teachings, a force that ceased being divisive and leads to unity, cooperation, harmony and all-pervasive good will.

The above postulates are mainly derived from, and based on, the study of religious developments in various countries in the last century and a half. Courting the danger of generalization, one could state that, whereas in the beginning of that period religion was shunned and its demise was predicted by sophisticated minds, a quiet but revolutionary change occurred in the last half a century.

In the beginning of that period it was still a mark of sophistication to get by without God. However, in the course of the last few decades, God has crept unnoticed into the human conscience, and the concept of God has become gradually accepted. "According to the Turin-based Center for the Study of New Religions, 90 percent of Europeans think there's a God – up 20 percent in the last decade." (*Newsweek*, *ibid.*)

Just as difficult as it is for the religious to accept that there is a vast universe of goodness and Godliness outside their confines, so vastly difficult is it for the secularist to accept that God and religion are here to stay and rather than continue fighting them, begin fitting them within their framework of reference.

It was easier to be an atheist at the time when the theory of evolution replaced God than it is today, when man's every invention unfolds new universes in endless space, new worlds of communication, new promises and novel perils of staggering dimensions. Only an old-fashioned – perhaps outdated – secularist will continue deluding himself that an anti-God and anti-religion attitude is in harmony with modernism. For to a modern person who considers the myriad pieces of information a microscopic chip contains, or the immense energies condensed in an invisible atom, the dawning of a presence of a Godly force becomes virtually unavoidable. "Unbelief along with the entire universe of discourse to which it

belongs is increasingly irrelevant today." (Rocco Caporale & Antonio Grumelli, **The Culture of Unbelief**, U. of California Press, 1971, p. XIII)

This, however, ought not produce a smug religionist. For the story that unfolds on a global scale is that wherever conventional religion does not offer an answer in 20th century terms to 20th century man, he will find other brands of religion to supplant it.

Witness the tremendous upsurge of religion in the United States since the 1960s. However, even a casual observer will realize that the upsurge took place – and continues to take place – in *new channels*. The conventional major churches, Methodists, Lutheran, Catholic, did not answer the needs of the time. So there came Jehova's Witnesses, Seventh Day Adventists and the like, treated with a contemptuous shrug in the beginning, presently beginning to occupy a respectable place on the American landscape. (Kelley, in McNamara, *ibid.*, p. 121)

A significant note needs to be appended here. The change referred to above took place in two stages: The first stage is definable as the search for *relevance*; the second stage as the search for *meaning*.

When religion wished to become relevant in the 20th century, it sought to respond to the needs of the masses and proletariat rather than monarchs and princes, or to the diverse ethnic groups rather than a dominant elitist group. It spoke in terms of welfare and humanitarianism, equality and egalitarianism. Already in the beginning of the century Pope Leo XIII issued the encyclical *Rerum Novarum* calling on his followers to work for the betterment of the lot of the working class. In response, even in distant Mexico, the Catholic Accion Nacional was created in 1939, which set as its major concern:

To improve the living conditions of the working class, to create savings banks, workers' mutualist associations... to redistribute land as family farms, to establish minimum wages, to protect child and female labor...

and other reforms promoting social change. (Donald J. Mabry, **Mexico's Accion Nacional: A Catholic Alternative to Revolution**, Syracuse U. Press, 1973, p. 17)

In the same spirit, in the early 1950s dominant religious groups in the United States became active in the Civil Rights struggle. Alternative Jewish religious movements participated in the struggle for equality and black rights.

In the late 1960s the second stage began evolving. Though relevance remained important, it started taking second place to the aspiration to find meaning, value and purpose in life. "The distinctively religious contribution is to give *meaning* to the situation: purpose, promise and possibility." (Dean M. Kelley, "Why Conservative Churches Are Growing", from McNamara, p. 125) What became the primary, distinctive and indispensable service of a religion was: "making sense of the life of man". (ibid.)

An astute observer notes that people, including the young generation, have been turning to the new churches in search of meaning. Evidently, the new churches offer, each in its own way, meaning, salvation, and sense to life. That is the kind of a religion people are looking for today: a religion that will answer to their needs. Hence, denominational movements and structures in the free world are trying to grapple with new responses to meet man's needs in a technological age.

If man searches for relevance in religion today, it is to be understood in the sense of interpreting God, human relations, encounter with disaster, life after death and similar, in terms that are comprehensible and acceptable to the modern mind, and not merely by making religion relevant in terms of war on poverty or preserving the biosphere – activities and ambitions that can be fulfilled also by means of other organizations. That is not to say that social action isn't important, even very important, but religion must address itself first and foremost to those issues that are its *exclusive* province. Through its prism it must offer man, in this age so full of instant perils and cosmic threats, a philosophy of hope couched in terms that can be understood, appreciated and accepted by a mind that takes the computer, space flights and microscopic chips holding an encyclopedia of information for granted.

If the secularist has to learn that religion is here to stay, and if he will not support the religion of his fathers he would simply supplant it by another religion whatever its worth, the religionist must learn that

one cannot hold on to appendages that contravene the logical capabilities of modern man only because they may become relevant again when the *Mashiach* (Messiah) shall land on earth – even less so because they are part of the Holy Writ thousands of years old.

Religion cannot, and must not be resistant to change. Its leaders may be wise to consider the historical forces and sociological processes at work.

In the 1960s the Vatican established a special department called the Secretariat for Non-Believers. At the end of the decade it held its first symposium of churchmen and secular scholars, apparently most of them sociologists. Prof. Berger of Rutgers University reported: "There was nothing that could not be said, nothing that was not listened to by all concerned with courtesy and interest". And he adds:

It has given one a new sense of what Rome might someday come to mean again – a place of openness and, indeed, catholicity in the literal sense of the word, a place in which all Christians and all men of good will could profoundly feel at home. (ibid. p. VIII)

Israeli secularists have to reach a profound understanding that "*unbelief... is increasingly irrelevant today.*" (Caporale, p. XIII) If Israel and the Jewish People do not want to lose their young generation to Zen, Jews for Jesus, or the drug culture, they must come to terms with the global trend and universal search for meaning, purpose, relevance, and some sense to this insane race called life. Not a posture of antagonism to an ancient tradition brimming with precious values, but a sympathetic approach that will allow for the reinterpretation and appreciative acceptance of teachings such as *Kashrut*, *Shabbat*, God, the righteous who suffer, and more.

Concomitantly, Israeli religionists have to reach a similar profound understanding that *Jewish religious belief, as it is translated into practice before the Israeli public, is increasingly irrelevant today.* Not a posture of antagonism to modern thought, reason and logic, but respect and appreciation for a scintillating technology that

improved immensely the quality of life, or prolonged its average duration in less than a century from 45 to 68 years – a development independent of religious context.

Israeli religionists of all coloration may wish to listen to the wise words of Rabbi Abraham Isaac Kook, that "each generation needs to find the tools to teach Judaism in a way that is relevant to the age." (Quoted by Zevulun Orlev, Chairman of Knesset Education Committee, in **Jerusalem Post**, July 30, 1999.)

In the past, youth didn't have access to all sort of attractive things just at the push of a button like they do with today's communications revolution. If the schools continue to teach as if the world stopped 10 or 20 years ago, there's going to be a crisis. There's a gap between what schools teach and the reality. (ibid.)

There is an urgent need for a policy of openness on the part of religious groups, with all the obvious dangers this entails of losing some to the secularists. In the process, however, many more secularists may become exposed to the winds of an open-minded, interpretive religion, and become its ardent adherents. The alternative, that of holding on with rigid compulsiveness to a closed-circle religion, does not bode well and carries in its wake the same peril as secularist single-minded assertiveness.

Jonathan Sacks, the Chief Rabbi of England, recently posited the alternative: "Influence or Power?". (**Jerusalem Post**, July 2, 1999) The religious will have to reach a crucial decision: Do they want to hold on to more Knesset seats, extract another pound of flesh from the Israeli budget, get another ministerial post, monopolize truth, wrestle for the status quo – in short, sit on the throne of power and relinquish influence – or are they ready, as was done throughout the democratic world, to begin resisting the temptation of power for the sake of promoting the influence of the religious tradition whose champions they claim to be?

Technical panaceas won't help. Separation of religion and state or their non-separation is not the basic issue. More Druze supervisors of Shabbat observance is not the case in point. Whether Masorti and Reform Rabbis could be invited as partners in handling marriages or conversions is a political and not religious matter. What would help – and the only thing that could help – is changing

attitudes and expectations. The Catholic Church already underwent laudable changes. Protestant churches are now in the process, so as not to lose their adherents to the new denominations.

What Israel needs is constructive dialogue, charged with good-will and more mutual respect. It needs recognition that in our days more than one road can be paved to Jerusalem. It needs acceptance that there is no monopoly on truth. It needs an awareness (that miraculously is so difficult for the Jewish mind to come by) that the world could be a dangerous place to live in and one must have all hands on deck to overcome the storm. These, and the like, are the ingredients that could promise us a tolerable future – and survival■

Bibliography

Albrecht-Carrie, Rene, (1958), **A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna**, Harper & Brothers.

Beckford, J.A. & Luckmann, Thomas, (1991), **The Changing Face of Religion**, London: SAGE Publications.

Bellah, Robert, (1970), **Beyond Belief**, Harper & Row, New York.

Bethamy, G.T., (1989), **Encyclopedia of World Religions**, London: Brucken Books.

Burns, J.M. & Peltason, J.W., (1969), **Government by the People: The Dynamics of American National Government**, 7th ed., New Jersey: Prentice Hall.

Caporale, Rocco & Grumelli, Antonio, (1971), **The Culture of Unbelief**, Berkeley: University of California Press.

Conradt, Kleinfeld, Romoser, Soe, (1995), **Germany's New Politics**, Providence: Berghahn Books.

Coser, Lewis, (1967), **Continuities in the Study of Social Conflict**, New York: The Free Press.

Durkheim, Emile, **The Elementary Forms of the Religious Life**, Allen & Unwin, London, 1915.

Easton, Stuart C., (1965), **The Western Heritage**, New York: Holt Rinehart.

Encarta 98 Encyclopedia, Microsoft Corporation, Article on "Religion".

Encyclopedia Judaica, (1971), Volume 5, Jerusalem: Keter Publishing.

Encyclopedia Britannica, (1959), Volume 8.

Grimes, Alan P., (1964), **Equality in America: Religion, Race and the Urban Majority**, Oxford University Press.

Halas, Edward, (1958), **The Catholic Church in the Modern World**, Garden City, New York: Hanover House.

Herberg, Will, (1955), **Protestant-Catholic-Jew**, Doubleday.

Jenning, Ivor, (1961), **The British Constitution**, Cambridge University Press.

King, Winston, (1954), **Introduction to Religion**, New York: Harper.

Leibowitz, Yeshayahu, (1979), **Judaism, the People of Israel and the State of Israel**, Jerusalem: Schocken, (Hebrew).

Liebman, C. & Don Yehiya, E., (1983), **Civil Religion in Israel**, Berkeley University Press.

Mabry, Donald J., (1973), **Mexico's Accion Nacional: A Catholic Alternative to Revolution**, Syracuse University Press.

MacGregor, J. & Peltason, Walter J., (1969), **Government by the People: The Dynamics of American National Government**, Prentice Hall.

McNamara, Patrick, H., (1974), **Religion American Style**, New York: Harper & Row.

Nelson, Randall H. & Wuest, John, (1962), **The Primary Sources of American Government**, New York: Putnam.

Rolef, Susan Hattis, (1986), **The Dilemma of Religion and Politics**, Jerusalem: Semana Publishing Company.

Stron, Kaare & Svasand, Lars, (1997), **Challenges to Political Parties: The Case of Norway**, University of Michigan Press.

Swatos, William H., (1993), **A Future for Religion**, London: SAGE.

THE
ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH
(ACPR)

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810, Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

The **ACPR** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR) PUBLICATIONS * ACTIVITIES

STATEMENT OF AIMS

Written by the Center's Steering Committee

POLICY PAPERS

◆ Published

□ Scheduled

* Included in the book: **Israel at the Crossroads**

** Included in the book: **Ballistic Missile Defense: The Threat and the Response**

△ To be published in the book: **Israel and a Palestinian State: Zero Sum Game?**

⌘ To be published in the book: **Syria: The Threat and the Response** (tentative title)

◆No. 1 Arab Anti-Semitism in Cartoons - After "Peace"	Arieh Stav
◆No. 2 Why Defense Expenditures Should
Be Linked to the GDP	The Center's Steering Committee
◆No. 3 The Oslo Accords - Legal Aspects (Published in Hebrew)	Eliav Shochetman
◆No. 4 From "One Dunam and Then One More" to "Territory for Peace"	Arnon Soffer
◆No. 5 At What Price the Golan Heights?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 6 Egypt's True Defense Expenditures - 2.7 or 14 Billion Dollars?	Shawn Pine
◆No. 7 The (Non)Secure Passage	Aharon Klieman
◆No. 8 Arafat's Peace	Yossef Bodansky
*No. 9 Israel at the Crossroads	Arieh Stav
*No. 10 Trends in Israel's Defense Budget: The Growing Threat
Potential vs. The Diminishing Response Capacity	Martin Sherman
*No. 11 Has the Peace Process Reaped Economic Dividends?	Eliyahu Kanovsky
*No. 12 The Customs Union between Israel
and the Palestinian Authority	Talia Einhorn
*No. 13 Talking "Peace"; Preparing for War	Moshe Sharon
* No. 14 Israel 2000 - How Will It Fare If Shrunk to
its 1967 Borders?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 15 Czechoslovakia 1938 - Israel Today	Arieh Stav
◆No. 16 Arab-Israel Peace Agreements Since Camp David	Eliyahu Kanovsky
◆No. 17 Arafat, The World's "Blind Spot"	Rachel Ehrenfeld
◆No. 18 Arafat's "Peace Process" (Paper # 8, revised and updated)	Yossef Bodansky
◆No. 19 Paradigms of Peace for the Middle East	Martin Sherman

- No. 20 The Fate of the Settlements in Light of the Oslo Accords
(ACPR Colloquia) Haim Gvirtzman, et al.
- ◆No. 21 Arab Territorial Continuity as a Focus of
the Middle East Conflict Ilan Asya
- ◆No. 22 The Dialectic of Self-Hatred in Israel Arie Stav
- ◆No. 23 Grand Strategic Thinking for Israel Yehezkel Dror
- ◆No. 24 The Ultimate Enemy - Jews Against Jews Netta Kohn Dor-Shav
- ◆No. 25 Israel's Survival Imperatives: The Oslo Agreements
in International Law Louis Rene Beres
- ◆No. 26 The Israel - Jordan Agreement - A Missed Opportunity Raphael Israeli
- **No. 27 The Missile Threat Against Israel Azriel Lorber
- **No. 28 Missiles, Defense and Israel
(reprinted with permission from the Institute for
Advanced Strategic and Political Studies, Jerusalem) Angelo M. Codevilla
- **No. 29 The Chemical and Biological Threat Dany Shoham
- **No. 30 The Failure of the MTCR in the Middle East Gerald Steinberg
- **No. 31 No Room for Error in a Minuscule Country -
The Case for Enhanced Anti-Theater
Ballistic Missile Defense (TBM) Yoash Tsiddon-Chatto
- **No. 32 The Israeli Arrow Project (IAI Press Release)
- **No. 33 The BPI as an Alternative Reuven Pedatzur
- **No. 34 Boost Phase Intercept of Ballistic Missiles Dan Rosen
- **No. 35 IBIS (Israeli Boost Intercept System) -
A General Introduction Moshe Guelman
- **No. 36 IBIS - A Critique Danny Leshem
- **No. 37 The Aegis Option: How to Provide Near-Term,
Cost-Effective Missile Defense to Both Israel and America Frank Gaffney
- **No. 38 The Airborne Laser (ABL) - The American View of BPI
(reprinted with permission from Spectrum, Sept. 97) Geoffrey E. Forden
- **No. 39 European Perspectives on Missile Defense David Gates
- **No. 40 System Perspective - The Danger of Fragmented Thinking Yehezkel Dror
- **No. 41 BMD - The Israeli Case: Strategy by Default Arie Stav
- ◆No. 42 Population Dispersal - The Next Zionist Challenge (in Hebrew) Arnon Soffer
- ◆No. 43 Chemical and Biological Terrorism:
An Intensifying Profile of a Non-Conventional Threat Dany Shoham

- **No. 44 Airborne Intercept:
Boost- and Ascent-Phase Options and Issues** **David Vaughan et al.**
- ◆No. 45 Jordanian-Israeli Strategic Partnership
in Historical Perspective **Alexander Bligh**
- ◆No. 46 The Evolution of Chemical and Biological Weapons in Egypt **Dany Shoham**
- ◆No. 47 Israeli-Turkish Strategic Cooperation **Meltem Müftüler-Bac**
- ◆No. 48 After Oslo - The Quest for Political Stability -
A "Politically Incorrect" Paper on an Apparently
Correct Solution **Yoash Tsiddon-Chatto**
- **No. 49 The Operative Response to the TBM Threat** **Haim Assa**
- ◆No. 50 Israeli Media -
Reporting the News or Setting the Agenda **Yisrael Medad and Eli Pollak**
- **No. 51 Defense Against Ballistic Missiles:
The Threat By Rogue Regimes To The World Order** **Uzi Landau**
- △No. 52 The Implementation of UN Resolution 520:
The Movement for a Multi-Lateral Withdrawal
from Lebanon **Mordechai Nisan and Walid Phares**
- ◆No. 53 The Israeli Death Wish: A Study in the
Jewish Attitude Toward National Sovereignty **Arieh Stav**
- △No. 54 The Beginning of the End **Yosef Ben-Shlomo**
- △No. 55 Two and a Half Palestinian States **Raphael Israeli**
- △No. 56 A Disaster Foretold:
The Strategic Dangers of a Palestinian State **Aharon Levran**
- △No. 57 Palestinian Ideology and Practice - 5 Years after Oslo **Moshe Sharon**
- △No. 58 Israel and the Jews
in the Schoolbooks of the Palestinian Authority! **Shlomo Sharan**
- △No. 59 Arafat's Independent "Palestine":
Defense/Military Impact on Israel **Yoash Tsiddon-Chatto**
- △No. 60 When Palestinian Forces Attack the Outskirts of Tel Aviv **Yuval Steinitz**
- △No. 61 Israel: Judea, Samaria and Modern Arms **Edward Sturm**
- △No. 62 The Hydro-Political Implications of the Oslo Agreements:
An Israeli Perspective **Martin Sherman**
- △No. 63 The Geographic Aspect of a Palestinian State **Arnon Soffer**
- △No. 64 Educating Palestinian Children in the Post Oslo Era **Raphael Israeli**
- △No. 65 The Israeli Arabs and a Palestinian State **Haggai Huberman**
- △No. 66 Fighting Terror and Winning **Binyamin Netanyahu**

- ANo. 67 Why Demilitarization is Not the Remedy:
 Israel, Palestine and International Law Louis Rene Beres
- ANo. 68 A Palestinian State and the State Department Ezra Sohar
- ANo. 69 The EU View of a Palestinian State Christopher Barder
- ANo. 70 Israel, A Palestinian State and the Middle East:
 Plus Sum Potentials Yehezkel Dror
- ANo. 71 Bi-National Realities versus National Mythologies:
 The Death of the Two States Solution Ilan Pappé
- ANo. 72 Palestinian Expectancy in the Image of Zionism Aharon Ben-Ami
- ANo. 73 Rabin: "Palestine Will Rise Upon the Ruins of Israel" Arieh Stav
- ANo. 74 Palestinian State - Database and Documents ACPR Staff
- ♦No. 75 Myopic Vision: Israeli Withdrawal from the Golan Heights
 and the Prospects for War with Syria Shawn Pine
- No. 76 Arab Anti-Semitism as Mirrored in
 the Leading Newspapers of the Arab World Nir Zoreff
- ♦No. 77 A Petition to Annul the Interim Agreement Howard Grief
- ♦No. 78 Israel's Alternative Policy in Lebanon Walid Phares
- ♦No. 79 Making Votes Count: They Don't in Israel! Paul Eldelberg
- ANo. 80 Should America Guarantee Israel's Safety? Irving Moskowitz
- ANo. 81 Aspects of Religion, Culture and Rhetoric in PLO Strategy Mordechai Nisan
- ANo. 82 A Palestinian State and the Israeli Public Opinion Sarit Yalov
- ♦No. 83 Christian Decline and Models of Lebanon Mordechai Nisan
- ♦No. 84 Israel - Ideological Despotism Disguised as Democracy Raya Epstein
- ANo. 85 Projected Psychological Consequences of the
 Hypothetical Establishment of a PLO State Netta Kohn Dor-Shav
- ANo. 86 Report on Arab First-Strike Preparations in YESHA Mordechai Sones
- ANo. 87 Scenario of the Coming War
 in the Middle East Yossef Bodansky and Forrest S. Vaughan
- ♦No. 88 Advocacy Journalism and the Politically Correct Yedidya Atlas
- ♦No. 89 Indo-Israeli Strategic Cooperation as an
 American National Interest Martin Sherman and M.L. Sondhi
- №No. 90 Syria and Israel: The Strategic Angle Aharon Levran
- №No. 91 Chemical and Biological Weapons in Syria Dany Shoham
- №No. 92 The Teheran-Damascus-Hizbullah Angle Daniel Leshem

№No. 93 Syria's Economic Mess: Its Possible Impact on Peace with Syria	Eliyahu Kanovsky
№No. 94 How the Syrians Overthrew the Christian Sovereignty in Lebanon	Mordechai Nisan
№No. 95 Syria and Narco-Terrorism	Rachel Ehrenfeld
№No. 96 Syrian Arms and Military Expenditures	Shawn Pine
№No. 97 Megatrends in the Middle East	Arieh Stav

BOOKS

1. **אסטרטגיה מדינית בעידן של טירוף מערכות** – A compilation of 50 research studies, essays and database. Probably the most comprehensive study ever done in Israel on strategic issues. Released by Modan Publishers in March 1997 in Hebrew.
2. **ISRAEL AT THE CROSSROADS**: ACPR Publications, 1997 – A compilation of policy papers (9-14) which were presented before a Congressional Hearing in October 1997.
3. **איום ומענה טילים בליסטיים** – A compilation of 17 papers by experts in their respective fields. The most comprehensive study published on this issue. Published by Yediot Ahronot Publishers, 1998 in Hebrew.
- 3a. **BALLISTIC MISSILES - THE THREAT AND THE RESPONSE** – Published by Brassey's (UK) in 1999 in English.
4. **PEACE: THE ARABIAN CARICATURE: A Study of Anti-Semitic Imagery** – by Arieh Stav, in May 1999 (published in Hebrew in 1996).
5. **ISLAMIC ANTI-SEMITISM AS A POLITICAL INSTRUMENT** – by Yossef Bodansky, 1999.

6. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE: ZERO-SUM GAME?** – A compilation of 20 papers by experts in their respective fields, planned to be published in early 2000.
7. **A CONCUBINE IN THE MIDDLE EAST- American-Israeli Relations** – by Dr. Ezra Sohar, published in September 1999.
8. **THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL** – by Professors Shlomo Sharan and Ervin Birnbaum, 1999.
9. **SYRIA - THE THREAT AND THE RESPONSE*** (*Tentative title) – A collection of material by Israeli and foreign experts on the implications of a State Department plan to remove the status of "Terror-Supporting State" from Syria. Planned for release in early 2000.
10. **ISRAEL: STRATEGIC PARADIGMS AND DEFENSE DOCTRINES** – Planned for release in Summer 2000.

PERIODICAL

NATIV

A JOURNAL OF POLITICS AND THE ARTS

As *NATIV* enters its thirteenth year of publication, the bi-monthly journal, which serves as the official publication of the Center, boasts a collection of over 1,000 papers written by experts in their various fields.

"Nativ is a high-brow, multi-disciplinary periodical, unparalleled in its kind in Israel."

Moshe Arens

ACPR COLLOQUIA and FORUMS*

*Transcripts of the some of these proceedings are available.

1. **IS THE ARAB WORLD READY TO ACCEPT ISRAEL IN THE REGION?**
2. **THE OSLO PROCESS AND THE FATE OF THE JEWISH SETTLEMENTS IN JUDEA AND SAMARIA.**
3. **THE US-ISRAEL RELATIONSHIP: Has it Changed from a "Strategic Asset" to a "Political Liability"?**
4. **THE ECONOMIC ASPECTS OF THE PEACE PROCESS:** A Hearing before the Joint Economic Committee (JEC) of the American Congress, under the chairmanship of Congressman Hon. Jim Saxton.
5. **THE JOINT CHIEFS OF STAFF MAP FOR MINIMUM BORDERS OF ISRAEL AND THE PEACE PROCESS.**
6. **MEGATRENDS IN THE MIDDLE EAST: PROLIFERATION OF WEAPONS OF MASS DESTRUCTION AND ISLAMIC FUNDAMENTALISM:** A Round Table Discussion held in Washington, DC, at the invitation of Congressmen Hon. Bill McCollum and Hon. Jim Saxton.
7. **FIVE YEARS SINCE THE OSLO AGREEMENTS:** A Look at the Consequences.
8. **AN ISRAELI REPOSE TO THE DECLARATION OF A PALESTINIAN STATE: IMMEDIATE ANNEXATION OF THE JORDAN VALLEY, WESTERN SAMARIA AND THE GREATER JERUSALEM AREA.**
9. **WHEN PALESTINIAN FORCES ATTACK THE OUTSKIRTS OF TEL AVIV:** Based upon the paper written by Dr. Yuval Steinitz of the University of Haifa.
10. **BALLISTIC MISSILES: THE THREAT AND THE RESPONSE.**
11. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE - ZERO SUM GAME?**

12. **CHRISTIAN DECLINE AND MODELS OF LEBANON:** Based on the paper written by Dr. Mordechai Nisan of the Hebrew University in Jerusalem.
13. **THE GOLAN HEIGHTS - THE DAM IN THE FACE OF THE AVALANCHE:** Held in Katzrin (Golan), (Sept. 99). Presentations dealing with Israel, the Golan Settlements and a potential peace agreement, including a look at the US angle to such an accord. Held in conjunction with the Golan Residents' Committee.

STATE AND RELIGION IN ISRAEL WHY THE SEPARATION OF STATE AND RELIGION IS INAPPROPRIATE FOR ISRAEL

Israel is only one of many ethnic democracies (such as Finland, Norway, Korea, etc.), that have only one ethnic majority and one or several minorities that do not share ownership of the national territory. In Israel today there are a number of political as well as extra-parliamentary groups who seek the adoption of a constitution which would formally separate Judaism as a religion from the State of Israel as a secular nation.

This essay deals with the many reasons why the separation of state and religion is inappropriate for Israel.

Shlomo Sharan serves as Professor of Educational Psychology, School of Education, Tel-Aviv University where he has taught since 1966.

THE RELIGIOUS SECULAR CONFLICT WITH PARTICULAR REFERENCE TO ISRAEL

This study is based on the recognition that Israel has been increasingly turning into an arena of conflict between those terming themselves "religious" and those referring to themselves as "secular". Since the religious-secular conflict in Israel could be very dangerous to the very survival of the Jewish State, it needs to be minimized.

Ervin Birnbaum served as Associate Professor of Political Science at the City University of New York, and, after settling in Israel, taught at Haifa University. For more than 20 years he has served as Rabbi of Congregation Beit Yisrael in Netanya.

ISBN 965 90239 5 2

Copyright © ACPR Publishers November 1999

מרכז אריאל
למחקרי
מדיניות

Ariel Center
For Policy
Research

POLICY PAPERS 91

THE ILLEGALITY OF THE SHARM e-SHEIKH MEMORANDUM UNDER ISRAELI LAW

Howard Grief

**THE ILLEGALITY OF THE
SHARM e-SHEIKH MEMORANDUM
UNDER ISRAELI LAW**

***THE ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH
(ACPR)***

**P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810 Israel
Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905
Email: acpr@inter.net.il
Internet Website: www.acpr.org.il**

BOARD OF DIRECTORS

Mr. Eliahu Aloni
Mr. Ted Arison*
Mr. Yossi Ben-Aharon
Dr. Ernest Bloch
Mr. Yossef Bodansky
Ambassador Moshe Gilboa
Mr. Haim Haham
Mr. Mordechai Kreiner
Dr. Uzi Landau
Prof. Tsvi Ophir
Mr. Yitzhak Shamir
Mr. Yair Shamir
Mark Zell, Esq.

CHAIRMAN, SPECIAL PROJECTS

Yoram Ettinger

DIRECTOR

Arieh Stav

ADVISORY COUNCIL

Prof. Moshe Arens, Israel
Prof. Yosef Ben-Shlomo, Israel
Prof. Louis Rene Beres, USA
Prof. Paul Eidelberg, USA
Mr. Michel Gurfinkiel, France
Prof. Israel Hanukoglu, Israel
Prof. Gustav Hendriksen, Sweden
Prof. Arieh Hillman, Israel
Prof. Raphael Israeli, Israel
Mr. Shmuel Katz, Israel
Prof. Eugene Rostow, USA
Prof. Eliav Shochetman, Israel
Mr. Moshe Shamir, Israel
Prof. Moshe Sharon, Israel
Dr. Martin Sherman, Israel
Prof. Ezra Sohar, Israel
Col. Yoash Tsiddon-Chatto, Israel
Prof. William Van Cleave, USA

*deceased

The Ariel Center for Policy Research (ACPR) is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ISBN 965 90239 7 9

Copyright © ACPR Publishers December 1999

Director of Publishing: Leah Kochanowitz

THE ILLEGALITY OF THE SHARM e-SHEIKH MEMORANDUM UNDER ISRAELI LAW

Howard Grief

Howard Grief served as a legal advisor to Professor Yuval Ne'eman at the Ministry of Energy and Infrastructure in matters of international law pertaining to the Land of Israel and Jewish rights thereto. A Jerusalem-based attorney and notary, as well as a specialist in Israeli constitutional law, **Howard Grief** is the author of the "Petition to Annul the Interim Agreement" which was presented to Israel's Supreme Court. (The Court, calling the Petition "a political position" extricated itself from dealing with the matter.) The Petition was published as **ACPR's** Policy Paper no. 77 and describes the illegal nature of the Israel-PLO Agreements under Israeli law and their non-applicability under international law. Several feature articles of his have appeared in the pages of **Nativ**.

Howard Grief, Attorney and Notary
13/2 David Goitein Street
Pisgat Ze'ev Mizrah
97782 Jerusalem, Israel
Telephone: 972-2-656-0085

The opinions expressed herein are solely those of the authors and do not necessarily reflect the views of the members of the **ACPR**.

The **ACPR** permits quotation of the material herein without permission, provided that the **ACPR** is credited as the source. The **ACPR** requests a copy of any such use.

Additional copies of this and previous studies are available from the **ACPR's** office.

Executive Summary

Amid the usual pomp and ceremony which follows all the agreements concluded with the PLO, the Government of Israel under the new leadership of Prime Minister Barak entered into a new phase of territorial surrender of patrimonial and hereditary lands belonging to the Jewish People when it agreed to the Sharm e-Sheikh Memorandum on September 4, 1999. As with all prior agreements, the new one entailed grave violations of Israeli law, both procedural and substantive. In the procedural sense, two violations stand out. One was the lack of any prior Cabinet authorization granted to the Prime Minister to sign the agreement itself. Though such authorization was given afterwards, this reverses the order of proper constitutional procedure and turns the Cabinet into a rubber stamp for a *fait accompli* engineered by the Prime Minister.

The second procedural defect, which is even more important from a legal perspective, was the lack of legal capacity existing in the PLO to make a binding agreement or contract with the Government of Israel. This arises from its status in Israeli law as a terrorist and criminal organization, which cannot be changed as long as the Charter of the PLO remains in full force and effect, as it still does, despite the political charade conducted by Chairman Arafat to pretend that it has been abrogated or amended to delete anti-Israel, anti-Zionist clauses of the Charter. The best proof that this was never done as alleged by Arafat in his letter to President Clinton is that the PLO could not exist without the Charter which is its source of authority and *raison d'être*. Since the PLO still exists in the most vibrant manner possible – witness the fact that it signed the Sharm e-Sheikh Memorandum and it is now conducting the Permanent Status negotiations with Israel – so must the Charter continue to exist with all its abominable provisions completely intact.

The substantive violations of law are both constitutional and criminal in nature. They concern the prohibition of ceding any part of the Land of Israel that is in the effective possession and hence under the sovereignty of the State of Israel, both *de jure* and *de*

facto, even though these areas are not included formally within the borders of the State. Jewish history reinforces this prohibition. Israeli leaders would not have surrendered ancient Jewish lands had they been imbued with a deeper sense of the Jewish historical connection to the Land of Israel.

The establishment of Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza has drawn strong American criticism but this runs counter to an amazing fact, little remembered today. The Americans signed a treaty with Great Britain, exactly 75 years ago, known as the Anglo-American Convention of December 3, 1924 which expressly recognized Jewish settlement activity in all parts of the Land of Israel included in the mandated territory of Palestine. This treaty became part of American domestic law until the Mandate itself expired. That treaty recognition is sufficient by itself to bar any American objection today to new Jewish settlements in Judea and Samaria because all rights granted to the Jewish people in the Mandate survived afterwards and were inherited by the State of Israel, particularly the right of "close settlement by Jews on the land".

Under the Sharm e-Sheikh Memorandum, UN Security Council Resolutions 242 and 338 serve as the basis for the Permanent Status negotiations. But this basis is fallacious, since these resolutions do not apply to Judea, Samaria and Gaza, in light of the fact that they are not "occupied territories" as defined under international law, nor Israeli law. The supreme irony is that it was Israel itself that encouraged the whole world to believe that they do apply, since it was decided to administer the areas recaptured in the Six Day War in the same fashion which "occupied territories" are normally bound to be administered by an occupying country under the rules of international warfare, though Israel did so on a voluntary basis in accordance with humanitarian considerations.

A Permanent Status Agreement which is called for under the Sharm e-Sheikh Memorandum is not needed, not only because the fictitious "Palestinian people" represented by the PLO have no legal or historical right to the Land of Israel, but also because a permanent settlement was already made at the San Remo Conference in April 1920. Moreover, Israeli law has also permanently settled the question of Jerusalem's status, which the

Government of Israel has no legal right to change or even negotiate. In regard to Arab refugees, the latter do not have any "right of return" to a country which has never been their ancestral homeland to which their forebears came in the 7th century as foreign invaders and then in succeeding centuries as foreign settlers or in the 20th century as illegal immigrants during the period of the British Mandate.

The so-called peace process with the PLO, which is actually a land withdrawal process, undoes the work of 100 years of Zionism and undermines the existence of the Jewish state. It will bring nothing but disaster and war as the portents already indicate, especially increased acts of terrorism. Those Israeli leaders who initiated this process and blessed it by their implementation should one day be made accountable for their irresponsible and illegal actions in an appropriate judicial forum■

THE ILLEGALITY OF THE SHARM E-SHEIKH MEMORANDUM UNDER ISRAELI LAW

A. Introduction

Once again an agreement is made by the Government of Israel with the Palestine Liberation Organization that overflows with illegalities and once again they are ignored, unnoticed and unreported to the obvious relief and benefit of the Government and its leaders who made the agreement but to the great detriment of the Jewish nation which will suffer the harsh consequences. With a wide and cheerful smile that masked the damage he had just inflicted and a hearty clasping of Yassir Arafat, using both his hands accompanied by a side pat on his waist, Prime Minister Ehud Barak has taken the State of Israel a long step further down the tragic path of complete surrender of Judea, Samaria and Gaza by signing a new agreement with him on September 4, 1999. Barak's exuberance on this occasion extended to US Secretary of State, Madeleine Albright, whom he embraced in open view of the audience. Since it was due to American intervention and prompting that brought this agreement into being, it was fitting therefore that Albright received warm thanks from the obedient Prime Minister.

This new agreement, signed at Sharm e-Sheikh, known in Hebrew as *Mifratz Shlomo* (Solomon's Bay) amid great cheers, fanfare and celebration, completes the sorrowful work of former Prime Minister Netanyahu and ushers in Barak's own new era of "peace and surrender".

The actual title of the new agreement is an unwieldy collection of characterizing words which causes insult to the dignity of the State of Israel. It is officially called: The Sharm e-Sheikh Memorandum

on Implementation Timeline of Outstanding Commitments of Agreements Signed and the Resumption of the Permanent Status Negotiations (hereinafter: the Sharm e-Sheikh Memorandum).

The long-winded title openly insinuates that Israel has reneged on commitments it undertook in previously signed agreements, which remain outstanding and unfulfilled, while the PLO, on the other hand, has ostensibly honored its part in those same agreements. The reference is principally to the Wye River Memorandum of October 23, 1998 in which Israel had agreed to turn over an additional 13 percent of the territory of Judea and Samaria to the PLO but where, after transferring only 2 percent of the territory, indefinitely suspended any more transfers of territory, pending the PLO's compliance of its own obligations under that agreement.

The ballyhoo which accompanied the signing of the memorandum at Sharm e-Sheikh was again another reminder to Israel by the Americans and the countries of the European Union that it must carry out the additional territorial withdrawals previously suspended as well as expected new ones to regain the PLO's trust and bring an end to the conflict with the fictitious nation called the "Palestinians" although that was exactly what was claimed to have been accomplished in 1993 when the first agreements were made with the PLO. The celebrations which occur at these signing ceremonies have in reality become a subtle and very effective technique to cement Israel's acceptance of self-destructive agreements while the Government and its leaders rejoice with toasts, smiles, hugs and handshakes with the other international guests and revellers.

As is the case with all prior agreements, the Sharm e-Sheikh Memorandum contains important procedural and substantive violations of the laws of the State of Israel. Though it is useless to expect any practical remedy for these violations, it is important that they still be noted, as clearly as possible for the sake of truth and posterity and possible future rectification. The slim hope

remains that one day there will be a true judicial and political accounting of all the actions that were undertaken that led to the making of these awful agreements to surrender the Land of Israel.

B. Lack of Prior Cabinet Authorization

The first procedural irregularity which no one among Israel's legal establishment has thought important enough to point out or strongly condemn is the improper signing of the Sharm e-Sheikh Memorandum by Prime Minister Barak without any prior authorization of the Cabinet as he is legally required to obtain.

Barak did in fact get prior approval for one aspect of the agreement, namely the release of 348 Arab prisoners who committed their offenses prior to September 13, 1993 which marks the date when the PLO (as distinguished from the "Palestinian Team" in the Jordanian-Palestinian delegation to the Middle East Peace Conference) first signed in its own name the original agreement called the Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements, with the Government of Israel in Washington. But there was no Cabinet approval for the agreement as a whole given in advance of the signing of the Sharm e-Sheikh Memorandum since Barak rushed to sign it in an unusual gesture on a Saturday night just before the Cabinet could see the final version and approve all its provisions, in order to accommodate the visiting American Secretary of State and Egyptian officials who were impatiently waiting for him to star in the elaborate ceremony they had meticulously prepared.

This unconstitutional procedure was brazenly begun at Oslo on August 20, 1993 when the original DOP was signed by Attorney Yoel Singer, then an employee of Israel's Foreign Ministry, without any prior authorization nor even knowledge at the time by the Cabinet. Shimon Peres, then the Foreign Minister, had declined to sign that agreement precisely because he knew and expressly stated to those around him in the Oslo Plaza Hotel, where the signing ceremony was held, that Cabinet approval was necessary before he could sign. This approval could not have been given in

advance since nobody in the Cabinet knew about it apart from him and Prime Minister Rabin. For that very reason he delegated the task of signing the DOP to Yoel Singer. However Singer's signature, too, was unauthorized by the Government of Israel. An illegal act was therefore knowingly and deliberately committed both by the person who actually signed the DOP in the name of the Government of Israel and those who authorized him to sign, namely Peres and Rabin.

The Basic Law: Government provides the Prime Minister with considerable powers in regard to his appointed ministers and the ministries they administer. But his powers do not coincide with those of the Cabinet. It is the Cabinet and not the Prime Minister which enjoys exclusive jurisdiction in the area of foreign affairs. This includes the power to make peace or war.

The approval needed for the signing of an agreement with a foreign entity such as the PLO which will affect the peace and security of the State is therefore the prerogative and responsibility of the Cabinet which, if it is to carry out its function properly, needed to know in advance about all the details of the agreement before it could provide its authorization for signing it. But just as in the case of Oslo, there was no prior and official Cabinet authorization for the signing ceremony at Sharm e-Sheikh.

The Israeli system is in marked contrast to the American constitutional practice, which does in fact permit the President to act on his own as regards international engagements that are not embodied in the form of full-fledged treaties. That presidential power applies to the making of what are known as Executive Agreements for which no ratification process is necessary. However, in the case of treaties made by the President with foreign nations, they must first be submitted to the US Senate for its advice and consent and they only take effect if two-thirds of the Senators present for the vote have concurred. The provisions of the treaty then become a part of the supreme law of the land alongside the US Constitution and federal laws, taking precedence over state constitutions and legislation and must be upheld by the courts.

While the President may act on his own accord, without the need for special authorization by another body in regard to "executive agreements" that are less formal than treaties, no individual Cabinet Minister, including the Prime Minister, can do so in Israel in regard to any kind of agreement with a foreign entity that binds the State domestically or internationally without the prior approval of the Cabinet. It is only when the Cabinet has given its approval in advance that international agreements of any kind can legally take effect immediately upon signing even without Knesset authorization, as has often occurred in the past.

The approval by the Knesset of an international agreement which, by definition, can only be made with states or state-controlled organizations that automatically excludes the PLO is not at present grounded in Israeli constitutional law and is therefore unnecessary. This is precisely why some international agreements that have been properly and officially approved by the Cabinet in advance of their signing can take immediate effect without waiting for Knesset ratification. The lack of any Knesset role in the ratification of international agreements and treaties can be changed only by a new law enacted for the purpose.

In the case of the Sharm e-Sheikh Memorandum, it only entered into force one week from the date of its signature, even though a 7 percent transfer of territory to the PLO and the release of 200 prisoners was carried out for technical reasons before then. This delay of one week is a sure indication that Prime Minister Barak did not have Cabinet authorization before he signed the agreement and that he also knew it was necessary. But getting authorization after the fact is not legally the same as getting it in advance. When it is afterwards, the agreement is tainted by illegality, during the whole period of time there was no proper and official consent given by the Cabinet. Moreover, subsequent approval by the Cabinet, which corrects the legal defect, nonetheless places the Cabinet in the unacceptable position of being a mere rubber stamp of a *fait accompli*, without having any choice as it is supposed to have of making possible alterations in the agreement.

This reverse order of doing things is contrary to proper constitutional procedure, as well as a denial of Israeli democratic precepts and good government. In acting this way, Prime Minister Barak usurped the exclusive jurisdiction of the Cabinet in the area of foreign affairs. He alone wielded the power that rightfully belongs to the Cabinet as a whole when he decided that the Sharm e-Sheikh Memorandum would be signed by himself as soon as Chairman Arafat had telephoned him to approve the agreement while the US Secretary of State was anxiously waiting to attend the signing ceremony. This kind of anti-democratic behavior on the part of the Prime Minister makes him out to be a law-unto-himself.

C. Lack of Legal Capacity to Make a Binding Agreement or Contract

While the lack of Cabinet Authorization prior to the signing of the Sharm e-Sheikh Memorandum does not by itself make it null and void, a second procedural violation certainly does. This violation has been present in every agreement that has been made with the PLO and can never be remedied unless Israeli law ceases to treat the PLO as a terrorist organization. Under the general rules pertaining to the making of a valid contract or international agreement, it is essential for their validity that the parties have full legal capacity. If either party is not fully competent, then there can be no binding and enforceable contract or international agreement.

With regard to the PLO, Israeli law considers it to be a terrorist organization to this very day, which means that it is an illegal body without any legal capacity to enter into a valid contract with the State of Israel that is binding and enforceable under Israeli law. Nor can it make an international agreement or treaty with Israel since it is not a state or a recognized subject of international law. As a terrorist organization, the PLO may also be described as a criminal organization having therefore no juridical capacity to make a contract which a court can uphold. This latter designation denies it the status of being a legal person which can be recognized in law capable of exercising rights and carrying out obligations.

The status of the PLO as a terrorist and criminal organization which applies also to its constituent members such as Fateh and its offshoot the Palestinian Authority, arises from the definition of a terrorist organization in the Penal Code of Israel, the Prevention of Terrorism Ordinance and more particularly from the fact that it is the first organization mentioned in the list of 14 terrorist organizations in a Proclamation issued by the Government of Israel on October 12, 1980. The name of the PLO has never been removed from this list despite all the so-called "peace agreements" which have been made with it since August 20, 1993. This means that all such agreements that were freely and voluntarily entered into by the Government of Israel with the PLO without there being any necessity or duress to justify them are null and void *ab initio*. The Sharm e-Sheikh Memorandum is no exception to this rule and is on that account alone an illegal and unenforceable agreement.

If the Government of Israel whose partner in the "peace process" is the PLO, no longer considers it to be a terrorist organization, why has it not taken any action to remove it from the List of Terrorist Organizations it itself has drawn up? It was barred from doing that so long as the PLO Charter which governs its activities remained in force. The clauses of the Charter which call for the liberation of "Palestine" by armed struggle and the downfall of the Jewish state were sufficient proof that the PLO was a terrorist organization which could not be removed from the government list.

To solve this problem concerning the terrorist nature of the Charter, PLO Chairman Arafat affirmed in a letter dated September 9, 1993 addressed to Prime Minister Rabin, which formed the basis of the Mutual Recognition Agreement between Israel and the PLO, that those articles of the Charter which deny Israel's right to exist and the provisions of the Charter which are inconsistent with PLO recognition of Israel are now inoperative and no longer valid. Consequently the PLO undertook to submit "the necessary changes" in the Charter to the Palestinian National Council for formal approval.

This approval was supposedly given at a special session of the PNC in April 1996, but the new government of Prime Minister Netanyahu elected in June of that year found the amending procedure to be inadequate and demanded that the PLO fulfill its commitment to revise the Charter in accordance with the exact procedure provided in the Charter. In the Note For The Record that was agreed to between Arafat and Netanyahu in conjunction with the Hebron Protocol of January 15, 1997, the need for such a revision by the PLO was reaffirmed.

The revision of the Charter took place according to Arafat, in January 1998 when he wrote to President Clinton to inform him that 11 clauses of the Charter had been nullified and 18 others modified in conformity with his commitment to Rabin. Since the Charter comprised 33 clauses, this meant that 29 of them were either revoked outright or modified in part leaving only 4 clauses untouched. If such were the case, the Charter could no longer be considered to be in existence since not only was the Charter substantially reduced in size, but the entire reason for which it was made, namely the liberation of "Palestine" by armed struggle was no longer part of the Charter. If it is argued otherwise that the Charter still exists despite the alleged changes and deletions which would have reduced it to 22 articles in an abridged form, it is strange that the amended version was never published by Arafat to substantiate this fact. It is more likely that the Charter could not survive as a coherent and meaningful document once the wholesale changes and deletions of key passages were allegedly made.

The final step in this process of changing the Charter came on December 14, 1998, when, at a meeting in Gaza of the Palestine National Council (PNC) and other bodies, in the presence of President Clinton, the letter earlier sent by Arafat to Clinton mentioning the changes in the Charter was approved unanimously by the audience of PNC members who stood up and raised their hands in a show of support of Arafat's appeal to endorse these changes. This procedure was accepted by the Government of Israel under former Prime Minister Netanyahu as sufficient to annul the

anti-Israel, anti-Zionist passages of the Charter, which in effect meant the abrogation of the Charter itself since those passages were crucial to the very existence of the Charter.

The natural consequence of all of these changes and steps to amend the Charter was that if this document no longer governed the activities of the PLO, then there could be no PLO either as a viable body. The abrogation of the Charter is the death knell of the PLO, since the two are intimately connected and cannot be separated one from the other. The Charter is the ideological basis and *raison d'être* of the PLO, as well as the source of its authority. Taking away these underpinning elements would mean the dissolution of the PLO as it had always existed. In fact, this was the general feeling in Israel itself. It was thought that the PLO had been effectively replaced by the "Palestinian Authority" which governs the areas of Judea, Samaria and Gaza from which Israel has withdrawn.

But since its alleged death after the abrogation of the Charter, the PLO has re-emerged with renewed vitality to sign the Sharm e-Sheikh Memorandum and it is the PLO, not the Palestinian Authority, which is now conducting the final status negotiations with Israel. It is therefore, still very much alive as an organization contrary to earlier expectations. Its name which calls for the liberation of "Palestine" and reflects the provisions and overall goal of the Charter is still proudly intact. Since that is the case, the PLO Charter must logically still exist at least in the eyes of the leaders and members of the PLO.

The entire process for the amendment and revocation of the Charter must therefore be described as a political charade and a clever falsehood or manoeuvre, which was meant, apparently successfully, to deceive the Government of Israel as well as the gullible President Clinton. The latter in his unabashed enthusiasm evinced in his Gaza address said that the passages contained in the "Palestinian" Charter calling for the destruction of Israel have been rejected "fully, finally and forever". President Clinton is mistaken. The Charter has not been rejected "fully, finally and forever" nor

changed by even one iota so long as the PLO is in existence and remains the same organization as it has always been since its founding in 1964 before Israel acquired Judea, Samaria and Gaza.

There is therefore no reason to remove the PLO from the List of Terrorist Organizations since it is still governed by the same Charter as has always governed it, which is what the Government of Israel also probably realizes to be true. This would explain its inaction to clear the name of the PLO from that list.

Furthermore, so long as the PLO contains within it other groups such as those led by Nayef Hawatmeh and George Habash which openly call for Israel's destruction, there can be no change in its status as a terrorist and criminal organization under Israeli law. It should be recalled that only two weeks before the signing of the Sharm e-Sheikh Memorandum, Arafat met with Hawatmeh and Habash in separate meetings in Cairo and offered them prominent positions in the future negotiations with Israel on final status. They initially turned down his offer but may still participate in the negotiations if Arafat will agree to their demands even if only tacitly or indirectly. These meetings prove that the PLO has not changed its spots and remains a terrorist organization. No protest was heard from the Government of Israel concerning Arafat's overtures to the two terrorist leaders which are still continuing.

It is perplexing that the Attorney-General of Israel, whose job it is to advise the Government about the legality of its actions, has never seen fit to examine the question of how the Government of Israel can continue to do business with the PLO when it is still a terrorist organization. It would have been better for the Government and the entire nation had he issued a ruling on this matter instead of leaving the question to remain in limbo as if it did not matter. Had he given an official opinion, then we would certainly know upon what basis of law the Government of Israel is allowed to make contracts with the PLO while it retains the status as a terrorist and criminal organization. The Attorney General would

also have to be consistent in his ruling since the Government of Israel has added the Kach organization to the list of terrorist bodies, which prevents it from operating altogether in the State of Israel.

It is not only the Attorney-General who has not acted as required in the matter of clarifying the legal status of the PLO and its ability to make valid contracts with the Government of Israel. The President of the Supreme Court, Justice Aharon Barak, has decided that the legal personality of the PLO is irrelevant to the question of the validity of contracts it has made with the Government of Israel. (see his brief judgement in the case of Prof. Ariel Cohen and 25 other Petitioners vs The Government of Israel. HCJ:2805/94) This assertion must rank as one of the strangest statements of law ever pronounced by a High Court judge. If it is indeed irrelevant, as Justice Barak said, then no contract can ever be ruled invalid on the basis that it was made with a disqualified and incompetent person. The entire law of contracts regarding legal capacity of the parties would also become irrelevant or need revamping in light of his judgment. Presumably, Justice Barak considered the question of the PLO's legal personality to be irrelevant since he considered this question to be inextricably linked to a political matter which he ruled was an insufficient ground to cause the Court's intervention and the further examination of this question.

The result has been that the Government of Israel can do whatever it wants to do, unrestrained and unhampered in its dealings with the PLO, since neither the Attorney-General nor the Supreme Court have chosen to intervene to advise or declare that such engagements with an incapable body are against the law of the State from the point of view of constitutional procedure alone.

Finally, in regard to this matter, it should be noted that where an agreement is invalid by reason of the incapacity of one of the parties, the ratification of the agreement by the Cabinet and even the Knesset does not add a shred of legality to it, as is the case with the Sharm e-Sheikh Memorandum. A parallel situation exists in the law of agency where an agent has entered into a contract without the approval of his principal with a disqualified person who has no

legal capacity to make a contract such as a contract for the sale or purchase of a property. This contract cannot be "ratified" afterwards by the principal of the agent because the very contract itself is invalid to begin with and therefore unenforceable. In the same way, the Cabinet or Knesset could not ratify an illegal contract made with the PLO.

D. Territorial Withdrawals from the Land of Israel: Substantive Violations of Constitutional, Criminal and International Law*

*This subject has been treated in a full and comprehensive manner in the position paper published by the Ariel Center For Policy Research entitled "A Petition to Annul the Interim Agreement". Therefore only an abbreviated comment is made here about this most important subject.

Territorial withdrawals from the Land of Israel carried out by the Government of Israel under the Sharm e-Sheikh Memorandum constitute substantive violations of law that contradict both the constitutional law and the Penal Code of Israel.

Under the terms of the new Memorandum, Israel has given up a further 11 percent of land in Judea and Samaria, as previously agreed in the Wye River Memorandum, but some changes have been made in the exact location of the land to be given up.

The actual surrender of land by Israel to the "Palestinian Authority" is falsely called a redeployment of IDF forces to disguise the surrender. The first phase of it which comprised 7 percent did not even involve a movement or relocation of any Israeli troops which is what a redeployment is by its very nature. This perfectly illustrated the false jargon employed by the Government of Israel to hide what it was really doing.

The use of language is a weapon employed not only by the enemies of Israel, but by the Government of Israel itself to deflect or reject criticism of its actions. Hence, Israel does not withdraw

from Judea and Samaria but only "redeploys" from the "occupied territories" or from the former Jordanian "West Bank". This phraseology used by the Israeli supporters of territorial withdrawal from the Land of Israel ignores or disregards the true legal status of these areas as integral parts of the Jewish National Home under both international and Israeli law. It is as if these areas were never governed by the Balfour Declaration and the Mandate for Palestine which are part of international as well as Israeli law except insofar as they have been modified by the existence of the State of Israel. It is as if there had been no boundary agreements between the Mandatory Powers, Britain and France, which included Judea and Samaria within the limits of the Jewish homeland. It is only the abject failure to understand Jewish legal rights and title over all the Land of Israel which allows both Israeli and international jurists to consider ancient Jewish lands such as Judea and Samaria to be "occupied territories" under international law, rather than being part of the sovereign Jewish homeland even though they have never been incorporated into the borders of the State of Israel as legally required by the law inspired by David Ben Gurion known as the Area of Jurisdiction and Powers Ordinance. This law had been enacted expressly for the purpose of regulating Israel's territorial gains in the War of Independence and make them an integral part of the State.

This failure is even more pronounced in Israeli legal and judicial circles which are impervious to the recognition of their true status under the very constitutional law they are supposed to know intimately and interpret for the enlightenment of all. These jurists fail to grasp that under Israeli constitutional law, Judea and Samaria are not supposed to be surrendered to a foreign entity such as the PLO but rather they are intended exclusively for incorporation into the borders of the State and for no other purpose. Provision for their incorporation into Israel is the basic assumption of three very important constitutional laws, namely the aforementioned Area of Jurisdiction and Powers Ordinance, section 11B of the Law and Administration Ordinance and the Law of Return. This assumption means that the Israeli legislator in

enacting these three laws considered Judea, Samaria and Gaza as already being under the *de jure* sovereignty of Israel and wanted these laws to be implemented to their full extent as soon as Israel gained possession and hence *de facto* sovereignty over them. The true international and constitutional status of these patrimonial Jewish lands inherited from our Judean and Israelite ancestors never changed despite the fact that they were under foreign domination before their conquest by the IDF. It was only when they were returned to the bosom and possession of the Jewish People in 1967 that Israel could then exercise its existing *de jure* sovereign rights over them. Now they are being illegally handed over to the PLO which makes a mockery of the legal structure Israel created for their eventual integration into the State as reflected in these above cited laws.

The cession under the Sharm e-Sheikh Memorandum of sovereign Jewish territories whose sovereignty is assumed by Israeli constitutional law as well as by the Balfour Declaration and the Mandate for Palestine is also a gross and serious violation of all the provisions of the Penal Code which relate to the subject of treason. The punishment for committing acts of treason relating to the relinquishment of sovereign territories of the State of Israel is the severest in the Penal Code. This crime can result in the imposition of life imprisonment against the perpetrators and even execution where the circumstances justify it.

However, the problem with the laws of treason regarding the surrender of Israel's sovereign territories is that they are never enforced and the perpetrators never prosecuted. This allows those political leaders of Israel who are accused or suspected of having committed this terrible national crime to go scot-free since until now the law has remained a dead letter on the statute books, left lying there by indifferent Attorney Generals even though the circumstances required them to act against those suspected of a violation of the law for giving away Israel's sovereign areas contrary to section 97(b) of the Penal Code. That is the real reason why new territorial withdrawals from the Land of Israel can

continue uninterrupted and do not trouble those confident and smiling Israeli leaders who, whether with pain or joy in their hearts, plan to implement the surrender of additional sovereign areas of the State of Israel to the PLO and even the Golan Heights to Syria.

Had the law of treason ever been duly prosecuted and enforced instead of remaining a dead letter, there would not be so much advocacy of territorial withdrawal from the Land of Israel that comes not only from Israeli political parties and their leaders but also from every corner of the journalistic world. It persistently advocates "land for peace" with the PLO and Syria to forestall every imaginable danger that may possibly confront the country in the future, especially from a nuclear-armed Iran or Iraq. One need only read the daily editorial columns and columnists of both the **Ha'Aretz** newspaper and the **Jerusalem Post** over an extended period of time for sad confirmation of this very disturbing phenomenon. Our Israeli journalists would not be so carefree with their terrible advice if they knew or were told they were possibly breaking the law of treason (in particular Section 97(a) of the Penal Code) by advocating in newspaper articles the surrender of Israel's sovereign territory either to the PLO or to Syria. These articles can be construed as acts calculated to impair the sovereignty of the State over that territory and are therefore prohibited. A journalist's freedom of expression does not include the right to advocate the commission of a crime and to incite or propose an act of treason falls within this category.

Those who argue that section 97(b) of the Penal Code is not applicable in the case of Judea, Samaria and Gaza because they are not under Jewish sovereignty have the burden of proof to explain how the Knesset could have enacted section 11B of the Law and Administration Ordinance or how the Provisional State Council could have enacted the Area of Jurisdiction and Powers Ordinance both of which laws clearly and unambiguously assume the existence of such sovereignty. This burden of proof can never be

discharged because the assumption of Jewish sovereignty over Judea, Samaria and Gaza is irrebuttable under Israeli constitutional law.

However despite the ironclad case that section 97(b) of the Penal Code is indeed applicable to government-ordered territorial withdrawals from Judea, Samaria and Gaza, and that section 97(a) extends the law's applicability even to non-governmental bodies and persons, those provisions of criminal law are blithely ignored on the false basis that these lands are the possessions or property of another nation which justifies the use of the legal term "occupation" and their surrender to the PLO. The situation will never be righted until the Supreme Court decides it will adjudicate their true legal status on the merits of the case and when the Attorney General starts to prosecute the lawbreakers who have committed acts of treason. But at present that prospect is non-existent until circumstances are changed.

E. The Historical Aspect

If more attention were paid to the past history of the Land of Israel and the Jewish historical connection to it, the advocates of territorial withdrawal would be less ready to cede land and would refrain from calling Judea, Samaria and Gaza "occupied territories".

Their history lesson should start with the meaning of the term "Judea" exactly as used in the expression "Judea and Samaria" which they prefer not to use since it connotes what they do not want to know.

Judea, in its various linguistic forms, was the official designation of the land inhabited by the Jews for the entire millennium preceding the Common Era and for more than a century afterwards. To the Greek-speaking Macedonian and subsequent Latin-speaking Roman rulers of the country, the usage of this national and political designation was an acknowledgement by them that the Land of Judea belonged originally and always to the Jewish People. The word "*Judea*" in Greek and Latin actually

means "the Jewish country". It is the Hellenized form of the Aramaic adjective "*Yehudai*". The word was derived from the name of the district called "Yehud" in the Persian Achaemenid empire which was one of the lands included in the province or satrapy of Abar Nahara ("Beyond the River", i.e. west of the Euphrates). Prior to that, the term Judea is traceable to the name used for the Kingdom of Judah and the territory of the tribe of Judah, the fourth son of the patriarch Jacob and Leah.

The word "Jew" has the same lineage as the word "Judea". It too referred to one who originally lived in the area of the tribe of Judah, then to any resident of the Kingdom of Judah. In the Persian period, it denoted a person from the land of Yehud. In the Hellenistic and Roman periods, it designated someone who dwelt in the land of Judea, who also practiced the Jewish religion. The term "Jew" was thus intrinsically bound up with the word "Judea" in the national and political sense, apart from its religious connotation.

The extent of the territory called "Judaea" in Roman usage and "Iouda" or "Ioudaia" in Greek usage, ranged, in a broad sense, from all of the country under Jewish rule, including Galilee and Samaria and even parts of Trans-Jordan to a more restricted sense in which only the region of Judea proper was included.

The very long Jewish historical connection with the Land of Judea is what motivated the Principal Allied Powers (Britain, France, Italy and Japan) at their conference at San Remo on April 24 & 25, 1920 to award a Mandate to Britain for the express purpose of re-constituting the Jewish National Home in Palestine that embraced the ancient territory of Judea in both its wide and narrow senses. Giving up the Land of Judea in light of its history, as revealed by the etymology of the terms "Judea" and "Jew" is equivalent, not only to renouncing Jewish legal rights and title under both international law and Israeli domestic law, but also to renouncing our Jewish heritage and birthplace which form part of the Jewish soul and being.

Those responsible for dismembering the land of Judea and handing it over to a foreign entity, the PLO which represents an invented nation with an invented historical connection to the Land of Judea, are behaving, whether consciously or not, in the same manner as the wicked Roman Emperor, Hadrian. After quelling the Bar Kochba Rebellion, he decided to remove the name Judea from official usage in order to eradicate any Jewish right or tie to this land which was in tandem with his policy to outlaw the practice of Judaism just as the mad Seleucid monarch, Antiochus IV Epiphanes, did 300 years earlier. He therefore changed its name to "Syria Palestina" or "the Philistine Syria" which subsequently became shortened to "Palestine" in popular usage, with the word "Palestina" changing its grammatical form from an adjective into a noun.

The transformation taking place today of "Judea" into "Palestine" which is being carried out under the Sharm e-Sheikh Memorandum and the earlier Wye River Memorandum, is in reality a repeat performance of what took place in the time of Hadrian. It is a disgrace and shame that this is now being done freely and voluntarily by the Government of Israel which prefers to ignore the Roman precedent. Those Israeli leaders who dreamt up this tragic scenario of ceding the land belonging to the Jewish People could not have conceived and implemented it had they been imbued with a deeper sense of Jewish history in their hearts and minds which would have guided them in the other direction.

One more thing should be noted in the way this process of territorial withdrawal is being effected, which is the terminology used for transferring the precious and hereditary lands of Judea and Samaria to the PLO. It is not only the false terms "redeployment" and "occupied territories" which are being employed to describe the surrender of these lands. The process of surrender is made infinitely easier when it is not "Judea" the heartland of the Jewish People that is being ceded to the PLO, but only Areas "A", "B" and "C". The use of these alphabetical letters for the historic lands of Judea and Samaria rob them of their history and past association

with the Jewish People who have never forgotten the stirring and decisive events that took place there long ago which evoke both glory and tragedy. Their use also betrays abysmal ignorance and a negative attitude to the land itself.

This terminology is also a sad throwback to the infamous Sykes-Picot Treaty of March 9, 1916 which completely dismembered the Land of Israel among the Allied Powers. This agreement did not describe the Jewish land by any name at all. Instead the major part of it was designated simply as the "Brown Zone" which included Judea, Samaria and Gaza. It was to be governed by an international condominium of France, Britain and Russia to which Italy was added a year later in a supplementary accord with the other Allies. Upper Galilee was designated as the "Blue Zone" under direct French control, except for Haifa and Acco, which were to become part of the "Red Zone" ruled directly by Britain. The Negev and most of Trans-Jordan were included in the "'B' Zone" under British influence intended for an Arab state, while the part of Trans-Jordan that is north of the Yarmuk which includes Bashan and the Golan were included in the "'A' Zone" under French influence that was also set apart for an eventual Arab state.

The Allies of World War I did not consider Zionist aspirations in the making of the Sykes-Picot Treaty though the original British plan prepared by the Government of Herbert Asquith in April 1915 as detailed in the report of the De Bunsen Committee did conceive of Palestine becoming a separate and recognized country including all of Trans-Jordan. It was not very long afterwards that the Allied Powers, first individually, then collectively, did agree to the idea of establishing a Jewish National Home in Palestine. But in the meantime, they greedily and secretly divided the Turkish Ottoman Empire prior to its expected dissolution. Their description of the Land of Israel as consisting of nothing more than coloured areas on the map and different lettered zones without any proper descriptive names could be understood from their perspective since they were not thinking in terms of the land's historical identification with the Jewish People. But the same explanation does not apply to the

Israeli negotiators of the Israel-PLO agreements and their superiors who employed and approved these vacuous terms for the lands of Judea and Samaria. Their delineations and delimitations of Judea and Samaria into A, B, and C zones were not innocent at all but deliberate and reprehensible as well as indicative of their evil intentions to give these lands away to the PLO which Israel is now in the process of actually doing.

F. The American Attitude to Jewish Settlements as Revealed in the Letter of Assurances to the PLO

Though it is not an integral part of the Sharm e-Sheikh Memorandum as an annex, the American Government introduced the subject of Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza in a Letter of Assurances sent by Secretary of State, Madeleine Albright to Arafat. The letter stated that the US is "conscious of your concerns about settlement activity" and "knows how destructive this activity has been to the pursuit of Palestinian-Israeli peace".

The US position on Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza shows an amazing lapse of memory relating to official American acceptance of the British Mandate for Palestine and all that that implied for the future Jewish state. It is true that ever since the time of President Reagan's first Administration, the US has viewed settlements as an obstacle to peace though not an illegal activity. This was actually an improvement over the position of the previous Administration of President Carter which did view Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza as illegal. However, even this view that settlements constitute an obstacle to peace or are a destructive activity is an unacceptable affront and should be protested in the sternest manner.

The Americans should be reminded that they unequivocally endorsed Jewish settlement activity in all parts of the Jewish National Home including Judea, Samaria and Gaza in a treaty they signed with Britain on December 3, 1924 entitled the "Anglo-American Convention on Palestine". The treaty was duly ratified by the US Senate on February 20, 1925 and signed by President

Calvin Coolidge, on March 2, 1925 and then formally proclaimed by him on December 5, 1925 after the exchange of the documents of ratification done two days earlier in London. The text of the Mandate for Palestine was incorporated verbatim into the preamble of the Convention and became part of the operative text of the treaty by the words of Article 1, which read as follows:

Subject to the provisions of the present convention, the United States consents to the administration of Palestine by His Britannic Majesty, **pursuant to the mandate recited above.**

In addition to Article 1, the US tied itself directly and irrevocably **as a legal party** to the exact terms of the Mandate, by the inclusion of Article 7 in the treaty which stated:

Nothing **contained** in the present convention shall be affected by any modification which may be made in the terms of the mandate, as recited above, unless such modification shall have been assented to by the United States.

Since the entire British Mandate for Palestine was "contained" in this treaty, this clearly meant that the US had to give its assent and not only its advice to any proposed change in the terms of the Mandate. But most important of all was that as a direct result of this convention, American domestic law adopted into its system *in toto* all the provisions of the British Mandate for Palestine. Henceforward, the United States and its citizens were required to observe and fulfill every article and clause of the treaty which included the whole Mandate, as stated no less by President Coolidge when he issued his public Proclamation. The tremendous significance of what the US did in adopting the provisions of the Mandate for Palestine into its legal system, which made it part of the supreme law of the land, has been overlooked or simply not realized in regard to Israel today. The American action was a unique legal development, for no other country in the world did what the US did. Not even the United Kingdom nor the Mandated State of Palestine ruled by Britain emulated the American example.

Neither country had incorporated the Mandate into their domestic legal systems and therefore its provisions were not considered part of the applicable law of Palestine during the entire period it was governed by Great Britain under the Mandate. This non-inclusion of the terms of the Mandate in the law of Mandated Palestine was affirmed by various judgments rendered by the Mandatory Courts which dealt a stunning blow to the legal and political establishment of the Jewish National Home. This anomaly was only changed retroactively by the Israeli Supreme Court which ruled that the terms of the Mandate had indeed been part of the domestic law, even without formal incorporation.

The US had signed this treaty with Great Britain in order to secure for itself and its nationals the same rights and benefits that were already secured by member states of the League of Nations and their nationals. This was necessary because the US was not a member of the League of Nations. One of the articles which the US Government was required to honor was Article 6 of the Mandate for Palestine which read as follows:

The Administration of Palestine... shall encourage, in cooperation with the Jewish agency referred to in Article 4, close settlement by Jews on the land, including State lands and waste lands not required for public purposes.

The word "land" as used in Article 6 meant the entire Land of Israel which was included in the British Mandate for Palestine and represented the corresponding Hebrew term for Palestine.

As a direct result of this treaty and American recognition of the reborn State of Israel which inherited the rights granted to the Jewish People under the Mandate for Palestine, the American Government cannot legally object in any way to the right of Jewish settlement activity in Judea, Samaria and Gaza, which was one of the essential provisions of the Mandate recognized in the treaty with the British. During the whole time that the Mandate was in force, the US never considered Jewish settlement as an obstacle to peace or a destructive activity but as essential to carry it out. The American position that it is now exactly that, as stated in Albright's

letter to Arafat with President Clinton's concurrence, is in flagrant violation and a repudiation of its own treaty obligation "to encourage close settlement by Jews on the land".

It is true that this treaty is no longer in effect because the Mandate itself has been terminated. But this is offset by the fact that the rights recognized by the United States Government in favor of the Jewish People under the Mandate survived the termination of the Mandate and had already become a recognized part of international law including the right of Jewish settlement activity in all areas of former Mandated Palestine.

The safeguarding of this right of settlement activity under international law makes the US duty-bound to observe it today even with the demise of the Mandate. This obligation arises because of the doctrine of estoppel and the very existence of the State of Israel, which is the only **legal** successor state to Mandated Palestine.

The survival of Jewish rights under the Mandate and the expired treaty is analogous to the situation where children of a marriage inherit rights even after the marriage of their parents is dissolved either by death or divorce.

Under the doctrine of estoppel, which is a general principle of law applicable in international law as well as domestic law, a person (including a state or nation) is forbidden by reason of its previous conduct to the contrary, to assert or deny something that contradicts what it admitted before. Accordingly, the United States is estopped by its former treaty with Great Britain from speaking out against Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza when it itself legally approved and recognized them as one of the primary conditions for the British administration of Palestine. This is especially so because it knew then that in signing the treaty with Great Britain, the rights granted to the Jewish People under that act would be the basis upon which an independent Jewish state would be reconstituted after the Mandate came to an end.

Israel inherited the Jewish right of settlement activity when the State came into existence on May 15, 1948. It was recognized *de facto* by the United States Government on the very same day and *de jure* diplomatic recognition was accorded on January 31, 1949. American recognition of the State of Israel was tantamount to recognition of all rights which the State inherited from the Jewish People under the Mandate for Palestine including the right of settlement activity. This right could not be exercised during the 19-year period of illegal Jordanian occupation of Judea and Samaria (the same applied to Egyptian controlled Gaza), but it revived as soon as Israel acquired possession of these territories in the Six Day War, since they were integral parts of Mandated Palestine to which the Anglo-American Convention had clearly applied. This was also in accordance with the fact that the US never recognized Jordanian foreign rule in these territories.

Despite the recent statements made by President Clinton to Arafat, which were reiterated in the Letter of Assurances that accompanied the Sharm e-Sheikh Memorandum to the effect that his Administration supports "the aspiration of the Palestinian people to determine their own future on their own land", there is no American legal recognition of any such "right", as there definitely is for the right of the Jewish People to determine their own future on their own land in Judea, Samaria and Gaza. Therefore, the next time President Clinton or any other American Government sees fit to malign Jewish settlements in these areas and issues a call for their cessation, they should be told in clear and unambiguous language that they have no legal or moral ground for complaint.

G. The Inapplicability of UN Security Council Resolution 242 to Judea, Samaria and Gaza

In the Sharm e-Sheikh Memorandum, the parties reaffirmed that Permanent Status negotiations will be conducted on the understanding that they will lead to the implementation of United Nations Security Council Resolutions 242 and 338. For the PLO

this means that Israel must give up all of Judea, Samaria and Gaza including eastern Jerusalem as well as dismantle all the settlements established there since 1967.

In the previous Wye River Memorandum there was no mention of these two resolutions serving as a basis for the final status negotiations, although they are recited in identical language in the preamble to the Interim Agreement of September 28, 1995 and specified in the text of the Declaration of Principles. Their absence in the Wye River Memorandum may have been a reflection of former Prime Minister Netanyahu's desire not to cede any more than 43 or 44 percent of the territory of Judea and Samaria to the PLO.

In view of the centrality of Resolution 242 to Israeli-PLO negotiations under the Sharm e-Sheikh Memorandum, it is important to know whether Resolution 242 does require Israel's withdrawal from Judea, Samaria and Gaza.

It was formulated by the British Ambassador to the United Nations, Lord Caradon, and was unanimously adopted by the Security Council on November 22, 1967 five months after the end of the Six Day War. The key clause in Resolution 242 refers to the "withdrawal of Israel armed forces from territories **occupied** in the recent conflict". The argument as to whether this includes all or some of the "occupied territories" is really immaterial since the true point to know is not whether there exists or was meant to be, in either the English or French versions, a definite article or indefinite article in the grammatical sense before the word "territories", but whether or not Judea, Samaria and Gaza may be characterized as territories which are "occupied" within the meaning of that term as used in Articles 42 & 43 of the Hague Rules and Regulations which is the relevant international law on the subject of military occupation. If seen in this proper light, Resolution 242 is inapplicable to Judea, Samaria and Gaza because they never legally belonged to any other state when Israel brought them once more under Jewish possession which therefore means that they

could not have been "territories **occupied** in the recent conflict" as stated in Resolution 242, within the meaning of this term attributed to it in international law.

Though Resolution 242 has no application to these territories because they are not "occupied", in the sense required by this resolution, the supreme irony is that it was the Government of Israel itself which led the entire world to believe that they were in fact "occupied territories" to which the resolution could therefore apply. This arose from two actions by Israel whose reasoning was not apparent to the outside world. First, the Government set up a military administration in these areas in accordance with the Hague Rules and Regulations as well as the Fourth Geneva Convention, as soon as they had been effectively re-conquered for the Jewish People by the Israeli Defence Forces, though it did so on a voluntary basis for humanitarian considerations. Second, it enforced the laws of Jordan in Judea and Samaria, instead of the laws of the State of Israel and as regards Gaza, it chose to apply the old Mandatory law as well as Egyptian military orders and proclamations instead of the laws of the State of Israel. The result was that Israel treated Judea, Samaria and Gaza as if they were truly "occupied territories" under the rules of international law relating to warfare when, in fact, they were absolutely not. The principal blame for this lay with Meir Shamgar, then the Advocate General of the IDF before he became Attorney General of the State and later President of the Supreme Court. He successfully urged this course of action upon the Government of Levi Eshkol and had even prepared for the introduction of a military regime for conquered territories several years before the outbreak of the Six Day War.

The military administration in Judea, Samaria and Gaza operating under foreign law instead of Israeli law, was a gross and blatant violation of Israeli constitutional law which required the application of the laws of the State to the repossessed territories of the Jewish National Home. But that was not done for the reason that Israel did not want to annex these areas to the State because of the

high number of Arabs living there, although it gave a different reason for doing so, namely the hope it had to exchange them for true peace with the Arab states which thus misled the entire world into believing that these territories were truly "occupied territories" that did not belong to Israel.

Had the Government of Israel done what it was required to do by its own constitutional law, very few states, apart from Arab states and their Soviet and Muslim allies, would have called them "occupied territories" under international law. But since the Government chose deliberately and voluntarily to actually treat them as "occupied territories", it was not surprising that this is what they came to be considered in the eyes of the world at large especially by the United States and even, sadly enough, by a great many people in Israel including some judges of the Supreme Court, who should have known better.

The notion that Judea, Samaria and Gaza were "occupied" in the international law sense also arose from the negligent mistranslation into English of the Hebrew expression "*shtahim muhzakim*" which was mistakenly rendered as "occupied territories" which gave it an incorrect meaning. The Hebrew expression really meant that these territories are in the "possession of the Israel Defence Forces and consequently they could be literally described in English as either "held territories" or "possessed territories" and even more accurately as "re-possessed territories of the Jewish People" in light of the fact that they had been integral parts of the Jewish National Home. Another possible English term is "acquired territories" since the IDF acquired their possession through military conquest and in so doing returned them to their rightful owner, the Jewish People from which the State of Israel is itself derived. Any other English term or expression such as "administered territories" or "disputed territories" is inexact. In the former case there is an implication of foreign sovereignty, while in the latter case their Jewish ownership is placed in doubt.

Under the Governments of Menachem Begin and Yitzak Shamir, Israel did not consider Judea, Samaria and Gaza to be "occupied" within the meaning of Resolution 242, but by that time all countries of the world, especially the United States, had already been convinced by Israel's initial actions to treat them as if they were.

Furthermore, neither Begin nor Shamir bothered to change the military administration which prevailed in the re-posessed areas of the Land of Israel, nor did they abolish the foreign laws which applied there and replace them with the laws of the State of Israel. Their ignominious failure to right the situation allowed those Israeli leaders who came afterwards, namely Rabin, Peres and now Barak, to accept the application of Resolution 242 to Judea, Samaria and Gaza.

This acceptance can only be described as astounding, as well as being an illegal act, not only under Israeli law as reflected in the constitutional and criminal laws noted above, but also under international law as exemplified in the adoption of the Balfour Declaration by the Principal Allied Powers at the San Remo Conference and the confirmation of the Mandate for Palestine for the express purpose of implementing this Declaration which assumed that the entire country of Palestine, including Judea, Samaria and Gaza, was for the sole and exclusive national benefit of the Jewish People.

By demanding that the PLO recognize Resolutions 242 and 338 if it wished to make peace with Israel, and by agreeing to make it the basis of the Permanent Status negotiations, Israel's Labor Party leaders fed the expectations of the PLO to claim all of Judea, Samaria and Gaza which is exactly what it has done in the aftermath of the Sharm e-Sheikh Memorandum. This Israeli policy has thus exploded in its face, though the Government of Israel has never acknowledged its error and still insists on the sanctity of Resolution 242.

Despite what Israel has done to injure itself, there is no legal way under international law to make Resolution 242 apply to Judea, Samaria and Gaza except by retroactively abrogating the Balfour Declaration and Mandate for Palestine which would constitute a reformulation of conventional international law that has existed intact since 1920 though often forgotten. This would also be a rewriting of history and make Israel's presence in Judea, Samaria and Gaza to be seen only in terms of its military conquest rather than deriving from true inherited rights which were definitively endorsed by the international community in the early years after World War I.

The adoption of Resolution 242 has not clarified or improved the Middle East situation, but hopelessly muddled it and also entwined Israel in various arguments over whether the resolution is self-enforcing and what is the correct interpretation of its provisions. It is not a key legal document in framing Arab-Israeli issues as its many backers allege with great enthusiasm. It has masked Jewish rights and allowed Arabs to make fantastic claims based upon its provisions. Israel's acceptance of it was a very great mistake which has led it down the slippery road of surrender.

Moreover, it has also entangled Israel in complicated constitutional questions concerning the authority and structure of the United Nations, in particular the authority of the Security Council to pass binding resolutions for the settlement of international disputes as in the case of the Arab states against the existence of Israel.

Prof. Eugene V. Rostow, who had a diplomatic role in the making of Resolution 242 as Undersecretary of State for Political Affairs in the Johnson Administration, believes that Resolution 242 is "legally binding" because the Security Council "ordered" the states of the region to make a just and lasting peace in accordance with the more specific provisions of Resolution 242 when the Council also adopted Resolution 338 at the time of the Yom Kippur War. If Rostow's view were correct, this would mean that if

Israel refused to implement Resolution 242 it would be in violation of the Charter and therefore subject to possible military and economic sanctions.

Rostow's interpretation belies the nature of Resolution 242 which is really in the form of a recommendation rather than a binding decision. It provides a set of guidelines and enunciates principles which the Security Council has deemed appropriate to achieve peace between Israel and her Arab neighbours, but which is largely up to the parties themselves to decide how to carry it out if they wish to do so at all.

The deeper question involved in the passage of Security Council resolutions is whether any of them can ever be "legally binding" having the force of law even without the consent of the parties involved. While the Charter of the United Nations is an international treaty that has been duly ratified and therefore part of international law, the resolutions passed by the Security Council can never be "laws" in the traditional sense of the term, since the Security Council is not a legislature. Its decisions and recommendations, no matter under what chapter or article of the Charter they are based upon, can only be of a non-binding character unless the parties involved consent to be bound, since they are exactly what they are called, namely "resolutions" rather than laws.

If Security Council resolutions were binding on Israel, then it would have to accept whatever it decided in regard to Judea, Samaria and Gaza. If, for example, the Council decided that Jerusalem was not the capital of Israel, contrary to Israel's own basic law on the matter, would Israel have to abide by that kind of decision? The answer is obviously no, because otherwise Israel would lose its sovereignty to the UN Security Council and so would every other country in the world.

What is evident in regard to Resolution 242 is that it certainly does **not** apply to the benefit of the PLO, which is not a state party to whom it can apply under the terms and language of that resolution. It therefore cannot claim that it is entitled to receive any territories

from Israel under it. Since it is not a beneficiary under Resolution 242, there was no reason at all to mention it in the Sharm e-Sheikh Memorandum or in any prior agreement. The bizarre fact that it was the Government of Israel which agreed to apply Resolution 242 as the basis for all its agreements with the PLO, except in the Wye River Memorandum, provides clear and ample proof of its illegal and irrational conduct.

H. Why There Should Be No Permanent Status Agreement with the PLO

Under the Sharm e-Sheikh Memorandum, Israel and the PLO will engage in Permanent Status negotiations that began again on September 13, 1999 in order to reach a Permanent Status Agreement. The two sides will first conclude a Framework Agreement on all Permanent Status issues within five months, followed by a comprehensive agreement within one year.

The issues that will be negotiated in the Permanent Status negotiations, as specified in the Interim Agreement are refugees, Jerusalem, borders, settlements, security arrangements, foreign relations, water, and other issues of common interest.

The idea that a Permanent Status agreement is required with the PLO representing the "Palestinian People" to end the "100 year conflict" is grotesque and scandalous, without any basis in history and laden with fictions and illegalities.

There is no need for a Permanent Status agreement since most of the issues to be discussed have already been settled in the aftermath of World War I by Britain, France, Italy and Japan who divided up the Turkish domains in the Middle East largely in favor of Arab claims to the exclusion of other peoples, specifically Kurds, Armenians and the all but forgotten Assyrians or Chaldeans who are members of the Nestorian Christian community. All of the foregoing ethnic or religious groups were either promised or considered for independence or autonomy but in the end were denied that privileged status, while on the other hand, the Arabs were given everything they sought, which only whetted their

greedy appetite for even more. As part of this comprehensive and permanent settlement that did not fully appease Arab ambitions, Palestine was reserved exclusively for the exercise of Jewish national rights.

The creation of the State of Palestine in 1920 under the Mandate System was intended for Jews, both those who resided there and those who would return from the Exile. Under that settlement the "Palestinians" were defined as Jews, not Arabs, though the latter could also obtain Palestinian citizenship along with other non-Jewish communities. In a strange turn of history amounting to linguistic theft of identity, the Arabs of Palestine and those who illegally migrated there in large numbers during the Mandate period, subsequently adopted the name "Palestinians" for themselves, after the Jews of Palestine abandoned this name in 1948 with the emergence of an independent Jewish state.

The Arabs of Palestine under the final Allied settlement were considered part of a wider Arab nation who had their independence recognized in the neighboring Arab countries, but whose civil and religious rights would be protected in the Jewish state.

Though it is true that in the UN Partition Plan of November 29, 1947, an Arab state was contemplated in what is now Judea and Samaria after three decades of strife with Palestinian Jews in Mandated Palestine, the Arabs themselves living in the country foiled the plan in conjunction with the neighbouring Arab states. As a result the final settlement devised by the Principal Allied Powers at the San Remo Conference in 1920 was restored as originally conceived when Israel regained all of Palestine west of the Jordan River in the Six Day War of 1967, except that all of Trans-Jordan remained in Arab hands.

The new "final settlement" which will now be negotiated is based on a falsehood that the State of Israel must share the Land of Israel with a fictitious nation known as the "Palestinians", who are in truth largely Moslem Arabs who borrowed this name in order to

invent a new national identity, ostensibly separate and apart from other Arabs living in the rest of Israel, in Jordan, Syria and elsewhere as part of a grand strategy to destroy the Jewish state.

This "final settlement" is supposed to settle a conflict between Israelis and "Palestinians" that has lasted 100 years according to Prime Minister Barak. That in itself is a fiction since the real parties involved are Jews and Arabs and the "conflict" was caused by the latter who opposed the Jewish return to their ancestral country.

The actual issues to be negotiated between Israel and the PLO, is a recipe for the destruction of the Jewish state. This is particularly true in regard to the issue of "refugees" concerning which the PLO is now demanding the return of no less than 4 million Arabs into "Palestine", their alleged "homeland" in accordance with UN Resolution 194 adopted by the General Assembly on December 11, 1948 but opposed at the time by all the Arab and Communist countries. Arafat made this specific demand in a UN address on September 23, 1999. If such a large number are admitted, the result will be the virtual strangulation of the Jewish state, which Arafat certainly knows will happen if his demand were to be accepted and implemented which is why he proposed it.

What should be borne in mind is that there is no such thing as a "Right of Return" for Arabs, whether they are called "Palestinians" or "refugees", to any part of the Land of Israel. It is not their ancestral country. They were never its original inhabitants as they falsely claim nor permanently lived there until after the Arab invasion and takeover of the country in the 7th Century, long after Jews had lived there for two millennia. Most Arabs who came to the Land of Israel originated in Arabia, Syria and Egypt and either snuck into the country as illegal immigrants or came originally with the invading Arab or Muslim armies as foreign settlers. The "Right of Return" exists only for the Jewish People as specifically recognized in the British Mandate for Palestine and in the Law of Return enacted by the Knesset in 1950. It is grotesque that the Arabs and the PLO can assert such a right which does not belong

to them and it is absurd as well as illegal for the Government of Israel to recognize this alleged right. To do so would reverse a central tenet of Zionism which is to rebuild a Jewish majority in the entire Land of Israel.

Another issue of the Permanent Settlement concerns Jerusalem which does not need to be "permanently settled" since that has already been achieved by the **Basic Law: Jerusalem**, enacted by the Knesset on July 30, 1980. Opening this issue to negotiations is a very grave violation of Israeli constitutional law and the Penal Code. Yet it is being done in total disregard of that law, which proves beyond any reasonable doubt that the Government does not observe the "Rule of Law" while so stoutly and hypocritically maintaining that it does.

The Basic Law on Jerusalem is perfectly clear in its meaning. It is the capital of the Jewish state and the seat of the President of the State, the Knesset, the Government and the Supreme Court. It cannot therefore be a subject of negotiations with the PLO which also wants to make it the capital of an independent Arab state. It is a wonder of wonders that an issue so definitively settled in Israeli law can become a debatable issue once again.

It is also grotesque to think of Jerusalem as being an "Arab city" when it has always been the national and spiritual centre of Jewish life throughout three millennia in deed and thought and has no basic role in the Muslim religion except in myth and legend devised principally to counter Jewish ties to the city. The Arabs have their principal centres of life in other places such as Mecca and Medina, Baghdad, Damascus and Cairo. They have no need to add Jerusalem to this list except as a tactic to deprive Judaism of its holiest city and Jews of their national birthright.

Designating Jerusalem as "Arab" because a hundred thousand or more Arabs live in the city is the same as designating New York City as Spanish or Black because millions of Spanish and Blacks also live there. If we adopt this kind of reasoning to characterize a city's identity based solely on demography rather than including

other factors, then Washington DC would be seen as an African city and Berlin as also a Turkish city. But that would be entirely illogical. Jerusalem is no more "Arab" than New York is Spanish, Washington DC is African or Berlin is Turkish. Demography then is not the only criterion for defining a city. Its real identity must be based on several other factors particularly in regard to how the city was shaped by its history and take into consideration those earlier inhabitants who dwelt there for long periods of time, including its famous rulers and personalities and to whom it means the most as the symbol of their nationhood and religion. By these other standards, Jerusalem has always been a Jewish city even when the majority of its inhabitants were foreign Arabs or even Christian Crusaders from Europe. In this regard, it should be remembered that ever since Hadrian crushed the Bar Kokhba revolt in 135, Jews were not always free to live in Jerusalem. The ban on Jewish residence was renewed by the Byzantine Emperor Heraclius and it was also in effect during the Crusader period. During the Turkish period, the Ottoman sultans prevented Jews from Eastern Europe living there until their harsh orders were overturned by Muhammed Ali, the governor of Egypt, who briefly ruled the Land of Israel from 1832-40. The various prohibitions and restrictions placed on Jewish settlement in the city during different historical periods succeeded to stunt Jewish growth and gave it an artificial foreign character until Jews once again achieved ascendancy in the City of David.

Another final issue of the Permanent Status Agreement is to determine the borders of the PLO state and that of the Jewish state. Again we enter the realm of the absurd, the grotesque and the illegal. The borders of the Jewish state were fixed between Britain and France in the early years of the Mandate for Palestine and originally encompassed all of the historic area of Palestine including Trans-Jordan except for parts of what is today southern Lebanon in the region south of the Litani. Partition has occurred several times since then but each time it was illegally imposed upon the Jews of Palestine who had no choice but to accept what

was done because of necessity and weakness. That period is now over and Israel can justifiably reassert what are the true borders of the Jewish Nation which are coextensive with the Land of Israel.

The borders of the Jewish state should not be determined in any talks with the PLO, as they have no legal or historical right to the Land of Israel. Setting up a PLO state in the Land of Israel is an outright negation of Zionism and the grossest of gross violations of Israeli constitutional law and criminal law.

The Government of Israel should come to its senses and break off the negotiations for an artificial Permanent Settlement with the PLO that can only end in disaster.

I. Conclusion

It should be evident to any clear thinking person whose roots or future life lie in the Jewish state and the Land of Israel or who supports it from abroad, that the "peace process" with the PLO is one entire fraudulent exercise from its very beginning to the time it will end, which undoes the work of one hundred years and more of Zionism and undermines the fifty year struggle to maintain a strong and viable Jewish state free from Arab danger and attack.

Those who watch and mourn what has happened since August 1993 can only be dumbfounded that it was not the strength of the PLO or any foreign state that caused the battle to preserve the whole Land of Israel to be lost for now, but the incredible fact that it was the Government of Israel under four successive Prime Ministers, which is responsible for ceding increasing portions of the Jewish homeland to a foreign entity that still styles itself as the Organization for the Liberation of Palestine.

The process of territorial cession for an illusory peace that can never be made with a fanatical Muslim enemy that will forever seek the destruction of the Jewish state in accordance with its religious beliefs, is a betrayal of everything dear and precious to the Jewish People, its history, its religion, its heritage, its identity and not least the constitutional laws of the Jewish state which favor

the unity of the Land of Israel. It is also dispiriting that this process can continue apace, without any fear on the part of the Government and its leaders, because there is no one in a countervailing position of authority to tell those who wield executive power to halt this self-destruction or reprimand them for what they have already done or will do in the future. The people of Israel have silenced their former strong voice of protest as a result of the death of Prime Minister Rabin because of personal fear and intimidation. The Attorney General has allowed the Government to do whatever it wants in the matter of territorial cession without advising that it is contrary to law. Israel's Supreme Court has abdicated its duty and refused to intervene on the false ground that it cannot adjudicate a political question, which is what it considers the surrender of Judea, Samaria and Gaza to be, despite the existence of statutory laws which prove the exact opposite of what it has decided.

In giving up Israel's patrimony, the leaders of the country do not pay any price but on the contrary win warm praise and support both from Israel's defeatist and anti-Zionist media and from foreign leaders. Prime Minister Barak recently stated in an interview conducted with the **Jerusalem Post** (September 24, 1999) that "to think about giving up parts of this land is like pulling out an arm"... "The thought of giving up land," – he cites as examples Beth El, Shilo, Ma'ale Levona and Beth Horon – "tears my heart," because "I have an emotional and physical attachment to each and every one of these places", he said.

These were noble sentiments but coming from Barak, they lack any sincerity and conviction in light of the Sharm e-Sheikh Memorandum and the joyful manner in which he signed and embraced it. If he believed in his own words he would have refused to enter into an agreement that may lead to exactly what "tears his heart". Moreover, no one is pulling out his arm. If that were really the case, he would refuse to surrender any land. But he need not worry about his personal safety and security. The price of his folly will be borne instead by others, especially the average

Israeli who will be subject to increasing terrorist attacks as more and more land is given away and the establishment of a PLO state draws ever nearer.

When disaster finally befalls the Jewish state, which is now inevitable, those who caused or furthered it will have likely left the political scene, and perhaps even the country, and will therefore escape an accounting for what they did unless a State Commission of Enquiry is established and those responsible are then made to answer for their terrible misdeeds and violations of law.

However, for the present, no political or judicial remedy is available to prevent the looming disaster. The Sharm e-Sheikh Memorandum has brought it much closer to realisation. Like Britain in 1939, Israel must stand ready for the inevitable outbreak of war while it marches to "peace" and surrenders its precious and beloved lands to a cruel and corrupt enemy which should never have been allowed entry into the Land of Israel and which must eventually be evicted if the Jewish state is to regain once again its lost patrimony ■

THE
ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH
(ACPR)

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810, Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

The **ACPR** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR) PUBLICATIONS * ACTIVITIES

STATEMENT OF AIMS

Written by the Center's Steering Committee

POLICY PAPERS

◆ Published

□ Scheduled

* Included in the book: **Israel at the Crossroads**

** Included in the book: **Ballistic Missile Defense: The Threat and the Response**

▲ To be published in the book: **Israel and a Palestinian State: Zero Sum Game?**

⌘ To be published in the book: **Syria: The Threat and the Response** (tentative title)

◆No. 1	Arab Anti-Semitism in Cartoons - After "Peace"	Arieh Stav
◆No. 2	Why Defense Expenditures Should Be Linked to the GDP	The Center's Steering Committee
◆No. 3	The Oslo Accords - Legal Aspects (Published in Hebrew)	Eliav Shochetman
◆No. 4	From "One Dunam and Then One More" to "Territory for Peace"	Arnon Soffer
◆No. 5	At What Price the Golan Heights?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 6	Egypt's True Defense Expenditures - 2.7 or 14 Billion Dollars?	Shawn Pine
◆No. 7	The (Non)Secure Passage	Aharon Klieman
◆No. 8	Arafat's Peace	Yossef Bodansky
*No. 9	Israel at the Crossroads	Arieh Stav
*No. 10	Trends in Israel's Defense Budget: The Growing Threat Potential vs. The Diminishing Response Capacity	Martin Sherman
*No. 11	Has the Peace Process Reaped Economic Dividends?	Eliyahu Kanovsky
*No. 12	The Customs Union between Israel and the Palestinian Authority	Talía Einhorn
*No. 13	Talking "Peace"; Preparing for War	Moshe Sharon
* No. 14	Israel 2000 - How Will It Fare If Shrunk to its 1967 Borders?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 15	Czechoslovakia 1938 - Israel Today	Arieh Stav
◆No. 16	Arab-Israel Peace Agreements Since Camp David	Eliyahu Kanovsky
◆No. 17	Arafat, The World's "Blind Spot"	Rachel Ehrenfeld
◆No. 18	Arafat's "Peace Process"
(Paper # 8, revised and updated)	Yossef Bodansky
◆No. 19	Paradigms of Peace for the Middle East	Martin Sherman

- No. 20 The Fate of the Settlements in Light of the Oslo Accords
ACPR Colloquia) Haim Gvirtzman, et al.
- ◆No. 21 Arab Territorial Continuity as a Focus of
the Middle East Conflict Ilan Asya
- ◆No. 22 The Dialectic of Self-Hatred in Israel Arie Stav
- ◆No. 23 Grand Strategic Thinking for Israel Yehezkel Dror
- ◆No. 24 The Ultimate Enemy - Jews Against Jews Netta Kohn Dor-Shav
- ◆No. 25 Israel's Survival Imperatives: The Oslo Agreements
in International Law Louis Rene Beres
- ◆No. 26 The Israel - Jordan Agreement - A Missed Opportunity Raphael Israeli
- **No. 27 The Missile Threat Against Israel Azriel Lorber
- **No. 28 Missiles, Defense and Israel
(reprinted with permission from the Institute for
Advanced Strategic and Political Studies, Jerusalem) Angelo M. Codevilla
- **No. 29 The Chemical and Biological Threat Dany Shoham
- **No. 30 The Failure of the MTCR in the Middle East Gerald Steinberg
- **No. 31 No Room for Error in a Minuscule Country -
The Case for Enhanced Anti-Theater
Ballistic Missile Defense (TBM) Yoash Tsiddon-Chatto
- **No. 32 The Israeli Arrow Project (IAI Press Release)
- **No. 33 The BPI as an Alternative Reuven Pedatzur
- **No. 34 Boost Phase Intercept of Ballistic Missiles Dan Rosen
- **No. 35 IBIS (Israeli Boost Intercept System) -
A General Introduction Moshe Guelman
- **No. 36 IBIS - A Critique Danny Leshem
- **No. 37 The Aegis Option: How to Provide Near-Term,
Cost-Effective Missile Defense to Both Israel and America Frank Gaffney
- **No. 38 The Airborne Laser (ABL) - The American View of BPI
(reprinted with permission from Spectrum, Sept. 97) Geoffrey E. Forden
- **No. 39 European Perspectives on Missile Defense David Gates
- **No. 40 System Perspective - The Danger of Fragmented Thinking Yehezkel Dror
- **No. 41 BMD - The Israeli Case: Strategy by Default Arie Stav
- ◆No. 42 Population Dispersal -
The Next Zionist Challenge (in Hebrew) Arnon Soffer
- ◆No. 43 Chemical and Biological Terrorism:
An Intensifying Profile of a Non-Conventional Threat Dany Shoham

50 Ariel Center for Policy Research

- **No. 44** Airborne Intercept:
Boost- and Ascent-Phase Options and Issues **David Vaughan et al.**
- ◆No. 45** Jordanian-Israeli Strategic Partnership
in Historical Perspective **Alexander Bligh**
- ◆No. 46** The Evolution of Chemical and Biological Weapons in Egypt **Dany Shoham**
- ◆No. 47** Israeli-Turkish Strategic Cooperation **Meltem Müftüler-Bac**
- ◆No. 48** After Oslo - The Quest for Political Stability -
A "Politically Incorrect" Paper on an Apparently
Correct Solution **Yoash Tsiddon-Chatto**
- **No. 49** The Operative Response to the TBM Threat **Haim Assa**
- ◆No. 50** Israeli Media -
Reporting the News or Setting the Agenda **Yisrael Medad and Eli Pollak**
- **No. 51** Defense Against Ballistic Missiles:
The Threat By Rogue Regimes To The World Order **Uzi Landau**
- ▲No. 52** The Implementation of UN Resolution 520:
The Movement for a Multi-Lateral Withdrawal
from Lebanon **Mordechai Nisan and Walid Phare**
- ◆No. 53** The Israeli Death Wish: A Study in the
Jewish Attitude Toward National Sovereignty **Arieh Stav**
- ▲No. 54** The Beginning of the End **Yosef Ben-Shlomo**
- ▲No. 55** Two and a Half Palestinian States **Raphael Israeli**
- ▲No. 56** A Disaster Foretold:
The Strategic Dangers of a Palestinian State **Aharon Levran**
- ▲No. 57** Palestinian Ideology and Practice - 5 Years after Oslo **Moshe Sharon**
- ▲No. 58** Israel and the Jews
in the Schoolbooks of the Palestinian Authority! **Shlomo Sharan**
- ▲No. 59** Arafat's Independent "Palestine":
Defense/Military Impact on Israel **Yoash Tsiddon-Chatto**
- ▲No. 60** When Palestinian Forces Attack the Outskirts of Tel Aviv **Yuval Steinitz**
- ▲No. 61** Israel: Judea, Samaria and Modern Arms **Edward Sturm**
- ▲No. 62** The Hydro-Political Implications of the Oslo Agreements:
An Israeli Perspective **Martin Sherman**
- ▲No. 63** The Geographic Aspect of a Palestinian State **Arnon Soffer**
- ▲No. 64** Educating Palestinian Children in the Post Oslo Era **Raphael Israeli**
- ▲No. 65** The Israeli Arabs and a Palestinian State **Haggai Huberman**
- ▲No. 66** Fighting Terror and Winning **Binyamin Netanyahu**

ANo. 67	Why Demilitarization is Not the Remedy:
Israel, Palestine and International Law	Louis Rene Beres
ANo. 68	A Palestinian State and the State Department	Ezra Sohar
ANo. 69	The EU View of a Palestinian State	Christopher Barder
ANo. 70	Israel, A Palestinian State and the Middle East:
Plus Sum Potentials	Yehezkel Dror
ANo. 71	Bi-National Realities versus National Mythologies:
The Death of the Two States Solution	Ilan Pappé
ANo. 72	Palestinian Expectancy in the Image of Zionism	Aharon Ben-Ami
ANo. 73	Rabin: "Palestine Will Rise Upon the Ruins of Israel"	Arieh Stav
ANo. 74	A Palestinian State and American Interests
(reprinted with permission from: A Palestinian
State: Implications for Security and American
Policy , JINSA, 1999)	Rudy Boschwitz
◆No. 75	Myopic Vision: Israeli Withdrawal from the Golan Heights
and the Prospects for War with Syria	Shawn Pine
ANo. 76	Territorial Corridors between Gaza and Judea and Samaria	Arnon Soffer
◆No. 77	A Petition to Annul the Interim Agreement	Howard Grief
◆No. 78	Israel's Alternative Policy in Lebanon	Walid Phares
◆No. 79	Making Votes Count: They Don't in Israel!	Paul Eidelberg
ANo. 80	Should America Guarantee Israel's Safety?	Irving Moskowitz
ANo. 81	Aspects of Religion, Culture and Rhetoric i
n PLO Strategy	Mordechai Nisan
ANo. 82	A Palestinian State and the Israeli Public Opinion	Sarit Yalov
◆No. 83	Christian Decline and Models of Lebanon	Mordechai Nisan
◆No. 84	Ideological Tyranny in the Guise of Democracy	Raya Epstein
ANo. 85	Projected Psychological Consequences of the
Hypothetical Establishment of a PLO State	Netta Kohn Dor-Shav
ANo. 86	Report on Arab First-Strike Preparations in YESHA	Mordechai Sones
ANo. 87	The Promise of Post-Oslo Peace and Prosperity:
Fantasy in the Guise of Vision	Martin Sherman
◆No. 88	Advocacy Journalism and the Politically Correct	Yedidya Atlas
◆No. 89	Indo-Israeli Strategic Cooperation as an
American National Interest	Martin Sherman and M.L. Sondhi
ANo. 90	Perception of a Palestinian State in the 1960s and 1970s	Yona Hadari

◆No. 91	The Illegality of the Sharm el Sheikh Memorandum Under Israeli Law	Howard Grief
⌘No. 92	Syria and Israel: The Strategic Angle	Aharon Levran
⌘No. 93	Chemical and Biological Weapons in Syria	Dany Shoham
⌘No. 94	The Teheran-Damascus-Hizbullah Angle	Daniel Leshem
⌘No. 95	The Coming Economic Collapse of Syria	Steve Plaut
⌘No. 96	How the Syrians Overthrew the Christian Sovereignty in Lebanon	Mordechai Nisan
⌘No. 97	Syria and Narco-Terrorism	Rachel Ehrenfeld
⌘No. 98	Syrian Arms and Military Expenditures	Shawn Pine
⌘No. 99	Assessing the Israeli Margin for Error	Yoash Tsiddon-Chatto
⌘No. 100	Megatrends in the Middle East	Arieh Stav

BOOKS

1. **אסטרטגיה מדינית בעידן של טירוף מערכות** – A compilation of 50 research studies, essays and database. Probably the most comprehensive study ever done in Israel on strategic issues. Released by Modan Publishers in March 1997 in Hebrew.
2. **ISRAEL AT THE CROSSROADS**: ACPR Publications, 1997 – A compilation of policy papers (9-14) which were presented before a Congressional Hearing in October 1997.
3. **איום ומענה טילים בליסטיים** – A compilation of 17 papers by experts in their respective fields. The most comprehensive study published on this issue. Published by Yediot Ahronot Publishers, 1998 in Hebrew.
- 3a. **BALLISTIC MISSILES - THE THREAT AND THE RESPONSE** – Published by Brassey's (UK), 1999 in English.

4. **PEACE: THE ARABIAN CARICATURE: A Study of Anti-Semitic Imagery** – by Arie Stav, Gefen Publishing House, May 1999 (published in Hebrew in 1996).
5. **ISLAMIC ANTI-SEMITISM AS A POLITICAL INSTRUMENT** – by Yossef Bodansky, ACPR Publications, 1999.
6. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE: ZERO-SUM GAME?** – A compilation of 20 papers by experts in their respective fields, planned to be published in early 2000.
7. **A CONCUBINE IN THE MIDDLE EAST- American-Israeli Relations** – by Dr. Ezra Sohar, published by Gefen Publishing House in September 1999.
8. **THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL** – by Professors Shlomo Sharan and Ervin Birnbaum, ACPR Publications, 1999.
9. **SYRIA - THE THREAT AND THE RESPONSE*** (*Tentative title) – A collection of material by Israeli and foreign experts on the implications of a State Department plan to remove the status of "Terror-Supporting State" from Syria. Planned for release in early 2000.
10. **ISRAEL: STRATEGIC PARADIGMS AND DEFENSE DOCTRINES** – Planned for release in Summer 2000.

PERIODICAL

NATIV

A JOURNAL OF POLITICS AND THE ARTS

As *NATIV* enters its thirteenth year of publication, the bi-monthly journal, which serves as the official publication of the Center, boasts a collection of over 1,000 papers written by experts in their various fields.

*"Nativ is a high-brow, multi-disciplinary periodical,
unparalleled in its kind in Israel."*

Moshe Arens

ACPR COLLOQUIA and FORUMS*

*Transcripts of the some of these proceedings are available.

1. IS THE ARAB WORLD READY TO ACCEPT ISRAEL IN THE REGION?
2. THE OSLO PROCESS AND THE FATE OF THE JEWISH SETTLEMENTS IN JUDEA AND SAMARIA.
3. THE US-ISRAEL RELATIONSHIP: Has it Changed from a "Strategic Asset" to a "Political Liability"?
4. THE ECONOMIC ASPECTS OF THE PEACE PROCESS: A Hearing before the Joint Economic Committee (JEC) of the American Congress, under the chairmanship of Congressman Hon. Jim Saxton.
5. THE JOINT CHIEFS OF STAFF MAP FOR MINIMUM BORDERS OF ISRAEL AND THE PEACE PROCESS.

6. **MEGATRENDS IN THE MIDDLE EAST: PROLIFERATION OF WEAPONS OF MASS DESTRUCTION AND ISLAMIC FUNDAMENTALISM:** A Round Table Discussion held in Washington, DC, at the invitation of Congressmen Hon. Bill McCollum and Hon. Jim Saxton.
7. **FIVE YEARS SINCE THE OSLO AGREEMENTS:** A Look at the Consequences.
8. **AN ISRAELI REPOSE TO THE DECLARATION OF A PALESTINIAN STATE: IMMEDIATE ANNEXATION OF THE JORDAN VALLEY, WESTERN SAMARIA AND THE GREATER JERUSALEM AREA.**
9. **WHEN PALESTINIAN FORCES ATTACK THE OUTSKIRTS OF TEL AVIV:** Based upon the paper written by Dr. Yuval Steinitz of the University of Haifa.
10. **BALLISTIC MISSILES: THE THREAT AND THE RESPONSE.**
11. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE - ZERO SUM GAME?**
12. **CHRISTIAN DECLINE AND MODELS OF LEBANON:** Based on the paper written by Dr. Mordechai Nisan of the Hebrew University in Jerusalem.
13. **THE GOLAN HEIGHTS - THE DAM IN THE FACE OF THE AVALANCHE:** Held in Katzrin (Golan), (Sept. 99). Presentations dealing with Israel, the Golan Settlements and a potential peace agreement, including a look at the US angle to such an accord. Held in conjunction with the Golan Residents' Committee.

The Government of Israel, under the new leadership of Prime Minister Barak, entered into a new phase of territorial surrender of patrimonial and hereditary lands belonging to the Jewish People when it agreed to the Sharm e-Sheikh Memorandum on September 4, 1999. As with all prior agreements, the new one entailed grave violations of Israeli law, both procedural and substantive. In the procedural sense, two violations stand out. One was the lack of any prior Cabinet authorization granted to the Prime Minister to sign the agreement itself. The second, which is even more important from a legal perspective, was the lack of legal capacity existing in the PLO to make a binding agreement or contract with the Government of Israel. This arises from its status in Israeli law as a terrorist and criminal organization, which cannot be changed as long as the Charter of the PLO remains in full force and effect, as it still does, despite the political charade conducted by Chairman Arafat to pretend that it has been abrogated or amended to delete anti-Israel, anti-Zionist clauses of the Charter.

Howard Grief served as a legal advisor to Professor Yuval Ne'eman at the Ministry of Energy and Infrastructure in matters of international law pertaining to the Land of Israel and Jewish rights thereto. A Jerusalem-based attorney and notary, as well as a specialist in Israeli constitutional law, Howard Grief is the author of the "Petition to Annul the Interim Agreement" which was presented to Israel's Supreme Court. The Petition was published as **ACPR's** Policy Paper no. 77 and describes the illegal nature of the Israel-PLO Agreements under Israeli law and their non-applicability under international law. Several feature articles of his have appeared in the pages of **Nativ**.

THE ARIEL
CENTER FOR POLICY RESEARCH

ISBN 965 90239 7 9

Copyright © ACPR Publishers December 1999

מרכז אריאל | Ariel Center
למחקרי | For Policy
מדיניות | Research

POLICY PAPERS 84

IDEOLOGICAL TYRANNY IN THE GUISE OF DEMOCRACY

Raya Epstein

IDEOLOGICAL TYRANNY IN THE GUISE OF DEMOCRACY

***THE ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH
(ACPR)***

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810 Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

BOARD OF DIRECTORS

Mr. Eliahu Aloni
Mr. Ted Arison*
Mr. Yossi Ben-Aharon
Dr. Ernest Bloch
Mr. Yossef Bodansky
Ambassador Moshe Gilboa
Mr. Haim Haham
Mr. Mordechai Kreiner
Dr. Uzi Landau
Prof. Tsvi Ophir
Mr. Yitzhak Shamir
Mr. Yair Shamir
Mark Zell, Esq.

CHAIRMAN, SPECIAL PROJECTS

Yoram Ettinger

DIRECTOR

Arieh Stav

ADVISORY COUNCIL

Prof. Moshe Arens, Israel
Prof. Yosef Ben-Shlomo, Israel
Prof. Louis Rene Beres, USA
Prof. Paul Eidelberg, USA
Mr. Michel Gurfinkiel, France
Prof. Israel Hanukoglu, Israel
Prof. Gustav Hendriksen, Sweden
Prof. Arie Hillman, Israel
Prof. Raphael Israeli, Israel
Mr. Shmuel Katz, Israel
Prof. Eugene Rostow, USA
Prof. Eliav Shochetman, Israel
Mr. Moshe Shamir, Israel
Prof. Moshe Sharon, Israel
Dr. Martin Sherman, Israel
Prof. Ezra Sohar, Israel
Col. Yoash Tsiddon-Chatto, Israel
Prof. William Van Cleave, USA

*deceased

The **Ariel Center for Policy Research (ACPR)** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ISBN 965 90239 6 0

Copyright © **ACPR Publishers** November 1999

Director of Publishing: Leah Kochanowitz

IDEOLOGICAL TYRANNY IN THE GUISE OF DEMOCRACY

Raya Epstein

Dr. **Raya (Raisa) Epstein** received her doctorate in Political Science and Philosophy from the University of Moscow. **Dr. Epstein**, a frequent contributor to *Nativ*, has published widely in Israel and abroad, specializing on the subject "Totalitarianism: Its Ideological, Cultural and Political Foundations".

The following paper was written prior to the 1999 Israeli elections.

The opinions expressed herein are solely those of the authors and do not necessarily reflect the views of the members of the **ACPR**.

The **ACPR** permits quotation of the material herein without permission, provided that the **ACPR** is credited as the source. The **ACPR** requests a copy of any such use.

Additional copies of this and previous studies are available from the **ACPR's** office.

Executive Summary

In the period of what is sarcastically called a "peace process", Israel finds itself a society divided and torn between the Left and the so-called "Right"; between those who claim to be enlightened liberals and those who are "nationalist", religious or "ultra-orthodox" (Haredi).

The first side speaks in the name of democracy and sees the purpose of its existence in defending democracy from the "Rightist fascists" and the religious clerical "fundamentalists", who endanger democracy's existence by virtue of their being defined as such. The opposing side tries, in the best case, to defend and justify itself and in the worst case, it internalizes the allegation of its own undemocratic nature. The Left links the undemocratic nature of the "Right" to its attachment to Judaism. The "Right" tries to prove that there is no structural contradiction between Judaism and democracy or failing that, accepts an absolute distinction between the two. Thus it is forced to choose between continuing to attach itself to Judaism while giving up democracy, or giving up Judaism in order to be acceptable from the democratic viewpoint.

The inevitable result of this division is that the "Right" can only be doomed to sweeping defeat in their powerless attempt to struggle against the constant, unceasing, brutal aggression on the part of those who hold the ministerial portfolio of Democracy. The first defeat took place with the victory of the Oslo Process which is leading to the establishment of a terrorist state in the heart of the Land of Israel. The next defeat appearing on the horizon – and it will definitely take place if there is not a change of direction – is abolition of the Zionist and Jewish character of the State of Israel. That is, transformation of Israel into "a state of all its citizens".

Recently, the trend, both in academic literature and in practice, towards portraying democracy as a comprehensive alternative to the Jewish and Zionist character of the State of Israel is becoming more and more apparent. Thus, anti-Zionist and, essentially anti-democratic circles use the concept "democracy" in order to destroy the character of the Jewish state which was established through an arduous and bitter struggle in the wake of the Holocaust. In contrast to other historical instances in which the manipulation of democratic tools led to the destruction of democracy, in the present Israeli circumstance, anti-democratic forces which portray themselves as the personification of democracy, employ democracy in a manner which not only brings on its own destruction but the destruction of the State of Israel as well. Thus, in an extremely consistent manner, the flight of Jews from Judaism in the Land of Israel, in direct, overt cooperation with the declared enemies of the Jewish People, finds its cruel expression■

IDEOLOGICAL TYRANNY IN THE GUISE OF DEMOCRACY

Preface

Israeli society, in the age of what is sarcastically called "peace", is a society divided and torn. There is a division of labor between the Left and the so-called "Right"; between those who claim to be enlightened liberals and those who are "nationalist", religious or "ultra-orthodox" (Haredi).

The Left speaks in the name of democracy and sees the purpose of its existence as defending democracy from the "Rightist fascists" and the religious clerical "fundamentalists", who endanger democracy's existence by virtue of their being defined as such. The "Right" tries to defend and justify itself, or failing that, it internalizes the allegation of its own undemocratic nature. The former links the undemocratic nature of the other side to its attachment to Judaism. The "Right", in the best case, tries to prove that there is no structural contradiction between Judaism and democracy. In the worst case, it accepts an absolute distinction between the two. Thus it is forced to choose between continuing to attach itself to Judaism while giving up democracy, or giving up Judaism in order to be acceptable from the democratic viewpoint.

The inevitable result of this division is that the "Right" can only be doomed to sweeping defeat in their powerless attempt to struggle against the constant, unceasing, brutal aggression on the part of those who hold the ministerial portfolio of Democracy. The first defeat took place with the victory of the Oslo Process which is leading to the establishment of a terrorist state in the heart of the Land of Israel. However, this is only the start. The next defeat appearing on the horizon - and it will definitely take place if there is not a change of direction - is the abolition of the Zionist and Jewish character of the State of Israel. That is, transformation of Israel into "a state of all its citizens". To the extent that the Jews of Israel do not succeed in breaking this dynamic, these two failures and additional dangers accompanying them may bring the end of Jewish existence in Eretz Israel.

The struggle, totalitarian in its essence, of the Israeli Left against its political, ideological, cultural and ethical adversaries, did not begin yesterday. Its beginnings lie long before the establishment of the State. It has persisted throughout the years of the existence of the State and has reached its apex at this time. It endured throughout the era in which the left made no attempt to conceal its political, ideological and spiritual ties with Soviet Bolshevism. But in the meantime, as Shimon Peres is wont to say, "the world changes", and as a result, an adaptation of the ideological cover of the struggle waged by the enlightened Left against the children of darkness was necessary. From the Six Day War until the collapse of the communist regime in Russia, the Israeli Left underwent a transformation which found expression in a virtual liberalization. It is, in fact, virtual, since all that changed was the nomenclature. Personality patterns, methods of thought and political culture remained as steadfast as in the past, though its external image changed beyond recognition.

The liberal cover coincided perfectly with the goal of attaining the same objectives in changing circumstances. The switch from Bolshevism, whose glory had dimmed in the interim, to "enlightened liberalism", transformed the Left into a respectable and equal partner in the eyes of the democratic West. No more "Israeli Colonialists" without distinctions. No more Zionism-Racism as a fundamental trait common to all of the State of Israel. It is now a holy war of the children of light in the name of "peace" which was already conceived as the final solution to the Jewish question in Israel by the former Soviet Union, and now has been adopted by the UN and the rest of the adherents of Israeli democracy, in the West and the Arab countries, especially among the noted champions of equality and democracy from the Arafat-Hussein-Assad and Mubarak school.

The transition from licking the boots of Stalin and his gang of hangmen to the arms of virtual liberalism has shown itself to be especially effective in the oppression of the opponent, the "Right", which dared to entertain illusions of equality after the Likud, headed by Menachem Begin, assumed power. And this time, ironically, the oppression continues even during the term of a right-wing government, theoretically capable of neutralizing it and showing it to be the empty shell which it is. In this way, for all intents and

purposes, the real boss continues to govern, with no consideration given to the election results. Therefore, we are dealing with the perversion of democracy, in the name of democracy.

Practical Democratic Theory

In Issue 22 of **Parliament** (published by the Israel Center for Democracy, December 1998), a report about a "Round Table" forum on the topic, "Rabin's murder three years later" was cited. The following is a quote from the beginning of the report:

The Round Table forum, which gathered at the Israel Center for Democracy to mark the third anniversary of Rabin's assassination, focused on the assassination's ramifications on Israeli democracy and on the schism in Israeli society, and also on the attitude of the authorities to crimes of incitement. At the start of the deliberations, Dr. Arik Carmon, President of the Center, expressed his concern regarding the threat posed by the intervention of rabbinic authority in the processes of democracy and politics. He pointed to the "Yesha Syndrome" which found expression in the phenomenon that instead of trying **the criminals who created the delegitimization** [my emphasis R.E.], Har-Shefi and Raviv are tried, and that is considered sufficient. In his opinion, only by subjecting the inciters to the full effect of the law, will catharsis be possible, and until then, no dialogue is possible.

The former head of the GSS, Mr. Carmi Gillon, the controller of agent Avishai Raviv and the person primarily responsible for the assassinated Prime Minister's life and security, participated in the discussion as well.

...address three central questions: Were all legal avenues exhausted against the inciters? Have we reached the mandated conclusions? Has the traumatic event become part of the common national memory or has it deepened the political schism?

His response to the first question was negative. He referred to the narrow mandate which the Shamgar Commission assumed, in that it refrained from dealing with the motives for the murder and the pervasive atmosphere of incitement extant in order to avoid exacerbating the polarization. The problem had its roots in the incitement and in the rabbis who provided the validation. Goldstein

and Amir are no different, in his view, from the Hamas suicide bombers, and they have in common the fact that they have religious rulings permitting their actions and rabbis supplying said rulings. Regarding the future, Gillon presented a pessimistic outlook. He sees the rubicon from which we must be concerned, the dismantling of settlements.

Surprising as it may seem, this author agrees with some of the above claims advanced by the forum participants. She holds, as does Carmi Gillon, that the steps against the inciters were not exhausted (and who is the primary inciter if not he who sent Avishai Raviv to incite to the murder of the Prime Minister and did so in the name of the State?). She also maintains, like Gillon, that the necessary lessons were not learned (and what is the primary operative conclusion that a proper country should have deduced in this situation if not the reorganization of the security services in order to prevent similar abuses in the future?). She also contends that the Shamgar Commission avoided dealing with the motives for the murder and the atmosphere of incitement (which was created by the one who backed the nationalist public into a corner and then sent provocateurs to incite and instigate the opponents of the government's policies). This author also agrees with the president of the Center of Israeli Democracy, Dr. Arik Carmon: The major problem of Israeli democracy in general and during the era of "peace" in particular is delegitimization.

A. Delegitimization in the Era of Peace

The expression "delegitimization" was used frequently by the "Right" during the term of the Labor-Meretz government from 1992-1996. The reference was to the blatant, reckless incitement by that government and its minions, especially in the media enlisted in its favor, against those opposing its policies whose hard core was naturally the settlers in Judea, Samaria and Gaza ("enemies of peace", " Hamas collaborators", "two percent who don't deserve security from the State", and the like). The reference was also to the public atmosphere which was knowingly and intentionally created by the government and its minions, in which the opponents of the Oslo process were depicted, perceived and themselves felt, as lacking the political, moral and existential right to express their opinion and to act accordingly, in total contradistinction to that

which is accepted and requisite in every democratic-liberal country. Their demonstrations and all other types of protest were portrayed as illegitimate. The police were heavy-handed in their treatment of the participants in protest activities in a totally disproportionate manner and with violence far greater than required. The trials of those accused of participating in "anti-government" protests were conducted over long periods, continuing even after the change in governments. The rabbis of Judea, Samaria and Gaza are presumed guilty even today, though police investigations of some of them, which were conducted in the witch-hunt atmosphere in the wake of Rabin's assassination, revealed no violations of the law.

The settlers were portrayed as the "enemies of peace" simply by virtue of their residence in a certain geographic location and as a community which endangers Israeli democracy since, "when the time will come to evacuate the settlements, they will forcefully resist." All this took place without dealing with the questions whether any individual citizen in said community supported or opposed the Oslo process. Is an individual citizen in a "territorial collective" a "violation of the law of the land", or is he a law-abiding citizen of the first order? It made no difference, since the need was to delegitimize a group which had the audacity to interpret the good of the State and the good of the nation in a manner contrary to the ruling party. Who cares about citizens' rights and individual liberties (including the right to protest and freedom of expression) when the subject is one big gang of saboteurs of the peace process? What interest is there in ensuring the rights of minority groups (such as, for example, the basic natural right of a person to live in the place that he chooses, on land which he bought with his own money, in the house in which he raised his children) when we are discussing "two percent" not of oppressed Arabs (Palestinians), but of Jews? Their transfer, dictated by the peace process is not a transfer at all, but rather a purely democratic action. Their resistance, in contrast to Arab terror, cannot be at all considered the justified and understandable result of "distress", "humiliation", "insult", "violation of rights", and the like, but rather an "anti-democratic", "messianic" and "religiously ordained" expression. In other words, a reaction consistent with their original sin of being "West Bank" Jews, not to mention religious Jews.

It is inconceivable that anyone will ascribe the same logic to the "sacred" revolt of the Palestinians called "intifada", and claim that their violence stems from the fact that they are Arab Muslims who believe in the Koran. He would immediately be accused of racism, anti-democracy, fascism and possibly worse. As that which is permissible to do and say about certain Jews (who *a priori* were labeled anti-democratic by dint of their not belonging to the legitimate camp in democratic Israel) is inconceivable in the case of the Palestinians, whether they happen to be true advocates of peace or past or present murderers or inciters to murder, waging a covert or overt war against the Jews.

It is significant to note that the atmosphere of incitement and delegitimization *vis-a-vis* the opponents of Oslo (real or potential) was created long before the tragic mass murder in the Cave of the Patriarchs, and many years before the assassination of Rabin. Furthermore, the well-orchestrated reactions of the secular "rabbis" of peace to these tragedies fell on fertile ground, which had been prepared previously. The political use made of the murder perpetrated by Baruch Goldstein and the assassination of Rabin, which according to the official version was implemented by Yigal Amir, could not have been as successful and convincing had it not been for the backdrop of delegitimization which had been established beforehand and enabled the blaming of an entire community which had been previously marked for these two murders. These two tragedies were interpreted and inculcated into the collective national memory through the prism of this delegitimization. It, of course, preceded these tragedies, but they significantly reinforced it. The political use made of the murder of Arabs in Hebron and the assassination of Rabin transformed it into total, unchallenged delegitimization in the official mythology of the State of Israel in the Oslo period.

Only on the basis of said total delegitimization could the Oslo agreements have been foisted upon a public, the overwhelming majority of which unequivocally rejected them. There is a solid basis to the claim that if it were not for this blatantly anti-democratic process, the Israeli Left would have been unsuccessful in the attempt, all this without referring to the additional breaches of

democracy entailed in the illegal validation and the problematic implementation of these agreements, which endanger the very existence of the State of Israel.

As the legitimacy of protest against the actions of the government is among the most basic of principles in a democratic regime, and one of the clearest means of distinction between democratic and undemocratic regimes, the only possible conclusion is that the State of Israel in the Oslo period cannot be considered a state which is ruled by a proper democratic regime.

The results of the 1996 elections might have been interpreted as the reversal of this anti-democratic trend, as despite the delegitimization of the opponents of Oslo and the leaders of the opposition, despite the comprehensive, sophisticated indoctrination to peace, despite the persecution of the "enemies of peace" and the portrayal of entire communities as "murderers of the Prime Minister", and despite the intimidation and the moral terrorism, the significant majority of the Jewish population in the State of Israel voted in the elections against the "peace government", and elected the Likud and Netanyahu.

However, Binyamin Netanyahu, who was slandered in an unprecedented manner by the Left, proceeded with the same political policy, which implemented the world view of his predecessors who were voted out of office by the people. But even this was unable to halt the delegitimization of the opposition to Oslo; on the contrary it confirmed and transformed it to that position which represents the entire State of Israel's in the eyes of the people and the world.

The stated reason for the Netanyahu government's continuation of the Oslo process was presented as a completely democratic one: We are a proper nation and not a banana republic, and, therefore, we must honor our international agreements. The fact that the implementation of these agreements was possible only on the basis of the anti-democratic management of the country during the term of the left-wing government, went unmentioned by the Netanyahu government, which ascended to power in 1996. The upshot of the matter is that the new right-wing government, which continued the Oslo process, perpetuated the violations of the principles of democracy as well, and was transformed into a partner of the Left, despite the elections and change in governments. This

is true notwithstanding the loud, uncivil struggle between the Likud and the Left in the 1999 election campaign, since within the reality of but one political policy considered legitimate, which renders its opponents the "extreme right", marginal and irrelevant, what contribution can a loud struggle bring to a democracy which exists no longer? And what essential difference can it make?

Binyamin Netanyahu, who before the 1996 elections spoke in two tongues and in that way attracted in addition to the traditional right-wing voters the undecided voters and voters who supported the Oslo agreements, changed his ways after the elections and betrayed the public which put him into office. Netanyahu followed the path which Yitzhak Rabin forged before him, a development clearly very bad for Israeli democracy whether it is "good for the Jews" or "bad for the Jews". Netanyahu's claim that he aspires to be "Prime Minister of the entire nation" (under the guise of this deception lay his enthusiastic implementation of the Oslo agreements) means to say that "the entire nation" supports Oslo, and anyone who doesn't support Oslo is immediately out of the confines of "the entire nation". In this fashion, Netanyahu granted general-political validity to the totalitarian policy of his predecessors, a policy of total non-consideration of the legitimate desire (albeit legitimate only in a democratic regime) of that part of the public which opposed the government policy.

Even if the sectors in the public continuing to oppose the Oslo agreements today have diminished, it changes nothing. In a liberal democracy, as opposed to a national, totalitarian democracy, the dictatorship of the majority over the minority is essentially illegitimate. But transforming the opposition to Oslo from the concern of the Jewish majority to the concern of the minority, is itself a direct product of the delegitimization, of the enlistment of the Netanyahu government to the political process and of the anti-democratic management of the State of Israel in the era of "peace".

B. The New National Consensus

The ascent of the Netanyahu government onto the chariot of the Oslo process granted the process the status of national consensus in the eyes of Israeli society and of the world. This situation influences policy, politics, ideologies and far-reaching existential values. We dealt with some of them in the previous chapter, from

which one can conclude that the significance of this new consensus is the disappearance of the democratic opposition to Oslo (that which should have found expression in the policies of one of the two large parties representing the two political camps which express, through the mutual struggle between them – the basic duality of the democratic-liberal regime), and the transformation of all its opponents to "extremists" and fringe elements who were expelled from the consensus.

The international effect of this situation and its socio-psychological, internal effect are understandable enough. On the international plane, it is clear that from this point, no one, not even among Israel's traditional friends and allies, has any serious interest or possibility to assist us in protecting ourselves from the destructive and dangerous process. On the internal front, this real or virtual consensus has the effect on many (including those who vigorously opposed and battled against Oslo during the period of the left-wing government) of indoctrinating them in favor of the process, and of creating a sense of despair and pessimism stemming from the awareness that nothing can be done to halt the process which is a national disaster. This is true whether the resulting attitude is in the spirit of

- "If **even** Netanyahu went along this path, then apparently nothing can be done," or
- "It is impossible to remain in the minority and function against the will of the majority of the nation," or
- "The ideology of the Land of Israel is anachronistic and therefore we must be realistic and pragmatic".

Abandoning ideologies is perceived by the right-wing parties as a pragmatic step in the era of "the end of ideology" in Israel. However, this is only illusory and misleading. What seems upon an external, superficial glance to be the loss of ideology in both political camps, is actually the victory of the one and only ideology, that from here on is the only legitimate ideology – the ideology of Oslo. This ideocracy (the regime of one and only one ideology), which is totally inconsistent with any possible definition of a liberal-democratic regime, transforms the opponents of Oslo not only into "the extreme fringe" outside the consensus, but for all intents and purposes, into

"enemies of the people", if not explicitly then at least in terms of the inner meaning of the events transpiring. With all the differences, large and small, between Netanyahu and his government and the center-left, they are all in competition, battling in an effort to control the "peace consensus", common, not only to Barak, Mordechai and Netanyahu but also (in terms of the desire to be perceived as part of it) to the NRP, Zomet, the Yesha Council, and in certain respects even to Benny Begin's Herut (worshipping "the rule of law", which expresses the left's philosophy, and fear of the word "transfer" which "threatens our democracy"). Netanyahu, the right-winger God forbid, wants to be Prime Minister of "the entire nation", Barak on the left declares that he will act "for everyone but not for the extremists" (who are identified in his ads as "settlers" and "yeshiva students").

The difference is that Netanyahu, as opposed to Barak, does not (yet) speak of "enemies of the people" in the hope that they, too, will vote for him. Even those whom the Oslo process endangers their lives, even those for whom the "peace" goes against their most essential beliefs, even those who know very well that Netanyahu will continue the withdrawal almost certainly with greater vigor than will the left – if they vote for Netanyahu, it will be out of fear of leftist Bolshevism, a fear which is totally justified. However, the real problem is that "the entire nation" of Netanyahu, "everyone" of Barak, the "central path" of the Center Party and the "rule of law" which Benny Begin worships, are all a human mixture lacking any real disagreement. In the end, they all bow to the "new national consensus", in which there is no room for anyone who thinks otherwise.

The "Right" will vote for Netanyahu because he, according to that "Right", is the "lesser of the evils" since they really "have no better alternative". That is, the vote of the various factions of the "Right" for Netanyahu will be nothing more than an expression of the lack of alternative and lack of free choice in a reality where the opponents of Oslo have no relevant political representation. In other words, the new consensus created in the wake of the enlistment of the Netanyahu government into the peace process means that from here on, elections and the expressions of the will

of the people no longer have any democratic significance in the sense of free citizens participating and choosing between different and opposing political alternatives.

It is not pragmatism and realism which causes right-wing parties, organizations and politicians, who just yesterday seemed faithful to their ideologies, to betray their principles and beliefs, but rather their understanding of the situation in which the fate of anyone who does not fall in line with the new political policy is sealed. It is not immorality, opportunism and conformity alone which guides them, but perhaps also a genuine, honest concern for the parliamentary representation of the sectors whose interests they must exemplify (the instance of the NRP is perhaps the most characteristic of this trend).

In this way, an internal dynamic of the process of expanding the new national consensus is created. As the number of people falling into line with this policy gradually increases, so, too, the chance of the "dissidents" who are unwilling to compromise to be elected to the next Knesset gradually decreases. And to the extent that yesterday's uncompromising idealists arrive at an understanding of the present situation, they are forced to abandon their former positions. However, even if there is "pragmatic" and "rational" justification for this erosion, it has no moral or existential justification. Do "pragmatic" rationales of this sort free those who raise them from their civic and Jewish obligations? Does understanding the situation really eliminate the moral issue? Is it really permissible to sacrifice the fate of the country and to underestimate the threat to Jewish lives stemming from the withdrawal, just to survive politically? And we have not yet raised the elements of belief in and loyalty to the Land of Israel, participation in the obliteration of Zionism and desecration of the memories of those who gave their lives while defending the Land and the State. We have not yet raised the betrayal of the dream of the Jewish nation throughout history and its eternal connection to its homeland which is the ultimate purpose of Zionism. We have not yet raised the betrayal, not only of the past, but also of our future existence. We have not yet raised the fact that the Land of Israel does not belong solely to the "pragmatic politicians", God forbid, (to the extent that the term conceals defeatism, betrayal and opportunism for its own sake), and not only to the "Right" and

Left in the Land of Israel, but to the entire Jewish nation both in its historic meaning and in its present-day meaning, the Jews of the Diaspora.

We are witnesses to the fact that anyone unwilling to be a partner in the betrayal of the Land of Israel finds himself outside the national consensus. They are the "extreme delusional fringe", they are "the enemies of the people" according to the immanent logic of said consensus. It is no coincidence that "the enemies of peace" are the sector most threatened by the real enemy. Not only Yossi Sarid and Ehud Barak branded the Jews of Hebron and Tel Rumeida, the Jews of Yitzhar and the Jews of additional "extremist" settlements as enemies of the people because they don't live in the right place. The new national consensus branded them so as well. The implication is that they are not only the "enemies of peace", but enemies of the national consensus, that is, the decisive majority of the Israeli public, left and right, secular and religious, lovers of the Land of Israel and those who despise it. Would it be a wild exaggeration to say that the Arabs, Israel's real enemy, declare daily that shedding the settlers' blood is permissible, precisely because of the national consensus, though it forbids them to say so?

These are the moral and existential ramifications arising from the principles of the new national consensus. Even the vociferous debate between the official, established "Right" and the Center-Left cannot blur the fact that Netanyahu and his government are responsible for the formation of the consensus. The "Right"'s enlistment into the ranks of Oslo is therefore a clear product of the general atmosphere extant in the Jewish state. If a drastic change does not take place in the defeatist direction led by the Israeli Left, then no right-wing politician, not even one from the religious camp, will be able to act any differently than did Binyamin Netanyahu. The "leadership" issue which concerns us so greatly is totally irrelevant in this situation – which according to the official version is called "Israeli democracy" but essentially is nothing but totalitarianism of the type unique to the Jewish state.

C. Ideocracy Versus Form of Government

During the term of the left-wing government which signed the Oslo Agreements with the Palestinians, frequent television and radio interviews were aired in which right-wing opponents of the peace process were interviewed. These interviews were perceived by this writer, who was then a brand new immigrant, as somewhat reminiscent of the interrogations of the enemies of the people by the KGB in Soviet Russia. The goal of the interviews to elicit from the subjects of the interrogation some statement which expressed "hostility to democracy" and to force them to recognize their ideological "sin", was blatant: the style of the interviewer was hostile; the atmosphere created by the interrogations representing democracy was intolerant and violent; and their intention to force upon the interviewees their "correct" views and to completely delegitimize their own opinions was obvious. Any attempt by an interviewee to claim that democracy is not only a value but a form of government, and not only a particular philosophy, but a tool in the hands of society and its citizens, was greeted with a reaction which bordered on the violent. The man and his arguments were portrayed as a resolute and dangerous enemy of democracy.

This trend was especially unsubtle in interviews with religious personalities and rabbis. The question "which takes precedence, Torah or democracy?" left them extremely perplexed. Indeed, what genuine man of faith is capable of stating that democracy takes precedence over Torah and Halacha? What rabbi is capable of admitting that under certain circumstances he would relinquish his religious philosophy and way of life?

I never - not even once - heard of one of the interviewees ask the interviewer, how would a religious Jew in democratic America react if a journalist in that country posed a similar question to him? Perhaps liberal Americans would portray him as an enemy of democracy because he is unwilling to abandon his religion? Perhaps they would claim that religious Jews in America threaten the democratic regime by virtue of their being religious?

Indeed, we are not America and our democracy is totally different than that extant in America. Therefore, the questions posed to those interviewed were totally extraneous. Here, democracy is

intended for one purpose only and anyone who is not a partner in the desire to achieve that purpose is an "enemy of democracy" by definition.

Israeli democracy is not only a value but a means of government and a powerful tool in the hands of very certain elite groups. Furthermore, Israeli democracy is the philosophy of those who define themselves as "democrats". This self-definition, and the depiction of their philosophy as democratic, enables them, as stated, to use the political regime for their own purposes and to transform it into a tool in their hands. However, beyond that, the above definitions allow the "democrats" to completely delegitimize (in the name of democracy, of course) their ideological and political adversaries, whole communities and individuals whose national, cultural and Jewish philosophies are not identical to those of our "democrats"- in other words: who endanger the hegemony of the left-wing elite.

It goes without saying that any similarity between this philosophy and the essential definition of democracy is coincidental. This elite, referred to by the Chief Justice of the Supreme Court as "the enlightened community", enforces the "democracy" by using classic dictatorial methods. The "judicial dictatorship" of His Honor, Judge Barak, about which so much has been said recently, is both an expression of the dictatorial philosophy and an infrastructure for its enforcement and implementation.

The definition of democracy as a form of government points to the existence of a political system capable of lending legitimacy to an ideological struggle between groups possessing different and opposing philosophies, allow their realization in practice, and enable and require a political struggle between these groups in order to achieve democratic government. The definition of democracy as an exclusive ideology (or philosophy) even if it is called (euphemistically) "liberal" by its proponents, automatically negates the existential right and the legitimacy of ideologies (or philosophies) different than the one identified with "democracy", and of the sectors which support these "undemocratic" ideologies. The essential, insoluble contradiction between these two definitions of the concept "democracy", is not presented before the public and is certainly not part of the public debate in Israel. It is no wonder, as

the factors "responsible" for democracy and its purity, primary among them the media "the watchdog of democracy", are not at all interested in placing the issue on the public agenda.

It is hard to know whether neutralizing adversaries with "democracy" is an effective, sophisticated method, a sort of conscious Machiavellianism which the Israeli Left intentionally employs in order to achieve its goals. Perhaps the Left completely and wholeheartedly believes in the truth of its perception of democracy as a continuation of the tradition of the political culture of the Israel radicalism. In this culture, Marxist, socialist "ideological democracy" – especially as it was brought to bear in the land of the Soviets, "our second homeland" as the ideological forebearers of the "liberal" elite declared with unbridled enthusiasm – preceded liberal "ideological democracy".

While the Left is united in its outlook (political divisions do not in any way influence the "conceptual unity" against the common enemy, according to the infamous National Kibbutz Movement school), the so-called "right" or "national camp", including the ultra-orthodox and the national religious communities, is totally oblivious to the word game and to the Left's shameless distortion of the concept "democracy". This lack of awareness, and their capitulation to the deceit of "democracy", causes the philosophical dictatorship of the "enlightened" left to gradually evolve into a genuine dictatorship.

Even when the ultra-orthodox staged an unprecedented mass demonstration against the prejudicial policies of the Supreme Court, and their spokesman made reference to "judicial dictatorship", this was not the result of a clear, profound understanding of the essential distortion of democracy in the State of Israel, as they repeated again and again, in justifying the demonstration, that Judaism and the Torah supercede democracy; at the basis of this statement is the internalization of the left's ideocratic concept of democracy which places Judaism out of the pale of democracy.

"Theocracy in reverse" is the way in which the great philosopher Nikolai Berdyaev characterized the former Communist Russian state. Israel, as a state, has not yet achieved that status, but the danger is real, not imagined. If Israel is threatened by primitive Khomeinism, it is liable to appear counter-intuitively from the "enlightened community". Whether the people on the left believe

what they say or not, the members of the cult and the adherents of the religion of democracy are openly anti-democratic. The cultural war which they are waging against the Jewish religion and tradition is genuine religious coercion, actually totalitarian coercion in its essence. The counter-demonstration staged by the "lovers of democracy" on February 14, 1999 and its portrayal in the Israeli media as contrasted to the portrayal of the ultra-orthodox prayer assembly, is the best evidence of the totalitarian character of the democratic theocracy conducted in the State of Israel by the Left, with the submission and resignation of the absolute majority of the Jewish public. The submission of the Jewish public, because, ironically the left's ally, the Arab sector – whose affiliation with the Left is clearly irredentist in nature – is well-known for its choice democratic legacy.

The legalization of "Arutz 7" on February 23, 1999 in the Knesset caused an upheaval among the lovers of the theocratic democracy, even more than the ultra-orthodox prayer assembly did. "An anti-democratic law", "a hooligan law", "an anti-legal law", "a law which violates the rule of law in Israel" this is a small sampling of the expressions which were aired in those days in the media. The journalist, Gideon Reicher, who hosted the program, "There is Someone with Whom to Speak" on the Army Station (February 24, 1999), went to the trouble to explain to his primitive listeners who dared to defend "Arutz 7" that Montesquieu's principle of the separation of powers requires the judiciary (the High Court of Justice) to annul the decision of the legislative branch (the Knesset) concerning this pirate radio station, even if this decision represents the will of the majority. Elyakim Rubinstein, the Attorney General, who opposed the legalization of "Arutz 7", was depicted in the media as the living embodiment of the rule of law. The massive mobilization of the media in opposition to the Knesset decision was intended to exert extremely heavy pressure on the High Court of Justice in order to cause it to abrogate the decision of the sovereign Parliament.

Simple citizens find it difficult to grasp how it is that violating the law forbidding contacts with the PLO by leading left-wing politicians was not considered anti-legal, how it is that the activity of Abie Nathan's pirate radio station did not disturb the lovers of democracy, how it is that the opening of stores on Shabbat in

contravention of the law does not constitute contempt for the authority of the law, how it is that Azmi Bishara's list which ran for the Knesset in the recent campaign does not constitute a threat to the Israeli democracy, despite Bishara's blatant subversiveness for which he would be immediately arrested and incarcerated in any state in which a real democracy existed and not a caricature thereof from the anarchist school of the Israeli left. This is Dr. Bishara, who openly demands the liquidation of the Jewish state by abolishing its Zionist and Jewish character; Dr. Bishara, who enjoys the open support of the heads of the terrorist organizations characterized by Israeli law as enemies, including Yassir Arafat, George Habash, and the Syrian tyrant, Hafez el-Assad. Amazingly, none of these endanger Israeli democracy, but "Arutz 7", which provides an instrument of expression and identity for broad sectors of the Israeli population, and was legalized in the Knesset, is the public enemy and the threat to democracy.

Let it be said clearly, the so-called "Israeli democracy" with all its holy, sacred institutions and foundations does not, and has not for a long while, manifest the destiny of the Jewish people to live in its sovereign state in its homeland. On the contrary, the goal of today's democratic theocracy stands in polar opposition to the authentic Jewish interests in a state which is still considered by the naive part of the population, the Zionist state of the Jewish People.

The best and the brightest of Israeli academia in all of its forms provide the theoretical basis and the intellectual rationale for the "democratic" ideocracy. Most importantly, the pioneers among them not only supply justification after the fact but prognosticate, in other words, delineate the borders and target the objective towards which Israeli democracy is supposed to progress.

Seemingly, their partisan activity is analogous to the activity of the sycophants in the former Soviet academia *vis-a-vis* the totalitarian government. However, among the academia in the communist state, as in every other aspect of its culture, there were not exclusively government lackeys but "dissidents" as well – both exposed and concealed. Being "different" in academia was no mean feat. But despite the persecution and the discrimination, it

was admired by the Soviet Union intelligentsia, while a mark of moral disgrace was branded on the head of the partisan ideologue mobilized in the service of the government.

This is not the case in the Jewish state. Among the local intelligentsia in general, and the Israeli academia in particular, serving as a partisan ideologue in service of the left-wing theocracy is a great honor, while being "different", a heretic, an ideological dissident, carries with it a mark of disgrace, ostracization and suppression.

D. The Democratic Faith

In order to prove the assertion that a great affinity exists between the thought patterns and the world-views of Israeli liberals and the ideological and actual characteristics of Communist totalitarianism, one needn't resort to the definitions of Nikolai Berdyaev. This is true even regarding that which is referred to as "the democratic viewpoint" in Israel which is nothing more than a militant, extreme, fundamentalist religion which is waging a holy war (or "*jihad*" in the spirit of the times) against Zionism and Judaism. Indeed, there is no particular need to expend any effort in these matters, since there are those among the Israeli "liberals" who do not conceal the religious nature of Israeli democracy and its existential purpose.

Dr. Oz Almog submits his system of beliefs, which in his opinion manifest the spirit of the "here and now" era extant in the entire Western world. There is some truth to this contention. However, in contrast to the one prevalent in Western Europe and America, in the State of Israel, the "democratic faith", to which Almog is referring, is designed to serve a defined and singular role, as we are in the throes, according to Almog, of an identity crisis and in search of a new identity. Judaism and Zionism are no longer relevant as "the united Israeli Tribe has fragmented", the accelerating peace process sharpens the questions surrounding Israeli identity, and "the luster of the worship of the nation and the homeland is dimming",¹ and, therefore, Israel, according to the writer, must urgently find a new, alternative identity.

The democratic religion, Almog claims, came into the world in the Sixties, but only reached its new, revolutionary stage in the wake of the fall of the Communist Bloc. As a substitute for the Marxist

religion, it certainly cannot limit itself to being merely a system of government without penetrating the minds and souls of the newly religious. As an alternative to Judaism, the democratic religion cannot remain solely on the doctrinal-spiritual plane, but must constitute a way of life for its faithful.² Like the old Marxism, so, too, the new democratic religion is designed to eliminate the differences between particular groups and their cultures and to create a universal, humanistic reality. As in the philosophy of Karl Marx, so, too, in the philosophy of Oz Almog, two poles exist in the universal reality (in Marx, this reality was characterized as "the Communist society"). In Almog's language it is phrased in this way: "at the focus of the new, democratic cult, there are two complementary objects – the private individual (in Marx, free man, possessor of unlimited creative powers, R.E.), which is smaller than the nation, and the universe (in Marx, the universal, human union, R.E.) which is greater than the nation and supercedes it".³ In other words, the new democracy, like the old Marxism and Communism, is nothing more than the extension of the universalism of a religion which preceded them both – Christianity, in which there is no place for a Roman or a Jew, nor for a nation or other religions. In the view of the Christian religion, the view of the Communist religion and especially in the view of the new democratic religion, there is no place for a Jew. He must assimilate, recant his religion, convert to Christianity or Communism or Democracy, respectively.

Religious democracy or the Democratic religion must fill the lives of the people, their heart and soul, leaving nothing which is not under its control. Therefore, it is inconceivable that it be merely a form of government:

...hence, more and more, democracy is transformed from a form of government to a total ethical framework, a sort of secular faith which constitutes an ethical glue supporting the social framework of the enlightened, modern world.⁴

This is what he said! Almog, who does not notice the contradiction inherent in his language, does not ask why a "total ethical framework" is referred to as "democracy" and not "totalitarianism" and what constitutes the difference between the "enlightened, modern world", described above and the (former) Soviet Commu-

nist state which also was supported by a "secular faith" (military atheist), and in which that faith constituted a glue supporting the existing government.

Without a doubt, the writer emphasizes that the brave new world of religious democracy is not shared by everyone. It is the exclusive property of only one social stratum:

The cult of democracy is led and perfected by the upper middle class (in Marx it was the workers' class, R.E.) especially secular, educated and liberal people between the ages of 30 and 50, who maintain a Western-bourgeois lifestyle.⁵

Among this group, which the composer of the democratic philosophy characterizes as "tranquilizers",

Democracy is perceived as a holy, metaphysical concept, and the proof of this is the fact that the word "democracy" has lately become one of the most common ethical and axiomatic terms, in the public dialogue which they control.⁶

Regarding the new democratic policy towards those who don't belong to it, instead of the old and outdated "dictatorship of the proletariat", at the end of the twentieth century, no less effective state-of-the-art methods exist:

The campaign of purism and denunciation implemented by the Western media, one of the strongholds of the "tranquilizers", against the "various heretics" who violated a democratic taboo of one sort or another ...attest to the sacred conception of the democratic ethos.⁷

Just as in a totalitarian state, the state and the state alone decides in matters of truth and morality, so, too, in the new democratic religion a "new ideology or moral-intellectual superstructure" is developing

...of a new type which fills the lives of the liberal, enlightened class with a new content, and infuses it with a revolutionary passion which spreads to additional classes in the Israeli population, though the process is slow and replete with difficulties, obstacles and conflicts.⁸

Whether the transition is slow or not so slow, the point is that it is revolutionary and its objective is to expand and dominate the whole society. In order to accomplish the task, religious means are definitely required, including a "sophisticated media mission"⁹ and different, variegated forms of worship. At the center of the primary form of worship stands the Supreme Court directed by judicial activism, "led by Judge Aharon Barak",¹⁰ who plays the role of "Hassidic master"¹¹ in the "secular democratic religion". "The decisions of the Supreme Court, perceived in the media as a sort of secular Sanhedrin, are notable for their democratic-liberal orientation".¹² Surrounding the master, rabbis and prophets of the democratic faith, singers of rhythmic music (primary among them, Aviv Gefen, who exemplifies the essence of the democratic faith in his songs), artists, writers and poets serve.

Artists, in their various disciplines, are perceived in a manner similar to prophets who achieved inspiration, which is the secular interpretation of divine grace, and as those who bring the believers closer to the unadulterated truth.¹³

The central worship in the democratic religion is the worship of peace and reconciliation.¹⁴ It replaced the worship of war and security which was prominent in the old religion – Zionism. The exchange of war for peace is nothing more than the exchange of rituals. It does not stem from the surrounding reality, it is not engendered by existing circumstances and does not relate to the real dangers and the genuine threat to the State and the lives of its citizens. It is no wonder, as Almog lives in his world of democratic faith totally disconnected from the real world. Quite a bit of time has passed since Almog publicized his thoughts. In the meantime, elections were held in Israel and Almog's vision is gaining currency. The new democratic religion is functioning with unusual success. The existential struggle of the old-fashioned circles is no longer recognizable, as many of those who battled against the democratic religion 3-5 years ago have "moderated" and are quickly moving towards the inner sancta of the new religion. They all want to be perceived as loyal believers. They all strive to join the democratic universe. They all live according to the instructions of the master. "Everyone, but not the extremists", who still prefer existence over democratic religion. Will the democratic religion relate to these heretics in the way that Christianity and the Communist religion

treated their heretics? The secular religion portrayed by Almog as a major innovation of the entire Western world is a traditional phenomenon in Western culture whose roots can be already detected in the 18th century. Then, as now, it was a universal, humanistic outlook. Then, too, it attempted to battle against the authentic religions which believed in God. Now, as then, it presumed to pave a safe way to a new, enlightened, just world, using the instruments of murderous coercion.

It was none other than Jean-Jacques Rousseau who, "felt compelled to demand the death penalty for all who deny the civil religion". His intellectual, though much more tolerant colleague, Mably, was willing to suffice with merely banning and deporting the heretics.¹⁵ The Jacobins, headed by Robespierre, fulfilled the commandment of the secular, humanist religion in a very purposeful though somewhat deliberate manner, due to the technical limitations of the guillotine. In any case, it was more in the spirit of Rousseau than in the spirit of Mably's recommendations. Then, too, special significance was attributed to the legislative authority and to the secular priests.¹⁶ In that religious democracy, which preceded the democracy of Almog, there was also an essential, practical need to "shape the thoughts of the people" and to "supervise them" on the part of the indoctrinated.¹⁷ Needless to say, all this was in the name of freedom and its sanctity.

...This method does not negate the spirit of freedom and human rights, and apparently does not require victims and capitulation; but even more so, it leaves the mark of sanctity on freedom and on the private concern of the person and his rights. It is self-evident that it has no objective other than the realization of these. It is certain that the totalitarian nature of this method will become more and more obvious especially because it *a priori* guarantees all of the freedoms and approves all of the liberal assumptions. It claims that by its very definition its destiny is to take substantive actions to ensure that all of these demands are met and not merely pay lip service to the freedoms and observe them from a distance. And at the time that by its very definition the government is perceived as a facilitator of human rights and

freedoms, the right of the citizens to make claims against that the same government is ostensibly abrogating their rights and freedom, is rescinded.

The first to demonstrate this thought process were the Jacobins.¹⁸ The first, but not the last.

E. Israeli Democracy as an Alternative to its Enemies

The perception of democracy in the era of peace must be simple and understood by all. The one who depicted it in the clearest possible manner was Shimon Peres in his speech on November 11, 1997 at the ceremony marking the second anniversary of the assassination of Yitzhak Rabin. "Democracy and peace are Siamese twins," he said and continued: "Democracy must be on the defensive and battle the enemies of democracy." In those days in the same spirit and almost in the same language, Prof. Asa Kasher,¹⁹ a leading philosopher in these parts, addressed the problem of democracy. In an appearance on Israeli television as a commentator of the events marking the anniversary of Rabin's assassination, the message of the composer of the IDF ethical code sounded something like this: Prime Minister Binyamin Netanyahu speaks of national unity, but unity of that sort has meaning only if a struggle is conducted against the enemies of democracy. Today, the enemies of democracy are the extremists of Hebron. Tomorrow, when we approach the question of the Golan and Jerusalem, additional enemies of democracy will emerge. The day after tomorrow, when the issue on the agenda will be the Palestinian state, the number of the enemies of peace will grow further. (Calculate the cry of the anti-democrats and the betrayers of peace which will be sounded when the issue on the agenda will be autonomy for Israeli Arabs which Asa Kasher has long supported). Therefore, if the Prime Minister wants national unity, he must fight the opponents of democracy. This is the true test before which he stands.

Peace and democracy are one and the same²⁰ and they both are opposed by the same enemies, which are at the same time enemies of national unity. The question, therefore, which might be asked in this context is: Which came first? Does "democracy-peace" precede its enemies or perhaps, do the enemies precede "peace-democracy"? In other words, what is the goal and what are

the means to achieving those goal? Does the definition of enemies result from the definition of democracy identified with peace, or perhaps, the definition of democracy which interests us results from the need to portray the opponents of the Oslo process who are not members of the "peace camp" (a Siamese twin and spiritual and physical descendant of the Stalinist "peace camp" which was designed, then as now, to perpetuate its rule through brainwashing using Orwellian code words like "democracy" and "peace") as enemies of peace, enemies of democracy and enemies of the nation?

An answer to this question can be found in Professor Shlomo Ben-Ami's book.²¹ It is clear from his writings that the issue, in fact, is not peace *per se* as much as,

What if eventually, Netanyahu would be successful in achieving a dramatic step in the direction of peace whether with the Palestinians, the Syrians and/or the Lebanese?²²

In other words, what will we do in case Netanyahu steals the peace from the Israeli Left? Will we, heaven forbid, leave the government in the hands of the "Right"? We must understand that without the government being in our hands – the State of Israel has no right to exist, and in order that it have a right to exist, we must attract the votes of the right-wing electorate. Only in this way will we successfully perpetuate our rule, which means restoring our country to the path of democracy from which it digresses every time that the right ascends to power. We and democracy are one and the same. If not, Ben-Ami guarantees us civil war. His lunatic depiction of circumstances clearly portrays the essence of totalitarian democracy in its Israeli version: If we don't achieve our just desserts under the law of nature at the ballot box, our very foundations will quake.

The imperative to break the deadlock with the "Right" by co-opting its social-cultural territory, has far-reaching significance in terms of the future of Israeli society. I will phrase it pointedly: If the New Labor Party headed by Ehud Barak does not win the next elections, and it turns out that we were not successful in broadening the support base of the camp which he heads into the social-ethnic coalition of the other side, it will arouse deep despair in the Center-Left camp;

despair which will lead to the deepening of the cultural war to the point where it will pose a genuine threat to our national unity. In that case, this camp will abandon the hope to build social and cultural bridges to the other side and will battle exclusively to strengthen its own social groups while conducting an ever-deteriorating confrontation with the other half of the nation... If the new leadership of the Left fails, just like the leaders of Mapai, the sense of doom will strengthen and the sense will intensify that the social-cultural division, which is also a political division, has no solution and no alternative remains other than that of confrontation. It could be that no solution exists other than one accomplished through severe internal trauma, resulting from a severe political, social and cultural confrontation over the nature of the State and society. I pray that we will succeed in capturing the support of broad strata, and we will not deteriorate into a situation in which the cultural and social camps will mobilize all of their might, sharpen their ideological and cultural weapons in order to bring about a traumatic decision...²³

We will not pose the rhetorical question as to what would have happened if similar thoughts (even if they didn't have even one-eighth of the incitement which this paragon of local democracy allowed himself) had been expressed by a right-wing elected official during the term of the Rabin-Peres government. This, while referring to the "deep despair" in the right-wing camp caused by the Oslo process, perceived in that camp as a process which endangers the existence of the Jewish state. ("The Jewish state"...Just for using that clerical-nationalist phrase people will yet be sent to jail in this government of Leftist-Democratic religion.)

There is no point in posing a question of that sort since that which is permissible to our totalitarian democrats is completely forbidden to the dark primitive "enemies of democracy", "fascists", "Judeo-Nazis" and "Khomeinists". They are that way merely due to the fact that they belong to the camp opposing the one which owns the monopoly on democracy, whether it is called, for our purposes according to present-day vogue "the socialist camp", "the peace camp", or the Israeli "New Labor" camp.²⁴ And what is the solution

to the existential need to attract votes from the fascist camp to the democratic camp? The answer, "as always", is extremely democratic:

The struggle between the alternatives requires the development of a **recruitment code** (my emphasis, R.E.)... My obsession is locating a recruitment code for the Israeli "New Labor". Without it, the Labor Party will have no future as it will turn to dust, die of lack of identity. Already today, it looks like a corpse. It was brought to this situation by those who refused to renovate the Israeli Left and were content to rely exclusively on "peace" and "economic growth".²⁵

Hence, Ben-Ami does not hesitate to place the sacred, holy "peace" into quotation marks, just as he does not hesitate to claim that Rabin's victory in 1992 was the result of an accident and the spirit in the land during the years of his government were the result of "a momentary and conjunctural mutation".²⁶ Why so? Because it is clear that the Labor Party was unable to turn the tide and we returned to the rule of paralysis, fear, anxiety and frustration",²⁷ in other words, a non-Left government. Ben-Ami has other interesting suggestions. For example, he suggests to develop (for the purpose of drawing votes from the other camp to "our" camp) the same "sense of community"²⁸ which his ideological partners generally treat as fascism and Nazism, and the same nationalism which is immediately transformed into anti-democratic "ultra-nationalism"²⁹ when it relates to the wrong side of the political divide.³⁰ Once again, there is no point in posing rhetorical questions how is it that the same phenomena are fascist and Nazi when they are connected to the "Right" but perfectly democratic when they serve the purposes of the Left. But there is no problem here and everything is as clear as day: The "sense of community" is the only method remaining in which the Left can rob the "Right" and the religious community of its monopoly on "social warmth".³¹ Yes, there is no mistake here. It is the same "warmth" to which Ben-Ami refers when he quotes Arthur Koestler's **Darkness at Noon**, in order to hint at the identity between the Israeli "Right" and Nazism.³² However, "warmth" from the Left is a noble objective by its very nature as it serves the cause of democracy.

How could it be otherwise? How can one raise arguments and doubts? It is stated and alluded to daily: Democracy is us and we are democracy. Democracy and peace in the spirit of Shimon Peres and Asa Kasher are the order of the day and the one, exclusive truth. And if any heretic should consider the possibility that it is we, the Left, who are fascists because of that "sense of community", which we can best develop and implement; because of the lunatic threat of a civil war; because of the pathological hatred which we have developed towards the ultra-orthodox community... Furthermore, if he should consider the possibility to further claim that we, the Left, are Bolsheviks and Stalinists due to our identification of democracy with our camp and our depiction of anyone who disagrees with us as enemies of the people, well, if "anyone" like that exists, we will know how to trample him into the dirt using measures familiar to us from the "second homeland" period.

F. The Israeli Liberal Democracy in its War Against Jewish Fascists and Nazis

It is doubtful that the rich, original philosophy of Professor Ya'akov Talmon is known among "enlightened" circles in Israel. In any case, there is no doubt that it does not command the same attention (if at all) as do the well-articulated philosophies of Asa Kasher, Ze'ev Sternhal, Baruch Kimmerling or Moshe Zimmerman. And it is no wonder, as the latter all deal, directly or indirectly, but always through academic methodology, with the systematic, intensive denigration of what they call the "Israeli Right", in other words, religious and ultra-orthodox communities, settlers and other pariahs in the eyes of the Israeli-liberal. Their philosophies, ideologies and beliefs are always presented, at best, in a vitriolic, mocking light. Usually the comparison is with fascism and Nazism. Ya'akov Talmon, on the other hand, deals in his research with the problem of totalitarian democracy, the totalitarianism of the Left (which exists alongside the totalitarianism of the "Right" but is based on the ideas of individualism and rationalism),³³ the Messianism of the secular religion (which is much more dangerous than authentic religious Messianism),³⁴ and the ideational absolutism of those "who view themselves as the most enlightened in society" and therefore as "entitled to and even obligated to impose on the recalcitrants" their absolute ideals.³⁵

"Totalitarian democracy", according to Talmon, is the system according to which "there is one and only one truth in politics".³⁶ Clearly, that certain truth can be exchanged for another, but the "democracy" which yesterday believed in the first truth and today believes in the second, will remain totalitarian. This precisely happened in Israel when the liberal incarnation of the exclusive truth replaced, in time, its previous Socialist-Marxist incarnation.³⁷ Today, Israeli liberals identify with the neo-liberal approach. Whether they define it in a relevant manner or not, the point is that in their rapid leap from socialism to post-modern liberalism, they skipped over classical liberalism. Reading their publications and listening to their speeches raises serious doubts as to whether they understand this. The classical-liberal school negates the requirement that there exists an exclusive truth in politics, but it does not rule out the essential existence of truth. The neo-liberal school rules out the existence of objective truth and replaces it with subjective ideals, with totally relative priorities and narratives. However, total relativism of that sort in the complex conditions extant in Israel, is only useful and effective in a limited sense. Therefore, there is an existential need to adjust and improve it, and only then will it be appropriate for use here.

Western liberals in the second half of the century are very careful about the danger inherent in the totalitarian democracy school, in other words, about conceptual absolutism in the definition of the term "democracy". In literature, it is repeatedly emphasized that the term has many definitions and that numerous contradicting meanings are attributed to it.³⁸ Therefore, it is certainly possible to arrive at a totally relativist conclusion, that democracy means that which everyone wants it to mean.³⁹ Liberals claim that not only democracy but also terms depicting its components are open to various interpretations.⁴⁰ And, in fact, numerous and contradictory meanings are ascribed to terms like "rule of the people", "rule of law", "majority decision", "minority rights", and so on. In the Soviet Union, "rule of people" according to the Soviet interpretation of the philosophy of Jean-Jacques Rousseau, means the rule of the "general will". The "rule of law" existed in that totalitarian country as the rule of the Soviet law which facilitated the rule of the exclusive ruling party, and guaranteed the official ideological preeminence of the Marxist-Leninist ideology.

Is this historical fact sufficient to negate democratic-liberal legitimacy from terms like "the rule of the people" and "the rule of law"? Do the instances in which the decision of the majority harms the rights of the minority prove that the ideal of "majority decision" is totally irrelevant to liberal democracy? The response of liberals to questions of that sort are indecisive but are clearly relativist. Those who achieve a parliamentary majority, they claim, will view their decisions which harm minority expectations as democracy which manifests itself in majority rule. Those who lose the parliamentary vote due to their minority status will view their loss as a blow to democracy, as its sacred principle is respect for the rights of the minority, and in the bottom line, those demands express the particular interests of these groups. Each group will be prepared to demand democracy until its interests are realized, but the demands of the groups which oppose those interests are liable to be interpreted by the former as contradictory to the spirit of democracy and to democracy itself.⁴¹

The Israeli scholar Zev Ben-Sira views this sort of relativism as a real danger:

If, indeed there is no one definition of real democracy, and the differing definitions are merely reflections of distinct ideologies held by different groups...we have before us the basis for severe polarization which will be unbridgeable. Each group is apparently entitled to claim that it exclusively represents the genuine principle of democracy. The depth of polarization is liable to lead the purveyors of one truth to the conclusion that in the name of the defense of democracy it is necessary to silence the purveyors of the other truth. If this will actually be undertaken, the silence will not be the result of a purer truth, but rather the result of the power of the believers of one truth prevailing over the power of the believers of the alternative truth.⁴²

The solution which the Israeli liberals found for this difficult problem is actually quite simple. What eased the location and implementation of the solution is the fact that the Israeli "Right" in general and the religious and ultra-orthodox in particular, were educated in a political tradition which prevents them from claiming that they profess democratic principles. Therefore, they, themselves, provide one exclusive group in Israeli society (that referred to as the

"enlightened community"), the exclusive, monopolistic right to depict itself as "democratic" and to repeatedly attempt to silence its opponents "in the name of protecting democracy".

This is not to say that relativist liberalism is totally irrelevant in Israeli democracy. The opposite is true. The creative talents of the Israeli liberals enabled them to conceive the most advanced effective method to achieve their objective. As a result of this (I must admit) ingenious invention, it is clear that it is definitely possible to use democracy in a way that, in one case, it will function like a liberal democracy – open and extremely tolerant – while in another case, it will immediately transform into totalitarian democracy which believes in one exclusive truth. In the first instance, not only inciters to murder, but murderers themselves, will be treated by Israeli democracy in a manner approximating love, while in the second instance, not only actions but every word and expression which contradicts the spirit of totalitarian democracy will be portrayed as an "ideological sin" and as an extremely serious crime, and he who pronounced it will possibly even stand trial. The unlimited tolerance of the enlightened Israeli democracy will apparently manifest itself towards the "Palestinians sighing under the boot of the Israeli occupation" and towards "Palestinians, third class Israeli citizens who lack all civil rights."⁴³ The totalitarian visage of the liberal democracy will be directed towards the Jewish enemy residing on the other side of the societal divide.

So writes the Israeli scholar Rafael Cohen-Almagor:

Liberals claim that no one objective, "correct" ideological scale exists, a scale which contains an optimal assortment of ideals...Similarly, they claim that there exists no one way to resolve conflicts between ideals. Therefore, if there is no objective, "correct" ideological scale to guide us, all individuals should be allowed to arrive at their own ideological scale and to allow enough flexibility to design a concept of good. Tolerance ought to be adopted in order to allow that flexibility.⁴⁴

Most definitely a tolerant approach, which is apparently so appropriate for the harsh, complex Israeli reality in which different groups with their opposing philosophies collide with the objective of finding "the one and only way to resolve conflicts" between their

ideals. Does Israeli democracy really allow all individuals and all groups in society to maintain their ideals in an equal, symmetrical manner? Are all of the ideals extant in Israeli society legitimate from a democratic perspective?

In order to resolve the inherent contradiction between the liberal approach cited above and the Israeli reality (in which liberalism, if it were symmetrical to all sides, would harm enlightened democracy and lead to the victory of the right-wing religious fascism), Israeli liberals "improve" Western liberalism by not starting from the beginning but rather by starting from the end. The beginning is unequivocal tolerance and openness. The end is the limits of tolerance. In democratic Israel, the limits are principal, certainly as far as democracy related to Jews.

Now, I would like to broaden the scope of the discussion and consider an additional argument. Robert Nozick⁴⁵ holds that we, as individuals and collectively, can advance our understanding relating to the good and ethical by allowing individuals to live their lives according to their choice. This is true as long as the individuals debate and consider alternatives to their paths of experience through which they can reach their best possible lives. The primary assumption guiding Nozick is that there exists a common basis for dialogue which enables discussion, exchange of information and understanding of one another. However, a common basis for dialogue does not always exist. It could be argued that regarding certain cultural minorities the basis for conducting discussion does not exist.

This is because the concept of good for those minorities, their political and cultural norms, the ethical codes which they hold, are so different from **the liberal perception** (my emphasis R.E.), that the gap does not enable dialogue and the exchange of ideas. We sometimes avoid discussing issues with our opponents because we don't believe that we can arrive at any understanding or compromise, the only possible result of a discussion of that sort is liable to be **the granting of legitimacy to the opponent** (my emphasis, R.E.) and that result conflicts with our interests".⁴⁶

No, the reference is not to Azmi Bishara who demands the abrogation of the Zionist, Jewish character of the State of Israel, not to Ahmed Tibi, nor to Yassir Arafat who has not rescinded nor will he rescind the Palestinian Charter according to which the ultimate purpose of the struggle is the destruction of the State of Israel. The reference is not to George Habash whose hand, a proud Israeli president, shook. The direct and explicit reference in Dr. Cohen-Almagor's book is to the late Rav Kahana and his movement. Even after he was murdered under unclear circumstances, there is apparently a theoretical need to explain and justify, *ex post facto*, the fact that his movement was banned. On the other hand, anyone who claims that there is no place in the Israeli Knesset for Dr. Bishara or any other Arab MK who collaborates with Israel's enemies and openly incites for the murder of Jews and Arabs (land dealers, for example) for nationalist reasons, that claimant will be immediately depicted by Israeli liberals as a racist, fascist and Nazi, and legal measures might be taken against him.

Cohen-Almagor in his above-quoted book, explicitly deals with broader communities than just Kahanist groups. But the approach which forbids interaction with those whose perception of good differs from the liberal perception (in its Israeli interpretation), definitely enables its application beyond the Kahanist movement. It is no coincidence that the other Israeli liberals do just that and more.

For example, in this way:

It is no coincidence that all of the participants in Israeli public life did a great injustice to Rav Kahana, his philosophy and his movement, by highlighting his hatred of Arabs and the ethnic cleansing element in his philosophy. The central message in Kahana's ideology was and remains the transformation of Israel into a theocratic state which will be governed based on the laws of halacha, while "transfer" was merely a by-product of this perception. The religious community understood his intention very well and, at least, a large number of them, were unable not to identify with his main ambitions, even if there were partial reservations regarding his commentaries on Judaism and his path. Most of orthodoxy held that his intentions were desirable but that

the actions should be left in the hands of God. The "nationalist" religious could not deny the justness of his cause, but they believed that the people were not yet ready and the time was not yet ripe.⁴⁷

Not only are they fascists, those who don't believe in that zealous liberal faith, which does not at all tolerate any idea which is not totally consistent with it, they are even worse, they are Nazis.

"When we assume power, we will settle our accounts with those who asserted force against us when they were in power." This statement was not made in Israel, but in Germany; not in the nineties but in the thirties; the person who said it, G., was not referring to Commander Aryeh Amit but to Bernard Weis, Commander of the Capital Police Force, who identified with the Left... The history of the Weimar Republic, the ultimate test case for the collapse of democracy in the twentieth century, seems uncommonly relevant. It is not only the magic number, 1932, but the whole phenomenon: How the enemies of democracy take advantage of its rules with the democratic regime powerless to defend itself properly... One of the problems with a liberal democracy is that it is a middle of the road government. The extremist forces which threaten in one of the two extremes, and they feed off of each other creating the need for each extreme to battle the other by destroying the center. In the days of Weimar the partnership between the extreme "Right" and the extreme Left was an important foundation in paving the way for the collapse of democracy. In Israel in the nineties, there is no powerful extreme Left but the extreme "Right" has a position on the other side of the system in the form of Hamas. This is a partnership dictated by the situation of occupation in which Israeli democracy finds itself.⁴⁸

However, the question "who is a fascist in Israel?" is not that simple, and the answer is not that unequivocal. Dr. Ron Breiman, a member of the Professors for a Strong Israel, analyzed the behavior of those he classified as the extreme Left, based on the criteria of fascism established by Professor Binyamin Neuberger⁴⁹ and arrived at the conclusion that it is actually the Left which exhibits many of the characteristics of that phenomenon.

If totalitarianism exists in Israel, its source is in the Left, in the haughtiness of the "peace" camp which denounces anyone who dares to disagree with its opinion as war mongers.⁵⁰

Anyone who relates to the expressions of the rabbis of the "liberal" Left regarding religious Jews, ultra-orthodox, simple religious or settlers in the West Bank and Gaza⁵¹ will reach a conclusion even more severe than that of Dr. Breiman, and will find his own answer to an additional question: "Who is an Israeli Nazi?"

G. Israeli Democracy Distinguishes Between Enemy and Friend

This writer is not alone in her criticism of Israeli democracy. Criticism of this sort is not considered at all illegitimate, on one absolute condition, that it does not originate in inherently non-democratic and unenlightened circles and communities. The Israeli academic circles fulfill this condition without a shadow of a doubt, and, therefore, the criticism of which we are speaking is very common and widespread among them. In this way, Professor Yonatan Shapira of Tel Aviv University reaches the conclusion, while researching the political reality and the political culture in Israel from the time of the Yishuv until our day, that "the status of the dominant ideology in the Yishuv was close to the status that the communist ideology enjoyed in the Soviet Union, even though there, the politicians were aided by the enforcement power of the State".⁵² In his treatment of this situation he uses terms like Mapai's "spiritual dominance", "the hegemony of the party", and the like, and claims that groups which did not accept the ideological (socialist) party line, which depicted itself as the party of the entire people, found themselves "outside the dominant political-spiritual system".⁵³ In this way, Mapai established its exclusive hegemony over the Zionist movement in the Hebrew Yishuv in the Land of Israel.

However, anyone who might suppose that Professor Shapira is referring in his above-quoted book to the political, ideological and spiritual-cultural delegitimization by the "party of the people", of its political, ideological and spiritual opponents, in other words, the Revisionists and the religious, is sorely mistaken. This is not his intention. The reference is to those characterized by him as "intelligentsia".⁵⁴ The reference is to "Land of Israel youth, who

were influenced by the Zionism of negating the Diaspora and believed in the creation of a new Jew in the land of Israel," those who "called themselves Hebrews instead of Jews in order to underscore their new identity and who strove to "define the people of Israel as a secular-national society on a territorial basis".⁵⁵ The reference is to the "Canaanites."⁵⁶ Apparently, had that Land of Israel youth, for whom the word "Zionism" became a dirty word,⁵⁷ already then, in that period, ascended to key positions in society and politics, matters in our country would have developed in a much more positive fashion, and if rather than the politicians, the writers, journalists and lawyers were from the start and not only now, the primary ideologues, then our country would have been completely democratic from the start, in other words, would have corresponded to the demands of the "Canaanites". In any case, it is not the delegitimization of the religious Jews and of the non-religious Jews who value Jewish tradition which concerns Professor Yonatan Shapira, on the contrary, he views them and their philosophy as a great danger. The treatment of national-religious and ultra-orthodox communities as enemies of democracy could not possibly trouble the professor, as that is becoming prevalent in Israeli political culture, thanks in large part to the influence of the many writers, journalists and lawyers, since the original sin of our democracy, in his opinion, is the treatment of the Arab minority as an enemy.

This original sin stems, according to Yonatan Shapira, from nothing other than the emphasis placed on the security issue by hegemonic Mapai back in the Yishuv period, and this came to be not because of the real threat perpetrated by real enemies, but rather because the assumption of the management of the security-military issues by politicians "strengthened their influence in Jewish society in the Land of Israel".⁵⁸ In substantiating this approach, Yonatan Shapira enlists the support of Karl Schmidt, a right-wing German political scientist. Shapira insists on commenting that:

A claim exists among commentators that Schmidt, like many of his co-generationists, lived in the shadow of Bismarck, the iron chancellor. Bismarck was the man who established the German state and ruled over it. In Schmidt's eyes, and in the eyes of many others, his will was the manifestation of the will of the country. Therefore, Schmidt willfully accepted,

researchers say, the leadership of another chancellor as well, Adolf Hitler, and justified the dictatorial power which he assumed, and many of his actions.⁵⁹

Now that it is clear to us to whom and to what the learned Professor parallels the emphasis placed on issues of military security by politicians in the Yishuv period, let us cite his substantiation in which he enlisted the support of Karl Schmidt:

Schmidt was involved in an effort to understand the essence of politics. Politics, according to Schmidt's definition, relates to one central question: the determination of who is an enemy and who is a friend of the state. The state decides this issue based on considerations stemming from the need to guarantee its existence in the face of its enemies, and that is its *raison d'état*. When the state arrives at the awareness that its enemy endangers its peace and standing, Schmidt explained, it and its citizens must be prepared to go out and fight it as well. Since the determination who is a friend of the state and who is the enemy is the essence of politics (for Schmidt, politics and state are identical terms), all other problems of society – economic, social and ethical – are subservient to this basic determination.⁶⁰

And then Yonatan Shapira summarizes the almost obvious parallel which he made between the political reality in the Yishuv period and Nazism and claims that:

Politics at the last stage of the Yishuv period busied itself more and more with the distinction between foe and friend, and assumed that this decision of the Yishuv obligates all Jewish residents to be prepared to fight against **those who were declared enemies** (my emphasis, R.E.). In the Yishuv society, the parties took upon themselves the authority to determine who was an enemy and who was a friend, and when it was appropriate to battle against the enemy. The nation wanted a state and was prepared to go to war in order to get it. This nationalist society, controlled by the parties, achieved sovereignty in 1948.⁶¹

The mistake of establishing a colonialist (and apparently Nazi) state, according to Yonatan Shapira's presentation of the facts, stems, therefore, from the erroneous distinction between foe and

friend. If Ben-Gurion and his party had understood then (as it is understood today by post-Zionist writers, journalists, lawyers and academicians), that the real enemies are the "antiquated Jews" (the religious and those who support Judaism in Israeli society), in contrast to the "new Israelis" (the "enlightened community" which is continuing the lifework of the "Canaanites"), then perhaps, Prof. Shapira would not have opposed Karl Schmidt's approach and would not have drawn a parallel between politics during the Yishuv period to Nazism. Perhaps there would have been no need for quotes and parallels, even in academia and in post-Zionist circles within it, because then the State of Israel would not be in existence and Zionism would have been forgotten as if it never existed.

But in reality, things happened as they happened, and deteriorated even more after the Six Day War. "The military security policy which relied on the national-religious tradition, strengthened the status of religion in Israeli society, and accelerated the process of its **Judaization**⁶² (my emphasis, R.E.). In the course of time, an effective weapon in the war against the Judaization of the State of Israel was developed. The weapon is democracy. To those in the know, the use of this weapon has a long tradition and a deep historical connection to the war against both Judaization and Jews. It is just that in former times, this sort of treatment of the Jewish problem was not really considered democracy, at least not in the eyes of the enlightened world. Azmi Bishara, one of those in the know, in a much more organized and open manner than Prof. Yonatan Shapira, explained the job of democracy in the State of Israel, in an interview which he granted to Aryeh Shavit.⁶³ He does not rule out, he said, a temporary solution of two states for two peoples. However, this solution can be only temporary, because democracy requires that the essential framework be bi-national.

And there can be a possibility of two political entities, each of them democratic (democratic according to Azmi Bishara means certainly not Zionist and not Jewish – R.E.) ...In any case, for every Palestinian, the land must all be Palestine, and for every Israeli, it must all be the Land of Israel.

With one caveat, of course, that "no settler can remain in the territories. A Palestinian state in the West Bank and Gaza will be unable to tolerate even one settlement." And the full right of return for all Palestinian refugees, in other words, not only to the

Palestinian state which will be established. And certainly to put an end to Zionism, "the strange story of Zionism", and to finish with all of the Jewish ultra-orthodox and ultra-nationalists since:

...the old Zionism...went bankrupt...but now, in its place, a new far-reaching process is transpiring, the Zionization of the ultra-orthodox and the trend towards religion of the right...the result will be the development of a new bloc...I call it Jewish fascism.⁶⁴

Azmi Bishara is not alone in characterizing Jews in that way and not only he defines the term "democracy" as a total alternative to Judaism. Today that approach is mainstream in our country, and, therefore, the ultra-orthodox and the settlers are "extremists" (meaning anti-democratic fascists and Nazis), while Azmi Bishara's party ran for the Israeli Knesset in order to struggle for democracy from within.

To the extent that you return to your Biblical roots and to faith in the land of your forefathers, you transform Israel into a crusader state, but I am not willing to wait hundreds of years for Saladin. I think that someone who wants to wait is someone who does not want to do anything for himself and expects history to work for him and solve his problems. Therefore, for me, Saladin is not an option. As far as I'm concerned, no such option exists.⁶⁵

At the beginning of his above-quoted book, Prof. Shapira relates to the distinction which exists in literature between politics which relates to society as consisting of community interests and politics which relates to society as a moral community.

A moral community is guided by ideals in which its leaders and members are supposed to believe and act accordingly. A society based on community interests, on the other hand, consists of interest groups with the role of politics being to guarantee that society (or the state) works in favor of those interests.

In a democratic regime, the legitimacy of politics of community interests is the democratic-liberal idea. According to this idea, the state must work towards satisfying the desires and wishes of the groups and individuals among its citizenry. The objectives of the state are determined by the

civilian society, and they dictate to the political system its goals... In a liberal democracy, when the parties and the political elite represent interest groups, the task of the politicians is to find a way to respond to the conflicting needs of as many groups as possible in order to gain their support.⁶⁶

This is the relevant presentation of the liberal-democratic approach which Prof. Shapira used in order to prove that both in the Hebrew Yishuv in the Land of Israel and during most of the years of the existence of the State of Israel, politics was nothing other than undemocratic moral politics.

This writer might agree, to a certain extent, with this claim of Yonatan Shapira if it was referring to the politics of the left-wing parties *vis-a-vis* the "Right" and the national-religious and ultra-orthodox communities. But as we have seen this is not the case, but rather the opposite is true. It is precisely the moral and ideological delegitimization of those groups which seems to him totally insufficient. These are the anti-democratic forces which cause the Judaization of the State of Israel and, therefore, have no right to exist in our so-called liberal democracy, which is the private domain of the "enlightened community", referred to by Justice Barak.

I don't know if the scholarly professor is aware that his philosophy totally contradicts the liberal-democratic approach which he himself presented at the beginning of his book. But I have no doubt that the Israeli "Right", especially the national religious and the ultra-orthodox, have internalized the totalitarian-democratic outlook which the "enlightened community" developed and inculcated into their awareness, and are completely ignorant of the fact that liberal democracy actually served them and the entire Israeli nation residing in Zion.⁶⁷ It serves the moderate and radical Left as well, even Prof. Shapira and Yossi Sarid, because in a totalitarian democracy which distinguishes between friend and foe – the friend being Azmi Bishara and Yassir Arafat, and the enemy being the Jew faithful to tradition and the Israeli people, to the Torah of Israel and the Land of Israel – we do not all have the right to exist.

Summary

In academic literature, the traditional claim is that democracy is an undefined concept which has numerous contradictory definitions. This is also true of "liberal democracy". Fania Oz-Sulzberger describes the situation in this way:

Liberal democracy is often perceived as a combination which overcame its rivals and the limitations of its components. There are those who view it as **the** (with emphasis on the) victorious ideology of the modern era. There are those who see it as a comprehensive system which is above all ideologies, and the key to the organization and ordering of different and contradictory world-views.⁶⁸

It is appropriate to point out that even those who prefer one ideological approach (of the two described above), they interpret it according to a neutral model and do not intend to delegitimize the competing ideology (for example, the conservative or neo-conservative ideology in the United States). And even if those who disagree with this approach, claiming that neutrality among liberals is only a "masquerade" and it is actually an ideology like any other, precisely the need to use this costume speaks for itself. Its meaning is that it is impossible to profess liberal democracy while at the same time negating the legitimacy of other ideologies and philosophies.

This is the way in which the problem under discussion is presented in Western academic literature, and sometimes even in Israeli academic literature. However, wonder of wonders, when it comes to public discourse – that which takes place in the Israeli media – the tables are turned and it becomes apparent that the alleged liberal democracy is ideological tyranny which fundamentally rejects any thinking which does not fall into line with the power centers and the hegemony of the common Hebrew liberal from the school of the Left.

This, in the famous spirit of tolerance of familiar democracies and ideologies:

"Popular democracy" of the Eastern bloc and the Third World viewed itself as the fulfillment of an ideal, as it relied on economic equality, abrogation of the right of possession and

social hierarchy. Its attack against "bourgeois", "capitalist" democracy was based on the Marxist critique of political liberalism.⁶⁹

The Israeli experience shows that the above-cited example is just one specific example of fundamentally anti-democratic use of democratic concepts.

Prof. Eliezer Schweid, in his book **Post-Zionist Zionism**, wrote:

In the wake of the Six Day War, a movement of return to Jewish roots awakened in Israeli society, and its various manifestations lingered longer than the exhibits of national enthusiasm which were aroused by the war – on the contrary, they increased after the Yom Kippur War...However, simultaneously, a reverse trend which gained momentum in the eighties began, and eventually succeeded in overcoming the longing for Jewish roots: The polarization in the confrontation over religious Zionism and "religious coercion", and the polarization of the controversy over the "whole Land of Israel" caused the elevation of liberal democracy and its system of principles to the status of a comprehensive philosophy which shapes the personal identity and way of life of the secular Left. **This was the alternative response in the battle against Jewish religious identity on the one hand and national identity on the other** (my emphasis, R.E.).

There is no doubt that this development led to the "discovery" that there apparently is a contradiction between Israel's Jewishness and its democracy...

Liberal democracy was now portrayed not as an ethical structure and framework of a political regime, but rather as a comprehensive philosophy and way of life. The outlook of the secular Left came into focus as a demand that the neo-liberal principles...not only limit and create a framework for dialogue, but **subordinate the religious and national ideals to it** (my emphasis, R.E.). The intention is that democracy **dictate the social-cultural public way of life in the State of Israel.**⁷⁰ (my emphasis, R.E.)

In Western countries and the United States, circles with totalitarian ideologies who often speak in the name of democracy and liberalism exist. In general, these are the various Marxist and

neo-Marxist circles which are unable to profess an ideology of that sort openly due to well-known historical circumstances of the end of this century. Nevertheless, in Europe and America, no real danger exists to democracy on the part of the radical Left circles as they are unimportant, esoteric fringe groups whose influence is limited to one department or another in one of the universities. Noam Chomsky and his circle of foolish adherents are an example of this. The strength of American democracy deeply rooted in the tradition of Anglo-Saxon liberalism is enough to neutralize the danger of the Left which attempts to conceal its totalitarian objectives with a transparent mask of alleged democracy.

In case of an increase in the potential external threat to the country, American democracy, in times of emergency, knows how to stifle radical left-wing movements in their formative stages, by banning them. Not so in our case. The Arab MK Azmi Bishara openly preaches for the destruction of the State of Israel, declares his candidacy for prime minister and is rewarded with the overwhelming support of the radical Left. Another extreme case is the addition of MK Hashem Mahmid to the Security and Foreign Affairs Committee of the Knesset. Bishara, who utilizes the tools made available to him by Israeli democracy in order to destroy Israel from within, was the one who blatantly incited the Arabs of Gaza to murder Jews during the *intifada* and thereafter. Therefore, that which is referred to as liberalism in Israel is nothing more than a method of granting full legitimacy to forces which threaten the existence of the State of Israel from without and within. Radical Left circles which were once on the fringe here as well, gained control first of the general Left and subsequently of the so-called "Right". In an extensive, fundamental process of brainwashing they succeeded in imposing upon the public a complete system of Orwellian semantics. The next stage is to shift from theory to practice. The perennial indoctrination bore fruit. A long line of political failures attests to this fact:

Camp David – Madrid – Oslo – Wye Plantation. As a result, democracy according to the fringe school of the totalitarian Left, that same evil spirit possessing the Jewish people throughout the twentieth century, has emerged from its hole, eroded the national existential purpose, and presented itself as the alternative to Zionism, nationality and Judaism.

This article would not be complete without a comment regarding the process of defeatism and of loss of substance which the Israeli "Right" has undergone – the process, which they euphemistically call "pragmatization", God forbid. This pragmatization led the Likud governments to implement in practice the political ideology of the Left. Consequently, behind the mask of right-wing prime ministers, in fact, the genuine rule of the Left is hiding. It is doubtful whether the leadership of the "Right", which never was accepted by the country's elite (and it is questionable whether it was ever accepted by the general public), is aware of this.

The acquiescence of the "Right" was so complete that it even adopted the semantics of the Left and, therefore, failed in its attempt to create a reasonable public discourse. Furthermore, not only was it unsuccessful in "finding a place in the hearts", but it quickly became the subcontractor for the implementation of the policies of the radical Left on the national level. This resulted in its failure to maintain the Land of Israel and in its willingness to establish a Palestinian state – something which until recently was anathema and was tantamount to national destruction.

The "Right" failed without being aware of it, in the primary battlefield in the post-modern age: the battlefield of "the struggle over the creation and attribution of meanings and definitions to the words and concepts which mark the central phenomena of our lives."⁷¹

Is it really the Left alone which is responsible for the failure which on the bottom line is our common failure? Isn't the upshot of all this that we need a New Right? Both Jewish and democratic; religious and secular; committed to the Land of Israel on both the rational and emotional level; believing in the historic right of the people of Israel to Zion and unembarrassed by its faith, its patriotism and its belief in the Jewish heritage. A New Right, which speaks in concepts used in the Western world but does not relinquish the eternal, sacred concepts of its nation. A New Right, which when it comes into existence, will facilitate the return of the Left to its historic activism in building the State.

We must return to ourselves, "Right" and Left. To return, despite the differences between us, a difference which we must not allow to create a chasm of hostility. We must rip the mask of deceit from our lives, the lie of "democracy" of the artificial, totalitarian liberal

school, which wreaks havoc on our existential purpose. We shall overcome and prevail. We will prevail, with God's help, on our own, with the help of a free and courageous spirit, freedom of thought and a rational analysis of the historic situation■

BIBLIOGRAPHY

- Almog, Oz, "The Democratic Faith", **Panim**, Vol. 2, 1977.
- Ben-Ami, Shlomo, **A Place for All**, 1998.
- Ben-Sira, Zev, **Zionism Versus Democracy**, 1995.
- Berdyaev, N., **Istoky i Smisl Ruskogo Komunisma**, 1990.
- Beres, Louis Rene, "The Oslo Accords in the Eyes of International Law", **Nativ**, January-February, 1997.
- Dotan, Shmuel, **Reds in the Land of Israel**, 1996.
- Epstein, Raya, "Israeli Bolshevism in the Guise of Liberal Democracy", **Nativ**, March 1997.
- Feiglin, Moshe, **When There Are No One Men**, 1998.
- Finer, H., **Theory and Practice of Modern Government**, 1949.
- Hazoni, Yoram, "The Jewish Source to the Western Tradition of Civil Disobedience", **Tchelet**, Vol. 4, 1998.
- Holden, B., **The Nature of Democracy**, 1974.
- Kasher, Asa, "The Democratic Obligation to Strive for Peace", **Peace: Legal and Other Aspects in Memory of Yitzhak Rabin**, Legal Research Projects, Bar-Ilan University, 1998.
- Livne, Elazar, **Israel and the Crisis of Western Civilization**, 1972.
- Medad, Yisrael, Pollack, Eli, "Broadcast Media in Israel: News Report or Management and Direction of the News?", **Nativ**, June 1998.
- Naess, A., **Democracy, Ideology and Objectivity**, 1956.
- Nozick, R., **Philosophical Explanations**, 1984.
- Oz-Sulzberger, Fania, "Liberal Democracy: An Historic View of a Complicated Matter", from **Culture and Democracy**, Vol. 1, Bar-Ilan University Publishers, Ramat Gan, 1999.
- Schattschneider, E., **The Semi-Sovereign People**, 1960.
- Schweid, Eliezer, **Post-Zionist Zionism**, Zionist Library Publishers, The World Zionist Federation, Jerusalem, 1996.

Shapira, Yonatan, **Society Held Hostage by Politicians**, 1996.

Shochetman, Eliav, "The Oslo Accords in the Eyes of Israeli Law", **Nativ**, January-February, 1997.

Stav, Arie, "When I See the Ultra-Orthodox, I Understand the Nazis", *Self-Hatred in Words and Drawings*, **Nativ**, January-February, 1997.

Talmon, Ya'akov, **Political Messianism, the Romantic Stage**, 1965.

Talmon, Ya'akov, **The Beginning of Totalitarian Democracy**, 1987.

Yaziv, Gadi, "Social Lexicon", **Discourse**, Sifriyat Hamenahel, 1998.

ENDNOTES

- ¹ Oz Almog, "The Democratic Faith" **Panim**, vol. 2, May, 1997, p. 10.
- ² *ibid.*
- ³ *ibid.*
- ⁴ *ibid.*
- ⁵ *ibid.*, p. 11.
- ⁶ *ibid.*
- ⁷ *ibid.*
- ⁸ *ibid.*, p. 10.
- ⁹ *ibid.*, p. 11.
- ¹⁰ *ibid.*, p. 12.
- ¹¹ *ibid.*
- ¹² *ibid.*, pp. 12-13.
- ¹³ *ibid.*, p. 16.
- ¹⁴ *ibid.*, p. 19.
- ¹⁵ Ya'akov Talmon, **The Beginning of Totalitarian Democracy**, Zemora-Bitan, Tel Aviv, 1987.
- ¹⁶ *ibid.*, p. 20.
- ¹⁷ *ibid.*, p. 31.
- ¹⁸ *ibid.*, pp. 32-33.
- ¹⁹ Udi Lavel, "Socrates in the Reserves", **Yediot Aharonot**, "7 Days", October 31, 1997. This wide-ranging article was devoted to the personality and activities of Prof. Kasher.
- ²⁰ Left-wing propagandists who shatter Zionist and Jewish "myths", do this in order to make room for new myths instilled into the public consciousness and their own. Primary among them are the myth of "peace" and the myth of "democracy" and the relationship between them in terms of post-Zionist mythology. This trend is especially prevalent in the writings of Asa Kasher. See, for example: Asa Kasher "The Democratic Obligation to Strive for Peace", from **Peace: Legal and Other Aspects in Memory of Yitzhak Rabin**, Legal Research Projects, Bar-Ilan University, 1998, pp. 343-361.

²¹ Shlomo Ben-Ami, **A Place for All – Eli Bar-Navi Speaks with Shlomo Ben-Ami**, United Kibbutz Publishers, Tel-Aviv, 1998.

²² *ibid.*, p. 293.

²³ *ibid.*, pp. 395-396.

²⁴ *ibid.*, pp. 233, 303.

²⁵ *ibid.*, p. 303. Dissatisfaction from reliance on "peace" stems from the fact that Netanyahu "stole" the "peace" from the "peace" camp. In contrast to Asa Kasher, Prof. Ben-Ami's pragmatism is not affected by myths. He, therefore, outlines a new path which will guarantee eternal, not transient, victory for the Left. This avant-garde vision is that which guides him in his "social" platform as well.

²⁶ *ibid.*, p. 292.

²⁷ *ibid.*

²⁸ *ibid.*, pp. 301-329.

²⁹ *ibid.*, pp. 233-299.

³⁰ So, for example, regarding Russian immigrants. If they do not support the "right camp", they are characterized as "Russians", products of a totalitarian regime. So too Prof. Ben-Ami: "There is a conspicuous Zionist-nationalist faction there which is difficult to penetrate. It could be a result of life in a regime which educated one to have strong identities but we must arrive at a dialogue. In any case, we must insist and break through.

³¹ *ibid.*, p. 302.

³² *ibid.*

³³ Ya'akov Talmon, **The Beginning of Totalitarian Democracy**, p. 3.

³⁴ *ibid.*, pp. 8-10.

³⁵ *ibid.*, pp. 3, 7, see also: Ya'akov Talmon, **Political Messianism, The Romantic Stage**, Am Oved and Dvir Publishers, Tel Aviv, 1965.

³⁶ Ya'akov Talmon, **The Beginning of Totalitarian Democracy**, p. 1.

³⁷ Elazar Livne writes as follows:

In the thirties and forties, the left-wing socialist, Zionists in Israel declared, that the Soviet Union is their "second homeland". They intended to identify ideologically which in no way compromised their day-to-day devotion to the Zionist effort.

Later, Livne claims, the Left exchanged their "second homeland" for Western culture:

Israelis view the liberal West as their spiritual homeland, and they impose its transient concepts and its assessments of actuality, though they do not characterize it as a second homeland, its influence upon them is much greater than the influence which the Soviet legends and lore had on the communist adherents of a generation ago.

Elazar Livne, **Israel and the Crisis of Western Civilization**, Schocken Publishers, Jerusalem and Tel-Aviv, 1972, p. 89.

³⁸ See, for example, A. Naess, **Democracy, Ideology and Objectivity**, 1956, p.15. Naess discovered 422 definitions for the term "democracy", p. 30.

³⁹ *ibid.* p. 21.

⁴⁰ See concerning this, for example, Naess, *ibid.*, Holden, 1974, Schattschneider, 1960 and others.

⁴¹ See: H. Finer, **Theory and Practice of Modern Government**, 1949, pp. 67-70.

⁴² Zev Ben-Sira, **Zionism Versus Democracy**, J.L. Magnes Publishers, Hebrew University, Jerusalem 1995, p. 16.

⁴³ "Hizbullah is a national liberation movement of the first order. Lebanon will be a graveyard for anyone who invades its land as an enemy," MK Hashem Mahmid on February 25, 1999 in a lecture before Arab students at the University of Haifa. In a meeting of the "United Arab Students", additional Arab MKs participated along with Arafat's advisor, Ahmed Tibi, who called for the Arab parties to unite. Mahmid said that he hopes "that the whole Arab nation follow in the footsteps of the Hizbullah". He noted that 250 million Arabs in neighboring Arab countries are awaiting the outcome of the elections in Israel. He warned against Arab citizens giving their support to Zionist parties "instead of to the Arab unity". **Hazofe**, February 26, 1999.

⁴⁴ Rafael Cohen-Almagor, **The Limits of Tolerance and Freedom, Liberal Theory and the Struggle Against Kahanism**, Nevo Publishers, Jerusalem, 1994, pp. 70-71.

⁴⁵ See: Robert Nozick, **Philosophical Explanations**, 1984, pp. 505-506.

⁴⁶ Rafael Cohen-Almagor, *ibid.*, p. 93.

⁴⁷ Baruch Kimmerling, "This is Their Land", **Ha'aretz**, September 6, 1995.

- ⁴⁸ Moshe Zimmerman, "The Weimar Writing on the Jerusalem Wall", **Ha'aretz**, September 6, 1995.
- ⁴⁹ **Ha'aretz**, December 23, 1993.
- ⁵⁰ Ron Breiman, "Who is a Fascist?", **Ha'aretz**, January 25, 1999.
- ⁵¹ See for example, Arie Stav, "When I See the Ultra-Orthodox, I Understand the Nazis, Self-Hatred in Words and Drawings", **Nativ**, January-February 1997, pp. 45-49.
- ⁵² Yonatan Shapira, **Society Held Hostage by Politicians**, Workers Library, 1996, Tel-Aviv, p. 20.
- ⁵³ *ibid.*
- ⁵⁴ "...Politicians have become the ideologues of the new society. They, and not the intelligentsia, they and not the writers, the journalists or the lawyers. The ideology was an important source of their power, and therefore, they were reluctant to deposit it in the hands of others." *ibid.*, p. 20.
- ⁵⁵ *ibid.*, p. 48.
- ⁵⁶ *ibid.*, p. 50.
- ⁵⁷ *ibid.*, p. 51.
- ⁵⁸ *ibid.*, p. 24.
- ⁵⁹ *ibid.*, p. 25.
- ⁶⁰ *ibid.*, p. 24.
- ⁶¹ *ibid.*, p. 25.
- ⁶² *ibid.*, p. 122.
- ⁶³ **Ha'aretz**, May 29, 1998.
- ⁶⁴ *ibid.*
- ⁶⁵ *ibid.*
- ⁶⁶ Yonatan Shapira, *ibid.*, pp. 20-21.
- ⁶⁷ As a political system and a form of government, it serves the whole society and all of its component groups, and certainly the Right no less than the Left, and the religious no less than the secular. See: On the Jewish sources of liberalism: Yoram Hazoni, "The Jewish Source for the Western Tradition of Civil Disobedience", **Tchelet**, vol. 4, 1998, pp. 14-56.

⁶⁸ Fania Oz-Sulzberger, "Liberal Democracy: An Historic View of a Complicated Matter", from **Culture and Democracy**, vol. 1, Bar-Ilan University Publishers, Ramat Gan, 1999.

⁶⁹ Fania Oz-Sulzberger, *ibid.*, p. 125.

⁷⁰ Eliezer Schweid, **Post-Zionist Zionism**, World Zionist Library Publishers, Jerusalem, 1996, p. 52.

* Editor's note: So, for example, the American "Peace Now" which functioned primarily on the East Coast was disbanded with the outbreak of WWII. The movement was banned, its offices confiscated and its leaders imprisoned.

* Editor's note: Bishara proudly displayed a petition signed by 75 Israeli intellectuals who supported his candidacy and ideas.

⁷¹ Gadi Yaziv, "Social Lexicon", **Discourse**, Sifriyat Hamenahel, 1998, p. 228.

THE
ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH
(ACPR)

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810, Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

The **ACPR** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR) PUBLICATIONS * ACTIVITIES

STATEMENT OF AIMS

Written by the Center's Steering Committee

POLICY PAPERS

◆ Published

□ Scheduled

* Included in the book: **Israel at the Crossroads**

** Included in the book: **Ballistic Missile Defense: The Threat and the Response**

▲ To be published in the book: **Israel and a Palestinian State: Zero Sum Game?**

⌘ To be published in the book: **Syria: The Threat and the Response** (tentative title)

◆No. 1 Arab Anti-Semitism in Cartoons - After "Peace"	Arieh Stav
◆No. 2 Why Defense Expenditures Should Be Linked to the GDP	The Center's Steering Committee
◆No. 3 The Oslo Accords - Legal Aspects (Published in Hebrew)	Eliav Shochetman
◆No. 4 From "One Dunam and Then One More" to "Territory for Peace"	Arnon Soffer
◆No. 5 At What Price the Golan Heights?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 6 Egypt's True Defense Expenditures - 2.7 or 14 Billion Dollars?	Shawn Pine
◆No. 7 The (Non)Secure Passage	Aharon Klieman
◆No. 8 Arafat's Peace	Yossef Bodansky
*No. 9 Israel at the Crossroads	Arieh Stav
*No. 10 Trends in Israel's Defense Budget: The Growing Threat Potential vs. The Diminishing Response Capacity	Martin Sherman
*No. 11 Has the Peace Process Reaped Economic Dividends?	Eliyahu Kanovsky
*No. 12 The Customs Union between Israel and the Palestinian Authority	Talia Einhorn
*No. 13 Talking "Peace"; Preparing for War	Moshe Sharon
* No. 14 Israel 2000 - How Will It Fare If Shrunk to its 1967 Borders?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 15 Czechoslovakia 1938 - Israel Today	Arieh Stav
◆No. 16 Arab-Israel Peace Agreements Since Camp David	Eliyahu Kanovsky
◆No. 17 Arafat, The World's "Blind Spot"	Rachel Ehrenfeld
◆No. 18 Arafat's "Peace Process" (Paper # 8, revised and updated)	Yossef Bodansky
◆No. 19 Paradigms of Peace for the Middle East	Martin Sherman

- No. 20 The Fate of the Settlements in Light of the Oslo Accords
(ACPR Colloquia) Haim Gvirtzman, et al.
- ◆No. 21 Arab Territorial Continuity as a Focus of
the Middle East Conflict Ilan Asya
- ◆No. 22 The Dialectic of Self-Hatred in Israel Arie Stav
- ◆No. 23 Grand Strategic Thinking for Israel Yehezkel Dror
- ◆No. 24 The Ultimate Enemy - Jews Against Jews Netta Kohn Dor-Shav
- ◆No. 25 Israel's Survival Imperatives: The Oslo Agreements
in International Law Louis Rene Beres
- ◆No. 26 The Israel - Jordan Agreement - A Missed Opportunity Raphael Israeli
- **No. 27 The Missile Threat Against Israel Azriel Lorber
- **No. 28 Missiles, Defense and Israel
(reprinted with permission from the Institute for
Advanced Strategic and Political Studies, Jerusalem) Angelo M. Codevilla
- **No. 29 The Chemical and Biological Threat Dany Shoham
- **No. 30 The Failure of the MTCR in the Middle East Gerald Steinberg
- **No. 31 No Room for Error in a Minuscule Country -
The Case for Enhanced Anti-Theater
Ballistic Missile Defense (TBM) Yoash Tsiddon-Chatto
- **No. 32 The Israeli Arrow Project (IAI Press Release)
- **No. 33 The BPI as an Alternative Reuven Pedatzur
- **No. 34 Boost Phase Intercept of Ballistic Missiles Dan Rosen
- **No. 35 IBIS (Israeli Boost Intercept System) -
A General Introduction Moshe Guelman
- **No. 36 IBIS - A Critique Danny Leshem
- **No. 37 The Aegis Option: How to Provide Near-Term,
Cost-Effective Missile Defense to Both Israel and America Frank Gaffney
- **No. 38 The Airborne Laser (ABL) - The American View of BPI
(reprinted with permission from Spectrum, Sept. 97) Geoffrey E. Forden
- **No. 39 European Perspectives on Missile Defense David Gates
- **No. 40 System Perspective - The Danger of Fragmented Thinking Yehezkel Dror
- **No. 41 BMD - The Israeli Case: Strategy by Default Arie Stav
- ◆No. 42 Population Dispersal - The Next Zionist Challenge (in Hebrew) Arnon Soffer
- ◆No. 43 Chemical and Biological Terrorism:
An Intensifying Profile of a Non-Conventional Threat Dany Shoham

- **No. 44 Airborne Intercept:
Boost- and Ascent-Phase Options and Issues** **David Vaughan et al.**
- ◆No. 45 Jordanian-Israeli Strategic Partnership
in Historical Perspective **Alexander Bligh**
- ◆No. 46 The Evolution of Chemical and Biological Weapons in Egypt **Dany Shoham**
- ◆No. 47 Israeli-Turkish Strategic Cooperation **Meltem Müftüler-Bac**
- ◆No. 48 After Oslo - The Quest for Political Stability -
A "Politically Incorrect" Paper on an Apparently
Correct Solution **Yoash Tsiddon-Chatto**
- **No. 49 The Operative Response to the TBM Threat** **Haim Assa**
- ◆No. 50 Israeli Media -
Reporting the News or Setting the Agenda **Yisrael Medad and Eli Pollak**
- **No. 51 Defense Against Ballistic Missiles:
The Threat By Rogue Regimes To The World Order** **Uzi Landau**
- ▲No. 52 The Implementation of UN Resolution 520:
The Movement for a Multi-Lateral Withdrawal
from Lebanon **Mordechai Nisan and Walid Phares**
- ◆No. 53 The Israeli Death Wish: A Study in the
Jewish Attitude Toward National Sovereignty **Arieh Stav**
- ▲No. 54 The Beginning of the End **Yosef Ben-Shlomo**
- ▲No. 55 Two and a Half Palestinian States **Raphael Israeli**
- ▲No. 56 A Disaster Foretold:
The Strategic Dangers of a Palestinian State **Aharon Levran**
- ▲No. 57 Palestinian Ideology and Practice - 5 Years after Oslo **Moshe Sharon**
- ▲No. 58 Israel and the Jews
in the Schoolbooks of the Palestinian Authority! **Shlomo Sharan**
- ▲No. 59 Arafat's Independent "Palestine":
Defense/Military Impact on Israel **Yoash Tsiddon-Chatto**
- ▲No. 60 When Palestinian Forces Attack the Outskirts of Tel Aviv **Yuval Steinitz**
- ▲No. 61 Israel: Judea, Samaria and Modern Arms **Edward Sturm**
- ▲No. 62 The Hydro-Political Implications of the Oslo Agreements:
An Israeli Perspective **Martin Sherman**
- ▲No. 63 The Geographic Aspect of a Palestinian State **Arnon Soffer**
- ▲No. 64 Educating Palestinian Children in the Post Oslo Era **Raphael Israeli**
- ▲No. 65 The Israeli Arabs and a Palestinian State **Haggai Huberman**
- ▲No. 66 Fighting Terror and Winning **Binyamin Netanyahu**

- ^No. 67 Why Demilitarization is Not the Remedy:
Israel, Palestine and International Law Louis Rene Beres
- ^No. 68 A Palestinian State and the State Department Ezra Sohar
- ^No. 69 The EU View of a Palestinian State Christopher Barder
- ^No. 70 Israel, A Palestinian State and the Middle East:
Plus Sum Potentials Yehezkel Dror
- ^No. 71 Bi-National Realities versus National Mythologies:
The Death of the Two States Solution Ilan Pappé
- ^No. 72 Palestinian Expectancy in the Image of Zionism Aharon Ben-Ami
- ^No. 73 Rabin: "Palestine Will Rise Upon the Ruins of Israel" Arieh Stav
- ^No. 74 Palestinian State - Database and Documents ACPR Staff
- ◆No. 75 Myopic Vision: Israeli Withdrawal from the Golan Heights
and the Prospects for War with Syria Shawn Pine
- No. 76 Arab Anti-Semitism as Mirrored in
the Leading Newspapers of the Arab World Nir Zoreff
- ◆No. 77 A Petition to Annul the Interim Agreement Howard Grief
- ◆No. 78 Israel's Alternative Policy in Lebanon Walid Phares
- ◆No. 79 Making Votes Count: They Don't in Israel! Paul Eidelberg
- ^No. 80 Should America Guarantee Israel's Safety? Irving Moskowitz
- ^No. 81 Aspects of Religion, Culture and Rhetoric in PLO Strategy Mordechai Nisan
- ^No. 82 A Palestinian State and the Israeli Public Opinion Sarit Yalov
- ◆No. 83 Christian Decline and Models of Lebanon Mordechai Nisan
- ◆No. 84 Ideological Tyranny in the Guise of Democracy Raya Epstein
- ^No. 85 Projected Psychological Consequences of the
Hypothetical Establishment of a PLO State Netta Kohn Dor-Shav
- ^No. 86 Report on Arab First-Strike Preparations in YESHA Mordechai Sones
- ^No. 87 Scenario of the Coming War
in the Middle East Yossef Bodansky and Forrest S. Vaughan
- ◆No. 88 Advocacy Journalism and the Politically Correct Yedidya Atlas
- ◆No. 89 Indo-Israeli Strategic Cooperation as an
American National Interest Martin Sherman and M.L. Sondhi
- ⌘No. 90 Syria and Israel: The Strategic Angle Aharon Levran
- ⌘No. 91 Chemical and Biological Weapons in Syria Dany Shoham
- ⌘No. 92 The Teheran-Damascus-Hizbullah Angle Daniel Leshem

№No. 93 Syria's Economic Mess: Its Possible Impact on Peace with Syria	Eliyahu Kanovsky
№No. 94 How the Syrians Overthrew the Christian Sovereignty in Lebanon	Mordechai Nisan
№No. 95 Syria and Narco-Terrorism	Rachel Ehrenfeld
№No. 96 Syrian Arms and Military Expenditures	Shawn Pine
№No. 97 Megatrends in the Middle East	Arieh Stav

BOOKS

1. **אסטרטגיה מדינית בעידן של טירוף מערכות** – A compilation of 50 research studies, essays and database. Probably the most comprehensive study ever done in Israel on strategic issues. Released by Modan Publishers in March 1997 in Hebrew.
2. **ISRAEL AT THE CROSSROADS**: ACPR Publications, 1997 – A compilation of policy papers (9-14) which were presented before a Congressional Hearing in October 1997.
3. **איום ומענה טילים בליסטיים** – A compilation of 17 papers by experts in their respective fields. The most comprehensive study published on this issue. Published by Yediot Ahronot Publishers, 1998 in Hebrew.
- 3a. **BALLISTIC MISSILES - THE THREAT AND THE RESPONSE** – Published by Brassey's (UK) in 1999 in English.
4. **PEACE: THE ARABIAN CARICATURE: A Study of Anti-Semitic Imagery** – by Arieh Stav, Gefen Publishing House, May 1999 (published in Hebrew in 1996).
5. **ISLAMIC ANTI-SEMITISM AS A POLITICAL INSTRUMENT** – by Yossef Bodansky, ACPR Publications, 1999.

6. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE: ZERO-SUM GAME?** – A compilation of 20 papers by experts in their respective fields, planned to be published in early 2000.
7. **A CONCUBINE IN THE MIDDLE EAST- American-Israeli Relations** – by Dr. Ezra Sohar, published by Gefen Publishing House in September 1999.
8. **THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL** – by Professors Shlomo Sharan and Ervin Birnbaum, ACPR Publications, 1999.
9. **SYRIA - THE THREAT AND THE RESPONSE*** (*Tentative title) – A collection of material by Israeli and foreign experts on the implications of a State Department plan to remove the status of "Terror-Supporting State" from Syria. Planned for release in early 2000.
10. **ISRAEL: STRATEGIC PARADIGMS AND DEFENSE DOCTRINES** – Planned for release in Summer 2000.

PERIODICAL

NATIV

A JOURNAL OF POLITICS AND THE ARTS

As ***NATIV*** enters its thirteenth year of publication, the bi-monthly journal, which serves as the official publication of the Center, boasts a collection of over 1,000 papers written by experts in their various fields.

"Nativ is a high-brow, multi-disciplinary periodical, unparalleled in its kind in Israel."

Moshe Arens

ACPR COLLOQUIA and FORUMS*

*Transcripts of the some of these proceedings are available.

1. **IS THE ARAB WORLD READY TO ACCEPT ISRAEL IN THE REGION?**
2. **THE OSLO PROCESS AND THE FATE OF THE JEWISH SETTLEMENTS IN JUDEA AND SAMARIA.**
3. **THE US-ISRAEL RELATIONSHIP: Has it Changed from a "Strategic Asset" to a "Political Liability"?**
4. **THE ECONOMIC ASPECTS OF THE PEACE PROCESS:** A Hearing before the Joint Economic Committee (JEC) of the American Congress, under the chairmanship of Congressman Hon. Jim Saxton.
5. **THE JOINT CHIEFS OF STAFF MAP FOR MINIMUM BORDERS OF ISRAEL AND THE PEACE PROCESS.**
6. **MEGATRENDS IN THE MIDDLE EAST: PROLIFERATION OF WEAPONS OF MASS DESTRUCTION AND ISLAMIC FUNDAMENTALISM:** A Round Table Discussion held in Washington, DC, at the invitation of Congressmen Hon. Bill McCollum and Hon. Jim Saxton.
7. **FIVE YEARS SINCE THE OSLO AGREEMENTS:** A Look at the Consequences.
8. **AN ISRAELI REPONSE TO THE DECLARATION OF A PALESTINIAN STATE: IMMEDIATE ANNEXATION OF THE JORDAN VALLEY, WESTERN SAMARIA AND THE GREATER JERUSALEM AREA.**
9. **WHEN PALESTINIAN FORCES ATTACK THE OUTSKIRTS OF TEL AVIV:** Based upon the paper written by Dr. Yuval Steinitz of the University of Haifa.
10. **BALLISTIC MISSILES: THE THREAT AND THE RESPONSE.**
11. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE - ZERO SUM GAME?**

12. **CHRISTIAN DECLINE AND MODELS OF LEBANON:** Based on the paper written by Dr. Mordechai Nisan of the Hebrew University in Jerusalem.
13. **THE GOLAN HEIGHTS - THE DAM IN THE FACE OF THE AVALANCHE:** Held in Katzrin (Golan), (Sept. 99). Presentations dealing with Israel, the Golan Settlements and a potential peace agreement, including a look at the US angle to such an accord. Held in conjunction with the Golan Residents' Committee.

IDEOLOGICAL TYRANNY IN THE GUISE OF DEMOCRACY

Recently, the trend, both in academic literature and in practice, towards portraying democracy as a comprehensive alternative to the Jewish and Zionist character of the State of Israel is becoming more and more apparent. Thus, anti-Zionist and, essentially anti-democratic circles use the concept "democracy" in order to destroy the character of the Jewish State which was established through an arduous and bitter struggle in the wake of the Holocaust. In contrast to other historical instances in which the manipulation of democratic tools led to the destruction of democracy, in the present Israeli circumstance, anti-democratic forces which portray themselves as the personification of democracy, employ democracy in a manner which not only brings on its own destruction but the destruction of the State of Israel as well. Thus, in an extremely consistent manner, the flight of Jews from Judaism in the Land of Israel, in direct, overt cooperation with the declared enemies of the Jewish People, finds its cruel expression.

Dr. **Raya (Raisa) Epstein** received her doctorate in Political Science and Philosophy from the University of Moscow. Dr. **Epstein**, a frequent contributor to *Nativ*, has published widely in Israel and abroad, specializing on the subject "Totalitarianism: Its Ideological, Cultural and Political Foundations".

THE **ARIEL**
CENTER FOR POLICY RESEARCH

ISBN 965 90239 6 0

Copyright © ACPR Publishers November 1999

ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH

(ACPR)

YITZHAK RABIN:
**"...PALESTINE WILL
RISE UPON THE RUINS
OF THE STATE OF ISRAEL "**

By
ARIEH STAV

למחקרי מדיניות

מרכז אריאל

ACPR POLICY PAPER
No. 73

YITZHAK RABIN:
"...PALESTINE WILL
RISE UPON THE RUINS
OF THE STATE OF ISRAEL "

By
ARIEH STAV

THE ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR)

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810 Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

BOARD OF DIRECTORS

Mr. Eliahu Aloni
Mr. Ted Arison*
Mr. Yossi Ben-Aharon
Dr. Ernest Bloch
Mr. Yossef Bodansky
Ambassador Moshe Gilboa
Mr. Haim Haham
Mr. Mordechai Kreiner
Dr. Uzi Landau
Prof. Tsvi Ophir
Mr. Yitzhak Shamir
Mr. Yair Shamir
Mark Zell, Esq.

CHAIRMAN, SPECIAL PROJECTS

Yoram Ettinger

DIRECTOR

Arieh Stav

ADVISORY COUNCIL

Prof. Moshe Arens, Israel
Prof. Yosef Ben-Shlomo, Israel
Prof. Louis René Beres, USA
Prof. Paul Eidelberg, USA
Mr. Michel Gurfinkiel, France
Prof. Israel Hanukoglu, Israel
Prof. Gustav Hendriksen, Sweden
Prof. Arieh Hillman, Israel
Prof. Raphael Israeli, Israel
Mr. Shmuel Katz, Israel
Prof. Eugene Rostow, USA
Prof. Eliav Shochetman, Israel
Mr. Moshe Shamir, Israel
Prof. Moshe Sharon, Israel
Dr. Martin Sherman, Israel
Prof. Ezra Sohar, Israel
Col. Yoash Tsiddon-Chatto, Israel
Prof. William Van Cleave, USA

*deceased

The **Ariel Center for Policy Research (ACPR)** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ISBN 965 90239 8 7

Copyright © **ACPR Publishers** January 2000

Director of Publishing: Leah Kochanowitz

YITZHAK RABIN:
***“...PALESTINE WILL
RISE UPON THE RUINS
OF THE STATE OF ISRAEL ”***

Arieh Stav

Arieh Stav is the Director of the **Ariel Center for Policy Research**, as well as Editor of **Nativ**, a bi-monthly periodical on politics and the arts. The most recent books which he has written and edited include: **Israel at the Crossroads**, (ACPR Publishers, 1997); **Israel's Strategic Policy Options: Towards the Year 2000**, (Hebrew), (Modan Publishers, 1997); **Peace: The Arabian Caricature, A Study of Anti-Semitic Imagery**, (Gefen Publishing House, 1999); **Ballistic Missiles - The Threat and the Response**, (Hebrew, Yediot Aharonot Publishers, 1998), in English (Brassey's [UK] Ltd., 1999) as well as his Hebrew translation of the French epic **La Chanson de Roland - Decoding of a Hidden Text**, (Tammuz Publishers, 1999).

This paper is a chapter from the **ACPR's** soon-to-be-published book entitled: **Israel and a Palestinian State - Zero Sum Game?**

The opinions expressed herein are solely those of the authors and do not necessarily reflect the views of the members of the **ACPR**.

The **ACPR** permits quotation of the material herein without permission, provided that the **ACPR** is credited as the source. The **ACPR** requests a copy of any such use.

Additional copies of this and previous studies are available from the **ACPR's** office.

Executive Summary

The political process transpiring in the Middle East since the Madrid Conference (November 1991), and with greater intensity since the signing of the Oslo Accords (September 1993), is referred to by many as "the peace process". Its essential characteristic, as defined by American Presidents Bush and Clinton, is the principle of "territory for peace". In other words, it is incumbent upon Israel, the sole democracy in the Semitic domain, which occupies 1/500 of the area occupied by the Arab countries, to relinquish the one commodity which it is lacking – territory. The Arab tyrannies, on the other hand, are being asked to deliver in return the sole commodity of which they have none – peace. Consequently, from the State of Israel's perspective, a radical step is being recommended; one which is liable to bring Israel to the threshold of peril, as the withdrawal to the 1967 borders or to their proximity, will restore Israel to the situation from which it was forced to launch a preemptive strike in order to free itself from the "Auschwitz borders" (as Abba Eban characterized them at the time).

Thus, Israel is the first country in history defeated by terrorism which was transformed from being a tactical nuisance to a strategic threat. The establishment of a Palestinian state on the outskirts of Tel Aviv is designed to serve as a springboard for the destruction of the Jewish state. This is the open, declared intention of the Arab world as it manifests itself in the "phased plan" adopted by the Palestinian National Council in its session in Cairo in June 1974. The plan was ratified by the Arab League (at the initiative of the then President of Egypt, Anwar el-Sadat), and consequently it obligates all league members.

In Oslo, the Israeli government signed an agreement with a "criminal organization" - as defined then and now by Israeli law - which was, at the time of the signing and remains today, committed to the destruction of the State of Israel as defined by its name: the "Palestine Liberation Organization"; by its constitution, "The Palestinian Charter"; by its political platform, "the phased plan" which portrays the state as a springboard for the destruction of Israel by the Arab countries; by the constitution of Fateh which is the dominant element in the nascent Palestinian state and its anticipated ruling party; and also by its emblem, which is a map of the entire western Land of Israel with no trace of Israel.

Therefore, immediately upon its establishment, the Palestinian state will act according to its constitutional, political and religious commitments. The first four steps which will be taken by "Palestine" upon its establishment will be to:

1. Set its borders to correspond with the 1949 cease fire lines (the June 4, 1967 borders).
2. Sign military cooperation agreements with the Arab countries in order to facilitate the "phased plan" and to draft a regular army.
3. Execute a campaign of ethnic cleansing of Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza.
4. Take steps towards the implementation of UN resolutions 181 (partition borders) and 194 which obligates Israel to repatriate the 1948 war refugees.

It is worth noting that the Palestinian state will be the beneficiary of massive support from the international community for sections 1, 3 and 4 as the "partition borders" are the only borders recognized by the UN. Furthermore, the UN declared that the Jewish settlements in Judea, Samaria and Gaza violate the Fourth Geneva Convention, therefore defining the settlers as "war criminals" and, repeatedly sanctions the 1948 refugees' "right of return". As for section 2, the Israeli contention that Israel will demand the demilitarization of the Palestinian state is not only without foundation in international law, but, practically, even if it so desired, Israel lacks the capability to enforce it.

The return to the 1967 borders will effect a series of failures, among them: The loss of 70 percent of the water supply in a semi-arid state; loss of strategic assets in Judea, Samaria and the Golan resulting in the concurrent loss of its nuclear deterrence; loss of American support; Israel has already been transformed from a strategic asset to a "political liability"; loss of the national *raison d'état* since the willingness to relinquish Jerusalem, Judea and Samaria the cradle of the Hebrew nation and the very foundation of Zionism will empty Zionism of its content; loss of an opportunity to establish an Israel-India-Turkey axis which might have rendered impotent the most dangerous development in the geo-strategic alignment: Muslim hegemony in the Middle East. Each of the above failures, standing alone, poses a serious threat, in tandem they will position Israel on the threshold of oblivion■

YITZHAK RABIN: “...PALESTINE WILL RISE UPON THE RUINS OF THE STATE OF ISRAEL.”

The principle of national self-determination as proffered by the Israeli Arabs, is nothing other than an ideological cover for the constant, unchanging Arab demand to destroy the State of Israel and establish an Arab state in its place.

Hans J. Morgenthau¹

“Secular, democratic Palestine” will rise upon the ruins of the State of Israel... A Palestinian state...will be a time bomb which will draw the Arab world into war.

Yitzhak Rabin²

The Arabs foster the separate Palestinian nationalism and the myth of “restoring the rights of the Palestinian nation” within the territory of the State of Israel and in its stead, in order to destroy Israeli nationalism. The Palestinian national demand is designed to abrogate the existence of the State of Israel and not to coexist with it peacefully.

Shimon Peres³

A. FOREWORD

The political process transpiring in the Middle East ever since the Madrid Conference (November 1991), and even more vigorously since the signing of the Oslo Accords (September 1993), is referred to by many as a “peace process” whose essence, as characterized by the US presidents George Bush and Bill Clinton, is the principle of “territories for peace”. In other words, it is incumbent on Israel, the sole democracy in the Semitic domain, whose area totals 1/500 of

¹ In his book *Politics Among Nations*.

² *Pinkas Sherut* (Hebrew), Tel Aviv, 1979, p. 583; *Ma'ariv*, February 10, 1989.

³ Shimon Peres, in the chapter “Infrastructure for Peace and Security”, *Ka'et Machar* (Hebrew), (trans.: *Tomorrow Is Now*), Tel Aviv, 1978, pp. 215-262.

that of the Arab countries, to divest itself of the one and only commodity that it lacks: territory. The Arab tyrannies, on the other hand, must provide in return the sole commodity of which they have none: peace. From the standpoint of the State of Israel, therefore, it is a radical move that is liable to place the Jewish state on the verge of existential danger, since withdrawal to the 1967 borders or to a line proximate to them will return Israel to the situation from which it was forced to stage a preemptive war so as to liberate itself from the "Auschwitz borders" (as they were characterized by Abba Eban at the time) – except that the situation today is much more grave than the one that existed on the eve of the Six Day War. This is for at least three reasons:

- a. Israel is being pressured to embrace a time bomb – in the form of a Palestinian state on the outskirts of Greater Tel Aviv.
- b. The firepower in Arab hands and the range and accuracy of their weapons (especially in the area of ballistic missiles) have grown immeasurably since 1967.
- c. Since 1967 the ratio of the military balance between the IDF and the Arab armies has increased in Israel's disfavor from 1:3 to 1:5.

On the other hand, not only has the size of the territory remained as it was but the density of the population within it has doubled, an unparalleled danger considering the escalation in the level of weaponry of mass destruction in the possession of Israel's enemies.

For these reasons (to which many others could be added), the Israeli national consensus, until recently, totally negated the principle of "territories for peace" and withdrawal from the Golan Heights, Judea, Samaria, and Gaza. When President Carter suggested his support for the territorial solution for the Arabs of *Eretz Israel*⁴ by adopting the Arab interpretation of UN Resolution 242, then-Prime Minister Yitzhak Rabin reacted sharply, in a manner unimaginable today:

President Carter's statement regarding the withdrawal to the 1967 borders is very grave...it is lacking in both truth and a clear understanding of the facts. This is a vital issue for Israel, and the president's statement, which hurts Israel's position, should be viewed very severely. I cannot agree to this. The response on this issue is explicit, penetrating and unequivocal: no!⁵

Shimon Peres viewed any withdrawal from "the liberated territories of *Eretz Israel*" (in those words) as an existential threat to Israel. At the cornerstone-laying ceremony for the city of Ariel, Peres stated:

⁴ *Eretz Israel*, in this context, refers to the territory between the Jordan River and the Mediterranean Sea.

⁵ In an interview with Dov Goldstein, *Ma'ariv*, March 18, 1977.

The lack of minimal territorial domain will place [Israel] in a situation of total nondeterrence...and will create an unconquerable desire in the Arabs to attack it from all sides and obliterate the Jewish state.⁶

Peres absolutely rejected the idea of a Palestinian state in his book **Tomorrow is Now**.⁷ He writes:

During a war, the borders of the Palestinian state will serve as an ideal springboard for mobile forces to immediately breach Israeli defenses towards the infrastructure vital to Israel's existence, to limit the freedom of action of the Israeli Air Force in Israeli skies, and to shed the population's blood through "masses of artillery positions" proximate to the border. **In the absence of defensible borders, Israel will be annihilated in a war.** (Emphasis added.)

In an article appearing in the **Jerusalem Post**, he writes: "A Palestinian state means...missiles at the gates of Jerusalem...terrorists along the main arteries of our existence."⁸

Amnon Rubinstein, former minister of education and now a prominent member of the ultra-left Meretz Party, spoke in even more caustic terms:

Since the days of Dr. Goebbels, there has never been a similar case in which the interminable repetition of a lie produced such plentiful results, and among all the Palestinian lies there is no greater, more overwhelming lie than the one demanding the establishment of a separate Palestinian state on the West Bank.⁹

Meanwhile, however, the politicians quoted above have undergone a 180-degree about-face, and from a position of rejecting the return to the 1967 borders and a Palestinian state, the three – along with what is referred to as the "Israeli peace camp" – have been transformed into passionate supporters of "territories for peace" and the establishment of such a state.

Rabin and Peres explained the turnabout in their political paths by citing the "changed circumstances" – *rebus sic stantibus* – in the world in general, and in the region in particular, stemming from the end of the Cold War. Yitzhak Rabin, it is true, admitted that in the name of peace "Israel will be required to make heavy and painful sacrifices," but from a historical perspective the price would be worthwhile since:

⁶ The remarks were published in an interview with Hagai Eshed, **Davar**, June 27, 1975.

⁷ *ibid.*, Peres.

⁸ **Jerusalem Post**, April 24, 1975.

⁹ See his article, "Palestinian Lies", **Ha'aretz**, July 30, 1976.

It is our obligation to view the new world as it is today; we must join the journey toward peace, reconciliation, and partnership that is racing forward all over the globe...the entire region has started down the path to peace and we must not miss the train.¹⁰

Peres frequently speaks of the “winds of conciliation and peace that are blowing in the Middle East”. In his book **The New Middle East**, he foresees an economic triangle, modeled after the Benelux countries, consisting of an Israeli-Jordanian-Palestinian federation. In Peres’ federation, a “free, democratic, thriving and constantly changing” government will rule; “the increase in the standard of living and the sweeping economic changes will turn Gaza into the Hong Kong of the Middle East.” Peres’ miracle will result from the combination of Saudi money and Israeli technology.

According to the *newborn* Peres, the “territories under Israel’s control not only do not enhance Israel’s security but serve as a stumbling block to peace by creating tension between the Jewish state and its neighbors.” International guarantees in general and those of the United States in particular will, in his opinion, ensure the proclivity for peace in the Middle East and halt Islamic fundamentalism by creating a coalition of pro-Western countries based on stable regimes such as Saudi Arabia, the Gulf Emirates, Egypt, Jordan, and Syria.

Israel’s role in the process is clear. “Heavy and painful sacrifices” means the irreversible loss of the Jewish homeland – the cradle of the Hebrew civilization and the rationale for Zionism – which are simultaneously strategic assets of the first order.

In contrast to Israel, the Arab side of the equation is to receive everything that is offered at this point and, in return, sign a lengthy series of documents. Since this situation is historically unprecedented (with the exception of agreements signed under strategic abuse, i.e., the Munich Agreement in October 1938 or the capitulation of France in 1940), it is imperative to examine carefully whether the “New Middle East” is in fact a durable concept. Have the Arabs “started along the path toward peace”, and is their readiness to accept Israel in the region not a strategic fraud, but rather an “authentic step toward peace with Israel on the part of those Arab countries, like Jordan and Egypt, that have reached the conclusion that they cannot overcome Israel in a war”?¹¹

This paper aims to analyze the claims of the supporters of the “peace process” in an unbiased manner, in other words, without the self-deception apparatus that is so characteristic of Jewish radicalism, which sees in reality only what it chooses to see.

¹⁰ Yitzhak Rabin in his speech to the Knesset, September 22, 1995, during a deliberation on the ratification of the Oslo agreements.

¹¹ Binyamin Netanyahu in his speech to the Knesset marking the agreement with Jordan, October 26, 1994.

"Clash of Civilizations": Dominant Trends in the Middle East

Three central processes have characterized the Middle East over the past two decades and even more vigorously since the demise of the Soviet Union and the end of the Cold War: the proliferation of the arms race, especially non-conventional weapons; the struggle for hegemony; and Islamic extremism.

The Proliferation of Weapons and the Struggle for Hegemony

The bipolar world alignment was based on the hegemony of the two superpowers, which exercised uncontested leadership. In an alignment of that sort, where the respective treaty organizations held great centralized power, the individual country had very limited maneuverability. Furthermore, in an era when the threat of nuclear holocaust existed, self-restraint as embodied in the principle of MAD (mutually assured destruction) took on even greater significance. This awareness of the possibility of a nuclear holocaust led to the establishment of a system of technical coordination between the two superpowers, such as the "red phone" (hot line) between Moscow and Washington, and of doctrinal coordination, that is, a mutual understanding that weapons of mass destruction and the means of their deployment, namely, ballistic missiles and long-range bombers, would not be supplied to unstable regimes, especially those in the Third World. The bipolar world was, therefore, a sort of insurance policy for the survival of the human race.

With the dissolution of the Warsaw Pact, which marked the end of the Cold War, the superpower hegemony ended. However, whereas the American sphere of influence includes, primarily, the democracies of the Christian West, Moscow's former protectorates outside of the Communist bloc are mainly the Islamic countries: Iran, Iraq, Syria, Sudan, Libya, and Egypt (the latter achieved relatively independent status even before the collapse of the Soviet Union). Excluding Sudan and Libya, these are key countries in the Muslim world. All four have declared their aspirations for hegemony in the Semitic domain and all four are prepared to achieve their goals by the use of force. The Iran-Iraq War, Syria's occupation of Lebanon, Iraq's conquest of Kuwait, the threat of Iranian expansionism in the Gulf region, and the massive Egyptian investments in preparing its army for war with Israel attest to this.

With the collapse of the superpowers' strategic consideration, which was the basis of their restraint in arming their allies, the commercial consideration has become more significant. The far-reaching reduction in NATO military expenditures threatened the collapse of the weapons industry. The severe financial crisis in the former Warsaw Pact countries increased the value of one of the few commodities that these nations could market: weapons. The Middle East, consequently, was inundated with weapons from East and West, sometimes by dumping prices below cost. Even though the decline in oil prices that began in the 1980s minimized the purchasing power of the countries of the region, the

Middle East quickly became the focus of worldwide weapons sales. During the 1990s, on average, the region was on the purchasing end of 42% of all weapons sales worldwide, twenty times the world average.¹² The largest increase occurred after Operation Desert Storm, which provided a significant advantage to American weapons sales to Kuwait, Saudi Arabia, and primarily Egypt. This was the case regarding conventional weapons, which had been supplied primarily by the former Eastern bloc. In the realm of non-conventional weapons, which were supplied primarily by the West headed by Germany, the increase was a good deal more dramatic. The ballistic capability was provided mostly by North Korea and China, but the relatively cheap and available technology for the production of missiles based on the technology of the Soviet Scud series enabled Iraq, Iran, Libya, and Syria to develop, produce, and upgrade their own missiles.¹³ The dimensions of the effort by the Arab countries and Iran to supply themselves with chemical and biological weapons, along with the means to launch them, place them today in third place worldwide in this regard, after the United States and Russia. The lethal capability of the anthrax germ is roughly equivalent to the nuclear destructive capability of the atom bombs dropped on Hiroshima and Nagasaki, definitely sufficient for wars in the Middle East where the distances are relatively short. As a result, even if the Middle East does not go nuclear in the immediate future, the chemical and biological weapons in Arab hands are sufficient to neutralize Israel's nuclear deterrent and to create a locus of potential danger unparalleled since the end of the Cold War.¹⁴

Furthermore, already today, three NATO capitals, Ankara, Athens, and Rome are in ballistic-missile range of Syria, Egypt, and Libya. With the completion of the development of the Shihab-3 in Iran, half of Europe will be within this missile's range, and in 2005, according to Pentagon assessments, Iran and North Korea will have the ballistic-missile capability to threaten America's West Coast. Just for example, had Israel not destroyed the Iraqi nuclear capability (though not the potential) in 1981, or if Iraq had had the ballistic-missile capability to threaten southeastern Europe, it is highly questionable whether Turkey, Greece, and Italy, whose citizens would have been the hostages of an Arab despot, would have been prepared to join President Bush's coalition on the eve of the Gulf War. One need not possess an extensive imagination to envision the Middle East under the hegemony of a Saddam Hussein-like ruler who controls the Kuwaiti oil reserves, and the global ramifications of such a situation. Although Hussein was stopped in time, the trend established by the president of Iraq is gaining momentum in a manner directly proportional to the escalation of ballistic-missile capability.

¹². According to statistics of the US Congress; see "World Military Expenditures 1997".

¹³. For details see **Ballistic Missile Defense: The Threat and the Response**, ed. Arie Stav, Brassey's (UK) Ltd., 1999.

¹⁴. See Dany Shoham, "Chemical and Biological Terrorism: An Intensifying Profile of a Non-Conventional Threat", Ariel Center for Policy Research, Policy Paper No. 43, 1998.

Islamic Extremism

Islamic extremism, which has spread from the Iranian center since the Khomeini revolution in 1979, has especially thrived in Sudan, Algeria, Egypt, Lebanon, and among the Arabs of *Eretz Israel*. This is not the forum for a lengthy discussion of the characteristics of Islamic extremism (mistakenly referred to as "Muslim fundamentalism"). Basically, this phenomenon is a spontaneous, authentic reaction of a unified, powerful civilization well aware of its massive scope (a billion adherents) that is anxious about the disintegration and loss of values in the face of the globalization of the Western system of values. Consequently, on the theological-political level, its two major enemies are America – "great Satan", and Israel, "the dagger in the heart of Islam", or "little Satan".

Nevertheless, it must be clearly stated that the assumption according to which "Islamic fundamentalism is supported by poverty and therefore raising the standard of living will facilitate its demise" (Shimon Peres), beyond being total nonsense that lacks any basis in reality, is an affront to a civilization (any civilization) that is counted on to sell out its values, its moral ethos and cultural code for a "mess of lentils" in the form of an increase in standard of living in the Western sense of the term – in other words, "microwaves, Internet, porno, and soap operas" as Sheikh Nasrallah, the spiritual leader of the Hizbullah in southern Lebanon, described it in an interview with a French newspaper. If there was any truth to the claim that a direct proportion exists between standard of living and Islamic fundamentalism, Saudi Arabia, Kuwait, and the Gulf Emirates should all be thriving, modern democracies, since their per capita GDP is ten times that of Syria and roughly equal to those of Western Europe. Syria, on the other hand, should be submerged in the darkest depths of fundamentalism. Needless to say, the diametrical opposite is true. It was Hafez el-Assad who asphyxiated twenty thousand members of the Muslim Brotherhood in Hama with cyanide gas in 1982 out of concern about Islamic subversion.¹⁵ On the other hand, anyone who violates the laws of the *Shari'a* – Islamic law – in Saudi Arabia runs the risk of execution. Iran descended into the arms of Khomeinism from its previous status as a country oriented toward the West, whose standard of living was then among the highest in the region.

The three trends described above, each one individually and especially in tandem, are liable to create the critical mass of a threat to world peace, more severe than that which was extant during the Cold War era. Consequently, it is no wonder that they arouse deep concern in the West. In remarks made by Margaret Thatcher marking the fiftieth anniversary of Winston Churchill's famous Fulton speech, which laid the foundations for the Marshall Plan and NATO, the former British prime minister cautioned the West that the Islamic genie poses a greater

¹⁵ For details see Amnesty International Report for the year 1982, New York, 1983.

threat than that posed by the Soviet Union at the height of the Cold War.¹⁶ Washington and Moscow, despite the ideological rift between them, spoke the same language in the context of a common civilization, with the hot line between the Kremlin and the White House as its manifestation. This phenomenon is totally absent in a situation described by the American historian Samuel Huntington as **The Clash of Civilizations**. In an article of the same name that appeared in **Foreign Affairs**, the author has bleak expectations from a culture whose "borders are marked in blood." The article made unprecedented waves and became a cornerstone of think tanks in the West about the strategic process in the Middle East.

Bernard Lewis, one of the foremost Orientalists of our generation, writes:

We are facing a phenomenon of state-of-mind and intellectual movement which go far beyond the issues on the political agenda of governments. We are dealing with nothing less than a clash of civilizations, an irrational reaction perhaps but doubtlessly a historically significant reaction of an ancient adversary against our Judeo-Christian heritage from the past and against our secular existence.¹⁷

Because of the West's huge military, technological, and economic gap relative to any potential Islamic coalition in the foreseeable future, the "clash of civilizations" is not yet upon us. For Israel, however, the situation is clearly different.

B. ISRAEL: "THE PEOPLE SHALL DWELL ALONE"¹⁸

The pinnacle of faith is the *jihad*.

The **Hadith**¹⁹

The Arab world's longstanding effort to erase Israel from the map is anchored in a system of considerations intrinsic to the relations between the Jewish state and the Arab nation in general and Egypt in particular. As a result, the *jihad* (holy war) as the overriding principle of Islam, together with the long-term strategic interests of Egypt, form the dual basis for understanding the process of strategic abuse that is designed to force an Israeli return to the 1967 borders, thereby facilitating its destruction.

¹⁶ Margaret Thatcher, "Islam – Source of Peril to the West", **Nativ**, No. 3, 1966.

¹⁷ See Bernard Lewis, "The Roots of Islamic Rage", **Atlantic Monthly**, September 1990.

¹⁸ Numbers, 23:9.

¹⁹ The **Hadith** is a collection of traditions, opinions, sayings, and deeds attributed to the Prophet Mohamed and his companions, compiled and published in the ninth century.

The Israeli Anomaly

The *jihad* ethos is a fixed situation in the declared war on the outside world...until the realization of its ultimate destiny [which is] the Islamization of all of the people in the world... Until that day arrives the *jihad* will remain an immutable obligation of the entire Muslim community. The upshot of this is that the existence of *Dar al-Harb* (the House of War) is essentially illegal according to Islamic law.²⁰

A practical ramification of the precept of *jihad* is the division of the world between *Dar al-Islam* (the House of Islam), the consecrated realm consisting of all of the territories in which Islam's rule is uncontested, and the rest of the world that has yet to be conquered and is therefore appropriately called *Dar al-Harb*. *Dar al-Islam* ranges over twenty-two countries of the Arab League (not to mention the other Islamic states), from the Atlantic Ocean to the Persian Gulf – an area twice that of Europe – in which Islam reigns unchallenged and in which almost every religious or national minority that has sought autonomy has been destroyed or oppressed. In the spacious Semitic domain there exists only one non-Islamic sovereign entity – Israel. As if that violation of the *jihad* ethos was insufficient, in all of their attempts to obliterate the Zionist entity the Arabs were routed on the battlefield – an unbearable, stinging affront to a culture that worships war as an ethos and violence as a principle.

Consequently, Israel is an anomaly that refutes the principle of *jihad*, since, despite its existence in *Dar al-Islam*, it is at one and the same time an extreme manifestation of *Dar al-Harb*. As a result, the standard sobriquets for the Jewish state, such as "a cancer in the body of the Arab nation" or "a dagger in the heart of the Arabs" might grate on the Israeli ear, but they are perfectly accurate from an Arab perspective. It is not Israel's borders that are the cause of the Arab hostility – a claim seemingly contradicted by the fact that Israel occupies only about 1/500 of the territory of *Dar al-Islam* – but rather its mere existence. This point was elucidated by PLO spokesman Bassam-abu-Sharif: "The struggle against the Zionist enemy is not a matter of borders but relates to the mere existence of the Zionist entity."²¹

The Palestinian Charter, which represents the essence of the *jihad* principle in political guise, is also the canonized document through which the Arab nation comes to terms with the Israeli anomaly in the attempt to return Palestine to *Dar al-Islam*. Thus, the Charter proclaims the unity of the nation and the land, fundamentally rejects the legitimacy of the Jewish state, and calls for pan-Arab cooperation in the armed struggle to extirpate Israel. The Charter was never amended, not to mention abolished. The show staged for Bill Clinton in Gaza, in

²⁰ Majid Khadduri, *War and Peace in the Law of Islam*, Baltimore, 1965.

²¹ Kuwait News Agency, May 31, 1996.

December 1998, was nothing but a cynical farce played for the media with the full consent of the American president and ridiculed by the Palestinians themselves.

Egypt and the Israeli Wedge

Egypt, the leading country in the Arab world, is the prime candidate to assume the mantle of hegemony – if not Nasserite pan-Islamism, then at least pan-Arabic hegemony – thanks to its large population (62 million people), double that of Algeria or Sudan, which rank second in the Arab world in terms of population; its cultural primacy; and now, especially, thanks as well to its large army with state-of-the-art Western weaponry. Its geographic location, controlling the Suez Canal and the entrance to the Red Sea, grants it a clear strategic advantage. However, Egypt's main problem in terms of regional hegemony is its geographic separation from Asia by the Jewish state, thrust as a wedge between it and the Arab nations to the east. Hasnein Haikal, one of the most articulate of the Egyptian intellectuals, expressed it well:

Israel wants to serve as a barrier between Africa and western Asia, and that is the reason...the heart of the conflict [is] between Egypt's national plan to forge ties with the Arab bloc and Israel's plan to sever those ties.... As long as the peace agreement does not take that into account, peace will not be realistic.²²

The Egyptian attempt to reach the Saudi oil wells through Yemen in 1963; the standing Egyptian claim on Eilat and the western Negev;²³ its uncompromising position regarding the stretch of sand called Taba based on the principle that Sadat never tired of repeating: "up to the last granule of sacred Arab land"; the Egyptian media's persistent rendering of the map of Israel as "a dagger in the heart of the Arab nation" dividing the two parts of the Semitic domain, or "a dagger in the heart of the nations",²⁴ are testimony to this.²⁵

The Egyptian attempts to wipe the Jewish state off the map in 1948 and 1967 failed. Furthermore, as a result of the Six Day War, Egypt lost the Sinai Desert, in other words, its territorial geostrategic asset and its launching point in its war with Israel. With the return of Sinai in the context of the Camp David agreements, Sadat – Hitler's diligent student and admirer, one of the most vitriolic anti-Semites in the Arab world and one who understood the inferiority complexes of

²² In an interview with **Rouz-al-Yusouf**, May 18, 1992 (notably, the weekly **Rouz-al-Yusouf** is Mubarak's mouthpiece). See Yohanan Ramati, "Egypt – The Enemy Behind the Smokescreen", **Nativ**, No. 4, 1993.

²³ See Yossef Bodansky's article, "Mubarak's Wedge: The Negev as *Casus Belli*", **Nativ**, November 1997.

²⁴ "Messer ins Herz der Völker", as translated by **Der Spiegel**, from an interview quoting Mubarak, June 22, 1995.

²⁵ Israel has never appeared on official maps in Egypt. In the **Geographic Atlas** of the Egyptian Ministry of Education, instead of Israel, "Plundered Palestine" appears.

Israel's leaders so well – conceived the long-range strategic plan to return Israel to what he was wont to characterize as "its natural size". Sadat internalized well the principle expressed by Shimon Peres when referring, at that time, to the 1967 borders: "Without defensible borders, the country will be obliterated in war," reflected in the formula that Sadat repeated constantly: "It is incumbent upon us to return Israel to its 1967 borders; the remainder will be accomplished by the next generation" – leaving no doubt as to the nature of the objective resting on the shoulders of the "next generation".

Egypt's strategic goal is supported by a comprehensive, coordinated system of tactical steps that for schematic convenience I shall divide into four:

- a. Construction of a military force and preparations for war;
- b. Establishment of the "Palestine Liberation Organization";
- c. Political hostility designed to invalidate Israel's international legitimacy;
- d. Brainwashing and "anti-Semitic incitement of a scope unparalleled since the late Middle Ages, the 'black centuries' of Czarist Russia and the Nazi era in Germany".²⁶ In this paper, I shall address only points a and b.²⁷

C. CONSTRUCTION OF A MILITARY FORCE AND PREPARATIONS FOR WAR

The Egyptian case is characteristic of the trends in the "New Middle East". Egypt, with a per capita GDP of less than \$1,000, is one of the poorest nations in the Third World. In 1990 Egypt was on the brink of collapsing under a mountain of external debt that totaled close to \$50 billion and equaled, at that point, its gross national product. Cairo was on the verge of declaring bankruptcy, as it was unable to repay the interest, not to mention the principal. In that year, an exceptional opportunity to escape its economic entanglement presented itself when President Bush offered comprehensive relief of Cairo's external debt in exchange for Egypt's agreement to join the coalition against Iraq in Operation Desert Storm. The sweeping remittance, the most comprehensive enjoyed by any country since World War II, totaled \$29.5 billion, and Egypt was the beneficiary

²⁶ As characterized by Bernard Lewis in his article "Yishmael's War with the Jews", *Nativ*, March 1989.

²⁷ For material on points c and d, see the series of studies by Bernard Lewis, Rivka Yadlin, Raphael Israeli, and Arie Stav as follows: Bernard Lewis, *Semites and Anti-Semites*, London, 1988; Rivka Yadlin, *An Arrogant, Oppressive Spirit - Anti-Zionism and Anti-Judaism in Egypt*, Jerusalem, Zalman Shazar Center, 1988; Raphael Israeli, *Peace in the Eyes of the Beholder*, Berlin, New York, Amsterdam, Mouton Publishers, 1987; Arie Stav, *Peace: The Arabian Caricature, A Study of Anti-Semitic Imagery*, Jerusalem, Gefen Publishers, 1999.

of a most convenient payment schedule for the balance of its debt as well. At that point, its extensive cooperation with Iraq in the development of weapons of mass destruction was "forgotten".

However, the remittance of debts and the comprehensive aid that Egypt received from external sources did not help very much, if at all. As the **New York Times** economic correspondent wrote in 1996:

Egypt's economy remains as it was, in other words, totally ravaged and it is nothing more than fertile ground for fundamentalism. All attempts at industrialization have totally collapsed, the government bureaucracy is the paradigm of ineffectiveness, sloth and massive hidden unemployment. Schools there furnish masses of ignoramuses for the non-existent labor market...²⁸

Moreover, fortunately for Egypt, it is the only country in the Middle East totally without any strategic threat to its territorial integrity. Libya and Sudan are certainly impotent in posing a threat to Egypt and there is a peace treaty with Israel. Consequently, Egypt's situation since Camp David resembles those extant in NATO countries subsequent to the dissolution of the Soviet Union and the end of the Cold War. Concurrent with the dramatic decrease in the potential strategic threat, the Western countries cut their military expenditures significantly and set their defense budgets at 2% or 3% of the GDP.

One would thus have expected Egypt to follow in the footsteps of the NATO countries, cutting its military expenditures drastically and directing the limited, meager resources at its disposal to enhancing the prosperity of its citizens. In practice, the diametric opposite transpired.

The Camp David agreements deprived Israel of an important strategic/economic asset, the Sinai Desert. The Israeli loss was Egypt's gain as it received a most significant power multiplier. Yet the prize for its willingness to receive Sinai was comprehensive American military aid totaling \$1.3 billion dollars per annum, earmarked for the purchase of American weapons systems, and for upgrading its army based on Western military doctrine – in other words, the elimination of Israel's "qualitative edge". Within a decade, Cairo's military expenditures skyrocketed and are now estimated at \$14.7 billion dollars per annum – 28% of the Egyptian GDP (1997).²⁹ Since the official statistic generally cited, which serves Israel as testament to Cairo's commitment to peace – \$1.7 billion³⁰ – is totally fictitious, the following is the real basis for reckoning Egypt's military expenditures.

²⁸ **New York Times**, June 3, 1996.

²⁹ See Shawn Pine, "Egypt's True Defense Expenditures: 2.7 or 14 Billion Dollars?", Ariel Center for Policy Research (ACPR), Policy Paper No. 6, 1997.

³⁰ See the **1997 Middle East Military Balance**, Jaffee Center for Strategic Studies.

Egypt's armed forces number more than a million soldiers, of whom 421,000 serve in the regular army with a similar number serving in a paramilitary alignment consisting of border police (12,000), national guard (60,000), internal security apparatus (325,000) and more. To this number (over 800,000), a quarter of a million reserve soldiers should be added. A schematic calculation of the expenditures for defense and security in modern armies equipped with Western weaponry is done on the basis of cost per soldier (division of the military expenditures by the number of men in uniform). For example, the cost per soldier in the US army is \$135,000, a relatively high amount, due to its expensive strategic systems. In the NATO armies, the average is \$100,000 per soldier. In the IDF, which is considered a poor army by NATO standards, the cost per soldier is approximately \$40,000 (depending on the calculation of the number of reserve soldiers who are in operational mobilization). Since the weapons in use in the Egyptian army today are Western in every sense, and since the costs of those systems are known to a great degree of exactitude, it is possible to estimate to an equal degree of accuracy Egypt's military expenditures on the basis of the number of men in uniform. Even if we greatly minimize the cost of both the paramilitary units and the reserve forces and set the basis for calculation according to only 600,000 soldiers, underestimate different values such as lower wages and so on, as well as set the cost per soldier at just \$25,000, extremely low in Western terms, the final result will be \$14.7 billion, or 28% of the GDP (for 1997). This statistic is characteristic of a country at war.

There is no need to elaborate on what could be accomplished with an annual investment of more than \$12 billion (the sum that would be saved if Cairo appropriated its funds as the Western countries did after the end of the Cold War and according to its strategic needs) as opposed to diverting such wealth to the black hole of the next war.

Syria is another case that underscores the trend toward escalation of the arms race, which is, seemingly, strategically senseless for "a country which has opted for peace as a strategic decision" (Shimon Peres). Syria's economic situation is even worse than Egypt's. According to World Bank publications of 1998, for the first time in many years, Syria's per capita GDP has dipped well below \$1,000. Yet, like Egypt, Syria diverted all \$5.5 billion that it received in the wake of its participation in the Gulf War to an intensive armament effort, especially in the realm of weapons of mass destruction and ballistic missiles. Syria purchased production lines for the Scud-C missile from North Korea. Damascus is in the early stages of a comprehensive program to construct underground silos for the storage of anti-aircraft missile systems. The ballistic-missile alignment in Syria is already estimated at one thousand missiles that cover most of Greater Tel Aviv. In deliberations conducted during Assad's visit to Moscow in early July 1999, Russia agreed to a far-reaching remittance of the Syrian debt, estimated at approximately \$12 billion, in exchange for the extensive purchase of weapons,

primarily T-80 battle tanks and squadrons of MiG-29 fighter planes. Indeed, a clear Syrian response to Peres' claim that "peace with Israel is a strategic decision of President Assad."

A Palestinian Protectorate

It is worth noting that the "PLO", "Palestinian rights", and the principle of the "Palestinian state", even if they are not Cairene creations from start to finish, are manipulated by it for its strategic needs in the struggle with Israel. The Palestinian state, when it is established, will be largely an Egyptian protectorate and a very significant catalyst in Cairo's aspiration for hegemony in the Middle East. Consequently, it is no wonder that the idea of a "Palestinian state" is greeted with blatant displeasure among the other Arab countries, which see through the Egyptian intentions very well. Assad is the least enthusiastic of all about the idea of a Palestinian state and indeed categorically rejects this possibility, since for him "Palestine" is southern Syria. His hatred for Arafat needs no substantiation (all of the terrorist organizations that are hostile to Arafat and constitute the "Rejectionist Front" are based in Damascus), and it is he who repeats at every opportunity that there is no such thing as the "Palestinian nation".

The Jordanian opposition is also obvious. The overwhelming majority (close to 70%) of the Jordanian population is Palestinian. The establishment of an independent state west of the Jordan will quickly lead (with Egyptian encouragement) to the delegitimization of the Hashemite dynasty. For this reason, over the years the late King Hussein repeatedly claimed that "Jordan is Palestine" and made certain to butcher the Palestinians at every attempt at subversion. In September 1970, which eventually became known as Black September, Hussein's loyalists slaughtered seventeen thousand Palestinians – men, women, and children – in a series of atrocities no less vicious than the massacres perpetrated time and again by Assad in Syria and Saddam Hussein in Iraq. However, Israel's decision to recognize the PLO spoiled Hussein's plans since Jordan could not allow itself to be perceived as less pro-Arafat than Israel. The Jordanian monarchy had no choice but to join the bandwagon supporting the establishment of a Palestinian state with an Egyptian orientation.

Thus the PLO, which was established in Cairo in 1964, that is, before the Six Day War, was totally unrelated to the negation of the "rights of the Palestinian nation". Abd-el Nasser candidly depicted his establishment of the PLO as a tactical step, part of Cairo's long-range strategy for the destruction of Israel. Arafat is a Cairo-born Egyptian; the "Phased Plan", the political platform for the destruction of Israel, was adopted in June 1974 in Cairo under the direction of Sadat, who foisted it on the Arab League three months later; the "legitimate rights of the Palestinian people" Sadat imposed on Begin at Camp David; all of Arafat's decisions since Oslo have been taken in Cairo under the close supervision of Mubarak.

The PLO has been assigned three functions:

- a. Internally: terrorism, as murderous as possible, in order to bring about the decimation and demoralization of the Jewish public; this, in an attempt to transform terrorism from a tactical nuisance into a strategic threat;
- b. The establishment of an independent territorial entity in *Eretz Israel* to serve as a springboard for Arab countries in their future war; this, according to the Phased Plan;
- c. Negation of the legitimacy of the State of Israel by reducing it to the partition borders on the basis of UN Resolution 181;

As of this publication (December 1999), Arafat has completely achieved his first objective, most of the second objective, and is energetically striving to implement the third.

a. Terrorism: From Tactical Nuisance to Strategic Threat

Israel is the first country in the modern era to capitulate to terrorism and act according to its dictates. Yitzhak Rabin, well aware of the strategic potential of terror, declared to members of his party in Rehovot: "These supporters...of the granting of self-determination to the Palestinians are in fact abetting terrorism, the PLO, and constitute a security threat to Israel."³¹ His signature on the Oslo agreements accomplished precisely what he foresaw in this statement. In the space of two years, from September 13, 1993, the date on which Oslo I was signed, to the signing of the interim agreement (Oslo II) on September 28, 1995, Arab terror claimed 164 fatalities. The "era of peace" escalated terrorism by 265% relative to the period of the intifada and by 745% relative to the previous decade, which was the era of open war on Israel by the terrorist organizations. By factoring in those murdered abroad and on the Lebanese border (294), the total number of Jews murdered in terrorist actions since the establishment of the state through September 1995 comes to 1,150. In other words, two years of "peace" claimed more than 38% of all of the victims of Arab terror in the history of Israel.³² Although it is well known that Arafat is not only responsible on the ministerial level for the murderous acts perpetrated by his subjects but indeed personally directs the terrorism, this "leader of a terrorist gang, who has murdered more Jewish men, women, and children than anyone since Hitler" (Yitzhak Rabin, describing Arafat following the March 1978 massacre on the Tel Aviv-Haifa Coastal Highway), has become an ally of the Jewish state.

³¹ According to a report in *Ma'ariv*, August 3, 1986.

³² History Department of the IDF, *Arab and Islamic Terror*, Jerusalem, 1995. The statistics are for the second half of 1995, courtesy of the IDF spokesman.

b. The Phased Plan

The Phased Plan was adopted by the Palestinian National Council, as mentioned above, in Cairo in June 1974. The crucial section as defined by paragraph 8 of the plan stipulates that:

Once it is established, the Palestinian National Authority will strive to achieve a union of the confrontation countries, with the aim of completing the liberation of all Palestinian territory, and as a step along the road to comprehensive Arab unity.

The Phased Plan as a constitutional decision obligating the Palestinian National Council is unceasingly mentioned in speeches delivered by Arafat and other leaders of the Authority. For a while now, the resolute demand has gone far beyond Judea, Samaria, and Gaza as they were pledged in the Oslo agreements and today already calls for forcing Israel to the partition borders. As for control of Judea, Samaria, and Gaza, the Arabs now have *de jure* control of 42% (according to the Wye agreements). Yet *de facto*, the PA controls 90% of the territories because of its foothold in the areas defined as Area B, in which administrative control belongs to the PA but military control is in Israel's hands. Since this is a one-way process, in other words, territories defined as Area C (under total Israeli control) become Area B and then Area A (total Arab control), Israel invests nothing in Area B since it only possesses it on a temporary basis. The Arabs, aware of this situation, do as they please in Area B. Since Area B includes, for all intents and purposes, all territories in Judea, Samaria, and Gaza that have not yet achieved Area A status, with the exception of those areas within the fences of the settlements, some of the roads, and the army bases (i.e., Area C), there is substantial justification for the joy expressed by Abu Mazen, a senior Fateh official and close adviser to Arafat, who triumphantly declared that in the wake of the Wye agreements "90% of territories in the West Bank are in our possession." The Wye agreements, which were designed to provide the basic conditions for the existence of the nascent Palestinian state – in other words, territorial continuity – in practice, transferred Judea, Samaria, and Gaza in their entirety to Arafat. Hence, the Arabs have practically (the formal confirmation will soon follow) achieved the basic objective of the Phased Plan.

c. Political Delegitimization

Contrary to conventional wisdom, the negation of Israel's legitimacy in its present borders is not a product of Israel's "conquest" of the Golan, Judea, Samaria, Gaza, and Jerusalem³³ during the Six Day War, but rather of its "conquests" in 1948 at which point the cease-fire borders, which by definition are tentative, were delineated. The only borders recognized by the international community are the partition borders of November 1947 (UN Resolution 181). The precedents set by the evacuation of Sinai, the transfer of territories in Judea, Samaria, and Gaza to Arab hands, and the Israeli willingness to withdraw from the Golan Heights have created a favorable atmosphere for a diplomatic campaign to force Israel back to the partition borders. Indeed, already on March 21, 1999, Arafat met with UN Secretary-General Kofi Anan and demanded that he convene the General Assembly for a session to discuss Israel's violations of Resolution 181. On April 28, 1999, the Palestinian National Council raised the demand for the establishment of a Palestinian state within the partition borders and compliance with UN Resolution 194 of December 1948 concerning the right of Palestinian refugees to return to their homes.

After a series of meetings that Arafat conducted with officials in Europe, the European Union, with the vigorous encouragement of Germany, the dominant power in the EU and holder of its rotating presidency, declared its support for the Arab demand. As a preliminary gesture of goodwill to Arafat, the German ambassador in Israel publicized a demand to internationalize Jerusalem by transforming it into a *corpus separatum*, based on the partition borders. (Those alert to historical ironies should note that in the same month Germany dedicated the Reichstag, transforming it into Germany's official parliament in Berlin, the new/old capital of the Reich.)

The UN Human Rights Commission, a prestigious and influential body, passed a resolution in its annual session in Geneva on April 27, 1999, calling for self-determination for the Palestinian nation on the basis of Resolution 181, and demanded that Israel comply with Resolution 194. On July 2, as a direct conclusion of the Geneva Resolution, President Clinton announced at a press conference that "the refugees should be able to settle wherever they want to

³³ According to the "accepted" definition, Jerusalem is divided into 2 sections, the "Eastern" (for the Arabs) and the "Western" (for the Jews). However, this definition is misleading. There is only **one Jerusalem**, The Eternal Capital of Israel, the Cradle of the Jewish People and the *raison d'être* of Judaism, which is commonly called "the Old City". This is the site of the Temple Mount, Zion and the City of David. All the rest of what is referred to as Jerusalem, constructed since the 19th century, are, in fact, suburbs of Jerusalem. In their request for sovereignty in Eastern Jerusalem the Arabs, who understand the historical and moral aspect much more than the Jews, are trying to cut off the Jewish state from its historical heart.

live,"³⁴ i.e., flooding the Jewish state with millions of Arabs. On July 15, the UN General Assembly, in a special session in Geneva, adopted a sweeping resolution accusing Israel of violating the fourth Geneva Convention forbidding the transfer of population to occupied territories. Although the public perception was that the resolution referred to Jewish settlements in Judea, Samaria, and Gaza, there can be no greater mistake, since the reference was to **all** occupied territories, that is: including those territories "occupied" in 1948. The Israeli claim that Resolution 242 supersedes 181 is baseless, since the UN never officially abrogated 181. On the contrary, 181 is repeatedly mentioned in UN documents (although these references are ignored by the media). Based on this exact principle, the Arab League, led by Egypt, raised the issue of 181 in its session in early September and demanded that the UN implement it forthwith.

Thus, the political process called in Orwellian fashion "peace process" constitutes the diametric opposite of the Israeli reality, circumstances, and interests, which, as usual, relate to the very roots of the Jewish state's existence.

Strategic Abuse

The grave process described above has its origins in a series of circumstances. Some are objective, such as the loss of Israel's status as a strategic asset of the United States in the Middle East with the collapse of the Soviet Union. Some are intrinsic to the national ethos of the Jewish people, such as their exceptional talent for self-deception. Both of these manifest themselves in the process of strategic abuse that Israel has been undergoing over the past decade.

Strategic abuse transpires when a nation collapses under the critical mass of an external threat with which it is unable to cope. In this situation, the *raison d'état*, the spiritual and physical purpose of national existence, disintegrates. From a certain point, a process of self-destruction begins that manifests itself in gradually worsening stages of demoralization eventually leading to collaboration with the enemy.

The enemy, if he is sophisticated enough, will not take any radical action, i.e., war, but instead completely utilizes the strategic abuse in order to minimize the danger posed by the designated victim, until all that is left of the threatened country is an empty shell. At that point, there is usually no need to use force. The exhausted entity, which has lost its existential purpose and survival instinct, falls into the enemy's hands like ripened fruit. This schematic description, which is designed to evoke memories of the elimination of Czechoslovakia from the map on March 15, 1939, is transpiring before our very eyes, albeit more slowly,

³⁴ Both Clinton's statement and the UN resolution in Geneva had full support on the media level. An article in the **New York Times** on July 16, 1999, discussing the President's statement, remarked: "The President's comment aroused a wave of criticism in Israel in which hundreds of thousands of Palestinians scattered throughout the Middle East seek territory now occupied by Israel..."

in today's Jewish state under the semantic euphemism "land for peace", a phrase that never left Hitler's lips so long as he had yet to acquire all of the territories that he demanded.

Arafat's unceasing threats concerning a "bloodbath next to which the intifada will seem like child's play, which will transpire unless Israel fulfills the Oslo agreements" are an illustration of this. The well-orchestrated declarations of Hafez el-Assad on the one hand, and Hosni Mubarak on the other, about the impending war unless "peace" is achieved and Israel "evacuates the sacred Arab land until the last grain of sand" are additional illustrations. Israel long ago internalized the threat mechanism, and the "peace process" is now a system of concessions designed to prevent the realization of the Arab threat. A blatant example of the semantic expression of the defeatism of peace was found in the explanations offered by Binyamin Netanyahu and Ariel Sharon after returning from the signing of the Wye agreements. When asked about the considerable concessions, they replied: "We had no choice because the Arabs would have abandoned the peace process."

An external threat can function in two modes. One is in inspiring national unity in the face of danger. In that case, the most outstanding characteristics of the threatened nation come to the fore. Individual interest is superseded by the common good. Individuals, by being willing to make sacrifices, create a very significant power multiplier. This was clearly exemplified by Israel on the eve of the Six Day War. The weeks before the outbreak of war were utilized for unifying the ranks, the social rifts were healed, at least temporarily, and the people prepared to defend their country. The IDF, the people's army in its most profound sense in those days, waged a preemptive strike despite the enemy's 3:1 manpower advantage and achieved one of the greatest battlefield victories in modern history.

The other type of reaction to an external threat is the demoralization of the public, deceit by false messiahs, defeatism, and self-deception, ultimately leading to collaboration with the enemy. In this situation, the principle of "mental block" emerges (as Rabin characterized Israeli blindness on the eve of the Yom Kippur War), which means, primarily, selective vision regarding the enemy's intentions, misinterpretation of reality, and a compulsive addiction to the mantra of "peace" in the hope that the mere mention of it will transform it from ideal to reality. The following is but one of many examples:

In his speech before an assembly of the Jerusalem branch of the Fateh Youth (on Sunday, November 15, 1998), Arafat spoke of the impending establishment of the Palestinian state. He emphasized that in his remarks about the Palestinian homeland he meant the entire "Palestine", whose capital is Jerusalem and which he "will defend with rifles". Arafat quoted a verse from the Koran in which Allah decreed "destruction upon the Children of Israel". Arafat repeatedly mentioned

the "Hudeivia peace", which symbolizes the deception of the enemy through the signing of a false peace treaty. The Fateh constitution, which was first published a few months earlier, was distributed to the participants in the assembly. It was emphasized that this is the constitution of the Palestinian state that will be established. The constitution explicitly declares that its supreme objective is the "destruction of the Zionist presence in Palestine".

On Monday the 16th, all of the Arab newspapers in the PA published Arafat's speech in great detail. On the following day, excerpts were published in the Hebrew press.

The Ariel Center sent a copy of Arafat's speech, a blatant declaration of war and a grotesque violation of the agreements signed by the PA, together with the Fateh constitution to the Prime Minister's Office and to the central committees of all of the political parties. The only one who took the trouble to respond with explicit understanding of its significance was Rehavam Ze'evi of Moledet, who denounced "Arafat's impertinence" and called to "immediately freeze all actions in accordance with the spirit of the Wye agreements".

No reaction was forthcoming from Prime Minister Netanyahu's office (as usual). The Labor Party spokesman responded by saying that Arafat's remarks were intended for internal consumption and should, therefore, not cause undue excitement. The Meretz spokesman responded by saying that Arafat's remarks were no different from statements made by the Israeli right demanding all of Jerusalem (*sic*) and all of *Eretz Israel*. The other parties (Likud, National Religious Party, Yisrael Ba'aliya, Third Way, Gesher) were clueless concerning the topic in question. The most typical response came from the office of the spokesman of the Foreign Ministry: "What's the big deal? We've heard much worse things from Arafat in the past."

As mentioned above, the objective of the strategic abuse, referred to as the "peace process", is to bring about Israeli withdrawal to the 1949 cease-fire lines as a first step toward its physical liquidation. If this next step is consummated, what will be the results?

D. THE PRICE OF WITHDRAWAL

Without defensible borders the state will be obliterated in war.

Shimon Peres

This emphatic pronouncement by Shimon Peres, which until recently was a fundamental tenet of Israel's strategic thinking, has ramifications far beyond the military. It is a tapestry interwoven from numerous components that together

constitute the price that Israel will be forced to pay for allowing the establishment of a Palestinian state. Loss or concession of any of these components separately would result in a grave but manageable threat. Their combination into one aggregate will place Israel on the verge of existential danger. For example, theoretically, Israel could overcome the resulting lack of water by transporting water from Turkey; the military threat from the Palestinian state itself is secondary; the Palestinian demand to contract Israel into the partition borders can be deflected diplomatically, and so on. However, only an insane country would rely on a third party for its water supply; the Palestinian state is not intended to battle Israel alone, but to serve as a launching point for a comprehensive war; the diplomatic struggle is a lost cause since Israel will have no allies in it, and so on. Furthermore, fifty years of existence and five wars were designed to neutralize those precise dangers; why recreate them ourselves?

1. The Loss of National Existential Purpose

One of the gravest phenomena in the demoralization process in Israel is the de-Zionization of the public debate, which manifests itself, first and foremost, in the alienation of the territorial component of Judea, Samaria, and Jerusalem. These "territories" happen to be "the cradle of the Hebrew nation, the historic existential purpose of Judaism, and the one and only rationale for Zionism" (Menachem Begin). Without them, all that will remain of the Jewish nation's yearnings for its homeland will be pure territorialism. And if it is merely territorialism, then the American exile is certainly preferable, for there is no question that New York is much safer and Los Angeles more fascinating than Tel Aviv. The painful abandonment of Judea, Samaria, and Jerusalem (see footnote 28) in 1947, with the acceptance of the partition borders, following the Holocaust – the darkest chapter in Jewish history – was accepted only in the spirit of "*ein breira*" (no choice) in order to obtain a tract of land; "A Place among the Nations", as defined by Binyamin Netanyahu in his book by the same name, for the survivors of the Second World War. Nevertheless, the longing for these areas was and remains a central component of the national consensus. No one elucidated this better than David Ben-Gurion:

No Jew has the privilege to cede the right of the Jewish people to the land. No Jew has that authority. No Jewish organization possesses that power. Not even the entire Jewish nation alive today has the liberty to relinquish any portion of the land. This is the right of the Jewish nation throughout the generations, a right which cannot be repealed under any circumstances. If Jews in any given era were to announce their abandonment of that right, it is beyond their power and authority to negate that right from future generations. No concession of that kind can obligate or commit the Jewish

people. Our right to this land – the whole land – is eternal, and until the realization of the complete and total redemption we shall not abandon our historic right.³⁵

To willingly cede Judea, Samaria, and Jerusalem – Zion – will empty Zionism of its content and Israeli nationalism of its existential purpose. To abandon the Jewish settlements in Judea, Samaria, and Gaza under Arab sovereignty will essentially constitute the formation of ghettos and the creation of an exile within *Eretz Israel* by the Jews themselves. The dismantling and evacuation of the settlements will mean the displacing of Jews by Jews from Eretz Israel and the compliant adoption of the Nazi principle of *Judenrein* in the Hebrew homeland. In either case it will be a fatal blow to the Jewish national ethos.

2. The Loss of Strategic Assets

As pointed out above, the liberation of portions of the homeland in the Six Day War provided Israel with a power multiplier of decisive significance in the form of territorial strategic assets without which Israel will not have the ability to exist. Right after the war, in June 1967, President Johnson asked the head of the Joint Chiefs of Staff, General Wheeler, to draw him a map of the minimal borders required for Israel's survival. The map, known as the "Joint Chiefs of Staff Map", served as the basis for the definition of "secure and recognized boundaries" in UN Resolution 242 of November 1967. It includes most of Judea and Samaria, all of the Golan Heights (before the evacuation of Kuneitra in 1974), in addition to 5,000 square kilometers in Sinai that would enable the defense of Eilat and give Israel control of the entrance to the Red Sea in Sharm e-Sheikh.

Thus, already today, Israel possesses less than the minimal territory required for its defense, as determined thirty-three years ago. Withdrawal from the remaining territorial assets to the 1967 borders, especially considering the present levels of armaments in the Arab world, will rob Israel of the ability to defend itself. The details of the strategic and logistic challenges confronting the IDF as it is required to withdraw from Judea, Samaria, Gaza, and the Golan Heights and of the dangers facing Israel are enough to fill a thick volume. It is worth briefly noting that in the IDF military doctrine, western Israel and the Golan are one organic unit. Consequently, withdrawal to the 1967 borders will cause a collapse of Israel's military doctrine concerning the future battlefield. From a purely logistic perspective, with the population density in Israel, there is insufficient space for the deployment of the army at its present size not to mention firing ranges and training areas. The ground-based early warning capability, a decisive component of the army's readiness in case of a surprise attack, will be critically diminished because of the topography of the area. The airborne alternatives (AWACS or J-STAR platforms) can offer only a part of the early warning capability provided by

³⁵ In his speech before the 22nd Zionist Congress in Basle, 1946.

ground facilities and are so expensive and vulnerable that, in terms of cost effectiveness, it is doubtful, considering the topography and the surface of *Eretz Israel*, that they could prove effective.³⁶

Withdrawal to the 1967 borders and the establishment of a Palestinian state will undermine the balance of power between Israel and its immediate neighbors (Egypt, Syria, Jordan, and the army of the Palestinian state). This situation will "arouse an uncontrollable desire within the Arabs to destroy Israel," according to Shimon Peres as quoted above.

3. The Loss of the Moral Status of a Besieged Nation

A basic tenet in international law, founded on the principle of justice (*ex iniuria non oritur ius* – a right cannot result from an unjust deed), establishes that an aggressor defeated in war has no right to claim ownership of the territory that it lost, for if that were the case, it would encourage aggression and render the very principle of justice a mockery.

Behavior of that sort would be tantamount to providing a guarantee to every potential aggressor that even if his attempted aggression fails, all of the territories which he might have lost in his attempted aggression will be automatically returned. A rule of that sort would raise the insanity to an absurd level – there is no such rule.³⁷

As a consequence of this tenet, the Axis countries in World War II lost extensive territory. Germany alone lost eastern Prussia, Pomerania, Silesia, the Sudetenland, and Alsace-Lorraine. Egypt's loss of Sinai in the Six Day War was based on the same principle of international law. Ceding Sinai to Egypt was, consequently, not only a strategic blunder that destroyed, once and for all, any chance Israel might have had to become a regional power, but violated the basic principle of justice and served as a precedent for the contraction of Israel back to the cease-fire lines of 1949. Relinquishing to Damascus the Golan – a Syrian launching point in attempts to destroy Israel during three wars and countless acts of terrorism – will not only be an act of encouraging Arab aggression, but an admission that the Arab claim that Israel was the aggressor in all of its wars is accurate. In that way, the moral basis for Israel's right to defend itself will be undermined.

4. The Loss of Nuclear Deterrence

Proponents of withdrawal to the 1967 borders proffer Israel's nuclear deterrence potential, primarily the principle of MAD as a guarantor of its existence. The logic supporting this claim is that specifically within borders that rob Israel of its conventional deterrence capability, the danger level will be so high that Israel will be left with no alternative other than to put its finger on the nuclear trigger. The

³⁶ For details see Edward Saar, "Judea and Samaria and Modern Arms", *Nativ*, No. 3, 1990.

³⁷ Julius Stone, *Israel and Palestine*, London, 1981, p. 52.

Arabs, who are expected to be aware of this, will likely internalize the danger that they would incur if they were to attack Israel and will therefore refrain from doing so. In this way, peace will come to the Middle East.³⁸

This theory, apparently ungrounded (if for no other reason than the profound desperation that it reflects), errs in the understanding of the nature of nuclear deterrence based on the principle of MAD. Not only does nuclear deterrence not obviate the need for conventional deterrence, on the contrary, it is totally reliant on it. "Nuclear holocaust" is not a military term but rather a moral-theological concept, and MAD – in other words, preparedness to commit national suicide – is an untenable situation and must be prevented by the conventional-warfare alternatives. For this reason the two superpowers, which ranged over entire continents and were armed with the most superior conventional weaponry, never relinquished their possession of territories, planes, and tanks. Thus, with the loss of conventional deterrence that will accompany the withdrawal to the cease-fire lines, Israel's nuclear deterrence will also be lost and the door to strategic abuse will be opened. There is not the slightest possibility that any Israeli prime minister would call for pulling the nuclear trigger, i.e., committing national suicide, when the alternative is sweeping concessions or even unconditional surrender.

5. American Abandonment

The American abandonment was blatantly manifested during Operation Desert Storm in 1990-1991. The American decision to prevent Israel from defending itself against the Iraqi missiles by supplying useless batteries of Patriot ABMs – which failed to intercept even one of the thirty-nine Scuds – was a grave blow to Israel's deterrence capability. The pictures of the panic-stricken Israeli wearing a gas mask in his sealed room, and the public fleeing for its life from the city centers, number among the primary causes for the escalation in the production of weapons of mass destruction and the stockpiling of ballistic-missile potential for dispatch toward Israeli cities.

America's policy designed to force Israel's withdrawal to the 1967 borders, despite the clear knowledge that in doing so the very existence of the State of Israel will be placed in question, was also adopted on the eve of Operation Desert Storm. Egypt, Syria, and Saudi Arabia made their participation in the war conditional on the establishment of a Palestinian state, withdrawal from the Golan, and Israel's expulsion from Jerusalem. The Bush administration had no problem accepting this since, as James Baker pointed out – in Damascus of all places – "Washington never recognized Israeli sovereignty over the Golan Heights and Jerusalem," and the "legitimate rights of the Palestinians" were already guaranteed by Camp David. Thus, since 1991, Presidents Bush and Clinton have been implementing America's preexisting policy and in no way

³⁸ See Shai Feldman, *Nuclear Deterrence in Israel* (Hebrew), Tel Aviv, 1984.

does anyone have a right to complain. The period of the "special relationship" between Israel and the United States, which did in fact exist from 1968 to 1990, is over. (George Ball, the former outspoken Undersecretary of State, described the situation in a picturesque manner: "The aircraft carrier called Israel capsized.") The common Israeli who has not internalized Lord Palmerston's well-known statement – "Countries do not have friends, only interests" – refuses to understand this. However, just as Roosevelt did not raise a finger to save European Jews and in that way cooperated with Hitler, so, too, the administration in Washington will not raise a finger when Israel finds itself in existential danger. Washington's blatant violations of signed agreements on the eve of the Six Day War, and its acceptance of the impending destruction of the Jewish state in those days, is a reminder to those who refuse to learn the lessons of history.

Israel has, in fact, lost its status as a strategic asset; yet it retains a valuable asset, which is significant in the eyes of the White House and the State Department, and that is the state of Israel itself, by whose dismemberment Washington hopes to win the goodwill of the Arabs.

Needless to say, American pressure at this stage is nothing compared to what Israel can anticipate if it loses the few power multipliers that it still maintains. The abrogation of military aid, the disarmament of Israel's nuclear potential, a military embargo, and potential support for Resolution 181 will be among the sanctions imposed on Israel within the 1949 borders. And these sanctions will be imposed justifiably, as William Safire remarked in his column in the **New York Times**:

The United States has no interest in a 'half-state' which possesses no oil and no security depth and acts irresponsibly by abandoning its inhabitants to the benevolence of those who seek to destroy it.³⁹

6. The Loss of Water

The water potential of *Eretz Israel* is 1.8 billion cube (m^3), divided among a population of approximately 8 million. On the average, that is 225 m^3 per person as opposed to 1,200 m^3 in Egypt and 2,000 in Syria. There are three primary sources for this quantity, which is exploited to the last drop and beyond: the Kinneret Basin, the Mountain Aquifer and the Coastal Aquifer. Relinquishing the Golan to Syria will involve loss of territorial control over 70% of the Kinneret Basin. In other words, it will constitute a severe blow to the National Water Carrier, the main artery of the water supply to the Negev.

The Mountain Aquifer, which supplies 600 million m^3 , especially to Greater Tel Aviv, is destined to fall overwhelmingly under the territorial control of the Palestinian state, which lacks any other source of water. Since the Palestinians

³⁹ For other examples of American betrayal of allies in need, see Irving Moskowitz, "The Built-in Failures of American Guarantees of Israel's Safety", **Nativ**, No. 6, 1993.

intend to resettle the 1948 and 1967 refugees, reaching four million inhabitants already in the next decade, the Palestinian state will need every drop of water from the Mountain Aquifer.

The Coastal Aquifer, located mostly within the Green Line, supplies about 400 million m³ annually, however, most of the water has been polluted by industrial waste and over-salination and is therefore unfit for drinking and is diverted primarily to industry and agriculture. Thus, the State of Israel, shriveled into its 1949 borders, will relinquish most of the water under its control, and will be left with a sewage ditch.

7. The Palestinian State

In Oslo, the Israeli government signed an agreement with an organization that was at the time of signing, and remains today, committed to the destruction of the State of Israel, by the very character of *Jihad* ; by dint of its name: the "Palestine Liberation Organization"; its constitution, the "Palestinian Charter"; its political platform, the Phased Plan, which depicts the state as a first step on the road to the destruction of Israel by Arab countries; the Fateh Constitution which is the dominant body in the embryonic Palestinian state and its anticipated ruling party; and its emblem which is the map of the entire *Eretz Israel* with no vestige of the Jewish state.

Therefore, immediately upon its establishment, the Palestinian state will act according to its constitutional, political, and ethical obligations. The first four steps which Palestine will take upon its establishment will be:

a. The Geographic Content

A declaration including all of Judea, Samaria and Gaza with Jerusalem as the state capital will be issued. Since this is indeed the geographic content of the Palestinian state as it is depicted in the Oslo Accords, and since the entire world headed by the United States will salute the declaration, Israel will have no choice but finally to accept the decision.

b. Military Cooperation

Signing on a military cooperation agreement with the Arab countries, first and foremost among them Egypt, resulting in a comprehensive armament program, will be the next step. Military cooperation agreements as part of the Phased Plan will be required by the Palestinian state in order to neutralize Israel's decisive superiority. Israel will be powerless to do anything about it: Not on the basis of international law according to which a sovereign country can sign strategic cooperation agreements and military treaties with whomever it pleases; and certainly not on the basis of military force due to Israel's decisive strategic inferiority in untenable borders.

c. Building an Army

Immediately upon the establishment of the Palestinian state, Arafat will announce mandatory conscription. The present core of the PLO army is now estimated at 40,000-50,000 soldiers (with an additional 20,000 terrorists among the "Rejectionist Front" organizations in Syria, Lebanon and Iraq who will arrive in Judea, Samaria and Gaza immediately upon the establishment of the state). Through a mandatory conscription they can anticipate drafting at least 100,000 more.⁴⁰ Thus, it is highly probable that the scope of the Palestinian army will be 160,000 or more men in uniform, roughly equaling Israel's regular army – 187,000 – within just a few years. This significant force, deployed on the outskirts of Greater Tel Aviv, will not require Merkava tanks, among the most sophisticated in the world, nor F-15 fighter planes, in order to constitute a grave threat to the soft underbelly of the Jewish state. Without even firing one shot, they will force the IDF to deploy massive forces in order to neutralize the Palestinian threat.

At this point, Egypt will once again raise its demand to evacuate all foreign forces from Sinai. International law mandates the removal of UN forces from the territory of a sovereign nation upon demand. Based on this legal principle, U Thant, the Secretary-General of the United Nations, withdrew the international buffer force on the eve of the Six Day War. The evacuation of the international force, even without deploying substantial Egyptian forces in Sinai will compel the IDF to mobilize a comprehensive deployment of forces on the border in the south.

The withdrawal from the Golan and the evacuation of Lebanon will lead to the encirclement of Israel's north from Rosh Hanikra to the Kinneret by the Syrian army. It is no secret that Israel will be unable to deploy its small regular army along all of the country's border, the length of which will double from its present dimension, as it will be required to do according to the above scenario.

In a schematic reckoning of soldier-for-soldier, the military balance of regular forces from the "inner circle" threat, including Syria, Egypt, and the Palestinian state will be 5:1.⁴¹ No doubt that Jordan, at the moment that it senses Israeli vulnerability, will join the threatening forces as will the "outer circle" countries: Saudi Arabia, Iraq, Libya and Iran. In this situation, without the need to fire even one shot, the strategic abuse of Israel will reach a new level which will manifest itself in a new series of ultimatums, such as: dismantling its nuclear potential, autonomy for the Arabs of the Galilee, withdrawal from portions of the Negev, etc. The Israeli acquiescence to these demands is inevitable since the alternative will be all-out war in a critical military balance disfavor.

⁴⁰ See the assessment of the Washington Institute for Middle East Studies, "The Palestinian Security Services: Between Police and Army", 1999.

⁴¹ See the 1997 **Middle East Military Balance**, Jaffee Center for Strategic Studies.

d. The Fate of the *Yishuv* in Judea, Samaria and Gaza

As an immediate result of the establishment of a geographically defined sovereign entity, Israel will find itself in violation of international law in at least two regards:

1. Its army will be deployed in the sovereign territory of a foreign country.
2. Its armed citizens, who refuse to accept the sovereign's law, will become an irredentist enclave in the territory of a foreign sovereignty.

This situation is clearly intolerable and the Palestinian authorities will demand immediate removal of the foreign force and disarmament of the Jewish settlers.

At this point, Israel will lack the power multipliers needed to deal with the situation, especially since the United States, together with the entire international community, will be arrayed against it. Consequently, it will be forced to withdraw its army to the 1967 borders. However, while dismantling and transferring an army camp can be accomplished in a matter of days, the issue of the civilian population, numbering 200,000 people spread over 144 villages and towns, is immeasurably more complex.

Palestine's unequivocal demand to dismantle the "settlements" will win the support of the international community (which will rely on pertinent UN resolutions concerning the illegality of the settlements and Israel's violations of the fourth Geneva Convention), as well as pan-Arab backing in the form of the threat of a comprehensive war. This situation will prevent Israel from intervening on behalf of its citizens trapped in the Palestinian state, as any military attempt by Israel will justifiably be taken as a *casus belli*. In the face of the threat of war on the one hand and the confrontation with the international community on the other, with the settlers in any case viewed by the majority of the Israeli public as "obstacles to peace", any prospect other than Israeli surrender is hard to imagine.

The transfer of 200,000 people (50,000 families) constitutes an economic blow with which the Israeli economy is not prepared to deal. Compensation to the population of Judea, Samaria, and Gaza, based on the precedent of the Sinai evacuees, is liable to reach the sum of approximately \$100 billion, in other words, equal to the Israeli GDP for the year 1999.⁴² Needless to say, this fantastic sum, or anything close to it, will cause the Israeli economy to collapse. The alternative solution is to abandon the Jewish settlements to Arafat's goodwill according to the well-known formula proposed by the Israeli left: "Instead of removing the fish from the aquarium, it is preferable to remove the water from the aquarium" (Dedi Zucker, former Meretz MK).

⁴² A different basis for figuring the sum of reparations, also approximately \$100 billion, involves calculations made regarding the Golan Heights. The sum required for evacuating thirteen thousand inhabitants of the Golan was estimated at \$10 billion; see Prof. Nurit Klayot, "Golan Heights - The Cost of Evacuation", Haifa University, Summer 1996.

In the panic that will ensue among the settlement population, any sum offered them will be preferable to what awaits them in the land of Arafat. However, "savings" of that sort, which will lead to the widespread impoverishment of the Jewish population of Judea, Samaria, and Gaza, will constitute an unbearable blow to Israel's morale, intensifying the demoralization tendencies among the Israeli public.

e. Israel: "A State of Its Citizens"

The establishment of the Palestinian Authority furthered and strengthened the process of the transformation of the Israeli Arabs into an active irredentist force.

The method is a copy of the one employed by the Sudeten Nazis in Czechoslovakia in the late 1930s, namely, to use the tools that democracy places at the disposal of a fifth column in order to destroy the country from within. For a while now, Arafat has been the guiding force behind Israeli Arab institutions, with Ahmed Tibi, his adviser, being an Israeli citizen and now member of Knesset. (It must be noted that even the Czechs at that time never lampooned democracy to that extent.)

The nature of the Arab fifth column within Israel has manifested itself in a series of activities, primary among them the creation of managerial autonomy by establishing an array of illegal institutions; comprehensive seizure of state lands and illegal construction of dozens of villages; wild anti-Semitic incitement; acts of sabotage and ecological terrorism (arson, approximately 10% of the national forests have been destroyed by fire), together with logistic support for Fateh and Islamic Jihad terrorism.

On the parliamentary level, the central issue on the agenda is the liquidation of the Jewish state by eradicating its Jewish, and most certainly its Zionist, identity. This is to be accomplished through the slogan "a state of its citizens". This, too, is a verbatim imitation of the Sudeten Nazis' demand that the Slavic character of Czechoslovakia be eradicated using the euphemism of "equal rights". However, there is one difference. When Conrad Henlein, the leader of the Sudeten Nazis, raised that demand in the summer of 1938, he was arrested on the spot, his citizenship was revoked, and the next day a deportation order was issued against him. MK Azmi Bishara, on the other hand, who transformed the demand for a "state of its citizens" into his party's campaign slogan for the 1999 elections, was running for prime minister.

The establishment of a Palestinian state will provide the Israeli Arabs with that which they are now lacking: political backing for their demands, which will be transformed from subversiveness to ultimatum. Territorial autonomy for the Arabs of the Galilee, abolition of the Law of Return and the other "Zionist" characteristics in the context of the "state of its citizens", affirmative action for Arabs in government institutions, and a far-reaching cut in Israel's military

expenditures (in other words, a further blow to the IDF, which suffered a 50% reduction of its budget over the past decade) are issues that are repeatedly raised already today. The intimate relationship between the Arab fifth column and the Israeli left will accelerate the demoralization process.

f. Implementation of UN Resolution 194

The Arab minority numbers 20% of the population. Historical experience has it that a minority of 20% is the maximum that a nation can permit; beyond that the country runs the risk of disintegration. The situation is far more serious when the national minority relates ethnically to an enemy state. The classic case in modern history was the Sudeten Germans, who constituted 23% of Czechoslovakia's population and at the same time were ethnically an integral part of Nazi Germany, the largest, most powerful and violent tyranny in Europe and Czechoslovakia's enemy. The rest of the story is well known.

The establishment of a Palestinian state will lead to a mass influx into Israel of Israeli Arabs who escaped in 1948 along with those who fled in 1967. Even if there was no blood relation or family ties, the economic incentive to earn many times more in the Israeli marketplace than in their present situation would be a powerful magnet for mass immigration. Needless to say, in the 6,000 square kilometers of Judea, Samaria, and Gaza there is insufficient space to settle a population of millions. In any case, the Palestinian state lacks even the most basic economic potential. It does not have the necessary territory and water to develop agriculture to supply food to the populace, and certainly to develop competitive agriculture for export purposes;⁴³ it has no relative advantage in industrial production; and clearly no human resources for the development of high-tech industries. The primary objective, openly declared, will be to engender international pressure for the implementation of UN Resolution 194 on the repatriation of Arab refugees. It is safe to assume that Israel will oppose this, since it is tantamount to national suicide. However, the combination of international pressure, Arab threats of war, extensive Palestinian terrorist acts, and collaboration with the Arab fifth column in the Knesset and by the Israeli Left will lead to a series of compromises in a humanitarian guise, such as the expansion of the concept "reunification of families". Even with the definition in practice today, the Arab population has grown by more than 100,000 since 1995. The Palestinian Authority institutions are already preparing precise lists of Arab property abandoned in the War for Independence in 1948, including entire cities such as Lod, Ramle, and Beersheba and most of the kibbutzim. The demand for property will be submitted immediately upon the establishment of the state, which will at that point become the official representative of its citizens.

⁴³ Egypt is an example of this. Despite its huge area and unlimited water supply from the Nile, Egypt imports 60% of its food.

In response to the threat of inundation with Arab refugees, Israel in the past countered with three arguments that totally contravene the Arab demand:

1. The refugee problem was created by the Arabs in their attempt to destroy Israel in 1948, and they must bear the consequences and solve the problem in their own territory. Based on this principle, three million Sudeten Germans were deported to Germany in 1945-1946.
2. The confinement of the refugees in camps for dozens of years and exploitation of their suffering in order to fan the flames of hatred toward Israel is a reprehensible act, unprecedented in modern history. The Arab countries should do for the refugees that which Israel did for its compatriots who immigrated in destitute condition.
3. Even though there is no legal basis for the Arab demand for restitution of the refugees, Israel will be prepared to discuss the issue on condition that, at the same time, the issue of property plundered from Jews expelled from Arab countries after 1948 will be discussed.

The Arabs, well understanding that any attempt to force on Israel the repatriation of refugees was tantamount to a declaration of war, stopped raising the subject. This was the case with the issue of monetary restitution as well. Since the value of the property plundered from the Jews in Arab countries was immeasurably greater than that abandoned by Israeli Arabs, the Arab demand was liable to boomerang.

Today, however, with the sweeping collapse of the building blocks of its existence, Israel has abandoned its policy concerning refugees as well. Jewish war refugees have been forgotten, and the issue of the refugees of 1948 is raised in all its grievousness. Not only was the Palestinian demand to raise Resolution 194 **not** rejected on the spot by their Israeli counterparts, on the contrary, the Israelis expressed understanding and promised to deal with the issue in a "creative" manner.⁴⁴ As noted earlier (see footnote 34), a manifestation of this was supplied by President Clinton.

Are There Really "Economic Dividends of Peace"?

Shimon Peres' mistaken premise, according to which: "Islamic fundamentalism is supported by poverty, therefore raising the standard of living will facilitate its demise," was discussed above. Similarly, there is no basis for his other economic assumptions, such as his statements about the "dividends of peace" and the "Middle Eastern Common Market in which Israel will participate".

One of the consensual lies that has taken its place in the public consciousness is that the "peace process" pays economic dividends. Anyone analyzing the impressive growth in Israel's GDP since 1986 knows its true causes. Israel is a

⁴⁴ *Ma'ariv*, November 21, 1999.

technological and scientific powerhouse, and on the threshold of the third millennium there is an indubitable correlation between a country's technological potential and its per capita product. The upper echelons of the wealthiest countries in the world are at one and the same time the foremost technological powers, as the added values for one employed in this field are much more substantial than for most economic areas. The impressive techno-scientific potential of the immigrants from the former Soviet Union jumpstarted this facet of the Israeli economy, and consequently, these are the direct causes of the doubling of the per capita GDP from \$8,000 in 1986 to \$17,000 in 1998.

A brief analysis of the economic reality among the Arabs of Judea and Samaria indicates the lack of correlation between assumptions and reality in Peres' outlook.

In 1987, after two decades of accelerated economic growth that began after the Six Day War, the per capita GDP among the Arabs of Judea and Samaria reached \$3,000, almost 40% of Israel's GDP at that time, which was \$8,000.⁴⁵ Had the economic growth continued at the same pace, the per capita GDP would be \$7,000 today, higher than in Saudi Arabia and seven times higher than in Egypt, Jordan, or Syria. Yet the intifada, the Oslo agreements, and self-rule have reversed the trend. During a decade of accelerated impoverishment from 1988 to 1998, the per capita GDP in Judea and Samaria declined and now stands at approximately \$1,000 (as of 1998), and is even lower in Gaza. Thus, Arafat has returned the Arabs of Judea, Samaria, and Gaza to the level of per capita income extant in impoverished non-oil-producing Arab countries.

The malaise of the Arab economy has nothing at all to do with the "peace process" and is totally based on the Islamic heritage of totalitarian states, which destroys any glimmer of democratization – a necessary prerequisite for economic growth. Technological underdevelopment, limited access for women to the workplace, widespread hidden unemployment in the Kafkaesque bureaucratic labyrinth, military expenditures that swallow up a significant portion of the national product, but above all, the corruption of the "*rais*" who treats the state treasury as his personal property, are the overriding factors that preserve the poverty and backwardness of the Arab countries. Hafez el-Assad's personal property is estimated by **Forbes** at \$2 billion⁴⁶ – this in a year, 1999, in which the World Bank publicized the severe economic crisis in Syria. According to the publication, for the first time in many years, Syria's per capita GDP dipped below \$1000.⁴⁷ The personal wealth of the late Moroccan King Hassan II is also

⁴⁵ For details, see Yad Tabenkin Research Center, "Economic Study of the Arabs of Judea, Samaria and Gaza for 1987". It should be noted that the above is a Laborist research center and therefore Left-oriented.

⁴⁶ See **Forbes**, July 1999.

⁴⁷ See Steven Plaut, "The Collapsing Syrian Economy", **Middle East Quarterly**, September 1999. An updated version of this paper will appear in **Nativ**, January 2000.

estimated at about \$2 billion, which constitutes about 10% of the product of Morocco's bankrupt economy. The royal family of Jordan robs one-third of the kingdom's constantly bankrupt economy. The episodes of Sadat's corruption and the Mubarak family's nepotism are classic. However, all of the above are nothing compared to Arafat's exploits. The private property of the upper echelon of the PLO (in other words, Arafat), primarily obtained through money laundering, counterfeiting, heroin, bank robbery, and extortion of hostages, was estimated at about \$10 billion as far back as 1992.⁴⁸ With the establishment of the Palestinian Authority, astronomical sums – which Arafat divides among his inner circle at the expense of his unemployed subjects – accrued to him from newly formed monopolies. This does not include the monthly transfer of \$8.7 million dollars to his private account in the Bank Hapoalim Hashmonaim branch in Tel Aviv on the direct order of Shimon Peres (and since then honored by the Netanyahu and Barak governments). Since 1994, the beginning of the Tel Aviv arrangement, a total of approximately half a billion dollars has been transferred to Arafat's private account.⁴⁹

At one point, Shimon Peres recommended that Israel join the Arab League. The suggestion was greeted in the Arab world with ridicule and was presented as an additional example of Israel's attempts to undermine the foundations of the Arab world in order to cause its dissolution from within. Similarly, suggestions about regional cooperation and the Middle Eastern Common Market are portrayed as an Israeli plot to dominate the Arab economy.⁵⁰

Who is preventing the Arab countries from establishing a common market in the Middle East? After all, the cultural homogeneity of the Arabs in the Semitic domain – which is a highly significant impetus for regional cooperation, involving language, religion, heritage, and ethnic origin – is immeasurably more uniform than among the countries of the European community. However, not only has the Middle East been unsuccessful in establishing an organization of economic cooperation, it has become the focal point of the gravest threat to world peace. The Arabs are the ones who imposed (and are still imposing) an economic boycott of Israel and not the other way around. However, thanks to a per capita GDP of \$17,000, Israel is among the fifteen richest nations in the world, while the Middle East continues, as ever, to wallow in the swamp of poverty, backward-

⁴⁸ See publications of the War against Terrorism section of British Intelligence, as appearing in the *Wall Street Journal*, December 2, 1993.

⁴⁹ When Interior Minister Natan Sharansky raised the issue in a Cabinet meeting on November 10, 1999, he was quickly hushed by his colleagues. See the stir it created in the Israeli mass media at that time.

⁵⁰ Peres' book *The New Middle East*, with its recommendations in the economic realm, was translated into Arabic in Egypt. On the book's back cover, the publishing house explains that the book was printed as a service to the Egyptian reader in order to present before him the Jewish plot to control the Arab economy, and to prove the validity of the **Protocols of the Elders of Zion**.

ness, and tyranny. How characteristic it is that 5.8 million Israelis produce more than \$100 billion – a figure much higher than that produced by the surrounding Arab countries, Egypt, Syria, Lebanon, and Jordan, combined, with 86 million Arabs producing together \$82 billion.

AFTERWORD

A Historic Window of Opportunity and How to Miss Out on It

The megatrends in the Middle East, as described in the first part of this article, provide Israel with a rare historic window of opportunity. The most dangerous process from a global perspective is the intensification of Islamic hegemony – a nationalist civilization motivated by imperialist, religious aspirations and armed with weapons of mass destruction and the means to deliver them. Israel is, indeed, in the eye of the storm, but it is not alone. Turkey is concerned about Arab-Iranian subversiveness and its influence on the country's Muslim majority, which is liable to bring the Atatürk revolution and the secular government to an end. Syria is a common enemy, and Turkish-Israeli strategic cooperation clearly would neutralize the Syrian threat (as well as the long-term Iraqi threat). The common interest has created an intricate network of ties between the two countries on the basis of military cooperation, especially in the area of upgrading weapons systems, missiles, and military technology.⁵¹

India is an additional, extremely important objective for military/economic cooperation with Israel. It is no secret that the large Muslim minority in India and Islamic subversiveness stand at the top of the list of priorities on the Indian subcontinent. Like Turkey, India is a potential market for Israeli military technology. Both India and Israel are among the world centers in the field of computers. Cooperation between the two in this area, with its high added economic value, could aid the Indian economy and indeed rescue it from the Third World status in which it is mired.

A strategic triangle of India, Israel, and Turkey could create a very powerful center in the Middle East that could contribute much to halting Islamic hegemony. Strategic power centers naturally attract other interested parties. Ethiopia, Nigeria, and Kenya are natural candidates. Halting Islam would have a salubrious effect on democratic tendencies, weak and modest as they may be, in the Arab countries themselves. So, for example, the possibility that Iran, in which the processes of recovery from Khomeinism are beginning, might join the coalition in the future cannot be ruled out. The process of liquidating minorities in the region, especially Christians, would cease or at least be mitigated.

⁵¹ For details, see "Israeli-Turkish Strategic Cooperation", Meltem Müftüler-Bac, Ariel Center for Policy Research, Policy Paper No. 47, 1998.

It goes without saying what effect such a turn of events would have on the Jewish state's standing in the international arena. Israel, as part of a powerful strategic treaty, would cease to be the trampled doormat of the European community. The Europeans, now located within ballistic-missile range of the Arab countries on the one hand, and threatened by Muslim irridentism in their own lands on the other (the Muslim minority in France constitutes 7% of the population today and continues to grow rapidly), are well aware of the Islamic threat. The Europeans, who have a well-developed historical memory, do not forget that the defeat of Richard the Lionhearted by Salah-a-Din at the end of the 12th century brought Islam to the gates of Vienna by the 17th century. Consequently, Europe is a natural ally for Israel; in order to achieve this, however, Israel must project power, resolve, and strategic backing of other regional powers such as India and Turkey.

With the dissolution of the Soviet Union, the US Congress became the most significant power center in the world. In contrast to the president who represents short-term American interests, if for no other reason than the time limitations of his term in which he must produce immediate results, the strategic thinking of Congress is long-term, hence the basic difference in its attitude toward Israel. Whereas Presidents Bush and Clinton dealt and are dealing with the dismemberment of Israel and its relegation to the 1967 borders, a sweeping majority in the Congress – the authentic representative of the American public – adamantly opposes this policy. That is because a strong Israel with safe borders is a clear American interest. There is no more blatant (and from Israel's perspective, more exciting) manifestation of the polarization between the White House and Congress than the issue of Jerusalem. Whereas both houses of Congress decided by an overwhelming majority to transfer the American embassy from Tel Aviv to "Jerusalem – united forever under Israeli sovereignty" (that is the language of the bill!), President Clinton (with the cooperation of Rabin, Netanyahu, and Barak) vetoed the bill. The issue of Jerusalem, of course, with its symbolic and historical significance, involves far more than the geographic location of the embassy. Without a doubt, American recognition of a united Jerusalem as Israel's capital would halt, and possibly even terminate, the "peace process", and that was precisely the Washington lawmakers' intent. On the other hand, the White House's obvious goal of dividing Jerusalem is what will return Israel to the 1967 borders.

Thus, with the collapse of the Soviet Union and the end of the Cold War, a historic window of opportunity opened for Israel. The disastrous political process – designed to emasculate the Jewish state and transform it from a regional power to a divided entity on the threshold of existential demise – if it were to be realized, would seal the window of opportunity shut forever. Strategic cooperation depends on the strength of the ally. What possible interest could Turkey or India have in a shriveled Israeli entity with suicidal tendencies that

political anti-Semitic tendencies of the European Union – as historical experience has taught us – will continue to develop. The US Congress, the last stronghold still supporting Israel, will abandon it as well (a trend already apparent). And the abandonment will be justifiable, since one cannot expect the average congressman or senator to be more Zionist than the Israelis themselves.

The patient reader who has reached this point, especially the reader upset by the air of pessimism permeating this article, will certainly ask: What can Israel do to escape the murderous trap into which it has fallen? The answer was already provided in 1997 in the declaration of intent of the Ariel Center. The following are the main points:

The defining of an alternative political-diplomatic strategy is conditioned first and foremost on acceptance of the basic assumption that the goal of the Arab world is to reduce Israel to the 1949 lines in order to make it easier to destroy the Jewish state. Therefore, consummation of the “peace process” means certain war, and this would take place under conditions, topographical and strategic, of decisive Israeli inferiority.

On the other hand, if the process is stopped now, the probability of war, though still very high, is not absolutely certain. And if war does break out, Israel’s chances of winning will be immeasurably higher in the present borders.

Hence, stopping the process is an existential necessity for Israel.

It is true that withdrawing from the “peace process” would mean paying an international political price. However, this price, high as it might be, would be immeasurably preferable to the existential danger entailed in retreat to the 1949 lines.

Israel will have to struggle in four arenas at one and the same time. This is to be done while conducting an aggressive, unceasing information campaign that corresponds to a variety of relevant target audiences. The purpose would be to achieve world understanding of Israel’s history, rights, and needs, in order to combat effectively the multiform and multitudinous Arab fabrications and inventions. To accomplish this, a government information agency needs to be established.

The four arenas of struggle that policymakers will have to deal with are as follows:

1. The Possibility of War

One must assume that the Arab world will not come to terms with an Israeli decision to freeze the present situation, and to stop “the momentum meant to restore Israel to its natural size”, as Anwar Sadat used to put it. Therefore, as already noted, a high probability of war exists. Israel must get ready to face it. For that purpose, the Israeli army must recover its deterrent image, which has been severely damaged, and a military doctrine

must be clearly defined to deal with the anticipated conflict, which will mainly consist of the enemy's launching surface-to-surface missiles at the Israeli homefront.

Tough deterrence – while Israel still possesses strategic assets in Judea-Samaria and the Golan Heights; while the techno-scientific gap between itself and its enemies is still considerable; and the level of armament in weapons of mass destruction in the Arab states has not yet reached the stage of critical mass – might deter the Arabs from an adventure that would be dangerous from their viewpoint.

However, if the factor of deterrence does not work, Israel must deploy for the possibility of a preventive war, and in contrast to the past, Israel must clearly define the strategic/diplomatic/political goals of the war.

2. The European Union

The political-diplomatic cost to Israel's relations with the member-states of the European Union might be heavy and even involve economic sanctions. However, a combination of determination on the one hand, and a comprehensive information campaign on the other, might soften European hostility. This will work chiefly if the European Union internalizes the fact that Israel has enduring principles of national defense that it will not violate even at the cost of a general war.

In the information campaign Israel must make it very clear that we have learned our lessons well from the example of Czechoslovakia and the Munich Agreement, and that there is no chance that Israel will commit suicide on the altar of European appeasement.

On the contrary, just as Czechoslovakia's power vis-a-vis the Nazi threat was the keystone of peace in Europe in the late 1930s, so now Israel's power facing the Islamic threat is in the paramount interest of the Western world.

3. Relations with the United States

The diplomatic-political cost to relations with the United States might be much lower than we customarily think. Israel has many allies in both houses of Congress, in the military establishment, among Christian fundamentalists, and the broad public. The fact is that whenever Israel made clear that there was a clash of interests between it and Washington, and stood resolutely for its position, it was still able to hold its ground. Three examples are the application of Israeli law and administration to the Golan Heights; the Jerusalem Law; and the destruction of the Iraqi nuclear reactor.

4. The Internal Israeli Arena

The public in Israel is obliged to pay the price of both peace and war. Hence, without overall support from the public for a decisive political enterprise, it will not be possible to stop the dangerous downhill slide on the slope of the "peace process".

The average Israeli is now in the midst of self-deception that undermines the nation's instinct for survival. This is the result of continuous brainwashing, media distraction, cynical exploitation of accumulated weariness, and economic abundance that emasculates willpower. To restore the Israeli public to rationality, a systematic, constant, and comprehensive information campaign is necessary, both on the level of the elites and of the mass media.

A harsh reality emerges from the above document. It is the result that one may anticipate from political defeatism. However, we the undersigned, the Steering Committee of the Ariel Center for Policy Research, believe that Israel has the physical and mental potential to halt the grave developments described above, and to restore the Jewish state to the path of security and prosperity.⁵²

Thus, the optimistic phrasing of the Steering Committee members.

However, the question is not what can be done, but whether there is enough of a survival instinct left in Israel to abandon the "peace process" and pay the heavy price of shattering expectations.

There is not one incident in the history of humanity in which defeatism led to peace which was anything other than a complete fraud.

Douglas MacArthur⁵³

⁵² Signed by Ezra Sohar, Yosef Ben-Shlomo, Arieh Stav, and Eliav Shochetman.

⁵³ In his speech to the Republican Party Convention, October 1962.

THE
ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH
(ACPR)

P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810, Israel

Tel: 972-3-906-3920 Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il

Internet Website: www.acpr.org.il

The **ACPR** is devoted to incisive research and discussion of political and strategic issues concerning Israel and the Jewish People.

ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR) PUBLICATIONS * ACTIVITIES

STATEMENT OF AIMS

Written by the Center's Steering Committee

POLICY PAPERS

◆ Published

□ Scheduled

* Included in the book: **Israel at the Crossroads**** Included in the book: **Ballistic Missile Defense: The Threat and the Response**▲ To be published in the book: **Israel and a Palestinian State: Zero Sum Game?**⌘ To be published in the book: **Syria: The Threat and the Response** (tentative title)

◆No. 1	Arab Anti-Semitism in Cartoons - After "Peace"	Arieh Stav
◆No. 2	Why Defense Expenditures Should Be Linked to the GDP	The Center's Steering Committee
◆No. 3	The Oslo Accords - Legal Aspects (Published in Hebrew)	Eliav Shochetman
◆No. 4	From "One Dunam and Then One More" to "Territory for Peace"	Arnon Soffer
◆No. 5	At What Price the Golan Heights?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 6	Egypt's True Defense Expenditures - 2.7 or 14 Billion Dollars?	Shawn Pine
◆No. 7	The (Non)Secure Passage	Aharon Klieman
◆No. 8	Arafat's Peace	Yossef Bodansky
*No. 9	Israel at the Crossroads	Arieh Stav
*No. 10	Trends in Israel's Defense Budget: The Growing Threat Potential vs. The Diminishing Response Capacity	Martin Sherman
*No. 11	Has the Peace Process Reaped Economic Dividends?	Eliyahu Kanovsky
*No. 12	The Customs Union between Israel and the Palestinian Authority	Talia Einhorn
*No. 13	Talking "Peace"; Preparing for War	Moshe Sharon
* No. 14	Israel 2000 - How Will It Fare If Shrunk to its 1967 Borders?	Yoash Tsiddon-Chatto
◆No. 15	Czechoslovakia 1938 - Israel Today	Arieh Stav
◆No. 16	Arab-Israel Peace Agreements Since Camp David	Eliyahu Kanovsky
◆No. 17	Arafat, The World's "Blind Spot"	Rachel Ehrenfeld
◆No. 18	Arafat's "Peace Process" (Paper # 8, revised and updated)	Yossef Bodansky
◆No. 19	Paradigms of Peace for the Middle East	Martin Sherman
No. 20	The Fate of the Settlements in Light of the Oslo Accords ACPR Colloquia)	Haim Gvirtzman, et al.
◆No. 21	Arab Territorial Continuity as a Focus of the Middle East Conflict	Ilan Asya
◆No. 22	The Dialectic of Self-Hatred in Israel	Arieh Stav
◆No. 23	Grand Strategic Thinking for Israel	Yehezkel Dror

◆No. 24	The Ultimate Enemy - Jews Against Jews	Netta Kohn Dor-Shav
◆No. 25	Israel's Survival Imperatives: The Oslo Agreements in International Law	Louis René Beres
◆No. 26	The Israel - Jordan Agreement - A Missed Opportunity	Raphael Israeli
**No. 27	The Missile Threat Against Israel	Azriel Lorber
**No. 28	Missiles, Defense and Israel (reprinted with permission from the Institute for Advanced Strategic and Political Studies, Jerusalem)	Angelo M. Codevilla
**No. 29	The Chemical and Biological Threat	Dany Shoham
**No. 30	The Failure of the MTCR in the Middle East	Gerald Steinberg
**No. 31	No Room for Error in a Minuscule Country - The Case for Enhanced Anti-Theater Ballistic Missile Defense (TBM)	Yoash Tsiddon-Chatto
**No. 32	The Israeli Arrow Project	(IAI Press Release)
**No. 33	The BPI as an Alternative	Reuven Pedatzur
**No. 34	Boost Phase Intercept of Ballistic Missiles	Dan Rosen
**No. 35	IBIS (Israeli Boost Intercept System) - A General Introduction	Moshe Guelman
**No. 36	IBIS - A Critique	Danny Leshem
**No. 37	The Aegis Option: How to Provide Near-Term, Cost-Effective Missile Defense to Both Israel and America	Frank Gaffney
**No. 38	The Airborne Laser (ABL) - The American View of BPI (reprinted with permission from Spectrum, Sept. 97)	Geoffrey E. Forden
**No. 39	European Perspectives on Missile Defense	David Gates
**No. 40	System Perspective - The Danger of Fragmented Thinking	Yehezkel Dror
**No. 41	BMD - The Israeli Case: Strategy by Default	Arieh Stav
◆No. 42	Population Dispersal - The Next Zionist Challenge (in Hebrew)	Arnon Soffer
◆No. 43	Chemical and Biological Terrorism: An Intensifying Profile of a Non-Conventional Threat	Dany Shoham
**No. 44	Airborne Intercept: Boost- and Ascent-Phase Options and Issues	David Vaughan et al.
◆No. 45	Jordanian-Israeli Strategic Partnership in Historical Perspective	Alexander Bligh
◆No. 46	The Evolution of Chemical and Biological Weapons in Egypt	Dany Shoham
◆No. 47	Israeli-Turkish Strategic Cooperation	Meltem Müftüler-Bac
◆No. 48	After Oslo - The Quest for Political Stability - A "Politically Incorrect" Paper on an Apparently Correct Solution	Yoash Tsiddon-Chatto
**No. 49	The Operative Response to the TBM Threat	Haim Assa
◆No. 50	Israeli Media - Reporting the News or Setting the Agenda	Yisrael Medad and Eli Pollak

- **No. 51 Defense Against Ballistic Missiles:
The Threat By Rogue Regimes To The World Order Uzi Landau
- ^No. 52 The Implementation of UN Resolution 520:
The Movement for a Multi-Lateral Withdrawal
from Lebanon Mordechai Nisan and Walid Phares
- ◆No. 53 The Israeli Death Wish: A Study in the
Jewish Attitude Toward National Sovereignty Arieh Stav
- ^No. 54 The Beginning of the End Yosef Ben-Shlomo
- ^No. 55 Two and a Half Palestinian States Raphael Israeli
- ^No. 56 A Disaster Foretold:
The Strategic Dangers of a Palestinian State Aharon Levran
- ^No. 57 Palestinian Ideology and Practice - 5 Years after Oslo Moshe Sharon
- ^No. 58 Israel and the Jews
in the Schoolbooks of the Palestinian Authority! Shlomo Sharan
- ^No. 59 Arafat's Independent "Palestine":
Defense/Military Impact on Israel Yoash Tsiddon-Chatto
- ^No. 60 When Palestinian Forces Attack the Outskirts of Tel Aviv Yuval Steinitz
- ^No. 61 Israel: Judea, Samaria and Modern Arms Edward Sturm
- ^No. 62 The Hydro-Political Implications of the Oslo Agreements:
An Israeli Perspective Martin Sherman
- ^No. 63 The Geographic Aspect of a Palestinian State Arnon Soffer
- ^No. 64 Educating Palestinian Children in the Post Oslo Era Raphael Israeli
- ^No. 65 The Israeli Arabs and a Palestinian State Haggai Huberman
- ^No. 66 Fighting Terror and Winning Binyamin Netanyahu
- ^No. 67 Why Demilitarization is Not the Remedy:
Israel, Palestine and International Law Louis René Beres
- ^No. 68 A Palestinian State and the State Department Ezra Sohar
- ^No. 69 The EU View of a Palestinian State Christopher Barder
- ^No. 70 Israel, A Palestinian State and the Middle East:
Plus Sum Potentials Yehezkel Dror
- ^No. 71 Bi-National Realities versus National Mythologies:
The Death of the Two States Solution Ilan Pappé
- ^No. 72 Palestinian Expectancy in the Image of Zionism Aharon Ben-Ami
- ^No. 73 Rabin: "Palestine Will Rise Upon the Ruins of Israel" Arieh Stav
- ^No. 74 A Palestinian State and American Interests
(reprinted with permission from: **A Palestinian
State: Implications for Security and American
Policy**, JINSA, 1999) Rudy Boschwitz
- ◆No. 75 Myopic Vision: Israeli Withdrawal from the Golan Heights
and the Prospects for War with Syria Shawn Pine
- ^No. 76 Territorial Corridors between Gaza and Judea and Samaria Arnon Soffer
- ◆No. 77 A Petition to Annul the Interim Agreement Howard Grief

◆No. 78	Israel's Alternative Policy in Lebanon	Walid Phares
◆No. 79	Making Votes Count: They Don't in Israel!	Paul Eidelberg
▲No. 80	Should America Guarantee Israel's Safety?	Irving Moskowitz
▲No. 81	Aspects of Religion, Culture and Rhetoric in PLO Strategy	Mordechai Nisan
▲No. 82	A Palestinian State and the Israeli Public Opinion	Sarit Yalov
◆No. 83	Christian Decline and Models of Lebanon	Mordechai Nisan
◆No. 84	Ideological Tyranny in the Guise of Democracy	Raya Epstein
▲No. 85	Projected Psychological Consequences of the Hypothetical Establishment of a PLO State	Netta Kohn Dor-Shav
▲No. 86	Report on Arab First-Strike Preparations in YESHA	Mordechai Sones
▲No. 87	The Promise of Post-Oslo Peace and Prosperity: Fantasy in the Guise of Vision	Martin Sherman
◆No. 88	Advocacy Journalism and the Politically Correct	Yedidya Atlas
◆No. 89	Indo-Israeli Strategic Cooperation as an American National Interest	Martin Sherman and M.L. Sondhi
▲No. 90	Perception of a Palestinian State in the 1960s and 1970s	Yona Hadari
◆No. 91	The Illegality of the Sharm e-Sheikh Memorandum Under Israeli Law	Howard Grief
⌘No. 92	Syria and Israel: The Strategic Angle	Aharon Levran
⌘No. 93	Chemical and Biological Weapons in Syria	Dany Shoham
⌘No. 94	The Teheran-Damascus-Hizbullah Angle	Daniel Leshem
⌘No. 95	The Coming Economic Collapse of Syria	Steve Plaut
⌘No. 96	How the Syrians Overthrew the Christian Sovereignty in Lebanon	Mordechai Nisan
⌘No. 97	Syria and Narco-Terrorism	Rachel Ehrenfeld
⌘No. 98	Syrian Arms and Military Expenditures	Shawn Pine
⌘No. 99	Assessing the Israeli Margin for Error	Yoash Tsiddon-Chatto
⌘No. 100	Megatrends in the Middle East	Arieh Stav

BOOKS

1. **אסטרטגיה מדינית בעידן של טירוף מערכות**: Modan Publishers, March 1977 (Hebrew) -- A compilation of 50 research studies, essays and database. Probably the most comprehensive study ever done in Israel on strategic issues.
2. **ISRAEL AT THE CROSSROADS: ACPR Publications**, 1997 -- A compilation of policy papers (9-14) which were presented before a Congressional Hearing in October 1997.
3. **איום ומענה טילים בליסטיים**: Yediot Ahronot Publishers, 1998 (Hebrew) -- A compilation of 17 papers by experts in their respective fields. The most comprehensive study published on this issue.
- 3a. **BALLISTIC MISSILES - THE THREAT AND THE RESPONSE**: Brassey's (UK) Ltd., 1999 (English).
4. **PEACE: THE ARABIAN CARICATURE: A Study of Anti-Semitic Imagery** -- by Arie Stav. Gefen Publishing House, May 1999 (English), Zmora Bitan Publishers, 1996 (Hebrew).
5. **ISLAMIC ANTI-SEMITISM AS A POLITICAL INSTRUMENT**: by Yossef Bodansky, ACPR Publications, 1999.
6. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE: ZERO-SUM GAME?**: A compilation of 20 papers by experts in their respective fields, planned to be published in early 2000.
7. **A CONCUBINE IN THE MIDDLE EAST- American-Israeli Relations**: by Dr. Ezra Sohar, published by Gefen Publishing House, September 1999.
8. **THE RELIGIOUS-SECULAR CONFLICT IN ISRAEL**: by Professors Shlomo Sharan and Ervin Birnbaum, ACPR Publications, 1999.
9. **SYRIA - THE THREAT AND THE RESPONSE*** (*Tentative title): A collection of material by Israeli and foreign experts on the implications of a State Department plan to remove the status of "Terror-Supporting State" from Syria. Planned for release in early 2000.
10. **ISRAEL: STRATEGIC PARADIGMS AND DEFENSE DOCTRINES**: Planned for release in Summer 2000.
11. **JEWISH STATESMANSHIP: LEST ISRAEL FALL**: by Professor Paul Eidelberg. Planned for publication in April 2000.
12. **יהודי—איבדנו כל אשר יקר היה: שורשיו של השמאל הפוסט**: by Amnon Lord. Planned for publication in April 2000.

PERIODICAL

NATIV

A JOURNAL OF POLITICS AND THE ARTS

As *NATIV* enters its thirteenth year of publication, the bi-monthly journal, which serves as the official publication of the Center, boasts a collection of over 1,000 papers written by experts in their various fields.

"Nativ is a high-brow, multi-disciplinary periodical, unparalleled in its kind in Israel."

Moshe Arens

ACPR COLLOQUIA and FORUMS*

*Transcripts of the some of these proceedings are available.

1. **IS THE ARAB WORLD READY TO ACCEPT ISRAEL IN THE REGION?**
2. **THE OSLO PROCESS AND THE FATE OF THE JEWISH SETTLEMENTS IN JUDEA AND SAMARIA.**
3. **THE US-ISRAEL RELATIONSHIP:** Has it Changed from a "Strategic Asset" to a "Political Liability"?
4. **THE ECONOMIC ASPECTS OF THE PEACE PROCESS:** A Hearing before the Joint Economic Committee (JEC) of the American Congress, under the chairmanship of Congressman Hon. Jim Saxton.
5. **THE JOINT CHIEFS OF STAFF MAP FOR MINIMUM BORDERS OF ISRAEL AND THE PEACE PROCESS.**
6. **MEGATRENDS IN THE MIDDLE EAST: PROLIFERATION OF WEAPONS OF MASS DESTRUCTION AND ISLAMIC FUNDAMENTALISM:** A Round Table Discussion held in Washington, DC, at the invitation of Congressmen Hon. Bill McCollum and Hon. Jim Saxton.
7. **FIVE YEARS SINCE THE OSLO AGREEMENTS:** A Look at the Consequences.

8. **AN ISRAELI REPOSE TO THE DECLARATION OF A PALESTINIAN STATE: IMMEDIATE ANNEXATION OF THE JORDAN VALLEY, WESTERN SAMARIA AND THE GREATER JERUSALEM AREA.**
9. **WHEN PALESTINIAN FORCES ATTACK THE OUTSKIRTS OF TEL AVIV:** Based upon the paper written by Dr. Yuval Steinitz of the University of Haifa.
10. **BALLISTIC MISSILES: THE THREAT AND THE RESPONSE.**
11. **ISRAEL AND A PALESTINIAN STATE - ZERO SUM GAME?**
12. **CHRISTIAN DECLINE AND MODELS OF LEBANON:** Based on the paper written by Dr. Mordechai Nisan of the Hebrew University in Jerusalem.
13. **THE GOLAN HEIGHTS - THE DAM IN THE FACE OF THE AVALANCHE:** Held in Katzrin (Golan), (Sept. 99). Presentations dealing with Israel, the Golan Settlements and a potential peace agreement, including a look at the US angle to such an accord. Held in conjunction with the Golan Residents' Committee.

The **Ariel Center for Policy Research (ACPR)** was established in 1997 as a non-profit, non-partisan organization, committed to stimulating and informing the national and international debates concerning all aspects of security policy – notably those policies which are an outcome of the political process started in Oslo and subsequently called the Peace Process.

Peace is a noble challenge and there is no other nation in the world which needs peace more than Israel. However, a true peace can only be obtained in the Middle East if Israeli security and national interests are safeguarded. A peace which will force Israel to its pre-1967 borders, i.e. losing those territorial assets critically needed for the very existence of the Jewish State will not be but a recipe for war.

The **Ariel Center** has taken upon itself to help crystallize a strategic design for the State of Israel. This will be presented to the policy-makers and general public by various means. Among them, research and policy papers, forums of experts, video and film productions, an internet site, publishing house and a major journal of strategic thought.

Yitzhak Shamir

ARIEL CENTER FOR POLICY RESEARCH (ACPR)

P.O.B. 830

Shaarei Tikva 44810 - ISRAEL

Tel: 972-3-906-3920 ■ Fax: 972-3-906-3905

Email: acpr@inter.net.il ■ www.acpr.org.il

© ACPR Publishers 2000

**ההסכם הישראלי-סורי –
ההיבט האמריקני**
יובל לוין

**היקף ההתחמשות של סוריה והחתימה
להגמוניה באזור**
שון פיינ

**האיחוד האירופי והמסלול הסורי:
ישראל במלכוד הקהילה האירופית**
כריסטופר ברדר

שלום ישראל-סוריה: ומה אם טעינו?
יואש צידון-צ'אטו

**כמה סוגיות בנושא הטרור
הבלתי-קונבנציונלי**
עזרה זהר

**האנטי-מילניום: איסלומה של נצרת
רפי ישראלי**

מען לא ידוע
קרסמן טיילור

הניסוח – תנאי הכרחי לשלום

26 שנות שקט מוחלט בגבול ישראל-סוריה הן העדות לכך

צה"ל בעמדותיו הנוכחיות בגולן, נמצא במצב של איזון טאקטי ואסטרטגי עם צבא סוריה.

איזון טאקטי קיים, כיוון שהנתונים הטופוגרפיים בשטח יוצרים גבולות בני הגנה.

בדרום הגולן יוצרים אפיקי הירמון והרוקאד מכשול טבעי בלתי עביר לרכב קרבי משוריין, וקשה מאוד למעבר אפילו לכוחות רגליים. לכן, די במוצבי תצפית ובכוחות קטנים יחסית להגנה על גזירה זאת.

במזרח הגולן ובצפונה, נמתח קו הגנה לאורך שרשרת התילים, המשתרעת מתל טאקי בדרום ועד החרמון בצפון. מבנה השטח מאפשר פריצה סורית במספר מועט של מעברים, ולכן קל לזהות מאמץ צבאי סורי ולהגיב עליו במהירות.

איזון אסטרטגי נוצר עקב טכונות כוחות צה"ל במרחק של שישים ק"מ בלבד מדמשק, דבר המהווה איום פוטנציאלי יציב ומרתיע.

אין בגולן אפשרות לפשרה טריטוריאלית.

חתך טופוגרפי

קו החילום בגולן – הגבול הטבעי הסובב ביותר של ישראל

הגולן: שלום משולל היגיון וערך, ובמחיר כבד

אהרון לבירן

מדור הספרות

- **שירה** – שלמה טנאי; רות נצר; מרים גודאל; רחל פירסט; אלקמאן
- **סיפורת** – עודד מזרחי – ברית דמים; ראובן טבול – מנגו; חיים אלטהולץ – המכנסיים של מוטל
- **מסה וביקורת** – משה שמיר – שלמה טנאי; רמי דיצני – על המשורר ושירו; משה גנן – שירים מהגיהנום; יחזקאל בראון – על אלקמאן
- **תעודה** – אברהם שלונסקי על ירושלים ותברון

אור חדש על רצח חיים ארלוזורוב
דיוויד קירק

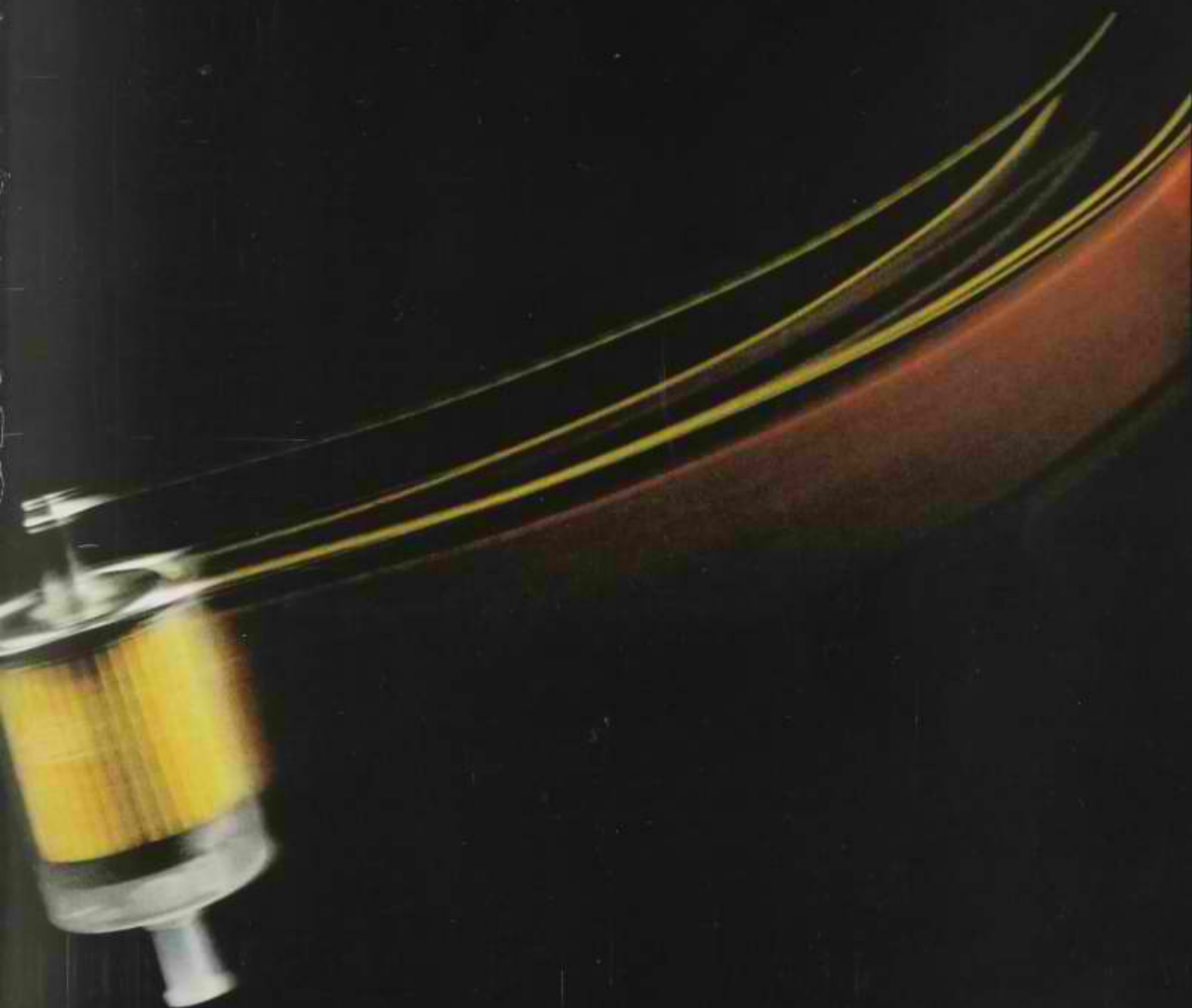
הרדיקליזם היהודי (א)
טור העורך

A.L.

FILTER CO. LTD.

מסנני א.ל. - חברה בע"מ

automotive fuel filters

נתיב ■ שנה שלוש-עשרה ■ גיליון 2(73) ■ אדר ב' תש"ס ■ מרס 2000 ■ 35 ש"ח

מאמרים	3	הגולן: שלום משולל היגיון וערך, ובמחיר כבד	אהרון לברן
	16	ההסכם הישראלי-סורי – ההיבט האמריקני	יובל לוין
	22	היקף ההתחמשות של סוריה והתחירה להגמוניה באזור	שון פיין
	28	האיחוד האירופי והמסלול הסורי: ישראל במלכוד הקהילה האירופית	כריסטופר ברדר
	40	שלום ישראל-סוריה: ומה אם טעינו?	יואש צידון-ציאטו
	48	כמה סוגיות בנושא הטרור הבלתי-קונבנציונלי	עזרה זהר
	52	האנטי-מילניום: איסלומה של נצרת	רפי ישראלי
	58	מען לא ידוע	קרסמן טיילור
	67	אור חדש על רצח חיים ארלוזורוב	דיוויד קירק
טור העורך	72	הרדיקלים היהודי (א)	

נתיב לספרות, אמנות וביקורת • עורך: משה שמיר

מוסף בצרון ע"ש רב צעיר לתרבות עברית ולחכמת ישראל

שירה		שלמה טנאי [83]; רות נצר [86]; מרים גודאל [87]; רחל פירסט [90]; אלקמאן [91]
סיפורת		עודד מזרחי – ברית דמים [84]; ראובן טבול – מנגו [88]; חיים אלטהולץ – המכנסיים של מוטל [93]
מסה וביקורת		משה שמיר – שלמה טנאי [81]; רמי דיצני – על המשורר ושירו [83]; משה גנן – שירים מהגיהנום [90]; יחזקאל בראון – על אלקמאן [92]
תעודה		אברהם שלונסקי על ירושלים וחברון [96]
נתיב	108 II-VI	תוכן העניינים של הגיליון הבא תקציר באנגלית

פרופ' פול איידלברג, פרופ' אדוארד אלכסנדר, אפרים ברחיים, ד"ר אהרון ברעמי, פרופ' יוסף בן-שלמה, ד"ר יורם בק, פרופ' ירמיהו ברנובר, פרופ' לורנה ברס, ד"ר גיורא גולדברג, ד"ר לורנס ויינבאום, פרופ' הלל ויס, אלוף (מיל') רחבעם זאבי, פרופ' עזרה זהר, פרופ' רפי ישראלי, ד"ר נטע כהן דורשט, שמואל כץ, עו"ד אהרון פאפו, פרופ' הראל פיש, פרופ' אמיל פקנהיים, נעמי פרנקל, יואש צידון-ציאטו, פרופ' אליאב שוחטמן, צבי שילוח, ד"ר מרטין שרמן, פרופ' שלמה שרן

מועצת המערכת

עורך: אריה סתיו ♦ עורך משנה: גיורא לשם ♦ עריכה לשונית: אסתר קרן ♦ מנהלה: איטה חורול ♦
מנויים: אלי מייזליש ♦ מנהלת פרסומים: לאה קוכנוביץ ♦ הפקה: א. אורן בע"מ

נתיב דו-לשוני ♦ המו"ל: מרכז אריאל למחקרי מדיניות ♦ ISSN 7092-1187
מערכת ומנהלה: ת.ד. 830, שערייתקוה 44810, טל. 03-906-3920, פקס 03-906-3905 ♦ מנויים: טלפקס 03-533-9822
דואר אלקטרוני: acpr@inter.net.il ♦ אתר אינטרנט: www.acpr.org.il

דמי מנוי לשנה: 150 ש"ח ♦ מנוי חו"ל \$60 ♦ דעות הכותבים במאמריהם אינן מבטאות בהכרח את דעת המערכת ♦
אין המערכת מחזירה כתבי-יד ואינה אחראית לתוכן המודעות.

תקציר

ש לום עם סוריה בתמורה לווייתור על רמת הגולן משולל כל יסוד מדיני ואסטרטגי, כותב תא"ל אהרון לבין. שלום של אמת אינו קיים בין הערבים לבין עצמם, מדוע שיהיה קיים בין הערבים לבין ישראל? השקט ברמת הגולן נובע רק מן הקרבה של תוחמי צה"ל לדמשק. הוויכוח הנוטש בין נציגה לגבולות הבינלאומיים לבין גבולות ה-4 ביוני 1967 הוא חסר שחר, שכן בשני המקרים יזכו הסורים במכפיל עצמה אסטרטגי בעל חשיבות מכרעת. מן נוסף של איחולת מדיניות הוא הנכונות של ישראל "להכיר באינטרסים של סוריה בלבנון", קרי: מתן לגיטימציה לכיבוש הסורי של לבנון. יעדיו האסטרטגיים של אסד: סיפוחה הסופי של לבנון, בידודה של תורכיה, חיזוק מעמדה של סוריה כטוענת לתגמוניה אזורית והחלשתה של ישראל, עומדים בניגוד גמור לאינטרס האמריקני במזרח התיכון. הנה כי כן, חייב הממשל בושניגסון, התומך במה שמוגדר "תהליך השלום" (המנוגד לתפיסה של רוב הקונגרס בסוגיה זו), להעריך מחדש את תפיסתו האסטרטגית בנידון. זאת, בטרם יתבצע מהלך רב חשיבות העלול להתברר בהמשך כעוד משגה חמור מצדה של ארה"ב במזרח התיכון. כתב יובל לוין ■ תהליך שלום מטבע הדברים שיביא לצמצום מרחיק לכת בהוצאות הביטחון של המדינות המערביות בתהליך דוגמת מדינות ברית נאט"ו עם תום המלחמה הקרה שצמצמו את תקציביהן אף בחמושים אחוזים. "תהליך השלום" הישראלי-ערבי הוא היפוכה המוחלט של מגמה זו. מצרים מוציאה על הציד המערבי עלות של 28 אחוזים מן התמ"ג. סוריה מחזיקה 450 אלף איש במדים, קרי: רוב למחצית התמ"ג. כתב שון פיין ■ הערבים הובסו בשדה הקרב, אך הכניעו את ישראל בלוחמת טרור. ישראל היא המדינה הראשונה בהיסטוריה בה הטרור הפך ממטרד טקטי לאיום אסטרטגי. האיום הבא הוא טרור באמצעות אמל"ח להשמדה המונית, קרי: טרור כימי, ביולוגי ואף גרעיני, ועל ישראל להיערך בהקדם לקראת מגמה זו. על ישראל לנקוט ביוזמה התקפית ולא הגבית. אסור להרשות למחבלים להסתתר מאחורי זהות אנונימית ויש למנוע ישירות בשולחיהם. טרור הוא ענישה קיבוצית והתגובה עליו חייבת אף היא להיות ענישה קיבוצית. יש להכין את האוכלוסייה להתמודדות עם טרור בלתי קונבנציונלי ולהשקיע משאבים בהתאם. כתב פרופ' עזרה זהר ■ הקהילה האירופית מתייצבת לצדה של סוריה בדרישתה מישראל למסור את הגולן לדמשק, וזהו המשך המסורת האירופית שנועדה להביא את ישראל אל גבולות הרביעי ביוני 1967. גישה זו נדחתה בעבר על ידי ישראל על הסף. עתה מקדימים הישראלים את אירופה ברצונם למסור את הגולן לסוריה. היסוף זה של העמדה הישראלית, עוררה כצפי את התיאבון האירופי. הנושאים הנבאים על סדר היום הם: החלטת האו"ם 194 בדבר זכות השיבה של פליטי 1948 וכן החלטת האו"ם 181 בדבר גבולות החלוקה. כתב בריטנר ברדר ■ האמנם נרצח ארלוזורוב בידי מתנקשים שנשלחו על ידי יוזף גבלס? פרשת אחבתו של גבלס למגדה קואנדט (Quandt), טוען פרופ' דיוויד קירק, מתועדת היטב ביומניו. מגדה היתה אהובתו של ארלוזורוב, הוא "חור" ביומנים. גילוי הפרשה היה עולה לגבלס במעמדו, מכאן שרק חיסולו הסופי של המנהיג הציוני עשוי היה לסתום את הגולל על כתם זה בקריירה של המנהיג הנאצי ■ תהליך האיסלמיזציה של נצרת, העיר הידועה במקומות הקדושים לנצרות, הגיעה אל שיאה בדרישת הערבים לבנות מסגד ענק שיעניק לעיר מעמד של מרכז מוסלמי. ויפגע באופייה הנוצרי. הממסד הישראלי פעל בעצלתיים, וכנע לדרישות המוסלמים ובכך עורר על עצמו את חמת הקהילה הנוצרית בעיר ואת זעמו של העולם הנוצרי כולו. כתב פרופ' רפי ישראלי ■ ליהודים חלק מכריע בעיצוב האידאולוגי וההוצאה אל הפועל של שנים מתוך שלוש התנועות הפשיסטיות הדומיננטיות במאה העשרים, טוען העורך בטורו: הקומוניזם הסובייטי והפשיזם האיטלקי. כך בעידן שלאחר האמנציפציה, בעיקר באוסטריה ובגרמניה, וכך גם במגמות האנרכיזם כפי שבאו לידי ביטוי במרד הסטודנטים בשלהי שנות ה-60 ■ מקס אייזנשטיין, יהודי יליד גרמניה, ומרטין שולצה, ארי יליד גרמניה, הם שותפים ותיקים בגלריה משגשגת בסן-פרנסיסקו, הסוחרת בתמונות ובחפצי אמנות. בשלהי 1932 מחליט מרטין לשוב לגרמניה עם אשתו ושלושת בניו כדי להתבסס במולדתו כשותף בלתי פעיל בגלריה.

בנקודה זו מתחיל סיפורו של קרסמן טיילור, "מען לא ידוע", שהוא חליפת מכתבים בין שני השותפים – היהודי שותפו בסן-פרנסיסקו ושותפו הגרמני המתגורר עתה בעיבורי מינכן חודשיים לאחר חזרתו של מרטין לגרמניה עולה היסטר לשלטון. מרטין מתמנה למשרה בכירה בבנק גרמני ומתלהב מאווירת הסער והפרץ במדינתו. גריזל, אחותו של מקס, שחקנית צעירה שהיתה בעבר אהובתו של מרטין הנשוי, מתכוננת לשחק במחזה העתיד להיות מוצג בברלין. מקס מבקש מחברו להשיג עליה.

הקהל הנאצי מגרש את גריזל היהודייה מן הבימה, והיא נמלטת מברלין ופלוגות הסער בעקבותיה. משהיא מתייצבת על סף ביתו של מרטין לבקש מקלט, הוא מסרב לה, ואנשי פלוגות הסער רוצחים אותה בגנו.

מכתב של מקס אל אחותו מושב לו, ועליו חותמת הדואר: "מען לא ידוע". חרד לגורל אחותו, מקס כותב אל חברו משכבר הימים ומבקש ממנו לחקור מה עלה בגורלה של גריזל. משנודע למקס אופן מותה של גריזל הוא מתחיל לשגר למרטין מכתבים מפובריקים, העשויים להחשיד אותו בעיני הגסטפו. מכתבו האחרון של מקס למרטין מוחזר לסן-פרנסיסקו כשהוא מוטבע בחותמת הדואר: "מען לא ידוע".

בכך נופל על מרטין ועל משפחתו מסך הדמים הנאצי.

בהוצאה לאור של **נתיב** מבקשים חברי מועצת המנהלים והמועצה המייעצת להגיש לקורא כתב-עת סגולי לדיון מעמיק ומקיף בשאלות היסוד הקיומיות של מדינת ישראל והעם היהודי.

שערי **נתיב** יהיו פתוחים למגוון נושאים וכותבים רחב, ובלבד שיהיה בהם כדי להפרות ולהעמיק את הדיון הפוליטי, החברתי והתרבותי בישראל.

מועצת מנהלים (בייסוד)

◀ פרופ' צבי אופיר

אליהו אלוני

תד אריסון

יוסף בודנסקי

ד"ר ארנסט בלוך

יוסי בן-אהרון

משה גלבוע

מרק זל

חיים חכם

ד"ר עוזי לנדאו

◀ מרדכי קריינר

יצחק שמיר

יאיר שמיר

המועצה המייעצת

פרופ' פול איידלברג (ארה"ב)

פרופ' משה ארנס

ד"ר יעקב אשל

◀ פרופ' יוסף בן-שלמה

פרופ' לורנה ברס (ארה"ב)

מישל גורפינקל (צרפת)

פרופ' אריה הילמן

פרופ' גוסטב הנדריקסן (שוודיה)

פרופ' ויליאם ון קליב (ארה"ב)

◀ פרופ' עזרה זהר

◀ פרופ' ישראל חנוקוגלו

◀ פרופ' רפי ישראלי

שמואל כץ

◀ יואש צידון-צ'אטו

פרופ' יוג'ין רוסטאו (ארה"ב)

◀ פרופ' אליאב שוחטמן

משה שמיר

ד"ר מרטין שרמן

מנכ"ל

אריה סתיו

◀ ועדת היגוי

◀ ועד מנהל

הגולן: שלום משולל היגיון וערך, ובמחיר כבד

אהרון לב־רן

מבוא

"השלום" שהסורים יספקו לישראל

ואמנם, אם אין שלום-אמת בין הערבים לבין עצמם, כיצד ימכרו לישראל "סחורה" שאינה ברשותם, ועוד לִינטע הזר? די להתבונן, ולו רק בהיסטוריה האזורית בת זמננו, במה שקרה בשתי מלחמות המפרץ (מאז 1980), בחיסול תימן הדרומית, בכיבושה של לבנון בידי סוריה, ביחסי סוריה-עירק, או ביחסי מצרים עם סודן. אלה מעידים כי שלום אינו ערך מושרש בין ה"אחים הערבים".

וביחס אלינו, ודאי הוא שאין שלום-אמת עם מצרים מתקיים לכל היותר מצב של אי-לוחמה פלוס (המתלהבים קוראים לו "שלום קר"), כשהמחיר ששילמנו היה בעבור שלום ונורמליזציה מלאים. יתר על כן, זהו שלום על תנאי – כל עוד נמשיך להתפרק מנכסיו עד שנגיע לִיממדינו הטבעיים. מצרים גם מפרה את חוזה השלום בסעיפיו העיקריים. בסוף אוקטובר 99 הזכיר לנו שר ההגנה המצרי, טנטאוי, את האמת, כשאמר: "יש להיות מוכנים גם למצב מלחמה נגד ישראל" וכו', ואכן, ההתעצמות הגדולה של צבא מצרים איננה נגד לוב או סודן החלשות.

האינטליגנציה והחוגים המקצועיים במצרים (וגם בירדן) מחויבים בתוקף את השלום עם ישראל, והשלטונות לא עושים דבר בנידון. גם השלום עם ירדן הוא לכל היותר עם דרג הצמרת – המבין את חיוניות ישראל לקיום הממלכה – ולא עם שאר שכבות הציבור. אש"ף וה"רשות", לא זו בלבד שאינם מקיימים את ההסכמים עם ישראל, אלא גרוע מזה – הם ממשיכים לחסית בצורה קיצונית נגדה ונגד כל מה שהיא מסמלת, כמו לא התחייבו בהסכמים חוזרים ונשנים לשלום-אמת ולהפסקת ההסתה.

רעות רוח היא אפוא להניח, כי דווקא סוריה הבעתיסטית הרדיקלית, הנשלטת ע"י דיקטטור מהמעוט העלאווי (כ-11% מהאוכלוסייה) תעניק ל"ישות הציונית" שלום-אמת או שלום יציב. האם נשכחו פשעי דמשק לפני שבוחנים את עמדותיה ב"החליף השלום" הנוכחי? נזכור כמה מהם:

- ההפגזות היומיומיות על היישובים והשדות בעמק החולה (לפני 67).
- הניסיון להטות את מקורות הירדן (לפני 67).

בתחילת 1996 התקיים בארה"ב, ובחסותה, סיבוב השיחות האחרון בין נציגי ישראל וסוריה בנושא רמת-הגולן. מאז עליית אהוד ברק לשלטון נראה היה כי שיחות נוספות, ואולי אף מכריעות, הן שאלה של זמן בלבד. ואמנם, שיחות אלה חודשו בושינגטון ובחסותה ב-15 לדצמבר 99. התבטאויות ברק על "חיוניות השלום עם סוריה" שויביל לִיקץ הסכסוך הערבי-ישראלי [...] ואם אך יסתגר בחדר עם אסד, יימצא ההסכם" – ביססו היתכנות כזו. אך אם מו"מ מזורז והסכם יתממש – ידועה מראש התוצאה היחידה האפשרית – ויתור ישראלי מוחלט על הגולן.

מאחר ומאז סוף 1992, מועד תחילת המגעים עם סוריה בחסות אמריקנית, נצבר ניסיון רב לגבי תוכנו של ההסדר האפשרי – שלום במרכאות ובמחיר מלא: ויתור על כל רמת-הגולן בלוויית "סידורי-ביטחון" שאינם ראויים לשם, ניתן לקבוע ש"הסדר" כזה אינו אלא איוולת מדינית גמורה.

ממשלת ישראל ורבים מאזרחיה שקועים בריצת אמוק ל"שלום", ואינם נותנים לעצמם דו"ח ראוי על מה שעוללו לעצמנו ב"החליף השלום" עם מצרים, ירדן ואש"ף, ומה עוד צפוי שנפסיד. ביחס לסוריה, בודדים מעולם לשאול את השאלה הקריטית – האומנם השלום עמה דרוש כשהמחיר הנורא ידוע, שאלה מהותית נוספת שאין מרבים לשאול היא: האם שלום-אמת עם סוריה בכלל אפשרי, והרי אלה שתי שאלות המפתח הדורשות ליבון יסודי לפני שמסתגרים בחדר עם אסד.

האם אפשרי שלום-אמת עם סוריה?

קשה להימנע מהאבחנה הקשה אך הברורה ששלום-אמת בין ישראל לשכניה הערבים אינו מציאותי, ובוודאי שלא הגיע להבשלה. מאז ההסכמים שנחתמו עבר פרק זמן משמעותי והצטבר ניסיון רב כדי לקבוע זאת בביטחון.

תא"ל (מיל') אהרון לב־רן הוא חוקר בתחום האסטרטגי, מורחן, מבכיר אמוץ לשעבר. פרסם פגמים רבות בנציב

- ההשתלטות על לבנון (ב-1976) ואירופיטויה למרות הסכם טאויף מ-1989.
- המניפולציה ושיסיון ארגון ה"חזבאללה" להקזת דם חיילי צה"ל בלבנון.
- חברית האינטימית עם אירן הפונדמנטליסטית והחתרנית.
- המעורבות העמוקה של הצמרת הסורית בטרור ובסחר סמים.
- מעורבות השלטונות הסורים בהרג מאות חיילים ואזרחים אמריקנים בפיגועי-תופת בבירות (ב-83 וב-84).
- חיסולם של כ-20 אלף מה"אחים המוסלמים" בעיר חמה (ב-82).
- התנגדותה והתנכלותה העיקשת של דמשק להסכמי קמפ-דייוויד במשך שנים.

מעשים אלה אינם זוטות מן העבר, חטאים שניתן לעבור עליהם לסדר היום. הם מצביעים על מהותם של המדינה והמשטר. אמת היא שמסוף שנות ה-80, בהשתתפות בוועידת מדריד (באוקטובר 1991) וביתר-שאת מאז עליית רבין לשלטון (בקץ 92) – החל אסד לומר זמירות שונות. לא מעטים נכנסו לאופוריה כשהחל להביע את נכונותו למו"מ מדיני ולהסדר עם ישראל (בתנאי שלו), ואף פלט את המילה "שלום". אך למפוכחים שבינינו אסור להיסחף, וחיוני לבחון את מהות ה"שלום" וההסדר שאסד מוכן לערוך עמנו, וזאת כדי לקבוע אם הוא בכלל מצדיק את המחיר הכבד הכרוך בויתור על הגולן ובנסיגה אל קו ה-4 ביוני 67, ועוד (1).

התבטאויות של מנהיגים במשך שנים רבות מצביעות על כוונותיהם האמיתיות והעקביות, וכוונות הן מצד מבוקש ביריבויות אסטרטגיות. לפיכך, אימרות אסד ובכיריו ביחס לשלום עם ישראל משקפות היטב את העמדות הסוריות האותנטיות. כדי לסלק כל ספק בעניין **הפתרון הטריטוריאלי**, קבעה דוברת המשלחת הסורית כבר בתחילת המו"מ בושינגטון (בספט' 92): "אדמתנו אינה למכירה או למיקוח". אסד עצמו, בראיון לעיתון המצרי "אל-אחבאר" (ספט' 93), התבטא במפורש: "אנו מציעים שלום המבוסס על צדק, דהיינו הנסיגה המלאה [...] לא אותר על גרר, מי שמוותר – בוגד, השלום אינו מיקח וממכר על אדמתנו. זו תהיה כניעה".

חודש לאחר מכן כתבו עיתוני דמשק כי "סוריה לא תסתפק בפחות מהחזרת כל השטחים לרבות ירושלים, אפילו אם הסכסוך יימשך 100 שנה". אם כך, לא מדובר רק במסירת כל הגולן, אלא יותר מזה (וזאת, גם אחרי ההסכם עם אש"ף בספטמבר 93). התנאי של נסיגה מלאה חוזר על עצמו עד הפסקת השיחות בתחילת 96, וממשיך ביתר שאת עם חידוש המשא ומתן בדצמבר 99.

גם כאשר **לסוג ולטיב השלום** שאסד יעניק לישראל הדברים ברורים, ויש בהם חשיבות בשל ניסיונות העירפול והייפוי השונים. בראיון ל"ידר שפיגל" בדצמבר 93 אמר אסד:

אנו מוכנים להיכנס למצב של שלום, אך לא הגיוני שנאחז את ישראל. אם מצב המלחמה מסתיים, יש שלום בחוזה, אך לקשרים דיפלומטיים אין כל קשר

לשלום. כמה מדינות ערביות לא מקיימות אתנו יחסים דיפלומטיים ובכ"ז יש בינינו יחסי אחווה ושלום (כוונתו ללבנון – א"ל).

לאחר מכן הסתמן מיתון סורי בנושא השגרירות, אבל במה שישראל רואה נורמליזציה וקשרים פתוחים, נותנת המשלחת הסורית, בשיחות וושינגטון בדצמבר 95, להבין כי "תמורת הנסיגה המלאה מוכנה סוריה לשלום בלי "פלישה תיירותית" ובלי שיתוף פעולה חורג מזה שבין מצרים וישראל. אין אפוא חיוון לפתח ציפיות של שלום מועדף. השלום צריך להיות דומה לזה שאנו (הסורים) מקיימים עם מדינות אחרות. פתיחת שגרירויות אינה אומרת פתיחת שערי סוריה לפני כל תייר ישראלי. גם תיירים מערביים אינם מתקבלים תמיד בברכה בדמשק". גם שר החוץ הסורי אשארע אמר בשיחה עם שגריר יפן בדמשק בתחילת פברואר 96:

"ישראל מבקשת להגיע ליחסים בלתי-אפשריים [...] אין לנו מסחר וכלכלה ויחסים כאלה גם עם מדינות ערביות [...] אין סיכוי שיתפתחו עם ישראל יחסי קרבה וידידות. אנו מוכנים לשלום מלא וליחסים נורמליים, אך צריך לזכור שנלחמנו זה בזה קרוב לחצי מאה".

ואולם, ההתבטאות היותר חשובה והמעודכנת היא של בשאר אסד – בנו של נשיא סוריה, והמויעד להחליפו. בראיון לשבועון "אל-ואסט" באוגוסט 99 (כלומר אחרי עליית ברק לשלטון), אמר: "השלום לא חייב להתבסס על יחסים חמים. השלום חייב להיות מלא (בעגה הסורית, נסיגה מלאה של ישראל – א"ל). לא נסכים לשלום חלקי (– נסיגה חלקית), שכן זו פגיעה בזכויות. לא נסכים שיגעו בריבונותנו או שיפגעו בה או ימעיטו בזכויותינו".

למבחר ההתבטאויות חללו ראוי להוסיף שתיים, המשקפות היטב עמדות סוריות בסיסיות. באוגוסט 93 (ולאחר שממשלת רבין כיהנה כשנה) אמר אסד בראיון לעיתון הלבנוני "אל-ספיר": "ישראל הנה אויב ותישאר אויב" (בהמשך אף השמיע הערות אנטישמיות). חודש לאחר מכן, בראיון לעיתון המצרי "אל-אחבאר" קבע: "כשאני מדבר על פלסטין אני מחשיבה כחלק מסוריה. אין עם או ישות פלסטינית. ישנה רק סוריה, ופלסטין היא חלק בלתי נפרד ממנה". בדרך אגב, לאסד היו הכרזות דומות ביחס לירדן: "אנו וירדן ארץ אחת. יום יבוא וחוסין ייוכח שאנו עם אחד ומלכותו אינה אלא עין חולף".

ברור אפוא שכל "הסדר שלום" עם אסד על הגולן כרוך לפחות בנסיגה מלאה לקווי ה-4 ביוני 67 וב"שלום" נוסח סוריה – קר ועקר בהרבה מזה שיש לישראל עם מצרים ונורמליזציה מצומצמת ביותר, אם בכלל למרות ביטויים כמו "שלום של אמיצים" או "שלום אסטרטגי", אין מהפך סורי אמיתי באיבה לישראל ובעמדות הבעתיסטיות הרדיקליות. לכל היותר מדובר בשלום פורמלי מצומצם, נוקשה וקפוא, הנובע מחוסר ברירה ובשל נסיבות אסטרטגיות שלסוריה אין שליטה עליהן. מדובר לכל היותר ב"שלום טקטי", שערכו דל וארעי.

בסיסמאות השלום הערביות והסוריות, אגב, מופיעה מאז ומתמיד הסיסמה "שלום צודק" (סלאם עאדל).

סיסמה זו נראתה גם בחוצות דמשק. זו סיסמה תמימה וקבילה לכאורה אך מאחוריה מסתתר העיקרון שרק הערבים צודקים ואילו ישראל היא העושקת. "שלוש צודק" הוא מונח נרדף להחזרת ה"גזילה" – החזרת אדמות הערבים ה"קדושות" וזכויותיהם המלאות בכל אתר ואתר מידי ישראל, עד קמילתה. היבט ערכי מעוות זה אינו מאפשר פשרה אמיתית עם ישראל, ובוודאי שלא בדרך טריטוריאלית המנציחה את קיומה באזור ואת "כיבושה". כאשר אצל הערבים "האדמה היא הכבוד", הרי זו חשובה משלום אמיתי ומעידה על ערך וטיב השלום שהערבים והסורים מוכנים לספק לישראל. כשה"אדמה" וה"כבוד" חשובים משלום, ערכו של זה אינו יכול להיות אלא אפס, ולכור שהגולן הוא כחצי אחוז משטחה של סוריה.

עניין גלווה ל"צדק" ול"כבוד" הוא שאסד "לא יכול לקבל מישראל פחות ממה שקיבלה מצרים" (בצדק מבחינתו). כעבור כליכך הרבה שנים ועיכובים – לקבל פחות ממה שקיבלה מצרים, זה דבר בלתי נסבל לאסד, שלא לומר דבר העלול לסכן את מעמדו האישי ומשטר המיעוט העלווי.

גם את הסיבות לשינוי הטקטי בעמדותיו של אסד ביחס לשלום ניתן למצוא בהתבטאויותיו. במרס 93' צוטט גורם סורי בכיר בראיון לעיתון ירדני: "המו"מ המדיני הוא הדרך הטובה ביותר למנוע מישראל להעמיד את סוריה באור שלילי כסרבנית שלום, ומונע מישראל להביא את דמשק למצב של מצור כדוגמת עירק ולוב". באותו חודש צוטט אסד עצמו (במפגש עם אנשי דת דרוזים) כמי ש"מודה במצוקה האסטרטגית של סוריה לאחר התמוטטות בריה"מ". על דברים אלה חזר אסד גם ב-9/93 בפני עיתונאי מצרי. כן שמעו זאת מהסורים אנשי המשלחת הישראלית לשיחות וושינגטון (ב-6/93): "הצטרפנו לשיחות בעיקר מכורח של נסיבות בינ"ל". גם במהלך ביקור סגן נשיא סוריה בטהרן (יוני 95') "הדליף" נשיאה לשעבר של אירן – רפסנג'אני – במסיבת עיתונאים: "השלום נכפה על דמשק כדי לרסן את ההתפשטות הציונית". הביגורף המקורב לאסד, פטריק סיל, אמר לעיתונאי ישראלי (בדצמבר 95'): "אסד נכנס לתהליך כדי להחזיר את ישראל לגבולות 67' וכדי לבלום את השפעתה באזור".

קווי הגבול (מ-1923 ומ-1967) אינם מאפשרים שלום-אמת

על בסיס אלה ברור מדוע אסד ומשטרו מתעקשים כל כך על נסיגה מלאה לקווי ה-4 ביוני 67' לפחות. נכון שגם בגזרה המצרית נסוגה ישראל מכל השטח שהיה ברשותה אל הגבול הבינ"ל, אך בגזרה הסורית יש הבדל בין הגבול הבינ"ל לקווי ה-4 ביוני 67'. בישראל עצמה, גם רדופי השלום עם סוריה נכונים לכל היותר לנסיגה לגבול הבינלאומי ולא לקווי ה-4 ביוני 67'. אך הם אינם מודעים למכשלות הגבול הבינלאומי מ-1923, שנקבע בהסכמים בין צרפת לאנגליה. גבול זה שונה בהרבה מהסכם הגבולות של סייקס-פיקו (נציגי בריטניה וצרפת) מ-1916, שלפיו נתנם רובו של הגולן בשטח ארץ-ישראל. כבר לפי הסכם הגבול מ-1923, ובוודאי שלפי הסכם "השכנות הטובה" מ-1926, ניתנו לכפריים סורים זכויות

דיג ושאיתב מים בכנרת ואף זכויות עיבוד אדמות ממערב לגבול. קביעה זו סייעה לסורים להשתלט לאחר 1948 על צפון מזרח הכנרת ולטעון, כי היא שותפה מלאה במימי האגם, כי אסור לישראל לשאוב ממנו ללא הסכמה סורית, וחלקו הצפוני-המזרחי סגור לדייגים ישראלים (שהרי הוא מקפח את זכויות הדיג של הכפריים הסורים). גם קביעת קו הגבול 10 מטרים ממזרח למי הכנרת בשל ההבדל בגובה המים (כלומר "גבול משתנה") היתה מקור קבוע לחיכוכים. הסתמכות על הגבול הבינ"ל גרועה גם משום שב-1952/3 ניהלו ישראל וסוריה מו"מ על חלוקת האזור המפורז שממערב לגבול הבינ"ל, ושנקבע בהסכם שביתת הנשק מ-1949. בכך הודתה ישראל במשתמע, שחלק מהאזור המפורז אינו שייך לה אלא לסוריה. ואכן, לא אחת ביקשו הסורים להסיט את קו הגבול הבינ"ל מערבה. במילים אחרות, הירידה לגבול הבינ"ל פירושה חזרה מדויקת כמעט למצב האומלל שלפני 1967 ולתביעות הסוריות האירידינטיות. אגב, הסורים הכריזו גם על תביעתם לאדמות עירגב במסגרת קו ה-4 ביוני 67'.

הסורים אינם מסכימים לגבול הבינ"ל אלא לקו ה-4 ביוני 67' שנוצר בהתכתשויות מאז 1948, כשהם הפרו את החלטת החלוקה של האו"ם וכבשו מקומות כמו אזור חמת-גדר, משמר-הירדן ושטחים בבניאס. לאחר הסכם שביתת הנשק נסוגו הסורים, ואזורים אלה פורזו. במשך הזמן ניצלה סוריה חולשה ישראלית והשתלטה על חלק מהאזורים המפורזים, כחמת-גדר ועוד. ב-1951 הרג מוצב סורי 7 שוטרים ישראלים, ומאז ויתרה ישראל בפועל על חמת-גדר. מאליו משתמע, כי הסורים רוצים להשיג באמצעות הנסיגה אל קווי ה-4 ביוני 67' בעלות ושליטה על שטחים בתוך ישראל גופא, ובכך ישיגו צידוק והכרה לכיבושיהם הם.

נסיגה ישראלית לגבול הבינ"ל ב"הסדר שלום" חמורה אפוא במשמעותה, ובפועל אינה נופלת בחומרתה מנסיגה לקווי יוני 67'. אפילו יש יתרונות קלושים לגבול הבינ"ל על זה של יוני 67', פירושה "השתכשכות סורית במימי הכנרת" ומגרעות צבאיות ואחרות קשות מנשוא, דבר שגם תאבי שלום קיצוניים אינם רוצים בהם. אך אסד אינו מוכן לוותר אפילו בנושא הגבול הבינ"ל, שכן יתקשה להסביר לצבאו ועמו מדוע אין חזרה לעמדות שהחזיקו בהם ב-4 ביוני 67'. כיוון שכך, ממשלת ישראל והישראלים יתקשו להסכים להסדר שלום כזה. גם מבחינת קווי הגבול עולה, כי שלום-אמת עם סוריה הוא בלתי-אפשרי, אלא אם תסכים ישראל להתקפל לגמרי ולקבל שלום מביש.

מדוע אין אסד מסוגל לשלום-אמת?

למה קשה לאסד ל"שלם" לישראל בתחום השלום גם במחיר הכבד של אובדן הגולן ראשית, מפני שאין הוא מבין או אינו רוצה להבין את שאלת המחיר. מבחינתו, ישראל צריכה להחזיר את כל הגולן ושאר ה"אדמות הכבושות", וכל היתר הוא בונוס. שנית, אסד אינו יכול להיענות ל"דרישות הבלתי-אפשריות" של ישראל ומעדיף כנראה את הסטטוס-קוו, כפי שאמר במסיבת עיתונאים בדמשק עם מובארק (דצמבר 94'), שהרי שלום אמיתי ונורמליזציה מלאה יסכנו את שלטון המיעוט העלווי

אך גם בעניין זה צפוי למכור "שלוש" מפת נפש. וכדי לענות על שאלה זו ראוי להתייחס לכמה היבטים:

- האם "שלוש" עם סוריה הוא אכן מפתח לשלום, וישם קץ לסכסוך?
- האם קיימים סיכויי מלחמה, אם ישראל לא תקבל את תנאי סוריה להסדר?
- חולשת סוריה – ההיבט הכלכלי.
- חשיבות הגולן במשוואה האסטרטגית ומחיר אובדנו.
- ה"זיקה" בין דרום לבנון לפתרון בגולן.

נקודות נוספות הרלבנטיות לתשובה לשאלה הנדונה, כקיום תחליפים ופיקציות לאובדן הגולן בצורת "הסדרי ביטחון" ואמל"ח צבאי מתקדם, ואף שאלת אמינותה של סוריה בהסדרים – יידונו בהמשך.

האמנם שלום עם סוריה הוא מפתח ליציבות וביא קץ לסכסוך?

ר' ח"מ ברק ומקורביו טוענים, כי שלום עם סוריה חיוני כשלעצמו ואף יישא עמו דיוריד מפתח – קץ הסכסוך הערבי-ישראלי. הוא גם מאמין כי אם יסתגר עם אסד בחדר, השניים "יצאו" עם הסכם שלום. אלא שתוכנו ידוע מראש: חזרה לקווי יוני '67, סידורי ביטחון מינימליים ושלום קר ועקר.

אך אם האם הסדר מעין זה יסיים את הסכסוך? המשתמע מטיעון ברק הוא ששלום עם סוריה יביא עמו גם שלום עם לבנון ואף עם סעודיה וכן עם כל (או רוב) מדינות ערב שבי"מעגל השניים". הגם ש"שלוש" עם סוריה יגרור גם את ממשלת הנובבות בלבנון להסדר זה, ספק רב אם סעודיה תיאות ליחסי שלום וידידות עם ישראל. סעודיה היתה והנה מדינה איסלמית בעלת מורשת וקאבית פונדמנטליסטית. נוסף על כך, בגלל המבנה הנסיכי והשבטי הלא-יציב מיסודו, ספק אם סעודיה תרצה להסתכן במהפך כה עמוק, כשהדבר כלל לא דרוש לה. אין לה גבול משותף עם ישראל וסכסוכה עם מדינת ישראל אינו ישיר ופרגמטי, כי אם אידיאולוגי. היא יכולה אפוא להישאר אדישה לחלוטין ל"הסדר שלום" בין סוריה וישראל.

ואם כך סעודיה – מדינה מרכזית במפרץ – סביר שמרבית נסיכויות המפרץ ובראשן כוויית, תנהגנה כמוה. עובדה היא שקיום משרדי אינטרסים ישראליים בעומן ובקטר לא "הדביק" את האחרות, ובכללן כוויית. יתר על כן, אפילו יילכו בעקבות ההסדר עם סוריה, אין למדינות קטנות אלה משמעות רבה בסכסוך הערבי-ישראלי. ישראל, שהיתה נצורה מבחינה מדינית ומחורמת ע"י כל מדינות ערב שנים רבות, מגזימה כשהיא רואה בפתיחת יחסים עם כל מדינה ערבית שולית "פריצת דרך".

עירק הנצורה ושליטה האכזר שואבים את כוח עמידתם מול המערב בין היתר בליבוי איבה נגד ישראל. משטר רודני וסגור זקוק לאויב חיצוני כדי שההמונים ינחו אחריו. חוץ מזה, עירק וסוריה, ובעיקר מנהיגיהן, שרויות באיבה עמוקה, ושלום סורי עם ישראל יהיה דווקא כלי ניגוח לצמרת העירקית במאבק הבין-ערבי. אפשר לטעון ש"קץ

ויערערו את בסיס משטרו. בראיון לטלוויזיה הצרפתית (ביולי '98) אסד מודה ששלום עלול לסכנו: "ביחס לשלום (אנחנו) לא רוצים לעשות דבר העלול לסכן את בני עמנו וליצור עימות פנימי". המזרחן הנודע ברנרד לואיס אולי קולע באומרו (ינואר '97): "השלום יהפוך את אסד ממנהיג ערבי לגיטימי ומקובל למנהיג מיעוט עאלווי בארצו שלו".

גם הביוגרף פטריק סיל אומר, כי "דרישת ישראל לשלום כלכלי מרתיעה את אסד, שכן פירושה קודם כל חשיפה לחדירה ישראלית עוינת. כמו כן, הדבר יעניק לה מעמד הגמוני, ואילו הוא, בדומה למצרים, רואה את ישראל בממדיה הטבעיים. ואז – אם ישראל מוכנה למחיר שהוא תובע ומוכנה לקבל שלום נוסח אסד – טוב, ואם לא – אז לא".

כן קיימת השאלה הבסיסית, האם אפשרי שלום אמיתי בין מדינה דמוקרטית למשטר טוטליטרי כגון משטרה של סוריה, שהוא, נוסף על הכל, גם רקוב ומושחת. ההיסטוריה מלמדת, שמדינות משטרה ורודניות רקובות בבסיסן, ובסופו של דבר גם לא יציבות, אם כי משטרו של אסד יציב כשני עשורים. לכן יהיה זה מסוכן, ובוודאי מעשה של איזולת, להיות תלויים ברצונו של שליט ומשטר של מיעוט נוסח אסד. אין כל ביטחון שבמהפך סוני בסוריה, שליטים סוניים יקיימו התחייבויות שנתן שליט עאלווי השנוא עליהם.

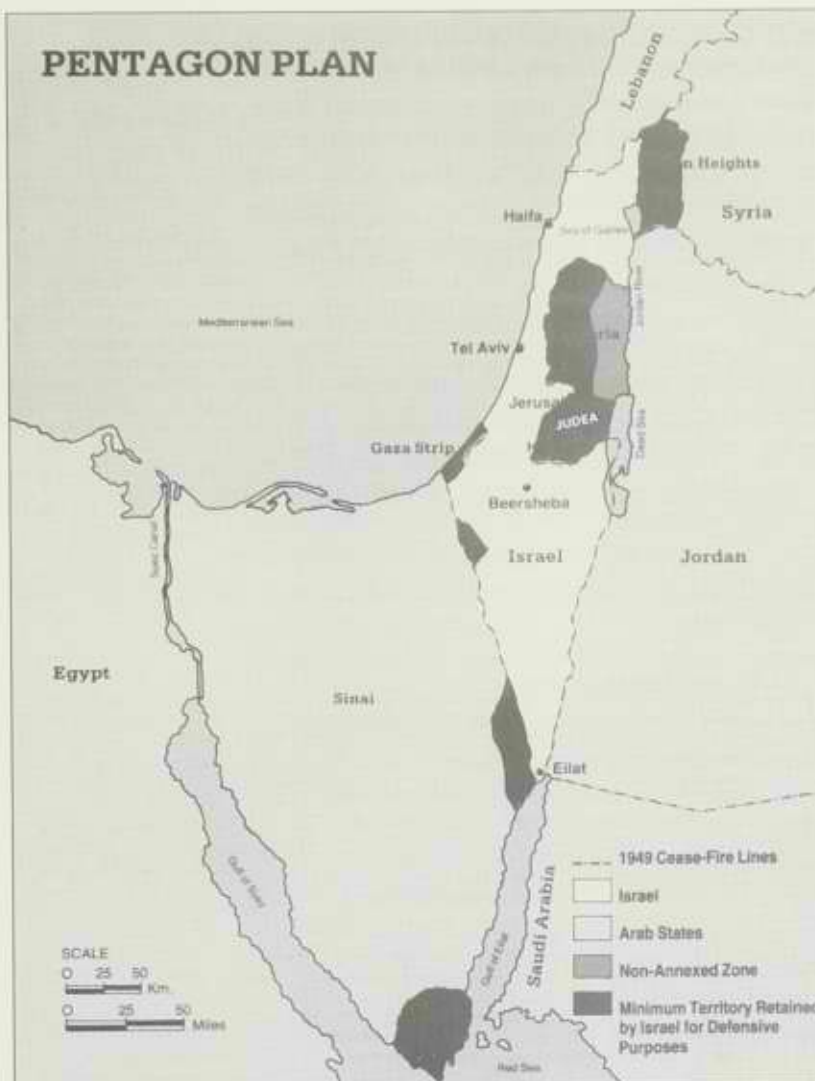
ניתן להתפלפל על כוונותיו של אסד אך קיימת עובדה מוצקה אחת. אסד חושש משלום-אמת, וכנראה אינו רוצה בו. שאם לא כן, מדוע לא ניצל את רמיזותיו (האומללות) של רבין המנוח ושל פרס אחריו על נכונותם לסגת מכל הגולן ולצמצם למינימום את דרישותיהם ל"סידורי ביטחון", ואף סירב בתוקף לקיים ערוץ הידברות ישיר ודיסקרטי שיכול היה להיות לו רק לתועלת בתוצאות המו"מ ובשכנוע דעת הקהל הישראלית (ראה מקרה סאדאת).

אפשר לנסות להסביר זאת ב"תקלה של נסיבות", כגון ברצח רבין (נובמבר '95), או בהחלטת פרס (בתחילת '96) להקדים את הבחירות, או בפיגועים הקשים בפברואר-מרס '96, שבעקבותיהם הושעו השיחות עם סוריה מאחר שלא גינתה אותם ואת הטרור. אגב, סוריה לא מגנה את הטרור עד עצם היום הזה, אז מדוע כשרה השעה פתאום לחידוש המו"מ שהופסק אז בדיוק מסיבה זו! אך העובדה שאסד לא שש ולא ניצל את ההזדמנויות להסדר שלום, וודאי לא שלום אמיתי, נשארת במערומיה.

המסקנה מכל האמור מצערת, אך חדה כתער – "שלום אמיתי" על-פי אסד, אפילו במחיר הנורא של מסירת כל הגולן (והרבה יותר), אינו מציאותי, אלא אם כן ישראל תהיה מוכנה לבצע סטריפטז מוחלט ומסוכן לקיומה ולרווחתה.

האם שלום עם סוריה במחיר הגולן דרוש לישראל?

אם שלום-אמת עם סוריה אינו מציאותי, אולי שלום כלשהו בכל זאת דרוש לישראל! ועוד כשרה"מ ברק ואחרים סבורים ששלום עם סוריה אף חיוני לישראל, בהיותה ה"מפתח" לשלום וליציבות באזור.

המסמך הידוע בכינויו "מפת הפנטגון" הוכן לבקשת הנשיא ג'ונסון בשלהי מלחמת ששת הימים. במסמך ביקש הנשיא לשרטט גבולות מיינמים להישדרותה של ישראל, כדי שלא תודקק בעתיד למלחמות מנע. במפה שהוגשה לנשיא על ידי משלחת מומחים מן הצבא האמריקני, בראשותו של ראש המטות המשולבים, הגנרל וילר, משאירה בידו ישראל 7,000 קמ"ר בסיני, את חבלו יהודה ושומרון (אולם לא את בקעת הירדן) ואת כל רמת הגולן. כולל את שטח קוניטרה, שישראל העבירה לסוריה ב-1974. מאזי מסתבר, כי כבר עתה יושבת ישראל בשטח קטן בהרבה מגבולות המיינמים שנקבעו על ידי צד שלישי ששקל שיקולים צבאיים בלבד. ב-15 בנובמבר 1967 שימשה המפה מסמך עיקרי בדיון שנערך בלשכתו של הנשיא לקראת גיבוש החלטת האו"ם 242 (ב-24 בנובמבר). ההגדרה "גבולות בטוחים ומוכרים" בהחלטה 242 מתייחסת לגבולות המפה. מאז ועידת מדריד, שבה נקבע העיקרון "שטחים תמורת שלום", אף לא ראש ממשלה אחד בישראל עשה שימוש במסמך זה.

מהפטרונות של סוריה כדי לממש אינטרסים פלשתיניים, וזאת למרות קיומה של אוכלוסייה פלשתינית גדולה בסוריה ובלבנון (ביחד כ-650 אלף), ועל אף הימצאותם של כעשרה "ארגוני סירוב" פלשתיניים בחסות סוריה.

מהלכיהן העצמאיים של ירדן ואש"ף בתהליך המדיני מצביעים בעליל על ירידת כוחה של סוריה וחוסר יכולתה לסכל מהלכים. לא זו בלבד אלא שסוריה עצמה, מסיבות של חולשה אסטרטגית, נאלצה להצטרף לתהליך המדיני, הרבה מעבר להשתתפותה בוועידת מדריד באוקטובר 91. הכוונה לשיחות הישירות למחצה של נציגיה עם ישראל בארה"ב מ-1992. לפיכך אין לסורים פתחורפה רב מול ירדן ואש"ף או אחרים.

אמת היא שלסוריה קלפים מסוימים במאבק האסטרטגי: טרור, אירון ולבנון. אך זה יותר מעשור

הסכסוך" יבוא גם בלי עירק הנוכחית, אך העדר שלום עמה – והיא מרכזית יותר במחנה הערבי מכל נסיכות במפרץ – פירושו שההודעה של "קץ הסכסוך" היתה מוקדמת מדי.

ובכלל, לא נראה שברק ואחרים בישראל ובעולם מודעים לכך שחוגים רבים (רבים מדי) במדינות ערב לא הפנימו כלל את שלום האמת והפיוס האוטנטי עם הי"שות הציונית". התפיסות הישנות של חביב בורגיבה (השלמה טקטית וזמנית בלבד עם ישראל), או הקבועות כמו "תורת השלבים" ו"האינדימאש" (הבאתה של ישראל לקריסה מבפנים), מושרשות עמוק בלב הערבים (רובם ככולם) ו"הסדרי שלום" טקטיים וארעיים עמה, אין בהם כדי לשנות מורשת זו. ואם כך – אין משמעות רבה ל"קץ הסכסוך", שהרי מדובר בסכסוך עמוק, שיש ספק אם קיים דוגמתו בעולם.

הוא חדין באירון הפונדמנטליסטית, שאף כי אינה מדינה ערבית, היא קשורה בטבורה לסכסוך במזרח התיכון, אם בשל עוינותה השורשית לישראל ואם בשל טיליה ארוכי הטווח והנשק להשמדה המונית שהיא מפתחת. גם הנשיא חאתמי "הליברל" מוגבל בכוחו לעומת האייטולות הקנאים. אמנם מנהיגי טהרן הצהירו שלא ימנעו מסוריה להגיע ל"שלום" עם ישראל, אך סביר להניח שיחתרו תחתיו. מאחר שסוריה תזדקק לברית עם אירן עוד זמן רב, תהיה לכך השפעה שלילית על "השלום" של דמשק. לרשותה של אירן עומד גם ארגון החיובאללה בלבנון, כמכשיר למדיניותה החתרנית והטרוריסטית. סוריה אמנם יכולה לרסן ארגון זה, אך לא תשיש להתעמת עמו, ותמצא פשרות שיהיו ע"ח השלום עם ישראל. כל עוד אירן לא תחיה בשלום עם ישראל, תושפע מכך מדיניותה הלא קונבנציונלית של ישראל, ובמקביל (על בסיס עקרון הכלים השלובים) יהיו לכך השלכות על טיב יחסיה ו"השלום" עם הערבים.

★

כאשר ברק ואחרים דיברו על השלום עם סוריה כמפתח ליציבות, היתה אולי כוונה לומר שבשל משקלה המדיני ועצמתה הצבאית היא בעלת פוטנציאל לסכל מהלכים מדיניים בין ישראל לערב, ובכך, אף כי הדבר היה אולי נכון בעבר, הוא אינו נכון זה מכבר. העובדה שסוריה אינה יכולה עוד לשבש מהלכים מדיניים היא תופעה אסטרטגית חשובה ביותר באזור, שרבים לא הבחינו בה.

ירידת כוח הסיכול הסורית הובחנה בשני הקשרים – אש"ף וירדן. בעבר לא יכלה ירדן להתקדם לשלום פורמלי עם ישראל, אף כי שרר "שלום דהיפקטו", בשל צלו של "האח הגדול" בצפון. הסיוט של פלישת סוריה לירדן בספטמבר 1970 רדף את הצמרת הירדנית. והנה באוקטובר 94 חתמה ירדן על הסכם שלום פורמלי ללא מוראה של דמשק. יתר על כן, המלך חוסיין לא חשש להיפרד מהנוסחה הערבית הרדודה ש"כל אינץ' מאדמתנו קדוש", והחכיר לישראל אדמות שזו העבירה לריבונות ההאשמית. אש"ף חשש עוד פחות מסוריה כשהקדים וחתם על הסכם העקרונות של אוסלו ועל ההסכמים שאחריו. אלה היו סטייה דרסטית מהקו הערבי, והסורי במיוחד, של "שלום כולל ומשותף". ערפאת לא חשש להיפרד

שסוריה הסירה את תמיכתה הישירה מפעילות טרור. היא גם לא "מרגישה בנוח" כשארעה"ב ממשיכה לפרסמה מדי שנה ב"רשימת הטרור הבינ"ל", בשל מתן מחסה וחסות לארגוני טרור פלשתיניים ואחרים. ב-1998 נאלצה דמשק להיכנע לדרישה אולטימטיבית של תורכיה ולגרש משטחה את המנהיג הכורדי אוזילאן, ולסלק את בסיסי ארגוני (PKK). עם זאת, אין בכך כדי לגרוע מתמיכתה העקיפה אך העקבית של סוריה בטרור ובסחר בסמים – רק בסוף 1998 אירחה דמשק כנס של ארגוני טרור.

לדמשק ברית הדוקה למדי עם אירן. ברית זו נובעת מכורח אסטרטגי, שכן סובבים אותה יריבים חזקים כעירק ותורכיה, שלא לומר ישראל. אך הסתמכות רבה על אירן כבת-ברית פירושה גם התחברות למדינה מצורעת, ואסד ודאי מודע לכך. נוסף על כך, לפתחה של סוריה בלבנון רובץ מוקש פוטנציאלי – ה"חיזבאללה", שמונחה ע"י המשטר האיסלאמי בטהרן ויכול לגרום צרות מסוימות.

נכון שבדרום לבנון יש לסוריה קלף נגד ישראל בשיסוי החיזבאללה המקיז דם חיילי צה"ל. אבל יכולת זו היא תוצאה של חולשה ישראלית, בעיקר בתחום הנכונות להפעלת כוח, יותר מאשר עצמה סורית. לו ישראל היתה מפעילה כוח ומראה ללבנון בת-החסות ולסוריה הפטרונית שלא על דרך הטרור והגרילה בדרום לבנון תהיה תפארתם, היינו רואים מזמן את דמשק במערומיה. למרבה הצער, ישראל אינה נוטה לכך. אולם, להסיק מכך שלסוריה יש בלבנון קלף חזק מול ישראל, ועל כן ה"שלום" חיוני – נראה זו שגויה ומופרכת.

הנה כי כן, הלהג על "סוריה כמפתח לשלום וליציבות אזורית" אינו תואם המציאות. זאת ועוד: מצב הסכסוך כיום אף גרוע מבעבר וזאת על אף ה"הסכמי השלום". ויתורי ישראל הנרחבים לא מיתנו כלל את רמת העוינות הערבית השורשית אליה.

סיכויי מלחמה: העדר אופציה

אחד הנימוקים של תומכי השלום עם סוריה הוא הסיכון במלחמה, אם דמשק לא תיכנס בהקדם למעגל השלום, ולעזאזל המחיר. על הנפנוף בשוט המלחמה מוסיפים נימוק דמגוגי – "יש לעשות כל מאמץ לשלום כדי לא לסכן את בנינו ולחסוך בקברים". אולם לסוריה אין אופציה מלחמתית ממשיית זה מכבר, וזאת למה?

בראש ובראשונה, סוריה הפסידה בכל המלחמות עם ישראל. ב-67' הושמד רובו של חה"א שלה במחיריך והיא נאלצה להורות לצבאה לפנות הגולן. גם ב-73', למרות שסוריה הפתיעה את ישראל וחדרה לעומק הגולן, המלחמה נסתיימה במרחק כ-40 ק"מ מדמשק כש-1,100 עד 1,200 טנקים (מתוך כ-1,400) הושמדו לה. במלחמת של"ג ב-82' השמיד חיל האוויר כ-90 מטוסים סוריים ללא אבידות בצדנו. יתר על כן, מערך הטק"א הסורי שנבנה בבקעת הלבנון לנטרול חיל האוויר (בעקבות מלחמת יום הכיפורים, 1973), הושמד גם הוא בקלות יתרה. ביבשה נאלצו או הכוחות הסורים לפנות את ביירות, והוכחה עליונותם של חיל האוויר ושל כוחות היבשה הישראליים.

שנית, מלחמת המפרץ השנייה הוכיחה את העליונות

הצבאית והטכנולוגית של המערב. הסורים היו עדים מקרוב למפלת צבא עירק, הדומה לצבאם בנשקו וטיבו. הם מודעים לכך שבידי ישראל, חלוצת טכנולוגיה צבאית איכותית, יש אמל"ח מתוחכם נוסף, והדבר אינו מדרבנם לצאת למלחמה הרת-אסון.

שלישית, קריסת ברה"מ בסוף שנות ה-80 הותירה את דמשק ללא פטרון מעצמתי, החשוב ביותר למדינה כסוריה, ובוודאי לעת מלחמה. גורבצ'וב הבחיר לאסד כבר ב-87' שאל לו לסמוך על אופציה צבאית. אסד היה יכול ללמוד מתקדים התבוסה האירנית במלחמה עם עירק (80'-88') מה קורה כאשר מדינה לוחמת היא חסרת פטרון, החשוב הן לגיבוי מדיני והן כמקור לאספקת אמל"ח שוטפת. לא זו בלבד שהפטרון המעצמתי קרס, אלא שהעולם הפך לחד-קוטבי, ודווקא ארה"ב, ידידת ישראל, היא הדומיננטית. לא שוררת אפוא אווירה בינ"ל נוחה לייזום מלחמה משמעותית.

רביעית, מפלת עירק, בידודה והסנקציות עליה, וגם ההסכמים בין ישראל למצרים, ירדן והפלשתינים השאירו את סוריה במצב שאינה יכולה לסמוך על הקואליציה הערבית שתחבור אליה במקרה של מלחמה. החשש ממלחמה בישראל, כשסוריה לבדה, מדיר שינה מאסד אף כי ניסה לתת לכך תשובה באמצעות ה"איזון האסטרטגי", שלא בדיוק צלח. סוריה אמנם אינה חלשה מבחינה צבאית, אך היא מודעת לכך שלבדה תצא ממלחמה נידה על התחתונה. בזמן האחרון נוספה לסוריה עוד בעיה אסטרטגית, כאשר נוצר שיתוף פעולה בין ישראל לתורכיה. חמישית, תמונת מצבו האמיתי של צבא סוריה מעורפלת למדי. נראה, עם זאת, שחלקו הגדול של האמל"ח טעון שיקום וחידוש. לפי דו"ח הקונגרס האמריקני הסתכם הרכש הסורי ב-8 השנים (91'-98') ב-1.3 מיליארד דולר בלבד (לעומת 9.9 מיליארדי דולרים במצרים ו-5.6 מיליארד דולר בישראל). עם זאת ראוי לזכור שסוריה ביצעה רכישות נשק לאחרונה ברוסיה.

גם מן הנתונים על תקציב הביטחון הסורי עולה שהוא הצטמצם בצורה משמעותית. לפי דו"ח "הסוכנות האמריקנית לפירוק הנשק" (ACDA) עולה, כי שיעור אחוז תקציב הביטחון בתמ"ג הסורי ירד מ-14.5 אחוזים בין השנים 89' ו-90' ל-7.7 אחוזים בשנת 1995. גם נפח התקציב עצמו מצומצם למדי (כמיליארד דולר לשנה) לעומת תקציב הביטחון של ישראל, שהוא 8.4 מיליארד דולר. נתונים אלה אינם יכולים להצביע על כוונות או על יכולת למלחמה יזומה מקיפה, ונראה שהעוצמה הצבאית היא בעיקר למגננה. גם ארסנל הטק"ק (כולל הרש"קים הלא קונבנציונליים) ייעודו העיקרי איזון עם עליונותה הצבאית של ישראל. גם כלכלתה הרעועה של סוריה אינה מאפשרת לאסד מהלכים צבאיים מסוכנים.

שישית, זה שנים מובע חשש שמא סוריה תבצע מחטף צבאי ברמת-הגולן, שאחריו תהיה התערבות מעצמתית שתשאיר את החישג בידה. אך הסבירות למהלך צבאי כזה נמוכה, שכן אין כיום מעצמה שתמנע מישראל להשיב מלחמה ולהביס את הצבא הסורי. יתרה מזו, אין ישראל חייבת לשחק את משחק "המלחמה הקטנה" של סוריה, וזו יכולה ליהפך ל"גדולה", שסיכוייה לדמשק ולמשטר עלולים להיות גדולים. ראוי גם לזכור שהערבים לא יזמו מלחמה בישראל זה 27 שנה. ונוסף על הכל, כל מומחה ראוי לשמו

יודע שהגולן אינו תופס מקום ראשון בסדרי העדיפויות הלאומי של סוריה, והוא לא ידרבן אותה לצאת למלחמה. בשנים האחרונות הצטבר ניסיון רב גם בהקשר הסורי על רקע של מתיחויות צבאיות וחשש מיוזמות מלחמתיות שהתאדו. כך היה לאחרונה בקיץ '96 ולאחר מכן ב-97, כשהחששות גברו, התברר כי תנועות הצבא הסורי הם מהלכים מגנתיים. האמור לעיל צריך להניח לישראל מטראומת יום-כפור ב-73. גם החשש שהפלסטינים בעימותיהם עם ישראל יגררו את מדינות ערב, ובעיקר את סוריה, למלחמה, הוא מופרך. לא נראה שמדינה ערבית, וודאי לא דמשק שיחסייה עם אש"ף וערפאת עכורים, תצא למלחמה למענם.

ספק רב אפוא אם יש כיום לסוריה, ובעתיד הנראה לעין, אופציה צבאית משמעותית מול ישראל, ולו אך כשוט להביאה לשלום בתנאים הסוריים. היטיב לבטא זאת שר הביטחון, משה ארנס, בסיום תפקידו ביולי '99: "אין שום סיבה לחשוש מסוריה ולא צריך להיכנע לתכתיבה בנוגע לגולן". ובכלל, אם ישראל תמשיך לחשוש ממלחמה כעלה נידף, וכאילו נחלה תבוסה בכל מלחמותיה, סופה שתנחל מלחמה וקלון גם יחד.

חולשת סוריה – ההיבט הכלכלי

בשולי הדיון בסוגיית העדר אופציה סורית למלחמה, ראוי להוסיף מבט על כלכלתה הרעועה. ההיבט הכלכלי אינו חייב לתפוס מקום מרכזי בשיקולי שלום ומלחמה, אך הדבר שונה בהקשר הסורי-ישראלי.

כל המכירים את הכלכלה הסורית מתארים את מצבה ותשתיתה הרעועים והמוזנחים – מורשת הסוציאליזם הריכוזי הבעתיסטי. במצב זה מודים גם הסורים עצמם (אלית'אורה, מרס 1999). ואמנם, הריכוזיות הכלכלית בידי חוגי הצמרת לא רק שהיא רעה ומוזיקה, אלא שהיא גורמת לשחיתות שקשה לרפאה, לכן הכשלים הכלכליים הם אפוא מובנים. למזלה של סוריה היא נושעה עד לאחרונה משלושה מקורות הכנסה עיקריים, אך לא יותר.

למן שנת 1995 יש ירידה דרסטית בייצור הנפט. ב-1998 הסתכמו הכנסות הנפט בכ-1.7 מיליארד דולר לעומת 2.5 מיליארד בשנים קודמות. הכנסות הנפט הן כ-60 אחוזים בקירוב מכלל ההכנסות הסוריות. התלות במקור הכנסה זה היא איפוא קריטית ותלויה בתנודות שערי הנפט ובמציאת שדות חדשים. גם מקור ההכנסה השני – העברות כספים מעובדים סורים במפרץ – הידלדל מ-700 מיליון דולר ל-490 מיליון דולר. זאת בגלל צמצום העסקת עובדים זרים בנסיכויות ובגלל הפניית כספים אל מחוץ לסוריה (בשל שערי חליפין לא משתלמים). מקור ההכנסה השלישי – הסיוע הכספי של סעודיה ונסיכויות המפרץ בעבר, ולאחר מלחמת המפרץ השנייה – הידלדל כמעט לחלוטין. ב-1981, למשל, קיבלה סוריה סיוע של 1.8 מיליארד דולר ואילו ב-1989 רק כ-100 מיליון דולר. לאחר מלחמת המפרץ קיבלו הסורים בין 2.5 ל-5 מיליארד דולר, אך גם סיוע זה חדל.

מפאת קוצר המצע נצביע רק על אינדיקטור נוסף אחד בנחשלות הכלכלית הסורית – התמ"ג. תמ"ג זה עמד בשנים האחרונות על 10-15 מיליארדי דולר לשנה, לעומת

כ-100 מיליארד דולר לשנה בישראל. התמ"ג לנפש בסוריה הסתכם אפוא בפחות מאלף דולר (בישראל, כ-17 אלף דולר לנפש).

למצב הכלכלה הסורית השתמעויות אחדות:

- סוריה מתקשה להתעצם מבחינה צבאית.
 - על המשטר מרחפת סכנת איריציבות, מכיוון שהוא מתקשה לספק מקומות עבודה לאוכלוסייה הגדלה בקצב שנתי של 3.3 אחוז.
 - סוריה לא תהיה אפיק ליחסי מסחר וכלכלה עם ישראל. אדרבה, הצמרת הסורית והסוחרים חוששים מיחסי מסחר עם ישראל.
- הנה אפוא, גם סקירה קצרה זו של תחלואי הכלכלה מצביעה על כך שסוריה הנה מדינה חלשה ביסודה, ואל לישראל להיעתר לתביעותיה הדרקוניות ביחס לגולן.

חשיבות הגולן לישראל

אפשר להגויס בחשיבות רמת-הגולן לישראל מבחינה צבאית ואסטרטגית.

תחילה להיבט הקרקעי-טופוגרפי. מדובר בשטח קטן של כ-1,100 קמ"ר (55 ק"מ אורך וכ-20 ק"מ רוחב), אך בגובה של כ-500 מטר מעל ליישובי החולה ואגם הכינרת (החרמון), בגובה 2.2 ק"מ וגובה התלים במזרח – רם, ורדה, אביטל ופרס – מגיע ל-900 עד 1200 מ'. קו התלים במזרח הגולן מהווה קו פרשת מים שממנו ניתן לשלוט מזרחה – השטח הסורי, ומערבה – השטח הישראלי. רמת-הגולן היא בשטחה כחצי אחוז משטחה הכולל של סוריה, כ-190 אלף קמ"ר.

בצפון הגולן מצויים מקורות הירדן. משלושת המקורות, רק נחל דן (השניים האחרים הם הבניאס והחצבני) היה בשטחנו לפני '67. הרמה מיושבת ב-33 יישובים – בהם שני מרכזים עירוניים – המאכלסים כ-17 אלף נפש. ברמה גם מפעלי תעשייה בעלי משקל כלכלי ייחודי.

מבחינה צבאית, ראוי לציין ארבעה עניינים. ראשית, הגולן הוא שטח "ברהגנה" במובנו המלא של המונח. אין לישראל נכס הגנתי חשוב מהגולן. היתרונות הפיזיים, לרבות המכשולים (תעלות הניט, הרמפות וכיו) מאפשרים הגנה מיטבית גם לכוח קטן יחסי. הדבר הוכח ב-73, כאשר 175 טנקים ישראלים הגנו על הרמה מול 1,000 ויותר טנקים סורים, עד להגעת כוחות המילואים. מאז שופר המצב. סוגיית הקרקע ויחסי הכוחות הסדירים של צה"ל (הקטנים) למול אלה של הסורים היא קריטית באשר ליכולת ההגנה מול מתקפת פתע.

שנית, מתקפת פתע סורית היא איום פוטנציאלי, ולו רק בגלל עדיפותה הרבה בצבא סדיר. מבין 12 דיוויזיות סדירות שבסד"כ הסורי, שבע מוצבות במרחב הגולן-דמשק, כשמולן אוגדה ישראלית סדירה אחת. במקביל, קרבת הכוח הסורי לגולן (באיזור קטנא-כיסווה), במרחק של 25-50 ק"מ לכל היותר) מאפשרת לו לצאת למתקפת פתע במהירות. אם כן, לקרקע חשיבות מיוחדת ביחסי כוחות נחותים.

שלישית, כל ניתוח ראוי לשמו יצביע על כך שהחרמון וקו התלים הם האתרים הטובים ביותר להשגת מידע התרעתי על תזוזות כוחות סוריים, באמצעים תצפיתיים

ואלקטרוניים. קרהרטייה הלא־מופרע מהם לטווחים ארוכים הוא יתרום הגדול. כל התחליפים, כאתרי תצפית ואלקטרוניקה בגליל או מטוסי תצפית והאזנה וכלונים, לוקים בחסר, הן בשל תהפוכות מזג האוויר, תקלות טכניות, עלות גדולה ויכולת מוגבלת ל"סיפוק הסחורה". גם על מידע מגורמים אמריקניים, אם יוצבו בתחנות התרעה בגולן, לא יהיה ניתן לסמוך, וזאת מסיבות מדיניות ומקצועיות כאחת.

רביעית, אם ישראל תיסוג מכל הרמה ותצטרך לכבושה מחדש הדבר יהיה קשה ביותר, ונדאי שיעלה באבדות כבדות, עקב קשיי המתקפה משטח נחות לשטח מצוקי גבוה (כ-500 מטר). ב-67' נהנה צה"ל מפקודתו המבוהלת לנסיגה של המטכ"ל הסורי, ואף־על־פירכן הכיבוש היה כרוך באבדות גדולות למדי.

אך החשיבות העצומה של רמת־הגולן נעוצה אף יותר בתחום האסטרטגי. מטרתה העליונה של מדינה, מעבר להבטחת הקיום הריבוני, היא לשכון ביציבות מרבית, קל וחומר כאשר שלום אמיתי אינו ריאלי. במקרה זה, יציבות ואיזון אסטרטגי עדיפים על שלום.

והנה בין סוריה וישראל שורר מאז 1974 מצב מיטבי של איזון אסטרטגי ויציבות. הסיבה העיקרית לכך היא הימצאות צה"ל במרחק של 50-60 ק"מ מהבירה – דמשק. סיבות נוספות הן אלו שהוזכרו לעיל בהקשר לסיכויי המלחמה הנמוכים: עליונות צה"ל, מפלת צבא עירק, האווירה הבינ"ל הלא־נוחה למלחמה וכיו"ב. אך תיתכן סיבה נוספת: בשל התוצאות הפוטנציאליות הקשות של מלחמות, הכרוכות באמצעי־הלחימה המתקדמים, תיפגע קשות המדינה אשר בשטח חיוני שלה תיערך המלחמה. שדה־מלחמה "סביר" בין סוריה לישראל, למשל, יהיה בשטח לבנון, ופחות בשטח שקרוב ביותר ללב השלטון הסורי, למשל. לא במקרה שקט הגבול בגולן זה 26 שנה, אף יותר מ"גבולות השלום" עם מצרים וירדן. בגולן שורר אפוא מצב של אי־לחמה דה־פקטו עם סוריה. האיזון האסטרטגי עם סוריה בשל הקרבה לדמשק וכו' מרתיע אפוא מפני מלחמה.

הסתלקות ישראל מרמת־הגולן תפגע קשות בכושר ההרתעה הישראלי. מנגד, האיום הפוטנציאלי לדמשק על שלושה ויותר מיליון תושביה (אף בתותחים!) מהווה הרתעה אף מפני שיגור טילי קרקע־קרקע אל עורף ישראל. למרבה הצער, האיום על העורף הישראלי בטק"ק מהווה גורם קריטי ב"שיקולי השלום" של ישראל (כך, למשל, "הסביר" רבין את המהפך בדעתו על חשיבות רמת־הגולן לפני בחירות 92', ואחריהן). אם ישראל רוצה בשסתום ביטחון נגד איום הטק"ק הסורי על עורפה, עליה להימצא בגולן דווקא.

היבט קריטי נוסף הוא שאלת המחיר הכבד הכרוך באובדן הגולן, אם בתחום הפיזי ואם בתחום הערכי. קודם כל יש להניח ש"הסכם שלום" עם סוריה יביא לשיקום וחידוש הצבא הסורי בכלל ובנשק מערבי מתקדם בפרט. אם כיום מתקשה סוריה לעשות זאת בשל קשיים כלכליים, דבר זה "יתוקן" עם הסכם שוודאי יעניק לה כספי סיוע אמריקניים (כפי שמדינות ערב אחרות קיבלו), ואלה ייועדו בין היתר לצרכים צבאיים. הדבר יקרה בדיוק כפי שקורה במצרים. והיום מקוננים בישראל על "ההתעצמות הצבאית המצרית האינטנסיבית בנשק אמריקני". זאת ועוד, תוצאת

"השלום" עלולה להיות גם הקטנת הסיוע האמריקני המפצה בשל אובדן הגולן, בתואנה שהדבר רק ימרוץ את סוריה (ואחרות) להתעצם במקביל ויפתח מירוץ חימוש איזורי. כך תצא ישראל קירחת מכל צד.

כמו כן, יהיו לדמשק דרישות חורגות מעבר למהות השלום, הגבולות, סידורי הביטחון וכו'. היא תדרוש, למשל (וכבר השמיעה זאת!), שישראל תוותר על הנשק הגרעיני, ולטענה זו יהיה משקל רב יותר מהדרישה המצרית הקבועה בנידון. שכן, עם החתימה על "שלום" עם סוריה הרי יבוא "קץ לסכסוך". ובעצם כל מדינות ערב ב"מעגל הראשון" יהיו במצב של "הסכמי שלום" עם ישראל, או "לשם מה לה נשק גרעיני?" "נחמה פורתא" תהיה אם דמשק רק תסתפק בדרישה מארה"ב (וכבר השמיעה זאת!), שזו "תצמצם את אספקת הנשק לישראל".

בנוסף, אובדן הגולן כרוך באיבוד השליטה על מקורות מי הירדן. יותר משליש מהמים של ישראל (כ-550 מיליון מ"ק) באים ממקורות אלה ומהנחלים שבגולן, וכאמור שניים משלושת המקורות היו לפני 67' בשליטה סורית. יתר על כן, ב-64' ניסתה סוריה להטותם בתעלה, ורק במאמץ צבאי הצליחה ישראל לסכל זאת. לוותר על שליטה במקורות מים שהם מקור חיים, ועוד בארץ שחונה כישראל, הנו פשע וטמטום כאחד. דמשק בחוצפתה רמזה שתהיה מוכנה למכור מים לישראל (כפי שמצרים מוכרת לה נפט). מי שחושב לסמוך על סוריה בעניין זה מוטב לו לעיין ביחסי סוריה וירדן הנוגעים לסכר מוחיבה ומי הירמוק. בישראל, "המכורים לשלום" אף מלהגים על הבאת מים מתורכיה בצינור מים דרך סוריה!) או באוניות מכל, כאילו היו המים מצרך יבוא שגרתי.

זאת ועוד, מסירת הגולן לסורים פירושה עקירת 33 יישובים פורחים וכ-17 אלף מתושביהם, שהיכו שם שורשים זה כ-30 שנה. ההתיישבות והפרחת השממה (וכך היה הגולן לפני 67') היו תמיד יעדים ציוניים עליונים. העקירה והטרנספר יהיו לא רק טראומה אישית ולאומית קשה, אלא גם אות קין על מצחה של הציונות. יש המשתעשעים ברעיון הנלוו של השארת יישובים ותושביהם בריבונות ושליטה סוריים. לא שהסורים יסכימו לכך, שהרי הדגם המצרי (פינוי כל סיני) לפניהם. ואפילו יסכימו הסורים – השארת יישובים ישראליים בריבונות זרה בגולן (ולצורך זה בכל מקום) פירושה הקמת גלות חדשה לפתח בתינו. אותה מארת גלות שהציונות ביקשה לסלק תקום מחדש לפתחנו ועוד במו ידינו, ואם מדברים על היבט ערכי הרי בגולן לא קיימת שאלת שלטון על עם זר.

העקירה ופינוי האזרחים והצבא מהגולן כרוכים גם במחיר אסטרטגומי. ממחקר שנעשה לגבי פינוי סיני עולה, שעלות הפינוי הצבאי והאזרחי מהגולן עשויה להגיע ל-30 מיליארד דולר ויותר. סכום זה, שהוא שליש מהתמ"ג של ישראל בשנה, מוציא מכלל אפשרות כי ישראל תוכל לעמוד בו לבדה. ואכן, אהוד ברק דיבר בקיץ 99' על הצורך בתמיכה אמריקנית מסיבית. הממשל אולי יהיה מוכן להבטיח זאת בשם מולך השלום שהוא סוגד לו, אך ישראל תשנה נוראות אם תעמיס עצמה שוב ושוב על כספי הציבור האמריקני. הקונגרס, ידיד האמת היחידי שנוטר לישראל בוושניגטון, ודאי לא יאהב זאת ואולי אף לא יסכים להיות פרה נחלבת. בנוסף, ארצות־הברית הרי תיאלץ גם לממן צרכים סוריים רבים – שיקום צבאי, סיוע אזרחי, שיקום

פליטים וכיו"ב, ואף סיוע ללבנון. והרי גם "העוגה" האמריקנית מוגבלת וזה יבוא על חשבון ישראל. מכל מקום, בטווח הארוך הנדלת התלות הישראלית בארה"ב הופכת אותה לנוקטת קבועה לעטיני מיטיבתה, ובפועל לאבר מדולדל מבחינה אסטרטגית. התלות המוגברת בסופו של דבר גם חייבת לפגום קשות ביחסים המיוחדים שבין שתי המדינות, שלא לומר שהשלום עם סוריה הופך את ישראל לנוקטת לאתנן אמריקני. נזכיר שהסכם ויי המצומצם "עלה" לארה"ב 1.9 מיליארד דולר (1.2 מיליארד לישראל, 400 מיליון לפלשתינים ו-300 מיליון לירדן), והרי הוצאות ישראל במסגרת זו הן כאין וכאפס לאלה שיהיו בגולן.

כשהרמטכ"לים בישראל נאלצו להשיב על חיוניות רמת הגולן – תשובתם היתה שזו חשובה גם ל"עת שלום". כאשר ברק היה רמטכ"ל, הוא אמר במפורש (ב-8/3/95): "עמדותי המקצועית כחייל היא שנוכחותנו בגולן הכרחית גם לעת שלום עם סוריה". הוא חזר, בעצם, על מה שאמר קודם לכן, ב-21 באוגוסט 94. מחליפו, אמנון ליפקין-שחק, צוטט בתחילת 96 כאומר: "לגולן חשיבות, ששום נשק מתוחכם או אמצעי אלקטרוני אינו יכול להחליפו אם ישראל תצא למלחמה". הוא אף הוסיף ואמר: "אם בסוף התהליך יש סיכון כלשהו של מלחמה, יש לגולן חשיבות אסטרטגית בלתי-רגילה".

אין ספק שהתבטאויות אלה מתחמקות משהו, שכן הן משקפות את המתח הפנימי בין דעתם המקצועית של השניים לרצונם לשחרר דעתם הפוליטית של הקברניטים שתחתם שירתו. גם האבחנה בין עת שלום לעת מלחמה בהקשר הנדון נשמעת מאולצת, שהרי אפשר ליישמה גם לגבי הנגב, הגליל וכל מקום בישראל. יתרה מזו, גם שחק סבור ש"אם בסוף התהליך יש סיכון כלשהו למלחמה", והרי איש אינו יכול לומר שלא קיים סיכון כזה. אופי המשטר הסורי הרדיקלי, וסביר להניח שכן יהיה גם בעתיד, בחתירתו המתמדת לעצמה צבאית, יהיה איום פוטנציאלי, כנראה במשך שנות דור, לישראל. באופן זה קשה להבחין בין "עתות שלום" לעתות מלחמה.

גם מי שתובע (וישנם כאלה בחוגי השלטון הנוכחי בישראל) החזקת חלק מהגולן, כמו למשל בקו המצוק במערב, אומר בעצם שהוא חושש מיוזמת מלחמה סורית במשך שנים רבות. להמיר אפוא את ה"שלום דה-פקטו" השורר שנים בגולן ב"שלום דה-יורה" מדומה, אשר ינשל את ישראל מנכסיה החיוניים, ומיתרונותיהם העצומים, היא איוולת בהתגלמותה.

הזיקה האומללה בין הגולן לדרום לבנון

יה שלום עם סוריה חשוב כי הוא יפתור את הטרנדית בדרום לבנון – אומרים ברק ואחרים. מעניין לציין, כי בעת היותו רמטכ"ל, ברק לא ראה בשהות בדרום לבנון "טרנדית", ואף התנגד לפיטי משם. בכל מקרה הקשר בין שתי הזירות עלה רק בשנים האחרונות – מאז שהחיזבאללה, בהשראה סורית ואירנית, הצליח להקיז יותר ויותר מדם חייליו בדרום לבנון, בעוד ישראל מפגינה, למול זאת ומול הקטיושות על צפון הנגב, אולת יד מדינית וצבאית מרגיזה.

ולפתע צצה השאלה – מה את עושים שם בכלל? וממנה לתנועות המתאה הטורדניות הדרך היתה קצרה. במקביל נמצאה "התרופה" – ויתור לסוריה ברמת-הגולן יושיע אותנו גם בדרום לבנון. אך בתרופה זו שתי מכשלות חמורות, לכל הפחות.

הראשונה, מה עניין שמיטה להר סיני? מדוע לשלם במטבע הלבנוני עבור רמת-הגולן או ההפך, ועוד כשהסכנו עם הנוכחות והשליטה הסורית בלבנון. לא זו בלבד שהסורים שולטים בכוח הזרוע והפכו את לבנון למדינת בובות, אנו עוד נותנים לכיבושה לגיטימציה ואף מוכנים לשלם בויתור על הגולן כולו. זיקה אומללה זו, שאנחנו, באיוולתנו, יצרנו, אפשרה לסורים לחוץ קשות על ישראל באמצעות החיזבאללה.

השנייה, כבר הפגנו בעבר שאנחנו מתקפלים בפני כל מאבק קשה ומתמשך. לא עשינו את הדרוש כדי לנצח במאבק בחיזבאללה. ליהגו רבות על ה"קושי במלחמת גרילה" ועוד, אך לא עשינו מאמצים נכונים לנצח בה. כיוון שלא הפעלנו את הכוח הדרוש, ובכיוון הנכון, התמסמס כושר ההרתעה וההכרעה שלנו בלבנון, ובמרחב כולו. מה הטעם להתחדד בכוח ובקצמה אם אלה אינם מרתיעים או מופעלים כראוי? ישראל הכניסה עצמה למצב אומלל שהתאים לרוח הנכאים הכללית של אי-נוכחות ונחישות להפעיל כוח גם בשדרוש, והעדיפה במקום זאת לפייס את האויב.

יש דרכי פעולה בלבנון שהיו מוציאים את ישראל וידה על העליונה, אם היתה מאמצת את האסטרטגיה של "הגייסה העקיפה", דהיינו לא דווקא מאבק ישיר בחיזבאללה שהנו מטבעו קשה בחיותו גוף קטן וחמקני, אלא פגיעה בנקודות התורפה האמיתיות: האוכלוסייה השיעית, התשתית הלבנונית והמאוזנים הסוריים בלבנון (מבצעי "ידן וחשבוך" ו"ענבי זעם" לא נכשלו במהותם אלא בדרכי הביצוע). פגיעה בנקודות אלה היתה מראה לדמשק שישראל לא תהיה מוכנה להמשיך הקזת הדם או לאיום בקטיושות, וכי עליה, כבעלת השליטה בלבנון, להביא לריסון החיזבאללה.

אין כל סיבה שישראל תשלם ברמת-הגולן עבור שקט בדרום לבנון. האינטרסים הסוריים בלבנון רבים וחשובים ביותר, ואם דמשק היתה נפגעת בהם היתה ידנו על העליונה גם בהקשר המדיני-אסטרטגי. סוריה רואה בלבנון חלק מ"סוריה הגדולה" (גם ארץ-ישראל נחשבת לסוריה הגדולה וכך גם ירדן). "סוריה הגדולה" משתרעת אפוא מהים התיכון עד מפרץ עקבה, וכמובן שאין לה שגרירות בביירות. לבנון חשובה לסוריה מבחינה צבאית, שכן היא מונעת את איגופה של דמשק מבקעת הלבנון. בלבנון מצויים אף כמיליון פועלים סוריים (המהווים 10-20 אחוזים מכוח העבודה הסורי), שמשכורותיהם מסייעות לכלכלה הסורית הכושלת בכמה מיליארדי דולר לשנה, בעוד שכל היצוא הסורי מסתכם בכ-4 מיליארד דולר בשנה. נוסף על כך, פדיון סחר הסמים, שבו מעורבים קציני צבא ובכירים בצמרת השלטון, נאמד ב-5 מיליארד דולר בשנה. כדי לייצב בזמנו את המצב בלבנון פירקה סוריה את כל המיליציות החמושות, למעט זו של החיזבאללה. בנוסף מאפשרת סוריה העברת אמצעי-לחימה לארגון מאוין דרך שטחה. הוכח יותר מפעם שכאשר סוריה רוצה בשקט זמני בדרום לבנון, החיזבאללה מקפיד את פעילותו.

האמריקנים מפקחים על סידורי הביטוח גם באמצעים אלקטרוניים ואוויריים.
הנה כן, סידורי הביטוח שב"מסמך ההבנות" הנ"ל, ששר החוץ האמריקני דאז, וורן כריסטופר, קבע במכתב לתניהו בספטמבר '96, שהמסמך הוא non paper, הם חסרי ערך. ספק רב גם אם סידורי ביטוח נרחבים יותר (כמוזכרים לעיל) היו טובים, שהרי "סידורי הביטוח" האמיתיים הם נוכחות צה"ל בגולן.

לשאלה מדוע טובים "סידורי ביטוח" בוירה המצרית – התשובה קלה. מדבר סיני הרחב (מעל 220 ק"מ) מפרד בינינו לריכוזי המצרים בתעלת סואץ והוא מרכיב הביטוח האמיתי, ולא כל "סידור" פורמלי אחר. כמו כן, צה"ל יכול לחזור לסיני בקלות יחסית אם צבא מצרי יחדור לסיני. אף במקרה הגרוע – אם צבא זה יגיע לגבולו הבינ"ל עדיין לא צפויה סכנה בלתי נסבלת, מה גם שהיא תסוכל בקלות במדבר החשוף הן מהאוויר והן בתמרון יבשתי. כל אלה לא קיימים בגולן.

כדי לשכנע את הישראלים לוותר על כל הגולן, ועם זאת "להבטיח את ביטחונם", העלה רבין תחילה, שכוח אמריקני משמעותי יחצוץ בין סוריה לישראל ואלף "משקיפים" אמריקניים ימוקמו בגולן ("כתיל ממעדי"). כשביקרוהו שהדבר יסכן את חייהם, השיב, כי חיילים אמריקניים נמצאים בסיני מאז הסכם השלום ולא אונה להם רע.

אך שוב ההשוואה עם סיני אינה במקומה. לא הגדוד האמריקני הוא המבטיח ביטוח, אלא המדבר הרחב והשומם. האמריקנים גם לא עוסקים בפעילות המסכנת אותם, בניגוד לגולן, שבו יצטרכו להיות חץ ממש. מדבר סיני ריק מתושבים ואילו ברמת הגולן תימצא אוכלוסייה שתגדל ותהיה קרובה ללבנון על אוכלוסייתה השעית הסוערת ול"חיבאללה" הנתון להשפעה אירנית. בסיני גם אין האמריקנים ממוקמים בצירי תקיפה פוטנציאליים אלא בשוליו (אזור שרם אישיחי), באופן שהם לא יהיו הראשונים להיפגע בפרוץ מעשי איבה. צריך לציין גם, כי המצרים העלו לא אחת תביעה לסילוק הכוח הרב-לאומי מאדמתם ("פוגע בריבונותם"). סילוק כוח כזה מסיני אינו מסכן את ישראל, אך מהגולן?

הסיכון שחיילים/משקיפים אמריקניים ייפגעו בגולן בהקשר ביטחוני עולה לאין שיעור על זה שבסיני. במקרה כזה האשמה תוטל על ישראל שרצתה בהם מלכתחילה. יתר על כן, אף אם ייהרגו בתאונה שגרית, האשמה תיוקף לחובת ישראל. וכי לא למדנו דבר משהות הנחתים האמריקניים בלבנון בשנים '82 ו-'83, שהביאו לחיכוכים קשים בינם לבין חיילי צה"ל ולניכור מדיני עם הצמרת האמריקנית (ובראשה – קספר ווינברגר, שר ההגנה). מזלנו היה שב"בית הלבן" ישב ידוד אמיתי – הנשיא רייגן. הכנסת אמריקנים בינו לאויבנו כ"כוח שומר שלום" תביא בהכרח לכרסום ביחסים המיוחדים בין ישראל לארה"ב ולשיפור משמעותי ביחסיה עם הערבים, לרבות סוריה.

שמעון פרס נפל למלכודת כזו כשהודה (בארה"ב בתחילת '96): "צריך חיילים אמריקניים בגולן אחרי ההסכם למקרה שמשטר סורי היום או מחר יחזור לסורו (האלים) בפתרון סכסוכים". למה אפוא להגדיל תלותנו בארה"ב, המעיקה בלאו הכי, וזאת אף בלי להתייחס לטיב

סוריה נכנסה ללבנון ב-76' והגשימה משאת נפש לאומית ישנה. באוקטובר '89 נקבע בהסכם טאיף שהכוחות הסוריים יפנו את לבנון עד '92, אך היא לא עשתה זאת, ואף חיזקה בסוף 1990 את אחיזתה בה תוך ניצול המשבר במפרץ. דמשק אילצה במאי '91 את הממשלה הלבנונית לחתום עמה על הסכם "האחוה ושיתוף הפעולה" המותיר על כנה את הנוכחות הסורית בלבנון. במו"מ עם ישראל אף התבטאו הסורים כי אין הם רוצים שהיא תעלה את סוגיית נוכחותם בלבנון, ואף תסכים לה.

לא זו בלבד שישאל לא ניצלה את נקודות התורפה הסוריות בלבנון, אלא אף אפשרה להפוך את נוכחותה שלה בדרום לבנון לקלף מיקוח בעניין חיוני אף יותר – הגולן. צריך לנתק את הויקה בין שתי הזירות. דרום לבנון דרושה כקו מגן קדמי לצפון ישראל, לפחות כל עוד לבנון היא מדינת בובות, טרור וגרילה. ואם יש שם מלחמה, צריך לנצח בה, ואפשר. כך לא תשמש הנוכחות הישראלית בדרום לבנון לקלף מיקוח לטובת סוריה בגולן.

קווים לפתרון רצוי (לישראל) לגבי הגולן

מיוון שעולה כי שלום אמת עם סוריה אינו מציאות ואינו כה דרוש לישראל, וודאי שלא במחיר הבלתי נסבל של הגולן, מן הראוי להצביע על הפתרון הרצוי לישראל. אולם, לפני שנדרש לכך יש לדון, ולו בקצרה, בכמה היבטים שיש בהם כדי להשפיע על בחירתו של הפתרון הרצוי.

היש תחליפים להימצאות הגולן בידי ישראל?

היבט מרכזי הוא קיומם או אי-קיומם של תחליפים להימצאות הגולן בידי ישראל. בהקשר זה תופסים "סידורי ביטוח" מקום ראשון. אך מתברר, כי גם ביחס לאלה הבינו נציגי ישראל כבר במו"מ הקודם עם הסורים נכונות לויתורים מרחיקי-לכת, עד כי אלו חדלו להיות ראויים לשם. על-פי השכל הישר, אם ישראל תרחיק לכת בויתור על כל הגולן, הרי היה עליה לקבל בתמורה סידורי ביטוח, שיהיו לפחות ערובה מלאה ומספקת למתקפת פתע סורית וכיבוש מהיר של הגולן. כדי שזה לא יקרה היה על סוריה: א. לצמצם את צבאה הסדיר הענקי לכדי מחצית; ב. לשנות את מבנהו, מהתקפי להגנתי, ומסדיר למילואים; ג. לפרוס את כוחותיה מצפון למרחב דמשק, כך שיתבצע פירוז עמוק. במקום זאת, ישראל קיבלה בפועל את העמדה הסורית, שלפיה אלו הן דרישות "דרקוניות" ו"משפילות", שלא לומר "בלתי-אפשריות". ב"מסמך ההבנות" שהושג בארה"ב במאי '95 (לאחר מפגש הרמטכ"לים), הוסכם, שיקוימו סידורי ביטוח על-פי "עקרונות ההדדיות והשוויון". במילים אחרות, פירוז ודילול כוחות בסוריה יהיה זהה לזה שבבד הישראלי, וכפי שאמר אסד לעיתונאי מצרי: "אם סידורי ביטוח, אז שווה בשווה".

הסורים גם לא רצו לשמוע על הרעיון הישראלי (והנלוו מיוסודו – א"ל) שיקבלו תחנת התרעה בגליל בתמורה לתחנה כזו בגולן. אם בכלל, אולי היו נכונים להסכים זמנית לתחנת התרעה בגולן באיוש אמריקני. הם ראו את

המודיעין שיספקו האמריקנים לישראל מתחנות התרעה בגולן שיאוישו על ידם.

★

במסגרת התחליפים לאובדן הגולן הועלתה גם האפשרות לפצות את ישראל בנשק ובטכנולוגיה אמריקנית מתקדמת באוויר וביבשה. אחד האמצעים ה"כלי-יכולים" המוזכרים בנידון הוא מטוס ה-J-STAR. ייתכן שהוא תחנת התרעה מעופפת משוכללת, אך במלחמת המפרץ לא הבחינו מתפעליו בין משגרי "סקאדים" למשאיות רגילות. ובעיקר, שום תחנת התרעה אווירית אינה יכולה להחליף בתפוקתה תחנת התרעה קרקעית בגלל בעיות מזג-אוויר, תפעול סביב השעון, תקלות שגרתיות בפלטפורמה ועוד. בנוסף, כדי להתקרב לתמונת תחנת התרעה קרקעית יהיה צורך במספר מטוסים כאלה, מה שמעלה גם את בעיית הנטל הכספי (רכישה, תחזוקה וכו').

בנושא הנידון עלה גם תפעול ישראלי של לוויין כפיצוי מודיעיני. אך גם אם לישראל יהיה לוויין מתאים, והיא תוכל להפעילו אופטימלית, ואפילו יהיו לה הכספים הדרושים – לא יוכל אמצעי זה להיות תחליף לתחנת התרעה קרקעית בגולן. לוויין סטטי (המרחף בגובה של כ-36 אלף ק"מ, במהירות סיבוב כדור-הארץ) יהיה מוגבל במידע התרעתי בגלל גובהו הרב. מגד, לוויין נמוך ששייט בגובה של כ-300 ק"מ, עובר מעל כל נקודה מדי 7 שעות וגורת הכיסוי שלו צרה יחסית (כ-20 ק"מ), ולכן כדי לקבל מידע רציף תצטרך ישראל לוויינים אחדים, במספר שאינו לפי יכולתה.

הנה אפוא, שום מטוס או לוויין לא יוכלו להיות תחליף תקף או להחליף את הערובה לביטחון האמיתי – הימצאות צה"ל בגולן ובחרמון. היטיב לבטא זאת אחד ממפקדי חיל האוויר לשעבר (6/95): "מערכות מפצות לא יכולות להיות טובות כדבר עצמו", והרמטכ"ל לשעבר שחק: "גולן חשיבות, ששום נשק מתוחכם או אמצעי אלקטרוני יוכל להחליפו". ובכלל, מי שמתפעל מתחליפים טכנולוגיים ומוכן לרדת מן הגולן דומה למי שמנחם קטוע גפיים בתותבות משוכללות.

בסוגיה זו גם נטען לעתים כי בעידן הטכנולוגי המתקדם ובעיקר בעידן טילי הקרקע-קרקע אין חשיבות לשטח ולקרקע. בהקשר הספציפי של רמת-הגולן התבטא שמעון פרס ש"לזו אין כל משמעות לאיומי הטרור, הטילים והנשק הלא-קונבנציונלי". לפי חוכמולוגיה זו אין גם כל חשיבות לכל שטח שבתחומי ישראל גופה, לרבות הנגב (שהמצרים כבר השמיעו טיעונים לגביו, שכן "הוא מפריד בקשר היבשתי בין הערבים"). לפי להגו של מר פרס אין גם כל חשיבות לשטח, כל אימת שמופיע בזירה מטוס מתקדם חדש. זאת ועוד: דווקא בממפי"ן 2 הודגמה חשיבות השטח – רק המהלך האמריקני הקרקעי הביא לסיום המלחמה (ולא ההפצצות של כ-7 שבועות). אילו פרס ודומיו היו מתעמקים, היו יודעים ששטח (כמו אמלי"ח וכ"א) הוא אחד משלושת הנדבכים הקלסיים של כל עצמה צבאית. צמצומו של אחד מהם פוגע מיד בעצמה הכוללת.

וכשמדברים על שטח, חיוניותו נמדדת בהיותו שטח ששולט בתצפית ובאש, ושכנוסף למכשוליו (הטבעיים והמלאכותיים) קשה לכבוש אותו, ואפשר לגונן עליו

בכוחות קטנים יחסית. פרמטרים אלה ואחרים נמצאים בגולן בשפע, ואין לזה קשר עם סיכוני טק"ק ואחרים. יתרה מזו: דווקא הימצאותנו בשטח השולט (החרמון וקו התלים), במרחק קטן מדמשק, מפחיתה כאמור את סיכוני שיגור הטילים לעורפנו.

ואגב, כיום, כשלישראל יש תשובה טובה למדי לסיכוני הטק"ק ה"כלי-יכול" (באמצעות ה"חץ"), האם אז תגדל חשיבות הקרקע – ולגולן תהיה עדנה?

ובאחת, אף תחליף טכנולוגי לא יכול להחליף, בתחום ההתרעה וביכולת ההגנה, את הימצאות צה"ל בגולן. הרמה חשובה לישראל בעידן הטק"ק אף יותר מבעבר.

על ה"אמינות" הסופית בכיבוד הסכמים

אם התחליפים לאובדן הגולן ע"י "סידורי ביטחון" וטכנולוגיה צבאית מתקדמת אינם עונים על הצרכים האסטרטגיים האמיתיים של ישראל, אולי האמינות הסורית בכיבוד הסכמים היא כה טובה שכדאי לתלות בה את התקוות כמענה לאובדנו?

הוויכוח בישראל אם אסד עומד בדיבורו לא זכה לתהודה ראויה או למשך חיים ארוכים, וזו הרי שאלה חשובה ביותר. בסוף 94, אחרי שקצין אמ"ן בכיר העיד בכנסת ש"אסד לסמוך על אסד שכן אינו מקיים הסכמים", פטר זאת רבין, שדווקא את הסכם הפרדת הכוחות בגולן מ-74 אסד מקיים כראוי. דבר זה נכון ביסודו, אולם יש לכך סיבה טובה (שרבין לא טרח להשמיעה), והיא הקרבה הפיזית הרבה של צה"ל לבירה דמשק, ולכן אין בכך הוכחה. יתר על כן, גם ברמת-הגולן אפשר למצוא הפרות הסכמים קלות של הסורים (למשל, אי יישוב קוניטרה, סלילת כביש לחרמון, פריסה אסורה של כוחות ונשק, ואף פיגוע טרור אחד ברמת-גשימים ב-75).

הפרות סוריות חמורות יותר היו לאחר כניסת הצבא הסורי לבנון (ב-76). בהסכם ההבנות אז עם ישראל, בתיווך אמריקני, נקבעו מגבלות לסורים כמו אי-הכנסת טק"א, אי-טיסת מטוסים ומסוקים, אי-פריסת צבא לדרום לבנון, אי-החזקת כוחות מעבר לחטיבה ועוד. את כל המגבלות הללו הפרו הסורים. על הפרה בוטה של הסכם טאיף דובר לעיל ומלבד אלה, כלום נשכחו ההפרות הסוריות החמורות בשנות שביתת הנשק מ-49 עד 67?

גם בהקשר התורכי לא קיימה סוריה הבטחותיה. רה"מ תורכיה לשעבר, ציילר, גילתה בביקורה בארץ (בשלהי 94) שדמשק לא קיימה 18 מהסכמיה בקשר לסיוע לכורדים. אפילו היא לא דייקה במספר ההסכמים המופרים, סוריה של אסד אכן לא קיימה את התחייבויותיה. אפשר אפוא לאמץ את הנוסחה ש"אסד, כשליט ערץ טיפוסי עומד במילותיו רק כשנוח לו ומפר אותן כשזה לא נוח או חושש שהגזק מאירקיומים גדול יותר". אגב, את הבטחותיו לתורכיה בהקשר הכורדי נאלץ אסד למלא כשאנקרה ריכזה ב-98 כוחות בגבול ואיימה לפלוש לסוריה.

אפילו על ש. פרס נחה הרוח, ובאוקטובר 94 הוא ידע לומר ש"סביר שסוריה תתקוף את ישראל למרות חוזה שלום, אם יסודות קיצוניים בדמשק יתאכזבו ממנו ויפרסו מחדש את הצבא..." ובמילים אחרות, סוריה עם אסד (ובלעדיו) אינה משענת בטוחה בקיום הסכמים, כך שגם

מבחינה זו לא הפציעה הישועה ואובדן הגולן הוא אובדן בטוח.

על זכויות בגולן, מחויבויות נשיאים ותקדימים

כשניגשים למתווה הפתרון הראוי לישראל בגולן יש לגעת עוד בשלוש נקודות שיש בהם כדי להשפיע על עיצובו.

ראשית, לעניין "זכויות הצדדים" על רמת הגולן. מקובל לחשוב כי מכיוון שהגולן נכבש ב-67' מידי סוריה הוא גם שייך לה. אך אין סיבה משפטית או מוסרית המחייבת להחזיר שטח שנכבש במלחמה למדינה שהחזיקה בו, ופעלה ממנו בתוקפנות (התנכלות ליישובים, למים ועוד). תוקפן צריך לשלם מחיר תוקפנותו לפחות כמה שאיבד, אחרת, יושמו הכללים הבינ"ל פלסתר, ותוקפנים אף יזכו לפרס במקום לעונש. בנוסף, ישראל מחזיקה ברמה"ג הרבה יותר זמן מסוריה. זו שלטה שם מ-46' ועד 67', ואילו ישראל מאז ועד היום, דהיינו 32 שנה לעומת 21 שנה. כך, שאף לפי משך ההחזקה בגולן לישראל יתרון על סוריה.

זאת ועוד, הגולן לא היה שייך בלעדית לסוריה במהלך ההיסטוריה. הגולן היה שייך לא"י עוד בימי בית ראשון כשנכבש בימי דוד. יש גם עדויות על התיישבויות יהודיות שם מימי מלכות החשמונאים והורדוס. מפורסמת היא מלחמת גמלא בזמן המרד הגדול. בגולן מצויים בתי כנסת עתיקים רבים, ובכללם בקצרין. בסוף המאה ה-19 נקנו אדמות ע"י הברון רוטשילד באזור החורן והגולן (הוקמה אז בין היתר המושבה בנייהודה שהתקיימה כ-35 שנה – מ-1885 עד 1920). גם עליפי הסכם סייקס-פיקו מ-1916 השתייך הגולן לארץ-ישראל. רק ב-23' נקבע הגבול הבינ"ל בין האנגלים לצרפתים ששלטו בסוריה, והגולן הועבר אליה בשל שיקולים קולוניאליים. הנה אפוא, הגולן השתייך בהיסטוריה גם לארץ-ישראל והזכויות של סוריה לגביו אינן עדיפות על אלה של ישראל, ואולי להפך.

שנית, ראוי לאזכר את התחייבויותיה של ארה"ב לישראל בעניין הגולן. מדובר באלה של שלושה נשיאים – פורד, בוש וקלינטון. ב-1 בספטמבר 75' כתב הנשיא פורד לרבין: "ארה"ב טרם גיבשה עמדה סופית בוחס לגבולותיה של ישראל. כאשר תעשה זאת – היא תיתן משקל רב לעמדתה של ישראל, שכל הסכם שלום עם סוריה חייב להתבסס על כך שישאר תישאר ברמה"ג". גם הנשיא בוש, שלא היה מידידי ישראל, מצא לנכון, ערב ועידת מדריד, לחזור מילה במילה על מחויבות הנשיא פורד ב"מכתב הביטחונות" מ-18 באוקטובר 91' (לרה"מ שמיר). והוא כקודמיו ידע היטב שסוריה "לא תסכים לקבל פחות ממצרים", ובכ"ז התחייב כפי שהתחייב גם שר החוץ האמריקני לשעבר, וורן כריסטופר, חזר במכתבו לנתיניהו מספטמבר 1996 על מחויבותה של ארצות-הברית והנשיא קלינטון להבטחתו של הנשיא פורד מ-1975. ישראל תעשה מעשה איווולט במשא ומתן המדיני אם תתעלם משלוש מחויבויות אלה וכן מעמדת ראשי המטות האמריקניים מ-1967 לכלול את הגולן בגבולות ישראל.

ושלישית, לעניין התקדימים בפתרון בעיות נוסח הגולן, אכן, ישנו התקדים המצרי, שם התקפלה ישראל בצורה

מטופשת עד לגריר האחרון. אסד כאמור לא ירשה לעצמו, אחר שחיכה זמן כה רב, לקבל פחות. אבל הוא צריך לשלם על כך שלא עלה בזמן על מרכבת סאדאת, ואפילו התנכל לה שנים רבות. אך ישנו גם התקדים הירדני מאוקטובר 94'. בהסכם עם ירדן הועברו לירבנותה מספר שטחים שישראל כלשה בארם-נחריים ובערבה, אך בפועל הוחזרו שטחים אלה לישראל ל-25 שנה, עם אופציית חידוש ללא הגבלה, וחקלאיה ממשיכים לעבד אדמותיהם.

וכמובן, ישנו תקדים אלכסנדרטה שנלקחה מידי סוריה ע"י תורכיה ב-1939 (ונהפכה לאסקנדרון). על אף שסוריה אינה מכירה בהשתלטות התורכית, היא חוששת להסתכסך עם תורכיה בנין חבל ארץ זה. לפני כמה שנים הופתעתי לראות בעיתון ערבי כותרת בנידון האומרת: "ברצוננו שלטון משותף", וז"א דמשק שיוזעת שלא תקבל את אלכסנדרטה, המיושבת באלפי תורכים והגדולה פי כמה מהגולן, מבקשת להשיג שם לפחות שלטון משותף עם תורכיה.

על הפתרון הפונקציונאלי

עלפי כל האמור היתה ישראל צריכה לומר שהגולן אינו כלל נושא למר"מ (למעט אולי ארבעת הכפרים הדרוזיים). אבל כדי לנסות לצמצם קצת את ממדי החיכוך, ישראל יכולה להציע פתרון שיש בו הליכה לקראת הסורים ומגד משאיר את נוכחותה ושלטונה בגולן. מאחר ופתרון טריטוריאלי (חלוקת השטח) בגולן לא נראה סביר, בגלל ממדי השטח הקטנים והימצאות קו התלים השולט במזרחו, הפתרון הרצוי אמור להיות פונקציונאלי שעניינו חלוקת ריבונות, שליטה והחזקה. הפתרון הפונקציונאלי מבוסס על המרכיבים הבאים: א. הריבונות על הגולן תהיה בידי סוריה; ב. ישראל תחזיר את הגולן מסוריה לעשרות שנים (99' או אף 49 בנוסח חכירות קק"ל) ואף תשלם דמי חכירה; ג. החסד המדיני אינו חייב להיות שלום מלא ויוכל להיות אף הסכם אירלוחמה; ד. שני הצדדים ידללו הנוכחות במרחב בגולן, וירחקו זה מזה.

ידוע שלפתרון זה יש מגרשות (כמו לכל הסכם), והגדולה שבהן היא איר-הסכמה סורית. אולם נכונות ישראלית להעברת הריבונות על הגולן לסוריה איננה עניין של מה בכך. הסורים גם יקבלו תשלום שנתי בנין החכירה ובמצבם הכלכלי גם זה אינו דבר פועט. דמשק גם לא תצטרך לשלם בתמורה בהסכם שלום מלא ובגורמליציה שהם לצנינים בעיניה, אלא באירלוחמה. הרחקת צה"ל תקטין בהרבה את האיום הפוטנציאלי לדמשק, וישראל תיהנה מהקטנת איום דומה ובעיקר מהשגרת הנוכחות על כנה ומשליטה אזרחית. אם סוריה תיתן מעדיפה פתרון של שלטון משותף על הרמה, גם בכך היתה התקדמות בכיוון הנכון. למותר לציין, שהיה בכך מהפך אמיתי לכיוון של שלום-אמת והרבה ממכשולותיו האפשריות היו נפתרות.

הסורים לא יסכימו לפתרון פונקציונאלי (כפי שאיום מסכימים לפתרון טריטוריאלי), נאמר השכם והערב. אבל ממתי הפתרון צריך להיות תלוי רק בצד הערבי? וכי לישראל אין דעה ואינטרסים שעליה לשמור עליהם בתוקף? רק היא צריכה לבוא לקראת הערבים את מלוא הדרד? אם זו הגישה הישראלית, ודאי שהערבים והסורים לא יבואו

לעולם לקראת ישראל. ואם הסורים מתעקשים – תשובת ישראל צריכה להיות חדה: אינכם מקבלים הצעתנו, מצטערים. והרי "השלום" עם סוריה לעולם לא יהיה טוב מזה שעם מצרים, והשלום עם זו בקושי ראוי לשמו ולמחירו. המחיר ששולם למצרים היה שגוי מלכתחילה, אבל עוד ניתן להצדיקו בכך שהיה הסכם השלום הראשון עם מדינה ערבית (והגדולה שבהן), והעיקר – מרחבי סיני הגדולים אפשרוהו. אבל סוריה שהחרימה והתנכלה בחריפות לשלום המצרי אינה צריכה לקבל כמו מצרים. וכאמור, ישנו גם המודל הירדני של חכירת שטח שמאפשר פשרה סבירה. לא במקרה הביעה סוריה מורת רוח רבה מה"מודל" הירדני – שמא ישליך על הגולן.

בהקשרנו ראוי להביא קוריוז מאלף. ב-11 באוגוסט 193 התפרסמה ידיעה שרה"מ אוקראינה הציע להשכיר לרוסים את נמל סבסטופול – בסיס הצי בים השחור. ודבריו היו: "כבר מזמן טענתי שרוסיה לא תצא מסבסטופול... אי לכך יש להעביר אותה לידיים רוסיות על בסיס של שכירות. כך תוכיח רוסיה כי מקובל עליה שסבסטופול אכן שייכת לאוקראינה". ואכן הצי הרוסי נמצא שם.

סיום

וגיית המפתח בחיבורנו היא – האם אפשרי שלום? אמת עם סוריה והאם שלום בכלל דרוש עמה. ניתן לקבוע ששלום-אמת עם הערבים וסוריה אינו ריאלי, וודאי שאינו שווה את מחירו הנורא – אובדן כל הגולן. נזכור כי במונח שלום-אמת הכוונה למצב בו השלום הוא ערך אמיתי ולא מילה נרדפת ל"קבלת כל האדמות" מישראל בדרך להפיכתה לאיבר מדולדל. "שלום", על-פי הגרסה הערבית, אינו מטרה (מעלה) בפני עצמו, אלא אמצעי להחרבתה של ישראל או לקריסתה מבפנים. נכון ששלום עושים עם אויבים, אך חשוב מכך – עם אויבים לשעבר וכאלה ששינו את אורחם וטיבם, ושאינו עמם ניגוד אינטרסים קיומי. אך אצל הערבים והסורים המלהגים ברמה על "שלום" ו"צדק" אין כל כוונות או מהלכים אותנטיים בכיוון של שלום אמיתי. שלום-אמת אינו יכול להיות שווה ערך ל"שטחים", ומי שדוגל ב"שטחים תמורת שלום" אומר מלכתחילה ששלום כזה אין ערך רב. עובדה, שאין גם שלום אמיתי עם מצרים, ואם ה"נחמה" היא בשקט בגיזרתה, הרי שקט זה קיים בגולן יותר מ-26 שנה גם ללא "שלום".

לא רק ששלום אמיתי עם הסורים אינו בנמצא, אלא שבחינת חשיבותו האסטרטגית של הגולן לישראל מראה,

ש"שלום" שמחירו ויתור על כל הגולן אינו דרוש או שווה את מחירו. רק ערל לב יעלה על בדל שפתיו עקירת 17 אלף תושבים מ-33 יישובים פורחים בהם היכו שורשים. זהו מעשה בלתי אנושי ששום שלום לא ישווה לו. רק רפה-שכל יוותר על נכס חיוני שמרתיע ממלחמה ומירי טילים. על ישראל ושומר על איזון אסטרטגי אמיתי בין הצדדים. החומרה שבנסיגה לגבול הבינ"ל מ-1923 אינה נופלת מזו שבירידה לקווי ה-4 ביוני 76' הידועים לשמצה, ותביא בכל מקרה את הסורים לדוג, לשאוב מים ול"השתכשך" בכנרת. בנוסף, ויתור על כל הגולן יאלצנו לסגת גם מכל יהודה ושומרון, ועזה, ולאחר מכן – גם מקווי 67'.

"סידורי הביטחון" שהוסכמו כבר ב-95' עם הסורים, שהם רלבנטיים גם כיום, הם לעג לרש. גם תחנת התרעה אמריקנית בחרמון (אף עם נוכחות ישראלית, המוטלת בספק) אינה תחליף לסידורי ביטחון אמיתיים: צמצום דרסטי בצבא הסורי, שינוי מבנהו והרחקתו צפונה לדמשק, לקבלת התרעה בטווחים הקצרים בין הגולן לדמשק אין אותו ערך שישנו לסידורי הביטחון הראויים. עירוב אמריקנים בגולן יהיה איוולת: יגביר תלות בארה"ב ויפגע ביחסים המיוחדים. נוסף על כך, הציבור בישראל מולך שולל בלהג "שהננו חזקים". אדרבה, אנו זקוקים לכל נכס אסטרטגי, בין היתר דווקא בגלל רגישותנו הרבה לאבידות, ואילו הגולן בידי ישראל הוא ערובה מוצקה מפני מלחמה, טילים ואבידות. מנגד, הסכם עם סוריה, החלשה כיום, יחזק אותה כלכלית וצבאית, כמצרים, ועוד בידי ארה"ב. הדבר רק יגדיל את פוטנציאל האיום ממנה.

לישראל "זכויות" על הגולן לפחות כמו לסוריה וותק בהחזקתו אף ארוך יותר. ישראל תשנה קשות אם לא תעשה שימוש במחויבויות הנשיאים מרד, בוש וקלינטון לגבי המשך נוכחות בגולן גם בעת שלום. "החיבור" בין דרום לבנון לגולן הוא מעשה איוולת: לסוריה יש בלבנון אינטרסים קריטיים, שאיום עליהם היה משנה את המצב האסטרטגי, מנתק את הזיקה האומללה ומונע את הטרגדיה האמיתית – ויתור על הגולן.

אם הסורים היו מוכנים לפשרה אמיתית, הסכמה לנוכחות ישראלית בגולן, היה ניתן למצוא פתרון בנוסח חכירתו לשנים רבות. תקדים החכירה כבר ישנו בהסכם בין ירדן לישראל מ-1994. מאחר והסיכוי לכך קלוש, על ישראל להישאר איתנה בעמדתה הנוכחית ■

מאמר זה נכתב לפני דצמבר 1999

ברית אסטרטגית בפוליטיקה בינלאומית פירושה איחוד בין שני גנבים, שידיהם טמונות כה עמוק זה בכיסו של זה עד כי איש מן השניים אינו מסוגל לשדוד צד שלישי.

אמברוז בירס

ההסכם הישראלי-סורי – ההיבט האמריקני

יובל לוין

הדוגמה הסורית היא האזור הטוב ביותר לטעות זו. מעצבי המדיניות האמריקנית, הן בקונגרס והן בממשל, מודעים היטב להרגליו הרעים של אסד. משרד החוץ האמריקני הכריז על סוריה כ"מדינת טרור" כבר לפני שנים רבות. ארצות-הברית מותחת כבר זמן רב ביקורת על שיעבודה של לבנון בידי סוריה, על החסות שהיא נותנת לארגוני טרור, על העוינות שלה כלפי תורכיה, על מאמציה לאגור נשק כימי וביולוגי, ועל היחסים ההדוקים שהיא מקיימת עם "מדינות מטורפות". אין ספק שמשטר אסד נתפס כמשטר העוין את האינטרסים האמריקניים. ובכל זאת, כאשר מדובר בתהליך השלום, מתעלמים לפתע פתאום מהאינטרסים של אסד ומחישוביו, והאמריקנים (וישראלים רבים, כמוכן) מאמינים לו שהוא בחר בשלום, ומניחים כי החליט לוותר על כל האינטרסים האנטי-מערביים הללו למען התקרבות לישראל ולפטרונותיה האמריקניות. כאשר ארצות-הברית מטילה את כל כובד משקלה מאחורי התהליך הנוכחי, היא מחליטה בעצם לתמוך במשטרו של אסד וקושרת את עצמה אל הטיפוס המפוקפק הזה, על סמך הנחה שגישה כזאת תעודד את הסורים לשנות את גישתם כלפי שכניהם ותהפוך את אסד ליונת שלום צחורה. ההיגיון המונח בבסיס המדיניות האמריקנית הוא זה: אסד עומד בפני החלטה. הוא יבחר בשלום או בדרכו הישנה, המסכנת את האינטרסים האמריקניים. כדאי אפוא להאיר אליו פנים ולחלק לו דולרים, ולעודד אותו לבחור בשלום.

נימוקים מוכרים אלה יוצרים שניות כוזבת בין שלום לבין מטרותיו הזדוניות יותר של אסד, והם מבוססים על חוסר הבנה של חישוביו של אסד. למען האמת, "הבחירה בשלום" אינה סותרת כלל ועיקר את האינטרסים הישנים והמוכרים של אסד, ולמעשה היא אף מחזקת את יכולתו להגשים אותם. ארצות-הברית צריכה לחשוב היטב על החלטתה לתמוך במשטרו של אסד על-ידי הטלת כל העצמה של יוקרתה למען התהליך הנוכחי. בסופו של דבר,

ידוש שיחות השלום בין ישראל לסוריה הבליט תפיסה מוטעית חמורה ביחס לכוונותיה של סוריה וליעדיה. התרוממות-הרוח עקב הסיכוי שיהיה הסדר בין מדינת ישראל לאויבתה העיקשת ביותר הניע אנשים מסוימים להגזים בהערכת ההשפעות האמיתיות של הסכם כזה על המערך האסטרטגי הכולל במזרח התיכון. דומה שמעצבי מדיניות אחדים, בירושלים ובוושינגטון, מאמינים, כי עם קבלת "החלטה אסטרטגית בזכות השלום" נטש הנשיא אסד את יעדי מדיניותו האנטי-אמריקנית הישנה והחליט להצטרף למחנה האמריקני.

רעיון זה הוא פרי תפיסה מוטעית רחבה יותר ביחס לתהליך השלום, הרואה בשלום בין ישראל לערבים סדרה של חילופי קרקעות פשוטים. ישראל רוצה לשים קץ למצב המלחמה בינה לבין שכנותיה, הערבים רוצים את האדמות שאיבדו ב-1967, והחילופים ההדדיים יספקו את שני הצדדים, ובא שלום על המזרח התיכון, ישראל תשכון לבטח בגבולותיה החדשים ומדינות ערב יפסיקו את תוקפנותן ויצטרפו למחנה האמריקני.

הדוגלים בדעה זו אינם מתעלמים ממעשיהם המרושעים ומכוונותיהם של מנהיגים ערבים מסוימים, אך הם מצליחים להפריד בשכלם בין שתי מערכות אלה של דעות ולהחזיק בשתייהן בעת ובעונה אחת. הם מאמינים ששיחות השלום מבטאות שינוי יסודי בעמדותיהן של מדינות ערב, ושאכן הגענו למזרח תיכון חדש לחלוטין, שבו איבדו דפוסי העבר את כל הרלוונטיות שלהם. אך הם טועים, והטעות שלהם עלולה לעלות ביוקר רב, בייחוד לארצות-הברית ולאיינטרסים החיוניים ביותר שלה באזור.

יובל לוין הוא דוקטורנט למדעי החברה באוניברסיטת שיקגו, וחוקר ב"מכון ללימודים אסטרטגיים ופוליטיים מתקדמים" (ווישינגטון וירושלים). זהו מאמרו הראשון ב**נתיב**. המאמר שלעיל עומד להופיע (באנגלית) בקובץ מאמרים על סוריה ורמת-הגולן העומד לראות אור מטעם **מרכז איראל למחקרי מדיניות**.

לאחר שיינתן לכל הגורמים המשקל הראוי להם, ההחלטה הסופית עשויה להיות שכדאי להמשיך בתהליך. אולם, כדי שההחלטה תתקבל כראוי, על מעצבי המדיניות האמריקניים להבין מהי המשמעות האמיתית של מתן גיבוי לאסד. במילים פשוטות, המשמעות תהיה חיזוק ידיו של רודן מרושע, סיוע להגשמת האינטרסים האנטי-אמריקניים המובהקים שלו בירת קלות, ופגיעה ביכולתה של ארצות-הברית לעמוד בדרכו.

הבנת חישוביו של אסד תסייע להבהרת התוצאות של המדיניות האמריקנית הנוכחית ולהמחשה, ששלום יועיל לאסד לא פחות משהוא רצוי לברק, ולכן ישראל וארצות הברית יכולות להרשות לעצמן לנקוט עמדה נוקשה יותר כלפי המנהיג הסורי.

לבנון

לבנון ממלאת זה כבר תפקיד מרכזי בשיקולים הפוליטיים והאסטרטגיים של אסד. הוא שוקד כבר 25 שנה על קריעת לבנון לגזרים ועל הכנסתה תחת כנפי סוריה. ייתכן שאנשי המערב יתקשו לזכור את לבנון הישנה, שהיתה עד סוף שנות ה-60 ותחילת שנות ה-70 מדינה סובלנית, משכילה ופרו-מערבית ביותר. עד לפני זמן לא רב היתה לבנון אתר נופש חביב על אירופים אמידים. זה השתנה ב-1975, עם פרוץ מלחמת האזרחים בלבנון. הסורים נושאים באחריות לא מבוטלת לסכסוך ההרסני, והם ניצלו מיליציות פלשתיניות שהיו נתונות לשליטתם לסכל מאמצים חוזרים ונשנים של ממשלת לבנון להפיג את המתחים הפנימיים (בעיקר ב-1969 וב-1973). לאחר שהמלחמה פרצה, הודרו אסד לנצל את ההזדמנות שנקרתה לפניו להגשים יעד סורי ישן-נושן: חיסולה של לבנון כישות פוליטית עצמאית וסיפוחה ל"סוריה הגדולה".

ב-1976 שיגר אסד ללבנון כוחות צבא גדולים, והם חונים שם מאז ועד היום. למרות שלושה הסכמים שסוריה חתמה עליהם, ובהם הסכימה לפנות אל לבנון או לפרוס את כוחותיה מחדש (ב-1976, ב-1982 וב-1989),¹ נמצאים כיום יותר מ-30 אלף חיילים סוריים על אדמת לבנון. אסד ניצל את לבנון, בכישרון רב, כמקל חובלים נגד ישראל, וכאמצעי להרחבת השפעתה של אירן במזרח התיכון. תוך כדי כך החריף את חוסר היציבות בלבנון ושיסע את האומה הלבנונית לגזרים. סוריה כבשה את לבנון, ללא כל סיבה מוצדקת או התגרות, וזה 24 שנה שהיא חונקת אותה לאיטה. הטיפול שמעניקה סוריה ללבנון דומה לזה שנתנה עירק לכווית ב-1990, ושגרם להתפרצות מלחמת המפרץ. הוא נבדל רק בכך שאסד הקפיד לשמור על חזותה של לבנון כמדינה עצמאית לכאורה, כדי שלא יגונה בזירה הבינלאומית ויחזיק בידו קול נוסף באו"ם ובליגה הערבית. שיעבודה המוחלט של לבנון תופס מקום נכבד בסדר העדיפויות של אסד, ומובן מאליו שהוא פוגע ויפגע באינטרסים האמריקניים ובביטחונה של ישראל.

יש להניח שלבנון חופשית תהיה מתונה, פלורליסטית ופרו-מערבית יותר מלבנון המנוהלת מדמשק. היא לא תמהר להתיר לאירן להפעיל את השפעתה בשטחה (ודרכה על כל מערכת היחסים בין ישראל לערבים), סביר להניח שתפעל נגד נוכחותם ופעילותם של ארגוני טרור אנטי-

ישראליים ואנטי-תורכיים (שנוכחותם מסכנת את לבנון ואת תושביה), וסביר גם להניח שתפעל נגד סוחרי הסמים הסוריים הפועלים על אדמתה. הממשל והקונגרס האמריקניים חזרו והביעו פעמים רבות את שאיפתם שסוריה תשחרר את לבנון מאחיות החנק שלה.²

עד כה, אסד נאלץ לשלם מס שפתיים לעצמאותה של לבנון ולמראית עין של ממשל לבנוני נפרד. אם אחיזתה של סוריה תתרוץ אי-פעם, יש להניח שהשלד הזה יקרום עור וגידים ויקל על חזרתה של לבנון לעצמאות אמיתית, מפני שהוא שומר לפי שעה על שלמותם של חלק ממרכיבי הממשל העצמי. אבל תהליך השלום והתוצאות הדיפלומטיות שיילוו אליו עשויים לשחרר את אסד מן הצורך להעמיד פנים ויניחו לו להשלים את שיעבודה של לבנון. אסד משוכנע, ובצדק, שתהליך השלום יאפשר לו להעניק לגיטימציה לשליטתו בלבנון. גם ישראל, וחשוב יותר, מבחינתו של אסד, גם ארצות-הברית, הכירו כבר בעובדה שכל העניינים הרציניים הנוגעים ללבנון צריכים להידון בדמשק, ולא בביירות. הישראלים הבהירו שכחלק מכל עסקה שיעשו עם אסד, הם מתכוונים לדרוש ממנו ערובות ביטחוניות לאורך גבול ישראל-לבנון, וארצות-הברית תומכת בדרישה זו.³ בריאיון שנתן לוושינגטון פוסט באוקטובר 1999, מנה ראשי-הממשלה ברק את "סיום הסכסוך בלבנון" כסיבה הראשונה והעיקרית להסכם השלום עם סוריה. "לסוריה יש כבר זמן רב דעה בכל הנעשה בלבנון", אמר ברק, "ותהיה לה דעה שם גם בעתיד – גם אחרי שיושג הסכם. לסוריה יש חשיבות רבה לפתיחת הדלת להסכם עם לבנון".⁴

הישראלים צודקים, כמובן, כשהם דורשים שאסד יבטיח את השקט בלבנון, מפני שהם יודעים שרק השליט הסורי יכול לשלוט בנעשה שם. אולם גם אסד צודק כשהוא סבור, שהסכם שלום עם ישראל יחדק את אחיזתו בלבנון וישחרר אותו מן הצורך להעמיד פנים שלבנון אינה מחוז מערבי של סוריה.⁵ כמובן זה, כפי שראינו, תהליך השלום אינו עתיד להיות שינוי כיוון מבחינתו של אסד, אלא דרך להגשמת יעד שהוא חותר אליו שנים רבות, והעומד בסתירה מוחלטת לאינטרסים האמריקניים באזור.

תורכיה

אפשר שהפער הגדול והחשוב ביותר בין האינטרסים של אסד לאינטרסים של ארצות-הברית טמון ביחסיה המתוחים של סוריה עם תורכיה. סוריה מקיימת יחסים מתוחים ולא-ידידותיים עם שכנתה הצפונית מאז זכתה בעצמאותה, והמתחוות בין שתי המדינות היתה גדולה במשך כל תקופת שלטונו של אסד. הסכסוך בין השתיים כולל, בין היתר, תביעה סורית ישנה להחזרת מחוז אלכסנדריה, וחשובה ממנה – גישה למי הפרת. במשך 14 שנה, מ-1984 עד 1998, הפעיל אסד נגד תורכיה את הטקטיקות שהוא מפעיל נגד ישראל: מלחמה באמצעות מיופייכות. אסד הרשה לטרוריסטים של מפלגת ה-PKK הכורדית לשהות בסוריה ובלבנון ולהתאמן בהן, וכן לחזור לתורכיה דרך הגבול ביניהן, המשתרע לאורך 900 ק"מ, ולבצע מעשי טרור. במקרה זה, כבלבנון, אסד חתם על הסכמים אחדים (בעיקר ב-1987 וב-1992), שבהם

¹ בניליון אוקטובר 1999 של Commentary (עמ' 37-41) הביא דנואל מיי פס רשימת הסכמים שחתמו עליהם אסד והופרו ראוי לעיין בש' לוש הפרות חשובות: הפרת הסכמי קהיר-ריי אד ב-1976 לפינוי לבנון עד אוקטובר באותה השנה, הפרת הצהרת פס בספטמבר 1982, שבה התחייבה סוריה לשאת ולתת עם ממשלת לבנון על "סיום השלי חות" של הכוחות הסוריים במדינה, הפרת הסכם טאיי מאוקטובר 1989, שבו התחייבות לפינוי הכוחות הסוריים מביירות והעברתם למק הבקאע בתוך שנתיים.

² לאחרונה – ב"חוק לשיקום העצמאות הלבנונית" משנת 1999 (H.R.J 1999, 2006, June 8, 1999).

³ Makovsky, David and Janine Zacharia, "Clinton Awaits Assad's Answers," Jerusalem Post, November 18, 1999, P. A1.

⁴ A Weymouth, Lally, "Q & A: 'We Have To Act, Not Just Talk,'" The Washington Post, October 31, 1999, P. B1 (Sunday Outlook).

⁵ אין לזכור גם בהשלכות המזיקות של לגיטימציה כזאת על יידן ההאש"ת, שסוריה רואה בה מחוז דרומי של סוריה הגדולה.

הופך את חידוש היכולת שלו ללחוץ על התורכים ולאיים עליהם לסוגיה חיונית ביותר מבחינתו של אסד.

האינטרס האמריקני בעניין זה ברור למדי. תורכיה, שהיא חברה בנאטו, היא מבעלות-הברית הוותיקות והאמינות ביותר של ארצות-הברית באזור, וחשיבותה רק הלכה וגדלה בשנים האחרונות. בתורכיה מצויים כמה וכמה מתקנים אמריקניים צבאיים חיוניים, ומיקומה הגיאוגרפי הופך אותה לגורם חשוב (ואולי החיוני ביותר, מבחינת האינטרסים של המערב) במרוץ אל הנפט של אגן הים הכספי. תורכיה מקיימת יחסים טובים גם עם ישראל, ושימשה ראש-גשר חשוב להשפעה פרומערבית באזור התורכים זכאים לסיוע אמריקני מול איום סורי.

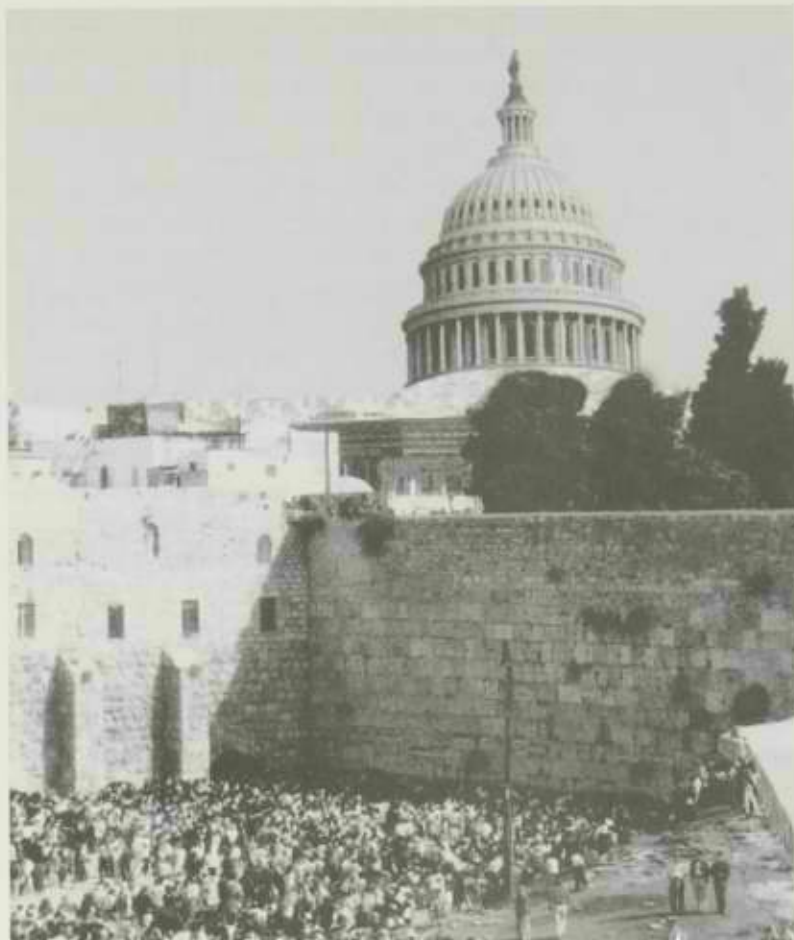
אסד יודע שהסכם שלום עם ישראל יגדיל באופן בלתי נמנע את כוחו מול שכנתו הצפונית ויחליש את נחישות החלטתה של ארצות-הברית לתמוך בתורכים. לאחר שממשלות ארצות-הברית וישראל יבטיחו למעשה את משטרו של אסד בתוקפו של הסכם שלום, הן לא ימהרו לסכן את השלום הזה, שהושג בעמל כה רב, בהתערבות לטובת התורכים. אסד יקבל יד חופשית יותר ביחסו לתורכיה ויצבור כוח מולה. התורכים תלויים בסיוע דיפלומטי וצבאי אמריקני, ואין ספק שתמיכה זו תיפגע לאחר שהממשל האמריקני יסכים לכוון יחסים עם אויבם בדמשק. תורכיה מודאגת כבר עתה מפני בידודה האפשרי, מפני שהתכניות להעברת צינור הנפט מהים הכספי דרך תורכיה (מבאקו לצ'ייהאן) הועמדו לאחרונה בספק. חברות הנפט והממשלות המערביות החלו לשקול ברצינות מספר חלופות אפשריות, וביניהן צינור שיעבור דרך אירן, והתורכים רואים שחשיבותם הולכת ופוחתת. הסכם שלום יבודד את תורכיה מישראל, וארצות-הברית לא תמהר לשכך את דאגותיהם.

התורכים הביעו דאגה מפני אפשרות זו. הם חוששים שישראל ופטרונותה האמריקנית ייסוגו מתמיכתן בתורכיה, ובלבד שלא לקלקל את הסיכוי להגיע להסכם עם אסד. יש להם סיבה להיות מודאגים, מפני שדומה שישראל עשתה חלק ממלאכתו של אסד באנקרה. נמסר כי בעת ביקורו האחרון בתורכיה, לחץ ראש-הממשלה ברק על התורכים למתן קצת את כוונותיהם למנוע את מימי הנהרות מסוריה. הישראלים נימקו זאת, כנראה, בטענה, שאם הם יפעילו את השפעתם ויסייעו לסורים בחילוקי הדעות בינם לבין תורכיה, ייתכן שסוריה תהיה גמישה יותר בשיחותיה בעתיד עם ישראל. יש בכך כדי לאמת חלק מחששותיה של תורכיה מפני בידוד מבעלות-בריתה בעקבות הסכם בין ישראל לאסד.

מבחינתו של אסד, אם כן, הסכם שלום עם ישראל יהיה גם דרך להפעיל לחץ גדול יותר בסכסוך הממושך עם תורכיה, מפני שעל-ידי כך ידחק את שתיהן לעמדה שבה ייאלצו לבחור בין בעלת-בריתם לבין הסכם שלום.

כלכלה

יסיונותיו של אסד לשפר את יכולתו, להגשים את האינטרסים הנוכחים בלבנון ובתורכיה, קשורים קשר הדוק למרכיב הכלכלי של הסכם שלום בין ישראל לסוריה. הפן הכלכלי של הסכם השלום חשוב לאסד,

הקונגרס הציוני, בשנת 1995 יצא רוב מוחלט של שני בתי הקונגרס ביוזמת חקיקה להעברת שגרירות ארה"ב ליירושלים השלמה, בירת ישראל לנצח. היוזמה של הקונגרס הוכשלה במתכונן על ידי הנשיא בסיועם הנחרץ של שלושה ראשי ממשלה בישראל: יצחק רבין, בנימין נתניהו, אהוד ברק.

התחייב לשים קץ לפעילות של PKK בסוריה, אך הוא לא עמד בדיבורו. בסתיו 1998 החליטו התורכים לעשות מה שישראל נרתעה מלעשות בשנות המלחמה הארוכות עם שליחיה של סוריה בלבנון. בסוף ספטמבר 1998 פרסמו התורכים אולטימטום ודרשו מהסורים להפסיק את תמיכתם ב-PKK, ולהסיר את חסותם מעבדאללה אוצ'אלאן, מנהיג המחתרת הכורדית, שאם לא כן ינקטו התורכים פעולה צבאית ישירה נגד סוריה, ולא רק נגד הכורדים בשטחה. אחרי שבועות אחדים של מתח רב, אסד נסוג ונכנע. הוא גירש את אוצ'אלאן והסכים לאסור את פעילות ה-PKK ולעצור רבים מאנשיה.

אסד נלחץ אל הקיר ואיבד מנוף חשוב בסכסוך הממושך שלו עם התורכים. צעד זה החליש לא רק את תביעותיו הטריטוריאליזם משכנתו הצפונית, אלא גם את עמדתו במאבק הממושך על המים, החשוב לסוריה יותר התורכים, שמקורות הפרת והחידקל נובעים בשטחם, יכולים לשלוט כמעט באין מפריע בזרימת המים לסוריה. מאמצי הבנייה והפיתוח של התורכים בזמן האחרון העלו את האפשרות של מגבלות חדשות וחמורות על גישתה של סוריה למימי הנהרות. מיום "דרום-מזרח אנטוליה" (GAP) שמנהלת תורכיה כעת, עלול להקטין את כמות מי הפרת הזורמים לסוריה ב-40 אחוזים. צירופם של גורמים אלה

פרטי העימות באוקטובר 1998 ראויים לדיון מפורט, מפני שהם מקנים מושג על החולשה המבנית של האומציה הצבאית של אסד ושל עצמתו הפוליטית.

From: Wihbey, Paul
Michael and Ian Berman,
"The New Water Politics
of the Middle East,"
Strategic Review,
Summer 1999.

Segev, Samuel, "Wait
for the Syrian Surprise,"
The Jerusalem Post,
November 12, 1999, P.
88.

כשלעצמו, מפני שהמשק הסורי עומד לפני התמוטטות, אולם הוא גם מאפשר לו לרסן את המדיניות האמריקנית במזרח התיכון.

המרכיב הכלכלי של השלום חשוב מאוד לאסד בניסיונו למנוע אסון כלכלי ולהבטיח את משטרו מפני התוצאות של משבר כלכלי חמור. סוריה נקלעה בשנים האחרונות למצוקה כלכלית קשה מאוד עקב גורמים אחדים. הנפט מהווה כ-70 אחוזים מהכנסותיה בשנה⁹, אך הירידה התלולה במחירי הנפט בעולם בשנות התשעים נגסה בהכנסות אלה. בשנת 1998 לבדה ירד שווי של הנפט הסורי ב-25 אחוזים, ולא התאושש מאז. סוריה אינה מסוגלת להגדיל את תפוקת הנפט, ומשום כך אין ביכולתה לבלום את צניחת ההכנסות. מחיריו הנמוכים של הנפט בעשור האחרון הנחיתו על הסורים גם מהלומה נוספת, בגלל ההשפעה על נסיכויות המפרץ הפרסי. המשבר הכלכלי המחמיר במפרץ פירושו שכספי ההעברות מהעובדים הסורים המועסקים בחוץ-לארץ ובמדינות המפרץ, וההשקעות הישירות של מדינות המפרץ פחתו במידה ניכרת. לעלויות המחירים האחרונות היתה השפעה מעטה בלבד על מציאות מבנית זו, שהיא תופעה ארוכת-טווח, גם בסוריה וגם במדינות המפרץ. זמינותם הגוברת של מקורות נפט אחרים (באמריקה הלטינית, במערב אפריקה, באזור הים הכספי ובמקומות אחרים), מאיימת לשים קץ לחגיגת הנפט הערבי ולהמיט אסון על הסורים ומויטיביהם במפרץ הפרסי.

נוסף על כך, סוריה סובלת עכשיו מהבצורת החמורה ביותר שפקדה אותה זה שלושים שנה. הממשלה מנסה להעלים את המידע הקשה והפסיקה לפרסם את נתוני המשקעים. אומדנים זרים טוענים כי באזור החורן וחגורת התבואה הסורית ירדה בשנה האחרונה פחות ממחצית הכמות השנתית הממוצעת של הגשמים¹⁰. לתופעה זו השפעה ישירה על פריטי יצוא מסוריה, ככותנה (ומוצרי כותנה) ופרות, והיא משפיעה על חיי היומיום של כל אזרח סורי. הנפט והמגזר החקלאי הם כמחצית המשק הסורי, ומועסק בהם יותר משליש כוח העבודה של המדינה. מעל דמשק מרחף אסון כלכלי, בגלל הגידול באוכלוסייה והצטמקות המשק.

הכלכלה הריכוזית, המנוהלת בידי הממשלה, אינה ערוכה כלל להתמודד עם בעיות מסוג זה. לדברי קרן המטבע הבינלאומית, סוריה נמצאת במצב הצמיחה הגרוע ביותר בהשוואה לכל משק אחר באזור¹¹. הממשלה נכשלה כליל בפיתוח הכלכלה ולא הניחה לה להתפתח בכוחות עצמה. רק 20 אחוזים מהקרעות החקלאיות בסוריה נהנות מהשקיה, ובאזורים רבים במדינה אין כלל מערכות ביוב. הספקת החשמל מקוטעת ולא אמינה; 77 אחוזים מהדרכים בסוריה אינן סלולות; מערכת החינוך היא מהגרועות בעולם, וביטוח הבריאות במדינה דומה לזה שבמדינות האפריקניות העניות ביותר, מדרום לסהרה¹². תקוותו היחידה של אסד, להוציא מדיניות כלכלית טובה יותר (תפנית לא סבירה, מפני שתסכן את שלטונו), היא הזרמת הון רב. את זה הוא מקווה להשיג מהסכם שלום עם ישראל, וכל התקדימים מלמדים שהוא אינו שוגה בצפייתו. מאז חתימת הסכם השלום שלה עם ישראל, ב-1979, מצרים קיבלה עשרות מיליארדי דולרים בסיוע מארצות-הברית. גם הפלשתינים וירדן קיבלו כמה

מיליארדי דולרים כסיוע ישיר, וכן שמיטת חובות (במקרה של ירדן) בעקבות חתימת הסכמי השלום עם ישראל. לאסד יש אפוא סיבות טובות להאמין שהסכם עם ישראל יסיוע להזרמת דולרים לאוצרו מכספי משלם המסים האמריקני, ויחזק את משטרו מול התוצאות האפשריות של אסון כלכלי.

גם ישראל סבורה כי אחרי הסכם שלום עם סוריה ייפול גם בחלקה סיוע אמריקני נכבד. בריאיון שנערך לאחרונה הביע ראש-הממשלה ברק את ביטחונו, כי ארצות-הברית תיתן "רשת ביטחון פיננסית"¹³ לנסיגה ישראלית מהגולן, ופקידים ישראלים שיערו שהסיוע האמריקני הדרוש לביצוע העסקה הישראלית-סורית יהיה "גדול בהרבה" מ-1.7 מיליארד הדולר שהבטיחה ארצות-הברית לגיבוי הסכמי ויי עם הפלשתינאים¹⁴. אחד הפקידים הישראליים, ששוחח עם העיתון **גלובס**, טען, כי העלות עלולה להגיע ל-15 מיליארד דולר¹⁵. מקורות אחדים, יודע-דבר, אמרו כי היא עלולה להיות גדולה אף יותר¹⁶. ואכן, תושבי רמת הגולן כבר מסתמכים על הכסף הזה, בהנחה שממשלת ארצות-הברית תפצה אותם על שהם נאלצים לעזוב את בתיהם, כשם שפוצו המתיישבים הישראליים בסיני ב-1979. הניחושים בנוגע לסיוע האמריקני גרמו להעלאת מחירי הנדל"ן ברמת-הגולן. אחד היוזמים אמר לאחרונה ל**גלובס** כי "אם ישראל תחזיר את הגולן, הממשלה תדאג שארצות-הברית תפצה את הבעלים, כך שהקונים סבורים שהם אינם עושים כאן טעות"¹⁷.

למעורבות כספית עמוקה של ארצות-הברית יהיו השלכות נרחבות הרבה יותר מאשר הזרמת מזומנים גרידא. מבחינתו של אסד, המחויבות האמריקנית משמעה גם יד חופשית יותר לפעול להגשמת היעדים הוותיקים שהוזכרו לעיל. תולדות התמיכה האמריקנית בשלום במזרח התיכון ממחישות, כי לאחר שארצות-הברית משקיעה את יוקרתה ואת כספה במדיניות מסוימת, היא אינה נוטה כמעט לפעול נגד הצדדים להסכם, גם כאשר הם פונים לפגוע באינטרסים האמריקניים. אחרי שהממשל מתחייב לתמוך באומה מסוימת, הוא נוטה יותר להתעלם מחטאים מסוימים של הממשלה, מפני שתגובתו עלולה לערער את המחויבות הקיימת, לסכל מאמץ גדול, ולהביך את כל מי שהיה מעורב בגיבוש המדיניות. אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא המשך הסיוע האמריקני לרשות הפלשתינית חרף המעילות הבוטות בכספי הסיוע, הפרות של הסכמים ומדיניות אנטי-דמוקרטית.

אין ספק שאסד מקווה לחופש-פעולה כזה מצד וושינגטון, אך הוא יכול לצפות גם למרחב נשימה גדול הרבה יותר שיאפשר לו להגשים אינטרסים בלבנון, בתורכיה ובמקומות אחרים, בסבירות נמוכה יותר שארצות-הברית תתערב. חופש נרחב זה נובע מכך שהסיוע האמריקני למדינות שחתמו על הסכמי שלום עם ישראל משולב לרוב בחקיקה המקציבה סיוע אמריקני גם לישראל עצמה. סיוע זה כמעט מקודש בקונגרס, ומאפשר למדינה שבה מדובר לפעול כאוות-נפשה, גם בניגוד מוחלט לאינטרסים אמריקניים. הסיוע האמריקני למצרים הוא דוגמה מובהקת.

מצרים, המדינה השנייה לגודל הסיוע שהיא מקבלת מארצות-הברית, אחרי ישראל – מקיימת זה שנים שיתוף-פעולה הדוק עם צפון-קוריאה לפיתוח טכנולוגיית

⁹ מתוך Prime Minister's Report, Volume 3, Number 15, April 6, 1999 פורסם על-ידי משרד ראש-הממשלה בישראל.

¹⁰ "Oil Prices and Weather Deliver Blows to Syria," The San Diego Union-Tribune, April 30, 1999, P. A24.

¹¹ Nsouli, Saleh and Mounir Rachad, "Capital Account Liberalization in the Southern Mediterranean," Finance and Development, an IMF Quarterly, December 1998, Volume 35, No. 4.

¹² "The Collapsing Syrian Economy," October 1999, Plaut, Steven, States Committee for Free Lebanon at <http://www.freelebanon.org/articles/jv38.htm>.

¹³ Dempsey, Judy, "Israel Steps Up US Lobby Battle Over Funding," The Financial Times of London, October 21, 1999, P. 12.

¹⁴ Dagoni, Ran, "US: Golan Heights Evacuation Requires Appropriate Financial Compensation", Globes, January 4, 2000.

¹⁵ ב-4 בינואר 2000 דיווח הניו יורק טיימס כי אני שי ממשל קלינטון מתכוונים לבקש מהקונגרס "יבשים הבאות בין 10 מיליארד ל-100 מיליארד דולר", לזימון החסי כס בן סוריה לישראל הסכום הגבוה בהערכה זו הוא ללא ספק טמאץ להגשים כדי לרכך את המהלומה כאשר תגש הבקשה האמיתית, אבל הוא מלמד שהסכום האמיתי יגיע לעשרות מיליארדי דולרים. (Broder, John, "Israel and Syria Resuming Search for Major Accord," The New York Times, January 4, 2000, P. A1.)

¹⁷ Sennott, Charles, "Golan Heights: Speculation: Many Betting on US Payoff if Land Returned to Syria," The Boston Globe, October 16, 1999, P. A1.

לאסד – מסייעים גם למטרה נוספת (ואולי חשובה יותר) של המנהיג הסורי: להבטיח את המשך הקיום של המשטר. אסד בן 70, ובריאותו לקויה. הוא סובל זה מכבר מסוכרת ומבעיות שונות בעורקים הכליליים, ואומרים שהוא חלש וחולה. בחודשים האחרונים ביטל אסד כמה הופעות פומביות שנקבעו לו, בשל מה שכונה בעיתונות הסורית כ"התפרצויות של שפעת". מבקרים זרים אחדים דיווחו כי הוא מתקשה להתרכז ולתקשר.²⁴

אסד פועל זה זמן-מה להכשרת הקרקע לבנו באשר, שייטול לידי את רסן השלטון אחרי מותו. באשר בן ה-34 מונה במרס 1999 לאלוף-משנה בצבא הסורי והופקד על התיק הלבנוני בממשלת סוריה. אסד עסק במרץ בסילוק כל מכשול מעל דרכו של באשר, הדיח את אחיו ריפעת מתפקידו כסגן הנשיא והחליף את הרמטכ"ל בבעל-ברית קרוב של באשר. מכוונת התעמולה הסורית התייצבה מאחורי באשר במלוא עצמתה, עם שלטים וכרזות בכל רחבי המדינה המכריזים: "באשר הוא התקווה!"²⁵

כפי שהדברים נראים כרגע, זו אינה יותר מתקווה. באשר הוא אדם צעיר וחסר ניסיון בפוליטיקה. הוא רופא עיניים שהצטרף לפוליטיקה רק ב-1994, ואין לו רשת מפותחת של תומכים בעדה העלאויות. כשיעמוד ברשות עצמו יתקשה מאוד להחזיק ברסן השלטון אחרי מות אביו. אפילו כעת, כשאסד עדיין בחיים ומחזיק ברסן השלטון, החל בעדה העלאויות השלטת מאבק כוחות רציני. בחודשים האחרונים נאלץ אסד להפעיל פעמים אחדות את הצבא הסורי כדי לדכא את תומכיו של ריפעת, ואחד המקרים הבולטים היה בלטיקיה, בסתיו 1999.

אסד מקווה שיוכל להעביר לידי בנו משטר יציב יותר, ולשם כך יהיה עליו להגשים את יעדיו. הוא מוכן לחתום על חוזה שלום כדי לייצב את המשטר. הסכם כזה יבטיח את הישרדות המשטר, בעיקר משום שהאמריקנים ישקיעו את יוקרתם ואת כספם בהמשך קיומו.

השאלה העומדת אפוא בפני מנהיגי ישראל וארצות-הברית היא, אם הם רוצים לעזור לאסד להציל את משטרו ולחזק אותו. דילמה זו מתמצה בעצם בשתי שאלות: ראשית, האם הצלת משטרו של אסד ממה שנראה ככיליונו היא רעיון טוב? ושנית, האם חיזוק סוריה כלפי לבנון, ירדן ובעיקר תורכיה, הוא רעיון טוב?

ומה הלאה?

אין ספק שהסכם שלום עם ישראל יסייע לאסד להאריך את חיי משטרו אחרי מותו. אם יעביר לידי בנו את סוריה הכוללת את הגולן, אחיזה בלתי מעורערת בלבנון, עמדה חזקה יותר כלפי תורכיה, כלכלה איתנה יותר וחופש פעולה גדול יותר, הוא ייתן לבאשר הצעיר נקודת זינוק מצוינת. אחרי הסכם שלום יהיה לישראל ולארצות-הברית אינטרס שהמשטר יחזיק מעמד. ההסכם ייאלץ את מנהיגי ישראל וארצות-הברית לשלם מס שפתיים לאסד ולשיטותיו, ואחוז ברק כבר החל בכך ואמר: "אסד הוא מנהיג חזק, אמין, אחראי ומרשים. אנחנו מכבדים מאוד אותו ואת סוריה".²⁶ האם זהו באמת המשטר שארצות-הברית וישראל רוצות לקשור את עצמן אליו? זהו משטר המקיים קשרים הדוקים עם אירן ועם

טילים. בדו"ח שהגיש ה-CIA לקונגרס ב-1999 נאמר: "במחצית הראשונה של 1998 המשיכה מצרים לקבל מצפון-קוריהא רכיבים לטיילים בליסטיים וציוד נלווה. פעילות זו היא חלק מתכנית ישנה לשיתוף-פעולה בין שתי מדינות אלה בענייני טילים בליסטיים".¹⁸ בדו"ח מטעם "המרכז הלאומי למודיעין של חיל-האוויר", מאוקטובר 1999, נאמר שקהיר "משתפת פעולה בחשאי עם פיונגיאנג בבניית טילי 'סקאד'".¹⁹ צפון-קוריהא הוכרזה כ"מדינת טרור" לפי סעיף 620A לחוק סיוע החוץ משנת 1961.²⁰ בחוק זה נקבע מפורשות, כי "הנשיא יפסיק את הסיוע לפי חוק זה לממשלתה של כל מדינה שתגיש סיוע לממשלה של מדינה אחרת כלשהי, שלגביה קיבל שר-החוץ החלטה לפי סעיף 620A".²¹ חוק שנחקק כעבור זמן אסר גם "מכירה, או מתן רישיון יצוא, לפריטים ביטחוניים או לשירותים ביטחוניים למדינה כלשהי שהנשיא קבע, בשנת כספים מסוימת, כי היא אינה משתפת פעולה עם מאמציה של ארצות-הברית להילחם בטרור".²² במילים אחרות, החוק האמריקני קובע במפורש כי ארצות-הברית תפסיק את כל הסיוע הכלכלי והצבאי למצרים, ואף תחדל לייצא אליה ציוד צבאי, מפני שהיא משתפת פעולה עם צפון-קוריהא. הכל יודעים שזה לא קרה, ולמרות שהקונגרס והממשל יודעים היטב על שיתוף-הפעולה בין מצרים לצפון-קוריהא הם ממשיכים לאשר את הסיוע הכלכלי ואת היצוא הביטחוני למצרים. המדיניות האמריקנית במזרח התיכון מונה את מצרים עם המחנה האמריקני, וכל צעד שישבש מדיניות זו עלול לחולל סערה שושיינגטון מעדיפה להימנע ממנה. סיבה נוספת היא שסיוע אמריקני למצרים כרוך בתהליך החקיקה של הסיוע האמריקני לישראל, ואותו קשה מאוד לשנות. חברי הקונגרס, המציעים להגביל את הסיוע למצרים או להפסיק אותו, מוצאים את עצמם מתנגדים להצעת חוק המעניק סיוע לישראל, ונתקלים בשדולה חזקה ובקבוצה של פעילים מקומיים מאורגנים. הוא הדין, כמובן, בסיוע האמריקני לרשות הפלשתינית, כפי שהתברר השנה לחברי הקונגרס האמריקני שדנו בחבילת הסיוע הקשורה להסכמי ויי.

כך יכולות מדינות ערב שחתמו על הסכמי שלום עם ישראל "לתפוס טרמפ" על המאמצים של השדולה למתן סיוע לישראל ושל קבוצות נוספות של יהודים אמריקניים, וליהנות מחסינות מוחלטת כמעט מעונש, בלי קשר להתנהגותן. אפילו שיתוף-פעולה עם "מדינה מטורפת", תוך הפרה ברורה של החוק האמריקני, מתקיים ללא עונש. ייתכן שזהו הסוד הקטן והמלוכלך ביותר בוויכוח על סיוע החוץ האמריקני, אבל הוא אינו סודי עד כדי כך שאסד אינו יודע עליו. בועז זינגר הגדיר את המצב ואמר: "הצד הסובל מהאילווצים האסטרטגיים הגדולים ביותר בגלל הסיוע הכלכלי והצבאי האמריקני הוא למעשה הנדבן הגדול – ארצות-הברית".²³ בלי קשר לתנאים ולדרישות הרשמיים הנלווים לסיוע הזה.

עתידו של המשטר בסוריה

כל היתרונות הללו – הלגיטימציה לאחיות החנק של סוריה בלבנון, ביזודה של תורכיה, וקשירת האינטרסים המדיניים והכסף של ארצות-הברית

¹⁸ דו"ח בלתי מסווג לקר גרס על רכישות טכני לוגיות הנוגעות לשק להשמה המונית ותח מושת קונוונציונלית מתקדמת: 1 בינואר עד 30 ביוני 1998, הוגש לקונגרס על-ידי ראש ה-CIA על-פי סעיף 721 לחוק תקציבי המודיעין לשנת הכספים 1997.

¹⁹ מצוטט אצל Gertz, B. N., "Korea continues to develop missiles; Sells technology to rogue nations," The Washington Times, October 28, 1999, P. A1.

²⁰ ראה, החלטת הקונגרס 22 U.S.C. 2371.

²¹ שם. החוק גם קובע בפירוש כי "סיוע" כולל שיתוף-פעולה כלכלי וטכני.

²² סעיף 40A מהחוק לפי קוח על יצוא נשק (Pub-Lic Law 90-629 USC 12781).

²³ מתוך חיבור שלא פרסם, בחוצות המכון ללימודים אסטרטגיים ופוליטיים מתקדמים בירושלים. אני אסיר תודה למר זינגר על הדוגמה המצוינת שהובא אליה, ומודה לו שהרשה לי להשתמש בה.

²⁴ עם זאת, כדאי לזכור שהשמועות על אסד הגרסס מתרועעצות מאז 1981, והוא עדיין חי.

²⁵ Morris, Nomi, "Syria's Situation Shaky as Ailing Assad Grooms Son for Power," The San Diego Union-Tribune, December 3, 1999, P. A16.

²⁶ שם.

רוסיה, ויחסים הולכים ומתהדקים עם צפון־קוריאה ועם סין. זהו משטר שממשיך לפתח נשק כימי וביוולוגי ואת האמצעים לשיגורם, למרות דיבורי השלום. זהו משטר שיש לו אינטרס מובהק לחתור תחת בעלת־ברית חיונית של ארצות־הברית – תורכיה – ולרדות בשאר שכנותיו. זהו משטר שמעודד טרור וסחר סמים בעולם. בלי הסכם שלום ויתרונותיו, הסיכויים להישרדותו של המשטר הסורי יפחתו במידה ניכרת.

אין ספק שהסכם יחזק את הסורים גם מול שכניהם וגורמים אחרים במזרח התיכון. אם סוריה תצליח לממש חלומות ויעדים אסטרטגיים ישנים ורבים כל כך, מאזן הכוחות באזור ישתנה לטובתה. טובתה של סוריה היא, כמובן, רעתן של תורכיה, לבנון וירדן, ובתמונה הכוללת – גם רעתן של ישראל וארצות־הברית. הסכם שישחרר את אסד ממספר אילוצים המכבידים עליו כיום יחליש את

בעלות־בריתה של אמריקה ויפגע באינטרסים שלה במזרח התיכון.

בין שמנהיגי ארצות־הברית וישראל יחליטו בסופו של דבר שהסכם שלום עם אסד הוא מהלך כדאי ובין שלא, חשוב שיבינו כי בחתימה על הסכם אסד אינו נוטש את שיטותיו מימים עברו, אלא סולל לעצמו דרך ברורה ונוחה להשגת שאיפותיו. הסכם שלום עם אסד פירושו קצה של לבנון עצמאית, החלשה אפשרית של תורכיה, המשך הנוכחות האירנית במזרח התיכון, הארכת חייו של משטר רוזני ועידוד הטרור וסחר הסמים, והחמור מכל – הכשר אמריקני לכל אלה. הפיצוי הוא, כמובן, ההבטחה (אם כי זו רק מילה של דיקטטור) לשמור על שקט בגבולה הצפוני של ישראל. מקבלי ההחלטות בירושלים (במיוחד) ובווינגטון חייבים לשקול את הגורמים הללו בקפדנות לפני שהם עושים עסקה כלשהי עם אסד ■

A CONCUBINE IN THE MIDDLE EAST

הוא הגרסה האנגלית של "פילגש במזרח התיכון"
שיצא לאור בשנת 1994, בהוצאת דביר.

בספרו של פרופ' זהר, אשר עניינו הוא מערכת היחסים בין ישראל לארה"ב, מרחיב המחבר את הדיבור לא רק על מה שעשתה ארה"ב למען ישראל, כי אם על מה עשתה ישראל למען ארה"ב...

יצחק שמיר

(ספרו של פרופ' זהר הינו) התכונות מפוכחות במערכת היחסים בין שתי המדינות... בחלקה הרב של ישראל שהביאה את אמריקה לתמוך במדינת היהודים, ובעת ובעונה אחת למנוע ממנה ליהנות מפרי ניצחונותיה... המדיניות האמריקנית הדואגת לכך שישראל תיוותר יישות מסורסת, קטנה וחלשה, זאת על־מנת שתהיה תלויה בארה"ב לעצם קיומה.

פרופ' בן־ציון נתניהו.

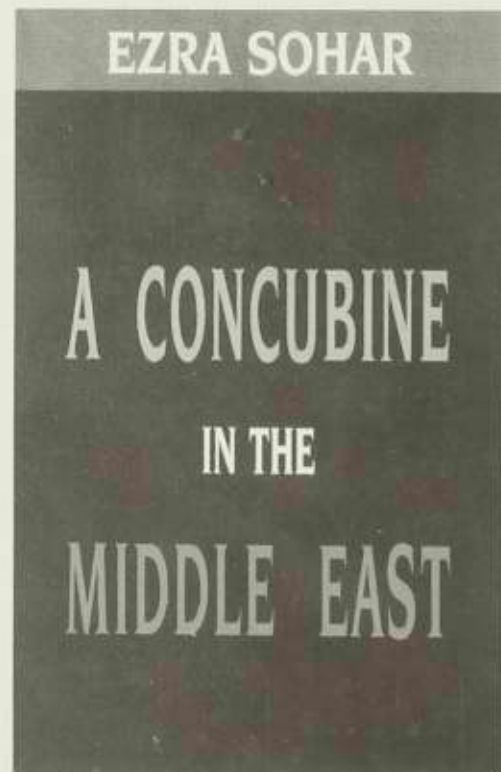
הספר הקסים אותי, הוא עולה בקנה אחד עם תפיסתי שלי לגבי "הידידה הגדולה" ויחסה הכוגנני כלפיה.

אלוף מאיר זורע ז"ל

מרכז אריאל למחקרי מדיניות מציע לקוראי **נתיב** את רכישת ספרו של פרופ' זהר (במספר מוגבל של עותקים)

במחיר הנחה מיוחד: **50 ש"ח כולל דמי משלוח.**

במקום 80 ש"ח.

היקף ההתחמשות של סוריה והחתירה להגמוניה באזור

שון פיין

הוצאותיה הצבאיות של סוריה

ל עיון שטחי בעצמתה הצבאית של סוריה משקף את העובדה, כי מקורות המידע המסורתיים על הוצאות לצורכי צבא נוטים להמעיט מאוד בהערכת המשאבים שמקדישה סוריה להתעצמות צבאה ולפיתוחו. הקביעה המדויקת כמה מוציאה סוריה לבניית צבאה והכנותיה למלחמה, בהתחשב באופיו של משטרה הרודני, מהווה אתגר וקושי גדול. אולם, נוכח הזמינות היחסית של מקורות גלויים במערב ואמינותם, ניתן להשיג מידע כללי על הוצאות התפעול והתחזוקה לאימון יחידות צבאיות שונות, לפריסתן ולתחזוקתן¹. על יסוד נתונים אלה ניתן להגיע לאומדן סביר של כלל ההוצאות הצבאיות של סוריה.

ניתוח מעין זה אמנם רחוק מלהיות מדויק, בהתחשב בהבדלים התרבותיים והפוליטיים הגדולים שיגרמו לסטיות בסכומים המוקדשים לתחזוקה ולאימונים, אולם הוא בכל זאת מדויק יותר מהסתמכות על מקורות המידע המסורתיים על הוצאות לצורכי צבא. מקורות אלה מסתפקים בדרך כלל בנתונים הרשמיים שמפרסמת כל מדינה. במקרה הטוב ביותר מופיעה הערה בתחתית העמוד המזהירה את הקורא מפני הסתמכות יתרה על נתונים אלה. חשוב לציין, כי עלויות תחזוקת הציוד הנגרמות למדינה מהעולם השלישי עלולות להיות גבוהות הרבה יותר, מאחר שהן כוללות הוצאות נוספות בגלל יבוא, הובלה והפצה.

ככלל ניתן לומר כי הסתמכות על נתונים רשמיים, שמפרסם משטר טוטליטרי, היא שגויה בעליל וההיסטוריה יודעת רשימה ארוכה של טעויות מעין אלה שעלו ביוקר רב. העדר כל פיקוח ציבורי, כמקובל במשטר דמוקרטי תקין,

שון פיין (Shawn Pine) הוא חוקר בתחומי צבא ואסטרטגיה, וכן עמית מחקר במרכז אריאל למחקרי מדיניות. מאמריו בנושאי מודיעין צבאי רואים אור גם בעיתונות המקצועית בארצות הברית. ש"פ פרסם גם בחוברות קודמות של **נתיב**.

מאפשר להסתיר אין ספור סעיפי הוצאה תחת שמות שונים במסגרת תקציב המדינה, ואף לא לכללם. כך, למשל, ההתעצמות הצבאית במצרים בתחום האמל"ח להשמדה המונית (ייצור גזים בשיתוף פעולה עם לוב אגב הפרה בוטה של הסכם שיתוף הפעולה עם ארה"ב, בגינו זוכה מצרים לסיוע צבאי נדיב ביותר) מופיעה תחת השם "מחקר ופיתוח פרמצבטי...".

ואם כבר נגענו בסוגיה המצרית מן הראוי לציין שאין לך פער גדול יותר מהצהרותיה של קהיר לבין האמת. מצרים מצהירה על תקציב הגנה בסך של 2 מיליארדי דולרים בקירוב. אולם כל בחינה, ולו השטחית ביותר של נתון זה, מציגה את חוסר השחר שבו. הסד"כ של הצבא הבריטי שווה לערך לזה של מצרים, המחזיקה את אחד הצבאות הגדולים בעולם החמוש במיטב נשק אמריקני המוזרם אליה מזה עשרים שנים. אולם, תקציב ההגנה של בריטניה הוא 32 מיליארד דולרים וזה של מצרים 2 מיליארד... אמנם נכון שבידי הצבא הבריטי מערכות נשק אסטרטגיות יקרות, ונכון ששכרו של החייל בצבא הוד מלכותה עולה כמה מונים על זה של החייל המצרי, אולם אפילו בניכוי כל העלויות העודפות עדיין הנתון הרשמי של מצרים הוא שטות גמורה. האמת, כפי שהבהרתי בנייר עמדה בנידון, היא כי מצרים מוציאה על הכנותיה למלחמה, וזהו הביטוי המתאים, ולא "הוצאות על ביטחון" או הגנה, שכן איש אינו מאיים על קהיר, קרוב ל-15 מיליארד דולרים, וגם מספר זה הוא זהיר ומוטה כלפי מטה. קרי: 28 אחוז מן התוצר הלאומי של אחת המדינות העניות בתבל! (ראה: Egypt's True Defence Expenditures – 2.7 or 14 Billion Dollars? **מרכז אריאל למחקרי מדיניות**, נייר עמדה מס' 6).

העובדה שגוף מחקר כמו סיפריי (Stockholm International Peace Research Institute) מפרסם נתונים חסרי שחר, היא עניינו של הגוף השוודי היושב אי שם בסקנדינביה מרחק אלפי קילומטרים מקהיר. אולם העובדה ש"מרכז יפה"

¹ עלויות תפעול ותחזוקה כוללות את עלויות התפיסה של כוח מרס בשטח. הן כוללות את עלויות הרכישה וההפצה של חלפים ושל חספקה לא חזקת האנשים והציוד.

למחקרים אסטרטגיים בתל-אביב מביא נתון זה בפרסומיו, ובאופן זה תורם בזדון להטעיית הציבור (בזדון, שכן כל הגדרה אחרת תהיה בבחינת עלבון לאינטליגנציה של חברי המרכז) היא אכן מדהימה. בעוד מצרים מכינה את צבאה בגלוי למלחמה בישראל, תורם המרכז החשוב ביותר למחקרים אסטרטגיים בישראל מיוקרתו להולכת שולל של הציבור. אינני יכול אלא לקוות שלפחות בידי הדרגים הקובעים מצוי מידע עדכני.

המקרה המצרי זהה למקרה הסורי בסוגיית נתוני אמת, אף כי שונה ממנו בתכלית ברמת החימוש והסיוע האמריקני.

כוחות היבשה

צ בא היבשה הסורי מורכב מ-11 דיוויזיות: שש דיוויזיות משורינות, שלוש דיוויזיות ממוכנות, דיוויזיה של משמר הרפובליקה ודיוויזיה של כוחות מיוחדים. הקורפוס הסורי הראשון חונה ברמת-הגולן, והוא מורכב מדיוויזיות משורינות 1, 3 ו-9 ומדיוויזיות ממוכנות 5 ו-7. הקורפוס השני חונה באזור לבנון, והוא מורכב מדיוויזיה ממוכנת 10, דיוויזיה מוטסת 14, ושבע חטיבות של כוחות מיוחדים. הדיוויזיה של משמר הרפובליקה ודיוויזיה משורינת 569 פרוסות סמוך לדמשק². צבא היבשה הסדיר הסורי מונה 215 אלף חיילים, ו-400 אלף איש נוספים במילואים.

כמעט כל ציודן של דיוויזיות אלה הוא מתוצרת סובייטית, והוא כולל כ-4,600 טנקים ביניהם 1,500 טנקי T-72 ו-1,000 טנקי T-62. נוסף על כך מחזיק הצבא הסורי יותר מ-3,000 נגמ"שים (וביניהם 2,250 נגמ"שי BMP-1 ו-60 BMP-2). עלות הפריסה והתחזוקה של דיוויזיה סדירה אמריקנית, משורינת או ממוכנת, מגיעה ל-976 מיליון דולר לשנה³. מתוך סכום זה, עלויות התפעול של דיוויזיה משורינת הן 146 מיליון דולר לשנה, ושל דיוויזיה ממוכנת – 140.3 מיליון דולר לשנה⁴. 175 מיליון דולר נוספים מוצאים מדי שנה בממוצע על ציוד, ושאר הסכומים מוצאים על כוח-האדם (משכורות, שיכון משפחות וכד'). להלן התפלגות מפורטת יותר של עלויות התפעול לשנה (במיליוני דולרים):

דיוויזיה משורינת	דיוויזיה ממוכנת
48.962	47.995
70.266	65.267
5.651	5.470
21.152	21.609
146.031	140.341
סה"כ	

מקור: משרד הצבא, לשכת סגן הרמטכ"ל למבצעים.

לפי סכומים אלה, עלויות התפעול והתחזוקה של שש הדיוויזיות המשורינות של סוריה הן 876.18 מיליון דולר לשנה, של שלוש הדיוויזיות הממוכנות – 421.32 מיליון דולר, ושל דיוויזיית משמר הרפובליקה – 140.341 מיליון דולר (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי).

נוסף על הכוחות המשוריינים והממוכנים שלה, מחזיקה סוריה דיוויזיית חי"ר אחת ועשר חטיבות עצמאיות מוטסות, או של כוחות מיוחדים. לפי דף מידע של משרד-ההגנה האמריקני מיום 4 במרס 1997, שהוגש לוועדת הביטחון הלאומי של הקונגרס, עלויות התפעול של דיוויזיית חי"ר קלה הן 583 מיליון דולר לשנה, ושל דיוויזיה מוטסת – 733 מיליון דולר. רוב ההוצאות האלה הן על כוח-האדם, ולאחר שנכסה אותן, נגיע לסכומים של 204 מיליון דולר לדיוויזיית חי"ר, וכ-300 מיליון דולר לחטיבות המוטסות (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי)⁵.

הארטילריה של הצבא הסורי מונה יותר מ-2,000 תותחים נגרים, וביניהם תותחי 152 מ"מ D-20, תותחי 122 מ"מ A-19 1931/1937, ותותחי 130 מ"מ M-46. המבנה המדויק של יחידות התותחנים אמנם אינו ידוע, אבל מספר הקנים מספיק לחימוש 15 אגדים ארטילריים. התפלגות עלויות התפעול השנתיות של אגד ארטילרי היא כדלקמן (במיליוני דולרים):

חומרים מתכלים	3.573
ציוד בר-קיימא	9.633
דלק, שמנים וחומרי סיכה	0.311
עלויות עקיפות	1.822
סה"כ	15.339

מקור: משרד הצבא, לשכת סגן הרמטכ"ל למבצעים. העלויות הן לאגד של תותחים 155 מ"מ.

אם נכפיל את הסכום של 15.339 מיליון דולר ב-15 אגדים ארטילריים, נגיע לסכום כולל של 230.08 מיליון דולר (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי).

חיל-אוויר

ס וריה מחזיקה את אחד מחילות-האוויר הגדולים ביותר באזור. בחיל-האוויר הסורי משרתים 30,000 איש ובו יותר מ-575 מטוסים, שרובם המכריע הם מדגמי מיג-23, מיג-25, מיג-29 וסוחוי-24. המטוסים חונים ביותר מ-20 שדות-תעופה בכל רחבי סוריה⁶. חיל-האוויר מורכב מתשע טייסות של מטוסי קרב ו-15 טייסות של מטוסי יירוט. ההתפלגות המפורטת של עלויות התפעול השנתיות של טייסת מטוסי-קרב מודרניים בשנת 1997 היא כדלקמן (במיליוני דולרים):

דלק מטוסים	4.0
תחזוקת בסיסים	0.8
הספקה מתכלה	1.7
ציוד בסיסי מתבלה	6.5
תחמושת לאימונים	1.1
ערכות שיפור לאמינות ובטיחות	1.1
התקנת ערכות שיפור כני"ל	0.2
אימונים	0.5
סה"כ	15.9

מקור: משרד חיל-האוויר, כנף 11. המספרים משקפים את עלות התחזוקה של טייסת F-16C/D.

² International Institute for Strategic Studies (IISS), 1993-94 London, UK.

³ בדף מידע של משרד-ההגנה האמריקני מיום 4 במרס 1997 נקבע מספר גדול יותר, שלפיו עלות התפעול של דיוויזיה כבדה היה 1.014 מיליארד דולר.

⁴ Department of the Army, Office of the Deputy Chief of Staff for Operations and Plans במכתבו מיום 18 ביולי 1997. בדף המידע של משרד-ההגנה מיום 4 במרס 1997 נקבע מספרים גדולים מעט יותר: 617 מיליון דולר לכוח אדם, 184 מיליון דולר לתפעול ו-175 מיליון דולר לציוד, בממוצע שנתי.

⁵ העלויות של תחזוקת חטיבה עצמאית נבחרת בדרך כלל ב-30 אחוזים יותר מעלויות החזקה של חטיבה במסגרת של דיוויזיה, משום שלחטיבה עצמאית יש יחידות מסייעות לוחמות ויחידות תחזוקה משלה.

⁶ Anthony U. Cordesman, The Military Balance in the Middle East – Arab-Israeli: Part VI, 1998/9.

בהתחשב בכך שסוריה מחזיקה פיקוד נפרד לחלוטין לכוחות אלה.

חיל-הים

הצי הסורי מורכב מ-50 כלי שיט, בערך, וביניהם: 16 ספינות טילים, 7 שולות מוקשים, תריסר סירות סיור חופים, וארבע משחתות/פריגטות/קורבטות. עיקר כוחו של הצי הסורי הוא שמונה ספינות טילים רוסיים מטיפוס Osa II, התמושות בדגמים משופרים של טיילו SS-N-2 "סטיקס".

אין בידינו נתונים על מספר השעות שכלי-השיט הסוריים שוהים בים מדי שנה. אולם עלות התפעול של ספינת טילים מגיע ל-3,000 דולר לשעה בערך, ושל שולת מוקשים – ל-1,000 דולר לשעה. על סמך נתונים אלה, ועל אף היקפו הקטן של הצי הסורי, עלות של 75 מיליון דולר לשנה לתפעול הצי הזה היא בגדר אומדן שמרני למדי (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי).⁸

עלויות כוח-אדם

עד כה התמקדנו רק בעלויות התפעול של פריסת הצבא הסורי והפיקוד שלו, ושל תחזוקתם. אולם נוסף על עלויות התפעול, קיימות הוצאות מרובות הקשורות בכוח-האדם המאייש את הצבא. עלויות אלה כוללות משכורות, ביגוד, מזון, שיכון, הוצאות רפואיות, ועוד ועוד. ואכן, במקרים רבים מגיעות עלויות כוח-האדם ל-65 אחוזים בערך מכלל ההוצאות לצורכי צבא.⁹ גם אם נניח שההוצאות על כוח-האדם בצבא הסורי נמוכות במידה ניכרת מההוצאות המקבילות בצבא מערבי, תחזוקתו והוצאותיו השוטפות של צבא סדיר גדול נוגשות חלק מהותי מתקציב הצבא.

סוריה מחזיקה כ-450 אלף חיילים בשירות סדיר, שמתוכם כ-320 אלף הם חיילים בשירות חובה, השאר הם אנשי קבע. כן מחזיק הצבא הסורי מערך מילואים של 254 אלף איש. בהתחשב בעלות הישירה של החזקת חייל, כגון ביגוד, מזון, מגורים, טיפול רפואי וכדומה, בצירוף ההוצאות העקיפות של קצבאות לגמלאים, בינוי ותחזוקת מבנים, וכן טיפול בתלויים בחייל, עלות של 10 דולר ליום לחייל היא הערכה צנועה למדי. אם נכפיל נתון זה במספר החיילים בשירות סדיר, נגיע להוצאה של 54 מיליון דולר לשנה (לא כולל שכר ישיר). התמ"ג של סוריה לנפש נע אי שם בין 700 ל-1,000 דולרים. בהנחה שחיילי החובה מקבלים שכר סמלי של 10 דולר לחודש, וששכר אנשי הקבע שווה, בממוצע, לתל"ג לנפש, אנו מגיעים לסכום של 35.7 מיליון דולר.¹⁰

עד כה, ניתוח תקציב הביטחון של סוריה מציג לפנינו סכום גבוה הרבה יותר מהנתון הרשמי – 1.7 מיליארד דולר. ואמנם, כפי שאפשר ללמוד מהטבלה להלן, סוריה אכן מוציאה על תחזוקת הכוחות הקונבנציונליים שלה, קיומם ותפעולם פי שניים מהנתונים הרשמיים שהיא מפרסמת:

אם נכפול את העלות השנתית הנזכרת ב-24 הטייסות של חיל-האוויר הסורי, נגיע לעלות תפעול של 381.6 מיליון דולר לשנה (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי).

נוסף על כך, סוריה מחזיקה יותר מ-190 מסוקים, המאורגנים ב-15 טייסות בערך. ביניהם מסוקי תקיפה "גאולי", מסוקי "הינד" Mi-24, ומסוקי "היפ" Mi-8/Mi-17. ההתפלגות המפורטת של עלויות התפעול השנתיות של טייסת מסוקים היא כדלקמן (במיליוני דולרים):

חומרים מתכלים	2.34
ציוד מתבלה	11.02
דלק, שמנים וחומרי סיכה	0.46
עלויות עקיפות	0.36
סה"כ	14.18

מקור: משרד הצבא, לשכת סגן הרמטכ"ל למבצעים. העלויות הן לטייסת מסוקי AH-64.

על בסיס נתון זה, לטייסת אחת יגיעו עלויות התפעול הכוללות לסך 212.7 מיליון דולר לשנה ל-15 הטייסות הסוריות (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי).

עלויות התפעול הכוללות של טייסות מטוסי-הקרב והמסוקים של סוריה מגיעות אפוא ל-594.3 מיליון דולר לשנה בקירוב (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי). עלויות התפעול הממשיות עשויות אמנם להשתנות, בגלל הבדלים בציוד ובלוחות-הזמנים לתחזוקה, אבל ניתן להתגבר על הבדלים אלה ללא קושי, מפני שניתוח זה אינו כולל את העלויות של תחזוקת מטוסי התובלה ואמצעי האימונים של סוריה.

כוחות הגנת הני"מ

כוחות הגנת הני"מ של סוריה מקיפים יותר מ-60 אלף חיילים, והם מפעילים 450 טיילי קרקע-אוויר SA-2, 200 טיילי SA-6, יותר מ-4,000 טיילי ני"מ קצרי-טווח, ויותר מ-2,000 תותחי ני"מ.¹¹ כוחות הגנת הני"מ הסוריים מאורגנים ביותר מ-75 גדודים. עלויות התפעול השנתיות של גדוד ני"מ הן כדלקמן (במיליוני דולרים):

חומרים מתכלים	1.45
ציוד מתבלה	1.36
דלק, שמנים וחומרי סיכה	0.11
עלויות עקיפות	0.77
סה"כ	3.69

מקור: משרד הצבא, לשכת סגן הרמטכ"ל למבצעים. העלויות הן לגדוד ני"מ "אונגרי" אמריקני.

אם נכפול סכום זה ב-75 גדודי הני"מ הסדירים בצבא סוריה נגיע לסכום כולל של 267.75 מיליון דולר לשנה לתחזוקת מערך הני"מ שלה (לא כולל את עלויות כוח-האדם ואת עלויות הציוד בממוצע שנתי). עלויות התפעול הממשיות של גדוד ני"מ באיכות ירודה יותר עשויות אמנם להשתנות, אבל האומדן דלעיל תקף,

שם.
Department of the Navy,
Freedom of the
Information Act.
מספר רים אלה אינם כוללים את העלויות של כוח-אדם וציוד בממוצע שנתי.

Department of the Army,
Office of the Deputy
Chief of Staff for
Operations and Plans
מכתב מיום 18 ביולי 1997.

¹⁰ איש אינו חולק על כך שרמת החיים של החייל האמריקני גבוהה הרבה יותר מזו של החייל הסורי המקביל לו. עם זאת, התל"ג של סוריה הוא 2,500 דולר לנפש לשנה, ובכל זאת מספר המאריכים את שירותם בצבא שלה הוא מן הגבוהים ביותר באזור.

המרכיב	עלות תפעול שנתית ממוצעת (במיליוני דולרים)
דיוויזיות משוריניות	876.18
דיוויזיות ממוכנות	421.32
דיוויזיות חי"ר	204.00
חטיבות מוטסות	750.00
ארטילריה	230.00
חיל אוויר	594.30
הגנת נ"מ	267.75
חיל הים	75.00
כוח אדם	89.70
סה"כ	3,507.96

עם זאת, בכל הנאמר לעיל לא נגענו כלל במרכיב ההוצאות הגדול ביותר של הצבא הסורי: פיתוח נשק לא-קונבנציונלי, ייצורו ופריסתו. התמוטטותה הכלכלית של ברית המועצות גרמה לכך שסוריה אינה יכולה לממש את שאיפתה להגיע לאיזון אסטרטגי עם ישראל בתחום הקונבנציונלי. ככל שרוסיה שקעה יותר ויותר בביצה הכלכלית שלה, כך גבר חוסר נכונותה לממן את הוצאות הביטחון של סוריה, והיא החלה ללחוץ עליה לפרוע את חובה, המגיע ל-12 מיליארד דולר. סוריה נאלצה אפוא לקבל החלטה אסטרטגית לזנוח את ניסיונותיה להגיע לאיזון אסטרטגי קונבנציונלי עם ישראל. במקום זאת, החליטה סוריה למקד את משאביה בפיתוח הכוחות הלא-קונבנציונליים שלה, על מנת להצטייד באפשרות של מהלומה ראשונה רצינית, בתקווה לאלץ את ישראל לסגת מרמת הגולן.

נשק לא-קונבנציונלי

תכנית הנשק הכימי של סוריה החלה עוד בתחילת שנות השבעים, והיא תוצאת ההכרה שאחרי שלוש תבוסות צבאיות מכריעות בתחום הקונבנציונלי, אין ביכולתה להביס את ישראל בעימות קונבנציונלי. לפיכך פתחה סוריה בתכנית שאפתנית להתחמשות בנשק לא-קונבנציונלי. במרכז התכנית הסורית עומד פיתוחן של מערכות נשק כימי ואמצעי שיגור. ייצורו של נשק מסוג זה ייתן בידי הסורים תשובה ליכולת הגרעינית של ישראל, בחלק ועם מהעלויות הכרוכות בבניית איום קונבנציונלי של ממש.¹¹ פיתוח הנשק הכימי בסוריה הגיע לממדים עצומים, וההערכה היא שמאגר זה גדול יותר מהמאגר שהיה לעירק לפני מלחמת המפרץ.¹² בתכנית הנשק הכימי הנרחבת של סוריה נכלל מאגר גדול של חומרי כווייה ועצבים, כגון גז חרדל, VX וסארין.¹³

הגורם המוביל בתכנית הייצור של נשק כימי בסוריה הוא "המועצה למחקר מדעי" (CERS). גוף זה פיתח – בכסות של מרכז מחקר אזרחי – קשרים ענפים עם מרכזים רבים המייצרים חומרים כימיים בכל העולם.¹⁴ עד כה זוהו לפחות ארבעה מפעלי ייצור, וההנחה היא שמפעלים אלה מייצרים מאות טונות של חומרים כימיים מדי שנה.¹⁵ רוב מערכות השיגור הבליסטיות לנשק זה נתקבלו מסין העממית, מצפון קוריאה ומרוסיה. אולם גם צרפת, ובמידה פחותה אף גרמניה, מילאו תפקיד מרכזי

בבניית התעשייה הכימית בסוריה, כאשר מכרו לה חומרים כימיים שונים.

במקביל לתכנית הנרחבת להתחמשות בנשק כימי, רכשה סוריה מגוון רחב של אמצעי שיגור לנשק זה. בעשרים השנים האחרונות עסקה סוריה בבניית כוחות הטילים הבליסטיים שלה, וצברה את אחד ממאגרי הטילים הבליסטיים הגדולים ביותר במזרח התיכון.¹⁶ במאגר של סוריה נכללים 200 טילי "סקאד B", המסוגלים לשאת מטען מועיל של 985 ק"ג לטווח של 300 ק"מ; 200 טילי SS-21 (מטען מועיל – 480 ק"ג, לטווח של 70 ק"מ); כ-60 טילי "סקאד C" (מטען מועיל – 500 ק"ג, לטווח של 500 ק"מ), ומספר בלתי ידוע של טילי M-9 (מטען מועיל – 950 ק"ג, לטווח של 600 ק"מ).¹⁷ נוסף על כך, סוריה מחזיקה מספר בלתי ידוע של טילי שיוט, וביניהם SS-N-3b (מטען מועיל – 1,000 ק"ג, לטווח של 450 ק"מ).¹⁸

נוסף על פיתוח ורכש של מאגר חימוש לא-קונבנציונלי עצום, מקדישה סוריה משאבים לא מבוטלים לבניית מערכת של מנהרות להגנת הטילים הבליסטיים שלה מפני התקפה ישראלית. עד כה הושלמו חמש מנהרות, ותשע נוספות נמצאות עדיין בבנייה. לאחר שמנהרות אלה יושלמו, אפשר יהיה להסתיר בהן כמעט את כל הטילים של סוריה, ומגיעותם למהלומת מנע תקטן במידה רבה.¹⁹ בהתחשב במבנה הרודני והסגור של המשטר הסורי לא ניתן לברר בוודאות כמה מוציאה סוריה על פיתוח הנשק הלא-קונבנציונלי שלה, על ייצורו ועל פריסתו. אולם מקורות מערביים, שלמדו את תכנית הנשק הלא-קונבנציונלי של עירק אחרי תבוסתה במלחמת המפרץ, מעריכים כי עירק הוציאה עשרות מיליארדי דולרים על התכנית הלא-קונבנציונלית שלה. בהתחשב בהיקפה של התכנית הסורית, סביר מאוד להניח שהם מוציאים עליה 1-2 מיליארד דולר לשנה.

★

ראוי לציין שבנייתו זה לא נכללו הוצאות מנהליות והוצאות נלוות הדרושות לתחזוקת הדיוויזיות, וכן הוצאות תפעול ותחזוקה של מתקני התמך וההוצאות הקשורות בקיום בתי-ספר צבאיים וגופים מנהליים. אבל חשוב מכך, שבנייתו זה לא נכללה רשת המודיעין הצבאי של סוריה, ובכלל זה המשאבים המוקצים לפעילות החיזבאללה בלבנון.

אם נכלול גם את הגורמים האלה, יתברר לנו שהוצאותיה של סוריה לביטחון מתקרבות ככל הנראה ל-5-6 מיליארד דולר לשנה – יותר מפי שלושה מהסכום שצוין במקורות הגלויים. מאחר והתוצר הלאומי של סוריה נע בסביבות 12-15 מיליארדי דולרים, מדובר אפוא בסכום המוקצה לצרכי התעצמות המגיע לשליש בקירוב מכלל התוצר, זאת, בדומה למצרים והמאפיין את כלל מדינות ערב, העשירות והעניות כאחת. חרף גודלו, הצבא הסורי אינו מסוגל לאלץ את ישראל בכוח לסגת מרמת הגולן. רבים מכחישים הנשק העיקריים של סוריה מיושנים, וזקוקים לשיפוץ יסודי. הפיקוד בכל הדרגים של הכוחות חלש, ואין לסוריה מערך C41 מודרני.²⁰ על סמך כל הגורמים האלה אפשר לומר שסוריה אינה ערוכה לכיבוש רמת הגולן בכוח מידי ישראל. אסד מבין שאם יצטרף לתהליך השלום, הוא

¹¹ ג'רחלם פוסט, 7 באוגר-סט 1994.

¹² ראה את אתר האינטרנט של המרכז ללימודי מגי-עת הפצתו של נשק, מכון מונטריי ללימודים בינלי-אומיים, קליפורניה. טר-סף על כך, טענה זו הועלתה עלידי אהוד ברק, לשעבר רמטכ"ל צה"ל. ג'רחלם פוסט, 8 בדצמבר 1991.

¹³ Center for Defense and International Strategic Studies, דוח על סוריה לש-1996.

¹⁴ המאזן הצבאי, 1995/96.

¹⁵ ראו את אתר האינטרנט הנ"ל (הע' 12 לעיל).

¹⁶ ראו את הדוח של הפ-דרציה האמריקנית של המדענים (FAS), "סוריה – נשק מיוחד".

¹⁷ דווח במהדורה המיוחדת של ABC NEWS, 23 באוגוסט 1999.

¹⁸ ראו את הדוח של הפ-דרציה האמריקנית של המדענים (FAS), "סוריה – נשק מיוחד".

¹⁹ המרכז למחקר ביטחון, מס' 54-99.

²⁰ קורדסטון, שם.

יצליח לא רק להסיג את ישראל מרמת-הגולן, אלא גם לתקן רבות מהבעיות המערכתיות של צבא, מאחר שאז יוכל לצפות לשיטפון של סיוע כלכלי וצבאי, בתמורה להשתתפותה של סוריה בתהליך השלום.

תהליך השלום, לאן?

יסיונותיה של סוריה להגיע לאיזון אסטרטגי עם ישראל מבוססים על שאיפתו של אסד לאלץ את ישראל לסגת מרמת-הגולן בלי להפעיל כוח צבאי. רצונו של אסד שסוריה תיטול לידיה את ההגמוניה באזור בנוי על כך שהסכסוך הערבי-ישראלי יקל עליו את המלאכה. הגבול המשותף לסוריה ולישראל, ויומרתה להיות חיל-החלוץ מול האימפריאליזם הציוני, אפשרו לסוריה להתחרות בקרובי משפחה העשירים והחזקים יותר על מעמד מנהיגת העולם הערבי. יישוב הסכסוך הערבי-ישראלי יערער את חשיבותה האסטרטגית באזור, וידחק אותה לשוליים. כתוצאה מכך, סוריה תלויה מאוד בהמשך הסכסוך, הן מסיבות פנימיות והן מסיבות אסטרטגיות אזוריות.

עם זאת, אסד מבין שעימות צבאי עם ישראל לא יתקבל בעין יפה באווירה הגיאופוליטית השוררת כיום בעולם. ללא תמיכתה הפוליטית והצבאית של ברית-המועצות, כל מהלומה סורית על ישראל תגרור התקפת-נגד הרסנית של צבא ישראלי שאינו כורע תחת אילוצים גיאופוליטיים של מעצמות-על. אין ספק שסוריה עקבה מקרוב אחרי האירועים בקוסובו, כשהתברר שאפילו מחאות קולניות והתנגדות מצד רוסיה לא הרתיעו את נאט"ו מלתקוף את סרביה. נראה שהלקח שהפיק אסד הוא שמאז שרוסיה נעשתה תלויה בסיוע כלכלי מן המערב, התערער מאוד תפקידה ההיסטורי כמי שפורסת את חסותה על מדינות הקוראות תיגר על המערב.

כתוצאה מכך, אסד רואה אפוא את השתתפותה של סוריה בתהליך השלום כחלופה הממשית היחידה להסגת ישראל מרמת-הגולן ולקידום המודרניזציה של צבא. עם זאת, אסד לא יסכים להקריב שום ערך מרכזי של סוריה,

כגון נורמליזציה של היחסים עם ישראל, ויתור על השליטה בלבנון, או הסכמה לדבר כלשהו מלבד נסיגה מלאה של ישראל מרמת-הגולן.

חסידי תהליך השלום טוענים כבר זמן רב שבאזור התפתחה נוסחה חדשה. התבונה המקובלת טענה כי לא זו בלבד שהתמוטטותה הכלכלית של ברית-המועצות לשעבר שמה קץ לידידות בין מעצמות-העל, אלא היא גם הותירה רבות מגרורותיה של ברית-המועצות בעבר ללא יכולת לנהל מלחמה רצינית נגד ישראל. יתר על כן, ההנחה היתה שארצות-הברית, כמעצמה ההגמונית היחידה שנותרה באזור, תנצל את מנהיגותה כדי להפיג את המתחים בין ישראל לשכנותיה. לרוע המזל, המערב לא ניצל את ההזדמנות החולפת הזאת להפיג את המתחים בין ישראל לשכנותיה, כדי להתקדם לעבר שלום מקיף ובר-קיימא. נהפוך הוא, ארצות-הברית ומדינות מערביות אחרות נעתרו לדרישות של בעלות-בריתן באזור, ואפשרו להסתיר תהליך נרחב וחסר-תקדים של הפצת חימוש באזור, כמעט ללא הפרעה, מאחורי מסווה של שלום אזורי.

אין כל סיבה להניח שתופעה זו תיפסק אחרי הסכם שלום עם סוריה. אסד ינצל כנראה את נכונותו להשתתף בתהליך השלום ויתנה כל חתימה של סוריה על הסכם שלום במחויבות מערבית להביא למודרניזציה של צבא ולהרחבתו. אם אפשר ללמוד מן העבר, אסד יגלה שהמערב מוכן להיעתר לדרישותיו בחפז-לב, וסוריה תפתח בתהליך מודרניזציה נרחב של צבאה, שרובו ימומן על-ידי מדינות הנפט העשירות. תהליך כזה רק יחמיר מצב מסוכן בלאו הכי. לרוע המזל, הפצת הנשק במזרח התיכון אינה דועכת. למרות שבעשור האחרון תפס האזור את המקום הראשון בעולם ביבוא נשק, אין כל סימן שחרעב לנשק הושבע. במרס 1999 הודיעה ארצות-הברית שתמכור למצרים נשק מתקדם נוסף בשווי של 3.2 מיליארד דולר, ובכלל זה 24 מטוסי F-16 מתקדמים, 200 טנקי "אברמס" M1-A1, וסוללת טילי "נימ" "פטריוט 3"²¹. אחרי הודעה זו הסכימה רוסיה למכור לסוריה חבילת חימוש בשווי של 2 מיליארד דולר בערך²². נמסר כי העסקה תמומן על-ידי נסיכויות המפרץ

מאזן הכוחות הכמותי בין ישראל לערבים

טנקי מערכה עיקריים

	1999	1995/6	1989/90	1985/6	1973	1967
סה"כ ערבים	18,019	14,436	14,156	12,870	4,841	1,450
ישראל	4,300	4,095	3,794	3,600	2,000	950
יחס	4.19:1	3.53:1	3.73:1	3.57:1	2.42:1	1.53:1

מטוסי-קרב

	1999	1995/6	1990/91	1988	1985	1980
סה"כ ערבים	3,103	2,190	1,940	1,988	1,038	580
ישראל	481	699	676	640	360	288
יחס	6.45:1	3.13:1	3.00:1	3.10:1	2.88:1	2.01:1

השורה "ערבים" כוללת את מצרים, סוריה, ירדן, ערב הסעודית, אירן, עירק, לב, בחריין, כווייט, עומן, קטאר, איחוד נסיכויות המפרץ ותימן.

מקור: המאזן הצבאי של ISS והמאזן הצבאי במזרח התיכון של מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, לפי השנים הנוכחות. הנתונים ל-1967 ול-1973 נלקחו מספרו של אנתוני קורדסמן, (1993) Boulder: Westview Press, 1993). הנתונים לשנת 1999 נלקחו מספרו של קורדסמן, The Military Balance in the Middle East, part V, 1999. הנתונים לשנת 1999 נלקחו

²¹ ניו יורק טיימס, 11 במרץ 1999.

²² הארץ, 29 בינואר 1999.

ואירן, והיא כוללת רכש של טנקי T-90, מטוסי קרב מיג-29 ומערכות נגד טילים מתקדמות יותר.²³

תהליך השלום התאפיין עד כה במרוץ חימוש חסר מעצורים, כאשר מדינות ערב מנהיגות מודרניזציה בצבאותיהן ומרחיבות את מאגרי הנשק שלהן, וכשישראל מנסה לשמור על יתרונה האיכותי ההיסטורי. הסכנה האורבת לישראל היא בכך שהיא אינה יכולה להתחרות מבחינה כלכלית, במרוץ חימוש כזה. ואכן, אם תנסה ישראל לשמור על יתרונה האיכותי, היא מסתכנת בגורלה של ברית המועצות לשעבר. חשוב לציין שכל הישג נוסף ביתרון האיכותי של ישראל יעלה לה הרבה יותר במחקר ובפיתוח. כתוצאה מכך, הסיכוי היחיד של ישראל לשמור על עליונותה האיכותית היא בהפניית משאבים מבניית הכוח למחקר ולפיתוח. לרוע המזל, החלטה כזאת תחמיר את הפער הכמותי הקריטי, ללא כל ערובה שישראל תצליח לשמור על יתרונה האיכותי. בניסיונותיה לשמור על יתרון איכותי זה, אין ישראל מצליחה לסגור את הפער הכמותי, כפי שאפשר לראות מן הטבלאות בעמוד הקודם:

השחיקה באיכות הנשק של ישראל, בהשוואה למדינות ערב, מטרידה עוד יותר מהתרחבות הפער הכמותי בינה לבין שכנותיה. כיום, זו הפעם הראשונה בהיסטוריה של הסכסוך הערבי-ישראלי, הכוחות הערביים המשולבים מסוגלים לפרוס יותר טנקי מערכה ומטוסים "באיכות גבוהה" מאשר ישראל. חשוב לציין כי האיכות הטובה יותר של הנשק הישראלי, בשילוב עם איכות חייליה, הם שאפשרו לישראל להשיג ניצחונות מכריעים במלחמות שהתנהלו בעבר באזור. כיום ישראל אינה נהנית עוד מהיתרון המאפשר לה להפעיל נשק טוב הרבה יותר מזה של יריבותיה. יתר על כן, הפער הכמותי, כמעט בכל תחום חשוב, הכמיל את עצמו ויותר מאז 1973. וחשוב לא פחות שהפשטות הטכנולוגית וכוח הקטל של כלי הנשק מהדור החדש נטרלו את היתרון האיכותי האנושי המהולל של ישראל.

אין ספק כי האזור יציב היום הרבה פחות מכפי שהיה לפני עשר שנים. מצרים נאבקת עדיין בפונדמנטליזם

האיסלמי. אלגוריה שרויה בעיצומה של מלחמת אזרחים. ערב הסעודית ומדינות המפרץ נתקלות באתגרים גדלים והולכים ליציבות משטריהן. צדאם חוסיין שולט עדיין בעירק. אירן ממשיכה לטפח שאיפות בנוגע לאזור ומפיצה את המהפכה האיסלמית. וחשוב מכך, שהפצת הנשק באזור מקדימה בהרבה את ההתקדמות בתהליך השלום. אם תגיע ישראל להסדר עם שכנותיה ותשיג שלום מקיף ובר-קיימא, יכול להיות שיצמח כאן "מזרח תיכון חדש". אבל כדי שזה יקרה, יהיה על תהליך השלום להתגבר על כוחות ההיסטוריה, הדת, התרבות, השנאה והאמונה הגוברת בקרב שכנותיה של ישראל שמאז הכוחות הצבאי נוטה לטובתן.²⁴ נוכח כל התנאים אלה, מגלים חסידי תהליך השלום אופטימיזם מוזר בהערכת תוצאותיו של תהליך השלום מבחינת ישראל, ומפקירים אותה ביד הגורל.

אם תסרב ישראל להיכנע לדרישות העיקריות של הפלשתינאים, כמו למשל חלוקת ירושלים, זכות השיבה של הפליטים לישראל גופא, או נסיגה מלאה מהשטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים, כי אז תהליך השלום יתמוטט, וישראל תמצא את עצמה במצב פוליטי דומה לזה של 1967, אבל מול יריב מוכן לקרוא תיגר על ישראל מבחינה צבאית, בצורה טובה הרבה יותר מכפי שהיה מוכן לכך אירעם בחמישים השנים שחלפו. למרבה הצער, אין במעשיהן של שכנותיה של ישראל, או ברטוריקה שלהן, דבר אשר ילמד שהן מתכוונות ברצינות לסיום הסכסוך, שיביא להשתלבותה של ישראל באזור. כשאנו רואים כיצד התפתחו הסכמי השלום בין ישראל למצרים ואת תהליך השלום המתנהל כעת בין ישראל לפלשתינאים, דומה שהדבר הטוב ביותר שתומכי תהליך השלום יכולים לצפות לו הוא "שלום קר", שבו תיתפס ישראל כמי שנדחקה לאזור למורת רוחם של יושביו, והיא לכל היותר נסבלת. לרוע המזל, נוכח הפצת הנשק המתחוללת כעת באזור, גם זוהי הערכה מופרזת באופטימיות שלה, ומלחמה שישית בין ישראל לערבים עלולה בהחלט לפרוץ בעתיד הלא כל כך רחוק ■

²³ BBC, 27 ביולי 1999.

²⁴ משקיפים באזור סבוֹרים שמניעת מלחמה בעתיד מותנית בכך ששכנותיה של ישראל יניחו לישראל שומרת עדיין בידה עמדה צבאית עדיפה מול מדינות ערב.

"ההוצאות הצבאיות של מצרים הן 1.9 מיליארד דולרים" (מצוטט מתוך המאזן הצבאי במזרח התיכון לשנת 1997 בהוצאת "מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים"). מאחר שמצרים מחזיקה כמיליון איש במדים, העלות לחייל היא אפוא קרוב ל-2,000 דולר. החישוב המוקדם ביותר לעלות לחייל הוא ממלחמת פרוסיה-צרפת (1870): 10,000 דולרים לחייל במחירי 1997.

¹ "לפתע נעשו ישראל והיהודים מטרה נוחה להתקפה ולביקורת": John Laffin, "Israel Always in The Wrong?", Anglo-Israel Association, March, 1988, p. 2

² סכנות אלה היו ברורות עוד לפני 1974, ראו, למשל: Terence Prittle, "The Fourth Arab-Israeli War: The Propaganda Battle", Anglo-Israel Association, March, 1974, passim

³ David Bar-Ilan, "Total Mobilization", *Jerusalem Post*, December 24, 1999.

⁴ Judy Dempsey, "No Place Like Home", *Financial Times*, Weekend, May 24-25, 1997, p. 1

⁵ Serge Schmemmann, "Firestorm Over the Golan: An Israeli Myth Punctured? General Dayan Speaks From the Grave", *International Herald Tribune*, May 12, 1997, p. 2

⁶ Eldad Beck, "Book: Peres offered to recognise Syrian rule over Golan in '92", *Jerusalem Post*, December 8, 1996

⁷ ראה: Yoram Ettinger, "But Assad is an honorable man", *Jerusalem Post*, December 26, 1999

⁸ ראה: זינאל פייס במ' אמרו: "The Word of Hafez al-Assad", *Commentary*, October, 1999 מדובר בהתבטאויות של יצחק רבין, שמעון פרס, אהוד ברק, אורי שניא, יואל מרקוס, ערן רן הניוירוק טיימס ואסד עצמו. לאלה ניתן להוסיף התבטאויות אחרות, שלא נכללו ברשימה של פייס.

⁹ השוו: Elyakim Ha'elzri, *The Shock of Withdrawal*, (English Edition, Dawn Publications, Quebec, Canada, 1987)

¹⁰ Evelyn Leopold, "EU said to balk at ending Israel's

האיחוד האירופי והמסלול הסורי: ישראל במלכוד הקהילה האירופית

כריסטופר ברדר

יתר על כן, מספרים לנו שהנשיא אסד הוא אדם העומד בדיבורו, והמשמעות היא אפוא שהסכם אתו יחזיק מעמד, כנראה.⁷ לארצות, זו, שחוזרים עליה כ"שקר גדול" תעמולתי, מעוותת ומסלפת עוד יותר את הערכותיו של הציבור לגבי היתרונות, או החסרונות, של כניעה לדרישות דמשק ביחס לרמת-הגולן.⁸ היא נועדה לפתות את ישראל לוותר על שטחים, על כל הכרוך בכך מבחינת גיבוש החברה הישראלית והלכידות הפוליטית,⁹ וכן מבחינת האסון הצבאי והאסטרטגי הנסיגה מרמת-הגולן יהיה אפוא הימור שהוא מירוץ לעבר חוסר היגיון הסומך על מיפוי מחודש של גבולות האזור בידי זרים, מבלי להתחשב כלל בצורכי הביטחון והמים הבסיסיים ביותר של ישראל, ובשיקולים היסטוריים-דתיים. המדינה תיחשף או ללחצים פוליטיים: אירניים, ערביים וסוריים, אירופיים ואמריקניים שאין לחזותם כלל מראש, ושאלן היא יכולה להיערך כראוי מול השלכותיהם השליליות. זינוק זה, אל הבלתי-נועד, כמוהו כהתעללות של הממשלה באזרחיה, אפילו מעבר לסבלם כ"קורבנות השלום" עד כה.

חשוב לדעת מה הרקע ללחצים הבינלאומיים לוותר על רמת-הגולן ולגינורים מכל העולם, מפני שהוא חושף באיזו מידה עלולה ישראל לסבול בגלל עיוות האינטרסים האמיתיים שלה, ומעין "שינוי נוסחה" לגבי המציאות האסטרטגית, מפני שמסתבר שההקשר של התמרונים הבינלאומיים אינו נהיר כנראה כל צורכן, ולו גם מבחינה שטחית. ההתמקדות באיחוד האירופי במאמר זה אינה צריכה לטשטש בשום פנים את אשמתה הדומה של ארצות-הברית בעניין זה. בקונגרס האמריקני ישנם אמנם גורמים שעמדותיהם שונות מהותית מעמדותיהם של הנשיא ושל משרד-החוץ, אבל באיחוד האירופי אין אנו שומעים קולות רציניים המסתייגים בצורה דומה. האיחוד האירופי, אפילו יותר מאמריקה, מגלה עיונות גלויה כלפי האו"ם.¹⁰ מסתבר

הסכם שלום עם סוריה כרוך בסיכונים רבים לישראל, בניגוד לתיאורים בתקשורת העולמית, ואין בו יתרונות של ממש מבחינתה. ובכל זאת, הסכם כזה מוצג תמיד כדבר ראוי כשלעצמו, שיקדם שלום אמת. דומה שהטעיה זו היא חלק מתגובתו הנרגזת של העולם על הישרדותה של ישראל ב-1967 וב-1973.¹ התעמולה הערבית בנוגע ל"החזרת האדמות הערביות" מתקבלת כבר כאמת לאמיתה.² החלטת מועצת הביטחון 242 לא נתפרשה בעולם כביטחון לישראל ואדמות מסוימות לערבים (ובכך תמוזה). קיימת אפוא היסטוריה, שבטוה משתלבת ההחלטה הנוכחית לגמד את ישראל בשטחה ובכוש ההתנגדות שלה. מכאן גם האמירה כי "רובה המכריע של העיתונות העולמית אוהבת מנהיגים ישראלים העושים ויתורים".³ המשמעות היא שלמנהיגי העולם יש סדריום של התנגדות נחרצת לאלה שהפרשנות שלהם לגבי האינטרסים של ישראל שונה משלהם.

מדרך הטבע, יבוא השקפות כאלה, מבית-מדרשם של אויביה המושבעים של ישראל, לתוך הפוליטיקה הישראלית, טשטש את ההערכה הלאומית בצורה חמורה כל-כך, עד שמן הראוי שאדם מבחוץ ישמיע את האזהרות הרציניות ביותר באמצעות סקירה קצרה. "היא נמשכה שישה ימים, ומעולם לא נפסקה".⁴ ורמת-הגולן, כך מספרים לעולם,⁵ היא "עכשיו מכשול גדול בתהליך השלום במזרח התיכון", ובעצם מעולם לא היה צריך לכבוש אותה. זו היתה כנראה המסקנה שהסיק שמעון פרס, שהציע להכיר בריבונות הסורית על הגולן עוד ב-1992.⁶

כריסטופר ברדר היה ראש המחלקה להיסטוריה ומדיניות במכללה למורים באוקספורד, והוא חבר בוועדה המייעצת של מרכז פרימן למחקרים אסטרטגיים בוסטון, טקסס. מאמרים רבים מפורסמו רואים אור דרך קבע בעיתונות הבינלאומית וכן בנתיב. המאמר שלעיל הוא בסיס לנייר עמדה של מרכז איראל למחקרי מדיניות.

שהאיחוד האירופי מגלה גם יחס "מתון יותר כלפי הטרור", לפחות כפי שזה נראה לאמריקנים.

הכוונה לצורה שבה ניהלו האמריקנים עימותים צבאיים ישירים עם הטרור, אבל יש מקום לפרשנויות של מדיניות המלחמה בטרור של האירופים, המגלה כנראה נטייה חזקה לחזר אחרי מדיניות התומכות בטרור ולפייס אותו, ולא להתעמת אתו במישרין. נימוק זה, של האינטרסים העצמיים, חשוב כשאנו מנסים להסביר ולהבין את נכונותו הגלויה של האיחוד האירופי להתעלם ממעלליה של סוריה בתחום הסמים, זיוף כספים והלבנתם, מתן מחסה לארגוני טרור, הפעלת נשק כימי על אזרחיה, והתעצמות צבאית. צריך לחזור ולומר שבאיחוד האירופי אין אנו רואים משהו שיזמה כלל להתנגדות הנשמעת בקונגרס לחיזור נלהב כזה ולהתעלמות מהרשע.¹¹

ההתייחסות לסוגיית רמת-הגולן היתה, במלוא הרצינות, כאל "הנושא הבולט ביותר בענייני האזור", תפיסה המהווה עיוות מרושע של המציאות, המזיק מאוד לאינטרסים של ישראל.¹² העובדה שמלומדים ודיפלומטים מקבלים את טיעוניהם של הערבים פוגעת מאוד בישראל, אך אין להרשות בשום פנים שישראל תשלים עם השקפות כאלה. אבל, מסתבר שזה מה שקורה בכל פעם שהמשא-ומתן הופך ליעד של מדיניות: הביטויים "הבעיה הפלסטינאית" או "המסלול הסורי" חולקים כבוד לצד השני למשא-ומתן במעמד הזה, במקום לאפשר לישראל עמדה ואסטרטגיה חלופיות.

ואמנם, בעמדה מנוגדת מבחינת ההיגיון שבה, קובע פרופ' עדי צמח בניתוח שלו, כי "...אין כל סיבה מוסרית לשקול את החזרת רמת-הגולן לסוריה, אלא רק סיבה עניינית-עסקית. שאלה של רווחיות".¹³ עסקה מסחרית תהיה רווחית כאשר הדבר הנמסר במסגרתה אינו בעל רב כל-כך לנוח, אולם בעל ערך רב למקבל, ודאי שאין זה המקרה של רמת-הגולן, שישראל מייחסת לה ערך רב יותר.¹⁴ פרופ' צמח ממשיך ואומר כי "אין לשלם תמורת מה שניתן לקבל חינם", מפני שהבעיות הכלכליות של סוריה יטיילו עם הזמן אילוצים ומגבלות על כוחה הצבאי. במילים אחרות, המשק הסורי קרוב מאוד להתמוטטות,¹⁵ ולמרבית הפרדוקס דומה שהמצב הזה מעודד את האיחוד האירופי ואת ארצות-הברית להתקרב למשטר של אסד.¹⁶

כן מדגיש פרופ' צמח את הצורך לדעת מתי למכור. יש להניח שאחרי מותו של אסד, הסכסוך עם ישראל יהיה רק משני בחשיבותו, אחרי מלחמת האזרחים ו/או המתחים הפנימיים שיתגלו בסוריה. ולבסוף, אסור למכור תחת איומים. מאחר שטילים יהיו תמיד במזרח התיכון, "אם החשש מפני טילים יאלץ את ישראל לוותר על שטחים – ישראל תישאר לבסוף בלי שטחים ועם טילים..." עיקרון זה כוחו יפה גם במקרה של נשק גרעיני, ביולוגי וכימי. התקפות ה"סקאדים" במלחמת המפרץ הוכיחו שעומק אסטרטגי ופיוור נרחב של האוכלוסייה חיוניים מאוד, ועוד יותר – אם תושבי גוש דן ייאלצו לברוח לרמת-הגולן ול"שי"ע בגלל התקפה כימית או ביולוגית.

העניין הוא פשוט ומורכב כאחת. רעיונות שונים, שמהם שואבים הנושאים והנוטים את עמדותיהם ואת מניעיהם, מוסיפים נופך לנימוקיהם. הדיווחים העיתונאיים נותנים פרסום לעמדות אלה, לעתים כעמדות מכובדות ולעתים לא. אבל במקום שלעיתונות יש גוון אחד מובהק, כמו שקורה

בישראל.¹⁷ והיא משקפת בדרך כלל פירושים קבועים וצרים, במידה מסוימת, הרווחים בעולם המערבי, יש לאזרחים יכולת מוגבלת בלבד לקרוא מגוון של דעות והערות. וכך יוצא שעמדותיהם של הנושאים ונותנים "מלמדות" את הציבור בקשר למה שניתן ובקשר לאמנות האפשרי, בשעה שהן אמורות להיות למעשה פרי לימוד רחב היקף, מחקר ובוגנויות שונות.

גם יוחנן רמתי העריך את הבסיס למשא-ומתן מוצלח: "השורה התחתונה" היא חיזוק סיכויי ההישרדות. הוא מדגיש כי "ערכה של מדינה בעיני מעצמות העולם נקבע על-פי הנכסים הגיאוגרפיים, הכלכליים האסטרטגיים שלה, ולא על-פי הווייתורים שהיא עושה לאויביה". הוא מזכיר גם עקרונות למשא-ומתן החושפים את האיוולת שבוויתור על רמת-הגולן.¹⁸

"אל תשלימו עם תכסיסים זמניים כמו יסגיה הדרגתית, 'חכירה' או 'פירוז', עם או בלי ערובות זרות. למדינות ריבוניות יש זכות לבטל סידורים כאלה, והעולם יתמוך בהן. האינטרסים של מעצמות זרות עלולים להשתנות. אי-אפשר לסמוך עליהן שיעמדו בהתחייבויות מסוג זה לאורך ימים יותר משאפשר לסמוך על הערבים.

ההיסטוריה הוכיחה גם זאת. אל תהיו מודאגים בגלל התגובות של העיתונות או של כלי התקשורת בכל מקום שהוא. הן יישכחו בתוך חודשים, שבועות או ימים. המצב האסטרטגי יישאר בעינו.

אל תעשו ויתורים מפני שאתם חוששים ממלחמה. הסבירות שתפרוץ מלחמה תהיה גדולה יותר כאשר מדינה תפגין חולשה על-ידי ויתורים. שאלות כגון: 'האם אתם רוצים את רמת-הגולן, או שלום עם סוריה?' והצהרות כגון 'אנחנו יכולים לעשות שלום מפני שאנחנו חזקים', הן אפוא דברי הבל. הסיכוי שתפרוץ מלחמה אם נמסור את רמת-הגולן לסוריה גדול יותר מאשר אם לא נמסור אותה. ואם נחתום על 'הסכמי השלום' שהערבים רוצים, נהיה באמת 'חלשים'.

אבל אסד דורש, ללא פשרות, ששיחות השלום יתחדשו מן הנקודה שבה נפסקו אחרי ההבטחות של יצחק רבין ושמעון פרס (ומשום כך אהוד ברק מנהל מהלך שהוא המשך של העמדות הקודמות, שגם הן היו מבוא לכניעה). ישראל מאבדת אמונה את ערכה למערב בגלל דרישתם של האירופים ושל האמריקנים שתחליש את עצמה, ואילו האירופים והאמריקנים מאבדים מה שכונה "מאזן כוחות אסטרטגי חלופי" ששרת היטב את המטרות שלהם.¹⁹ קשה לומר אם עמדה זו נובעת מבורות ומקוצר-ראייה, או מודון מרושע, אבל היא מזיקה לאינטרסים האירופיים והאמריקניים ולאינטרסים של תורכיה וישראל.

מן הצד האחד ניצב גרעין של היערכות תורכית-ישראלית (ואולי גם ירדן תצטרף), ומן הצד האחר – סוריה ואירן. לכל אחת מהיערכויות אלה יש גם מערכות יחסים רחבות יותר (כמו למשל היחסים בין ישראל להודו). אולם משמעותי מאוד להזכיר כי אירופה ואמריקה מסתייגות, מתוך קוצר-ראייה מדהים, כמו שאומר פייפס:

isolation at UN", Reuters, December 3, 1999, דוגמה אחת מני רבות, החושפת את התמיכה העקבית שמקבלת המתקפה הדיפלומטית הסורית בעצרת האו"ם, בין השאר בגלל הסולידריות המוסלמית הבריטית. נלאומית: Syria welcomes UN resolution on Golan", UPI, December 3, 1999.

11 על כך ראו: Bruce Hoff, "Is Europe Soft on Terrorism?" Foreign Policy, Number 115, Summer, 1999, pp. 62-76.

12 והביבליוגרפיה, שם. ועל אחת כמה וכמה כאשר החזקת הגולן בידי ישראל "תפסיתה את המשך השליטה הסורית בלבנון". George Joffe, "Relations between the Middle East and the West", in The Middle East and Europe: The power deficit, edited by B.A. Roberson, Routledge, 1998, p. 49.

13 "רמת-הגולן: 11 אינה אנדה", ידיעות אחרונות, 2 במאי 1994. המובאות מן העיתונות העברית צוטטו מן הגרסה האנגלית של העיתון תונים הגיל (הערך המערב).

14 ראה את מאמרו: "Will the U.S. and Israel Sacrifice Lebanon for an Israel-Syrian Peace?" in the Jewish Political Chronicle, Volume 1, Number 7, October 1996, p. 9. (reprinted from Moment, April, 1996).

15 על התמוטטות המשק הסורי, ראו Steven Plaut, "The Collapse of the Syrian Economy", Middle East Quarterly, Volume 6, Number 3, September, 1999, pp. 1-14.

16 Eliyahu Kanovsky, "A Look at the Political Economy of Syria: Its Impact on Israel-Syria Peace Prospects", The Center for Defense and Peace Economics, De-

הנוכחי²². לפעמים העיתון גם מלגלג²³. הוא טוען, במתק שפתיים, ל"סיכוי נורמליזציה"²⁴, ומרחיק לכת עד כדי לטעון כי "הקריאות לרוב מיוחס ביחס לרמת-הגולן הן קריאות גזעניות"²⁵, או שלשני הצדדים יהיה קל למדי לטעון לניצחון (במה שנראה בעיני רבים כטרנדזיה לאומית²⁶). בגלל חוסר הבהירות ביחס לגבול שלפני 1967²⁶ משום כך ראוי לתאר את טיבו של הדיון שהתנהל בפעם האחרונה שסוגיית פינויה של רמת-הגולן נדונה בפומבי. דיווחים קודמים של ה-Jerusalem Report²⁷ הציגו אמנם את חילוקי-הדעות בסוגיה זו, אך לא היה כמעט כל ניתוח רציני של הסוגיות האסטרטגיות והטקטיות. החומר לא היה מעמיק דיו כדי להשכיל את הציבור בשאלת טיבו של המשטר הקיים בסוריה, למשל, בסוגיית חוסר האמינות (המוחלט) שלו בכל הנוגע לקיום הסכמים, ובסוגיית הדרישות של ישראל להתרעה מוקדמת, הסיכונים של תגובות חפוזות והצורך במערכות התרעה מוקדמת קרקעיות ולא מוטסות. גם תכניות הלימודים הנהוגות בבתי-הספר הסוריים (הכנה חיונית לשלום-אמת) לא נבחנו כראוי ולא זכו לפרסום מטעם מומחים לנושא²⁷. גם כאשר הסוגיות הוזכרו הפעם, עדיין היתה בהצגתן הטיה מובהקת, כמו למשל בכותרת "כיצד להבטיח את הנסיגה?", כשנקודת המוצא היא אם די בסוגיות הנדונות במאמר כדי לספק ביטחון כזה. לפיכך אין להציג את השאלה כ"כיצד ל...", אלא "אם"²⁸. גם בדיון על ירושתו של אסד נעשה ניסיון לטעון כי ההימור המוצג במאמר (הסכם בין סוריה לישראל), כשלעצמו, יקל על העברת המנהיגות, בעוד שהוא עלול לגרום לתוצאה הפוכה דווקא (האם העם הסורי באמת רוצה הסכם, כפי שטוען פרופ' מעוז במאמרו)²⁹.

דומה שציבור הבוחרים הורחק במידה מסוימת ממעורבות פוליטית בדיון מושכל, ומשום כך הוצגו תושבי רמת-הגולן כקבוצת לחץ, כקבוצת שוליים וכמיעוט³⁰. טכניקת הדחיקה לשוליים (עדיין זכור כיצד אמר רבין שמתנגדיו יכולים להסתובב, מצדו, כמו "פרופלורים") יצרה קרע מכוער בחברה הישראלית והתנשאות מצד הממשלה, שהתאפיינו למשל בדבריו של יוסי ביילין:

"איש אינו יודע מה מביא לניצחון או לכישלון בבחירות, בייחוד כשמדובר בווייתורים כואבים. המדיניות שלנו היא לעשות שלום, אם זה יביא לניצחון בבחירות, מה טוב, ואם לא, לפחות עשינו שלום – וזה מה שחשוב באמת"³¹.

מדברים אלה עולה כי אין כמעט חשיבות למרקם החברתי והפוליטי הפנימי בהשוואה לחתירה להגשמת מדיניות, בלי להתחשב באנשים שבשם הפוליטיקאים אמורים לבצע – או לא לבצע – את המדיניות. הציניות שרוחש ציבור הבוחרים במדינה דמוקרטית כלפי הפוליטיקאים רק מתחדדת בגלל חוסר רגישות כזה, ופינוי רמת-הגולן הוא עדיין בעיה רגילה, לפי סקרי דעת הקהל. חוסר רגישות מעין זה יגרום לאבדן נוסף של זהות, של לכידות ושל כיוון בקרב הציבור בישראל, לטראומה נוספת בתרבות הפוליטית שלו ובחוויה התרבותית, ויהווה הוכחה נוספת לשרירותיות הדרג הפוליטי.

בעיית ניסוח השאלות במשאל-עם ומימון הדיון הציבורי

"ווישינגטון תומכת רשמית בברית התורכית-ישראלית ומעודדת אותה, אבל איראן מנסה להתחמק מהעובדה שבחוגים מסוימים היא גורמת אי-נוחות, ואולי אף הסתייגות מוחלטת. כשמדינות פרומערביות כמו תורכיה, ישראל וירדן מתחילות לשתף פעולה, מיד מתחילים פרשנים מערביים לצקצק בלשונם. במאמר מערכת שפורסם בווישינגטון פוסט, הנקרא כאילו נכתב בדמשק, נאמר למשל כי הבעיה בקשרים בין תורכיה לישראל היא שהם עלולים 'לצמצם בעיני הישראלים את הצורך לשאת ולתת על הסדרים עם הפלשתינאים ועם סוריה בתוך המעגל הזה'."

האקונומיסט הלונדוני מרחיק לכת עוד יותר: הוא מטיל דופי ב"פרשת האהבים" בין תורכיה לישראל כ"מערכת יחסים לא הולמת", ומצליף בראש-הממשלה אילמז משום שביקר בישראל, "הכובשת היהודייה של העיר השלישית בקדושתה באיסלם". העיתון מסכם כי:

"השאלה הממתנה עדיין לתשובה היא אם יש בנו התבונה, ראיית הנולד והאומץ לצל את ההזדמנות שנקרתה לנו, ובמקום להפריע, או לעמוד מהצד, לעזור לצדדים האלה לעמוד מול אויביהם ולעצב עתיד שהם ואנחנו נוכל לחיות בו."

המשמעותי ביותר, בהקשר זה, הוא האבסורד שבתמיכת האיחוד האירופי וארצות-הברית בסוריה, ולא בהערכות האחרת.

בשלב המוקדם של הוויכוח על רמת-הגולן היתה ה-Jerusalem Report את הסיקור שלו כדי שייראה כאילו תושבי רמת-הגולן מתנגדים לנסיגה, אבל בסופו של דבר הם ייאצו להשלים עם המציאות, מפני שהם נדחקו לשולי החשיבה המדינית, מפני שהאסטרטגים הצבאיים חלוקים באמת בדעותיהם בקשר להיקף הנסיגה וסוג השלום שיש לקבל מסוריה ובשאלה אם התכנית בכללותה רצויה, ומפני שהאמריקנים וראש-הממשלה רבין רואים עתיד בהיר, עתיד של שלום³². בגיליון אחר בחן העיתון את האפשרות שראש-הממשלה (דאז) שמעון פרס יציל את רצח קודמו כדי לזרז את השגת ההסכם³³. אין הבהרה לגבי מידת רצונו של הציבור הישראלי למסור את רמת-הגולן (דבר שיחייב ניתוח מתוחכם של השאלות המוצגות לציבור בסקרים ושל שיטת הדיון), או בקשר למידת הוודאות של שלום וביטחון אחרי ההסכם, אלא רק שהסכם עם אסד נראה כהימור מסוכן. אם הסכם שלום עם אסד היה כל-כך שנוי במחלוקת, עד שהיה צורך להזדרז ולהשיג אותו בחסות האהדה לשמאל אחרי רצח רבין, מדוע הוא היה רצוי כל-כך לאירופים, לאמריקנים ולשמאל הישראלי בלי הסכמה לאומית רחבה ובלי הסכמתם של האסטרטגים? מדוע אהוד ברק נחפו כל-כך? (ואם יש לכך קשר כלשהו למועדי הבחירות בארצות-הברית – זוהי סיבה ראויה לגינוי ניהול דיפלומטיה ומשאומתן הריגורל לעתידה של ישראל).

דומה שה-Report העדיף לא להציג שינוי בעמדותיו לאחר שאהוד ברק עלה לשלטון, כפי שאפשר ללמוד, למשל, מכותרת הזועקת ללא כחל ושרק: "הגולן או שלום?" זו כותרת מטעה לחלוטין נוכח האפשרויות הקיימות כיום ושהיו מאז 1973, והיא מוטה בגלוי לצד אחד בוויכוח

partment of Economics, Bar-Ilan University, Israel

²⁷ מיד עם ראשית המו"מ על רמת-הגולן הפכו תושבי רמת-הגולן ל"מתנחלים".

²⁸ ראו: Yohanan Ramati, "Weakness Will Bring War", *Jerusalem Post*, July 11, 1995, p. 6.

²⁹ על כך ראו: Daniel Pipes, "The Real 'New Middle East'", *Commentary*, November, 1996.

³⁰ *Jerusalem Report*, February 10, 1994. "The Next Handshake?"

³¹ "The Great Golan Gamble", *The Jerusalem Report*, December 28, 1995, article, p. 18.

³² Leslie Susser, "The Golan or Peace?", *The Jerusalem Report*, January 3, 2000, pp. 8-11.

³³ כמו בסקירה של Hallel Lerman, *Crying for Imma: Battling for the Soul on the Golan Heights*, Night Vision Press, 1999, by Daniel Orenstein, "When Strength and Faith Sufficed", *The Jerusalem Report*, August 30, 1999, pp. 16-17.

³⁴ David Horowitz, "Israel's Moment of Truth", *The Jerusalem Report*, January 3, 2000, p. 4.

³⁵ David Horowitz, "Keep It Simple", *The Jerusalem Report*, January 17, 2000, p. 4.

³⁶ Leslie Susser, "Changing the Golan Map", *The Jerusalem Report*, January 17, 2000, pp. 16-17.

³⁷ בימי המו"מ עצמו לא חדלה העיתונות הסורית מלפרסם קריקטורות אנטישמיות, לכתוב את מנהיגי ישראל "שיילוקים", ולדוש שוב ושוב בגלילות דם מימי הביניים.

³⁸ Peter Hirschberg, "How to Safeguard a Pullout", *The Jerusalem Report*.

Isabel Kershner, "The Asad Dynasty", *The Jerusalem Report*, January 17, 2000, pp. 24-30.

תחת שלטון של ברק ומצו שמעות כי המי שטרם והשב"כ חוקרים קבוצת שאימו למצוא את נשרי הירדן הסובי לים לגולן. השמועות האלה מסייעות להד ביק לתושבי הגולן תווית של קיצונים מור עי חוק, ומחזקות עוד יותר את דחיקתם לשוליים ואת הדחלג"י סימניה שלהם.

יוסי ביילין, "The Great Golan Gamble".

Evelyn Gordon, "Diving into the fray", *Jerusalem Post*, January 4, 2000.

דוגמה קלסית היא הריאיון של אלוף (מיל) אורי אור-עלידי עמנו אל הלמ"ח, מנחם מנד דורת החדשות הלילית של ערוץ 1 דוד בר-אילן התייחס לכך במ"אמר: "Total Mobilization", *Jerusalem Post*, December 24, 1999.

כתבה ב-*The European*, February 10-16, 1995: "האיחוד האירופי מעל לחיזוק הקשרים הכלכליים עם סוריה, שכי חשבה עד כה בעיני מדינות רבות למדינה מצורעת, כחלק מהמדיניות שלו למשוך את המזרח התיכון ואת צמון אפריקה לשותפות הדוקה יותר".

"Arab MPs call for EU-style joint Arab parliament", *Reuters*, Beirut, December 14, 1999.

Issam Hamza, "EU cautiously optimistic on Syria-Israel talks", *Reuters*, Damascus, December 29, 1999.

Special Policy Forum Report, "The Role of the European Union in the Middle East Peace Process", *PeaceWatch*,

וכיצד להשיג תוצאות חיוביות במשאומות. האיחוד האירופי יהיה מוכן תמיד להציע את תרומתו בתחומים שונים, כדי לסייע לשמירה על השלום באזור לאחר שיושג הסכם", הכריז מיגל אנגיל מוראטינוס, נציג האיחוד האירופי, כשתיאר את דיונו עם פארוק א-שראע, האיחוד האירופי מתעלם גם לחלוטין מפשעי המשטר הסורי ומחוסר היציבות שלו, על אף מילים רמות בזכות "מדיניות חוץ אתית", כפי שהשמיעו למשל רובין קוק, טוני בלייר וביל קלינטון (במיוחד בפרשת קוסובו). היומרות של האיחוד האירופי גם רחוקות מלהיות צנועות.

"לאיחוד האירופי יש פוטנציאל עצום להועיל בכל המסלולים של תהליך השלום במזרח התיכון, בזכות נחישותו הפוליטי האיתנה, אמצעיו הכלכליים, רגישותו התרבותית והיצירתיות האינטלקטואלית במאמצים לבנות אמון ולמצוא פתרונות באזור. מנגנוני האיחוד האירופי, כגון 'תהליך ברצלונה', ימשיכו לאפשר את הטיפול בבעיות הגלובליות של המזרח התיכון בצורה הידברותית. יתר על כן, האיחוד האירופי יגבש יסדרים משלימים עם ארצות-הברית, וימשיך להעלות תרומה חיובית ופורייה לפתרון בעיות קיימות ועתידיות במזרח התיכון. לא תהיה חלוקת עבודה במסלולים השונים של השלום. במקום זאת, האיחוד האירופי, ביחד עם ארצות-הברית, יפעלו למציאת פתרונות לכל הסוגיות, בעזרת מגוון של אמצעים פוליטיים וכלכליים".³⁷

ביסודו של דבר, כאשר מדובר ב"ריאל-פוליטיקה" האירופי והאמריקני, אין לאינטרסים החיוניים ביותר של ישראל כל משקל. בקיץ 1998 יצא הטיימס של לונדון בכותרת גדולה: "אסד קורא לאיחוד האירופי למלא את החלל הריק בתהליך השלום".³⁸ נמסר כי הנשיא אסד רואין בטלוויזיה הצרפתית והזהיר כי "אם לא נשיג דבר, תפרוץ מלחמה ותתפשט לכמה מדינות, במישור או בעקיפין". יהיו הדברים נכונים ככל שיהיו, קשה לומר שזו עמדתו של צד למשאומותן השואף להשיג יחסי שלום: אלה הם דברי סחיטה וכפייה. צר לומר שאהוד ברק השלים עם הגישה הזאת, ומכאן שהסכים להי³⁹ אדרבא, גישה כזאת, שבאה לידי ביטוי גם בדבריו של פארוק א-שראע, שרה-חוץ הסורי, בשיחות וושינגטון (באחרון 1999), היתה צריכה לשמש אזהרה ברורה בנוגע לאיוולת שבחיוק כוחה של דמשק על-ידי סילוק ההרתעה הנובעת מהחזקת העמדות בחרמון וברמת-הגולן. ישראל לא תשיג דבר, ציין ג'ף גיקובי במומחיות, סוריה תקבל הכל – זה היה המסר הבסיסי של שראע.⁴⁰

במאמר הנ"ל בטיימס העיר אסד גם כי "לצרפת ולאיחוד האירופי יש זכות, ואפילו חובה, למלא תפקיד. זה משרת את האינטרסים שלהם". העיתונות הסורית היתה מלאה שבחים לנשיא שיראק, ואין להתפלא על כך. חודש לפני כן אמר שיראק כי דמשק "זכאית להחזרת רמת-הגולן". השאלה מה בדיוק מכשיר את המעצמה הקולוניאלית לשעבר, שקשרה בעבר קשר עם בריטניה להשתלט על האזור בצורה בלתי חוקית, להכריז הכרזות כאלה ולהתערב, נשארת שאלה טובה. יתר על כן, הטיימס דיווח כי בזיל איסטווד, שגריר בריטניה בסוריה, אמר כי

מקבלים חשיבות עצומה, וכמוהם גם שאלת משקלן של תוצאות המשאל – אם הן מחייבות את הכנסת אם לאו. במצב האידילי, הממשלה אמורה לגלות אדישות לתוצאות, מפני שהרעיון שמאחורי משאל-העם הוא, כדברי וינסטון צ'רצ'יל, "שהעם הוא הריבון". ניתן לטעון שלארץ-ישראל יש משמעות במונחי הבסיס התנ"כי לציונות, אפילו מעבר לעיקרון פוליטי נשגב כגון זה. לפיכך, יש להעניק לארץ את כל סוגי המשמעות, ולא רק במובן של "שטחי תמרון לשריון", כמו שהתבטא רבין, השולל אוטומטית את הלגיטימציה מאלה המייחסים לארץ משמעות רחבה יותר. פשטנות מזלזלת היא גורם מפלג, ויש בה ניסיון לא לעסוק בתחומים שיש להם מקום לגיטימי בתחומי דיון רציני. אלו סוגים של רוב, ונהלים יהיו מקובלים כאשר השאלה העומדת על הפרק היא ויתור רציני כל-כך על ריבונות! ובכל זאת, הנשיא וייצמן, שאמור היה לנקוט עמדה חוקתית ולתבוע נהלים קפדניים, ולהתנגד להימור חפז על ביטחון האומה, על המים ועל המורשת, הסתער קדימה עם מסגרת פוליטית משלו.³²

כאשר קיימת דרישה בינלאומית נמרצת להנהגת מדיניות מסוימת, השאלה מה הם האינטרסים הטובים ביותר של המדינה תקבל בדרך כלל תשובה על-ידי ניוחש חובבני. ואכן, חלק ממטרתו של מאמר זה היא להצביע על חוסר ההיגיון שבהקשבה לקולות אועקה כאלה. אין להניח שהשלמה עם טיעונים העומדים בסתירה ישירה לטיעונים שהיו מקובלים זמן רב תהיה תופעה הגיונית, כשלעצמה. שינויים כאלה בעמדות מצביעים על שטחיות הטיפול בנושא ועל חוסר כנות בטיעונים. וכדי להחמיר את המצב עוד יותר, גישה כזאת מערערת גם את אמון הציבור במה שאומרים לו – או במה שצריך להגיד לו.³³

כשהאירופים מתייצבים לצד עניין מסוים, הרי זה בשל התועלת שהוא מביא להם, כפי שהיא נראית להם באותו הזמן, גם אם מתוך קוצר-ראות. משום כך יש להם מעט מאוד נקיפות מצפון כשהם מתחילים לסטות מן העמדה הרשמית של האמריקנים כלפי סוריה. למוסר ולשכל הישר יש השפעה מועטה מאוד כאשר מדובר בהישג כלכלי: "שרי החוץ של אירופה שוקלים להציע לסוריה חבילת מימון בשווי של יותר מ-10 מיליארד אקו (12.4 מיליארד דולר) בהלוואות נוחות במשך חמש השנים הבאות".³⁴ דומה שהערבים (ואולי פן-ערבים, סוריה הגדולה) מעריצים את האיחוד האירופי ומחכים אותו – תנועה שהנשיא אסד העמיד את עצמו בראשה.

"פרלמנטרים ערבים... המליצו שהממשלות שלהם יקימו אספת נבחרים ערבית משותפת, בדומה לפרלמנט האירופי בסטרסבור... [נב] ברי אמר שהנשיא חאפז אל-אסד כבר תרם חלקת קרקע בדמשק למשרדי ההנהלה של כל פרלמנט שיקום בעתיד. הוועדה כללה נציגים מלבנון, סוריה, ירדן, השטחים הפלשתינאיים, מצרים, טוניס, אלג'יר, מרוקו, קטאר, ערב הסעודית, כוויית, עירק ומאוריטניה".³⁵

השאיפה לבחוש בענייניהם של אחרים מוצגת כמרכולת שתקדם את ה"שלום".³⁶ אף שאין היא עושה זאת בהכרח (ידנו באריכות גם בתרומתו של האיחוד האירופי לשיחות

16 ביולי 1998

39 Danna Harman, "Barak warns of Scuds if talks fail", *Jerusalem Post*, December 20, 1999. מידע הממשלה לשעבר, ח"כ דני נון, השיב: "ראש-ממשלה שמנסה להפחיד את עמו הוא אדם שאסור לו לנהל משאומות גורלי כוח", והאשים אותו ב"מסע הפחדה".

40 Jeff Jacoby, "Golan-for-Peace: A Reckless Gamble", *The Boston Globe*, December 23, 1999.

41 האוניות, הראשונות שבאו לביקור מברית-ניה לסוריה מאז שנת 1950, היו אמורות לערוך מספר קבלות-פנים לפקידים סוריים ולהיות פתוחות לצורכי מספר תיצי הסוריה אמור להעניק עי-טורים לצוותים.

42 "UK determined to build solid relations with Syria", *ArabicNews.com*, July 10, 1998.

43 Gerald Steinberg, "Equality! Liberty! Terror!", *Opinion, The Jerusalem Post International Edition*, Week Ending August 1, 1998, p.13. אפשר לומר שעם אהוד ברק כראש-ממשלה, ה"בייבי" של קלינטון, אפילו האמריקנים איבדו את הרצון לדרוש מדמשק שינויים בתנאי קבלתה.

44 ראו: מרטין שרמן, *The Politics of Water in the Middle East, An Israeli Perspective on the Hydro-Political Aspects of the Conflict*, Macmillan, 1999.

45 מסמך, 277A0118(05), 1977.

46 "מרכז העסקים האיריר" (SEBC) הודיע על פרסום גיליון הראשון של התמסיר שלו לעי-

"ההחלטה שלנו לשלוח שתיים מהאוניות המודרניות ביותר של הצי המלכותי לביקור בלסקיה נועדה לסמל את נחישות ההחלטה שלנו לכוון יחסי שותפות בין סוריה לממלכה המאוחדת".⁴¹ הוא גם הבהיר שהמשאומות על הסכמי שיתוף בין סוריה לאיחוד האירופי, שהחל בתקופה שבה כיהנה בריטניה כנשיאת האיחוד, יביא לגיבוש מסגרת טכנית לשותפות בין סוריה לאיחוד האירופי.⁴² כישלונה של צרפת לנצל את ביקורו של אסד להשגת יתרון כלשהו תואר על-ידי פרופ' שטיינברג, שהדגיש את הישגיו של אסד, וכיצד עקף את הדרישות של האמריקנים.⁴³

"...בפרס הרשו לאסד לנהל מסיבת עיתונאים על טהרת הערבית, שהיתה פתוחה רק לעיתונאים ערבים, וכך הגנו עליו מפני שאלות קשות. כתוצאה מהביקור חזר אסד לארצו כשיוקרתו מחוזקת וכשהוא מקובל יותר באירופה ובמזרח התיכון כאחד. בסופו של הביקור הזכיר שר-החוץ שראע את 'השותפות האסטרטגית בין סוריה לצרפת', המשרתת את האינטרסים של שתי המדינות. הסורים לא ויתרו על דבר, ומלבד לצבוט קצת את האמריקנים, גם הצרפתים לא השיגו משהו מיוחד שיקדם את תהליך השלום במזרח התיכון ויסייע למנוע התקפות נגד ישראל. האמריקנים ממשיכים אמנם לדרוש שסוריה תשנה את התנהגותה לפני שיגרמלו את היחסים אתה, אבל פריס היא בשבילם פתח למערב בלי שייאלצו לשנות את מדיניותם".

ההישג המשותף של האיחוד האירופי ושל סוריה מתעלם כליל מתביעותיה של ישראל בנוגע למים, לביטחון, לקרקע, לשמירה על קשרים היסטוריים ועל השקעות במפעלים – "קורבנות כאובים למען השלום".⁴⁴ יש טוענים כי עם אהוד ברק כראש-ממשלת ישראל, ה"בייבי" של קלינטון, איבדו אפילו האמריקנים את הרצון לדרוש מדמשק שינוי כתנאי להשלמה עמה. ההוצאה העצומה של הסורים לביטחון עושה את "ההסכם לשיתוף-פעולה בין הקהילה הכלכלית האירופית לרפובליקה הערבית הסורית"⁴⁵ חוכא ואיטולא.

"סעיף 4.1. מטרת שיתוף-פעולה בין הקהילה לסוריה תהיה לקדם בעיקר את שיתופה של הקהילה במאמציה של סוריה לפתח את הייצור ואת התשתית הכלכלית שלה, כדי לגוון את המבנה הכלכלי שלה. שיתוף זה יהיה קשור במיוחד בתיעושה של סוריה ובמודרניזציה של החקלאות שלה..."

הסורים יודעים שהאירופים גמרו אומר לסייע להם, למרות שהם מגדולי התומכים בטרור, ולמרות שיש להם מעורבות מרכזית בסחר סמים.⁴⁶ האירופים מתכוונים להדק גם את הקשרים הפוליטיים עם סוריה, ולא רק הכלכליים.⁴⁷

"בהצהרה ל-Arabic News.com אמר אלן ודאמס, ראש משלחת האיחוד האירופי בדמשק, כי אחד המרכיבים

העיקריים בהסכם שיתוף-פעולה הוא להנהיג סחר חופשי בין סוריה לאיחוד האירופי בתוך 12 שנה מחתימת ההסכם, כדי לאפשר לסוריה להתאים את עצמה לתחרות עם אירופה. הוא ציין עוד כי מטרת ההסכמים הללו היא לפתח ולספק תשתית הולמת לדרישה פוליטית, שתאפשר לקיים קשרים פוליטיים וכלכליים הדוקים יותר בין שני הצדדים... הוא סיכם באומרו שמאז הגיע לדמשק, חמש שנים קודם לכן, נעשו הקשרים בין סוריה לאיחוד האירופי חמימים יותר".

חברת **בריטיש איירויז** נחפזה לקיים ועידה בדמשק בגלל "...העמדה שתופסת סוריה בקרב מדינות האזור בתחומים הפוליטיים, הכלכליים והתיירותיים, וכן בגלל הסיכויים המבטיחים לחידוש התיירות בעתיד".⁴⁸ ואכן, האיש של בריטניה בדמשק לא פיגר אחרי החברה וביטא עמדה ביחס לסיפוח רמת-הגולן, שהיא כנראה עמדתו של משרד-החוץ הבריטי (יש להניח שחזה מראש כיצד יתקבלו דבריו). במסיבת עיתונאים שערך בדמשק לפני ביקורו של רובין קוק, שר-החוץ הבריטי, הכריז האיש כי כל בנייה על "אדמה ערבית כבושה" היא "בלתי חוקית ולא לגיטימית", והצהיר כי יש להפסיק את כל הפעילות של בנייה בהתנחלויות.⁴⁹

עד שנת 2010 אמורות כלכלותיהן של אירופה ושל סוריה לפעול בצוותא. אין להתפלל על כך שהסורים מעדיפים לעבוד מול אנשי האיחוד האירופי יותר מאשר מול אנשי הבנק העולמי או קרן המטבע העולמית. זו אחת הסיבות לכך שהאיחוד האירופי חותר להידוק הקרבה הדיפלומטית והפוליטית לסוריה.⁵⁰ הכוונה היא גם לתפוס עמדה כמתווך בינלאומי רב-צמח, המשתקפת ב"תכנית ברצלונה לים התיכון".⁵¹ שהיא הגוף הרב-צדדי היחיד שבו מוכנה סוריה להשתתף. הצרפתים מקווים כי בתקופה הקרובה, שבה יכהנו כנשיאי האיחוד,⁵² יגיעו "להסכם על מגילת שלום ויציבות באזור המזרח התיכון", כחלק מפיתוח נוסף של "מדיניות החוץ והביטחון המשותפת". האירופים, השואבים חיוך מעמדות של אינטלקטואלים שמאלנים בישראל, נוקטים אפוא עמדות אוהדות מאוד כלפי הערבים, ובצורה בוטה ביותר, במגוון של סוגיות חיוניות,⁵³ והם מגלים סובלנות אפילו כלפי פעולות וזדוניות של מיליטנטים איסלאמיים. הם מגלים גם נכונות גדולה יותר למכור נשק ופריטים לשימוש כפול לערבים, ולא לסייע לישראל, ואינם דורשים לנקוט אמצעים בוני אמון (CBM) או אמצעי ביטחון אזוריים (ACRS), גם במקרים שההיסטוריה, כוח-האדם והמאזן הסטטיסטי הופכים את הערבים לתוקפים הפוטנציאליים העיקריים. ההכנות לוועידות של שרי-חוץ מהוות הזדמנויות ללחוץ על ישראל, בעוד שמשוא-הפנים לטובת הערבים מעורר ציפיות שישראל אינה יכולה להיענות להן, ועל-ידי כך רק מחריף את המצב.⁵⁴

שאיפותיה הגלויות של אירופה, והעובדה שאינה מנסה כלל למתן את עמדות הערבים כלפי ישראל, פירושן שמעורבותה של אירופה ב"תהליך השלום" היא שערורייתית, ולא פחות מכך – נוקשה ולא מוסרית.⁵⁵ הערכה מתוחכמת של דברי ח"כ חגי מרום מעידה על רצינותו של השיגעון לדבר אחד של השמאל בישראל בנוגע

להשגת "שלום" עם סוריה⁵⁶. מרום טען כי שירותי המודיעין סבורים שנתחזשה סכנת המלחמה עם סוריה. שמעון פרס, ואחר-כך יוסי ביילין, אמרו ש"הקפאת" השיחות על-ידי הממשלה תסכן את ישראל מבחינה צבאית. למעשה, שלושתם ידעו שהתעצמות הצבא הסורי, ולפיכך גם כוונותיו לצאת למלחמה, החלה עוד לפני ניצחונו של נתניהו בבחירות. הם ציטטו את ה-Jane's Defence Weekly שציין כי לסורים יש טילי "סקאד" בבונקרים תת-קרקעיים, שבהם יתקפו את הישראלים ברמת-הגולן, וכי היכולת האווירית שלהם אינה לצורכי הגנה בלבד. בן ציטטו מה-Jane's Sentinel, שהצביע על-כך שלסוריה התכניות המתקדמות ביותר לפיתוח נשק כימי בעולם הערבי, המאגר הגדול ביותר בעולם השלישי, ויכולת השיגור הדרושה באמצעות טילים. מובן מאליו שהסורים לא יכלו להגיע למצב כזה רק אחרי שנתניהו עלה לשלטון. פוליטיזציה של תחושת הביטחון של ישראל ושל עמדותיה במשאומתן מעידה עד כמה הניתוח של השמאל, הגורס שצריך לפייס את האויב על-ידי ויתורים, אינו ראוי לאמון. שלושת הפוליטיקאים הללו, אמר ג'רוולס פוסט, "הפגינו נכונות ראויה לגינוי להקריב את האינטרסים של המדינה לטובת שיקולים מפלגתיים צרים".

כמעט איראפער לא לראות בהכרזותיו של אהוד ברק ובריצתו הנחפזת לשאת ולתת עם הסורים כיותר ממשהו באותה הרוח, ולא מעט משום שהוא ניצב מול דיקטטור חולה, בן עדת מיעוט דתי שיוורשו אינו מובטח כלל, העומד בראש מדינה פושטת-רגל שיש לה כוונות התפשטות והיסטוריה ארוכה של טרור ואלימות בקרב מה שקרוי "הקהילה הבינלאומית". אין דבר רחוק יותר מהאמת מאשר הערכתו של ברק לגבי המורשת של אסד, כפי שדיווח עליה פטריק סיל: "המורשת שלו היא סוריה חזקה, עצמאית ובטוחה בעצמה – סוריה אשר חשובה מאוד, לדעתי, ליציבותו של המזרח התיכון"⁵⁷. קשה לדעת מה מתוך דברים אלה הוא מידע מטעה במתכוון ומה מתוכם הוא איוו "תפיסה" חדשה. מה שלא קשה לדעת הוא הסכנה שהם מהווים לישראל.

אם אסד רצה באמת שלום, בהתחשב במצבה הכלכלי העלוב של סוריה, האם היה מבזבז על נשק את 2 מיליארד הדולר שקיבל, כפי שנמסר, אחרי מלחמת המפרץ? אם חשב ששלום עם ישראל וגם רמת-הגולן הם בהישג ידו, מדוע המשיך לבזבז כספים בצורה כזאת? ישראל יכולה לעקוב אחר התנועות של הצבא הסורי ולצפות על דמשק עצמה מרמת-הגולן ומהחרמון, כפי שציין ג'רוולס פוסט. אם אכן יש לסוריה כוונות מלחמה רציניות, הדבר האחרון שישראל צריכה לעשות הוא לוותר על רמת-הגולן. דומה שהטלת פחד על ישראל אם לא תחתום על חוזה שלום עם סוריה היא תכסיס משותף לאסד ולשמאל הישראלי. אבל כניעה לטרור כאמצעי סחיטה אינה בסיס מוצלח להסכמים בינלאומיים, לכושר תמרון דיפלומטי או לביטחון. מאחר שאסד יודע שבישראל יש פוליטיקאים שיעשו את מלאכתו, אלה העושים זאת מחלישים את עמדתה של ישראל במשא ומתן. יתר על כן, כאשר ישנם ישראלים המעלים טיעונים כאלה, אומר פרופ' אנתוני קורדסמן⁵⁸, סוריה יכולה לפרש את פחדיה של ישראל כאילו הם עלולים להגיע אותה להנחית מהלומת מנע. אמנם כותב שורות אלה אינו מוכן לקבל שסוריה מאמינה באמת שדבר כזה עלול לקרות, אבל

זה עלול בהחלט להיות תירוץ להתקפה (התקפת מנע) של סוריה על ישראל, לפחות לדעת "הקהילה" הבינלאומית המשתוקקת להביא לכך שסוריה תהיה מקובלת יותר⁵⁹. פרופ' קורדסמן מציין עוד כי הסורים אינם יכולים להרהר ברצינות בהתקפה על ישראל, מפני שזה יהיה איבוד לדעת לפיכך, שינוי אשר יחליש את אחיזתה של ישראל ברמת-הגולן יהווה עידוד למשטר הבעתי הפך-ערבי לצאת להתקפה, אשר כיום ישראל מרתיעה אותה מפני שהיא מחזיקה בחרמון וברמת-הגולן.

ישראל נקראת אמנם פעם אחר פעם לשאת ולתת עם מדינה הנותנת חסות פעילה לפעילות צבאית עוינת נגדה, מעניקה מקלט לארגונים שנשבעו להשמדה ומתחמשת במרץ רב, אך התנהגות זו אינה מבשרת טובות בנוגע ליחסים תקינים בעתיד או לקידום מדיניות שאין לה כוונות לחמניות⁶⁰. מדוע הרחיקה סוריה לכת כל-כך בטכנולוגיית טילים ונשק כימי? האם ייתכן שזו דרך לפגוע במרכזים אזרחיים בישראל, בשדות-תעופה ובימ"חים, לחולל תהו ובהו ולגרס נזק כלכלי, לפני הוויתור על רמת-הגולן או אחריו, בחתירה להגשמת השאיפות של "סוריה הגדולה", ולרכישת הגמוניה בעולם הערבי, והיא מהווה פיתוי ודחיפה לצבאות מצרים וערפאת? שבתאי שביט, ראש המוסד לשעבר, טוען כי ייתכן שאסד אינו רוצה כלל שלום⁶¹. הוא חולק על דעתו של אורי שגיא, ראש אמ"ן לשעבר, כי אסד בחר בשלום, וקרא לריאליזם, לזהירות ולתבונה. אין פירוש הדבר, והוא לא טען זאת, כי ה"תהליך" לא ישיג בעצם דבר, להוציא טובות הנאה וכסף לאסד ממדינות המערב⁶².

סוריה ארגנה מחדש את יחידות הטק"ק שלה אחרי 1982. בסוף 1988 היו לסורים יותר משלושים משגרים לטילי SS-21, 24 משגרים לטילי פרוג 7, 18 משגרים לטילי סקאד 8, ומשגרים לטילי SS-18 ו-SS-3, שנועדו להגנת חופים. כוח הטק"ק הסורי מאורגן בשלוש חטיבות טק"ק, וחטיבה נוספת נמצאת בהקמה...

השינויים ביחידות הטילים הסוריות אינם מתמצים בגידול הכוח, מפני שסוריה רואה בטק"ק דרך להתגבר על עליונות חיל-האוויר הישראלי, ואמצעי לשיגור נשק להשמדה המונית.

עצמה זו בתחום הטילים מאפשרת לסוריה להתמודד עם הנשק הקטלני של ישראל, וניתן להשתמש בה לתקיפת בסיסי חיל-האוויר הישראלי ומרכזי הגיוס של המילואים. הצבא הסורי הגביר את האימונים שלו בתחום הלחימה בסביבה גרעינית, כימית וביולוגית, אחרי שמקורות אמריקניים טענו ב-1984, שאחרי מלחמת לבנון ב-1982 עסקה סוריה בפעילות נמרצת של ייצור ושימוש בנו עצבים ובגזים נוספים. סוריה שיפרה כנראה פגזי ZAB סובייטיים כדי לחמש אותם בחומרים כימיים. ייתכן שהסורים שיפרו גם את פצצת המצרר PTAB-500, כדי שתוכל לשאת ראש-נפץ כימי...

ד"ר דני שוהם הצביע על הצטיינותם של הסורים בתכנית הנשק הכימי⁶³. בעשר השנים האחרונות הצטבר "מאגר נרחב ומעולה של נשק כימי. גולת הכותרת בשדרוג מאגר נשק זה היתה הפיתוח של ראש-נפץ לטק"ק ארוך-טווח

תונות, המתאר את פעילותו ואת מטרותיו. ה-SEBC מעמיד לרשות המגור העסקי בסוריה מגוון שירותים, וביניהם את יחידות לפי תוח עסקי.

⁴⁷ "Euro-mission chief: Syria has self-sustaining economy, needs modernization", *ArabicNews.com*, June 12, 1998. שות הן שלי.

⁴⁸ כך אמר נשאת שנאדיר קו, הסוכן של בריטיש איירווייז בדמשק: "British Airways to convene conference in Damascus", *ArabicNews.com*, May 28, 1998. הן שלי.

⁴⁹ British ambassador in Damascus: "Israeli settlements are illegal, illegitimate", *ArabicNews.com*, March 19, 1998.

⁵⁰ "Syria modernizes its economy to comply with European partnership agreement", *ArabicNews.com*, July 16, 1998.

⁵¹ נובמבר 1995.

⁵² מילי 2000 ואילך.

⁵³ האירופים תמכו בקריאתה של ועדת האו"ם לזכויות האדם בגינה להגדרה עצמית של הפלסטינים, על בסיס החלטת החלוקה של האו"ם מס' 181 משנת 1947, וביטול השוכח של הפלסטינים (החלטה 194), והבהירו שאינם מקבלים את דעתה של ישראל בקשר לעתידה של ירושלים.

⁵⁴ אחרי החלטת ברצלונה מ-1995 נתקבלו החלטות מלטה מ-1997, החלטת פלרמו מ-1998, והחלטת שטוטגרט מ-1999.

⁵⁵ חלק נכבד מהקטע דל-עיל, אם כי לא כולו, שאוב ממאמרו של ג'רלד שטיינברג, "The European Union And The Middle East Peace Process", *Jerusalem Center*

עלידי ה-Jerusalem Post "Dangerous Hysteria", August 23, 1996, p. 4

מזוטט עלידי Joseph Milita, "Syria's Assad praises Ehud Barak", Jewish Chronicle, (London), June 25, 1999

שם מתייחס להארץ 22 באוגוסט 1996. לפי רופ קורדסמן יצא מר ניטון של מומחה לעניינים צבאיים באזור הוא איש משרד ההגנה האמריקני לשעבר, וכיום עמית מחקר בכיר במרכז למחקרים אסטרטגיים ובינלאומיים בוושינגטון

דוגמה מובהקת היא החלטת עצרת האו"ם מ-24 בדצמבר 1999: 146 קולות בעד, 3 נגד לארצות הברית, ישראל ואיי מרשל

וזה גם בלי להזכיר שעצם המשאומתן עם סוריה מתווה פירצת דרך, כפי שטען פעם שמועין פרס

Steve Rodan, "Outgoing Mossad chief: Assad may not want peace", Jerusalem Post, June 7, 1996, p. 5

תורגם ושודר עלידי ד"ר אהרון לרנר, IMRA, 3 באוקטובר 1996, מתוך המאמר: "Review of Syria's Missile Strategy", שחומרים במה דורה הלונדונית של אל-משה אל-סיאסי, 22 באוקטובר 1996. טובן מאליו שמאז נדל מאגר הנשק הסורי במידה ניכרת

דני שוהם, "נשק כימי בסוריה - התפתחות, יכולת, בקרה", נתיב, 1/96, עמ' 37

Moshe Zak, "Damascus-Teheran Axis", Jerusalem Post, June 28, 1995, p. 6

"Iran Expected Manufacture Nerve Gas Within A

החמוש בגז עצבים". כיום נעשים ניסיונות להאריך את הטווח האסטרטגי של טילים אלה. סוריה הצליחה להימנע מהגבלות בגלל גורמים הקיימים בדרך כלל במדינות הנחשבות למדינות מתפתחות. מאמצי החימוש של אירן מלמדים כי ייתכן שדמשק משפרת את המאגר שלה ממקור זה, כשם שהחיובאללה בלבנון מקבל את הנשק שלו באמצעות שירותיה הטובים של סוריה.

הברית הסורית-אירנית, המודעזעת לעתים, נראית כברית שיתופית. ניתן לומר שכל הסכם שלום בין ישראל לסוריה יפגע בביטחונה של ישראל, מפני שזה יהיה הסכם זמני עד שאירן תתחמש בנשק גרעיני ובאמצעי שיגור ארוכי טווח, ותאיים על ישראל ישירות. אירן הסכימה לטענה שכדי לבלום את "שאיפות ההתפשטות" (!) של ישראל, נאלצת סוריה לעשות אתה שלום, אבל שתי המדינות הסכימו שהסכם זה הוא רק אמצעי המקדש את המטרה. הטענה - המפורשת או המשתמעת - שהשמייעו פרס, רבין וברק, כי בעידן הטילים אין צורך בעומק אסטרטגי, וכי הסכמי שלום יכולים לפתור בעיות ביטחון, משחקת אפוא ישירות לידי האויב⁶⁴.

רשימת הפיתוחים הטכנולוגיים והאחרים במאגר הנשק להשמדה המונית באירן מצביעה על נכונות לסייע לסוריה להתכונן למלחמה, או להצטרף למלחמה, ואפילו לא על שלום "קר".

מקורות מודיעין מערביים מדווחים שאירן תצליח לייצר בתוך שנה גז עצבים נורא [לרבות סארין]. אם אירן תייצר גז כזה, מדינות המפרץ יהיו בסכנה, וחדבר יערער את היציבות במזרח התיכון... המקורות ציינו כי בשנים האחרונות השקיעה אירן מאמצים כדי לייצר נשק להשמדה המונית בכוחות עצמה. הפעילות האירנית... מתקדמת בשלושה תחומים: נשק גרעיני, כימי וביולוגי... כסף רב הושקע ברכישת טכנולוגיות חדשות ממדינות העולם, נוסף על שימוש מוצלח בשירותים של מומחים בינלאומיים. דוחות המודיעין מציינים כי אירן זקוקה לשנים אחדות כדי לייצר נשק גרעיני⁶⁵...

מכיוון שהוויתורים של רבין/פרס/ברק הרחיקו לכת כל כך, ישנן סיבות טובות להניח שאסד חשש מ"טרמליזציה", מפני שמשטרו הרודני עלול לסבול מהחשיפה לדמוקרטיה ולליברליזם. לכן אסד היסס, ולא הודרז לקבל את ההצעות בקשר לרמת-הגולן, והניח לעולם לראות בארצו מדינה המתכוננת למלחמה. יוסף בודנסקי לא קיבל את הרעיון שסוריה רואה בהכרח תועלת במלחמה, אבל הבהיר שאסד אינו נוקט מדיניות של שלום עם ישראל, ואל לה לישראל להתנהג כאילו הוא נוקט מדיניות כזאת. הוא מסכם את הקטע המובא להלן במשפט: "הנכונות לסגת מרמת-הגולן מכוח אשליה עצמית זו היא טירוף הגובל בפלילים"⁶⁶.

דמשק הזדרזה לחזור על מחויבותה לטהרן, ולאסטרטגיה המשותפת שלהן ולברית ביניהן, ובה בעת הסתכנה בזעמה של אירן מפני שהיא ממשיכה במשאומתן עם ישראל ועם ארצות-הברית. הסיבה לכך היא שלאסד יש עניין רב בתהליך המשאומתן... לא בתוצאותיו, אלא בתהליך עצמו. דמשק מחויבת

להמשך תהליך השלום בשלב זה של אי-הכרעה. משטרו של אסד שוקל את החלופות העומדות בפניו: אם האזור יחזור למצב של מלחמה, אירן ומצרים יהיו המעצמות הבולטות. אם ייכון שלום באזור, המעצמות הבולטות יהיו ישראל ועירק, זו בגלל רמת ההתפתחות הטכנולוגית שלה וזו בגלל עושרה. יתר על כן, במזרח תיכון של שלום וטרמליזציה, האליטה הסורית תפסיד את הרווחים הבלתי-חוקיים האדירים שהיא גורפת מסחר סמים ומהפצת כסף מזויף.

לעומת זאת, כיום אסד שולט בדינמיקה הדיפלומטית באזור, פשוט מפני שכל אחד משתוקק להשיג את תמיכתו בתהליך השלום, ולא בגלל יכולתה הצבאית או הכלכלית של סוריה או הפוטנציאל שלה. הוא זוכה לכבוד מצד מנהיגים בכל העולם, וסוריה נהנית מזרם של סיוע חוץ שנועד "להחליק" את הדרך לשלום. ברגע שתתקבל החלטה, סוריה ואסד יחזרו למעמדם הטבעי בדינמיקה האזורית. יתר על כן, ההתפתחות היחידה שאסד חושש ממנה באמת היא המשך קיומה של העצמה העלאווית אחרי מותו הקרב ובא. אסד יודע שאירן וסודן הן המפתח להתנגדות סוני-איסלמית למשטר שיקום אחריו, ואין לו כל כוונה לגרום לניכור מצדן. כיום הוא ממשיך בתמרונים עדינים, גם במחיר הרגות טהרן, רק כדי לשמר את הימונטוס של תהליך השלום, מבלי לסכן את היחסים האסטרטגיים בין סוריה לאירן.

וכך, בעוד ירושלים נחפזת לעורר ציפיות לסיום מהיר של המשאומתן עם סוריה, לאחר שיתגברו על המכשולים המעטים שנטרו, דמשק יוצאת מגדרה כדי לשכנע את טהרן ואת בעלות-בריתה כי ההפך הוא הנכון. בחינה מדוקדקת של התפתחות העמדה האסטרטגית בחדשים האחרונים, ובייחוד אחרי ניצחון המפלגה האיסלמית בבחירות בתורכיה, אינה מותירה ספק היכן מצויים האינטרסים האמיתיים של סוריה. כל הנחה אחרת היא רק אשליה עצמית..."

מאז כתיבת דברים אלה לא השתנה הרבה, להוציא אולי בתורכיה. בתגובה לשמועות החוזרות ונשנות שסוריה מתכוננת למלחמה, האם ישראל תרתיע את הסורים ו/או תגן על עצמה טוב יותר מרמת-הגולן, או מתחת למצוקים שיחזרו וייתפסו עלידי הסורים? עצם העובדה שאפשר בכלל להעלות שאלה כזאת בחוגים אסטרטגיים ופוליטיים נראית מוזרה. העניין תלוי, במובן מסוים, בפירוש שיינתן ליעדים, לשאיפות ולאופיים הפוליטי של הנשיא אסד ושל משטרו. דיפלומט ירדני בכיר הזהיר כי בתקופה שבין הבחירות לנשיאות בארצות-הברית בנובמבר 1996 לטקס ההשבעה של הנשיא [בינואר 1997], תכנה סוריה התקפת פתע במטרה להשתלט על כל חלק של רמת-הגולן שתצליח לכבוש, בהסתמך על חולשתו היחסית של צה"ל ועל תמיכתה של הקהילה הבינלאומית בתביעתה לגבי רמת-הגולן⁶⁷. דאגה חמורה נוספת התעוררה עקב תנועה של כוחות סוריים גדולים, לרבות ריכוז יחידות עלית, במקום שבו יוכלו להסתער על תחנות המעקב והתצפית החיוניות על החרמון⁶⁸. רעיונות אלה עומדים בסתירה לממצאיו של פרופי שי פלדמן מ"מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים", במאזן הצבאי במזרח התיכון, 1999-2000, כאילו הסתמנה

חוסר האיוון בהרכב הצבאות משני עברי הגבול הופך כל מהלך לוגיסטי סורי לאיום אסטרטגי על ישראל... וכל 'פספוס' במעקב אחרי הכוחות הסוריים עלול להפעיל פעמוני אזהרה ולהצית ניצוץ מסוכן.⁷¹

המשמעות היא שהיה צורך לעשות הערכת מצב. האם על ישראל לנסות להגיע להסדר שהיא מקווה – בניגוד לכל ההוכחות הקיימות – כי ינן עליה מפני סבירות מידית של מלחמה, ולהמר על התועלת שבהחלשת עצמה (עוד "סיכונים למען השלום"), או שמא עליה להכיר בכך שהשלום הזה אפשרי רק לפני רצונו וגחמותיו של אסד, בלי כל קשר כמעט למהלכיה של ישראל? והעיתונאי **בהארץ** סיכם כך:

הלחץ העיקרי מהמתח בצפון הוא שהקרע בין ישראל לסוריה מסוכן מדי, ואין להשלים אתו. על ישראל להתנות את חיזוש השיחות עם הסורים בהקמת רשת של קציני קישור ותיאום, שתעביר מסרים שיפיגו חששות מפני מלחמה. כוח האוויר ברמת-הגולן אינו יכול למלא את התפקיד הזה מפני שהוא חלש ומוגבל לאזור מצומצם סביב קווי הפרדת הכוחות.

הכותב דייק רק בנקודה האחרונה, מפני שאי-אפשר לשכך את הפחדים מפני התכניות של הסורים בעזרת פיסת נייר, וחששות מפני מלחמה נובעים בראש ובראשונה מהערכת כוונותיו של האויב ומהאיום שהוא מציג, לכן, אם סוריה רוצה את רמת-הגולן, את כל לבנון ואת הגשמת חלום "סוריה הגדולה", האם לא נכון יהיה לומר שאיתות תקיף מצד ישראל שהיא תמשיך להחזיק ברמה ישרת את מיטב האינטרסים שלה?

שאלה זו קיבלה תשובה יסודית מאת ברנרד סמית. הוא הדגיש כי הרתעה מותנית בכוח צבאי עדיף ובכוננות להשתמש בו נגד תוקפן. מלחמה פורצת כתוצאה מכך שלמדינה יש אפשרויות צבאיות מוגבלות ו/או חוסר נכונות להשתמש בהן. סוריה צריכה אפוא לדעת שישראל גמרה אומר להגן על עצמה.⁷²

הרתעה מותנית ביכולת – כוח צבאי עדיף – ובאמינות, דהיינו, תפיסה שיש נכונות להשתמש בו. תוקפן חייב להיות משוכנע שהוא לא יזכה בהצלחה בשדה-הקרב, ושמחיר הניסיון הזה עלול להיות הרסני. ובכל זאת, יש כאלה הממליצים לישראל על מינימום של מוכנות וכוונות. נראה שאנשים אלה ממחנה 'השלום' אינם רואים עוד בסוריה, בעירק, באירן ובמצרים איום על קיומה של ישראל, עכשיו או בעתיד. הם מתעלמים מן המובן מאליו: ניסיונם של הערבים, בראשותן של מצרים וסוריה, לפתח בערכם של מרכיבים מסוימים בכוח ההרתעה של ישראל, וביניהם אדמות וחימוש. בהיותם משוכנעים שהסכם שלום הוא תחליף הולם לשטחים אסטרטגיים, הם דוחים כל דבר הנראה בעיניהם כמכשול בפני יעד יחיד זה [לרבות תשומת-לב לסחר הסמים של סוריה, לעיניניים, לרציחות ההמוניות, לשימוש בטרור ולסיוע לו, לכיבוש האכזרי של ארץ אחרת, לערעור היציבות באזור ופשעים אחרים]... המלחמה תפרוץ כאשר היעד

ירידה בכושרה הצבאי של סוריה בעשר השנים האחרונות. ואכן, בניגוד לדעת פרשני "מרכז יפה", "גורמים ביטחוניים... דיווחו לוועדת הכנסת הדנה בתקציב הביטחון כי צבאה של סוריה משדרג את עצמו בפקודו של רמטכ"ל דינמי, והוא חמוש בטק"ק המאיימים על ישראל".

דוגמה זו היא רק אחת מני רבות:

ראש אמ"ן/מחקר הופיע לפני ועדת המשנה למודיעין של הכנסת, והעיד כי סוריה עלולה לפתוח בקרוב בצעדים צבאיים נגד ישראל. חיים פאלק, יו"ר אגף הנוער של המפד"ל, דרש שח"כ עוזי לנדאו מהליכוד, יו"ר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, יפתח בחקירה כדי לברר מי הדליף את העדות הזאת לעיתונות. חברי ועדת המשנה כוללים את חברי הכנסת לנדאו וגדעון עזרא מהליכוד, ואורי אור ואהוד ברק מהעבודה.⁶⁹

דיווחים כאלה רחוקים מלהוכיח כי פניה של סוריה לשלום ולידידות. גם אם סוריה מפעילה רק לחץ צבאי כדי לשפר עמדות במשאומותן, זוהי גישה לוחמנית מובהקת, שנועדה להגביר את חוסר האמון, ולא לצמצם אותו. כרגע אין דבר שישלול תמרונים ותוקפנות דומים בעתיד.

פרופ' וליד פארס טען כי אסד עלול להשתמש בכוחות לבנוניים כדי להשתלט על דרום לבנון, ולאץ את ישראל לצאת ולהרחיב את גבולותיו. החיובאלה יתקוף את הישראלים שיאלצו לפנות את רצועת הביטחון, מפני שהם נחשבים בחוגים רחבים ללוחמים לבנוניים. אחרי מהלך כזה ילבש הגבול בין ישראל לסוריה ברמת-הגולן משמעות אסטרטגית מורחבת. פיגוי רמת-הגולן יאפשר להרחיב עוד יותר גבול עוין ביותר, והיסודנים האיסלמיים ומדינות האזור, הפרוסות עליהם את חסותן, יימצאו בעמדה שולטת מוחלטת.⁷⁰

ההכנות האסטרטגיות של סוריה בלבנון מצביעות בבירור על החלטתה להשתלט על רצועת הביטחון... היעד האסטרטגי הסופי של סוריה הוא להגיע לגבול הבינלאומי בין לבנון לישראל, לתפוס מאה קילומטרים של שטחים שולטים ולכתר את הגליל העליון מצפון וממערב. נוכחותה של ישראל ברמת-הגולן תאבד מעילותה, כאשר טנקים וכוחות סוריים, או בשליטת סוריה, יתפרסו מראש הנקרה לחוף הים התיכון ועד המורדות המזרחיים של החרמון. אם הכוחות הסוריים יתפרסו מצפון לראש הנקרה, הנוכחות הישראלית ברמת-הגולן תועמד בסכנה גדולה.

קיים אפוא קשר אסטרטגי ברור בין רמת-הגולן לרצועת הביטחון בדרום לבנון. החשיבות של המשך ההחזקה ברמת-הגולן נעשית חיונית עוד יותר, נוכח החזית העוינת הרחבה שסוריה עלולה להעמיד מול ישראל.

במאמר שפרסם **בהארץ** נאמר כי באוקטובר 1996 עמדה סוריה לפתוח במלחמה בכל רגע לפיכך, מניעת מלחמה תיאלץ לתפוס את מקומן של שיחות השלום, מפני שיהיה אשר יהיה הפירוש שיינתן לתנועת הכוחות הסוריים, מה שחשוב באמת הוא:

⁶⁹ Yossef Bodansky, "Syria's Strategic Posture", *The Maccabean*, Volume 4, Number 2, February, 1996, p. 13. מר בודנסקי הוא מומחה בעל שם בינלאומי בנושא הס-רור הבינלאומי, והוא מנהל "כוח המשימה של המפלגה הרפובליקנית על טרור ולוחמה לאקונומית" בקר-גרס האמריקני.

⁷⁰ "Jordanian diplomat: Syrians planning surprise attack", *Jerusalem Post*, 25 October, 1996, p. 1.

⁷¹ צבי זרחיה, "פקידים אומרים: צבאה של סר-ריה מתחזק", **הארץ**, 24 בדצמבר 1999.

⁷² "מי הדליף את האיום הסורי?", חדשות **ערוץ 7**, 16 באוקטובר 1996.

⁷³ Walid Phares, "Analysis: Reading Syria's Move in South Lebanon", 18 Oc-ber, 1996, *Israeli and Global News*, 27 באוקטובר 1996, וצוטט בהרחבה ב-Washington Jewish Week באותו השבוע.

⁷⁴ אלוף בן, "המלחמה היא כבר בסלונים של נ"י", **הארץ**, 25 באוק-טובר 1996, עמ' 11.

⁷⁵ Bernard Smith, "Soft Words, Big Stick", *Jerusalem Post*, October 23, 1996.

לגרור אחריה תגובה רצינית כלשהי מצד ממשלת ישראל. מורטון קליין ציין כי כדי שישאל תשקול ברצינות אם לחתום על הסכם עם סוריה, צריכים יהיו להשתנות דברים רבים, והוצאת 50 אחוזים מהתלי"ג של סוריה על חימוש אינו הפחות שבהם.⁷⁷

אם סוריה רוצה לשכנע את הציבור בישראל שהיא מוכנה באמת לחיות עם ישראל בשלום, וכי לא תנצל את רמת-הגולן כדי להפגין את צפונה של ישראל, כשם שעשתה מ-1948 עד 1967, כי אז יהיה עליה לנקוט כמה וכמה צעדים ברורים כדי להוכיח כי שינתה את הרגליה הישנים. סוריה חייבת לכבד את ההסכמים שחתמה קודם לכן. עליה לגרש את ארגוני הטרור מעל אדמתה, ולהפסיק את מעורבותה בסחר הסמים. עליה להאט את התעצמות צבאה, ולהתחיל בשינוי המשטר מדיקטטורה לדמוקרטיה. עד אז, יש סיבה טובה לחשש שהחזרת רמת-הגולן לסוריה לא תביא לשלום עם ישראל.

אמין ג'מאיל, נשיא לבנון לשעבר, היטיב לתאר ולאשר את חוסר אמינותו של אסד, כאשר כתב כי:

הניסיון של לבנון עם סוריה מהווה לקח מאלף בכל הנוגע לשלום באזור. סוריה, כמו אירן, שינתה את סגנונה כלפי המערב לאחר שאין עוד ביכולתה לפנות אל ברית-המועצות בבקשת תמיכה. אבל אלה הן רק תמורות טקטיות, בנות חלוף. העובדה שסוריה לא שינתה את התנהגותה בלבנון היא הוכחה לכך. כשהייתי נשיא, הגעתי לכמה וכמה הסכמים עם סוריה, ודמשיק לא כיבדה אפילו אחד מהם, ותמיד יצרה תקריות כדי לעורר את הסוגיה מחדש. בערבית אנחנו אומרים: יקח [מה שאתה יכול] ואחר כך בקש עוד. והביטוי שלכם לתיאור גישה כזאת נכון: 'תן לו אצבע, והוא ייקח את כל היד'. זוהי האסטרטגיה הסורית, והם נוהגים כך גם בשאר חלקי המזרח התיכון.⁷⁸

אם סוריה יכולה להתנהג כך בלבנון ולצאת פטורה בלא עונש⁷⁹, אסור לישראל ליטול על עצמה את הסיכונים הכרוכים בהסכם עם אסד. זוהי המסקנה שאליה הגיע מחקר שהוגדר כ"יסודי" ו"מסכם".⁸⁰

איש אינו יכול לטעון ברצינות כי אסד הוכיח ששינה את האסטרטגיה שלו... דיפלומטיית השלום של אסד התנהלה בחוסר רצון ולא יצרה אמון. גם אם יחתום בסופו של דבר על הסכם שלום, יישארו די והותר סיבות לפקפק בכנותו. העבר שלו בכל הנוגע לקיום הסכמים בינלאומיים מאכזב למדי בדרך כלל. ייתכן שהוא יראה בהסכם עם ישראל לא יותר מתמרון טקטי כדי לחלץ את סוריה מבידודה ומקשיים אחרים שנגרמו לה עקב התמוטטותה של ברית-המועצות. אבל הסכם או לא הסכם, בעתיד הנראה לעין יישאר המתח בין סוריה לישראל בעינו, וכל כוח לשמירה על השלום שיוצב ברמת-הגולן יידחק לרצועה צרה שממנה אגפיה

של הבסת ישראל בצורה מכרעת יתקבל יותר על הדעת, מפני שישאל תיתפס כמדינה חסרת החלטיות ומפולגת, שאין לה הרצון ואו היכולת לפעול במישור הצבאי. ישראל יכולה ללמוד משגיאותיה של בריטניה לפני שתי מלחמות-העולם. כדי להרתיע מלחמה, על ישראל להיות בעלת עליונות צבאית מכרעת. יתר על כן, חיוני שיהיה ברור לסוריה, ללא צל של ספק, בשקט ובצינוניות דיפלומטיים, שישאל תגיב במלוא הכוח ההרסני אם הסורים יחליטו לפתוח במלחמה, ותגבה מהם מחיר שלא יהיו מוכנים לשלם בשום אופן.

המשך המצב הנוכחי של איתוקפנות תלוי בכך שהסורים יהיו בטוחים בכוונותיה של ישראל וביכולתה.

במילים פשוטות: לסוריה יש שאיפות הטעונות הרתעה. אם אכן הדוח של "מרכז יפה" שגוי, כי אז ישראל תמצא מולה משטר שאין לו הרבה מה להפסיד, או משטר חדש שיהיה מוכן לסכן לא מעט, ולצאת למתקפה. אם המשטר החדש ירצה שלום, כי אז התקופה הנוכחית (חורף 1999/2000) היא התקופה המתאימה ביותר לא לנהל משאומות. מכל מקום, באיזו מידה יהיה אסד מוכן לקיים את ההסדרים שייקבעו בהסכם שלום? אם לא יהיה מוכן, הרי כל הסכם שלום, וכל ניסיון להשיגו, יהיו חסרי ערך. מנגנון ביטחון, כפי שמציעים ד"ר דורי גולד⁷³ ואלוף בן, אינו ערובה נגד מלחמה. הנקודה המכריעה היא שכל אלה הטוענים כי אפשר לסמוך על מילה של אסד מוליכים את ישראל שולל ומסתירים ממנה את המציאות, בין אם בודון ובין אם לא. יש אפוא להכריח אותם להסביר את הראייה המעוותת של המציאות, ולא את אלה הטוענים כי חתימת הסכם היא מעשה עקר ואיוולת.

עברו של אסד בכל הנוגע לקיום הסכמים, כמו עברו של ערפאת, מזעזע כל-כך, עד שצריך להסביר מדוע יטרח מישהו לעשות אתם הסכמים, ועל אחת כמה וכמה מדוע יטיף לציבור בוחרים דמוקרטי ופגיע להשלים עם הסכמים כאלה. במאמרו, תיאר דניאל פייפס⁷⁴ את הפרות ההסכמים החמורות של אסד עם שלוש משכנותיו – תורכיה, לבנון וישראל, גם בלי למנות את 400 ההפרות בערך (עד 1967) של הסכם שביתת-הנשק משנת 1949.

כל שלושת "הקווים האדומים" שנקבעו ב-1976 בנוגע לפריסת הסורים בלבנון, בתיווכה של ארצות-הברית, הופרו, והסורים אפילו הכחישו את עצם קיומו של ההסכם. שלושה הסכמים שבהם התחייבו הסורים לפנות את לבנון, שנחתמו עם צדדים שלישיים, הופרו.⁷⁵ סוריה התעלמה בצורה בוטה מהפרטיכלים בענייני ביטחון שחתמה עם תורכיה ב-1987 וב-1992, בקשר למתן מקלט לתנועת ה-PKK הכורדית בסוריה. ביולי 1993 תיווך וורן כריסטופר בהשגת "הסכם" שבו נקבע כי סוריה תמנע התקפות בטילי קטיושה מדרום לבנון, אך ההסכם נשאר אות מתה. ב-1974 הושג הסכם שבו ויתרה ישראל לא רק על שטחים שכבשה במלחמת יום כיפור, אלא גם על חלק מהשטחים שכבשה במלחמת ששת הימים, והובטח בו שהסורים יחזירו תושבים אזרחים לשטחים שפנו עלידי ישראל. אבל המציאות היתה שונה בתכלית,⁷⁶ כנראה בלי

⁷³ נעמי לוצקי, "המסמך הסורי של נתניהו", ידיעות אחרונות, 16 באוגוסט 1996, "24 שעות", עמ' 6. היא טוענת שהכותרת של המסמך של ד"ר גולד היא "תכנית למערכת הגנה אזורית במזרח התיכון".

⁷⁴ Daniel Pipes, "Does Assad Keep His Word?", Jerusalem Post, August 19, 1994.

⁷⁵ הסכמי ריאד-קהיר מאוקטובר 1978, הצהרת פס ספטמבר 1982, והסכם טאיף מאוקטובר 1989.

⁷⁶ ב-1992 הוכנסו לקור ייסורי יחידות קומנדו, ארטילריה ופרסה באזור המפרץ, ו-21 טילי SAM ושמונה משגרים קורבו למרחק של 25 ק"מ מגבול ישראל.

⁷⁷ Morton Klein, Zionist Organisation of America op-ed, "Can Syria Be Trusted?", reprinted in The Jewish Political Chronicle, May 1996, pp. 21-22.

⁷⁸ Amine Gemayel, "Give Lebanon a Role in Middle East Talks", The Wall Street Journal, August 28, 1991, p. A8.

⁷⁹ מר ג'מאיל המשיך לומר שוף את כיבוש ארצו; למשל, במאמרו "My Country's Sham Elections", The Wall Street Journal, September 12, 1996, p. A14, and ibid, "A Failed Policy in Lebanon", May 2, 1996, p. A14.

⁸⁰ על-ידי Commentary, אשר בצעד יוצא-דופן פרסם את הדוח של המרכז למדיניות ביטחון בוושינגטון במלון "US Forces On the Golan Heights", Commentary, Volume 98, Number 12, December, 1994, pp. 73-88.

כוחות חמושים היטב, שימשיכו להיות עוינים זה לזה וחשדניים זה כלפי זה.⁸¹

לכן נורא כל-כך שהשמאל בישראל, כמו למשל אבא אבן, ממשיך לטעון שאסד אדם אמין, כאילו שאם יתקש ויחזור על טענתו היא תהפוך למציאות ("בינתיים יש נחמה בידיעה שהסכם ההפרדה עם סוריה מ-1974, שסייעתי להשיגו, כובד בקפדנות על-ידי שני הצדדים", כתב אבא אבן).⁸² מספר הניסיונות של טרוריסטים, חברי ארגונים הפועלים מסוריה, לחזור לישראל דרך דרום לבנון, מלמד כי הפרשנות של מר אבן מתעלמת מהתנהגותה של סוריה בפועל, ומן המעשים של אלה הפועלים בשליחותה של דמשק.

מדוע מנסה ארצות-הברית לקדם הסכם שלום בין ישראל, המתוארת בדרך כלל – מסיבות של מדיניות פנים – כבעלת-ברית, לבין סוריה, כשהיא מתעלמת בעקביות ממעלליה? את אותה השאלה ניתן להציג גם לגבי האיחוד האירופי. אם יש למדיניות זו מניעים אפלים, הרי זו סיבה מספקת לישראל להתעלם מהמלצותיה של ארצות-הברית. פטריק סיל, המגלה אהדה לנושא שלו, הוכיח למעשה, במה שנחשב בעיני רבים לעבודה "פנימית" יחידה במינה, כי אסד מפחד מישראל וכי לדעתו אין לה זכות קיום.⁸³ סיל מציג את אסד כמי שמנסה להגיע לאיזון, הכולל שליטה בכל הלבנט! משונה, אבל מסתבר שבמעין הקרנה פסיכולוגית מתואר אסד כמי שמפחד משכנה אדירת כוח, שואפת התפשטות ותוקפנית – ישראל, אבל הוא עצמו משתוקק לשלוט בכל האזור ולהטיל עליו את אימתו.

לעמדתו של פטריק סיל יש חשיבות, כיוון שהוא משמש צינור להעברת מסרים מאסד. דומה שיש לה השפעה ישירה על מדיניותה של בריטניה ועל הבנת הנעשה באזור. פיטר היין, שהרבה להסתייג מעמדותיה של ישראל בעניינים רבים, הכריז כי "לסוריה יש דאגות ביטחון".⁸⁴ זהו מעין הד ישר בדיוק לנקודה שסיל ואסד מנסים להדגיש. כלומר, לא ישראל היא שהותקפה, כך סתם, אלא שההיסטוריה מוכיחה כי היא מתגרה בסוריה ומאיימת על ביטחונה. שכתוב ההיסטוריה, בלוויית סילוף האמת בעזרת הקבלות מוסריות משונות, נראה סביר להפליא, ומשום כך מרדים את מי שלא מגלה עירנות.

פטריק סיל מסיים את ספרו בשאלה שהציג לאסד, כיצד היה רוצה שהספר יסתיים. "תגיד פשוט שהמאבק נמשך", השיב אסד.⁸⁵ המאבק הזה הוא: להוריד את ישראל על ברכיה. הפירוש הכולל של יחסו של אסד כלפי ישראל, לכל אורך הספר, מתאר מה שהפסיכולוגים מכנים "הקרנה": אדם מתאר היבטים של הזולת במונחים המתאימים לו בדיוק, מבלי להרגיש בכך. אולם מה שמסוכן ביותר לישראל הוא, אם תיאור זה של אסד אכן מציג אותו באמת. פרופ' משה מעוז תיאר את אסד כך: "אסד דבק ברעיון שהמטרה מקדשת את האמצעים, ולכן הוא משתמש בערמומיות, במניפולציות, בערפול ובהונאה..."⁸⁶ קשה לומר שזה אדם ראוי לאמון. בשתי המפות בחוברת המחולקת לתיירים בתדמור מוצגת "פלשתין", ואין בהן זכר לישראל. האם זו "רק תעמולה" תמימה! אבל אם הסונים יתפסו למשל את השלטון וידיחו את מחליפו העלאווי של אסד, מה יהיה אז מצבה של ישראל? במחקר של המרכז למדיניות ביטחון יוחסו לרמת-הגולן חמישה תחומים של יתרונות אסטרטגיים חשובים ביותר.⁸⁷

1. רמת-הגולן מעניקה עומק אסטרטגי (שחשיבותו היום אינה פחותה מחשיבותו בעבר, וב"עידון הטילים" – על אחת כמה וכמה, בייחוד במדינה קטנה כמו ישראל. מלחמת המפרץ הוכיחה זאת פעם נוספת).

2. תצפית והתרעה [לרמת-הגולן יש משנה חשיבות בגלל השטחים השולטים והתצפית לעומק שטחה של סוריה, מפני שהיא מאפשרת לכוחות קטנים לבלום כוחות גדולים הרבה יותר עד שיגיעו כוחות המילואים].

2. עדיין יש יתרון גדול כשלא נאלצים להילחם במעלה ההר.

4. רמת-הגולן מעניקה לישראל הרתעה טובה, מפני שהיא נמצאת בטווח מהלומה מדמשק, מצב שיאפשר לה לתקוף נגד במקרה של התקפות טילים על עריה של ישראל, וכן על שטחי כינוס שבהן יתארגנו הסורים להתקפה.

5. השליטה בקו פרשת המים ברמת-הגולן מעניקה יתרונות אסטרטגיים.

מן האמור לעיל עולה בבירור שרמת-הגולן היא נכס חיוני מאין כמותו, ויש בכוחו להבטיח שלום יותר מכל פיסת נייר הניתנת לביטול על-ידי כל מי שחתם עליה, כאוות נפשו, ושאפשר להפר את הנאמר בה בלי חשש מעונש (ההקבלה ל"הסכמי אוסלו" נאלפת מאוד).

הטופוגרפיה של רמת-הגולן אפשרה ל-250 טנקים ישראליים בלבד לבלום 2,500 טנקים סוריים במלחמת יום כיפור, עד שהגיעו המילואים. אם תיסוג מרמת-הגולן, קשה להבין כיצד תוכל ישראל אפילו להניע כוחות לאזור, מכיוון שעמק החולה, ובעצם כל הגליל, יופגזו בקלות באש ארטילרית. הפגזה כזאת אינה אפשרית באותה רמת דיוק מאחורי חומת הגולן. בסיסי חיל-האוויר, כגון רמת דוד, בטוחים עכשיו הרבה יותר, לעומת אש מדויקת שתונחת עליהם בעתיד מהרמה הסורית. תצפית ומעקב אלקטרוניים מתוחכמים מרמת-הגולן ומהחרמון יאפשרו תגובה מהירה ותכליתית; העלות והמגבלות הטכניות של מטוסי ה-AWACS, ומערכות התרעה מוטסות אחרות, אינן מסוגלות להשתוות אליהם.⁸⁸ סוגיות כאלה מקבלות חשיבות מיוחדת בגלל חוסר אמינותו של אסד, בגלל גורם ההפתעה במלחמת יום כיפור, ובגלל יכולתה המוגברת של סוריה עקב שליטתה בלבנון, אשר תאפשר לה לתקוף את ישראל בחזית כפולה רחבה אלא אם כן תחזיק ישראל ברמת-הגולן. דניאל פייפס העיר כי רמת-הגולן בשליטת ישראל "אינה רק מקום שקט, אלא כנראה המקום הבטוח ביותר במזרח התיכון".⁸⁹

רמת-הגולן פשוט חיונית לצורכי ההגנה הבסיסיים של ישראל, זו דעתם של מומחים רבים שבחנו את השטח. ראוי לצטט אחד מהם, ארווינג קט, באריכות מה⁹⁰, בגלל הצורה שבה הפנה את תשומת-הלב לדוח של ראשי המטות המשולבים של צבא ארצות-הברית שנכתב אחרי מלחמת ששת הימים. בדוח זה המליצו ראשי הצבא האמריקני כי ישראל תשמור בידה את כל הישגיה במלחמה, להוציא את מערב סיני, כדי להרתיע התקפות נוספות בעתיד. כן הפנה קט את תשומת-הלב לדוח של יותר ממאה גנרלים ואדמירלים אמריקניים בדימוס, שקבעו בלשון שאינה

⁸¹ שם, עמ' 87.

⁸² ראו Abba Eban, "A 'Golanesque' situation", Jerusalem Post, August 16, 1996. ראו גם את תגובתו של אדוארד ז'רל במהדורה הבינלאומית של הג'ורנל פוסט, לשבוע הס' סתיים ב-5 באוקטובר 1996, "מכתבים", עמ' 11, המצטט את מורטון קליין ואת ה-Jewish Political Chronicle, שזיגל הוא עורכו.

⁸³ Patrick Seale, Assad, 1988, pp. 344 et seq.

⁸⁴ Barry Schweid, "British want Syria Security Ensured", Associated Press, December 13, 1999.

⁸⁵ סיל, שם, עמ' 495.

⁸⁶ משה מעוז, אסד: הס' פנקס מדמשק, 1988, עמ' 196.

⁸⁷ אין ספק שעל אלה ניתן להוסיף עוד.

⁸⁸ המטוסים ומרכזי הפיקוד והשליטה הקרובים, עם האנטנות הגלויות שלהם, פגיעים למדי, ומומחה לעניין משער שיעילותה של מערכת התרעה מוטסת מגיעה ל-60 אחוזים בלבד לעומת מערכת קרקעית (אכן למשל החרמון). ראו: יואש צידון-ציאט, "שלום עכשיו, או שלום יציב – לשאלת ההרתעה בערובה לשלום", נתיב 4/94, עמ' 21, בעמ' 23-22.

⁸⁹ ארווינג קט, לעבר קר לול בצבא ארצות-הברית, ומרופסור בדימוס להנדסה אזרחית, ב"להישאר בגולן", הארץ, 5 בינואר 1993.

פרופ' אפרים ענבר הגיע למסקנה מעמיקה בנוגע לחיזור אחרי סוריה:

"אין סיבה מספקת לחזר בתשוקה אחרי סוריה חלושה, שלא חזרה בתשובה והצטרפה לתהליך השלום בעיקר כדי לרצות את וושינגטון. ודאי שלא במחיר הנדרש. הסטטוס קוו הוא אופציה הגיונית הרבה יותר, לפחות בעתיד הנראה לעין".⁹³

עמי איילון, לשעבר ראש השב"כ, מציע לנו מסגרת התייחסות נאותה:

"חשוב שבכל תקרית ביטחונית [במזרח התיכון] הצבא יאמץ את פרשנות התרחיש הגרוע ביותר, גם אם המגמה נראית חיובית. הפוליטיקאים מצביעים, ובצדק, על חוסר היציבות באזור. בנסיבות כאלה, על אנשי צבא להניח כי אלה שהם אולי ידידים היום, עלולים לא להיות ידידים מחר".⁹⁴

הפוליטיקאים מתעלמים מכך, על אחריותם. אין ספק ש"ישראל אינה ניתנת להגנה בלי רמת-הגוף, ומשום כך לא תהיה בה כל תועלת... למשרד החוץ האמריקני כבעלת ברית. ייתכן מאוד שאפשר יהיה לוותר אז על ישראל".⁹⁵ אבל העם היהודי לא יוכל לוותר עליה. ערכה של החזקת רמת-הגוף נעשה ברור כשמש בגלל מציאות זו, יותר מכל מציאות אחרת, וההימור על עסקה עם סוריה נעשה אבסורדי לחלוטין, ובגדר איבוד-לדעת פוטנציאלי. הדבר הטוב ביותר שיכול אפילו פרופ' איתמר רבינוביץ' לומר הוא, כי עכשיו הוא הזמן הטוב ביותר להמר, גם אם לצדדים השונים, לרבות הנשיא קלינטון, יש סדריום משלהם. על אף כל השנניות שבטיעון שלו, הוא נשאר רק כך – טיעון שנון, ומבולבל מאוד.⁹⁶

תמיכתם של האיחוד האירופי ושל ארצות-הברית במדינה פלשתינאית הודגשה כבר במקומות אחרים,⁹⁷ ויש לכך השלכות חשובות על הערכת יחסי העבודה ההדוקים בין יאסר ערפאת וכוחותיו לבין הסורים. בהתחשב במאגר הטילים של ערפאת, במערכות הבונקרים התת-קרקעיים שלו ובמשרדים המשותפים לדמשק ולערפאת בבירות ובעזה, וכן בעובדה שהסורים מאמנים את אנשי אש"ף בנשק נ"מ ומחלקים נשק במחנות הפליטים בדרום לבנון, התשוקה להשגת הסכם נראית מוזרה. צוותים צבאיים/מודיעיניים המצוידים בתעודות זהות פלשתינאיות נכנסים לשטחים שבשליטת הרשות הפלשתינאית, פועלים כנספחים צבאיים ומדריכים את הפלשתינאים. התנתגות זו מצביעה על שיתוף-פעולה הדוק בין סוריה לאש"ף בעקבות ההסכם ביניהם מ-1996. אנשי המודיעין הסורי בשטחי עזה, יהודה ושומרון שבשליטת הרשות הפלשתינאית, ובחסות אש"ף, שולטים בחמאס ובגיהאד האיסלאמי. הם מטפלים גם בשרידי התשתית של השב"כ בשטחים ואוספים מודיעין על מטרות ועל תנועות בישראל. אין צורך לפרט מה יהיה תפקידם של סוכנים אלה בזמן מלחמה. הקשר בין הציר סוריה-אירן לבין הספקת נשק מתוכם לאש"ף משמעו, שברגע שנמל עזה ונמל-התעופה בדהנייה יהיו כשירים לפעולה, זרם ההספקה יהיה גדול יותר אפילו מאשר דרך התיב המצרי.⁹⁸ מכל מקום, רמת-הגוף, במושגים רחבים,

משתמעת לשני פנים כי ישראל צריכה לשמור בידה את הגבולות בני הגנה שהתייצבו אחרי מלחמת ששת הימים (הדוח הזה מסתיים במשפט: "הציפייה שישראל תחזור על הנס הצבאי של 1967 היא הסתמכות מוגזמת על המזל").⁹⁹

זמן קצר אחרי מלחמת ששת הימים הורה... הנשיא לינדון ג'ונסון ליו"ר המטות המשולבים, גנרל ארל וילר, לחוות דעה מה הם הגבולות האופטימליים שיתיעו התקפה נגד ישראל. וילר המליץ בחום שישראל תמשיך להחזיק בכל השטחים שכבשה, להוציא חלק גדול ממערב סיני, שישראל יכולה להחזירו למצרים בלי לסכן את עצמה. ראוי לציין כי עד עתה ויתרה כבר ישראל על שני עקרונות בסיסיים שנקבעו על-ידי קצינים אמריקניים בכירים אלה: היא החזירה לסוריה את קו התלים האסטרטגי סמוך לקונייטרה, במסגרת הסכם הפרדת הכוחות מ-1974, והחזירה למצרים את כל סיני, למרות שמזרח סיני היה מאז ומעולם אבן הפינה של החשיבה האסטרטגית בישראל.

המחקר היה חד-משמעי והחלטי בקביעתו בדבר הצורך המוחלט של ישראל להחזיק בידה את הגבולות בני ההגנה משנת 1967, והסתיים במשפט "הציפייה שישראל תחזור על הנס הצבאי של 1967, על אף המסר הברור העולה מהתזכיר של ראשי המטות המשולבים, ומכל מחקר שנעשה מאז, המדיניות המוצהרת והעקבית של ממשלת ארצות-הברית היתה תמיד, שהיא תציע רק שינויים קלים בגבולות של ישראל שקדמו למלחמת ששת הימים.

אך למרות זאת, נוכח הסכנות המאיימות על ישראל – סכנות שאין להן פתרונות קלים – המגמה השלטת בחשיבה של מעצבי המדיניות היא מגמת פיוס. התעלמותו של הציבור בישראל מעצמת השקולה והמנומקת של אנשי צבא אמריקניים נכבדים היא למעשה משחק ברולטה רוסית על עצם קיומה של מדינת ישראל. למדינה זו לא נותר עוד מרחב לעשיית שגיאות, או לקבלת החלטות צבאיות שגויות. אין עוד מדינה בעולם המתקיימת באווירה של שנאה בלתי-פוסקת כמו זו המכוונת לישראל.

קיומה של ישראל הוא עניין שברירי ביותר, חרף עצמתה הצבאית הנוכחית – עובדה שאסור לאזרחיה לשכוח אף לרגע, או לזלזל בה.

ניתוח צבאי טהור זה מדבר במפורש על נסים. הוא עושה זאת כדי להדגיש את חוסר ההיגיון שבויתור על נכס חשוב ביותר, שהושג מלכתחילה בצורה מרשימה כל כך.

ניתן לומר שברמה האסטרטגית, למען היציבות וכדי להרתיע התקפות בעתיד, מוטב לסמוך על "מאזן כוחות" יותר מאשר על הסכם פוליטי, ו"עשיית שלום עם סוריה של אסד, גם אילו היתה אפשרות מציאותית, היא אמנם שאלה פוליטית לגבי מדינת ישראל היהודית, אך גם שאלה מוסרית".¹⁰⁰ באותה הרוח ניתן לומר שגם הניסיון של האיחוד האירופי ושל ארצות-הברית לכפות על ישראל להסכים למצב של פגיעות קיצוניות כלפי אויביה הוא שאלה מוסרית, בייחוד נוכח אופי המשטרים שלהם, האמצעים שבהם הם מגייסים כספים ומתחמשים, ותרבותם.

⁹³ Mordechai Nissan, "The Assad Regime: A Political Profile", *Bulletin of the Jerusalem Institute for Western Defence*, Volume 6, Bulletin Number 2, June, 1993, p. 19.

⁹⁴ Efraim Inbar, "Israeli Negotiations with Syria", *Israel Affairs*, Volume 1, Number 4, Summer 1995, pp. 89-100.

⁹⁵ ידיעות אחרונות, 29 בדצמבר 1995.

⁹⁶ Yohanan Ramati, "The Cold War Is Back!", *Bulletin of the Jerusalem Institute for Western Defence*, Volume 9, Bulletin 2, June, 1996, pp. 4-5.

⁹⁷ David Makovsky, "The road to be taken", *Jerusalem Post*, December 24, 1999, p. 85.

⁹⁸ Christopher Barber, "The EU View of a Palestinian State", *עומד להתפרסם בקרוב ב-Israel and a-b-Palestinian State: Zero-Sum Game?*, מרכז אריאל למחקרי מדיניות.

⁹⁹ לפרשנותם לגבי דוח סקסטון, ראו: Uri Dan and Dennis Eisenberg, "The Syria-PLO Axis", *Jerusalem Post*, February 13, 1997 and *The Maccabean*, Volume 5, Number 3, March, 1997, pp. 35-6.

מונעת את האפשרות שהשטח המשותף בין אש"ף החמוש יותר לבין הגבול הסורי יהיה פגיע עוד יותר, כי זה מה שיקרה אם הסורים ישבו על שפת הכינרת, או לפחות בראש המצוקים של רמת הגולן. עומק ומרחק אסטרטגיים, לרבות יתרון הגובה, הם בעלי חשיבות ממדרגה ראשונה. דוח סקסטון מתח ביקורת גלויה על ממשל קלינטון, וציין כי "במקום לחלוץ על ממשלת ישראל שנבחרה בצורה דמוקרטית לסטות מהמדיניות שלשמה נבחרה, על ארצות הברית להתרכז בסיוע לישראל להתמודד עם האיום הגובר במלחמה"⁹⁹. בריאיון עם חבר הקונגרס סקסטון, חילץ ידידיה אטלס מהמראיון גילוי-לב מרענן בנוגע לכוונות הממשל של הנשיא קלינטון להתעלם מממצאי הדוח. היתה שניות ברורה בין הפירוש של המציאות שנחשפה בדוח לבין הפירוש שנוקט הממשל האמריקני, שהחליט להתעלם ממנה. אחד מחלקי הריאיון הוא כדלקמן¹⁰⁰:

סקסטון: בצורה שבה דוח זה מתאר את המציאות, קיימת סכנה ברורה ומידית לישראל ולעם בישראל. אם אנחנו מתבוננים במדיניות של ממשלת ישראל הקודמת ובמדיניות הנוכחית של ממשלת ארצות הברית, מתקבל הרושם שהמצב פשוט נהדר, ושאיננו למה לדאוג במזרח התיכון. כל מה שעלינו לעשות הוא לעשות הסכמים כמו הסכם חברון עם הפלסטינאים או עם צדדים ערביים אחרים, והכל יהיה בסדר. אבל אלה בינינו [בקונגרס האמריקני], המשתייכים לכווח המשימה, סבורים כי העובדות, כפי שהן ידועות לנו, מוצגות בדוח זה. אנחנו חושבים כי מי שמעוניין בשלום ארוך טווח בישראל צריך להחזיק את העובדות האלה ברשות. הממשלה שלנו [האמריקנית] צריכה להגיב בהתאם, ולהודות בכך שהמציאות אינה זו שממשל קלינטון היה מעדיף לראות.

אם עמדתם של האמריקנים מבוססת על איהבה מכוונת ועל מידע מטעה, ומוכנה להשלים עם מדיניות של הונאה מכוונת, עם תרמית וציניות, כי אז על ישראל להבין את משמעות הדוח בדיוק כמו שמבינים אותו הציבור האמריקני ובתי המחקרים של ארצות הברית. הדוח מציין, למשל, את הדרך שבה התאגדו עירק, סוריה ואירן, וצירפו אליהן את הרשות הפלסטינאית, בתכניתיהן "למקרה של הסלמה בצפון"¹⁰¹. אין להתעלם מהמשמעות של מהלך זה.

באביב 1996 נפגשו אסד וצדאם חוסיין בחשאי לוועידת פסגה, על מנת להבטיח חתירה משותפת להגשמת יעדים אזוריים, וליצור את התנאים לחידושה של החזית המזרחית [עם אירן כשותפה שלישית]... בסוף מאי 1996 ערכה אירן את התמרון הצבאי הגדול ביותר שערכה מעודה (וילאואט) על מנת לבדוק את יכולתה של אירן לשגר חיל משלוח תכליתי מבחינה אסטרטגית, כדי להשתתף במלחמה אזורית נגד צבאות באיכות גבוהה. המטרה העיקרית שאלה כוון התמרון [היתה] ישראל... באמצע יוני חתמו אירן וסוריה על הסכם חשוב לסיכום שיתוף-הפעולה הצבאי ביניהן נגד ישראל... באמצע אוגוסט צורפה עירק למסגרת זו, עם הקמתו של "פיקוד משותף"

תלת-צדדי, שנועד בעיקר לזרז את ההכנות ל"מלחמה גדולה נגד ישראל" ולניהולה. אחר כך, בסוף ספטמבר, צורפו הפלסטינאים להכנות המשותפות, לאחר שהרשות הפלסטינאית חתמה על הסכם צבאי נרחב עם סוריה. עיקרו של ההסכם הוא הפעלת כוחות "המשטרה" הפלסטינאית וגופים מזוינים אחרים (ארגוני טרור), כדי להבעיר את העורף הישראלי במקרה של הסלמה בצפון.

וזה עוד לא הכל. מחברי הדוח מכירים היטב את המקורות הערביים שלהם, כדי להשתמש בהם להוכחה שהשאלה אינה אם תהיה מלחמה עם סוריה, אלא מתי¹⁰². אם זה המצב, כי אז החזקת רמת הגולן אינה רק חיונית, אלא אפשר לומר שהיא האמצעי המובהק ביותר שבידי ישראל להתרתע סוריה. הטיועון שהועלה כאילו לא כל מדינות ערב יעשו יד אחת רק בגלל פיסות נייר הוא אשליה מסוכנת, אם אנו זוכרים את הסעיפים המפורשים בהסכמי קמפ דייוויד, המאפשרים למצרים להצטרף למדינות אחרות שיתקפו את ישראל¹⁰³. התקפה כזאת עלולה להביא לאיחוד כל העולם הערבי במלחמת ג'יהאד, למרות שהערבים יודעים כי אומרים לישראל אחרת (כמו שאומר למשל אורי שגיא: "שגיא מדגיש שהשלום לא יחסל את האיומים האסטרטגיים על ישראל, אבל ימנע את מימושם". ההבחנה נראית סתומה משהו)¹⁰⁴ – או אולי דווקא משום שאומרים להם כך.

מאז משבר סואץ ב-1956 פיתחו צרפת ובריטניה סלידה עמוקה ממדיניותה של ארצות הברית באזור. העיסוק שלהן ברווחי הנפט, במכירת נשק למדינות ערב, בחוזים וכדומה מונע ניסיונות רציניים לשחק בקלף הישראלי. הידיעה כי משרד החוץ האמריקני, וכן חוגים חשובים ב-CIA, ב-FBI ובפנטגון, הם אנטי-ישראלים, ולכן לא יתנגדו כל-כך למדיניות אנטי-ישראלית מצד אחרים, מחזקת את עמדתן זו. לפיכך, מאמציה של אירופה המערבית להשיג השפעה במזרח התיכון התבססו על ניסיונות להיות אנטי-ישראליות יותר מארצות הברית, והם מתואמים בדרך כלל עם מדינות ערב¹⁰⁵.

על בסיס כל האמור לעיל נותרה בעינה שאלה חשובה. ייתכן שחורבנה של ישראל ישרת מטרה שימושית בחיזוריהן של אירופה ושל אמריקה אחרי קניית נפט ממדינות ערב ומכירת נשק למדינות אלה. אפשר לצפות לגדולות אם ישראל תסולק סופית, אם סוריה, כמו מצרים, תצטרף למעגלי המערב, אם במקומה של מדינת ישראל תקום מדינה פלסטינאית, ואם האיחוד האירופי וארצות הברית יארגנו מחדש את המסגרות הכלכליות והפוליטיות של האזור. אבל מדוע צריכה ישראל לחתור במורידה לערער כושר ההגנה שלה ולהיכנע למדיניות שנועדה להחליש אותה, אפילו מעבר לערכה כבעלת-ברית? הרי מעשה הקרבה עצמית כזה, הרעיון שחולשה תביא בעקבותיה משהו מלבד חורבן, על הסכמה לדבר והיפוכו מסוג זה ולהונאה הם משאלת-מוות, בניגוד למוחלט לציווי שהיום עלינו לבחור בחיים, ולא במוות ■

⁹⁹ שם The Maccabean, עמ' 36.

¹⁰⁰ ידידיה אטלס, "ריאיון בלעדי עם חבר הקונגרס רס ג'ים סקסטון", ערוץ 1, שודר ב-12 בפברואר 1996.

¹⁰¹ שם.

¹⁰² הדוח נכתב על-ידי יוסף בודנסקי ווהן מורסט עבור "כוח המשימה של המפלגה הרפובליקנית על טרור ולוחמה לא-קונבנציונלית" בקו-ג'רס האמריקני; וושינגטון, 10 בדצמבר 1996, ומורסט ב-The Maccabean, Volume 5, Number 2, February, 1997, pp. 27-34, "Approaching the New Cycle of Arab-Israeli Fighting".

¹⁰³ את הרעיון ניתן למצוא, למשל, ב-IMRA מראיון את כתב הארץ אמיר אורן, IMRA, 13 בינואר 2000, וכן אהרון לרנר, "ריאיון: מרופי שי פלדמן – מנהל מרכז 'פה' למחקרים אסטרטגיים על שלום עם סוריה", IMRA, 23 בדצמבר 1999.

¹⁰⁴ זאב שיף, "חלון אל מוחו של נושא ונותן", הארץ, 20 בינואר 2000.

¹⁰⁵ יוחנן רמתי צייט מנ"אום שגשא בווינגטון בסתיו 1998, במכתב אלי מיום 4 בנובמבר 1998, למצא ב-The "Dangers Facing Israel", Jerusalem Institute for Western Defence, Volume 11, Bulletin 4, December, 1998, p. 6.

שלום ישראל-סוריה: ומה אם טעינו?

יואש צידון-צ'אטו

אם יסכים המושבניק שלנו לחתום על החוזה, בשל הבטחות של עולם ומלואו שקיבל מ"הוועד", הוא יישאר מודאג, ובצדק. המושבניק הלא התנסה עם "הוועד" לא פעם, וגם את השכן הוא מייטיב להכיר. קשה להאמין כי נמר יהפוך חברבורותי.

השאלה שתעסיק אותו בעת השיקולים לחתימה חייבת להיות:

— מה יקרה אם טעיתי? זה קרה, כזכור, לגדולים כדין, זעירא וגולדה, שלא שאלו שאלה כזו לפני יום הכיפורים (1973).

אתייחס להלן למכשלות לא מעטות העומדות בדרך ל"השלום היציב" עם סוריה, מכשלות שאינן מובאות, משום מה, לבירור עם העם ("המושבניק"), שיצטרך להכריע במשאל. ישפוט הקורא בעצמו מהי התשובה לשאלה המכרעת: "מה אם טעינו?"

1. האסימטריות בין ישראל לערב

1.1 האסימטריה במשטרים

בפרסומו "שלום לעולמים", שראה אור בשנת 1797 בעקבות המהפכה הצרפתית, ערך עמנואל קאנט השוואה בין הנטייה הלוחמנית של משטרים דמוקרטיים (המכונים בעגת המאה ה-18 "רפובליקנים") לבין זו של משטרים טוטליטריים (המכונים לא-רפובליקנים):¹

מדינה הנמשלת על-פי חוקה [...] רפובליקנית² [...] מבוססת [...] על עקרון החופש הפרטי של בני האדם המהווים את החברה (כפרטים) [...] שנית, על עקרון כפיפות הכלל לחוקה שוויונית ופשוטה (כנתינים) ושלישית, על עקרון שוויון הכלל בפני החוק

שאלה: איך יגיב מושבניק מן היישוב אם ועד המושב (קלינטון) יצווה עליו בתוקף למכור נכס מוחשי (tangible), שהוא כיום חיוני לקיומו, תמורת חוזה שבו מתחייב הרוכש, שכנו, לשלם בתשלום לא מוחשי (intangible) ולהתנהג היטב בעתיד. "הוועד" המעוניין בעסקה מבטיח לערוב לביצוע החוזה, אך לוועד מוניטין של אי-קיום ערבויות (למשל, 1967).

היוכל השכן, המבטיח להתנהג יפה, לשנות את אופן התנהגותו הפלילי שאפיינו 70 שנה? היתרצה המושבניק למען שלום בית? היהיה השלום יציב? הערות לשאלה:

(א) מוטה גור ז"ל, רמטכ"ל, יונה מוצהרת ושר מטעם מפלגת העבודה, כתב בספרו "ראש המטה הכללי" שהופיע ב-1998 בהוצאת משרד הביטחון:

מבחינה צבאית טהורה אין ישראל יכולה להגן על עצמה כלפי מזרח בלי רמת הגולן, ואין היא יכולה להגן על רמת הגולן בלי קו הרכס המרכזי שעליו אנו ערוכים עכשיו — מהחרמון בצפון ועד לנחל הרוקאד בדרום (עמ' 84).

על כך ייאמר, כי אין וולו רמטכ"ל אחד אחרי גור, לרבות אחוד ברק ואמנון ליפקין-שחק, שטען דבר אחר כשהיה ממונה על הצבא. סביר לאמר שבשאלת חיים ומוות כזו — "אם קיים ספק אז אין ספק" — יש לקבל את קביעתו של גור.

(ב) "השכן" הפסיד בזמנו את הנכס המוחשי, הגולן, שהוא מנסה כעת להשתלט עליו מחדש בסיוע "הוועד", כאשר נעשה לו "משפט צדק היסטורי" (1967), שבו הואשם בפשעים, כולל שוד ורצח, כלפי ה"מושבניק ומשפחתו". ומה הדאגה?

ח"כ לשעבר ואלי"מ (מיל) **יואש צידון-צ'אטו** היה טייס קרב. בנובמבר 1991 היה חבר משלחת השלום במדרד. י"צ פרסם גם בגיליונות הקודמים של **נתיב**

¹ מצוטט מספרו של ד"ר מרטין שרמן שפורסם ב-1998 בהוצאת McMillan וכן St. Martin's Despotism, Democrats and the Determinants of International Conflict.

² "רפובליקני" בעגת המאה ה-18 של קאנט — מירוצו "דמוקרטי".

(כאזרחים) [...] נותנת סיכוי טוב לתוצאה הרצויה, כלומר לשלום לצמיתות.

הסיבה היא זאת: אם הסכמת האזרחים דרושה כדי להכריז מלחמה (ועלפי החוקה בה מדובר אי אפשר אחרת), אין דבר טבעי יותר מאשר גישה זהירה מאוד להרפתקה אומללה כזאת, שפירושה הטלת כל זוויות המלחמה על כתפי עצמם. בין הזוויות הללו יהיו הצורך להילחם, החובה לשאת במחיר המלחמה מהאמצעים העצמיים שלהם והצורך לתקן את ההרס שמשאירה המלחמה אחריה.

על המשטר הטוטליטרי, כותב קאנט:

לעומת זאת, במסגרת חוקה שאיננה רפובליקנית, שעל פיה הנתינים אינם אזרחים, מלחמה היא הדבר הנוח ביותר בעולם להכריז, משום שמלחמה איננה דורשת מהשליט, שהינו בעלי המדינה ולא חבר בה, להקריב הקרבה כלשהי ממנעמי שולחנו, מהציד, מבתי הקיט שלו, מאירועי חצרו וכד'. הוא יכול להחליט על מלחמה כעל מסיבת תענוגות בשל הסיבות הטריטוריאליזם ביותר ולעזוב, במשיכת כתף, את הסברי הנסיבות אשר מתחייבים לסגל הדיפלומטי, אשר יהיה תמיד מוכן למצוא אותם.

מאתיים השנים שחלפו הוכיחו את תפיסתו של קאנט פעמים רבות, בעיקר בשתי מלחמות עולם, וכמובן במלחמות השליטים הטוטליטריים הערביים בינם לבין עצמם ובינם לבין ישראל, ואלה דוגמאות בלבד. אסימטריית המשטרים, זו האסימטריה הראשונה ביחסי ישראל וערב, והיא חייבת להימנות עם השיקולים העיקריים כשדנים בשלום. קלות הלחיצה על ההדק של רודנים מחייבת שיקול כבר בעת הדיון בשלום.

1.2 האסימטריה במידות ערב-ישראל

1.2.1 עד 15 במאי 1948 הצטמצמה מלחמת ערב בישראל בהתנגשויות שבין ערביי ארץ-ישראל המערבית, הנתמכים ע"י אחיהם שמעבר לגבול, ובין יהודי ארץ-ישראל.

מאז 15 במאי, 1948¹, כל המלחמות הקיומיות של ישראל, פרט למבצע סיני באוקטובר 1956, נוהלו כנגד קואליציות פאן-ערביות שונות.

במאמציה להגיע לשלום, על ישראל לקחת בחשבון שהקונפליקט, כפי שהוא כיום, הוא קונפליקט בין ישראל לפאן-ערביות, או בינה לבין "האומה הערבית", כפי שכתוב באמנה הפלשתינית. אין לנהל משא-ומתן מנותק מהמציאות, כאילו ניתן להגיע לשלום נפרד ישראל-מצרי, ישראל-ירדני, ישראל-פלשתיני או ישראל-סורי וכו', כשכל אחד מההסכמים מנותק מן ההסכם האחר.

תהיה זו אשליה עצמית ישראלית, חמורה עד עיוורון, אם הסכם שלום בין ישראל לסוריה יידון על בסיס מאזן כוחות ישראל-סורי בלבד. ההיגיון הפשוט מורה, כי מאזן הכוחות הישראלי-סורי, הבעייתי כשלעצמו², הוא רק מרכיב אחד בתמונת המאזן הישראלי-ערבי. מי ימנע מהרודן הסורי הנוכחי או הבא אחריו לכרות ברית עם הרודן העירקי או הבא אחריו (הם באותה מפלגה) או עם שליט ערבי אחר? נייר חתום ימנעו ערבויות אמריקניות וצבא או"ם ימנעו? היינו "בסרט הזה" במאירוינו 1967. יחסי ישראל-סוריה

הם מרכיב, אמנם מכובד, אך מרכיב אחד בלבד באיום הערבי על ישראל, ואל לנו לשכוח זאת.

1.2.2 כמו כן יש לזכור:

- א. יחס השטחים בין מדינות ערב לישראל 1:500.
- ב. יחס התושבים בין מדינות ערב לישראל 1:80.
- ג. יחס כוח מדיני באו"ם (ובעולם) בין ערב לישראל 1:22 (לבד ממדינות איסלמיות אחרות ומדינות שאינן איסלמיות התומכות באיסלם ובערבים).
- ד. משאבי טבע – לערבים 60% מהנפט העולמי, משאבי הטבע של ישראל זניחים.
- ה. מרחקים מהגבול למטרות עיקריות (עומק הגנה) ישראל: 3 עד 50 ק"מ; ערב: 50 עד 1,000 ק"מ ויותר.

זו אסימטריה שנייה, שאותה "שוכחים" בלהט ה"קונסנסוס" לשלום. הערבים מודעים לה ומנצלים אותה עד תום.

1.3 אסימטריה בנורמות

הנרי קיסינג'ר כתב: "אחד מביטוייה המובהקים של עצמאות מדינית היא זכותה של ממשלה לשנות את דעתה". נכון מאוד. אולם בעוד ישראל כבולה במערכת הנורמות המערביות והיהודיות, הדיקטטורות הערביות, ובמידה רבה מעצמות העל, אינן כבולות ופועלות בדרגות חופש שונות. זו האסימטריה השלישית שמשקלה רב. מה אם הרודן הסורי "ישנה את דעתו" ו"יטפטף", למשל, כוחות לשטח מפורז? מתי תצא ישראל למלחמה בשל כך, נתונה כתמיד לשבט הביקורת של המערב הטוען לרגישות ביטחונית מוגזמת שלנו, ונוזף בישראל בשל "תוקפנות היתר" שלה הנובעת מכך?

1.4 הגרועה באסימטריות – מטרות המלחמה או היעדים המדיניים

האסימטריה הבולטת ביותר היא זו של היעדים המדיניים או מטרות המלחמה, אם נחפוך את המטבע לצדו השני.

1.4.1 היעדים המדיניים של ישראל, כמטרות המלחמה שלה, הם השגת מצב של דו-קיום בשלום ופיתוח. הממשלה, כדברי קאנט, היא כלי שלטון של העם והעם אינו רוצה, כאמור, מלחמה.

1.4.2 היעדים המדיניים של הדיקטטורים, הנסיכים בני תודעה של ימי הביניים, הרודנים-המהפכנים-הצבאיים או הדספוטים התיאוקרטיים האיסלמיים הערביים, זהים למטרות המלחמה שלהם: סילוקה של ישראל, הכופרת היהודית-מערבית, ממפת המזרח התיכון. זו מטרה מוצהרת, ועל פיה מחנכים דורות בבתי ספר ובמסגדים. זו איננה, כפי שרבים חושבים, שאיפה מיסטית-אידיאולוגית-דתית-אמוציונלית שלהם, אלא אינטרס פוליטי קונקרטי מובן: סילוקה של ישראל הוא, בעיקר בעידן התקשורת, תנאי הכרחי להמשך שלטונם הטוטליטרי של שליטי ערב.

אם ישראל לא תסולק, רודני המזרח התיכון עלולים להתבע ע"י הנשלטים על ידם להסביר, למשל, מדוע לישראל הזעירה, הצחיחה וחסרת אוצרות הטבע, התקועה

¹ 15 במאי 1948, יום הכי רותה של מדינת ישראל.

² ניתן לשדרג את הארסץ לים, וזה יקרה כנראה אם ה"שלום" יגרום לחידוש הצבא הסורי בצידו אמריקני, כפי שהיה במצרים אך גם כיום מהווה סוריה איום על ישראל במלואי הטרם לים הגדול מסוג סקאד וראשיה בלתי קונבנצ'יונליים סוריה יכולה לשחק את גיוס המילר אים, כוחה העיקרי של ישראל, ע"י המצצת טר לית שיטתית של המרכ' זים האורבניים בישראל עיכוב בגיוס המילארים בישראל יעניק לסוריה את הזמן הדרוש להיער' כות ולפרסית כוחות המסוגלים לחכות בכוח הסדיר החלש הפרוס לאורך קווי ההפרדה/גבול, דוגמת 1973. אסור לישראל לחתופס שוב ל"סינדרום קונסנסוס" כפי שנתפסה במלחמת יום הכיפורים.

⁵ במסגרת "פורום השגרי ריס" במחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת תל אביב, ביום 29 בנובמבר 1999, שולחן עגול בנושא "השלום הישראלי-סורי", בהשתתפות הח"מ.

⁶ המשימה הספציפית שהוטלה על הכותב הייתה "הסברה" – אותה פירש לא כתעמולה, הנפקת מידע או יחסי ציבור, אלא כהצגת ה-case הישראלי לפני המפרץ הבינלאומי, משל היה מרום זה חבר מועד שבעים בבית משפט שאותו יש לשכנע כדי שיחרוך דין לטובתנו.

⁷ המילונים הורים, כגון Oxford, La Rousse, Collins וכו', ולא אבן שושן המגדיר בפשטות שלום כ"מצב של לא־מלחמה", וזהו לא.

⁸ קסינג'ור מדבר על ריבוי משמעות קונסטרוקטיבי Constructive Ambiguity. המנחה את המושג יחד לוק על החיוב שבו אין הוא שונה מן "הערפול הקונסטרוקטיבי" שבה צהרת בלפור, שאושרה בחבר הלאומים, המדברת על "בית לאומי יחד" די בארץ־ישראל. טובי רצו מהו "בית לאומי" מדינה מועדון מוסד דתיו מושגתו ומהי "ארץ־ישראל" ופלטתו (נה) מהם גבולותיה? האם בכל ארץ־ישראל בחלקו באוויר חלקו יר תר משמנים שנות מלחמה מלוות את הצהרת בלפור, והוד עוד נטויה הנלמד לקח מן "הערפול הקונסטרוקטיבי" הה' רשני?

⁹ הח"מ אינו מכיר ולו מקרה אחד של מלחמה בין שתי דמוקרטיות אמיתיות במאה העשרים. אין פירושו של דבר שלא ייתכן שלום בין משטר דמוקרטי לטוטליטרי, אך הכללים שונים.

¹⁰ הרמטכ"ל, רב־אלוף שאול מופז, בראיון ב"יומן השבועי", 21 בינואר 2000, "תקציב הביטחון חייב לגדול עם

בעולם הערבי העוין ודמה מוקד במלחמות, מדינה הקולטת ללא הרף עולים חדשים המגיעים אליה רוב בחוסר כל, תוצר לאומי גולמי כפול מזה של כל שכנותיה יחד? יכולת יצירת נכסים כזו והענקת איכות חיים גבוהה הן, כפי הנראה, תוצאה של התרבות והאתוס היהודיים, הכופרים והמערביים. לדעת הערבים, את התרבות הזו ותוצאותיה יש לעקור ולסלק מהמזרח התיכון בטרם ישנו את מבנה החברה הערבית, שינוי שממנו חרדים רודני המזרח התיכון.

מוטב כי ליברלים אוהבי שלום, בעלי רצון טוב המטיפים לאחוות אחים, יתנו את הדעת שאחת מתוצאותיו הישירות של משא־ומתן היא מניעה או דחיית בואו של היום שבו תפרוץ במזרח התיכון גרסה מקומית של המהפכה הצרפתית, או תהיה קריסה דוגמת ברית־המועצות, מהפכים שיטמנו את זרע החופש והדמוקרטיה באזור. האמור כאן תקף לגבי סוריה יותר משהוא חל על כל מדינה ערבית אחרת.

1.4.3 "היעדים המדיניים" האמיתיים, אלה של עמי המזרח התיכון, לא נלקחים בחשבון "עשיית השלום" משום שאינם רלבנטיים. המוני העם הערביים במזרח התיכון אינם "פרטנר לשלום" בשביל ישראל או בשביל דמוקרטיות המערב. הם רכושו של הרודן, "הפרטנר לשלום". הם אולי שואפים לשלום ולחיים טובים יותר, כישראל, אך איש אינו מתחשב בהם. הרודנים הכופים עליהם את שלטונם מקובלים כדוברים בשמם. רמה נמוכה של ציבור והסטה לשם הסחה עוזרים לשליטים לשטוף את מוחם. זה לא מעניין איש. מוזר.

האסימטריה הרביעית היא הפער העמוק בין השאיפות הישראליות (עם וממשלתו הנבחרת) לשלום והשאיפות האמיתיות, המוצהרות, של רודני ערב להכחדת ישראל, שעל פיהן מחנכים בערב, כולל במצרים, דור אחר דור.

ישנן, כמובן אסימטריות רבות אחרות, שמן הראוי להתייחס אליהן בסקפטיות רבה. משא ומתן חייב להתייחס לכולן ולהניחן בגלוי על שולחן הדיונים. לא נראה שכך הדבר במציאות.

2. מקור לדאגה – הדור־משמעות של הגדרת השלום

היה מי שהגדיר "שלום" עם סוריה כהגשמת חלום לבקר בדמשק ולנצח בה חומוס, דבר שלא עשה מגיל 14. חלומו של נסיד.

ח"כ אורי סביר, מ"אדריכלי השלום", הצהיר ששלום עם סוריה פירושו "קו אוטובוס בין חיפה לדמשק"⁵. אחרים, חסרי דמיון כה מפותח, עונים כי שלום הוא שלום אמיתי, שלום עם שגרירויות, תיירות ודגלים וכד'. איש אינו בולם אותם ומעיר, כי אלה רק ביטויי שלום, ביטויים שאינם מן החשובים.

כאשר הוזמן הח"מ ע"י ראש הממשלה יצחק שמיר להשתתף כחבר כנסת בוועידת השלום הראשונה במדרד, באוקטובר 1991⁶, היתה שאלתי הראשונה (פועל יוצא מחינוכי הצבאי): "מהי הגדרת השלום?" על משקל "מהי מטרת התרגיל?"

הח"מ לא קיבל שום הגדרה ולא קרא על הגדרה ערבית או אמריקנית של המושג "שלום". ייתכן שהכל התעלמו בכוונה. לא נותר אלא לעיין במילונים⁷. המילונים מגדירים "שלום" כאחד משני מצבים בסיסיים אשר אין לגשר ביניהם:

שלום הוא מצב של הרמוניה בין עמים או קבוצות; מצב של "לא־מלחמה".

התמונה המעומעמת, אולי במתכוון⁸, מתבהרת. יש שני מיני שלום:

"שלום של הרמוניה" הקיים, למשל, בין ארה"ב וקנדה. אבני הבניין של שלום כזה הן זהות המשטר הדמוקרטי⁹, זהות תרבותית, זהות של עקרונות וניהול כלכלה, אתיקה זהה, השקפת עולם, נורמות, שאיפות וכו', העדר ניגוד עניינים חמור וכמובן – העדר מוחלט של שאיפות תוקפניות. המעבר בגבולות הוא חופשי, חסר מכשולים, לאנשים, רעיונות וסחורות.

"שלום של לא־מלחמה" הוא השלום דה־פקטו ששרר בין ארה"ב לבריה"מ. שני המשטרים היו מנוגדים באופן קוטבי, בתרבות, בעקרונות הכלכלה, באתיקה, בנורמות וכו', וכן היו ניגודי עניינים מהותיים בתחומים שונים, והמוטיבציה התוקפנית של התפשטות הקומוניזם היתה חריפה במיוחד. היתה מציאות מלחמתית שאוונה על־ידי גורם ההרתעה.

נחתמו הסכמים אחדים וכוחות צבא עצומים הוצבו זה מול זה כדי "לשמור על השלום". חציית גבולות ע"י אנשים, סחורות, ובעיקר רעיונות, הוגבלה למינימום.

אין צורך בבחינה מעמיקה של אבני הבנייה של השלום במזרח התיכון בכלל ושל השלום הישראלי-סורי בפרט כדי להשתכנע ששלום ישראלי-סורי יהיה זהה לשלום ארה"ב-בריה"מ או שלום ישראל-מצרים, כלומר שלום של לא־מלחמה שהבסיס האחד, האיתן שלו, הוא הרתעה, קרי כוח צבאי בלא להודות בכך, לכך מסכימים גם תומכי יוסי שריד, יוסי ביילין ואהוד ברק כאשר הם מצהירים כי "ישראל חזקה דיה כדי לעשות שלום" ו"צה"ל ישמור על השלום"¹⁰.

בין ארה"ב וקנדה אין הסכמים, אין צבא ואין צורך "לשמור על השלום", כי זהו מצב טבעי, מצב הרמוני. בדרך אגב, השלום בין ישראל לירדן הוא יוצא מכלל הנאמר לעיל. כמודל, מבנהו דומה לזה שבין ארה"ב למקסיקו¹¹. שלום ישראלי-סורי, אם יתפתח על־פי קווי המשא־ומתן עד כה, יבוסס על רצונם הטוב של גורמים שלישיים, יישמר ע"י כוחות צבא, יהיה מצומצם בהיקפו, ולא ישנה, אם לשפוט על־פי מצרים, את הפסיכולוגיה של העמים¹². הוא יישאר קר ותלוי בהערכת המצב או אף "בשיגעון" האישי של רודן אחד (בסוריה), המחפש גם הוא "חלון של הזדמנויות" להשגת יעדו הבסיסי, המקורי – סילוק ישראל מהזירה. פעילות הגומלין בין ישראל לסוריה, כפי שאסד רואה אותה, תצומצם למינימום, דבר שבדואי ייצור חיכוכים לא רצויים שעלולים לפתוח פצעים ישנים.

רחוק מלהוות קפיצה פוליטית או אפילו מעבר הדרגתי ממלחמה לשלום של הרמוניה, השלום הישראלי-סורי, כמושג "המזרח התיכון החדש" של פרס¹³, הוא בעל מאפיינים של המלחמה הקרה בין ארה"ב ובריה"מ,

שפירושם תלות במיכניזם הישן למניעת מלחמה, כלומר ההרתעה, כשחומות האנטגוניזם ההדדי, המצולקות בפגיעות כדורים ופגזים מהעבר, יצופו בנייר עבה של הסכמים שעלולים להיחתם, נייר שיתקלף בגשם הראשון.

3. מקור לדאגה: הסכמי שלום של "לא-מלחמה" פוגעים ביציבות השלום ע"י צמצום ההרתעה

3.1 גבולות תכנית רוג'רס¹⁴ – נסיגה לגבולות 1967 עם שינויים קלים

הכותב הוזמן באמצעות "מרכז אריאל לחקר מדיניות" להעיד עדות רשמית לפני ועדה משותפת של הסנט ובית הנבחרים בווישנינגטון ב-27 לאוקטובר 1997. נושא העדות היה נייר עמדה שכתב, "ישראל 2000 – מה גורלה אם תצומצם לגבולות 1967?" בנייר נידון הרעיון להפיח חיים חדשים בתכנית רוג'רס שעדיין מהלכת במסדרוני הממשל.

השיטה שעל פיה נערך נייר העמדה היתה לשוב ולהתבסס על "הקווים האדומים" של 1967 ועל תפיסת ההגנה של בן-גוריון, כפי שבאו לידי ביטוי בהצהרה המדינית-ביטחונית של סגן ראש ממשלת ישראל דאז, יגאל אלון, ביום 22 בפברואר 1967.¹⁵ תורת הביטחונית של בן-גוריון היתה "העברת המלחמה לשטח האויב", תורה שהעולם השלים עם הלגיטימיות שלה בשל שטחה המיניאטורי של המדינה, צורת קוויה שאינם ניתנים להגנה ונחיתותה הטופוגרפית המוחלטת. על תורת בן-גוריון הוסיף אלון, כי "כדי לנצח במלחמה או, במקרים מסוימים, כדי להישרד (הדגשת הכותב), ישראל חייבת, משהמלחמה בשער, לפתוח במתקפה מונעת, בהפתעה".

על בסיס המדיניות האמורה, שתאמה בזמנה את תנאי הקיום של ישראל בגבולות 1967, נבחנו ההתפתחויות הבאות והשפעתן:

- א. מה נשתנה במטרות המלחמה/היעדים המדיניים הערביים, ככלל, בין 1967 לבין 1997?¹⁶
 - ב. איך התפתח סדר הכוחות המאוחד של ארצות ערב בין 1967 לבין 1997?¹⁷
 - ג. מה היתה ההתפתחות של טכנולוגיית הנשק בין השנים האמורות?¹⁸
- התשובה: מהפכה מוחלטת!
- ד. מה היו לקחי המלחמות שבין 1967 לבין 1997?¹⁹
 - ה. מה היו ההתפתחויות הגיאופוליטיות בין 1967 לבין 1997?²⁰

3.2 מסקנות שהוצגו בקונגרס

המסקנה שהוצגה ע"י הכותב בפני ועדת הקונגרס, שהסתמכה על צירוף האמור לעיל (בתוספות), היתה כי מדיניות הביטחון של בן-גוריון כפי שבוטאה ע"י יגאל אלון, כלומר מתקפה מונעת בהפתעה כתנאי לניצחון או הישרדות (וכפי שבאה לידי ביטוי במלחמת ששת הימים), איננה ניתנת בשום פנים לביצוע בנסיבות של היום

בגבולות תכנית רוג'רס, קרי גבולות 1967. לעומת זאת, קביעתו של יגאל אלון כי "על מנת לנצח או, במקרים מסוימים (ראה עצמות הנשק דהיום) לשרוד, ישראל חייבת לפתוח במתקפה מונעת בהפתעה" – נשארת נכונה אם ישראל תוחזר לגבולות 1967, רק שאינה ניתנת לביצוע במצב בלתי אפשרי.

לזקוקים להסבר בדבר הקביעה שאין כיום אפשרות לפתח מתקפה מונעת, בהפתעה משטח ישראל של 1967, להלן פרטים אחדים:

מתקפה מונעת בהפתעה דורשת עליונות אווירית מיד בתחילה, דבר שהיה אפשרי ב-1967 בשל הסיבות הללו:

- עצמה וכיסוי מערך הבקרה והשליטה בארצות האויב לקו בחסר.
- הנשק הגד-מטוסי של 1967, אף כי כלל כבר טילי סאם-2, היה פחות צפוף מהיום, נתון לחסימה בחלקו וחדיר מגובה נמוך.
- מטוסי האויב חנו ברחבות חניה פתוחות, בשורות "מסדר" ישרות, גלויים לעין.
- מספר המסלולים היה קטן יחסית.

תקיפת הפתע, שהצריכה 202 מתוך 206 מטוסי הקרב הישראליים, התאפשרה, אפוא, ב-1967, תוך לקיחת סיכון רב מאוד של חשיפת הארץ וכוחות הקרקע למענה אווירי מוחץ, אילו נכשלו. סיכון טוטלי של הכוח בשל איום טוטלי, חסר מענה אחר, על המדינה.²¹

כיום המצב שונה לחלוטין:

- מערך הבקרה והשליטה של האויבים הפוטנציאליים ארוך טווח וסוגר בכל הגבהים. הוא כולל, במספר מדינות, מטוסי Awacs.
- מטוסי לחימה מחופרים בדירים תת-קרקעיים ועל כן הם חסינים, יחסית, מגילוי ופגיעות.
- מספר המסלולים גדל מאוד.
- הסיבה המכרעת לחוסר יכולת הפתעה היא קיומו של מערך ההגנה גד-מטוסים, המבוסס על מגוון רחב ויעיל של טילי קרקע-אוויר ואמצעים אחרים שהוא למעשה בלתי חדיר, אלא אם יוקדשו יומיים-שלושה או יותר, המיועדים בלעדית לחיסולו.

דבר זה מהווה פתיחת מלחמה (שבקבוצתה סביר להניח כי יבוא שיגור הטילים הבליסטיים והאטת גיוס המילואים), תוך גילוי העיתוי והמקום של התקיפה.

פירושו של דבר שאין תנאים להתקפת מנע בהפתעה. המוצא הבטוח מהסתירה הנ"ל הוא תגבור גורם השטח הישראלי ע"י שליטה ישראלית מלאה בטופוגרפיה החיונית ובדרכי הגישה אליה וממנה, באופן שתוכל לעמוד מול איום ולהרתיע גם במציאות הנוכחית. במילים אחרות: לאפשר כוונות ספיגה, בלתי אפשרית ב-1967, ע"י ביצור הקו תוך ניצול היתרונות הטופוגרפיים.

העצמה הצבאית, המקובלת על הכל כמרכיב ההרתעה העיקרי, מורכבת ע"י תפעול מתוחכם, מאומן, מובטח לוגיסטית, מתואם ומידע מודיעינית של שלושה גורמים: אש, תנועה וזירה.

אצלנו, כשגורם הזירה הוא כמעט חסר משמעות והטופוגרפיה החיונית נמצאת כולה מהעבר המזרחי של

בוא השלום. אנו זקוקים לצה"ל חזק מאוד לשמור על השלום.

¹¹ גם במבנה השלום הישראלי-ירדני אין התאמה ואף יש ניגוד בין מרבית המרכיבים, אלא שקיים בין שתי הארצות מכנה משותף אסטרטגי מבריק: ירדן שואפת לשמור על עצמאותה מפני "איונותיה" החוץ-קו, בעוד שלשארל עניין חיוני שסוריה, ע"י רק, סעודיה, או שלוש תן, לא יהיו פרוסות לאורך גבולה הארוך והרגיש.

¹² כפי שהשתנו, למשל, היחסים בין גרמנים לאזרחי בנות הברית או יחסי העם היפני עם ארה"ב.

¹³ שמעון פרס, שטבע את המונח "מזרח תיכון חדש", הגן עליו בהצהרה כי ייתכן שכדאי לא ללמוד מן ההיסטוריה רוויית הדמים כאשר הולכים לכוון עתיד חדש. אין זה פלא שביטוי שזאב את הש"ראתו מהמפגן "האינטר-נציונל", שבו נכתב "עולם ישן נחרבה" כתנאי ליצירת עולם חדש. הח"ם טוען, כי עתידו של המזרח התיכון החדש עשוי להיות כעתידם של המאמינים ב"אינטרנציונל".

¹⁴ תכנית רוג'רס עדיין תקפה במסדרונות משרד המדינה האמריקני ובתכניות הממשל. היא אינה מקובלת במיוחד בקונגרס.

¹⁵ מדיניות זו הופעלה במלוא כשלושה חודשים מאוחר יותר, כשמצרים, בברית עם סוריה וירדן, הפרה לפתע במאי 1967 את הסכם פירוז סיוני וחסימה מעבר אנויות לאילת זו היתה הפרת הסכם עם מצרים ב-1957. שנחתם, כאשר ישראל הסכימה לסגת מחצי האי לאחר מבצע סיני, בערבות האו"ם וארה"ב, שהשתלקו מה"תחייבותם ערב מלחמת ששת הימים".

¹⁶ אם לשמוע עליי כלל ההכרזות המדיניות הערביות, עליי ההסמכה הדתית, התקשורת, הספרות, הוחס של אי גודים מקצועיים ערבים לישראל ובעיקר עליי חומר החינוך בבתי הספר הערביים, אין שוני משמעותי כלשהו בעיני ערב כלפי ישראל בין 1967 ל-1997, חרף הסכימי השלום שנחתמו.

¹⁷ המורח התיכון הערבי ואירן הם רוכשי הנשק העיקריים בעולם, למעט מעצמות העל. שיעור רכש הנשק של המורח התיכון הוא כ-40% מהסחר העולמי, למעט מעצמות. בין שנות 1993 לבין 1996, שיא האספקה של אסל, היו רכי שות הנשק המדווחות הערביות כמאה מיליארד דולר לשנת כלשהי מיליארד של ישראל, המדווחות ע"י אותו מקור (קוגרס ארה"ב).

¹⁸ מלטה מורח ונשאות הכי שק של 1967 היוו קפרי צת מדרגה טכנולוגית לשמח מלחמת העולם השנייה. בין 1967 ל-1997 חלה מהפכה טכנולוגית מערכות בקרה ושליטה, נשק מנגד, מערכות מחשבות של ניווט וכינון, לחמה אל קטרוניות מתקדמות, לחמת מחשבים, טילים בליסטיים וטילים יערי לים נגד מטוסים, ראשי חץ להשמדה המונית, מדועין מלוויינים ומטר סים לא מאוישים, ועוד, כתוצאה של שילוב המחשב במערכות השיר טות.

¹⁹ גוון: לקח מלחמת ששת הימים, כאשר רמת ההרתעה הישראלית לא היתה ברורה למצרים ולסובייטים, לקח מלחמת יום הכיפורים: הסכי שלום חייב לכלול שולי ביטחון במקרה של משנה, לקח מלחמת המפרץ: ישראל ספגה במלחמה לא לה 39 טיילים בליסטיים עירקיים. המסקנה היא ששינוי נמוך של טילים בליסטיים עלול לשבש מאוד, אם לא למנוע כליל, את גיוס המיליטרים.

הקו הירוק, יש גבול לפיצוי שניתן להשיג ע"י תגבור כוח האש, כושר התנועה או "מכפילי כוח" שונים. מכאן שבמצב של "שלום של לא-מלחמה", הנשען על הרתעה, ויתור על עמדות טופוגרפיות חיוניות ובראשן הגולן פירושו הורדה מסוכנת של סף ההרתעה הישראלית, כלומר העלאה ניכרת של הסתברות המלחמה.

יתר על כן, בשל המרקם הגיאופוליטי הפאן-ערבי (אירן), על ישראל להימנע מסגירת הסכם עם מדינה/גורם ערבי כלשהו בטרם הבטיחה לעצמה כי סגירת ההסכם האמור אינה מורידה את רמת ההרתעה כלפי מדינה/גורם ערבי אחר כלשהו.

לסבורים כי אין להפריז בדרישותיה של ישראל לשמירת רמת ההרתעה נזכיר, כי ההרתעה מונעת מלחמה ותורמת בכך גם לביטחונם האישי של "עמך" שבארצות הערביות, הנתונים לשלטון הרודנים שאתם ישראל שואפת להגיע להסדר. הרתעה ישראלית, שתמנע מלחמה בעידן הטילים הבליסטיים והנשק הלא-קונבנציונלי, תמנע גם אבדות רבות בעורף שבארצות ערב, הנגררים למלחמה ונחשפים לתגמול ישראלי אפשרי.

4. מקור לדאגה – התחליפים המוצעים

התחליפים המוצעים לעם ישראל, תמורת הביטחון שמקנה לו הגולן, מעוררים יותר שאלות משהם נותנים תשובות של ממש.

4.1 נוכחות צבאית אמריקנית (או או"ם, או אחרת) בגולן להבטיח את פירו השטח:

טעמנו בעבר את טעמן של ערבויות ומשקיפים ששמרו על פירוז סיני. הסתלקותם של אלה על פי דרישת נאצר היתה אות לפרוץ מלחמת ששת הימים ב-1967.

לצ'כוסלובקיה ניתנו ערבויות צרפתיות-בריטיות לקיום עצמאותה לאחר מעשה הכפייה "שטחים תמורת שלום", ביטוי שהומצא ע"י הנאצים, כשהיא מסרה את חבל הסודטים לגרמניה. כעבור כחצי שנה נכבשה צ'כוסלובקיה כולה על ידי הגרמנים, שהשתלטו באמצעות חבל הסודטים על המדינה. ההמשך כתוב בספרי ההיסטוריה. בריטניה וצרפת לא הגיבו על הכיבוש, כמובן. ארה"ב ערבה לטיוואן שתייצג את סין "האמיתית" באו"ם. ובכן?

אין מקרה אחד בהיסטוריה שבו ערבויות או כוחות צד שלישי הבטיחו מצב מוסכם בין שתי מדינות עוינות, אלא אם כן שני האנטאגוניסטים רצו בקיום המצב בלאו הכי. הדוגמה הקרובה ביותר שלנו היא מציאות אמריקנית סמלית "המבטיחה" את פירוז סיני ומעבר חופשי לספנות אל אילת וממנה. שני הצדדים, מצרים וכמובן ישראל, מעוניינות בכך, על כן הוא קיים עם "חותמת" של הסכם שלום.

4.2 מדוע לעמוד על הרתעה לאחר שחתמת חוזה שלום?

כמוזכר בסעיף 2 דלעיל, אין צורך בהרתעה ואף אין צורך בחוזה כאשר קיים שלום של הרמוניה, אולם זה לא המקרה שלנו. כאשר השלום הוא שלום של "לא-מלחמה",

ורק כזה יכול להיות השלום בין ישראל לערב במציאות הנוכחית, הרתעה יעילה היא הכרחית, וכדברי ברק, ביילין, שריד או הרמטכ"ל מופו "חייב להיות כוח צה"ל חזק שישמור על השלום" (כלומר, הגדלת תקציב הביטחון, ביטוי נדרף להרתעה).

מרבית המלחמות פוצו במצב של שלום חוזי. שתי מלחמות העולם היו כאלו. הפלישה הנאצית לבריה"מ ביוני 1941 היתה תוך הפרה פתאומית של ברית שרירה וקיימת – הסכם מולוטוב-ריבנטרופ מ-1939.

המתרחקות בין עירק לאירן פנה כאשר נחתם ב-1978 הסכם שלום ביניהן, לאחר חמש שנות משא ומתן. ב-1980, כאשר העירקים העריכו שאירן נחלשה, פרצה ביניהן מלחמה שנמשכה שמונה שנים, ובה נהרגו יותר ממיליון בני אדם בשל השימוש בטיילים בליסטיים ובנשק כימי.

בין עירק לכוויית היו הסכמים לרוב. כוויית הצילה את עירק כאשר אירן השתלטה על מוצא המים של עירק למפרץ הפרסי, וכוויית העמידה לרשות "אחותה" מעקף מצפון. זה עזר?

סוריה חתמה על הסכם הפסקת האש, מבוא לשלום עם ישראל ב-1949. מאותה שעה ועד כיבוש הגולן ב-1967 היתה סוריה אחראית ליותר מ-400 מעשי איבה, בהם קרבות רציניים מאוד, תוך שימוש בגולן כ"משגר".

אסד, הנחשב עלידי רבים לאמין ויציב, חתם על שלושה הסכמים בינלאומיים לפינוי מוחלט של הכוחות הסוריים מלבנון. אז מה? הרומאים, אשר ידעו רק שלום של לא-מלחמה, טבעו מטבע חשוב: "si vis pacem, pare bellum" (הרוצה בשלום ייכון למלחמה).

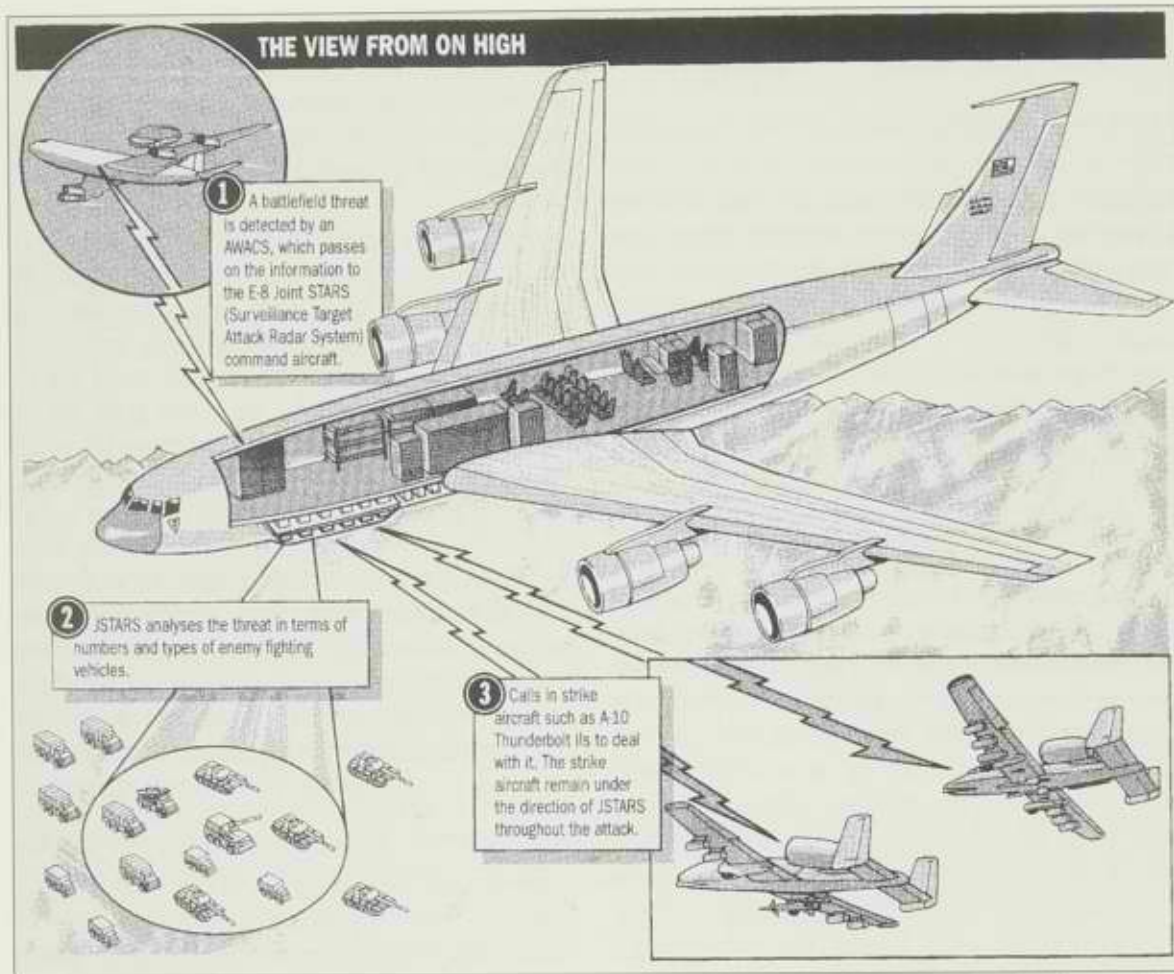
כשישראל תשכון במזרח תיכון דמוקרטי, נוסח מערב אירופה, אפשר יהיה לדון בשלום של הרמוניה.

4.3 הטכנולוגיה של היום תספק חלופות בטוחות לגולן:

הח"מ מזדהה לחלוטין עם דברי רב-אלוף (מיל.) אמנון ליפקין-שחק, שטען בהיותו ב-1995 רמטכ"ל, כי אין חלופה טכנולוגית, אלקטרונית או אחרת, לגולן.

כפי שהעירקים נוכחו במלחמת המפרץ והסרבים במלחמת בוסניה או קוסובו, כאשר האויב מנגד, ובמקרה זה ארה"ב, מצויד ומאומן כהלכה, ריבוי קווי התקשורת (Data Links), בעיקר האלחוטיים, והמחשבים, הממסרים וכ"ד, הם חשיפה רבתי של המערך לחסימות, לדיס-אינפורמציה, להכנסת מידע מטעה וירטואלי וצרות אחרות, שתוצאתן קריסה. אין מנוס ממערכות מסובכות, אולם אין תחליף לגבעה בשטח שממנה מנהל המג"ד או האוגדנר את מלחמתו בקו ראייה ישיר, כפי שבוודאי התכוון ליפקין-שחק.

אין תחליף לגבעה גם להצבת נשק נ"מ היוורה גם כלפי מטה, בעיקר כשמטוסי ח"א יעסקו במשימות נגד טילים אלה או אחרים. יש לזכור ש"חיי המדף" של נשק אלקטרוני דומה ל"חיי המדף" של מחשב – שנים מעטות עד שיימצא אמצעי נגד, דבר שפירושו מרוץ מתמיד ליתרון. בקיצור, הטכנולוגיה מספקת נשק מסריע חשוב ואולי מכריע, אבל איננה מחליפה יתרונות טופוגרפיים יציבים וכה ברורים כמו הגולן, על אף עלותה האסטרטגית.

החלופה הטכנולוגית לשטח קרקעי.

החלופות הטכנולוגיות האמורות להחליף את היתרונות הקרקעיים של רמת הגולן הן רבות. להלן אחד התחומים: ההתרעה חשיבותה הרבה של ההתרעה טבעת ברמת הגולן משילוב המרחק הקצר והעדיפות הטופוגרפית. רוחבו הממוצע של הגולן הוא 20 ק"מ בקירוב, וגובהו 1,000 מטר. זו עדיפות מכרעת לתוקף ונחיתות טקטית למגן. תחנות ההתרעה הקרקעיות סוקרות את שטח הכניסה של הצבא הסורי בין דמשק לרמת הגולן והאלה מזה. ויתור על התרעה קרקעית יחייב את ישראל לאחת משתי חלופות: 1. מודיעין לווייני אמריקני, 2. פלטפורמה מוטסת.

1. תודקקות למודיעין לווייני אמריקני (מודיעין לווייני ישראלי בקנה המידה הנדרש לצרכים צבאיים הוא בשלב זה מחוץ להישג. בעתיד הנראה לעין תחמך את ישראל לבת ערובה של וושינגטון. לא זו בלבד שהאינטרס האמריקני במזרח התיכון אינו חופף בהכרח לאינטרס הישראלי, אלא שיש והוא נגד אותו בעליל. כך היה ערב מלחמת ששת הימים כאשר וושינגטון הפרה הסכם כתוב, כך כאשר מצרים קידמה את הטילים ערב מלחמת י"כ, וכך בחורף 1991, כאשר האמריקנים השהו במכוון דיווח על יציאות טילים ממערב עירק.
2. הפלטפורמה המוטסת המתקדמת ביותר לבקרה ושליטה היא מערכת ה-J-STAR. עם פינוי רמת הגולן ומזרח השומרון תודקק ישראל לפחות ל-5 מערכות. שתיים באוויר, שתיים מתודלקים על הקרקע ואחת ברזרווה.
- מחיר מערכת אחת נעה בסביבות ה-500 מיליון דולרים. מדובר אפוא בחוצאה של 2.5 מיליארד דולרים רק בסעיף זה. מערכת הגייני סטאר המסורבלת והאיטית דורשת הגנה סביב השעון של מטוסי קרב F-16 (עלות: קרוב לחצי מיליארד דולרים). על פי חישובים שונים עלות תחזוקה כוללת עלולה להגיע ל-1 מיליון דולרים ליום.
- מערכות ה-J-STAR יוצאו בכל זמן נתון בטווח פגיעה של טילי ק"א סורים המוצבים בלבנון ומצריים המוצבים בסניג. עובדה זו תידרש מינון אלקטרוני (אולי טכנולוגיה של חסימה) יקר נוסף, שאת עלויותיו קשה ביותר להעריך בשלב זה.
- עיבוד הנתונים המתקבלים מהשטח, הצפנתם והעברתם לתחנה קרקעית הוא יעד אידיאלי ליירוט המידע על ידי "האקרים" למיניהם.

4.4 יש לנו צבא חזק, אז אפשר לוותר על הגולן:

הצבא ייחלש בצורה מסוכנת, אם יאבד את מכפיל הכוח החשוב שהוא היתרון הטופוגרפי (וגם המרחבי) של הגולן.

אלף טנקים בתלאביב הם מפגן או מטר. רק כשהם פרוסים, בשליטה טובה ובניצול נכון של פני השטח, הם כוח. צבא ישראל לחם בגולן לא רק בסורים, אלא גם בעירקים ובירדנים. היוכל לעשות זאת כשיתרונות הגולן בידי ערב, הנמצא לאורך הירדן על זה כתב גור בספרו: "צבא המסתכל מלמטה למעלה אינו צבא" (עמ' 110).

4.5 אפשר להרתיע ע"י כוח גרעיני – אם נוצאו מהארון:

(בהנחה שיש כוח כזה)

הרתעה גרעינית היא הפתרון הגרוע מכולם לישראל. צעד כזה פירושו מתן לגיטימציה לגירעון המזרח התיכון. במערכת הגיאופוליטית שבה נמצאת ישראל, כל התמודדות עם סוריה או עם מדינה ערבית אחרת תהפוך להתמודדות כללית, שבה היתרון הישראלי חייב, בשל מניין המטרות, להיות בערך 1:50 כדי להגיע ל"ברירת שמשון". בממדיה הננסיים, מדינת ישראל תקרוס לאחר ספיגת 2 עד 4 מטענים גרעיניים. שטחה הצחיח חשוף לחלוטין

¹⁰ קריסת מעצמת העל הסובייטית וריאקציה השואפת לשקומה של רוסיה כקוטב נגדי לאר"י, "שלום של מלחמה קרה" עם מצרים, שלום עם ירדן, מעבר של ער"י בי ישיע למבנה מדיני עצמאי, הפיכת אירן לאויב מושבע, מצב "בין ערביים" של אורנטציה פוליטית מערבית או אר"י סלמית בשבץ דפולרי קוט איס למיות בבריה"מ לשעבר, התפתחות האיסלם הפני דמוקרטיות.

¹¹ התפיסה המבצעית הכללית (תקיפת מסלולים בפתיח). כבר ב-1964 הגיע חיל האוויר למסקנה שאין לו אלטרנטיבה למתקפת מגע בתופעה.

5. שאלת הלגיטימיות של הגולן הישראלי

5.1 בחלוקת שברי האימפריה העות'מאנית, לאחר מלחמת העולם הראשונה, הוקצה מקום לבית לאומי יהודי בפלשתינה (א"י), כשבמפתה הראשונה נכלל הגולן, שבו ישבו יהודים כפי שישבו במחוזות אחרים של הארץ בטרם פרצה אותה המלחמה. לפני הצהרת בלפור וקביעת קווי המנדט, סתם, יהודים התיישבו בארץ-ישראל בלי תסביכים.

הגולן הועבר לצרפתים (ולא לסורים) בשנת 1923 מידי הבריטים, משיקולים אימפריאליים, בלא להתחשב בסיבות שהביאו לצירופו למפת פלשתינה (א"י), קרי הגנה ומים. קריעת הגולן היתה אפוא שנתיים אחרי קריעת עבר הירדן (היא ירדן דהיום) מהמנדט הבריטי לארץ-ישראל. איש לא חשב את הגולן לסורי בימים ההם.

5.2 תכנית החלוקה של (שארית) ארץ-ישראל, שהציע האו"ם ב-29 בנובמבר 1947 בהחלטה 181, נדחתה ע"י ערב שפתחה במלחמה למניעת הגשמתה. המלחמה ביטלה, על פי כל הכללים הבינלאומיים, את תוקפה של החלטת או"ם מס' 181, שאת מקומה תפסה מפת 1949-1967 שסוכמה בהסכמי שביתת הנשק בין ישראל לכל הארצות השכנות באביב 1949, במלון "השושנים" באי רודוס.

בהסכמים נאמר שהם פתיח לשלום, ואילו ארצות ערב, ובראשן סוריה, פתחו ללא השהיה בלחימה זעירה ולא זעירה נגד ישראל, תוך הפרה בוטה של ההסכמים.

בחיפוי הגולן, ערכו הסורים כ-400 פעולות מלחמתיות נגד ישראל בין 1949 ל-1967, כשהעיקריות שבהן: קרב תל אל-מוטילה, בו התקדמו כוחות סוריים בואך כביש טבריה ראש פינה, כיבוש אל-חמה, המלחמה על המים ב-1964, שבה ניסו הסורים להטות את מקורות הירדן כדי למנוע מים מישראל, וכמובן הפגזה וירי בלתי פוסקים על יישובים יהודיים שעל חופה המזרחי של הכנרת ואצבע הגליל.

5.3 במאי 1967, סוריה הצטרפה למצרים ולירדן בהכרזה הגלויה שהגיעה השעה לחסל את ישראל, שבעקבותיה באו מעשי האויבה של השבת הצבא המצרי לסיני המפורז, הטלת מצור על מעבר ספינות אל אילת וממנה ואש ארטילרית עזה, "שגרית", מהגולן הסורי אל יישובי הכנרת ואצבע הגליל. נפתחה מלחמת ששת הימים, שבעקבותיה נכבש גם הגולן. כמנהג האומות, המלחמה ביטלה את תוקף הסכם שביתת הנשק מ-1949, והגולן הושב לגבולה של ישראל בגבול המנדטורי המקורי. מה לא לגיטימי בזה?

5.4 סוריה החזיקה בגולן 20 שנה, מאז קיבלה את עצמאותה ב-1946. היא השתמשה בו כקרש קפיצה לחיסולה של ישראל. ישראל מחזיקה בגולן 33 שנה ובנתה בו משק לתפארת, התורם רבות להוויה הישראלית, תוך שהוא משמש כגורם הרתעה ראשון במעלה ושומר באופן זה על השלום דה-פקטו בגבול הסורי (שלום שהופך במלחמת יום הכיפורים, שבה הוכח שלו היתה ישראל מופתעת על גבול הירדן, ייתכן שהיתה נכחדת). שלא כ"בגבול השלום" עם מצרים, שבו נהרגו כ-50 ישראלים מאז 1978, ואשר ממנו מוברחים מדי יום ביומו אמצעי לחימה לפלשתינים בעזה במנהרות תת-קרקעיות, גבול

לריגול לווייני, כך שיש לקחת בחשבון שכל יכולת מכה שנייה, מימוש ההרתעה הגרעינית האמיתית, אינה ניתנת למיקום בשטח המדינה. הים התיכון קטן ורוב חופיו בידי ערב או בידי הסוחרים עם ערב. ספק אפוא אם צוללות נושאות טילים בליסטיים (לא טילי שיוט), הממוקמות בים התיכון, יספיקו.

מדינת ישראל מצויה, אם כן, בנחיתות מוחלטת, במקרה של התמודדות גרעינית בעתיד הנראה לעין, ואל לה לזרז את גירעון האזור אלא להפך. עליה לשמור על עדיפות קונבנציונלית מוחצת שלא תעודד מלחמה.

ישנם, כמובן, המטיפים לחתימת חווי שלום בטרם תשיג ערב (או אירן) נשק גרעיני. על "התועלת" שבחוזה שלום למניעת מלחמה דובר בסעיף 4.2 דלעיל.

האם תמנע ההטפה, להקדים בחווי שלום, הצטיידות גרעינית ערבית, או שמא ההטפה תעודד אותה לגרור את ישראל ל"פתרון הסופי"? התשובה ברורה.²²

ראוי לציין, כי בתחרות הבינערבית להגמוניה ושליטה על אוצרות הנפט, תחרות שמצאה ביטוי במלחמות עירק-אירן ובמלחמת המפרץ, קיימת מגמת הסלמה ברמות הנשק, וכל ביטוי של תביעה להגמוניה מזרח תיכונית יגרום לאסטרטגיות תוקפניות כלפי ישראל (ראה שיגור הטילים העירקיים במלחמת המפרץ). על ישראל לעשות את הכל כדי לעכב את הגירעון במזרח התיכון.

4.6 המחיר – מקור לדאגה:

לפני כשנתיים וחצי פרסם "מרכז אריאל לחקר מדיניות" נייר עמדה שטען כי הפיצוי הדרוש להשבת חלק מההרתעה שמספק הגולן לישראל הוא יותר מ-20 מיליארד דולר, ומחיר העברת תושביו היהודיים של הגולן יהיה יותר מ-10 מיליארד דולר. נוסף על אלה, עלות הכוננות של תוספת הכוח נאמדה ב-5 מיליארד דולר לשנה.²³

אף כי שר הביטחון דאז, יצחק מרדכי, דרש וקיבל את הנייר (שהוא תרחיש אחד מני רבים המגיעים לאותו סדר גודל), לא היה שום הד לאומדן עד שהופיע ב"Defense News" הוויינגטוני לפני חודשים מספר. משפנתה המראיית של כתב-העת לאגף התכנון בצה"ל, נאמר לה שהמספרים נראים מוגזמים בשל העניין הפוליטי שיש לכותב.

אך ראה זה פלא, אלה המספרים שהובאו לשולחן הדיונים הרשמי בשרדסטאון. משהפכו מספרים אלה לרשמיים, נשאלת השאלה – מי ישלם? אם ישראל מבקשת סכום זה או את חלקו מארה"ב, על נשיא ארה"ב לקבל את אישור הקונגרס להוצאת הכספים, אחרת אין לחתימתו של הנשיא תוקף.

יש להניח, כי אף סוריה תדרוש לחדש את צבאה בצידוד אמריקני (צרה נוספת לישראל) וסיוע כלכלי, שהרי זו הסיבה האמיתית להסכמתו של אסד לדון עם ישראל. קשה להניח כי הקונגרס יאשר את הסכומים בנקל.

ממשלת ישראל תנהג בתבונה אם תשהה את חתימתה ואת הבאתו של הסכם כלשהו לאישור הכנסת ולמשאל-עם, עד לאישור סופי ע"י הקונגרס של ההקצאה כפי שסוכמה במו"מ המשולש.

יש לקחת בחשבון כי נשיאת עומס כלכלי כאמור, ע"י ישראל לבדה, עלול להמיט שואה על כלכלת המדינה. כל זה כדי "לחזק את צה"ל כדי שישמור על השלום". השלום הוא זה?

²² יש לשוב ולהדגיש כי פיתוח טילים בליסטיים ונשק גרעיני – דוגמת עירק ואירן (ואולי גם מצרים ולוב) אינו מיועד בעיקרו למלחמת ערב בישראל, אלא להשגת שליטה על הנפט של הים התיכון.

²³ Yoash Tsiddon-Chatto, At What Price the Golan Heights?, 1997.

הגולן לא ידע ירייה מאז 1974, בתום מלחמת יום הכיפורים (ולא ידע ירי בין 1967 ל-1974).

5.5 בגולן אין אוכלוסייה ערבית, אלא יהודים ודרוזים בלבד.

5.6 שלא כגרמניה, שאיבדה שיעור ניכר משטחה בתום מלחמת העולם השנייה (פרוסיה המזרחית, שלזיה ועוד) ושלא כיפן, מחיר המלחמות שסוריה גרמה והפסידה במשך יותר משני עשורי שנים, הגולן, הוא רק 0.5 אחוזים משטחה. לסוריה, הגולן הוא ספיח, מקפצה להתקפה, לישראל הוא חומת מגן.

5.7 הגולן סופח פורמלית למדינת ישראל, שלא כיו"ש. סביר שקריעת שטח ריבוני ישראלי במסגרת "הסכם שלום" תביא בעקבותיה דרישה ערבית לדון מחדש בגבולות האו"ם לפי החלטה 181, כלומר גבולות החלוקה של 1947, כי הרי גם שאר השטחים, כגליל המערבי, נהריה, עכו, יפו, רמלה לוד, באר-שבע וירושלים נכבשו בקרב, כמו הגולן, וקשה לראות על מה מסתמכים חוגים ישראליים שונים, הטוענים שאין לישראל זכות לגיטימית להחזיק בגולן.

6. סיכום

6.1 העברת הגולן לסוריה עם חתימת הסכם שלום של "לא מלחמה" תפגע אנושות בישראל ובשלום שכרתה, בשל קריסת עמוד התווך של ההרתעה הישראלית, הגולן, פירושה, סיכון חיי היישוב היהודי והערבי בארץ ובארצות השכנות, כדי שאסד יכרות שלום דווקא עם ארה"ב.

במקום להיות מעצמה אזורית, שהינה כיום נכס אסטרטגי למערב מול גל האיסלם הפונדמנטליסטי, בעוד שרוסיה שואפת להחזיר לעצמה מעמד של מעצמת-על במזרח התיכון, כששבע רפובליקות איסלמיות שפרשו מברית-מגששות את דרכן בין מערב לאיסלם וכשתורכיה זקוקה לגיבוי, ישראל תהפוך לנטל ביטחוני וכלכלי. סביר להניח, כי היחס אליה יהיה בהתאם, כמאמר האמריקנים: אין מהמרים על סוס מת.

הסכם הדומה לטיוטה האמריקנית בשפרדסטאון יכול להתקיים רק אם אסד או יורשו יתנהגו כצפוי ע"י ארה"ב וישראל, צפי חסר כל אחיזה במציאות. למי אצה הדרך? הסחר-מכר (הבה נקרא לילד בשמו), שבו יימסר הגולן לסוריה ויבוצע טרנספר של יהודים תמורת נייר חתום בידי

הרודן, עסקה שתגובה ע"י ערבים שבגדו בערב מלחמת ששת הימים²⁴, יפתח, כדברי גור, את האגף המזרחי של ישראל לכל רוח, כולל ברית סורית-עירקית אפשרית (מי ימנע אותה?) לחיסול ישראל וירדן כאחת, עם סיכוי סביר להשתתפות מצרים, כאשר ההרתעה הישראלית לא תרתיע עוד.

בדברים ב"קול ישראל", ביום 3 ינואר 2000, אמר פרופ' איתמר רבינוביץ, שגריר ישראל בארה"ב לשעבר ואחד "הארכיטקטים של השלום", כי הקשיים בשפרדסטאון נובעים מן האסימטריה בין משלחת ישראל הדמוקרטית ומשלחת סוריה הממונה ע"י דיקטטור, שאינו מתכוון להיכנס לעניין אלא כאשר יושגו מראש תוצאות חיוביות, מבחינתו. רבינוביץ צדק, אלא שמסקנתו היתה, שישראל צריכה להיות נדיבה יותר. הדברים מעידים כי הפרופסור לא היה בכיתה כשסיפרו על צימברלין ועל הסכם מינכן.

6.2 גם ממשלות וגנרלים טועים. מקצועם של גנרלים הוא לנצח במלחמה, אם תפרוץ כזו. בענייני מדיניות, כמותם כאדם מן השורה. מכל הגנרלים שהצטרפו לפוליטיקה הישראלית, רק יצחק רבין הגיע אל ראש הפירמידה, וגם ממנו נדרשו עשרות שנים לשם כך. אחוד ברק עדיין חיב להוכיח עצמו.

6.3 גנרלים ופוליטיקאים יכולים לטעות, וכמותם אינטלקטואלים. בענייני חיים ומוות, באזור סוער וטוטליטרי במזרח התיכון, צריך תמיד להעמיד את הגרוע ביותר בבסיס החישוב.

רבים כיום הליברלים, המוסרנים, האמנים, שוחרי השלום, "הירוקים" (והצהובים), בארץ ובעולם כולו, הנותנים יד אמיצה להגנה על רודנים ערביים כדי להגן עליהם מפני ישראל הדמוקרטית "הרעה", הכובשת, התוקפנית, הדורשת עמדות הגנה כדי שלא תיאלץ לשרוד ע"י התקפה ומלחמות נוספות, שפירושן הרג בעמי ערב ובישראל.

פופוליסטית, וקלה להפנמה, מדיניות "שלום עכשיו" נוחה ויפה, כדעות ז'אן ז'אק רוסו לעומת הובס. יש לקוות, כי עם ישראל וקונגרס ארה"ב יחזירו את השכל הישר למדיניות, כי בעניינים של חיים ומוות כביטחון ישראל, אם קיימת אפשרות שסיכוי לתוצאה גרועה משיצוף, יש לקחת את התוצאה הרעה האפשרית כנתון בסיסי למשא ומתן עם רודנים.

אין שולי ביטחון ■

²⁴ ראה ספרו של מאיר עמית, "ראש בראש", הוצאת הדיארי 1999, עמ' 235.

נכון שעם מסירת רמת הגולן לסוריה, ומאגר ההר ביהודה ושומרון לאש"ף, תעמוד ישראל בפני בעיה חמורה בנושא המים. אולם הסוגיה ניתנת לפתרון. מזה שנים שאני עובד על הנושא: גרירת קרחונים מן הקוטב הצפוני. גרירתם בקיץ תצמצם אמנם את נפחם, אך הפסד זה יצא בשכר צינון תל-אביב רבתי שיחסוך בעלויות מיזוג אוויר. יש לפתור את סוגיית המעבר במצר גיברלטר...

פרופ' א.ש. (מטעמי זכויות יוצרים לא נזכיר את שמו המלא)

כמה סוגיות בנושא הטרור הבלתי-קונבנציונלי

עזרה זהר

מחייבים הערכה מחודשת של השאלה, האם נכונה ההערכה שזהו מטרד ולא סכנה קיומית.

הערבים סבורים שטרור מצליח. הם מבינים שטרור הוא אמצעי יעיל וזול להרוג ישראלים. אם נשווה את המחיר הכבד מנשוא בגוף וברכוש של מלחמת צבאות למחיר האפסי של טרור, המסקנה ברורה מאלוה. נתן לכך ביטוי נאוף חואתמה, שאחרי שלא הורשה להיכנס לישראל בסתיו 1999 בשל התבטאות בזכות הטרור, אמר: "את המלחמה צריך להמשיך באמצעים דיפלומטיים ובהתקוממות עממית", כלומר להפעיל לחץ על אמריקה ובינתיים להרוג יהודים.

בנאום שנשא ערפאת בשטוקהולם בשנת 1995, בפני פורום סגור של דיפלומטים ערביים, הוא פרש את תכניתו להשתלט על ארץ-ישראל. הוא תיאר את תורת השלבים הנודעת: תחילה הקמת מדינה פלשתינית ביש"ע באישורו של העולם ושל ישראל. לאחר מכן, הפעלת טרור שתביא לגירוש מיליון יהודים מישראל ולבסוף, שלבים נוספים של הגירה המונית פלשתינית לארץ-ישראל, וכן הלאה.

באחרונה, חלה החמרה בהיקפו של הטרור ונזקו. הוא אינו דומה כלל לטרור שהפעילו המהפכנים הסוציאליסטים ברוסיה הצארית, כאשר ירו באקדח על שר או ראש משטרה שווא¹.

אמצעי המלחמה המודרניים מאפשרים ריכוז כוח הרס רב בנפח קטן. התוצאה היא שחלה בשנים האחרונות ירידה במספר מעשי הטרור בעולם, אולם מספר הקורבנות גדל באופן משמעותי. לפי נתוני מחלקת המדינה של ארה"ב, היו בשנת 1998 273 התקפות של טרור בינלאומי, נמוך מכל השנים למן 1971. מספר ההרוגים (741) והפצועים (5,952) היה גדול מבעבר. דוגמה מאלפת היא הרס הבתים במוסקבה שבוצע בידי מחבלים איסלמים (ו. פוטיין, ראש ממשלת רוסיה, בניו-יורק טיימס, נדפס ב"הארץ" ביום 15.11.1999). הם הבריחו פצצות רבות-עצמה במזוודות וטמנו אותן בבתים. כך נהרגו יותר משלוש מאות בני אדם

לחמות התחוללו בין ישראל לקואליציה זו או אחרת של שכניה במזרח התיכון, ובכולן היתה ידה של ישראל על העליונה. לא כך הדבר במאבק נגד "התקוממות אזרחית", שאחד מאמצעיה העיקריים הוא הטרור. עובדה זו כשלעצמה מעוררת את השאלה אם עדיין תקפה ההשקפה הרואה בטרור מטרד, אמנם חמור, אך מטרד שאינו מהווה סכנה קיומית. אין לשכוח שהטרור קבע במידה רבה את נכונותה של ישראל לחתום על הסכם אוסלו. אפשר לומר שישראל היא המדינה הראשונה בעולם שנכנעה לטרור.

הטרור מלווה אותנו מתחילת ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל. אש"ף החל להפעיל טרור כאמצעי פוליטי בשנת 1964 ועם הזמן הוא הלך וגבר בעצמתו. תחילה הגיבה ישראל על הטרור במאבק ישיר בטרוריסטים, וכן הפעילה אמצעים של ענישה קיבוצית כולל עוצר, לפעמים ממושך, גירוש מן הארץ, הריסת בתים וכיוצא באלה. בהדרגה ויתרו על האמצעים האלה בלחץ גורמי חוץ, בראש ובראשונה של ארצות-הברית, אך גם ואולי בעיקר בשל לחץ של ישראלים שסברו כי אין להשתמש ב"ענישה קיבוצית", אלא יש לחפש את הטרוריסט עצמו ולהענישו. במילים אחרות, נעשה ניסיון לטפל במלחמה לא בהשבת מלחמה, כי אם באמצעים הנהוגים בדמוקרטיה כלפי פושעים בזמן שלום. כאשר אמרו הרמטכ"לים דן שומרון ואמנון ליפקיץ שחק שטרור ניתן לפתור רק באמצעים מדיניים, הם כנראה התכוונו לומר שבאמצעים שבהם נוקטת ישראל אין סיכוי לנצח את הטרור. אוזלת ידה של ישראל במאבקה נגד הטרור הגיע לידי כך, שכאשר התפוצצו אוטובוסים בעריה של ישראל, אחרי חתימתו של הסכם אוסלו, הנפגעים כונו "קורבנות השלום".

גורמים נוספים שינו את היקפו של הטרור ועצמתו והם

¹ פרופ' עזרה זהר הוא מבקר חריף של סדרי השלטון במקומותינו. את השקפותיו בדון פרסם בשני ספרים: "סדום או חלם" וכן "כצנת המשטרה". ע"ז הוא חבר מועצת מערכת **נתיב** ומשתתף קבוע בכתיבה.

² Laqueur W. The new face of Terrorism, the Washington Quarterly, Autumn 1988.

ובהלה פרצה ברחבי רוסיה. זהו אמצעי בעל דיוק רב יותר ובעל כוח הרס גדול יותר מטיל מונחה הנורה ממרחק רב, והוא זוכה בדרך כלל לתגובה בינלאומית קטנה מירי טילים.

וישנה אף התפתחות חמורה יותר: טרור בלתי קונבנציונלי. הנושא זכה לתשומת לב רבה בעשור האחרון, עם הימצאותם של חיידקים מסוכנים מסוגים שונים וחומרים כימיים קטלניים בידי ארצות רדיקליות. יש חשש רציני, אם כי לא ודאות, שחומרים אלה יגיעו לידיהם של טרוריסטים.² יש המכנים אותם "פצצת האטום של האיש העני". סבורים שהתקפה מסוג זה יכולה להתרחש בכל עת, משום שהשתית קיימת. אם תהיה התקפה כזו, האמריקנים יאשימו את מנהיגיהם ברשלנות, שכן לא טיפלו בנושא ביתר דחיפות. הם דורשים שארצות הברית תפעיל מרכז משולב של אנשי מודיעין אזוריים וצבאיים, שירכו את המידע מכל הגופים וסוכנויות המודיעין האמריקניים ושיכינו אמצעי הגנה.³

הנוק הצפוי הוא בל יסוּר. ההערכה היא, כי חומר שניתן להעברה במוזודה בינונית עשוי לגרום למותם של עשרות אלפי אנשים (אריה סתיו, נתיב, חוברת 5, 1992). אין טעם לציין באיזו קלות ניתן להבריה מוזודה למדינה כלשהי, לרבות ישראל. נשיא ארצות הברית, ביל קלינטון, אמר שהוא רואה בטרור בלתי קונבנציונלי את הסכנה החמורה ביותר האורבת לארצות הברית בשני העשורים הבאים.⁴

אין מנוס מן המסקנה שהטרור הוא סכנה גדולה ביותר, ובתוקף זה סכנה קיומית למדינת ישראל. אפילו יצחק רבין, שזולזל תמיד בהשפעת הטרור על ישראל, אמר בשנת 1995, ש"הטרור האיסלמי הוא בעל משמעות אסטרטגית".⁵ בהמשך מפורטים אמצעים הכרחיים אחדים, אם כי אולי לא מספיקים, למאבק נגד הטרור בצורתו החדשה.

אבנים וגניבת מכונות

מדינת ישראל, למודת ניסיון מר, החליטה למנוע תגובה של יחידים. איננו רוצים להפוך לקוסובו שנייה. איננו רוצים שכתגובה על מעשי חבלה וטרור יחליטו כמה בחורים למלכד ולפוצץ מכונות ביישוב ערבי. זו החלטה נבונה. האחריות על הגנת אזרחיה היא על המדינה, והיא חייבת לנקוט בכל האמצעים הדרושים כדי להבטיחם.

בעניין זה התקבלה שורה של חוקים והוראות, אולם נראה שחוקים אלה הריקו לכת בהגבלותיהם. יידוי אבנים גורם לפציעות, איבוד שליטה על ההגה ולפעמים גם למוות. הן לחיילים והן לאזרחים אסור להגיב, אלא אם כן הם נמצאים בסכנת מוות. והתוצאה? מי רוצה לעמוד למשפט ולנסות להוכיח שאכן פעל בשעה שחיייו היו בסכנה? ואם השופט יראה זאת באור שונה? התוצאה היא בריחה, כאותו חייל שהותקף בצומת י"ש ליד רמאללה, או קצינים המשאירים את הגיפ בשטח ובורחים, והמכונות מועלית באש. הן בעיני היהודים, ויותר בעיני הערבים, מתקבלת תמונה שהישראל, היהודי, הוא הקורבן המיועד, שאסור לו להתגונן. מותר למנוע בו בלא עונש, כשם שמותר לגנוב 40 אלף מכונות בשנה ומותר לגנוב מהשדות ומהמשקים של

חקלאים ככל שעולה על הדעת – איש אינו רודף אחרי הגנב, ואין מעניש.

מה בין עניין זה לבין טרור, קונבנציונלי או אחר? מי שיידה אבן במכונית וגרם נזק ללא תגובה, עשוי להתפתות להניח מטען או מוקש. הסלחות כלפי מידי אבנים וגנבי מכונות היא פגם מוסרי כבד, המעודד ערבים לנקוט בטרור, החל מהתפרצות לתחנות משטרה או עמדות של צה"ל בניסיון להרוג שוטר או חייל, ועד למעשי טרור חמורים וקטלניים ביותר. מופתים ומטיפים איסלמיים טוענים באוזני צאן מרעיתם כי מותר להרוג יהודים, כיוון שהם בני מוות. התנהגות היהודים מאשרת, לכאורה, את הנחתם.

הגדרה וחוק

בשנים האחרונות החלו ארגוני טרור, במיוחד הארגונים הפועלים במזרח התיכון, לפעול נגד אויביהם, לא רק בארץ מגוריהם, אלא גם נגד מטרות בארצות אחרות. יש לציין את הפעולות נגד שגרירויות, מרכזים חברתיים, מטוסים וכיוצא באלה. הממד הבינלאומי אפשר שיתוף פעולה בין ארגוני טרור שונים, ובמקרים רבים להכין את הבסיס למעשי הטרור, כולל אמצעים כספיים, רכישת אמל"ח, בריחה וכו'. בנוחיות יחסית. מרבית הארצות שאינן בעצמן מטרות לטרור, כגון רבות מארצות אירופה, סירבו למעשה להילחם בטרוריסטים⁶ והעדיפו לשלם להם דמי חסות. אם נאסר חבר ארגון טרור על החזקת נשק בלתי חוקי או פשע דומה, הסתפקו פעמים רבות במעצר האנשים ובשחרורם כעבור זמן קצר, כדי למנוע מעשי תגמול. בדרך זו נהפך הטרור הבינלאומי גם לאמצעי להשגת כספים.

בשנים האחרונות מדברים בארצות שונות על החמרת החקיקה נגד טרור (הארץ 19.11.1999). ממשל ארצות הברית מדבר על הצורך לחוקק אמנה או חוק בינלאומי שיוציא את הטרור אל מחוץ לחוק, ויחייב שיתוף פעולה בין כל ארצות העולם להדברתו. במסגרת זו יחויבו להסגיר את האשמים לארצות שבהן הם מבוקשים על ביצוע פעולות טרור, להעמידם לדין ולפסוק עונשי מינימום, לשתף פעולה בתחום המודיעין וכיוצא באלה. קיימת היום אמנה בינלאומית או הסכמה לגבי העמדתם לדין של פושעי מלחמה. כך מוגדרים אנשים שתוך כדי מלחמה רגילה מבצעים פשעים נגד אוכלוסייה אזרחית. הכוונה היא להכין אמנה בינלאומית דומה נגד מבצעי פעולות טרור ולהחתיים עליה ארצות רבות.

אמנה מחייבת הגדרה ברורה של טרור. כאן מתעורר קושי בסיסי. הקושי טמון בעובדה שמי שנחשב בעיני אנשים מסוימים לטרוריסט, נחשב ללוחם חופש או לוחם גרילה אצל אחרים. הסנטור גיקסון אמר על כך:

לוחמי חירות או מהפכנים אינם מפוצצים אוטובוסים המסיעים אנשים שאינם לוחמים. טרוריסטים רצחניים מפוצצים. לוחמי חירות אינם יוצאים לקחת בשבי ילדי בית ספר ולטבוח אותם. טרוריסטים רצחניים עושים זאת.

² World Tribune, 1.11.99.

³ Catastrophic Terrorism, Foreign Affairs, Nov/Dec 1998.

⁴ Broad, J. Miller & W.J. 11.1.1999, New-York Times.

⁵ ידיעות אחרונות, 30.1.95, מצוטט מספרו של אפרים ענבר "ידבין", עמ' 142, מהדורה אנג' לית.

⁶ יצחק רבין, במחנה, 18 באפריל 1986 עמ' 11-10.

"תתנו – תקבלו" פיצוץ מטען הצינורות בנתניה, בנובמבר 1999, לא היה אלא אזהרה לברק שאין די בוויטוריו.⁷

אחרי שהציננים פוצצו מבנים שקרסו במוסקבה ובעיר אחרת, סירבה רוסיה לקבל את טענת האנונימיות והטילה את האחריות על הציננים ואף נקטה בפעולות עונשין כבדות. כך עשתה ישראל פעמים רבות לפני מלחמת ששת הימים ואחריה. יש "להרים את המסך" ולהסיר את המסכה מעל פני הטרוריסטים ולהענישם כגמולם. כיום, בשעה שקיימת הרשות הפלסטינית ויש לה משטרה וצבא ומנגנוני מודיעין וכו', אין קושי לומר לערפאת שנראה בו ובשלטונו את האחראים לכל טרור שיתבצע אצלנו, אף אם יטען, כפי שטען בעבר, שהאנשים באו מחו"ל (שקר!), וגם אם יאמר שאירנים עשו זאת או שהמבצעים הם ערבים ישראלים. זו תמימות להניח שערפאת יעשה בשבילנו את העבודה "בלי בג"צ ובלי בצלם". הוא אינו חייב לעשות את המוטל עליו. עם זאת, הוא חייב להיות אחראי לכך ששום גוף פלשטיני או מי שקשור עמו לא יבצע טרור בארצנו, ולשאת בתוצאות אם לא יעמוד במשימה.

ענישה קיבוצית

ל עוד הטרור הוא ברמה נמוכה ונחשב ל"מטרד" בלבד ואם כי קשה להבין כיצד יכולה ממשלה להתייחס להרג אזרחי, אפילו הקורבנות מעטים, כמטרד, אפשר לטפל בו באמצעים המקובלים. אולם, כאשר הוא הופך לאמצעי מלחמה של ממש, גורם לקורבנות רבים ולנזק חומרי ומורלי – הגישה חייבת להשתנות. הטרור הוא מלחמה לכל דבר, "ענישה קיבוצית", כלומר מוגע לא רק בצבא, אלא באוכלוסייה, כולל תינוקות, נשים, הרוגים, ישישים ואחרים. מכאן, שמדינה המותקפת בידי טרוריסטים יש לה זכות מוסרית לפגוע בארצות שמהן יצאו הטרוריסטים. ראוי לציין, כי ארצות-הברית השיבה בתקיפות מן האוויר על מעשי טרור נגדה בסודן ובאפגניסטן. בפעולות אלה נהרגו ונפצעו אזרחים רבים. ראוייה לתשומת לב העובדה שארצות-הברית אף חשבה שתכנית חבלה שלא יצאה אל הפועל היא עילה מספקת לתגובה. הכוונה לתכנית המודיעין העירקי לפגוע בנשיא ג'ורג' בוש בעת ביקורו בכווית. האמריקנים ירו בתגובה 20 טילי שיוט על מרכז המודיעין בעירק! באמריקה לא קמה צעקה של אנשי "זכויות אדם", אף שהיה ויכוח על יעילות התגובה האמריקנית.

אצלנו ישנם מי שטוענים שהפעלת עונש קיבוצי אינו נאה למדינה דמוקרטית. הרי פעולת הטרור, כשלעצמה, היא בבחינת עונש קיבוצי המוטל על אוכלוסיית אזרחים. דוגמה קלסית לתגובה שפגעה ביעילות במדינה, שאפשרה פעולות תקיפה על ישראל משטחה, היא הפצצת מפעלי חשמל, גשרים וכו' ליד ביירות ושיתוקם, בשלהי ימיה של ממשלת נתניהו, כתגובה על ירי קטיושות על יישובים ישראלים בידי החיזבאללה. צעדים מעין אלה, מלווים בהסברה המתאימה, ישכנעו רבים בעולם שגם מדינות קטנות אינן צריכות ואינן יכולות לעבור לסדר היום על פעולות טרור.

לפי הגדרתו של בנימין נתניהו, "טרור הוא התקפה מכוונת ושיטתית על אזרחים כדי להטיל מורא לשם מטרות מדיניות". במאמר העוסק בהרחבה בשאלה של הגדרת הטרור, כתב בועז גנור: "טרור הוא סוג של מאבק אלים אשר במסגרתו נעשה שימוש מכוון או איום להשתמש באלימות כלפי אזרחים, לשם השגת מטרות פוליטיות".⁸

אמנה בינלאומית עדיין אינה קיימת, אף שהיא עולה על הפרק בכל פעם שמתבצע מעשה טרור המגיע לכותרות העיתונות הבינלאומית. ייתכן שבתוך שנים אחדות יצליחו להגדיר טרור בהגדרה מוסכמת ולגבש אמנה כזו, אולם אם לשפוט על-פי העבר קשה להניח שתהיה לאמנה זו השפעה משמעותית על צמצום הטרור בעולם.

הטלת האחריות

הכוונה להסתרת האחראים. מיותר להציג דוגמאות שממשלה כלשהי פועלת נגד אויב באמצעות ארגוני טרור, שהיא אינה קשורה בהם לכאורה, ואינה חייבת לשאת בתוצאות מעשיהם. מיום הקמתה ניצבה ישראל מול לוחמה מסוג זה, ומוכרות דוגמאות ממדינות אחרות. באשר לנו, די אם נציין את הפדאיון שפעלו בדרום הארץ בתחילת שנות החמישים. הפעיל אותם הצבא המצרי, שהכחיש כל קשר עמם והציגם כתושבי רצועת עזה. גם היום מציק לנו גוף כזה: החיזבאללה. בין שארגון זה מקבל חלק מנשקו מאירן, ברור שהוא שלוחה של המודיעין הסורי ופועל על-פי הנחיותיו. סוריה אינה נדרשת לקבל על עצמה את האחריות למעשיו, וישראל, ועמה העולם כולו, מעמידים פנים שמדובר בגוף עצמאי, בלתי תלוי.

דומה המצב לגבי הטרור המתבצע מיהודה, שומרון ועזה. פעמים רבות בעבר בוצעו מעשי טרור של אש"ף בשם ארגון לא מזוהה, שהיה מסווה. חטיפת המטוסים ושרפתם במפראק שבירדן בשנת 1970 נעשה בידי "ספטמבר השחור" ולא אש"ף, שלא היה לו עניין להיחשף במקרה זה. הניסיון מאז חתימת הסכם אוסלו מלמד, שאין טרור ממקור פלשטיני ללא אישורו של ערפאת. נכון שיש חילוקי דעת בין ארגונו (הפת"ח) לבין גופים אחרים באש"ף, ובוודאי שבינו לבין החמאס – ואף על-פי-כן הוכח שביכולתו של ערפאת לתזמן מעשי טרור או להפסיקם. בין שמדובר בפיגועים המוניים ובין שמדובר בפעולות "ספונטניות", כגון דקירות סכין או ירי של בודדים, ידו של ערפאת היתה על השלטון. רחוק הדוברים הרשמיים שלנו, ויותר מהם התקשורת, עוסקים בספקולציות על זהותו של המבצע, אם זה הפת"ח, או החמאס או חוליה עצמאית לכאורה, באישור הזרוע המדינית או בלעדיו וכו'. בדרך זו מצליח ערפאת לקיים אתנו שיחות כאדם מהוגן בראש "הרשות", ובשעה שזה נראה לו, הוא מתיר פעולת טרור. לשיא חוצפתו הגיע ערפאת כאשר טען שהפיגוע בנתניה הוא כנראה מעשה של "המאפיה הישראלית". בזה הכריז למעשה כי ימשיך בפעולות טרור בכל עת שזה ייראה לו, עם שהוא מכחיש כל מעורבות. ברור כיום כי פיצוץ האוטובוסים בתקופת ממשלתו של שמעון פרס היו בהנחה שהחשש מהמשכס ידרבן את ראש הממשלה לווייתורים גדולים יותר. במרבית תקופת נתניהו היה שקט, כי היה חשש ממה שנתניהו כינה

⁷ נתיב, חוברת 2, 1999, עמ' 29-20.

⁸ הארץ, 9.11.1999.

אמצעים מתוחכמים שבעזרתם יוכל לנהל לבדו את המלחמה נגד החיזבאללה.

אמצעים אלה ודומיהם יכולים לשמש במידה רבה גם למלחמה בטרור. הכוונה, בין השאר, לאמצעים לגילוי חומרי נפץ וחומרים מסוימים, כגון רדיואקטיביים, וכן אנשים שהיו במגע עם חומרים כאלה, זיהוי אנשים בעלי תעודות מזויפות עלידי קול, טביעת אצבעות, הרשתית, או מבנה הפנים, מלכוד חומר נפץ, פיצוץ מזוודות חומר נפץ וחומרים אחרים מרחוק ודומיהם. פיתוחים כאלה הם צו השעה. אין יסוד להניח שפיתוחם וייצורם מסובך או קשה יותר מפיתוח טילים להשמדת טק"ק הנורה מרחוק, ואולי להיפך.⁹

במה שנוגע לאמצעי הגנה, למקרה שתבוצע התקפת טרור בלתי קונבנציונלי, יש להכין כבר כעת אמצעי הגנה. זה כולל הכנת אנטיביוטיקה ואמצעי חיסון, בגדי מגן, הנחיות למגן דוד-אדם, בתי חולים ואחרים.

הגנה בפני טרור בלתי קונבנציונלי

ב חלקם, אלה האמצעים הטובים לסיכול טרור רגיל – מודיעין, אמצעי גילוי ואמצעים לפיצוץ מכלי גז רעיל או חיידיקים מחוץ לגבולותיה של ישראל, בטרם הוחדרו. לגבי גז מלחמה מסוגים שונים, קיים קושי בפיזורו ובהפצתו. במה שנוגע לניסיון להרעיל את מי השתייה, הרי ארצות שכל קיומם תלוי בנהרות הזורמים בהם, כגון הנילוס או הפרת והחידקל, ודאי לא יסתכנו בכך. חיידיקים, מן הסוגים הידועים כיום, עשויים להמיט אסון כבד אף על מפיצהם. גם בתחום זה יש לישראל יתרון, שכן יש לה שירותי רפואה ומניעה טובים יותר. יש יסוד להניח שיתרון זה, שהוא משמעותי מאוד, מרתיע במידה מסוימת.

כפי שהדברים נראים כיום, גורם המניעה המשמעותי והחשוב ביותר הוא ההרתעה. חייב להיות ברור לכל מדינה המעלה על דעתה לשמש בסיס לפעולות מעין אלה, שהיא מסכנת את עצם קיומה. הכל חייבים לדעת כי זה מה שיקרה, ושום הפצרות של אוהבי שלום באו"ם או בארצות הברית לא יוכלו למנוע זאת. חייב להיות ברור שבידי ישראל האמצעים לתגובה הולמת, ואם תותקף באמצעים בלתי קונבנציונליים היא לא תהסס להגיב ■

ישראל נמצאת בשורה הראשונה של מדינות שפיתחו אמצעים טכנולוגיים משוכללים למלחמה רבתי ביבשה, בים ובאוויר. המאבק נגד טרור ומלחמה זעירה (גרילה), לא נחשב במשך זמן רב לתחום המצריך אמצעים טכנולוגיים, ולכן לא זכה בהעדפה תקציבית. אף-על-פירכן, קיימים אמצעים שפותחו בארץ, כפי שניתן להסיק מרמזים בעיתונות או מפנייתם של רוסיה שישראל תמכור לה "אמצעים נגד טרור".⁹

חלק נכבד מתקציב הביטחון מופנה לחיל האוויר, בעיקר לרכישת מטוסים ארוכי-טווח שיוכלו להגיע למדינות מרוחקות, כגון עירק או אירן, ולהרתיען משימוש בטיילים בליסטיים. עניין זה נחשב בממשלה ובצבא לסכנה הקיומית העיקרית. אפשר להתווכח אם אירן מתכוונת לפגוע בישראל ולהשמידה. חרף הרטוריקה שלה, יש הסבורים שאם תעשה כן תחשוף את עצמה לסיכונים גדולים מדי.

אם נכונה המסקנה שהטרור הוא האמצעי הזול והיעיל ביותר לפגוע בקיומה של ישראל, סביר להניח שהערבים יסבו את המאמץ שלהם לתחום הטרור, ואולי גם טרור בלתי קונבנציונלי, שמטרתו תהיה לערער את עצם קיומה של ישראל. לאור מסקנה זו יש מקום לקצץ בתחומים אחרים של תקציב הביטחון, או להגדיל את התקציב, ולהשקיע סכומים ניכרים במחקר ובפיתוח של אמצעים נגד טרור. יהיה זה סביר לקצץ, למשל, ברכישת מטוסים לטווח ארוך או להגדיל את תקציב המודיעין ופיתוח אמל"ח למלחמה בטרור. ישראל הצליחה בתחומים רבים לפתח אמל"ח יעיל ביותר. אם נראה בזה צורך קיומי דחוף, אין ספק שנגיע להישגים נכבדים גם בתחום זה.

מודיעין אנושי ומכשורי חשוב במאבק בטרור יותר מבצורות מלחמה אחרות. למרות הקושי לחדור לארגונים הומוגניים של קנאים דתיים, זו במידה רבה שאלה של אמצעים וכסף. לדעת מבקר המדינה, קיים כיום פיגור טכנולוגי במודיעין הישראלי בתחומי מיחשוב, מאגרי מידע ואמצעי הייטק.¹⁰

באחרונה נמסר, כי פותחו אמצעים אלקטרוניים היכולים לסייע למארבים או אף להחליף חיילים במשימות אלו. תא"ל (מיל.) גורדון טוען כי לחיל האוויר

⁹ הארץ, 29.11.1999.

¹⁰ הארץ, 6.10.1999.

¹¹ הארץ, 6.10.1999.

"מחירה של טונה ט.נ.ט. הוא כ-28 אלף דולר, ואם תוטל על מרכז עירוני, הסיכוי הוא שתקטול 5 איש – ממוצע ההרוגים מהפצצה על לונדון בימי הבלץ, קרי: 5,600 דולר לנפש. 30 ק"ג של נבגי אנטרקס (גחלת) במחיר 3,000 דולר, אם יוחדרו לשטח מאוכלס, יגרמו למותם של 60 אלף בני אדם, 5 סנט לנפש. היחס 1:1220 הוא יתרונו הכלכלי באמל"ח להשמדה המונית".

מתוך: International Security, Toronto, 1992.

האנטי-מילניום: איסלומה של נצרת

רפי ישראלי

הרקע לאירועי נצרת

ביום 11 בדצמבר, 1999, ארבעה ימים לפני חגיגות חג המולד בנצרת, במקום בו החל סיפורם של הנצרות באתר שהוא עתה לרגלי בזיליקת הבשורה, פלשו רדיקלים מוסלמים לשטח הרחבה, גידרו אותו, הכריזו עליו כי הוא אדמת ואקף והקימו אוהל ענק מרופד שטיחים, כדי שיהיה בית תפילה זמני עד אשר יוקם במקום, על-פי דרישתם, מסגד שצריחו מגיע לשמים (בגובה 86 מ'). בשל קדושת חג הרמדאן שחל בימים ההם, וכדי שלא להפר את שמחת חג המולד בעימות אלים, ניסו השלטונות המקומיים והממלכתיים ליישר את ההדורים בדרכי שלום. בעשותם כך, שלא בטובתם, קידשו את העובדה המוגמרת בשטח והפכו מגרש ששייך למדינה, שלא היו עליו עוררין, לסלע מחלוקת, ובכך גם הפכו את עבירת הפלישה המקומית לפרשה בינלאומית רבת הסתעפויות.

בפרשת נצרת התפוצץ המתח הביך-עדתי הסמוי שעומת את הרוב האיסלמי בן 70% עם המיעוט הנוצרי בעיר בת 60 אלף תושבים. כל עוד חיו תושבי העיר תחת מטריית הלואמנית המאחדת של המפלגה הקומוניסטית על כל גלגוליה (מק"י, רק"ח, חד"ש), ששלטה בעיר עשרות בשנים, הונחה בצד היריבות הקהילתית והדתית. כל עוד הנהיגו חברי המפלגה הנוצריים הוותיקים, כתופיק טובי ואמיל חביבי, את המחנה, שפר חלקם של המיעוטים הנוצרים. אך עם ירידת הקומוניזם ועלייתם של כוחות חדשים, לאומיים ואיסלמיסטיים, גבר הפילוג בעיר, ובמגזר הערבי בכלל, עד

כדי יריבות מפלגת על בסיס עדתי, פוליטי ואף דתי. התפתחויות אלו, שהיו נחלתם של כל ערביי ישראל, התעצמו בנצרת, העיר הראשית שלהם בישראל ומרכזן של כמעט כל הקבוצות הפוליטיות.

עלייתה של התנועה האיסלמית בארץ, למן הבחירות המקומיות של 1989, מצאה את ביטוייה גם בנצרת. העיר שקנתה את עולמה בזכות המוניטין שיצאו לה כערש הנצרות וכעיר נוצרית, שהיא אכסניה לכמה מאתרי הנצרות הקדושים ביותר בארץ הקודש, הפכה לעיר איסלמית, שכן הדמוגרפיה הכריעה את הכף. מכוחה של עובדה זו, מנוי וגמור היה עם המוסלמים לאסלם את נצרת גם במישור הסמלי והזהותי.

המהפך הדמוגרפי בנצרת החל לאחר קום המדינה עקב זרימתם של פליטים מוסלמים רבים מכפרי הגליל שחיפשו מחסה ומקלט מאימת המלחמה. מאז, בעוד הנוצרים הממוערבים והמשכילים יותר צמצמו את ילודתם, התרבו המוסלמים בקצב מהיר יותר עד שהפכו לרוב.

משעה שהמוסלמים היו בטוחים באיסלומה של העיר עד לנקודת אל-חזור, הם גם שאפו, כאמור, ליטול את השלטון מידי הקומוניסטים והמנהיגים הנוצריים המעטים שנותרו. בתחילת שנות ה-90 נהגה תכנית "נצרת 2000", שנועדה לפתח את העיר לקראת חגיגות המילניום, וזו איימה להפוך את העיר למרכז אירועים נוצרי בינלאומי עד כדי השכחת אופייה המוסלמי החדש שנרכש בעמל.

זהו הדבר שהרוב המוסלמי החליט למנוע ע"י שיבוש ההכנות לאירועים שתוכננו. שיטתם היתה פשוטה וישירה בתכלית: להשתלט על השטח המיועד למוקד האירועים, דהיינו רחבת הבזיליקה, ולתבוע הקמת מסגד באופן שיגמד את הפנינה הנוצרית המושכת מיליוני הצליינים, אם כי במחיר השבתת הכלכלה התיירותית בעיר. המחיר היה כדאי מבחינת המוסלמים.

רפי ישראלי הוא פרופסור ללימודי האיסלם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים. שימש חבר בוועדת החקירה שמונתה ע"י ממשלת ישראל באפריל, 1999, לחקור את שורשי המחלוקת בין הנוצרים למוסלמים בנצרת ולהמליץ על דרכים ליישובה. מאמר זה הוא מיצוי קצר לספר מקיף על הפרשה שיראה אור בעתיד.

ע ד אמצע שנות ה-70 היו השלטון המקומי והפוליטיקה הפנימית בידי מפלגות של בני המקום, שהיו בנות טיפוחה של מפא"י על גלגוליה השונים, והיו מיוסדות על קשרי משפחה ועל השפעתם של גבירים. סגנון שלטון זה היה נגוע בחוסר יעילות ובשחיתות. הוא לא הטיב להתמודד עם בעיותיה הדוחקות של העיר, שסבלה מעזובה ומפיגור. ב-1974 מינתה רה"מ גולדה מאיר ועדת חקירה שהמליצה לפזר את מועצת העירייה ולהקים במקומה ועדה קרואה.

בבחירות המקומיות של 1975, הראשונות בהן עמד לבחירה ישירה ראש העיר, זכה תופיק זיאד, מנהיג החזית הדמוקרטית (רק"ח-חד"ש), ל-70% מן הקולות, והוא הנהיג את העירייה במשך 20 שנה. לימים, הוא גם עמד בראש המפלגה הקומוניסטית, ובכך השלים את דחיקתם של ותיקה הנוצרים מן השורה הראשונה של ההנהגה. מזגו הסוער עד גסות, לאומניותו רוויית-הלחט, שכה היטיב להביעה בשירתו, וסגנון מנהיגותו הישיר והבוטה, קנו לו הרבה יריבים ושונאים, אך במגזר הערבי העלו אותו לדרגת פופולריות שמעטות כמותה בתולדותיו. היותו ראש העיר הקומוניסטי הראשון בישראל זקרה לא מעט גבות ועוררה לא מעט ספקות בחוגי השלטון בישראל, שראו ברק"ח-חד"ש אויב של ממש. ראש העירייה החדש לא זכה לשיתוף פעולה מצד משרד הפנים, שקיווה כנראה כי בידודו יביא לאובדנו.

שלטונו של זיאד, בתמיכת מועצת העירייה, חולל מהפכה של ממש בסדרי הממשל בעיר, והוא חזר ונבחר ברוב עצום בבחירות 1979. למועצת העיר מטעם החזית נבחר גם מהנדס צעיר, נמרץ ומוכשר, בן 27, ראמו גירייסי, שמונה לסגן ראש העירייה. לימים הפך גירייסי למנהל בפועל של העירייה בעוד אדונו טרוד בענייני המפלגה ובחברותו בכנסת. לאמיתו של דבר, זיאד הפך ל"ישר החוץ" של נצרת ועסק בחיזורים אחרי משרדי הממשלה, במו"מ עם שרים ומפלגות, לטובת עירו ואזרחי ישראל הערבים בכלל. בה בעת ידע כי בשמשו כדוברם הראשי של העיר ושל הערבים ודעתו נשמעת, סגנו הנאמן ורבי-היכולת אמון בבטחה על ענייניה היגעים של העירייה.

זיאד נבחר בשלישית ב-1983 ומפלגתו שמרה על רוב במועצת העיר (11 מתוך 17 המושבים). ערב הבחירות ההן פרסם עיתון מפלגתו את שירו רבי-העצמה ורבי-התעוזה ששיבח והילל את "הצליחה הגדולה" של צבא מצרים במלחמת יום הכיפורים¹, מעשה לאומני ללא תקדים שקנה לו את הכרת תודתם של מצביעיו. הצלחתו המסחררת של זיאד בפוליטיקה הפנימית בנצרת ופופולריותו הגואה הביאו בעקבותיהן גם הישגים מפליגים לקומוניסטים במישור הארצי. בבחירות הכלליות של 1984 הצביעו יותר ממחצית המצביעים הערביים בישראל עבור חד"ש, וגם ועד ראשי המועצות הערביות החדש אימץ בפועל את מצעו הלאומני של זיאד².

זיאד היה גם הכוח המניע מאחורי "מחנות הקיץ" שהפכו למכשיר גיוס של הנוער למפלגתו. המחנה התשיעי, למשל, נערך באוגוסט, 1984, בנצרת ובכפרים הסמוכים, טמרה וראמה. בנצרת לבדה עמלו כ-2,500 מתנדבים, חלקם מן הגדה והרצועה וחלקם אף ממדינות אחרות, כל החודש

בעבודות אחזקה, כגון סלילת דרכים, תיקון גדרות, שיפוץ בתי-ספר, מסגדים ובתי-קברות, וחסכו לעירייה כסף רב מתקציבה הדל. קבלנים מקומיים והעירייה תרמו את החומרים, את כלי העבודה ואת העובדים המיומנים, ואילו המתנדבים סיפקו את כוח העבודה המסיבי. בערבים שמעו המתנדבים הרצאות שהדגישו את חשיבותה של התודעה והעבודה ההתנדבותית הבאה לחזק את ערביי ישראל ואת הקשר בינם לבין אחיהם הפלשתינים. הכיסוי התקשורתי שניתן לעבודות הגביר את חד המפעל, וזיאד שינן חזר ושנן את הטענה, כי חרף המצוקה והאפליה הפלשתינים, אזרחי ישראל, יכולים להתבשם בכוחה הארגוני של חד"ש ובעזו רוחה.

קריסתה של בריה"מ ומשבר המפרץ זרעו מבוכה במחנה הקומוניסטי. לנצרת היה קשה להסתגל למצב החדש. נוכח פלישתה של עירק לכווית ועמדותיו הפרו-עירקיות של ערפאת, זיאד הודיע כי כיבושה של מדינה ערבית ע"י מדינה אחת ראוי לו שידחק לשוליים לעומת הסכנה החמורה יותר שבשיבת האיפריאליזם האמריקני למזרח התיכון³. לפיכך, למרות התמוטטות התמיכה בקומוניזם בקרב ההמונים, זיאד נותר על כנו כמוקד מרכזי בפוליטיקה הערבית בישראל, כפי שהעידה בחירתו מחדש לעירייה ולכנסת, עד מותו בתאונת דרכים ב-1994.

כאשר נקטל זיאד בשיא כוחו, סגנו הצעיר וחברו למפלגה, ראמו גירייסי הנוצרי, נבחר למחליפו. עד מהרה התברר, כי חרף כישורנותו הניהוליים המפליגים לא היתה לו הסמכות הכריזמטית ואף לא ההשתייכות הדתית-עדתית של קודמו כדי לעשותו מקובל ועמיד בפני כוחות האיסלם היסודני (הפונדמנטליסטי) שעלו בעיר. זיאד היה מוסלמי, וחרף "כפירתו" הקומוניסטית איש לא היה מסוגל לקרוא עליו תיגר. עתה, משמת, חשו האיסלמיסטים כי הגיעה שעתם לגבש סביבם את הציבור המוסלמי בעיר לטובת רשימותיהם היסודניות במועצת העיר, ואף לסלק משלטונם את הקומוניסטים השנואים, ובעיקר את ראשם הנוצרי החדש.

כבר בבחירות 1989 הובהר לציבור בישראל כי התנועה האיסלמית בארץ הפכה מארגון צדקה לקבוצה פוליטית המבקשת לכבוש את השלטון כדי להוציא לפועל את מצעה האיסלמי היסודני⁴. חמישה ראשי מועצות איסלמיסטים נבחרו בשנה החיא, לרבות ראיד צלאח לראשות עיריית אום אל-פאחם, העיר המוסלמית הגדולה בארץ. 45 איסלמיסטים נבחרו למועצות מקומיות שונות במשולש, בנגב ובגליל, ובהן נצרת. הסיבות לעלייתה של התנועה האיסלמית נדונו במקום אחר⁵. די לקבוע כאן, כי התפתחות דרמטית זו בפוליטיקה הערבית בישראל טלטלה לא במעט את הציבור בכללותו ולא פסחה על נצרת. וכך, הגם שמועמד האיסלמיסטים לראשות העיר עומר שרארה הובס ע"י זיאד, הוא הצליח לראשונה לקבל את מרבית קולותיהם של הבוחרים בשכונות המוסלמיות בעיר. זיאד נבחר רק הודות לפופולריות האישית העצומה שלו, ובגלל שהנוצרים התגייסו כאיש אחד סביב לקומוניסטים מפחד עלייתם של המוסלמים היסודניים, פחד שהצדיק את עצמו ב-1998.

הבחירות הכלליות של 1992, בהן הצביעו לראשונה מרבית ערביי ישראל למפלגות הישראליות הכלליות ולאוו דווקא לרשימות הערביות, היו סימן מובהק נוסף

¹ אל-איתחאד, 14 באוקטובר 1983.

² אל-אנבא, 9 בפברואר 1984.

³ הארץ, 5 בספטמבר 1990.

⁴ לפריס, ראה את ספרו של המתבר 1993 Muslim Fundamentalism in Israel, Rael, Brssey's, London וגם את מאמרו ב"ד תיב", מנובמבר 1999, באותו עניין.

⁵ שם.

לחולשתם של הקומוניסטים ברחבי הארץ כולה. אולם מכיוון שהמפלגות האיסלמיסטיות לא השתתפו בבחירות באורח עצמאי, שמא יצטרכו נציגיהן, חלילה, להישבע אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, ומכיוון ששיעור ההצבעה הערבי ירד מ-73% ב-1988 ל-70%, היו שראו בכך סימן לבחירתם של האיסלמיסטים להישאר מחוץ למעגל הבחירות הכלליות, לעומת השתתפותם הערה בבחירות המקומיות שקדמו.⁶ לקראת הבחירות ההן שוב נבחר זיאד לעמוד בראש מפלגתו וברשימתה לכנסת, ורשימתו אף זכתה ליותר ממחצית קולות המצביעים בנצרת חרף הצטמקותה.⁷ תהליך זה ודומיו החלו להבשיל בבחירות המקומיות של 1993:

- להבדיל מן הבחירות הכלליות שנה קודם לכן, בהן השתתפו רק 70% מן הבוחרים הערבים, הרי 90% מהם נטלו חלק בבחירות המקומיות עתה, אות להכרתם כי ענייניהם החיוניים מוכרעים ביישוביהם יותר מאשר בבחירות הכלליות.
- על אף הפסדיה המופלגים, חד"ש המשיכה להנהיג את הפוליטיקה הערבית. בידיה נותרו 12 ראשויות מועצות לעומת 15 ב-1989. בנצרת, המפלגה שמרה על כוחה.
- גם התנועה האיסלמית שמרה על כוחה והמשיכה להחזיק בראשות 5 מועצות, ואף הגדילה במעט את מספר חברי המועצות המקומיות מבין אנשיה ל-50.

דחיקתם של הנוצרים לשולים

הנוצרים בישראל ובנצרת, שהיו מקימי המפלגה הקומוניסטית ומנהיגיה, לא יכלו שלא לראות את הכתובת על הקיר: מעמדם הפוליטי החל להתערער, ואילו עלייתו של האיסלם היסודי החל מציב בפניהם סכנות ממשיות. זה הביא לאובדן אמונם בעתידם כמיעוט בתוך המיעוט של ערביי ישראל, שהם היו מראשי דובריו. ואף כי הזרמים היותר מתונים של האיסלמיסטים ניסו לרכך את הרושם הקשה והמאיים של הפונדמנטליסטים מן הסוג הדוקטרינרי יותר, בהצהרות אחוה ושיתוף פעולה נגד אויביהם המשותפים, אין הנוצרים נחפזים לקבל את תורתם הפוליטית שהיתה מחזירה אותם למעמד של דימים, לו אומצה השריעה כתורת המדינה האיסלמית שאותה הם חולמים להקים.

ב-1992 יצא ביטאונה של התנועה האיסלמית בטרם התפצלה ב-1996,⁸ צוות אל-ח'ק ואל-חוריה, בהתקפה על עיתונאי נוצרי מכובד, עטאללה מנצור, על כתבותיו שיצאו חוצץ נגד התנהגותם המוסרית של כמה ממנהיגי התנועה האיסלמית. הוא הואשם בהפצת שקרים, בפגיעה באיסלם ובהעמדה בספק של כבודם ויושרם של מנהיגים איסלמיים. הוא גונה כזנען וכמחחרח מדון בקרב ערביי ישראל. העיתונאי תבע את משמיציו לדין בעוון הוצאת דיבה והנוצרים חשו כי מדינת ישראל, כמדינה מסודרת ודמוקרטית, חייבת למנוע בחקיקה השמצות נגד הנוצרים.⁹ הם לא ידעו או לא רצו לדעת כי האיסלמיסטים אמרו וכתבו דברי חרפות הרבה יותר קשים נגד היהודים באין מפריע, באין תגובה לא מן הממסד

הישראלי, ובוודאי לא מן הנוצרים שגם הם נפלו קורבן להסתה.¹⁰

התקפות וגיוויים נשמעים נגד הנוצרים גם במסגדים, בדרשות ובפרסומים של התנועה האיסלמית. ערב עיד אל-אדחה, בשנת 1996, הופץ באום אל-פאחם כרוז שהאשים את צעירי המקום בחיקוי התנהגותם הנלווה של "הכופרים היהודים והנוצרים". העלון הגיע גם לנצרת וחולל סערה בעיתונות המקומית, המנוהלת על ידי נוצרים, כאל-סינארה וכל אל-ערב.¹¹ תגובתם של הנוצרים היתה מדהימה. במקום לצאת להתקפת-נגד הם נהגו כדיימים לכל דבר, כלומר הביעו בכניעה את רחשי תודתם למכים בהם.¹² הם התנצלו בטענה שהם ערבים לא פחות טובים מן השאר, והצביעו על תרומתם לתרבות ולהיסטוריה הערבית, תגובה שגררה השתלחויות חדשות.

ביוני, 1996, הפיץ ערבי נוצרי, אזרח ישראל, שאלון בבתי-ספר שונים בנצרת, במסגרת עבודת מחקר שערך באחת האוניברסיטאות בדבר זהותם של הנוצרים בארץ. השאלון שהופץ גם בין תלמידי ביה"ס הבפטיסטי בנצרת, ואשר מולא קודם לכן ע"י תלמידי בתי-ספר אחרים בלא בעיות, גרם הפעם לפיצוץ שלא נחזה מראש, וגם קשה למצוא לו הצדקה. גם הפעם הגיבו הנוצרים כדיימים וטענו, כי כל פשעו של המתלמד הוא חקר האמת המדעית, אולם הם עצמם האשימו את בן עדתם בזריעת "רעל הגזענות והמחלוקת בין ערבים נוצרים ומוסלמים". ביה"ס גונה על שהתיר למלא את השאלונים בתחומם.¹³

עוד פרשה נענה למחלוקת על בעלות על אדמה בנצרת, שהיתה במונברמה מבוא לפיצוץ גדול יותר סביב לשיהאב א-דין ב 9-1997. בשנות כהונתו של זיאד כראש העיר נבנה מסגד ללא רשיון בשטחו של קבר הצדיק המקומי נבי סעין, שחלש על סיבותיו ממרומי הגבעות הסובבות את העיר, סמוך למנזר נוצרי. הבנייה הלא חוקית אושרה בדיעבד, כאשר פרנסי העיר נוכחו לדעת כי התערבותם עלולה להצית אש בקרב הרוב המוסלמי בעיר. התנועה המוסלמית בעיר הגישה לאחר מכן תביעה לבעלות על השטח הסמוך בן 213 הדונם, כאילו היה אדמת ואקף, בעוד שהעירייה עמדה על בעלותה על המגרש. פרשה זו הפכה לאבן מחלוקת בין המוסלמים והנוצרים בעיר, וביטאון האיסלמיסטים, צוות אל-ח'ק, הקדיש לכך כתבה שלמה.¹⁴ הנוצרים חששו כי התביעות המוסלמיות, שלוו בהשתלטות על אדמות ורכוש לא להם, אינן אלא חלק מתכנית מוסלמית להמשיך ולנשל את הנוצרים מעירם הנוצרית.¹⁵

הצלחתם של המוסלמים בביצוע תכניתם העידה על אוזלת ידם של הנוצרים ושל שלטונות ישראל לעמוד מול האתגר המוסלמי. הנוצרים, בשל הפחד שנפל עליהם מפני התגברות זעמו של הרוב המוסלמי, והשלטונות, בשל רפיסתם נוכח המוסלמים בישראל ובעולם.

פרשת שיהאב א-דין

בתחילת שנות ה-90, בימי כהונתו של זיאד, בן לאב מוסלמי ולאם נוצרייה, כלומר מוסלמי מלידה, עלה הרעיון כי בפרוס המאה והאלף צריך להגות ולבצע תכנית פיתוח רבת היקף כדי להציב את נצרת על מפת הצליחות העולמית. לא היה איש כזיאד שנראה ראוי

⁶ שרה אנסצקי-לור, "הבחירות לכנסת ה-13 בקרב ערביי ישראל" נבעד חביבה, 1992.

⁷ שם, הטבלה בע' 21.

⁸ ראה מאמרו של המחבר ב"נתיבי" מחודש טבמבר, 1999, על התנועה האיסלמית בישראל.

⁹ ראה את דפנה צמחוני "הנוצרים בישראל: בין דת לפוליטיקה", אלי רכס (עורך) **הערבים בפוליטיקה הישראלית: דילמות של זהות**, תל-אביב, 1998, עמ' 66-7.

¹⁰ ראה ד. ישראלי, 1993, ביוזוד עמ' 38-48.

¹¹ צמחוני, עמ' 67.

¹² על הסטטוס המשפטי, הכלכלי, הפוליטי והפסיכולוגי של הדיימים, ראה ספרה של בתיאור **הדיימים**, שיצא גם בתרגום עברי.

¹³ צמחוני, עמ' 68.

¹⁴ **צוות אל-ח'ק ואל-חוריה**, רח, 22 בנובמבר, 1996.

¹⁵ צמחוני, עמ' 68.

ומסוגל לקיים חלום זה. יתרה מזו, עם סגנו המחוץ לצדו, היה בכוחו לאחד את כל הכוחות באוכלוסייתה המעורבת של העיר, ובסיוע ממשלתי מסיבי היה לאל ידו להפוך את המאורע לנקודת זינוק בפיתוחה של העיר לרווחת כל תושביה. תכנית "נצרת 2000" השאפתנית נועדה לגרום למהפכה תיירותית וכלכלית בעיר, ובמרכזה ניצב פיתוח כיכר העיר לרגלי כנסיית הבשורה, כדי להקל על המרכז ההומה והחנק וכדי לאפשר לאלפי מבקרים גישה נוחה אל אתרה הדתי המרכזי.

עוד בשנת 1994 הציע ראשה של התנועה האיסלמית בעיר, המהנדס סלמאן אבו אחמד, שהיה גם ראש האופוזיציה במועצת העירייה, כי על הכיכר הריקה, שפונתה ממבנה בייס ישן שהיה רכוש המדינה, יוקם בניין חדש לעירייה. כיום קשה להעריך אם ההצעה, שנראתה תמימה, לא היתה אלא פרי חששם של המוסלמים מפני העתיד להתרחש בכיכר כאשר תכנית "נצרת 2000" תצא לדרך, וניסיון מצדם לסכל את התכנית. אם לשפוט לפי התפתחויות מאוחרות יותר, הרי שלאבו אחמד עצמו, משעה שהיה לו ב-1998 רוב במועצה, הרי כאשר הוצע כי יוקם בכיכר ג'ירלדים לכל ילדי העיר, והוא סרב¹⁶, לא היה מנוס מן המסקנה כי אלה אכן היו פני הדברים. מכל מקום, מועצת העיר דחתה את ההצעה בנימוק, כי הקמת בניין שירות הומה אדם במקום עמוס תחמיר עוד את המצב.

בנואר 1997 אימצה מועצת העירייה החלטה בנוכחות אבו אחמד, שלפיה תיבנה הכיכר הציבורית במקום עפ"י תכנית "נצרת 2000", אף כי חבר אחר שאל אם הכל בטוחים שאין הכיכר נכס של הוואקף ובקשתו נרשמה לבדיקה. דרכו של עולם היא, כי נכסי ואקף במקומות מיושבים זה מאות בשנים מסומנים וידועים לכל, הממונים עליהם פוקחים עין ומבטיחים כי איש לא ייגע בהם לרעה, בתי המשפט השרעיים מבטיחים כי ינהלו עפ"י החוק הדתי, והנהנים מהם עינם צופיה לכל ייהנו אחרים מפירותיהם. יש להניח, כי משעה שהאיסלמיסטים עמדו על אייכולתם לחסום את תכנית כיכר העיר, הם הפריחו בלון ניסוי לבדוק איך תטפל עיר בעלת רוב איסלמי בבעיה רגישה של ואקף. לאלה, העלאת הבעיה די היה בה להם לעורר ספק ולזרוע מחלוקת, שהיתה עתידה לנבוט בחודשים הבאים, ולהכות שורשים ולצמוח עד כדי מריבה רבתי מגובה במסמכים, בטיעונים סדורים ובהליכים משפטיים שיוכיחו כי, בניגוד לכל העדויות ורישומי הבעלות, זו אדמת ואקף.

בתחילת דצמבר, 1997, כאשר בינוי כיכר העיר החל צובר תנופה, צץ בקידמת הבמה אבו נואף, ראש ועדת הוואקף בנצרת, ולפי אות מן התומכים בו במועצת העיר ומחוצה לה העז ופתח בצעד הגורלי הראשון שעתיד היה לקלוע את העיר אל מערבולת ללא מוצא. ביום ו', 19 בדצמבר, הוא דרש לפגוש בדחיפות את ראש העירייה כדי להגיש לו את תכניתו הגרנדיוזית לבינוי המסגד על הרחבה. פרויקט בקנה מידה כזה מחייב חודשים רבים של תכנון, איסוף כספים, שירות, תיקונים של המומינים והצגתו השלמה בפני שלטונות התכנון והבנייה, וברור שהאיסלמיסטים רקחו את התבשיל זמן רב בטרם התגלע כמחלוקת. המסגד היה אמור להתהדר בצריח בגובה 86 מ', ובראשו מצפה עטור זכוכית, שממנו נשקף המראה היפה בעיר (זה היה התירוץ שהשמיע היוזמים). יתרה מזו, קומתו היתה צריכה

להתנשא על הבזיליקה הסמוכה כדי לגמד אותה, וכדי להראות ברבים מי אדוני העיר האמיתיים. נדהם אך מאופק ומחושב כדרכו, ראש העיר השיב כי יש להפקיד את התכנית בוועדה המחוזית לתכנון ובנייה שרק לה, עפ"י החוק, הזכות לאשר אותה.

לאבו נואף ולחבריו היה לוח זמנים שונה. להם אצה הדרך. הם הבינו היטב כי אם ייכנעו לסדר הציבורי המקובל, כיכר העיר תהפוך לעובדה מוגמרת, שנת אלפיים תבוא ותלך, ותכנית המסגד תישכח, בעוד שאופייה הנוצרי של העיר ייקבע לשנים רבות. על כן, ביום א', ב-21 בדצמבר, פשטו אבו נואף וקבוצה מתומכיו על הכיכר. הם הקימו בה אוהל ענקי, פרי תכנון מוקדם, ללא ספק, ריפדו אותו בשטיחים, והכריזו עליו כמקום תפילה זמני עד להקמתו של מסגד קבוע. כנראה שלא היה זה מקרה שהתכנית נמסרה ביום ו' והפלישה בוצעה ביום א'. העיקר הוא שהמסר האיסלמי נקלט: כיכר העיר הפכה ממוקד לחגיגות האלף לשטח מריבה. החגיגות הנוצריות המתוכננות שובשו כליל.

השלטונות היו איטיים בתגובתם ולא עשו מאומה, בתירוץ כי אין הם רוצים להשבית את שמחת חג המולד ואת קדושת הרמדאן. ככל שחלפו הימים חזקה אמונתם של הפולשים בצדקתם וגבר זרם התומכים בהם. מכיבוש לצורכי תפילה, האוהל נהפך לנשוא המאבק בין מוסלמים לנוצרים, סמל למרדנותם של פורקי עולו של החוק. מקץ שנה, כאשר האיסלמיסטים ניצחו בבחירות המקומיות של 1998, המעשה נראה להם כמצדיק בדיעבד את עיקשותם כמייצגי רצון ההמונים של עירם. ככל שגבר זרם המבקרים הונהגו במסגד הזמני ומסביב לו משמרות יום ולילה, מחשש למרעין בישין. בתוך כך גם גברו התביעות ואף נשמעה הטענה, כי המקום קדוש, בשל השתייכותו מקדמא דנא לוואקף של הקדוש שיהאב אדין שקבור בתחמו. הושמעו גם אזהרות כי דם יישפך, אם יעז מאן דהו לחשוב על פינוי בכוח. באין החלטות נחושות לפעולה מיידית התקדש הסטטוס-קוו וההכנות לחגיגות ה-2000 הלכו וגוועו.

שלטונות ישראל פנו לבית המשפט כדי לדרוש את הריסת המבנה הלא-חוקי ואת פינוי הפולשים מאדמת המדינה. אך הכל ידעו כי טחנות הצדק טוחנות לאט, ובינתיים חגגו הפולשים את ניצחונם, וחזקו בחומרי בנייה את צדי האוהל באין מכלים. המתפללים שיוו לרחבה ולאוהל התפילה אופי של קבע, והכל שכחו את ייעודה של הרחבה. כותרת חדשה הוענקה למחזה התעתועים: "סכסוך שיהאב אדין", וזאת כדי להקנות מעמד של שווים בין שווים לפולשים ולבעלי האדמה.

שיהאב אדין, בן-אחותו של צלאח אדין המהולל, שאמור לנוח על משכבו בכיפת הקבר הסמוכה, היה קבור לבטח באדמה, שלכל הדעות היתה ואקף מקדמת דנא, אך הוא לא זכה מעולם לתשומת לב מריכות ולהקרבה כה גדולות מידי מוסלמי המקום. עתה, משנתלקח הסכסוך על החלקה הסמוכה, והאיסלמיסטים הוזדרו לכרוך את החלקה האחרת עם נחלת הקבר המצומצמת, העלו מאוב את דמותו רבת-העצמה כדי לקרוא את המוסלמים למאבק על שתי החלקות כאחת.

הפרשה הפכה לספינת הדגל של האיסלמיסטים במערכת הבחירות המקומיות בשנת 1998. שישה פלגים של מפלגות

¹⁶ ההצעה הוגשה, כאמציני פישור, ע"י מחבר זה בשעת שירותו כחבר וע' דת החקירה הממשלתית שמונתה באפריל, 1999, לדון במשבר.

מוסלמיות התקבצו תחת דגלו של אבו אחמד והקימו סיעה בעלת תכלית כפולה: להשתלט על ראשות העירייה כדי לסלק את גיריסי שנוא נפשם, ולהסתער על מועצת העירייה כדי לממש את חלומם להקים מסגד. תוצאות ההתמודדות היו מעורבות: ראש העיר היוצא שמר על משרתו בעור שיניו, בעיקר בשל אלמוניותו וחוסר ניסיונו של יריבו האיסלמיסט, אך מועצת העירייה נפלה לידיהם של אבו אחמד ואנשיו, שזכו ב-11 מושבים מ-21. מתכונן זה של מועצה, שבה כוחו האקזוטיבי של ראש העירייה מנוטרל ע"י הרוב במועצה, גרם לשיתוק העירייה ולחוסר אפשרות של הקמתה של קואליציה עירונית בלא פתרונה של בעיית שיהאב אדין תחילה. בשל המשבר לא נבחרו סגנים לראש העירייה, לא אושרו תקציבים, לא מונו פקידים, והעיקר – "תכנית 2000" הלכה לעולמה. ממשלת ישראל ניסתה להפעיל את העירייה בדרכי תיווך, הבטחות, שכנועים ומתת, אך ללא הועיל. אראז מינה שר הפנים סוויסה, באפריל 1999, ועדת חקירה שתאתר את שורשי המחלוקת ותמליץ על הדרכים ליישובה, בין בדרך של פישור ובין בדרך של פיזור מועצת העיר ומציאת תחליף.

כאשר החלה הוועדה בעבודתה בביקור בשטח, ראיון עדים, איסוף מסמכים וקבלת חוות דעת של מומחים, היא נתקלה במכשול בלתי עביר, שכן ללא פתרון מחלוקת הרחבה לא היה סיכוי למוצא. העניינים הסתבכו והלכו כשהממשלה נפלה טרם זמנה, ונקבעו בחירות כלליות למאי 1999. גם מפלגות הממשלה היוצאת, בעיקר הליכוד ושי"ס, וגם מפלגות האופוזיציה, בעיקר מפלגת העבודה, שלחו את שליחיהם לשטח כדי לחזר אחרי הקול הערבי. אנשיהם אף ביקרו באוהל המריבה ובכך העניקו לגיטימציה לפולשים, והבטיחו להם הרים וגבעות כדי לגייס את תמיכת המוסלמים במועמדים המתמודדים. מחוזקים בעמדותיהם ושיכורים מתצלחותיהם, האיסלמיסטים דחו הצעות "פשרה" נדיבות, שהוצעו להם ע"י הממשלה היוצאת וע"י ועדת החקירה, בתחושת ביטחון כי ייצאו וכל תאוותם בידם אם ימתינו למהפך בחירות. אך ראש העירייה ומשרד התיירות, שהשקיעו עמל רב-שנים בתכנית "נצרת 2000", ראו בעיניים כלות איך חלומותיהם מתנפצים.

תוצאות הבחירות היו דרמטיות: לא זו בלבד שראש הממשלה היוצא ומפלגתו קיבלו מספר קולות זעיר בנצרת, דבר שלא הצדיק את המשאבים שהושקעו, אלא שיריבו קיבל את רוב הקולות, אם כי מפלגתו זכתה לתמיכה שולית ביותר בעיר. הסתבר, כי במערכת הבחירות נערך מו"מ בין מפלגת העבודה לבין הרשימה הערבית המאוחדת, שכללה את האיסלמיסטים המתונים שרצו לכנסת¹⁷. במו"מ, שפרטיו נודעו אך תוצאותיו נותרו חסויות, העלו האיסלמיסטים שורה של תביעות שלו נתקבלו היו מזעזעות את החברה הישראלית, ובהן דברים שקשורים בפרשת נצרת. במכתב משותף של ח"כ טאלב איסאנע ושל האיסלמיסט תופיק אל-חאטיב, אל המועמד אהוד ברק, מיום 12 באפריל 1999¹⁸, הם דרשו כי:

- תנוסח חוקה לישראל שבה יוכרו הערבים כמיעוט לאומי, ובכך היו הופכים את המדינה לדו-לאומית.
- חינוך הערבים בישראל ישקף את ערכיהם ומורשתם, והוא ינוהל בנפרד.

¹⁷ הפלג הקיצוני יותר, בראשות שיח' ראיד מן המשולש, המשיך לה' סתייג מהשתתפות אר' שיו בבחירות הארציות שפירושן הכרה מכללא בסמכותה של המדינה היהודית-ציונית.

¹⁸ המכתב המלא מובא אצל שדה אוזקי ואס' עד עינאם, במאמרם "ה' קיף, "ההצבעה הערבית בבחירות לכנסת ה-15", גבעתיבה, אוקטובר 1999, ע' 30-34.

¹⁹ ראה, למשל, הפתווה שיצאה מפי המומתי הג' דול של ירושלים, עכרמה צברי, ב-31 בדצמבר, 1997 ואחרת ע"י המופ' תי של ירדן, עבד אל-חאפז אל-חאואי, 5-בנואר, 1998. פתוות אלו, האמורות להכריע בדברים רציניים, מה עוד שהם נוגעים לשטח ריבוני של מדינת ישראל, היו טעונות בדיקת עדויות ומסמכים רבים. השבדה שהן יצאו ימים אחדים בלבד לאחר שהן תגלע הסיכסוך, מראה עד כמה היתה כל המר' שה מבויתת ומוכנה מר' אש.

²⁰ צוות אל-חק, 16 בינואר, 1998.

²¹ קול הקורא יצא בכרוז לחצות העיר ב-5 באבי' ריל, 1998, ומרסס למח' רת בכל עיתוני נצרת.

²² ראה מכתב של המחלקה לעדות דתיות במשרד החץ מ-14 באפריל, לוי' עי ראש הממשלה לנצי' יינו ערבים ובו מדיווחי שגרירויות ישראל בלור' דון ובזושניגטון על בר' טולי ביקורים בארץ של ראשי כנסיות, ועל קול קורא לראש הממשלה להתערב בנעשה. ראה גם מכתבו של היועץ לענייני ערבים לשרים קצב וסוויסה, ובו הוא מודיע על דאגות הור' תיקן בעניין זה.

• הערבים יהיו מיוצגים בכל דרגי הוועדות לתכנון ערים עפ"י מספרם היחסי באוכלוסייה. פרט למשטר המכסות ההרסני, פירוש הדבר היה כי בנצרת, למשל, הוועדה המקומית, שרובה מוסלמית, תכריע בבניית מסגדים בעיר.

• המוסלמים דרשו כי יכירו בהם כבעדה רשמית שמנהיגיה הדתיים (הקאדים) יוכלו לפעול עפ"י השקפת עולמם הדתית. פירוש הדבר כי בפרשת שיהאב אדין, למשל, זכותם של הקאדים (כפי שקרה בפועל) להכריז על האתר כנכס של הוואקף ולהפקיע אותו משיפוטם של בתי המשפט של המדינה (דבר שבתי המשפט בשיטה הקיימת מנעו).

• המוסלמים יהיו פטורים מן החוקים המתירים הריסתם של מבנים בלתי חוקיים. תנאי זה היה מפקיע מן הרשויות השיפוטיות את הסמכות לצוות על הריסת אוהל המסגד בנצרת, וכך היה המבנה ממשיך להתקיים על אף חוקי התכנון והבנייה.

קשה לדעת כיום מה הבטיחו נציגיו של ברק ואם הבטיחו, אולם אפשר להניח שאווירת ההבנה וההיענות בדיונים וההסכמה לבצע סעיפים בתכנית גררו הצבעה מסיבית של הערבים למען ברק, אם לשפוט עפ"י התוצאות. במקביל להבנות אלו ולהמשך עבודתה של ועדת החקירה, הקהילה הערבית התאמצה לפתור את הסכסוך בעצמה. מנהיגים מתוכה, ובראשם יו"ר ועד ראשי המועצות הערביות, הפעילו אנשי דת מן המעלה הראשונה, מקומיים ומן הארצות השכנות, שיוציאו פסקי הלכה התומכים בעמדת המוסלמים בארץ כי אדמת המריבה היא נכס של הוואקף, ואידך זיל גמור¹⁹. ביטאון האיסלמיסטים בארץ יצא גם הוא להגנה על התביעות המוסלמיות והטיח האשמות בנוצרים: "עיריית נצרת כעושה רק משום שתביעות המוסלמים נוגעות לחלק העדין והרגיש ביותר של תכנית 'נצרת 2000', כי בניית הכיכר במקום היתה חורצת סופית את זהותה [הנוצרית] של העיר נצרת"²⁰. אראז החלו לחצים מכל עבר, מן הנוצרים בארץ ובחו"ל, והובעה התנגדות עזה לבניית המסגד. הנוצרים בישראל מצאו את עצמם קרועים בין נאמנותם לבני עמם, שחייבה פתרון "בתוך המשפחה" מבלי להיוקק למוסדות המדינה, לבין פחדם מפני ריסוסם בידי הרוב המוסלמי בתוכו הם חיים. זה כשלעצמו מסביר את הצטרפותם של מנהיגים נוצריים בתחילה אל כלל מנהיגי העדה שהתכנסו בנצרת באפריל 1999, ויצאו בקול קורא לשני הצדדים להגיע לפתרון שיאפשר את הקמת המסגד²¹. כאשר הכל הבינו לאן פני הדברים, ובפרט נוכח המעורבות הגדולה של הכנסיות בחו"ל, התעוררו הנוצרים לצורך שלא להותיר את מגיניהם ומיטיביהם בחו"ל עומדים לבדם במערכה, כאילו הם מחויבים למאבק הזה אף יותר מנוצריי נצרת עצמם. משרדי הממשלה הוצפו בקריאות ובאיומים שלא להיכנע למוסלמים²². באורח די מפתיע, ח"כ עזמי בשארה, הלאומן הקיצוני הערבי, הממעט להפגין את זהותו הנוצרית, תמך בעמדת הנוצרים ונרשם מפיו:

אנו עומדים עתה בפני ניסיון מסוכן ומפוקפק להצמיח סמל [דת] חדש בניגוד גמור לעובדות ההיסטוריות. שהרי מקום שלא היתה לו כל חשיבות מיוחדת [לעבור

המוסלמים) הפך למוקד לסולידריות לשם הצמחתה של זהות קיבוצית [מוסלמית] חדשה שלא נודע כמותה בעבר. בנצרת, שם שררו תמיד יחסי אחווה בין כל העדות... כוונתו של פרויקט "נצרת 2000" היתה בפשטות להדגיש את האתרים התיירותיים בעיר, ומה לעשות שלא היו שם כל אתרים איסלמיים באותו מקום. כמו בבית לחם, שם כל האתרים הם נוצריים למרות הרוב המוסלמי בעיר [כך בנצרת כיום]... יוצא כאילו יצאה וקמה דרישה לבנות אתרים קדושים למוסלמים בנצרת [כדי להתחרות בנוצרים].²³

סוף דבר שאין לו סוף

ל אחר בחירות מאי, 1999, הגיע תורה של הממשלה החדשה לפרוע את חובה הרוב המוסלמי על הצבעתו המסיבית למען ראשה. מיד לאחר שכוננה הממשלה היא הקימה ועדת שרים לענייני ערבים, שתפקידה היה, בין השאר, לפתור את בעיית שיהאב א'דין. אולם במקום לפנות לבעיות היסוד שהיו מאפשרות הפעלתה של העירייה המשותקת זה שנה ומחצה, בחרה הממשלה להיענות לתביעות האיסלמיסטים להקים את המסגד באדמה לא להם, ביוזעם היטב כי בכך ייסתם הגולל על חגיגות המילניום במתכונתן המפוארת. החלטתם לא היתה חסרת תקדים.

עוד באפריל, 1999, מינתה הממשלה היוצאת, כאמור, ועדת חקירה. אך בטרם היה סיפק בידה של זו להיוועד ולהתחיל בעבודתה, החליטה הממשלה ב-18 באפריל להיענות חלקית לתביעת המוסלמים ולהתיר הקמת מסגד על חלק מחלקת המריבה בשטח של 504 מ"ר, מחציתה אדמת שיהאב א'דין והחנויות הסמוכות שאמנם היו אדמת ואקף, ומחציתה בחלקת כיכר העיר המשתרעת על 1,905 מ"ר. פעולה זו מראה בעליל כי החלטת הממשלה גובשה טרם הקמת הוועדה. ועדת השרים שהוקמה ב-11 באפריל, כוועדת החקירה עצמה, לא היתה אלא כסות לערוותה ולרצונה הנואש להבטיח את בחירתה מחדש. החלטת הממשלה אף לא הזכירה את הבזיליקה כסלע המחלוקת, אלא יצאה ידי חובה בנוסח מעורפל בדבר הצורך לבנות מסגד במקום "כדי להרגיע את הרוחות בנצרת".

אמנם, הממשלה החדשה ירשה מקודמתה את ההחלטה להתיר הקמת מסגד, אם כי בשטח מצומצם מזה שהיא עצמה התירה (700 מ"ר). הואיל והמוסלמים דחו את ההצעה, כנראה בציפייה שהמו"מ עם ברק ואנשיו יצמיח להם טובה גדולה יותר, תוקף ההצעה פג מאליו ולא חייב את הממשלה החדשה להידרש אליה לו בחרה ללכת בדרך אחרת. בינתיים סיימה גם ועדת החקירה את עבודתה ורוב חבריה המליצו להרחיב את ההצעה המקורית ל-700 מ"ר, דבר שהאיסלמיסטים קפצו עליו כעל שלל רב. הדינמיקה של עבודת הוועדה ויחסי חבריה עם הממשלה היוצאת והממשלה הנכנסת הם עניין מיוחד לענות בו. די לומר, כי משעה שהוועדה ראתה כי תביעות המוסלמים לוואקף מופרכות, הדעות נחלקו בין חבריה ביחס להמלצותיהם. שלושה מחבריה, שהתאמצו להגיע לפתרון מוסכם, דגלו בהצעה המצומצמת של הממשלה היוצאת. משלא נסתייעה, הם המשיכו במאמציהם ובסופו של דבר הגיעו ל-700 המ"ר

שהממשלה הנכנסת אימצה. החבר הרביעי בוועדה, שנמנע מהצעות הגישור למיניהן וחתר למיצוי ההליך המשפטי, בהכרה שכל "פשרה" שאינה מקובלת על הצדדים תלבה אש, לא הצטרף להמלצות חבריו. סוף דבר שנאלץ לחבר דו"ח מיעוט שהזהיר מפני מתן פרס לפולשים ומפני התגובות הנוצריות הצפויות אם הממשלה תיכנע. הממשלה הכריעה בדרך שהכריעה.

חלפו רק ימים מעטים מהחלטת הממשלה בספטמבר, 1999, ונתונים החלו להתעופף. ביום שבו הונחה אבן הפינה למסגד, בחודש נובמבר, לאחר שהאוהל פורק, סגרו כמעט כל הכנסיות בארץ את שעריהן והוותיקן האשים את ישראל בליבוי השנאה הבינ-עדתית בנצרת. הנוצרים בארץ חשו נבגדים ע"י החלטת הממשלה, בפרט לאחר שבתי המשפט הוציאו את פסק דינם, שבו דחו את טענותיהם של האיסלמיסטים בדבר זכותם על השטח.²⁴ וכך, לאחר שהממשלות השונות עשו ויתורים מרחיקי לכת לפולשים לשטח המריבה, הנוצרים מצאו את עצמם מפסידים וכעוסים על המדינה. הממשלה הפכה למטרה לבוזם וללעגם של האיסלמיסטים, שהשיגו את כל מבוקשם בכחש. הממשלה אף נחבלה קשות בדברי כיבושין של בית המשפט על שלא המתינה לסוף ההליך המשפטי בטרם תכריע בפרשה.²⁵ ולבסוף, הממשלה ניצבת בפני עיר משותקת וסכסוך לא פתור.

אפשר לומר שאנשים רבים בעלי כוונות טובות ניסו לסייע בפתרון הסבך. חלקם היו נאיביים ששעו למניפולציות של הניצים, חלקם באו לדוג במים עכורים כדי לקדם את ענייניהם או את ענייני שולחיהם. בסופו של דבר, הסכסוך שהחל עם הפלישה לשטח ב-1997 לא נפתר, ואפילו הסתבך. הבחירות המקומיות של 1998, והארציות של 1999, לא הקלו על הסבך. אפילו הפתרון ע"י היענות חלקית לדרישות המוסלמים, ואח"כ החלטות בתי המשפט שתמכו בתביעות הנוצרים, לא זו בלבד שלא הביאו לפתרון, אלא אף העמיקו את הקרע והבליטו את הניגודים המובנים בין סמכות בתי המשפט לבין כוחה של הרשות המבצעת להחליט עפ"י שיקולים פוליטיים.

לדידם של הנוצרים, לאחר שישראל החזירה את בית לחם לפלשתינים, והם ראו בעיניים כלות איך זו מתאסלמת והולכת, ונוכח הסדר הקבע המסתמן, העלול לחולל דבר דומה במקומותיהם הקדושים בירושלים, הם צופים בחרדה בתהליך איסלומן של שלוש עריהם הקדושות בארץ הקודש. בנצרת יוקם מקום קדוש איסלמי, שיאפיל ויגמד את כבודה האבוד של כנסיית הבשורה. הערבים בישראל למדו מפרשת נצרת כי בהתמדה ובעיקשות הם יכולים להשיג את מבוקשם. הם הפנימו את שיטותיהם של החרדים בישראל, ואין זה מקרה כי רוב הדרישות שהגישו לברק טרם בחירתו לוו בהערה "כמו ליהודים החרדים". בעייתם היחידה היא פלגנותם. במקום אחדות מטרתם של אנשי ש"ס, הערבים מפולגים כפי שלא היו מעולם: איסלמיסטים וקומוניסטים, מוסלמים ונוצרים, חילונים מודרניים ומסורתיים, לאומנים ערביים וישראלים שהשלימו עם מצבם, רודפי בצע וקריירה אישית, כנגד הנלחמים בהם ומנסים לגמדם במצב זה, רישומם בפוליטיקה הישראלית קטן בהרבה מזה של החרדים, ועל כן בעיותיהם, לרבות אלו של נצרת, אינן קרובות לבוא על פתרון ■

²³ אל צינארה, 16 בפברואר, 1998.

²⁴ ראה החלטת בית המשפט המחוזי בנצרת מיום 3 באוקטובר, 1999.

²⁵ ראה החלטת בית המשפט המחוזי בטבריה מ-25 באוקטובר, 1999.

מען לא ידוע

קרסמן טיילור

הקדמה

הסיפור "מען לא ידוע" מאת קרסמן טיילור פורסם בגיליון ספטמבר-אוקטובר 1938 של כתב-העת **סטורי** וחולל מיד סנסציה. הסיפור כתוב כסדרה של חילופי מכתבים בין אמריקני המתגורר בסן-פרנסיסקו לבין שותפו בעבר לעסקים שחזר לגרמניה, והוא הקדים לחשוף את ארס הנאציזם.

עורכו של **סטורי** ומייסדו, ויט בארנט, כתב, כי בתוך עשרה ימים מפרסום הגיליון אזלה המהדורה, וקוראים נלהבים שכפלו את הסיפור כדי לשולחו לחבריהם. ולטר וינציל תיאר את "מען לא ידוע" כ"יצירה הטובה ביותר החודש, דבר-מה שאל לכם להחמיץ", וכתב-העת **רידרס דיג'סט** הדפיס תקציר למען קוראיו ביותר משלושה מיליון עותקים. מפיקי סרטים טלפנו. הוכנו תרגומים לשפות זרות.

ב-1939 הוציא המו"ל **סיימון אנד שוסטר** לאור את "מען לא ידוע" כספר שנמכר בכ-50 אלף עותקים – כמות עצומה בימים ההם. מאמר במוסף הספרים של הניו יורק טיימס קבע: "סיפור מודרני זה הוא השלמות עצמה. זהו כתב האישום המרשים ביותר נגד הנאציזם שראה אור עד כה בצורת סיפור."

כל תשומת הלב הוסבה לסופרת לא ידועה – קרסמן טיילור, שעבדה כפרסומאית בין השנים 1926 ו-1928. בשנים הבאות הקדישה המחברת את עתותיה לגידול שלושת ילדיה הקטנים יחד עם בעלה אליוט טיילור. הסופרת אמרה כי הסיפור "מען לא ידוע" מקורו בחיים עצמם, והוא מבוסס על מכתבים אמיתיים אחדים. משדנה בהם עם בעלה, הסיפור התגבש בצורתו המוגמרת.

בגיליון קיץ 1992 של **סטורי** נדפס הסיפור בשנית. חשיבותו החברתית שוב נתחדדה בשנית. למראה שנאת הזרים המתחדשת בעולם. הניאור-נאציזם בגרמניה המאוחדת, תחייתה של האנטישמיות במזרח אירופה והפופולריות של גזענים לבנים בארצות-הברית נשמעים כהדי עבר מקפיאים.

גם הפעם עורר הסיפור עניין רב. המכתבים העידו על כך,

שדור נוסף של קוראים התרגשו מעצמתו, ואחדים מקוראי הסיפור ב-1938 הריעו לפרסומו החוזר.

המסר החשוב והעל-זמני של "מען לא ידוע" פונה אל מצפוננו. הוא קנה לעצמו מקום של קבע על מדפי הספרים בארצנו.

לואיז רוזנטל
סטורי

מען לא ידוע

גלריות שולצה-אייזנשטיין
סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצבורג
מינכן, גרמניה
מרטין היקר:

חזרת לגרמניה! כמה אני מקנא בך! אף כי לא ראיתיך למן ימי בית-הספר, קסמה של שדרת **אונטר דן לינדן** עדיין מכשף אותי – רוחב החירות האינטלקטואלית, הוויכוחים, המוזיקה, הרעות השובבה. הרוח היונקרית הנושנה, היהירות הפרוסית והצבאיות חלפועברו להך. ואתה חוזר אל גרמניה דמוקרטית, מדינה בעלת תרבות שורשית, ולראשיתה של חירות פוליטית נאה. אלה יהיו חיים טובים. כתובתך החדשה מרשימה, ואני שמח שההפלגה היתה כה נעימה לאלוה ולצאצאיו הצעירים. באשר לי, אינני כה מאושר. הבקרים בימי ראשון פוקדים עתה רווק בודד חסר תכלית. מעוני בימי ראשון הועתק אל מעבר לים רחב-הידיים. הבית הגדול הישן על ההר – קבלת הפנים שאמרה כי אין היום שלם עד שנתראה בשנית! ואלוה העליזה והיקרה שלנו, הקרבה ובאה במאור פנים ולופתת את ידי וקוראת: "מקס, מקס!", ומחישת את

אתמול הגיע מכתב משיב נפש מגריול. היא כותבת כי עוד מעט קט תיתן לי הזדמנות להיות גא באחותי הקטנה. היא קיבלה את התפקיד הראשי במחזה חדש בווינה והביקורות מצוינות – שנותיה המיאושות בלהקות הקטנות מתחילות לתת את פריין. ילדה מסכנה, לא היה לה קל, אם כי מעודה לא התלוננה. נפשה זכה, ואף יופייה, ואני מקווה שגם כישרונה. היא שאלה על אודותיך, מרטיין, ברוב ידידות. לא נותר בה קורטוב של מרירות, שכן רגש זה חולף עד מהרה אצל אדם צעיר שכמותה. שנים מעטות בלבד, ואחר כך נותר רק זכרו של הכאב, וכמובן שאף לא אחד מכם היה אשם. עניינים אלה דומים לסופות פתאום, רגע אחד אתה שטוף מים ומוכה רוחות, ואתה כה חסר אוניס בפני הסער. אולם לאחר מכן השמש זורחת, ואף כי העניין לא נשתכח כליל מלב שניכם, לבסוף נותרת עדנה בלבד, ואין צער. לא היית רוצה שהדברים יתגלגלו באופן אחר, ואף לא אני. לא כתבתי לגריול שאתם באירופה, אולם אפשר שאכתוב אם הדבר יפה בעיניך. אין היא נוהגת להתיידד בנקל, אך אני יודע שתשמח לחוש שידידים אחדים מתגוררים בקרבתה.

ארבע עשרה שנה חלפו למן המלחמה! האם הבחנת בתאריך! איזו דרך ארוכה עברנו, כבני אדם, מן המרורים ההם! הרשה נא לי, מרטיין יקירי, לחבק אותך בנפשי, ומסור את איחולי הלבביים לאלוה ולערים, האמן לי.

שלך בנאמנות תמיד,

מקס

פעמיים פנימה כדי לפתוח את השנפס החביב עלי. וגם הנערים הנחמדים, ובמיוחד היינריך הנאה שלכם; הוא יהיה גבר בטרם אניח עליו את עיני בשנית.

וארוחת-ערב – כלום אני יכול לקוות עוד שאוכל כפי שאכלתי בימים אלה אני הולך אל בית-אוכל ומעל לצלי הבקר הערירי שלי מרחפים חזיונות של קותל חיור אפוי מהביל ברוטב בורגונדי, ושל מאפה אפרוחים, אהה! אפרוחים ואספרגוס! לא, לעולם לא אחזור ואסתגל לתפריטי האמריקני. והייתו, שהוגנבו בוהירות כה רבה לחוף מספינות גרמניות, והנדרים שנדרנו כאשר כוסותינו בעבעו בפעם הרביעית, והחמישית, והשישית.

בוודאי שצדקתם בנסיעתכם, מעודכם לא נהייתם לאמריקנים חרף הצלחתכם כאן, ועתה, כאשר העסק כה מבוסס, עליכם להחזיר את בניכם הגרמניים והנמרצים למולדת כדי שיתחנכו בה. אלוה ערגה אל בני משפחתה שנים ארוכות, וגם הם ישמחו בה. האמן הצעיר והאביון נהפך עתה לפטרון המשפחה, וגם דבר זה יזכה אתכם בניצחון חרישי קטן.

העסק ממשיך לשגשג. גברת לויין רכשה את הפיקסו הקטן במחיר שנקבנו, שבו אני מתברך, ובידי גם הצעצוע של גברת פלשמן עם המדונה המבחיילה הקטנה. איש אינו טורח לגלות לה כי כל פריט מפריטיה הוא מאיכות ירודה, שכן כולם ירודים. מכל מקום, אני חסר את המיומנות הרהוטה שלך במכירה לגבירות היהודיות הזקנות. אני מסוגל לשכנע אותן כי ההשקעה מצוינת, אך רק לך הגישה הרוחנית המעודנת ליצירת אמנות, הפורקת אותן מנשקן. יתרה מזו, הן כנראה אינן נותנות אמון מלא ביהודי אחר.

טירת רנצבורג מינכן, גרמניה

מר מקס אייזנשטיין
גלריות שולצה-אייזנשטיין
סך-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מקס, רעי היקר:

ההמחאה והחשבונות הגיעו חיש מהר, ועליהם תודותי. אין צורך שתשלח לי דיווחים עסקיים כה מפורטים. אתה יודע שאני תמים דעים עם שיטותיך, וכאן במינכן אני בהול בפעילויות חדשות. כוננו את משק ביתנו, אך איזו מהומה! הבית, כפי שאתה יודע, היה בראש מעייני זה מכבר, והישגתי אותו כמציאה מדהימה. שלושים חדרים וגן שמשטרע על עשרה אקרים, לא היית מאמין. אינך מסוגל לשער עד מה ענייה כעת ארץ ענומה זו שלי. מגורי המשרתים, האורות ובנייני החוץ מרווחים ביותר, ושער בנפשך, אנחנו מעסיקים כעת עשרה משרתים במחירם של שניים בביתנו בסך-פרנסיסקו.

השטחים וחפצי האמנות ששיגרנו באונייה הם חיזיון מרהיב, וכמותם רהיטים שהצלחתי לרכוש, ועל אלה אנחנו נעצים על הכל, וכמעט שעלי לומר, מעוררי קנאה. ארבע מערכות חרסינה משובחות ביותר שרכשתי וכלי בדולח רבים, וכן מערכת כלי כסף, ממלאים את לבו של אלוה שמחה.

ובאשר לאלוה – איזו בדיחה! כפי שאני מיטיב לדעת, גם אתה תצחק. קניתי לה מיטה ענקית. ממדים כאלה לא נראו מעולם, כפולים מממדיה של מיטה זוגית, ולמיטת אפיריון זו מוטות מגולפים. את המצעים הייתי אנוס להזמין במיוחד, שכן אין מצעים מן המוכן במידות אלה. והמצעים מפשטן, הפשתן המעולה ביותר. אלוה צוחקת וצוחקת, וסבתה, הזקנה ניצבת, נדה בראשה ורוטנת: "לא, מרטין, לא ולא. מכיוון שזהו מעשה ידיך יהיה עליך להשגיח, שאם לא כן היא תתרחב עד לממדי המיטה".

"כן", אומרת אלוה, "עוד חמישה בנים ואני אתאים לה בשופי ובנועם". והיא אכן תתאים, מקס.

לבנים יש שלושה סוסי פוני (קרל הקטן וולפנג עדיין אינם גדולים דיים לרכוב) ומורה פרטי. הגרמנית שבפיהם גרועה מאוד, כלולה מדי באנגלית.

לבני משפחתה של אלוה החיים אינם כה קלים כעת. האחים עובדים במקצועותיהם, ואף כי כבודם גדול, הם אנוסים לדור תחת קורת גג אחת. למשפחה אנחנו נדמים למיליונרים אמריקניים, ואף כי אנחנו רחוקים מלהיות כאלה, הכנסתנו האמריקנית מציבה אותנו בין העשירים כאן. המאכלים הטובים יקרים ושורר אישקט פוליטי רב אפילו כעת, תחת נשיאותו של הינדבורג, ליברל הגון הזוכה להערצתי הרבה.

זה כבר מפצירים בי מכרים ישנים שאקדיש את עצמי לעניינים מנהליים בעיר. אני שוקל זאת. ייתכן שיהיה בכך יתרון מקומי לנו, אם אתמנה למשרה רשמית.

ובאשר לך, מקס הטוב, הותרנו אותך בדד, אך אל לך ליהפך לשונאם של הבריות. השג לעצמך מיד אשת חיק שמנמה ונחמדה, והיא תעסיק את עצמה בכל הדרוש לך

ותפטם אותך עד מצב רוח טוב. זו עצתי, והיא טובה, אם כי אני מחייך בכותבי זאת.

אתה כותב על אודות גריזל. ובכן, היא זוכה להצלחה, אשת חמודות זו! אני שמח בשמחתך, אם כי אני דואב על היותה אנוסה להיאבק על דרכה, נערה בודדה זו. היא נועדה, כפי שיכול לראות כל גבר, למותרות, למסירות, ולחיים היפים והמקסימים שבהם הנוחיות מטפחת את החושים. נפש נדיבה ואמיצה מקננת בעיניה הכחות, אולם יש בהן גם דבר-מה נחוש כברזל ואף נועז עד מאוד. היא אישה שאינה עושה ואינה מעניקה דבר בקלות דעת. אבוי, מקס היקר, כהרגלי, אני משלה את עצמי. אף כי שמרת על שתיקה במשך פרשת האהבים הסוערת שלנו, אתה יודע שהחלטה לא היתה קלה בשבילי. מעודך לא הוכחת אותי, ידידך, על פני, בשעה שהאחות הקטנה סבלה, ותמיד הרגשתי שגם אתה ידעת שאני סובל קשות. מה יכולתי לעשות? היתה אלוה והיו שלושת בני הקטנים. החלטה אחרת לא היתה בגדר האפשר. אולם שמורה בלבי פינה חמה לגריזל, וזו תשרוד אף לאחר שתיקח לעצמה גבר צעיר בהרבה כבעל או כמאהב. הפצע הישן החלים אך הגלד מציק לעתים, ידידי.

אני מבקש שתמסור לה את כתובתנו. אנחנו מתגוררים כה סמוך לווינה, והיא יכולה להרגיש שיש לה בית בקרבת מקום. אלוה אינה יודעת על הרגש הישן שהגינו זה לזה, ואתה יודע באיזה חוס תקדם את פני אחותך, כפי שתקדם את פניך. כן, ספר לה שאנחנו כאן והפצר בה ליצור אתנו קשר בקרוב. מסור לה את ברכותינו החמות להצלחתה הנאה.

אלוה מבקשת ממני לשגר לך את אהבתה, וגם היינריך אומר "שלומות" לדוד מקס. אין אנו שוכחים אותך, מקסל.

ברכותי הלבביות,
מרטין

גלריות שולצה-אייזנשטיין
סך-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצבורג
מינכן, גרמניה

מרטין יקירי:

שמחתי למסור לגריזל את כתובתכם. היא תקבל אותה בקרוב, אם עדיין לא קיבלה. איזו עליצות תשרור כאשר תראה את כולכם! אהיה עמכם ברוחי כאילו הצטרפתי בגופי.

אתה מספר על העוני אצלכם. המצב כאן היה רע החורף, אולם לא ידענו מחסור כמחסורכם בגרמניה.

למען האמת, אנו בני-מזל שיש לגלריה קהל כה נאמן. כמובן שלקוחותינו הפחיתו מרכישותיהם, אולם אף אם ירכשו מחצית מרכישותיהם בעבר מצבנו יהיה נוח. אמנם לא נוכל לחיות חיי פורנות, אך ניהנה מנוחיות. ציורי השמן ששלחת לי מצויינים, והמחירים מדהימים. אפטר מהם כמעט מיד ברווח אימתני. והמדונה המבחילה היתה ואיננה עוד! כן, לגברת פלשמן הזקנה. איך כלאתי את נשימתי

למראה הבחנתה בערך המדונה, מהסס לנקוב במחיר! היא חשדה בי שיש לי לקוח נוסף, ואני נקבתי במחיר נלוו. היא עטה עליו, מחייכת בערמומיות בכותבה את ההמחאה. עד מה התרונן בי לבי כאשר לקחה עמה את השיקוף, רק אתה מסוגל לדעת.

אוי לי, מרטי, שאני מתבייש בעצמי לפרקים בעטיה של ההתענגות על ניצחונות קטנים, חסרי משמעות אלה. אתה בגרמניה, בביתך הכפרי ובעושר המוצגים לראווה לעיני קרוביה של אלוה, ואני באמריקה, מתענג על הצלחתי לשכנע זקנה צפודה לרכוש שיקוף כזה. איזה פורקן נאה לשני גברים בני ארבעים! האם למען זה אנחנו מבילים את חיננו, זוממים מזימות בצע ואף מתנאים בהן ברבים! אני תמיד מלקה את עצמי, אולם ממשיך בכך כבעבר. לדאבון הלב, כולנו רתומים לאותן אבני ריחיים. אנחנו יהירים ולא הגונים משום שהכרח הוא לנצח אחרים, יהירים ולא הגונים כמונו. לולא מכרתי לגברת פלשמן את השיקוף שלנו, מאן דהו היה מוכר לה שיקוף גרוע יותר. עלינו להשלים עם כורח זה.

אולם, קיים מחוז אחר שבו אנחנו תמיד מסוגלים למצוא דבר אמת, האח המבוערת של חבר, שלידה אנחנו משילים את תעתועינו הקטנים ומוצאים חום והבנה, היכן שאנוכי. קטנונית היא בלתי אפשרית ויין וספרים ושיחה מעניקים משמעות שונה לקיום. שם בראנו משהו ששום סילוף אינו יכול לו. שם אנחנו בבית.

מיהו אדולף היטלר זה הנראה כעולה לגדולה בגרמניה? אינני אוהב את מה שאני קורא על אודותיו. חבק את כל הטף ואת אלוה השופעת שלנו.

ממני, בחיבת עד,
מקס

טירת רנצנבורג מינכן, גרמניה

מר מקס אייזנשטיין
גלריות שולצה-אייזנשטיין
סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מקס יקירי,

שמעת, כמובן, את החדשות מגרמניה, ובוודאי תרצה לדעת מהם פני הדברים מנקודת ראותנו, מבפנים. אומר לך, מקס, בטמנות, כי אני חושב שהיטלר טוב לגרמניה מבחינות רבות, אף כי אינני בטוח בכך. הוא כעת ראש הממשלה בפועל. אני מטיל ספק ביכולתו של הינדבורג לסלק אותו מעמדת כוח זו, שכן למען האמת, נכפה עליו למנותו לתפקיד. האיש דומה למכת חשמל, חזק כשם שרק נואם גדול וקטאי מסוגל להיות. אולם, אני שואל את עצמי, האם הוא שפוי לחלוטין? חומי-החולצות על פלוגותיהם הם מן האספסוף. הם בוזזים, ואף החלו בציד יהודים מרושע. ייתכן שאלו זוטות, שכבת החלאה הדקה הצפה כאשר תנועה גדולה גואה כיורה רותחת. שכן אני אומר לך, ידידי, הכל מתפרץ – מתפרץ. דופק החיים הואץ בלב כולם. אתה חש זאת ברחובות ובחניויות. מפחד הנפש הנישן הושלך כמעיל אין חפץ בו. הבריות לא עוד

מתעטפים בחרפה; הם שוב מקווים. אפשר שאף יימצא פתרון לעוני. משהו, אינני יודע מה, יקרה. קם מנהיג ואף-על-פירכן אני שואל את עצמי בזהירות, מנהיג לאן? מהפך במפח-נפש מוליך אותנו לעתים אל נתיבות הטירוף.

מטבע הדברים, אינני מביע ספקות בפומבי. אני בעל תפקיד רשמי ועובד במשטר החדש, ואני אכן מתלהב בקול רב. כל בעלי התפקידים הרשמיים, המוקירים את שלמות עורם, מזדרזים להצטרף למפלגה הנאציונל-סוציאליסטית. זהו שם מפלגתו של היטלר. אך אין זו רק החלטה שתועלתה בצדה; קיים דבר-מה נעלה יותר, הרגשה שאנחנו בגרמניה מצאנו את תוחלתנו והעתיד נוהר לקראתנו בנחשול מהמם. גם עלינו לזוז. עלינו לנוע עם הגל. אפילו כעת נעשות עוולות. פלוגות הסער חוגגות את רגע ניצחונן, וראשים שותתי דם ולבבות דואבים מעידים על כך. אך אלו דברים חולפים; אם המטרה ראויה, הם חולפים ונשכחים. ההיסטוריה כותבת על לוח חלק חדש.

כל שאני שואל את עצמי כעת, ואני יכול לומר לך את מה שאינני יכול לומר כאן לאיש: האם התכלית ראויה? האם אנחנו פועלים למען מטרה טובה יותר? אתה היודע, מקס, כי ראיתי את בני גזעי אלה מאז שובי, ונוכחתי לדעת אלו ייסורים חוו, מה גדול היה מחסורם בלחם, עד מה הידלדל גופם וכחש ועד מה מותה התקווה. מדמנת הייאוש נשאה אותם, וזו הגיעה עד סנטרס. אוראז, ממש בטרם מותם, בא אדם וחילצם. עתה הם יודעים אך זאת, כי לא ימותו. הם בהיסטריה של ישועה, וכמעט שהם סוגדים לו. היה מושעם אשר היה, הם היו סוגדים לו באותו האופן. ייתן אלוהים שזהו מנהיג אמת, ולא מלאך שחור שהם נוהים אחריו. לך בלבד, מקס, אני אומר שאינני יודע. אינני יודע. אף-על-פירכן, אני מקווה.

עד כאן פוליטיקה. כאשר לנו, אנחנו מתענגים על ביתנו החדש ונהנים להכניס אורחים. הלילה נארח את ראש העירייה בארוחת-ערב שאליה ייסבו עשרים ושמונה. ייתכן שאנחנו חורגים מעט ממידותינו, אך זה ייסלח לנו. לאלוה גלימת קטיפה כחולה חדשה, והיא אחוזת אימה שהגלימה תהיה קטנה על גורתה; היא שוב הרה. זה האופן לשמור על שלוות נפשה של רעיה, מקס. הקפד לגרום לה להיות מטופלת בתינוקות והיא לא תמצא זמן לטרוניות.

היינריך שלנו זכה בניצחון חברתי. הוא רוכב על הפוני שלו ומצליח להיות מושלך מן הסוס, ומי אם לא הברון פון פריישה מקים אותו מעפר. הם משוחחים ארוכות על אמריקה, ויום אחד הברון קופץ לביקור ואנחנו שותים קפה בצוותא. היינריך יתארח אצלם בשבוע הבא לארוחת-צהריים. איזה ילד! מה חבל שהגרמנית שבפיו אינה טובה יותר, אך הוא מהנה את כולם.

והנה אנו עשויים, ידידי, ליטול חלק במאורעות גדולים, ואולי רק למצות את אורח חיננו המשפחתי, אם כי לא ניטוש לעולם את הידידות שעליה אתה כותב באופן כה מרגש. לבנו יוצא אליך מעבר לאוקיינוס הרחב, וכאשר כוסיותינו מלאות אנחנו שותים לחיי "דוד מקס".

שלך ברחשי חיבה,

מרטי

גלריות שולצה-אייזנשטיין סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצבורג
מינכן, גרמניה

18 במאי, 1933

מרטין יקירי:

אני חש מצוקה למקרא הכתבות הזורמות אלינו מן המולדת. אין זה אלא טבעי שאני פונה אליך להבהיר דברים, שכן הסיפורים המגיעים אלינו מלאי סתירות. אני בטוח שהעניינים אינם יכולים להיות חמורים כפי שהם מצטיירים. פוגרום נורא, זוהי תמימות הדעים בעיתונות האמריקאית.

אני יודע שרוחב השקפותיך וטוב לבך לא יסבלו רשע כלשהו, ואני אף יודע כי ממך אשמע אמת. בנו של אהרון זילברמן חזר עתה זה מברלין, ואני שומע שניצל בעור שיניו. המחזות שראה במו עיניו, המלקות, אינוס בני-אדם לגמול שמן קיק, עד פקיעת מעיים ממיתה בגסיסה איטית, אינם סיפורים נחמדים. דברים אלה עשויים להיות אמת, או, כפי שאתה אומר, בועות הקצף האלימות הניתנות ממהפכה אנושית. אבוי, לנו היהודים אלה סיפורים עצובים ומוכרים החוזרים ונשנים זה מאות בשנים, וכמעט שלא ייאמן שקידוש-השם מימים עברו נסבל כיום בחברה מתורבתת. כתוב לי, ידידי ורעי, והנח את דעתי.

המחזה שבו משחקת גריזל יורד בסוף יוני לאחר הצלחה גדולה. היא כותבת שמציעים לה תפקיד אחר בווינה, ואף הוצע לה תפקיד חשוב מאוד במחזה שיועלה להצגה בברלין, בסתיו. היא מספרת בעיקר על תפקיד זה בברלין, אולם אני כתבתי לה להמתין עד שישכך פרץ הרגשות נגד היהודים. כמובן שכינתי הבמה שלה אינו יהודי (ואייזנשטיין הוא ממילא שם בלתי אפשרי לשחקנית), אך לא שמה יסגיר את מוצאה. תווי פניה, מחוותיה, הרגשות שבקולה הם שמכריזים על יהודיותה, ואין זה משנה מהו כינויה. אם יש ממש ברגשות האנטי-יהודיים, מוטב שלא תיכנס לפי שעה לגרמניה.

סלח נא לי, ידידי, על מכתב כה קצר ונבזך אך לא אשקוט עד שתרגיעני אתה, אני היודע, תכתוב במלוא ההגינות. אנא, כתוב לאלתר.

ברוב ידידות לך ולבני ביתך,
אני הנאמן לכם תמיד,

מקס

הבנק וחברת הסחר הגרמניים-העממיים מינכן, גרמניה

מר מקס אייזנשטיין

גלריות שולצה-אייזנשטיין

סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

9 ביולי, 1932

מקס היקר:

בוודאי תבחין שאני כותב על נייר המכתבים הרשמי של

הבנק שלי. דבר זה הכרחי מפני שיש לי משאלה ואני רוצה לעקוף את הצנזורה החדשה, הקפדנית ביותר. עלינו לחדול לפי שעה מלכתוב זה לזה. אין באפשרותי להמשיך ולהתכתב עם יהודי, אף אם לא הייתי נושא משרה רשמית. אם יתעורר צורך לכתוב לי, עליך לצרף את המכתב להמחאת הבנק, ואל תכתוב עוד לכתובתי הפרטית.

באשר לתקנות החמורות שבה מדאיגות אותך, אני עצמי לא חיבבתי אותן בתחילה, אולם נוכחתי לדעת כי יש בהן נחיצות מדאיבה. הגזע היהודי הוא נושא כאוב בכל אומה שמעניקה לו מחסה. מעודי לא שטאתי יהודי כפרט – אותך תמיד הוקרתי כחבר, אך אתה היודע שאני אומר בכנות גמורה שאהבתי אותך, לא בשל השתייכותך הגזעית אלא למרות זאת.

היהודי הוא השעיר לעזאזל של כולם. אין זה קורה בלא סיבה, ולא מדובר באמונת ההבל הקדומה על אודות "רוצחי ישו" ההופכת אותם לבלתי ראויים לאמון. אך צרת יהודים זו היא מקרה בלבד. קורה דבר-מה גדול יותר.

לו יכולתי להראות לך, לגרום לך לראות – את לידתה מחדש של גרמניה חדשה זו בימי מנהיגנו הדגול! לא לעד יוכל העולם לדוש אומה מפוארת כשלונו בעפר. בתבוסתנו כופנו את ראשינו ארבע-עשרה שנה. אכלנו מלחם המרורים של החרפה וגמענו מדייסתה הדלילה של האביונות. אך כעת אנחנו בני-חורין. אנחנו קמים ביד חזקה וזוקפים את ראשנו לפני האומות. אנחנו מטהרים את מחזור הדם שלנו מיסודותיו היותר נחותים. אנחנו מוסעים ברינה בדרך עמקינו, שרירינו החזקים מעקצצים בכמיהתם למשימה חדשה – ומפסגות ההרים מהדהדים קולותיהם של ווטאן ותור, האלים הקדומים, החסונים של הגזע הגרמני.

הו לא. אני משוכנע בכותבי זאת, שכן החזון החדש משלהב את להיטותי, כי אתה לא תבין עד מה כל זה חיוני לגרמניה. אתה תראה רק את צרת בני עמך. אתה לא תשכיל להבין כי המעטים חייבים לסבול כדי שמיליונים ייוושעו. אתה, בראש ובראשונה, יהודי, ותקונך על בני עמך. את זאת אני מבין. זהו האופי השמי. אתם מקוננים, אך אין בכם די אומץ להשיב מלחמה. זו הסיבה לפוגרומים.

לדאבוני, מקס, זה יכאיב לך, אני יודע, אך עליך לתפוש מהי האמת. ישנן תנועות שהן גדולות בהרבה מן האנשים שמחוללים אותן. באשר לי, אני חלק מן התנועה. היינריך קצין בחיל הנוער שבפיקודו של ברוך פון פריישה, שרום מעלתו מאיר כעת את ביתנו בווהרו, והוא בא לעתים קרובות לבקר את היינריך ואת אלוה, שאותה הוא מעריך מאוד. באשר לי, אני שקוע בעבודה עד למעלה מאוזני. אלוה איננה מרבה להעסיק את עצמה בפוליטיקה, אם כי היא מעריצה את מנהיגנו הדגול. היא מתעייפת על נקלה בחודש האחרון. יתכן שהתינוקות מגיעים בקצב מהיר מדי. יוטב לה כאשר התינוק ייוולד.

צר לי שעלינו לשים קץ להתכתבותנו באופן זה, מקס. ייתכן שנוכל ביום מן הימים להיפגש במישור של הבנה טובה יותר.

שלך כתמיד,

מרטין שולצה

גלריות שולצה-אייזנשטיין סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
(באדיבות ג'י. לדרר)
טירת רנצנבורג
מינכן, גרמניה

מרטין, ידידי משכבר הימים,

אני שולח לך מכתב זה בידיו של גימי לדרר, שייסע בקרוב לחופשה באירופה דרך מינכן. אין לי מנוח למן המכתב האחרון ששלחת לי. המכתב אינו דומה לך כלל עד כי אני מסוגל ליחס את תוכנו רק לפחדך מן הצנזורה. לא ייתכן שהאדם שאהבתי כאח, שלבו תמיד שפע אהדה וידידות, יהיה שותף, ולו פאסיבי, בטבח בני-אדם חפים מפשע. אני מאמין ומתפלל שאלה אכן פני הדברים, ואל נא תכתוב לי הסבר מפורט העלול לסכן אותך – כתוב בפשטות "הן". זה יבהיר לי כי אתה משחק תפקיד תועלתני, אולם לבך לא נהפך לאחר, וכי לא הושלתי בחושבי אותך תמיד לאדם בעל רוח נדיבה וחופשית, שלגבי דידו עוולה היא עוולה, ואין זה משנה בשם מי עוללו אותה. צנזורה זו, רדיפה זו של כל בעלי ההשקפות הליברליות, שריפת ספריות ושחיתותן של האוניברסיטאות היו מעוררת את התנגדותך, אף אם לא היו מניחים ולו אצבע אחת על בן גזעי בגרמניה. אתה ליברל, מרטין. תמיד נטית לראות למרחוק. אני יודע שלא ניתן לסחוף אותך בתנועה עממית שבה משופעת ברוע, ואין זה משנה מה עצמתה.

אני מסוגל להבין מדוע הגרמנים מריעים להיטלר. הם מגיבים על הרעות שעוללו להם מאז אסון המלחמה. אולם אתה, מרטין, היית מאז כמעט אמריקני. אני יודע כי לא חברי הוא שכתב לי, אני יודע כי יוכח שזהו אך קולן של הזהירות והתועלתיות.

אני מחכה בקוצר רוח למילה האחת שתסיר אבן כבדה מעל לבי. כתוב לאלתר את "הן" שלך.
אהבתי שלוחה לכולכם.
מקס

הבנק וחברת הסחר הגרמניים-העממיים מינכן, גרמניה

מר מקס אייזנשטיין
גלריות שולצה-אייזנשטיין
סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מקס היקר,

מכתבך בידיו המילה היא "לא". אתה רגשן. אינך יודע שבני-אדם אינם גזורים לפי מידותיך. אתה מדביק להם תוויות קטנות ונחמדיות, כגון "ליברל", ומצפה שהם יתנהגו לפי דפוס מסוים. אך אתה טועה. ובכן, אני ליברל אמריקני! לא! אני פטריט גרמני.

ליברל הוא אדם שאינו מאמין בעשייה כלשהי. הוא דורש נאה על זכויות אדם, אך הוא דרשן בלבד. הוא אוהב להקים רעש גדול על חופש הדיבור, אך מהו חופש דיבור

זה! בפשטות, הזדמנות לרבוץ על העכוזים ולומר כי כל מעלליהם של אנשים רבי-מעש פסולים מעיקרם. מה נואל יותר מן הליברל! אני מכיר אותו היטב שכן הייתי כמותו בעבר. הוא מגנה ממשל רופס מפני שאינו משנה דבר. אך הנח לאדם רבי-כוח להופיע, הנח לאדם פעלתן לחולל שינויים, ומה קורה לליברל! הוא מתנגד. לליברל, כל שינוי הוא שגיאה.

הוא קורא לזה "ראייה למרחוק", אך החשש שהוא יעשה משהו במו ידיו אינו מפחיד יותר מדחליל. הוא אוהב מילים ותפישות יומרניות, אך אין הוא מביא תועלת לאנשים הגורמים לעולם להיות מה שהינו. אלו, לבדם, הם האנשים החשובים, אנשי המעשה. וכאן בגרמניה הופיע איש של מעשים. אדם שוקק חיים המשנה דברים. חייה של אומה שלמה משתנים בן-רגע בשל הופעתו של איש מעשה. ואני מצטרף אליו. אין אני נסחף סתם בזרם. אני משליך אחרי גבי חיי שווה שהיו דיבורים, לא תכלית. אני רותם את גבי וכתפי לתנועה הכבירה החדשה. אני אדם משום שאני פועל. לפני כן הייתי קול בלבד. אינני מהרהר אחרי תכלית מעשינו. זה מיותר. אני יודע שהיא טובה משום שהיא כה חיונית. אין בני אדם נמשכים לדברים רעים בשמחה ובהתלהבות.

אתה כותב שאנחנו רודפים בעלי השקפות ליברליות ושורפים ספריות. עליך להקיץ מרגשותך הבלויה. האם המנתח חס על הסרטן משום שהוא צריך לחתוך כדי לעקור אותו? אנחנו אכזריים. בוודאי שאנחנו אכזריים. כשם שכל לידה היא אכזרית, גם לידתנו החדשה כך. אולם אנחנו עולצים. גרמניה זוקפת את ראשה בקרב אומות העולם. היא הולכת בעקבות מנהיגה המפואר אלי ניצחון. מה אתה מסוגל לדעת על כך, אתה שכל קיומך ישיבת בטל וחלומות בהקיץ! מעודך לא היכרת אדם כהיטלר. הוא חרב שלופה. הוא אור לבן, אולם חומו כחום השמש בגבורתו.

עלי להתעקש על כך שלא תכתוב לי בעתיד.
אין עוד אהדה בינינו, כפי שכבר התברר לשנינו.
מרטין שולצה

גלריות אייזנשטיין סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
אצל הבנק וחברת הסחר הגרמניים-העממיים
מינכן, גרמניה

מרטין היקר,

מצ"ב ההמחאה שלך והמאזן החודשי. מן ההכרח הוא שאשגר מסר קצר. גריזל נסעה לברלין. היא נועזת מדי. אולם היא המתונה זמן כה רב להצלחה עד כי לא תוותר עליה, והיא צוחקת על חששותי. היא תהיה בתיאטרון קניג. אתה משמש בתפקיד רשמי. בשמה של רעות ישנה אני מתחנן שתשגיח עליה. אם אתה יכול, סע לברלין ובדוק אם היא נתונה בסכנה.

יצער אותך לדעת שנאלצתי למחוק את שמך משם

שתרצה לערוך שינויים אחדים, ולפיכך אני יכול לצרף את תחייתי למכתב בנקאי.

מדובר בגריזל. במשך חודשיים לא נשמע ממנה אלא קול דממה, ועתה השמועות מתחילות להגיע אלי. מפה יהודי לפה יהודי, הסיפורים מגיעים מגרמניה לאיטם, ואלה מפילים מורא כה גדול עד כי הייתי אוטם את אוזני לו יכולתי, אולם אינני יכול. אני מוכרח לדעת מה קרה לה. עלי להיות בטוח.

היא שיחקה במשך שבוע במחזה בברלין. לאחר מכן קרא לה הקהל קריאות בוז: יהודייה. היא כה קשת עורף, כה פוחזת, הילדה הנהדרת! היא הטיחה בהם את המילה ואמרה להם בגאווה, שהיא אכן יהודייה.

צופים אחדים הסתערו עליה, והיא ברחה אל מאחורי הקלעים. משהו כנראה עזר לה, שכן היא נמלטה מן התיאטרון וחבורה שלמה בעקבותיה. היא מצאה מסתור במרתפה של משפחה יהודייה במשך ימים אחדים. לאחר מכן שינתה את חזוניה ככל שיכלה ושמה את פעמיה אל הדרום, מקווה להגיע לווינה רגלי. היא לא העזה לנסוע ברכבת. היא אמרה למטיביה בברלין כי תוכל למצוא מחבוא בטוח אם תצליח להגיע אל חברים במינכן. אני מקווה שבאה אליכם, שכן היא לא הגיעה לווינה. שלח לי הודעה, מרטין. ואם לא הגיעה למינכן, אנא ערוך חקירה שקטה, אם באפשרותך לעשות כן. אינני מוצא מנוח. אני מייסר את עצמי יומם ולילה, רואה בעיני רוחי את הבחורה הקטנה והאמיצה מדשדשת קילומטרים ארוכים בארץ עוינת, כשהחורף ממשימש ובא. מי ייתן ותוכל לשלוח לי מילת הרגעה.

מקס

הבנק וחברת הסחר הגרמניים-העממיים מינכן, גרמניה

8 בדצמבר, 1933

הייל היטלר! צר לי מאוד שיש לי חדשות רעות בשבילך. אחותך מתה. לרוע המזל היא היתה טיפשה גדולה, כפי שאתה עצמך אמרת. היא באה לכאן לפני כשבוע, וחבורה של אנשי יחידות-הסער בעקבותיה. היינו מאוד עסוקים בבית – אלוה לא חשה בטוב מאז לידתו של אדולף הקטן בחודש שעבר – הרופא היה כאן, ושתי אחיות, עם כל המשרתים והילדים המסתובבים בבית.

למרבה המזל, אני פתחתי את הדלת. בתחילה חשבתי שזו אישה זקנה, אולם אחר כך ראיתי את הפנים, ואחר כך ראיתי את אנשי פלוגות-הסער נאספים בשערי הגן. האם אני יכול להחביא אותה? זהו סיכוי של אחד לאלף. אחד המשרתים עשוי בכל רגע לגלותנו. האם אני מסוגל להרשות לעצמי חיפוש בבית כשאלוה חולה במיטה ואני עלול להיאסר בעוון הסתרת יהודי ולאבד את כל מה שהקמתי כאן? כגרמני, כמוכן, מוטלת עלי חובה אחת פשוטה. היא חשפה את גופה היהודי על הבמה לעיני בחורים גרמניים טהורים. עלי להחזיק בה ולהסגירה לאנשי פלוגות-הסער. אך את זה אינני מסוגל לעשות.

"את תביאי עלינו חורבן, גריזל", אני אומר לה, "עליך

החברה. אתה יודע מיהם לקוחותינו הגדולים, והם לא יגעו כעת בפריט של חברה בעלת שם גרמני.

אינני מסוגל לדון בהשקפותיך החדשות, אולם עליך להבין אותי. לא ציפיתי שתתייצב לימינם של בני עמי משום שהם בני עמי, אלא מפני שהיית אדם אוהב צדק. אני מפקיד בידך את גריזל הפזיזה. הילדה אינה קולטת מהו הסיכון שלקחה על עצמה. לא אכתוב עוד.

הייה שלום, רעי,

מקס

גלריות אייזנשטיין סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
אצל הבנק וחברת הסחר הגרמניים-העממיים
מינכן, גרמניה

מרטין,

אני כותב בשנית מחמת אילוץ. לבי מנבא לי רעות. כתבתי לגריזל כאשר נודע לי שהיא בברלין, והיא השיבה קצרות. החזרות התנהלו באופן יוצא מן הכלל; הצגת הבכורה היתה אמורה להיות בקרוב. מכתבי השני הביע עידוד יותר מאזרה, והוא הוחזר לי, מעטפתו סגורה כשהיתה, ועליה מוטבעת החותמת **מען לא ידוע**. איזו חשכה אופפת מילים אלו! איך היא יכולה להיות לא ידועה? זו בוודאי הודעה שאונה לה רע. הם יודעים מה קרה לה, זו משמעותם של מכתבים מסומנים אלה, אולם אל לי לדעת זאת. היא נעלמה בתוהו כלשהו ולא תהיה תוצאה לחיפושים אחריה. את כל זאת הם אומרים לי בשלוש מילים, **מען לא ידוע**.

מרטין, האם מן ההכרח שאבקש ממך לחפש אותה, לבוא לעזרתה? אתה היכרת את נדיבותה, את יופיה ואת נועם הליכותיה. אתה זכית באהבתה, שאותה לא העניקה לגבר אחר. אל תנסה לכתוב לי. אני יודע שלא הייתי צריך לבקש את עזרתך. די שאספר לך כי משהו השתבש, שהיא בוודאי בסכנה.

אני מפקיד את גורלה בידך,

שכן אני חסר ישע.

מקס

גלריות אייזנשטיין סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
אצל הבנק וחברת הסחר הגרמניים-העממיים
מינכן, גרמניה

מרטין,

אני פונה אליך בייאוש. לא הייתי מסוגל להמתין חודש נוסף ועל כן אני שולח לך מידע על השקעותיך. ייתכן

לרוץ מכאן אל מורד הגן. היא מביטה בי מחייכת (היא תמיד היתה נערה אמיצה) ונוטלת את גורלה בידה. "לא אמיט עליכם אסון, מרטין", היא אומרת, ורצה במורד המדרגות, החוצה, אל העצים. אך נראה שהיא עייפה. ריצתה אינה מהירה ופלוגות הסער מבחינים בה. אני חסר אונים. אני נכנס הבייתה וכעבור דקות אחדות היא חדלה לזעוק, ובבוקר אני מסדר שהגופה תישלח לכפר לקבורה. זו היתה טיפשות מצדה לבוא לגרמניה. גריזל הקטנה המסכנה. אני משתתף בצערך, אך הייתי חסר אונים, כפי שאתה יכול להבין, ולא יכולתי לעזור לה.

אני מוכרח לדרוש ממך לא לכתוב עוד. כל מילה שמגיעה אל הבית עוברת צנזורה, ואיני יכול לדעת מתי יתחילו לפתוח את דברי הדואר המגיעים אל הבנק. לא יהיו לי עוד מגעים עם יהודים, זולת קבלת כסף. אין זה לטובתי שיהודייה באה לבקש אצלי מחסה, ולא ייתכנו קשרים נוספים בעתיד.

גרמניה חדשה מתהווה והולכת. בקרוב נראה לעולם מעשים גדולים בהשראת מנהיגו המפורא.

מרטין

מברק

מינכן, 2 בינואר, 1934

מרטין שולצה,

תנאיך התקבלו מאזן השניים עשר בנובמבר מראה עלייה של שלושה עשר אחוזים פי ארבעה בשניים בפברואר תערוכת פאן באחד במאי הכנות לנסיעה למוסקבה אם השוק יפתח באופן בלתי צפוי הנחיות כספיות נשלחו בדואר כתובת חדשה

אייזנשטיין

גלריות אייזנשטיין

סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצנבורג
מינכן, גרמניה

מרטין היקר שלנו,

אל תשכח את יום הולדתה של סבתא. היא תהיה בת 64 ב-8 בחודש. נדבנים אמריקניים יספקו אלף מכחולים לאיגוד הציירים הגרמניים הצעירים שלכם. מגדלברג הצטרף לתומכים בארגון. עליך לשלוח לסניפים 11 רפרודוקציות של פיקסו, בגודל 20 על 90, ב-25 בחודש, ולא קודם לכן. לאדומים ולכחולים תינתן עדיפות. אנחנו מסוגלים להקציב לך כעת 8,000 דולר לעסקה זו. פתח ספר מסי' 2 לחשבונית חדשים.

תפילותינו מלוות אותך מדי יום ביומו, אח יקר,
אייזנשטיין

גלריות אייזנשטיין

סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצנבורג
מינכן, גרמניה

מרטין, אחי היקר,

חדשות טובות! המנייה שלנו הגיעה לפני חמישה ימים ל-116. הפלוישמנים העבירו מקדמה נוספת של 10 אלפים דולר. סכום זה ישלים את המכסה החודשית של איגוד הציירים הצעירים, אך אנא הודע לנו אם נפתחות הזדמנויות חדשות. למיניאטורות שוויציות יש ביקוש אפנתי. עליך לעקוב אחרי השוק ולתכנן ביקור בציריך אחרי האחד במאי, אם יהיו הזדמנויות לא צפויות. הדוד סלומון ישמח לראותך, ואני יודע שתסמוך מאוד על שיקול דעתו. מזג האוויר בהיר ואין חשש רב לסופות בחודשיים הקרובים. הכן לסטודנטים שלך את הרפרודוקציות הבאות: ואן-גוך 15 על 103, אדום; פוסן 20 על 90, כחול וצהוב; ורמיר 11 על 33, אדום וכחול.

תקוותינו ילוו את מאמצייך החדשים.
אייזנשטיין

גלריות אייזנשטיין

סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצנבורג
מינכן, גרמניה

מרטין היקר,

מכתבך האחרון נמסר בטעות ברחוב גירי מסי' 457, חדר 4. דודה ריבה אומרת: תגיד למרטין שיכתוב יותר קצר וברור כדי שחבריו יוכלו להבין כל מה שהוא אומר. אני בטוח שכולם יהיו בכוונות לאיחוד משפחתך ב-15 בחודש. אתה תהיה עייף לאחר כל החגיגות, וייתכן שתצטרף לקחת את משפחתך בנסיעתך לציריך.

מכל מקום, בטרם צאתך השג את הרפרודוקציות הבאות בשביל סניפי איגוד הציירים הגרמניים לקראת התערוכה המשותפת במאי או קודם לכן: פיקסו 17 על 81, אדום; ואן-גוך 5 על 42, לבן; רובנס 15 על 204, כחול וצהוב.

תפילותינו מלוות אותך.

אייזנשטיין

טירת רנצנבורג

מינכן, גרמניה

מר מקס אייזנשטיין
גלריות אייזנשטיין
סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מקס, ידידי הוותיק,

של 1,500 מכחולים יגיע לסניף הברלינאי של ציריך בסוף שבוע זה. הדבר ייתן לכם שהות לתרגל לפני התערוכה הגדולה. פטרוניים אמריקניים יסייעו בהספקת כל הפריטים שניתן לספק לאמנים, אולם עליך לערוך את הסידורים האחרונים. אנחנו רחוקים מכדי להכיר את השוק האירופי, ואילו אתה במעמד שבו ניתן להעריך את מידת התמיכה שתערוכה זו תעורר בגרמניה. הכן את הפריטים הבאים לקראת ה-24 במרס: רובנס 12 על 77, כחול, ג'יוטו 1 על 317, ירוק ולבן; פוסן 20 על 90, אדום ולבן.

בלום הצעיר נסע ביום שישי האחרון ובידו ההנחיות המתמייחסות לפיקסו. הוא ישאיר ציורי שמן בהמבורג ובלייפציג ולאחר מכן יעמוד לרשותך.

איחולי הצלחה!

אייזנשטיין

גלריות אייזנשטיין

סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצנבורג
מינכן, גרמניה
מרטין אחינו,

לבן-דודנו יוליוס שני בנים במשקל תשעה פאונד. המשפחה מאושרת. אנחנו משוכנעים שהצלחת תערוכת הצעירים מובטחת. משלוח הבדים האחרון התעכב בשל קשיי חלפנות בינלאומיים, אך יגיע לעמיתך בברלין מבעוד מועד. ראה את אוסף הרפרודוקציות כשלם. התמיכה הגדולה ביותר תינתן לך ממעריציו של פיקסו, אך אל תזניח ערוצים אחרים.

אנחנו מניחים את כל התכניות האחרונות לשיקול דעתך, אולם תתקש על מועד מוקדם כתנאי להצלחתה המוחלטת של התערוכה.

אלוהי משה יהיה בעזרך.

אייזנשטיין

מאנגלית: ג'ורא לשם

בשם אלוהים, מקס, האם אתה יודע מה אתה עושה? יהיה עלי לנסות ולהבריח מכתב זה עם אמריקני שפגשתי כאן. אני כותב לך בתחינה, בייאוש שאין אתה מסוגל כלל להעלות בדמיוןך. המברק המטורף הזה! המכתבים שאתה שולח. אני נקרא לתת עליהם דין וחשבון! המכתבים אינם נמסרים לי, אך הם מזמנים אותי לחקירה ודורשים שאמסור להם את הצופן. צופן! איך יכולת, ידיד משכבר הימים, לעולל לי את זה?

האם אתה תופש, האם יש לך שמץ של מושג שאתה הורס אותי? כבר עתה נודעו לטירוף תוצאות איומות. נאמר לי באופן בוטה שעלי לפרוש מתפקידי. היינריך הוצא מפלוגות הנוער. הם אומרים שזה לא טוב לבריאותו. אלוהים שבשמיים, מקס, האם אתה מבין מה פירוש הדבר? ואלוהי, שלה אינני מעז לספר דבר וחצי דבר, באה אלי אובדת עצות משום שפקידים דוחים את הזמנותיה וברון פון פריישה משתמט ממנה ברחוב.

כן, כן, אני יודע מדוע אתה עושה את זה – אולם, האם אינך מבין כי לא יכולתי לעזור? מה יכולתי לעשות? לא העזתי לנסות. אני מתחנן לפניך, לא למעני, כי אם למען אלוהי והבנים – חשוב מה פירוש הדבר בשבילם אם אילקח והם לא יידעו אם אני חי או מת. האם אתה יודע מה פירוש הדבר להישלח למחנה ריכוז? האם היית מעמיד אותי אל הקיר ומכוון את הרובה? אני מתחנן, חדל. חדל כעת, כאשר לא הכל אבוד. אני חושש לחיי, מקס, לחיי. האם אתה הוא המעולל את כל זה? לא ייתכן שזה אתה. אהבתי אותך כאח, מקסל היקר שלי. באלוהים, האם אין רחמים בלבד? אני מתחנן, מקס, חדל, חדל! חדל כל עוד אני מסוגל להיוושע. אני מבקש זאת ממך בלב הוגה חיבה נושנה.

מרטין

גלריות אייזנשטיין

סן-פרנסיסקו, קליפורניה, ארצות-הברית

מר מרטין שולצה
טירת רנצנבורג
מינכן, גרמניה

מרטין היקר שלנו:

שבעה אינצ'ים של גשם ב-18 יום. איזו עונה! משלוח

אור חדש על רצח חיים ארלוזורוב

דיוויד קירק

רקע היסטורי

הו מבט חדש על פרשה ישנה, פרשת רציחתו של יהודי צעיר ומוכשר, שלולא מותו בטרם עת עשוי היה להיות מנהיגה של המדינה היהודית המתחדשת. אולם תחילה יש להיזכר במצוקה הנאשת שאליה נקלעו יהודי גרמניה עם עלייתו של המשטר הנאצי לשלטון, ב-1933. לאחר מכן יתוארו שני חרמות, האחד שאורגן באמריקה נגד גרמניה הנאצית והשני שהוטל עלידי המשטר הנאצי כדי לנטרל את החרם הראשון. אירועים אלה הובילו לסידור מזור בין הנאצים לציונים. היהודי הארצישראלי הצעיר שסייע בעסקה זו נרצח זמן קצר לאחר מכן. שלושה יהודים מסייעה ציונית יריבה הואשמו ברצח, אבל בית המשפט המנדטורי זיכה שניים מהם מחוסר הוכחות, וחנן את השלישי. בישראל רווחות עד היום שמועות כי הרוצחים היו רוויזיוניסטים. אולם מידע שהתגלה באחרונה במקרה מראה על כיוון אפשרי שונה לגמרי. אין במידע החדש כדי להצביע על הרוצח, אך הוא מלמד במידה רבה למי היה אינטרס שהאיש יירצח.

חיים ארלוזורוב, הקורבן, היה בנם של יהודים מאוקראינה שהיגרו לברלין בשנת 1914. אחרי שסיים את בית-הספר התיכון למד ארלוזורוב כלכלה באוניברסיטה, וקיבל תואר דוקטור בשנת 1923. בשנת 1924 עלה לארץ-ישראל, ושימש כאיש הקשר בין התנועה הציונית ליהדות גרמניה. תוך זמן קצר התגלה כאחד הכוכבים המזהירים בממסד הציוני בארץ-ישראל המנדטורית. בשנת 1926 נמנה עם צוות של שלושה מטעם הוועדה המתמדת של חבר הלאומים לעניין המנדט הבריטי, והשתתף מפעם לפעם בשיחות שנערכו בגינה. ייתכן ששיחות אלה אפשרו לו גם לבקר מפעם לפעם במחוזות בחרותו, כשהיה סטודנט בברלין.

ההיסטוריון והסוציולוג מרפ **דיוויד קירק** (אמריטוס) לימד באוניברסיטת מקייל, טורונטו, קנדה **ד.ק.** פרסם מחקרים בתחומי האנטישמיות והכחשת השואה. המאמר שלעיל רואה אור עתה גם בכתב העת **מידסטרים** (MIDSTREAM) ומתפרסם ב**נתיב** ברשותם האדיבה של המחבר וכתב העת האמריקני.

כשהנאצים השתלטו על גרמניה, הם החלו מיד לקעקע את מעמדם הכלכלי של יהודי גרמניה. היהודים בארצות אחרות הגיבו. 15 אלף חיילים משוחררים יהודים הפגינו בניו-יורק וארגנו חרם עולמי על סחורות גרמניות. מאזן הסחר ומטבע החוץ של גרמניה נפגע עד כדי כך שגבלס, שר-התעמולה, הודיע באישורו של היטלר כי כנקמה¹ יוטל חרם נגדי על עסקים ועל בעלי מקצוע יהודים, החל ב-1 באפריל 1933. התעמולה הנאצית, שחזרה במשך שנים בלא הרף על שקר "המזימה היהודית הבינלאומית", העמידה עתה את גרסתה למבחן: הנאצים הודיעו לנציגי ארגונים יהודיים-גרמניים כי עליהם לדרוש מאחיהם היהודים בחוץ-לארץ להסיר את עניבת החנק מעל סחרה של גרמניה. הארגונים המרכזיים של יהדות גרמניה היו אובדי עצות; לא היתה להם כמעט כל השפעה בחוץ-לארץ. רק לציונים היו קשרים במדינות שבהן הופעל החרם האנטי-גרמני. מנהיגי התנועה הציונית הזעירה בגרמניה, שראו באסון הזה הזדמנות למימון מדינה יהודית שתוקם בסופו של דבר בארץ-ישראל, הציעו סיוע נגד החרם האנטי-גרמני.

הנאצים "קנו" את הרעיון והציונים מארץ-ישראל נעשו שותפיהם המזורזים במשימה משונה. אם היו מי שחשבו שחרם עולמי יכול למוטט את המדינה הנאצית, המנהיגים הציונים לא שוכנעו בכך: יהיה צורך בכוח גדול בהרבה, והעולם לא היה מוכן לצאת למלחמה. "עריקתה" של התנועה הציונית הנחיתה מהלומה כואבת על החרם נגד גרמניה, שהחל בזימת יהודי אמריקה ונתמך עלידי אוהדים בכל רחבי העולם, ובהם כל שדרות התנועה הציונית בארץ-ישראל. אדווין בלק, מחשובי המתעדים את האירועים הללו, אומר:

זו היתה נקודת מפנה עבור הציונות. המשימה שעמדה לפני התנועה הציונית [...] לא היתה גיוס משאבים יהודיים ולא-יהודיים לשמירה על זכויותיהם של יהודי גרמניה, אלא לחפש דרכים להפוך את סבלם של יהודי גרמניה לגורם שיחדש את התנופה להקמת מולדת יהודית בארץ-ישראל.²

¹ על מנת לשכנע את הציר בור הגרמני בחרם הנגדי, ואולי אף לשלח אותו, נעשה שימוש בארצות, מצעי תעמולה שונים, וביניהם עלונים וכתובות. אחד העלונים הרבה להזכיר את הכוב בדבר "מזימה" של היהדות העולמית הבינלאומית, ונאמר בו כי "על יסוד התבנית המודקדקת שהכיתה הצליחה היחד דות לחסית לאחרונה את דעת-הקהל העולמית נגד גרמניה. לשם כך השתמש היהודי בעיתות, נות, ובאמצעותה הציון את העולם בשיטפון של שקרים. שום פשע ושום מעשה מבחי אינם מגוים דיים כדי לשרת את היהדות בהטחת האשמות נגד גרמנים..." (מתוך ספרם של P. Freimark/W. Kopitzsch, Hamburg, 1978, עמ' 86, התרגום שלי - ד"ק).

² Edwin Black, The Transfer Agreement (New York, 1984), p. 72.

וכל זה אירע בגלל פרדוקס מוזר. המשטר הנאצי, שניהל מערכה לטיהור גרמניה מיהודיה, "הקפיד" גם את הנכסים של היהודים שהיו מוכנים להגר ממנה. ארלוזורוב, כלכלן מעשי, הגה תכנית שלפיה יוכלו היהודים שיעלו לארץ-ישראל לקחת אתם מוצרים גרמניים תמורת חלק מנכסיהם המוקפאים. הכספים המוקפאים יממנו עתיד חדש לעולים, ויסייעו גם להנחת היסודות של המדינה היהודית. תכניתו של ארלוזורוב אמנם לא היתה הראשונה, אבל היו בה יותר מדינאות ותועלת מאשר תכניתו של סם כהן בקשר לצידו חקלאי גרמני.

מכל מקום, ארלוזורוב לא נהנה מאמון במפלגתו מפני שלא נטה לקבל את מרותה, ולכן נתקל בהתנגדות עזה לדרישתו לייצג את הסוכנות היהודית במגעים עם המשטר הנאצי.

ב-26 באפריל 1933 יצא ארלוזורוב מארץ-ישראל בדרכו לברלין, ואז החלו להגיע ארצה שמועות שהוא הסדיר "העברה" (טרנספר) של כספים יהודיים מוקפאים, בתמורה לעזרתה של התנועה הציונית להסיר את החרם האמריקני מעל הסחורות הגרמניות, וארלוזורוב החל להצטייר כאויב יריביה הפוליטיים של מפלגתו מימין, הציונים הרוויזיוניסטים, גינו אותו על שכרת ברית עם השטן, ומפני שהיו לו קשרים טובים עם השלטון המנדטורי. ערבים רבים שנאו אותו מפני שהיתה לו "חוצפה" להציע מכנה משותף בין יהודים לערבים. אפילו הבריטים החלו לאבד את אמונם בו: משרד המושבות תפס לבסוף כי "הסכם העברה" גזל מבריטניה עסקאות מסחריות דשנות בארץ-ישראל ובמקומות אחרים במזרח התיכון. רבים השתוקקו לבלום את ארלוזורוב, השאלה היתה כיצד עושים זאת.

ארלוזורוב הגיע ב-13 ביוני למצרים, בדרכו בחזרה לארץ-ישראל. הוא עלה על הרכבת לארץ, ובדרך פגשה אותו אשתו, סימה. הם נסעו לדירתם בתל-אביב, וארלוזורוב המדוכדך והעייף שיחק עם בנו, שאול. כעבור יומיים, ב-16 ביוני, ביקר ארלוזורוב אצל הנציב העליון הבריטי וליווה אותו בביקור בכפר שנועד להיות מרכז קליטה לצעירים יהודים מגרמניה. סמוך לשקיעת החמה – זה היה ערב שבת – נפגש ארלוזורוב עם סימה בבית מלון לארוחת-ערב שקטה. אחר כך יצאו יחד וטיילו לאורך חוף הים. הם פגשו שם שני אנשים, שאחד מהם שאל אותם בעברית עילגת "כמה השעה". לאחד מהם היה פנס כיס, ולשני – אקדח. ארלוזורוב נורה, ובתגובה לקראאותיה של סימה לעזרה, לקחו אותו עוברים ושבים לבית-החולים המקומי. ארלוזורוב נפטר באותו הלילה מדימום, לאחר שאמר כי המתנקשים לא היו יהודים.

גבלס נכנס לתמונה

הכל יודעים מי היה שר התעמולה הנאצי. זולת אחי, אני כנראה האדם היחיד היודע על פגישה של אמא שלנו עם גבלס. היא סיפרה לי על כך זמן קצר לפני מותה. משפחתנו התגוררה בשנת 1933 במינכן-גלדבך, עיר תעשייתית בחבל הריין-רוהר בגרמניה. מסתבר שבחורף 1928-29, שלוש שנים לפני עלייתם של הנאצים לשלטון, היה גבלס אמור לנאום בעיר שלנו. אמא החליטה ללכת ולשמע אותו. נראה שזוועזה כל כך ממה ששמעה, עד

שלמחרת היום קנתה עותק של **מיין קמפף**. אבא חשב שהנאצים הם רק מטרד חולף, אבל אמא חשבה אחרת. היא חשבה כבר אז, כנראה, על הגירה. ב-1934 דאגה שאסיים את בית-הספר התיכון באנגליה.

לפני זמן מה החלטתי לחפש עותק מהנאום ההוא של גבלס, וגיליתי את המהדורה הגרמנית של יומני גבלס³, בחמישה כרכים, שתחילתם בשנת 1924. קראתי את כל הרישומים היומנים, מ-1924 עד 1935, ולא מצאתי דבר על הנאום בחורף 1928-29. אולם צוין בהם נאום שנשא גבלס בעיר הולדתו ב-10 בספטמבר 1924. אלה היו הימים הראשונים לקריירה הנאצית שלו⁴, כאשר ערך כנראה ניסויים רטוריים בנושא שנהפך אצלו ברבות הימים לתעמולה אנטישמית ארסית ביותר.

כל כך הרבה עבודה [...] העניין מכביד מאוד. הערב נאום נוסף במינכן-גלדבך. אני מתרוצץ לא מגולח, כמו פרא-אדם. אין לי אפילו זמן לטפל בעצמי. היהדות טומנת לנו כל הזמן מוקשים על דרכנו. מוכרחים להעריך את טקטיקות המלחמה הנאות שלהם. אנחנו הגרמנים הננו טפשים בהשוואה אליהם. מדוע אף אחד לא עוזר לנו "הפרד ומשול"? זוהי נוסחת הפלא להצלחתם של היהודים!

ביומנים אלה לא נמצא אמנם את הנאום שעליו סיפרה לי אמא, אבל התגלה בהם חומר עשיר ובלתי צפוי. נתקלתי בשם שצלצל מוכר: מגדה קוואנדט. לפני שנים רבות נודע לי שגבלס נשא לאישה גרושה בשם זה. אבל על-פי השמועה, שללא ספק חרתה את שמה בזיכרוני, למגדה היתה בעבר פרשת אהבים עם יהודי ששמו ארלוזורוב⁵. האם ייתכן שהוא היה הציוני שנעשה לימים אדריכלו של "הסכם העברה"?

הרשו לי להציג את מגדה, כפי שהיא מצטיירת ביומני גבלס. מאחר שבין השנים 1930 ו-1932 מופיעים ביומנים רישומים כה רבים הנוגעים בה, רבים מהם בענייני אהבה מפוזרים בין תחבולות פוליטיות, בחרתי בעיקר רישומים המעידים על משברים בין מגדה למחזור שלה, גבלס. משברים אלה מגיחים, כנראה, אור חדש על רצח ארלוזורוב.

רישומים נבחרים מיומני גבלס⁶

7 בנובמבר 1930

אישה יפה ששמה קוואנדט מכינה לי ארוחת פרטי חדש.

15 בפברואר 1931

מגדה קוואנדט באה בערב ונשארה עד מאוחר. איזו מתיקות בלונדית (!) מקסימה. אישה יפהפייה, ואני בטוח שאוהב אותה מאוד. היום אני כמעט כחולם. איזה אושר עילאי. נפלא לאהוב אישה נאה ולהיות אהוב על ידה... מגדה קוואנדט!

27 בפברואר 1931

מגדה באה. היא יפה עד לרגש. אנחנו מדברים בפורמליות רבה. ליד הדלת הראשית היא אומרת: "אתה

³ Elke Freulich (Ed.), Die Tagebücher von Joseph Goebbels – Gesamtliehe Fragmente, נערך עבוד המכון להיסטוריה בת זמננו, מינכן, 1987.

⁴ באוגוסט 1924 נעשה גבלס לראש עורך השבועון Völkische Freiheit, הביטאון האזורי של "תנועת החופש הנציונל-סוציאליסטית" בארץ-ישראל. זו היתה תחילת הקריירה שלו כבעל טור מיליטרי.

⁵ תחילה נתקלתי בשמועה זו בספרה של בלה פרום, רכילאית יהודיה ובעלת טור בעיתונים, שהס' תובבה בחוגי האריסטו-קרטית הגרמנית ובכירי המפלגה הנאצית עד שנת 1938 (!) In Blood and Banquets, A Berlin Social Diary, 1942. הספר הוא מסמרת על נשף שבו פגשה את מגדה, שהיתה כבר אשתו של גבלס, "שר התעמולה וההשכלה". וכך כתבה בלה פרום על המפגש: "ראד-שה הקטן והנאה של מגדה ריחף בערבוביה מסותרת של דוקטורינות סותרות. היא החלה להתעניין בבודהיזם... האודיאולוגיה הנציונל-סוציאליסטית שבתה את דמיונה, כמו שלא שבה את דמיונה דבר כלשהו עד אז, אבל היא התערבבה בחוסר נוחות עם שרידי הדוקטרינה הציונית שספגה מידידה הוותיק, ארלוזורוב..."

⁶ הקטעים נבחרו על ידי תורגמו מגרמנית על-ידי דניאל קינדמן, ונבדקו על ידי עותקים מהירי שומים המקוריים בגרמנית ניתן לקבל ממני, לפי בקשה.

כל כך רציני [...] השלמנו, ואני יכול לראות כמה היא אוהבת אותי.

9 במרס 1931

ההנאה היתה קצרת ימים: מגדה אומרת שהיא חולה... לא יכלה לבוא, ולכן נשאיתי בבית כל יום ראשון.

14 במרס 1931

מריבה עם מגדה, ואחר כך התפייסות.

12 באפריל 1931

מגדה בברלין ולא מטלפנת. אני רותח מקנאה מטורפת. אני מחכה ומחכה. אילוה שטאהל מנחמת אותי, ואינה יודעת מדוע אני מקט. היא הגיונית מאוד. לילה קודם עם כאב ראש משתולל. אני מצלצל הבוקר – שום דבר. מגדה מטלפנת לבסוף: **האדם שאהבה לפני תקף אותה באקדח בדירתה**.⁷ נדמה לי שאני שומע בקולה שאני אאבד אותה כנראה. אני שוקע בתהומות הייאוש.

13 באפריל 1931

עכשיו אני לגמרי לבדי, עם הפחדים ועם היגון שלי. מגדה לא מטלפנת. אני מטלפן לדירה שלה אולי 30 פעם, ואף פעם אין תשובה. אני רותח, אני מתייאש. בתוך-תוכי גואות הקללות הנוראות ביותר. אני חושב שהיא עולה במדרגות. ואחר כך אני שוב לוטש עיניים בטלפון במשך שעה. מקווה... מה קרה? מדוע אין סימן ממנה?

14 באפריל 1931

אתמול שוב יצאתי החוצה בפעם הראשונה. הישגתי את מגדה בטלפון, ואחר כך נסעתי לבקתה מבודדת בפיקטלסדורף. היא נואשת, אבל כל כך מלאה אהבה ועדינות כלפי [...] היא נאלצה לסבול דברים מתועבים מקרובי משפחה וממאהב מטורף. אבל היא התגברה על זה. אני קצת לא הוגן כלפיה [...] היא נפרדת בדמעות. הערב נראה שוב. אנחנו מתפייסים. היא נראית מאושרת.

17 באפריל 1931

מגדה באה אחרי הצהריים. משהו ניצב בינינו. אני חושב שזה הזר ההוא, המאהב הקודם שלה. "לא", היא אומרת. חילוקי-הדעות בינינו מחריפים.

18 באפריל 1931

אני נפגש עם מגדה לשיחה קצרה בקיזרחהוף. היא לא רוצה לוותר. הכל מונח על כך המאזניים. הזר ניצב בינינו. במי תבחר?

19 באפריל 1931

מגדה לא באה. היא שולחת לי מכתב מבולבל בדואר אקספרס. המענה שלה עוזב היום. אתמול היה לי בשל כך ערב קשה. מגדה לא אוהבת אותי יותר מכל דבר אחר. יש לה הסתייגויות.

20 באפריל 1931

טלפנתי למגדה מאה פעמים. אין תשובה. היום האחרון של העיניים, אבל בכל זאת יום נורא. אני יושב בבית ומחכה, מחכה: היגון הבלתי נסבל הזה! [...] ובכל זאת, אני נפגש עם מגדה. תחילה ברחוב חשוך. אחר כך אני יושב

אתה בביתה. הצל נסע. היא מאושרת ועדינה ונותנת אמון. כבר לא כל כך מפחדת. הכל יכול להסתדר.

26 ביולי 1931

מגדה... אוהבת כמו שרק אישה נהדרת יכולה לאהוב. אני רועד למחשבה שהימים האלה עלולים להיגמר. עבודה, אהבה, שמש ואושר... אבל תמיד הצל הזה, שמגדה אהבה מישוהו אחר לפני. זה מייסר ומענה אותי. הקנאה הישנה מכרסמת בי. גם מגדה סובלת מזה.

27 ביולי 1931

אתמול היה יום ראשון קשה ומלנכולי. סבלתי נורא בגלל מגדה. האמון שלי בה התערער. היא אהבה יותר מדי, ואף פעם היא לא מספרת לי יותר מקטעים ופירושים ממה שהיה. אני שוכב עד עד לפנות בוקר, ומתענה בצליפות הקנאה. זה לא יכול להימשך! זה ישחק אותי לגמרי!

12 באוגוסט 1931

אחרי הצהריים ובערב בדירה של מגדה [...] בסוף היתה לנו מריבה קטנה, ולכן נפרדנו. תמיד הוויכוחים על הזר ההוא! זוהי בעיה המאיימת על עתידנו.

את האינטרס של מי זה שירת?

האם קנאתו של גבלס החריפה בגלל "זרותו" של "הצל"?

לא נאמר לנו באיזה מובן יריב זה "זר". אין ספק שהכוונה אינה לבעלה לשעבר של מגדה, גינטר קוואנדט, מפני שברישום מאוחר יותר ביומן הוא מוזכר בשמו.⁸ חוץ מזה, קוואנדט לא היה "זר", אלא "ארי" גזעי. בהנחה שגבלס ידע כי ארלוזורוב היה המאהב היהודי של מגדה, המונח הגרמני שהשתמש בו ביומניו, *der fremde Mann*, דהיינו: "האיש הזר", הוא פסידונים בטוח בשביל היומן. האם היה לגבלס עניין במותו של ארלוזורוב? כדי להשיב על שאלה זו, צריך לעיין בלוח שנה.

יש לזכור כי מגדה מוזכרת ביומנו של גבלס בפעם הראשונה ב-7 בנובמבר 1930, כ"אישה יפה ששמה קוואנדט [ש]מכונה לי ארכיון פרטי חדש". הרישומים על "זר" ו"צל" מופיעים בשבעת החודשים ש-26 בפברואר עד 12 באוגוסט 1931. ב-20 באפריל: "הצל נסע. היא מאושרת ועדינה ונותנת אמון. כבר לא כל כך מפחדת. הכל יכול להיות שוב בסדר". המריבות ביניהם בגלל "האיש הזר" אמנם נמשכו ארבעה חודשים נוספים, אך גבלס ומגדה מתכוונים להינשא. הם נישאים ב-19 בדצמבר 1931, והיטלר משמש כשושבינים.

13 חודשים עתידים לחלוף עד מיינו של היטלר לקנצלר. לזוג גבלס היה אפוא פרק זמן של יותר משנה כדי לנהל חי נישואין שקטים יחסית. הילד הראשון שלהם נולד בסוף 1932. הטרור נגד יריבים מוליטיים ונגד היהודים החל בתוך חודש מעליית הנאצים לשלטון. רדיפות אלה הניעו את יהודי אמריקה לקרוא להטלת חרם בינלאומי על סחורות גרמניות ולארגנו. גבלס, אמן טקטיקות הנקמה, תכנן כעת חרם ארצי על עסקים יהודיים, החל ב-1 באפריל 1933. החרם של גבלס בוטל לבסוף כעבור יום, אך היה בו כדי להפעיל לחץ על יהודי גרמניה שסייעו להפסקת החרם

⁷ כששאלתי מדוע נכתב משפט זה באות נטויה, אמרה לי ד"ר אלקה פרויליך מהמכון במינון כי אין כל מידע שמגדה נפגעה. אני חושב שמגדה המציאה את כל הסיפור, תהיה אשר תהיה הסיבה.

⁸ 24 במאי 1932: "מגדה מעצבנת אותי. אנחנו רבים בגלל גינטר קוואנדט".

הלווייתו של חיים ארלוזורוב

האם נרצח בידו סוכניו של יוזף גבלס, שר התעמולה של הרייך השלישי

ב-1921 עם התעשיין גינטר קוואנדט ונעשתה מגדה קוואנדט. הזוג התגרש בקיץ 1929, בגלל — כך נאמר — פרשת האהבים הממושכת של מגדה עם חיים ארלוזורוב.¹⁰ ברישום ביומן ב-26 בפברואר מוזכרת "מריבה קלה ראשונה בגלל מילה לא זהירה מצדי". האם ייתכן שהוא ניסה לגשש אם יש אמת בשמועות על פרשת האהבים עם יהודיו? כמו כן, שם משפחתה של החותנת לעתיד לבוא היווה בעיה. לדברי **המילון הביוגרפי**, "עקב דרישתו של יוזף גבלס, ויתרה אמה של מגדה על שמה היהודי".¹¹

אך מגדה ידעה כיצד לנצל את חרדתו של גבלס בגלל ההיבט "היהודי" שלה. ב-18 במאי 1931 נכתב ביומן:

אתמול היה יום ראשון יפהפה: עבודה עד הצהריים... [מגדה] סיפרה לי סיפור מסתורי על זר שהזהיר אותה לא להתחתן אתי, ואמר שאני — יהודי! הוא הצביע על מכתב ממני למנהל קוהנן, שבו נטען שהוא אבי היהודי, והזכיר גם את הדוד פטר סימונס מהואלס. אפשר למות מצחוק מהדברים האלה!

מה הסיבה שמגדה רקחה מין סיפור כזה על הורים יהודיים בדויים המיוחסים לגבלס? האם ייתכן שרצתה "להוריד אותו מגבה" בכל הנוגע לקשריה היהודיים?

האנטיגרמני בחוץ-לארץ. בשלב זה נכנס לתמונה הציוני ארלוזורוב, שרק עם גרמניה הנאצית עסקה של "סחורות תמורת כספים מוקפאים של יהודים". התכנית שלו היתה אמורה להועיל למפעל הציוני, מפני שיכלה להניח יסודות לכלכלה איתנה למדינה היהודית העתידה לקום. אך ההסכם עתיד גם לגרום להצפת המזרח התיכון בסחורות גרמניות, בניגוד לחרם האנטינאצי שהיה אולי מכניע את גרמניה.

באמצע מאי שלט כבר גבלס שליטה מוחלטת במנגנוני התקשורת הגרמניים, והיו לו מרגלים בכל משרדי הממשלה האחרים. אין ספק שידע כי "הזר" מגיע לברלין להתייעצויות בנוגע ל"הסכם ההעברה". מנקודת ראותה של הכנופייה הנאצית, הכל היה אמור להיות חשאי, ומנקודת ראותו של גבלס — חשאי שבעתיים: אם תדלוף הידיעה על הקשר שנירקם בעבר בין מגדה לנציג היהודי מארץ-ישראל, ייחרב עולמו הפוליטי של השר. עתה היה לגבלס עניין שארלוזורוב ייעלם.

גבלס היה מודאג כבר זמן רב בגלל "ההיבטים היהודיים" בעברה של אשתו: **במילון הביוגרפי של התקופה הנאצית** נאמר, כי אמה הגרושה של מגדה נישאה ב-1906 לסוחר יהודי ששמו פרידלנדר.⁹ מגדה בת החמש קיבלה את שמו, ונקראה מגדה פרידלנדר במשך 14 שנה, עד שהתחתנה

⁹ Dictionary of the Third Reich (Hermann Weiss, Ed., Biographisches Lexicon zum Dritten Reich, Fischer Verlag, 1998, עמ' 152-3).

¹⁰ שם, עמ' 153.

¹¹ שם.

מ ה הן ההוכחות שלגבלס היתה נטייה לאלימות, מעבר למילה הכתובה והמדוברת בצריחות! האם היה נועז עד רצחו שימו לב לרישום הבא ב-10 באוקטובר 1932:

עורך של צהובון אחד [...] פגע בכבודה של אישה בצורה המחפירה ביותר. איש SS ביקר אצלו והיכה אותו בשוט רכיבה עד שהוא נפל על הרצפה, זב דם; אחר כך השאיר את כרטיס הביקור שלו על השולחן ויצא ממשרדי המערכת, בלי שאיש מהשרצים של העיתונות יפריע לו. זו הדרך היחידה לטפל במכפישים אלה. הם אינם נרתעים אפילו מפני המוניטין הטובים של אישה חסרת מגן, ולכן צריך להכותם, עד שיבינו את כללי ההגנות הבסיסיים ביותר.

כל זה קרה ארבעה חודשים לפני שהנאצים עלו לשלטון ולפני עלייתו המטאורית של גבלס לראשות הממשלה. הממשלה החזק ביותר ברייך השלישי, משרד התעמולה, האם הצהובון הזה פגע באמת בכבודה של אישתו של גבלס, או שמא הצלף בעקיפין בלוחם הביבים הנאצי, גאון התעמולה? האם ייתכן שהעיתון הזה דיווח שלאישתו של גבלס היה פעם שם יהודי, או מה שמסוכן יותר – שהיה לה פעם מאהב יהודי?

ובכן, כשגבלס היה עדיין רק אחד מבכירי המפלגה הנאצית, שעדיין לא היתה בשלטון, הוא שלח את אחד מעושי דברו לנקום באלימות. עכשיו, במאי 1933, כשהוא מבכירי השלטון, ואויבו נמצא בבית גרמניה ודן עם משרד-החוץ, אין ספק שחששו של גבלס היה גדול מכפי שהיה בימים שבהם שלח איש SS להכות את עורך העיתון שפגע בו.

מה היה גבלס אמור לעשות? האם יכול היה לנסות ולסלק את "הזר" מעל דרכו בעוד זה נמצא בשליחות רשמית בבית המדינה? אין ספק שהיה מהסס לעשות זאת, מפני שמעשה כזה היה מסכן את המגעים החשאיים עם הציונים. חמור מזה, הוא היה עלול למשוך תשומת-לב אליו ואל מגדה. אין ספק שגבלס נאלץ להמתין עד שארלוזורוב יעזוב את ברלין.

מי היה יכול לבצע את הרצח?

ה בה ונחזור אל שנות הארבעים של המאה התשע עשרה. העולם הפרוטסטנטי ניעור לתחייה, ובעקבות התעוררות זו התיישבו כמה קבוצות נוצריות בארץ הקודש, בצפייה לבוא המשיח. אחת הקבוצות הללו, חבורת לותרנים אדוקים ממדינת וירטמברג בדרום-מערב גרמניה, שכינו את עצמם ה"טמפלרים", הקימה שתי מושבות, האחת בשרונה, ליד יפו, והשנייה בחיפה. אחרי שראו ברכה בעמלם, הקימו מושבות נוספות: אחת בוילהלמה, מושבה נוספת ליד יפו ומושבה שלישית

בוולדהיים, בגליל התחתון¹². בזכות דתם שמרו הטמפלרים על יחס ידידותי ליהודים, ובייחוד לראשוני המתיישבים הציונים, שהחליפו עמם מידע בענייני חקלאות. מצב זה נמשך עד ראשית שנות השלושים של המאה העשרים, כאשר סוכנים נאצים הסתננו למושבות הטמפלרים והצליחו להטות את לבם של צעירים רבים לאידיאולוגיה הנאצית¹³. היחסים בין הטמפלרים ליהודים השתנו. התעמולה הנאטישמית שנמצה עכשיו ביניהם, שיצאה ללא ספק מלשכתו של גבלס בברלין, מעידה על כך שלגבלס היו מהלכים בקרב סוכנים נאמיים בארץ-ישראל.

בחקירת רצח ארלוזורוב על-ידי שלטונות המנדט הודו שני ערבים ברצח, אולם הם נמלטו לאחר מכן לעבר הירדן. לא ידוע אם לטמפלרים הנאצים היה קשר עם רוצחים ערבים פוטנציאליים, אבל לסוכנם הנאצי היה קשר כזה. בדצמבר 1998, כשהייתי בארכיון הממשלתי בקיו, באנגליה (Public Record Office), וחיפשי מידע על רצח ארלוזורוב, נתקלתי ברישומים המסקרנים הבאים בספר הרישום של משרד החוץ:

1. תיק מס' 17553: "גירושו של א' בוך מפלשתינה".
2. תיק מס' 17590: "ארגון אנטי-בריטי של סטודנטים ערבים בגרמניה".
3. תיק מס' 17602: "פשיסטים ערבים בפלשתינה".

בדלפק החיפושים התברר לי כי "כל שלושת התיקים חסרים". מי היה א' בוך? לא הצלחתי לברר. אבל משמות התיקים השני והשלישי עולה כי ערבים אומנו בגרמניה לביצוע פעולות פרו-נאציות בארץ-ישראל. האם ייתכן שסוכנים נאצים, בחסות מושבות הטמפלרים, ארגנו רצח של מנהיג ציוני באמצעות רוצחים ערבים, בהוראתו של מנהיג נאצי בכיר בגרמניה? אם גבלס קיבל הודעה על המעשה, ייתכן שהדבר מסביר את הרישום ביומנו יומיים אחרי הרצח: "18 ביוני 1933. חזרתי אתמול מהמבורג בגשם סוחף [...] אנחנו דנים בינינו על כל מיני דברים, מגדה ואני... דבר מרגיז אחד (Vergrämtheit) עמד בינינו. אנחנו חייבים לחזור למצב שהיה קודם".

האם ייתכן שגבלס פלט שוב בערות בלא מחשבה, כפי שעשה בעבר? האם ייתכן שמגדה שמעה על הרצח מגבלס, שהתרברב שיכור ניצחון, כעסה עליו וגרמה למריבה נוספת?

מחשבות אחרונות

א ס הגילוי המקרי ברישומים של יומני גבלס סייע להפיץ אור על הפרשה העכורה של רצח ארלוזורוב, מי ייתן והוא גם יפיג את המתיחות הישנה בין ימין לשמאל בישראל. אם "הסכם ההעברה" נראה היום כשגיאה חמורה בשיקול-הדעת של ההנהגה הציונית, אין לשכוח את האילוצים הנוראים שעמדו בפני ארלוזורוב. אי אפשר שלא לתהות כיצד היה אדם עצמאי ברוחו כמו ארלוזורוב פועל כיום, לו היה מנהיג השמאל ■

¹² שרונה היא חיים הקריה בתל-אביב, המושבה בחיפה היא "המושבה הגרמנית" בעיר התחתית, וילהלמה היא חיים מושב בני-עטרות ליד נתב"ג, המושבה ליד יפו היא "המושבה הנ"רמנית" ליד רחוב אילת בתל-אביב-יפו, וול-דהיים היא המושב נה יער בגליל התחתון-זמנה ערכת.

¹³ בנובמבר 1998, כשביקרתי בישראל, היתה לי הזדמנות לראות את מושבות הטמפלרים לשעבר בגליל התחתון. במוזיאון פרטי קטן בבית-לחם הגלילית ראיתי אוסף של חפצי בית ותמונות ישנות של הטמפלרים, וביניהן תמונה משנת 1936 של קבוצת "היטלר יוגנד", השמדת מתחת לדגל צלב הקרס.

עזה כמות אהבה, קשה כשאל קנאה.

הרדיקליזם היהודי (א)

כל עוד נשמה בקרבי אלחם למען העתיד. אותו עתיד זוהר, שבו האדם, במלוא אונן ויופיו, ישתלט על זרם החיסטוריה ויכווננו אל האופק האניסופי של יופי, גיל ואושר.

לב ברונטשטיין (טרופקי)

היש עם בעמים, אשר בניו הגיעו לסילוף כזה, שכלי ונפשי, שכל מה שעושה עמם, כל יצירתו וכל ייסוריו, הם בזויים ושנואים, וכל מה שעושה אויב עמם, כל שוד וכל רצח וכל אונס ממלא את לבם רגש הערצה והתמכרות? [...] וכאן (בארץ ישראל) ידבקו בו חידקים של שנאה לעצמו [...] עד כדי כך שיראה את הגאולה בנאצים הפלשתינים, שהצליחו לרכו כאן בארץ את האנטישמיות הזואולוגית של אירופה עם תאוות המגיון שבמזרח.

ברל כנולסון

האנטישמיות, העוטה על היהודים מעין חליפת מגן של קורבן תמיד – ציבור שקורותיו הם רצף בלתי פוסק של חורבן, גירוש, פרעות ושואה, ועל כן הוא חף מפשע.

האנטישמיות, כפי שהיא נתפסת מן הצד היהודי, היתה והינה חד-כיוונית, והאשם מוטל במלואו על שונאי היהודים. באשר זו "שנאת ישראל לדורותיה" (כשם קובץ מאמרים על האנטישמיות בהוצאת מרכז זלמן שזר, ירושלים תש"ס), "שנאת עולם לעם עולם" על-פי הגדרתו של דובנוב, "השנאה הממושכת ביותר", *The Longest Hatred*, על-פי הגדרתו של רוברט וויסטרין, שספרו בשם זה הופק כסדרה פופולרית של הבי.בי.סי. האנטישמיות היא שנאת חנם, ועל כן תופעה פתולוגית שמקורותיה טמונים בנפשו המעוותת של השונא, ובה בלבד. אחד-העם היטיב להגדיר את צדקתם המוחלטת של היהודים מול משטיניהם האנטישמיים, בהתייחסו לעלילת הדם: " [...] וכי אפשר שכל העולם חייבים והיהודים זכאים? אפשר ואפשר, ועלילת הדם תוכיח" (אחד העם, "חצי נחמה", כל כתבי אחד-העם, הוצאת דביר, תשכ"א עמ' עא-עב).

על עילות השנאה ליהודים עמדו הוגים רבים ואין זה עניינו של מאמר זה לפרט אותן. עם זאת, הצגת הנושא בקצרה, כפי שהוא בא לידי ביטוי אצל ג'ורג' שטיינר, תעניק לנו היבט יהודי ייחודי של הוגה מן השורה הראשונה העושה שימוש בתכנים דתיים לאישוש טיעון חילוני מובהק. לחשיבות השקפתו של ג'ורג' שטיינר שני טעמים: אופיה המניכאי-רדיקאלי של משנתו המציגה את היהדות כאוונגרד מוסרי מעצם מהותו ואופייה האינטגרטיבי והכללי-היסטורי של משנתו, המציגה את האנטישמיות כתגובה קבועה ועומדת של העולם הלא-יהודי לאתגר שהיהדות מציגה בפניו.

האנטישמיות – האמנם קרנות מזבח של הצדק(נות)?

דומה כי בשתי המובאות הנ"ל מקופל לזו הרדיקליזם היהודי בעידן שלאחר האמנציפציה: האוטופים והשנאה העצמית, ומאוחר יותר: הציונות והאוניברסליזם. מאמר זה מבקש להתחקות אחרי מגמות הרדיקליזם היהודי שמצאו את ביטויין בחלקם המכריע של היהודים בשתיים מתוך שלוש התנועות הפשיסטיות במאה העשרים: הפשיזם האיטלקי והקומוניזם הסובייטי. ידובר במגמות הניהיליות היהודי במדינות הדמוקרטיות, החל בקורט טוכולסקי, עבור בוויילהלם רייך וכלה במרד הסטודנטים בשלהי שנות ה-60 וראשית שנות ה-70. כן ידובר בהעתקתו של הרדיקליזם היהודי אל מדינת ישראל, הפעם בכסות האנטי-ציונית מאסכולת תנועת "שלום עכשיו".

דבקות, ובמידה מסוימת אף ההתמכרותו של הרדיקל היהודי לרודנות פשיסטית, בעודו עוטה מלל דמוקרטי (בנוסח הדמוקרטיה העממית) הוא כתם מוסרי שהיהודים מבקשים להעלים מעיני זרים, ובעיקר מעיני עצמם. לרשותם של היהודים כלי רב-עצמה, הוא

אריה סתיו הוא עורך **נתיב**. המאמר שלחן הוא תמצית ספר בכתובים מבין ספרי המחבר הנוגעים לעניינינו, ראה: השלום – קריקטורה ערבית, זמורה-ביתן 1997; 1999 *Peace – the Arabian Caricature*, Geffen. "איוון המוות הישראלי", לסוגיית הריבונות הלאומית, הוצאת מודן, 1998. לסוגיית ההיבט האוביקטיבי של אכיפה אסטרטגית, ראה מחקרו: "צ'כוסלובקיה 1938 – ישראל היום" (אנגלית), מרכז אריאל למחקרי מדיניות, נייר עמדה מס' 15, וכן "דיאלקטיקה של השנאה העצמית בישראל" (אנגלית), מרכז אריאל למחקרי מדיניות, נייר עמדה מס' 22.

שטיינר רואה את היהודי כבעל ייעוד המתנגש חזיתית עם סביבתו. היהדות, על-פי שטיינר, מטילה על האדם הלא-יהודי ייעוד שאין הוא מסוגל לעמוד בו, אף כי הוא ער לכך שאתגר זה אמור להצמיד אותו קדימה במובן המוסרי: "למען העתיד. אותו עתיד זוהר, שבו האדם, במלוא אנו ויפיו, ישתלט על זרם ההיסטוריה ויכווננו אל האופק האינסופי של יופי, גיל ואושר..." אם לצטט את המובאה מטרזקי, האהובה על שטיינר.

קונפליקט זה של הידיעה שהצדק עם היהודי, אולם אין בכוחו של הלא-יהודי למלא אחר הציווי המוסרי, הוא המערער את נפשו במישור הפרטי והקולקטיבי, בבחינת גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה. יתרה מזו, בעוד שהוא כושל מול האתגר המוסרי, היהודים, שנטלו על עצמם את הנטל, עומדים בו, אף כי הוא כבד מנשוא. לאיור טיעונו מונה שטיינר "שלוש נקישות שהקישו היהודים על דלת ההיסטוריה", הנקישות שזיכו אותם בשנאת עולם לעם עולם: המונותאיזם היהודי, הנצרות, המרקסיזם. המשותף לשלושתם, מעבר להיותם מסרים שנישאו בידי יהודים, הוא המסר האוניברסלי השולל את הלאומיות והמדינה כניגודה הסימטרי של היהדות. תופעה מפתיעה הוא ניסיונו של שטיינר לאשש את טיעונו בדבר האוניברסליזם היהודי במובאות מן המקרא. שטיינר מסרס פסוקים, מוציא אותם מהקשרם ואף מהפך את משמעותם. תופעה זו, בידו של מבקר ספרות האמון על ניתוח טקסטים, היא עדות מרתקת לכושר ההונאה הסנסטיבי של הרדיקל היהודי.

הנה כי כן, היהודים נקיים מאשם. היהדות, כמסר הומניטרי, אכן חפה על-פי שטיינר מכל אשם, אולם לא כך כל היהודים, ובראש ובראשונה הציונים שבהם, שהרי הציונות היא בעיני שטיינר היפוכו של המוסר והמסר היהודיים, תקלה היסטורית שיש לה תקנה רק עם חורבנה של מדינת היהודים ("נושא שהשתיקה יפה לו", לדבריו). הנושא חוזר ומופיע ברוב כתביו של שטיינר, אולם באופן מרוכז ביותר הוא עושה זאת בספרו האחרון.¹

הפסילה האונטולוגית ששטיינר פוסל את הציונות אינה נוגדת את קבלת האוטופיזם המשיחי של שטיינר על ידי הציונים עצמם. והרי לכם בן-גוריון. על שאלתו הקלסית של משה פרלמן: "כיצד זה שרדו היהודים?" משיב המנהיג הציוני בדברים שהם שילוב של מסר משיחי נוסח שטיינר, אף כי בהיבטו הלאומי-חילוני:

אני משוכנע שהישרדות היהודים היא תוצאה של מודעותם הקבועה והכוללת במהלך מאות בשנים ל"משהו" שלא אוכל לכנותו כי אם בהיגד ארכאי כביכול – חזון הגאולה המשיחית, ברמה הלאומית והכלל אנושית.²

וכן:

בכך כוונתי לגאולתם שלהם, עם שובם אל מעמד של אומה עצמאית בארצם העתיקה בה יתעלו מוסרית ויהיו עם סגולה, וכן בגאולת האנושות כולה, בניצחון השלום, הצדק והשוויון בעולם, לאחר שידברו הרודנות והרשע מוקד כפול זה של החזון המשיחי עובר כחוט השני בכל קורותיה של היהדות והאמונה היהודית. זהו שורש התודעה הדתית, המוסרית והלאומית של האומה העברית.

ומה יהיה אם לא "יתעלו מוסרית (ולא) יהיו עם סגולה" אלא יהיו ככל הגויים? האמנם במצב זה לא יהיו ראויים "לגאולה..." בארצם העתיקה? ומה עניין הדברת "הרודנות והרשע" וגאולת האנושות כולה, ול"שובם של היהודים אל מעמד של אומה עצמאית בארצם העתיקה?"

וכי כלל ניתן להעלות על הדעת אומה מתוקנת המתנה את עצם קיומה הלאומי ביישומו של חזון אחרית הימים? למותר לציין שהאוטופיזם המשיחי של שטיינר ובן-גוריון כאחד טעון במידה רבה של יוהרה ובוז לגויים, שלא לומר גזענות. אכן, סגולה בדוקה לאנטישמיות. וכי יעלה על הדעת כי גוי מן המניין ישלים עם גבוהות לב יהודית, שהיא עלבון צורב למעמדו כאדם ואומה?

באופן זה, האנטישמיות מעניקה ליהדות יסוד איתן לתפיסת הצדק כעיקרון יהודי בלעדי. מגמה זו קיבלה בשואה צידוק שאין מוצק ממנו. הנאציזם הוא הביטוי המוקצן ביותר בהיסטוריה של רשע אנושי, שבא לידי ביטוי ברצח חרושתי, כאשר השמדת עם נהפכה לאתוס לאומי של הגרמניות. אויבו וקורבנו של הנאציזם הוא היהודי, מכאן שהיהודי נתפס עיני עצמו כהתגלמות הצדק, ולו בשל היותו ניגודו הסימטרי של הנאציזם.

האמנציפציה ושד הרדיקליזם היהודי

האמנציפציה שחררה את האדם היהודי. עמה השתחרר שד הרדיקליזם היהודי, תכונה רדומה בתוקף תנאים אוביקטיביים, שפרץ בעצמה חסרת תקדים, לפחות מאז המהפכה הצרפתית, ואשר ללא הבנתו קשה להבין את ההיסטוריה של העידן המודרני במאה וחמישים השנים החרונות.

שלהי המאה ה-19 וראשית המאה ה-20 היו עידן התגבשות המוטיבים המרכזיים של האנטישמיות המודרנית. הזמן החולף מזה והאנטישמיות כמושג טעון באימי השואה מזה מעוותים לעתים בתודעתנו את הפרספקטיבה ההיסטורית ואת השיפוט המוסרי. כפי שנטען לעיל, נהוג להטיל את מלוא האשם של שנאת היהודים על הגוי ולהציג את היהודי כקורבן עד לשנאה אימננטית, שהיא בבחינת גזרת גורל המלווה את קיומו של העם היהודי החל בשחר המונותאיזם, חורבן הבית, משרפות טרבלינקה וניסיונם של הערבים להכחיד את מדינת היהודים. אולם במבט היסטוריוסופי קשה, ואולי אף בלתי אפשרי, להתמודד עם טיעון זה. התבוננות מקרוב בשורה של פרקים מפרקי האנטישמיות מציגה בפנינו מציאות מורכבת, שבה קשה להתעלם מחלקו של היהודי בליבו השנאה כלפיו.

העוינות השורשית כלפי היהודי, פרי מסורת של מאות בשנים, היתה ערך קיים ועומד במורשת האירופית, ובוודאי שלא נמחתה בעקבות הענקת שוויון הזכויות. בעקבות האמנציפציה נוסף לדעות היהודית ממד רדיקלי שלא היה מוכר קודם לכן. כאשר האנטישמי המצוי, אוסטרן, גרמני או צרפתי, טען, שהיהודים הם רדיקלים חסרי תקנה, נעדרו שורשים שזה מקרוב באו ומהרסי מסורת, זורעי אנרכיה ומחריבי הסדר החברתי, האם אכן היו אלה האשמות שווא?

כאשר היינריך היינה, מוריץ ספיר, לודוויג ברנה וקורט

¹ Errata: An Examined Life, לגרסה העברית 1997 של המאמר ראה: גורדי שטיינר "אל מפתח חול לא נפטר", נתיב, גיליון 3, 1999.

² ראה בספרו של פרלמן: Ben Gunon Looks Back, N.Y. 1970, עמ' 78.

העובדה שבמציאות היומיומית ובמערכת הערכים הלאומית התנגש הרדיקליזם היהודי, המאופיין בניהיליזם אנרכיסטי השואף לפורר את מרקם החברה האנושית בשמו של "תיקון עולם", עם ערכי מורשתם של העמים שבקרבם ישבו היהודים.

הוגו ברנמן, שהבין את תרומת הרדיקליזם היהודי לליבוי האנטישמיות, כתב:

יהודים מוכשרים אלה הם אסירי האתאיזם והמטריאליזם, הם מהפכנים ודמוגוגים. תמצא אותם בכל מקום שם צו האפנה הוא להיות היפר מודרני, כלומר להביא הרס על ערכים מקדמת דנא. יהודים, ביניהם נשים, צועדים בחזית הקוראת לביטול הנישואין והמשפחה, והם מנהיגיה ומשתתפיה של חניגת הפרוורסיה בחברה העירונית של היום. מהיכן באו להם תכונות אלה — בני גזע הנודע בטוהר חיי המשפחה — כיצד חל היפוך זה בתוך שלושה דורות? אין זה אלא שאבד ליהודים האיוון הנפשי [...]. היהודים לא צמחו צמיחה אורגנית בתרבות האירופית... מכאן שאין הם מבינים את עברה של התרבות, ועל כן הם מערערים את יסודותיה. מסיבה זו לא רק הגזענים הפנטיים נמנים על האנטישמיים, אלא גם אלה המייחסים חשיבות לעבר ומתנגדים להשחתתו בידי היהודים.³

היו אלה ה"מהפכנים ודמוגוגים" [...] מנהיגי חניגת הפרוורסיה" שעוררו את חמתם של וילהלם מאר, האיש שטבע את המונח "אנטישמיות", ושל ההיסטוריון היינריך פון טרייצקה, ליברל נאור, שמשפט משלו, "היהודים הם אסוננו", נהפך לסיסמת קרב של הנאצים. בניגוד למחשבה המקובלת, טרייצקה ומאר לא היו אנטישמים, ושניהם אף מעידים על כך. עם זאת, שניהם תיעבו את הרדיקליזם היהודי חסר המעצורים וראו בו, בעיקרו של דבר, אסון ליהודים עצמם.

היהודים והפשיזם הקומוניסטי

ל תזכיר בנוכחותי את שמה של המפלגה הזאת, פשעיו הם חרפה למין האנושי.⁴

עם מותו של לנין בינואר 1924 שלטו ברוסיה לב ברושטיין, לב רוזנפלד גריגורי רדומילסקי ויוסף דגיושווילי — שלושה יהודים וגרוזי אחד. הארבעה ידועים יותר בשמותיהם הסובייטים: טרוצקי, קמנייב, זינובייב וסטלין.

משה סלומון (מוסיי סלומנוביץ') אוריצקי היה ראש הצ'קה בפטרבורג (פטרבורג לשעבר), יד ימינו של פליקס דזריזינסקי, מייסד הצ'קה. הוא וגנריך יגודה, מפקד ה.ק.ד. מאפיינים את חלקם הרב, ויש האומרים המכריע, של היהודים בביטחון פנים, בשירותים החשאיים השונים לדורותיהם: צ'קה, נ.ק.ו.ד., ג.פ.א.ו, ק.ג.ב, זרועות הביטחון הידועות לשמצה שלא נפלו באכזריותן מן הגסטפו של הימלר, לפחות לפי מניין הקורבנות. רשת הגולאגים ומחנות הכפייה תוכנו ואף נוהלו במידה רבה עלידי אהרון סולץ, יעקב רפפורט, לור כונו, מתבני ברמן, נפתלי פרנקל, חבורה נאה של פושעים ומרצחי המונים, אפילו בקנה המידה

טוכולסקי, אם לציין רק את הבולטים בסטיריקונים שבתרבות הגרמנית ולא בהכרח הארסיים שבהם, שמו ללעג את טמטומו של האיכר, את כסילותו היהירה של היונקר, את צביעותו של הבורגני, את גסות רוחו של המתעשר החדש, ובראש כולם את המיליטריזם ואת הלאומנות הפרוסית, הם הטביעו למעשה בבזבזי הביזיון והלעג כל דבר גרמני. פלא הוא שעוררו על עצמם את שנאת קורבנותיהם! ארבעתם היו משומדים, האם סברו באמת שהשמד יקנה להם כרטיס כניסה — *entrée billet* — כפי שהגדיר זאת היינה — אל מרומי היציע שממנו יוכלו לירוק ללא עונש אל הבאר שממנה ביקשו לשתות!

הטענה בדבר "שלטון היהודים בעיתונות" הוא מוטיב אנטישמי ידוע, אך האמנם לא היה רובה של העיתונות הליברלית, רדיקלית במושגי התקופה, בידי היהודים? הנה מדגם מייצג מתוך רשימה גדולה לאין שיעור: Berliner Taggeblatt, Frankfurter Zeitung, Neue freie Presse ויותר מהם Die Zukunft רב ההשפעה בראשותו של מקסימיליאן הרדר, עוד משומד שיצא במסע השמצות ארסי נגד סמלו של הממסד הגרמני, קייזר וילהלם. כל אלה היו בבעלות יהודית, ובמידה רבה נכתבו בידי יהודים.

דוגמה לאחת ממוקדי הפעילות האינטלקטואלית של השמאל הרדיקלי היה כתב-העת Weltbuehne, שבו נהג קורט טוכולסקי (בשם-העת האופייני "הנמר") לקרוע לגזרים כל מה שהיה יקר ומקודש בעיני השמרנות הגרמנית. גם כאן היו בעלי העיתון, עורכיו וכותביו (וקוראיו) יהודים ברובם. מקרל מרקס, משה הס, פרדיננד לסל ועד אוטו באואר, רוזה לוקסמבורג ולב ברושטיין (טרוצקי) הדהדה באירופה סיסמת האינטרנציונל "עולם ישן עדי יסוד נחריבה". אין צורך בדמיון פורה כדי לתאר מה חשו היונקר הפרוסי, החשמן האוסטרי או התעשיין הצרפתי למשמע קריאת קרב זו, שהיתה איום בוטה על עצם קיומם וזוהתה במידה בלתי מבוטלת של צדק עם אנרכיזם יהודי.

על סיפו של האלף השלישי, אסכולת פרויד וצבא הפסיכולוגים היהודים אינם אלא עוד שלב בחקר תורת הנפש. אך בעולם המושגים השמרני של העידן הוויקטוריאני, התיאוריה שלפיה העילה המרכזית לפתולוגיה האנושית היא הדחקה מינית, ושחרור מעכבות יביא מזור לחברה, והמחשבה שהדת היא תסמין של הפרעה נפשית מזה ו"אופיום להמונים" מזה, היו מסרים שזיעזעו את אושיות המוסר החברתי. בעוד שפרויד עטף את טיעונו בעגה פסיכואנליטית ובמינוח מדעי שהיו מעבר להשגתו של הציבור, רובו ככולו, בא תלמידו, וילהלם רייך, והעלה את האורגזמה, לא פחות ולא יותר, אל ראש סדר העדיפויות החברתי. האדם המסופק מינית, המשוחרר מתוקפנותו ומפויס מבחינה חברתית, הוא שיוליך את האנושות, לדעתו של רייך, אל עתיד מזהיר. היבט מפתיע זה של הרדיקליזם היהודי, שגודו פסיכולוגים יהודים העניקו לו מעמד קאנוני בהגות, בספרות ובדרמה של שנות הארבעים והחמישים, עורר עוינות עמוקה. פרויד נוהר מפוליטיקה, אבל רייך הפך את איבר המין לדגל מתגרה של השמאל הקיצוני. רייך, מי ש"המציא" את "תיבת ארגון" שהיתה אמורה לרפא באמצעות יסוד כימי בשם "ארגון" המצוי באוויר, נכלא בעוון הונאה ומת בכלא ב-1957.

יהיו אשר יהיו ערכו, מעמדו וחשיבותו של האוונגרד החברתי-תרבותי בפרספקטיבה היסטורית, לענייננו חשובה

³ מכון ליאו בק, פרסום 58, מכתב 8; מצוטט במאמרו של רוברט ויס" טירך: "בין השכלה לשראה" — יהודים בתרבות מרכז אירופה, נתיב, 2/1988.

⁴ מקסים גורקי לז'וקטור סגרה על גריוריי רדומי" לסקי (זינובייב) ראה חיבורו "זכרונותי של מהפכן" International Socialism, 1933, No. 52 (כתב-עת של Socialist Workers' Party בבריטניה).

לב ברוזשטיין (טרודקין)

עם מותו של לנין בינואר 1924 שלטה ברוסיה רביעייה דיקטטורית. לב ברוזשטיין, לב רוזנפלד, גריגורי דומילסקי ויוסף דבונשווילי – שלושה יהודים וגרוזיני אחד. הארבעה ידועים יותר בשמותיהם הסובייטיים (בסדר הנ"ל): טרודקין, קמנייב, זיטבייב וסטלין.

צדבאום הקים את הארגון ועמד בראשו. למרבה האירוניה, המניפסט של הארגון היה תרגום מידיש של גילוי־דעת דומה שנוסח בסניף הבונד בוילנה. היה זה וינסטון צ'רצ'יל, מן המדינאים הבוודים שנועדו בחיבת היהדות ואף הציונות, שסיכם בצורה כה טאה את חלקו של הרדיקל היהודי בתנועות אידיאולוגיות הנוררות בעקבותיהן רשע ורצחנות, במבוא מסתו הנודעת "ציונות לעומת בולשביזם: מאבק על נפשו של העם היהודי".

קשה להגזים בחלקו של האתאיסט הקוסמופוליטי היהודי בכינון הבולשביזם ובהוצאה לפועל של המהפכה הסובייטית. למעט לנין, הרוב המכריע של דמויות המפתח היה יהודי. יתרה מזו, ההשראה והכוח המניע מקורם במנהיגים היהודים. חלקם של היהודים בממסד הסובייטי מפתיע אף יותר. מקום בולט במיוחד [...] תופסים היהודים במנגנון הטרור שנועד להילחם באויבי המהפכה [...] אותה "הצטיינות" מרושעת הושגה על ידי יהודים בתקופה הקצרה של שלטון הטרור הקומוניסטי של בלה קון בהונגריה. תופעה זו אובחנה בגרמניה (בעיקר בבוריה) בפרק הזמן הקצר שטירוף זה הושלט על העם הגרמני. אמנם בכל הארצות המנויות לעיל ישנם לא־יהודים רבים שאינם נופלים ברשעותם מן היהודים, אולם מקומם של היהודים ביחס לחלקם באוכלוסייה, הוא מדהים.⁵

היהודים והפשיזם האיטלקי

חסו של בניטו מוסוליני ליהודים זו דוגמה מובהקת של אופורטוניזם פוליטי. מוסוליני עשה בקהילה הקטנה של יהודי איטליה שימוש מיקאבליסטי שהלם את צרכיו באותה העת. תחילתו בהצהרות פילושמיות, כאשר הדבר נדרש לריצוי דעת הקהל במערב; המשכו באישום חברתי ותיאולוגי ("יסכנת הבולשביזם היהודי"), כאשר נזקק לתמיכת הוותיקן והכנסייה, וסופו באנטישמיות גסה, בשיתוף פעולה עם הנאצים והסגרת יהודים לידהם. עם זאת, מן הראוי לציין שלא דבק בו אף שמץ מן הפתולוגיה האנטישמית של תלמידו בראשית הדרך ואדונו, בסופה, אדולף היטלר.

אולם לא פחות משהיו היהודים כלי שרת בידיו, היה הוא עצמו כלי שרת בידי היהודים, וגושה זה הוא מעניינו כאן. מוסוליני היה מוקף ביהודים, הן בתקופה בה נמנה עם האגף השמאלני, הרדיקלי, בעל המסר האנרכיסטי של המפלגה הסוציאליסטית האיטלקית, והן כאשר הפך את עורו ונהיה למנהיג הפשיזם הלאומני. מה אופייני הדבר שבשני הצמתים בדרכו האידיאולוגית־מדינית, היו אלה שתי נשים יהודיות, שהשפעתן על עולמו הרוחני ודרכו הפוליטית של רודף שמלות זה היתה מכרעת.

אנג'ליקה בלבנוף, (Balabanoff), המהפכנית האנרכיסטית ילידת רוסיה, היתה בראשית המאה מעמודי התווך של הסוציאליזם האיטלקי, ולמרבה האירוניה, תלמידתו הנאמנה של ז'וזפייב. בלבנוף, שאיתרה את בניטו בגלותו בזינבה, פרשה את חסותה על הצעיר המבולבל והאצילה

הנדיב של הקומוניזם הסובייטי. חלקם של האחים מיכאל ולזר קגנוביץ' (הראשון סגן קומיסר לתעשייה כבדה) בארגון מחנות העבדים שנחטפו לעבודות כפייה, וכן בהשמדת קולקיס ובקולקטיביוציה שגררה את הכלכלה הסובייטית אל עברי פייפחת וגרמה למותם של מיליונים, הוא מן המפורסמות.

יעקב סברדלוב, שהיה מזכירו הראשון של הפוליטבירו, פקד על מעצרה של משפחת הצאר וגירושה ליקטרינבורג בהרי אוראל, 1,600 ק"מ מזרחית למוסקבה. ביולי 1918 הורה סברדלוב לרצוח את כל המשפחה ומשרתיה. מפקד יחידת הבולשביקים שביצעה את הטבח היה אדם בשם יעקב יורובסקי, שהחל את הטבח בירייה מטווח אפס במצחו של הצאר. סברדלוב נפטר כעבור שנה. לזכרו שונה שמה של יקטרינבורג לסברדלובסק.

כיצד חש הרוסי המצוי כלפי היהודים המכריתים את הנצר האחרון לבית רומנוב, סמלה של רוסיה מאות בשנים, התגלמות המורשת הלאומית הרוסית?

חלקם המכריע של היהודים במהפכת 1905 אינו מוכר בדרך כלל. בקונגרס הראשון של התנועה הסוציאליסטית הרוסית, ב-1903, שהיה מבוא למהפכה הראשונה ב-1905, 15 מקרב 17 הצירים היו יהודים.

היה זה הבונד, הארגון היהודי הרחב והמאורגן היטב, ששימש מאגר אנושי, ארגוני ואידיאולוגי למנשביקים ולבולשביקים. לנין לא היה אלא פעיל אלמוני בארגון "אחדות המאבק לשוויון זכויות הפועלים" בראשותו של יוליוס צדבאום, שנודע לימים בשמו המהפכני "מרטוב".

⁵ A struggle for the soul of the Jewish People: Zionism versus Bolshevism Sunday Herald, London, Feb. 8, 1920

לביוגרפיה הראשית של הדוצ'ה והגיעה למעמד הרם של עורכת Gierarchia, כתב העת האידיאולוגי של מוסוליני, שבו דפיו גיבש הפשיוס את משנתו האידיאולוגית והפוליטית. ב"Gierarchia", כתב-עת שהיה פתוח לחוגו הפנימי של מוסוליני בלבד, כתבו כצמחי יהודים רבים, ובהם ג'ורג'ו דל וקיו, (Vecchio), הרקטור הפשיסטי הראשון של אוניברסיטת רומא, מי שערך מעל דפי כתב-העת חשבון נוקב עם עקרונותיו האסתטיים של ד'אונצ'יו והשלכותיהם הפוליטיות על דמות הפשיוס.

מוסוליני נהפך משמאלן לפשיסט במידה רבה בתמיכתה של קבוצה קולנית, ובה יהודים רבים (מהפך שאף גרם לקרע מוחלט עם בלבנוף), שצידדו בכניסתה של איטליה במלחמת העולם הראשונה, לצד בנות הברית ונגד גרמניה ואוסטריה. בקרב מייסדי הגרעין הפשיסטי של "אגודת המלחמה" (Fasci di combattimento), עם שוך הקרבות במרס 1919, חלקם של היהודים היה רב. לחמישה מהם, לכל הפחות, אלדו פינצי, (Finzi) זיוזפה פונטרמולי, (Pontremoli), ארמנו יראק, (Jarach), אליווונה (Jona) וצ'ורה סרפתי, היתה השפעה רבה על עיצוב עולמו הרוחני, האידיאולוגי והפוליטי של הדוצ'ה לעתיד.

בדומה לחלקם של היהודים במהפכה הבולשביקית, החמישה בלטו ברמתם האינטלקטואלית (נשוא קנאתו של מוסוליני) ובכשרם הארגוני. לא פלא הוא שאלפרד רוזנברג כינה את יהודי מוסוליני "החצר היהודית של הדוצ'ה" ואת הדוצ'ה עצמו, "משרתם של יהודים" (Judenknecht).

יהודי איטליה לא מנו בעת ההיא יותר מ-40 אלף נפש בקרב 42 מיליוני איטלקים – פחות מאחד לאלף. חלקם של הפשיסטים היהודים בורעות השלטון חרג מעבר לכל פרופורציה לעומת חלקם באוכלוסייה. הגנרל ג'וספה אוטולנגי (Ottolenghi) היה שר ההגנה בממשלתו של מוסוליני ובצבא איטליה שירתו באותה עת 25 גנרלים ואדמירלים יהודים. אלברטו ליוצי (Liuzzi) היה ממפקדיה הבכירים של המיליציה הפשיסטית.

עיקר השפעתם של היהודים ניכר במישור הכלכלי, הן בהגותו הפשיסטית והן בתחום הביצוע. הכלכלה האיטלקית הונהגה על ידי שתי קבוצות של יהודים. עם הקבוצה הראשונה נמנו גאודיו יונג, שר האוצר של מוסוליני וחבר בכיר במועצה הפשיסטית העליונה; ליאונה טפליץ, גדול הבנקאים של איטליה; ולמרבח הפלא, הבנקאי אוטו הרמן קאהן, מעמודי התווך של הבנקאות והפילנטרופיה האמריקנית וממערציו המושבעים של הדוצ'ה. עם הקבוצה השנייה נמנו ג'ינו אריאס, (Anias), האידיאולוג הבכיר של התפיסה החברתית-כלכלית של הפשיוס, מה שכונה בשם "מדינת קורפורציות", לצדו של אריאס פעל הגרעין הקשה של יועצי הכלכלה של מוסוליני, שהיה על טהרת שלושה סנטורים יהודים: אוגו אנקונה (Ancona), אקילה לוריא ותיאודורו מאיר.

"אל אדולף היטלר, הקנצלר האהוב שלנו"

האם יכול להיות ספק כי אלמלא הגזענות של היטלר היתה הצמרת הנאצית גדושה ביהודים? היידיריך לא היה צריך להסתיר את סבתו היהודייה והימלר היה

מפקדי הגולאגים

אלכסנדר סולז'ניצין (שמספרו, **ארכיפלג גולאג**, מובאות התמונות שלעיל) נהר שלא להחיל על היהודים אסמה קולקטיבית. אולם זו עובדה שמרבית ראשי המשטרה החשאית, מחציקה, הנקו"ד, והקנב היו יהודים, והיו יהודים גם במנגנוני חושך אחרים של הפשיוס הסובייטי. מכיוון שלא אולצו לכך, מתעוררת שאלת האסמה הקולקטיבית ביחס לאופיים הרדיקלי של היהודים. סטלין היטיב להבין זאת. לשאלה של פליקס דז'רווינסקי, ראש חציקה, מהיכן תגיש חלאת המין האנושי למנגנוני מחסות הריכוז והכפייה, השיב סטלין: "אל דאגה, חבר קומיסר, יש לנו רביונביצים וכנגביצים די הצורך".

עליו מסמכותה ויוקרתה הבינלאומית באינטרנציונל הסוציאליסטי, וקידמה אותו עד כי נהיה בזכותה עורך ה"אבנטי" (Avanti) היוקרתי, ביטאונו הרשמי של השמאל האיטלקי הרדיקלי, שבלבנוף כיכבה בין דפיו⁶.

היהודייה השנייה היתה מרגרטה (גרסיניו) סרפתי (צרפתי), (Grassini, Sarfati), גם היא החלה את הקריירה המקצועית שלה ב"Avanti", כבעלת טור לביקורת האמנות. בניגוד גמור לבלבנוף, סרפתי פרשה עם מוסוליני, היתה

⁶ ראה: Angelica Balaban, off, My Life as a Rebel, N.Y. 1936.

בניטו מוסוליני מבקר בביתן הארץ-ישראלי ביריד המזרח בבארי. ספטמבר 1934.

מראשית דרכו, בעודו אנרכיסט שמאלני, ולפחות עד אמצע שנות ה־30, בניטו מוסוליני היה מוקף בחבורה גדולה של יהודים ויהודיות. לא לחינם כינה אותו אלפרד רוזנברג "משרת היהודים" — Judenkecht.

לקהילות ולארגונים יהודיים ברחבי הרייך, לעיתונות היהודית, לאישים בולטים בכלכלה ולאגודים מאיגודים שונים בקריאה להדוף את מסע ההכפשה של גרמניה, שנקרא בפיו תעמולת זוועה — Gruelpropaganda.

מן הראוי לזכור שאין כל עדות שהיוזמה למעשה היתה נאצית או שהיהודים פעלו בכפייה. נהפוך הוא, לאחר היוודע היוזמה לשלטונות, הם הצטרפו ליוזמת היהודים בדברו מבוא מטעם לשכת הקנצלר ומטעמו של הרמן גרינג. קריאתו של טרכטנברג נענתה בהתלהבות, ועד מהרה החלו לזרום למשרדו של המו"ל גילויי דעת מנוסחים בחריפות מכל הארגונים החשובים של יהדות גרמניה. היטיב לנסח זאת ה־"C-V Gazette", ביטאונה הרשמי של "ההתאחדות המרכזית של אזרחים גרמנים ממוצא יהודי".

לאחרונה הוטל על האומה הגרמנית לצאת למאבק מכריע מול מסע הכפשה וסיפורי זוועה שבוצעו, כביכול, נגד היהודים. אנו, יהודי גרמניה, ניצבים ללא היסוס כתף אל כתף עם אחינו הגרמנים כדי להדוף את גל השקרים. כל הארגונים וההתאחדויות היהודיים הגדולים, ובראשם "הפדרציה של החיילים היהודיים לוחמי החזית", "ההתאחדות הלאומית של יהודי גרמניה", "ההתאחדות הציונית", "ארגון הקהילות הפדרלי", רבני גרמניה ואין ספור קהילות גדולות כקטנות פרסמו גילויי דעת ובהם הכחשה גמורה של סיפורי הזוועה חסרי היסוד.

מזמין את חבורת סולץ-רפופורט-כוגן-ברמן-פרנקל כמומחים למחנות ריכוז.

הח"מ ער לחומרת הטיעון בפסקה האחרונה.

אולם מי שנרתע מן ה"פרובוקציה" בהיגד שלמעלה, ראוי לו שיקרא את גילוי הדעת שפרסמו כל ארגוני יהדות גרמניה במאי 1933, חודשים אחדים לאחר מינויו של היטלר לקנצלר ב-30 בינואר 1933, ביום שבו החל גל טרור נגד יהודים. בפברואר ובמרס לבשו המהומות האנטישמיות אופי של מסע מאורגן בכל רחבי גרמניה. את הפרעות חוללו אנשי ה־SA בהוראתו הישירה של הקנצלר. יהודים סולקו ממשורותיהם, חנויותיהם נבזזו, פגיעות בגוף וברכוש נמנו באלפים. הפרעות הגיעו לשיאן ב-1 באפריל 1933, היום שבו הוכרז חרם כלכלי נגד היהודים. ב-7 באפריל נחקק חוק המבטל את זכויות האזרח שלהם. מכאן ואילך התפתח תהליך מהיר שחרף את גורלה של יהדות גרמניה בסתיו 1935, עם פרסום חוקי נירנברג.

גל המחאות בעולם ותיאורי הפרעות בעיתונות המערב עורר בלב יהודי גרמניה דאגה לשמה הטוב של המולדת. על כן אזרו עוז, שינסו מותניים וגמרו אומר להשיב למכפישיו הקנצלר והמולדת מנה אחת אפיים. מי שפתח ביוזמה היה הגוף המרכזי הייצוגי של יהדות גרמניה בברלין, "הארגון המרכזי של אזרחי גרמניה ממוצא יהודי" (Centralverein Deutscher Staatsbürger Juedischen Glaubens).

הכנת גילוי הדעת ופרסומו הוטלו על יעקב טרכטנברג, מגדולי המו"לים היהודיים בעת ההיא. טרכטנברג פנה

ועד הקהילה היהודית בדרזדן כתב:

אנו מוחים בכל תוקף נגד ההכפשה חסרת היסוד של כבוד גרמניה בחוץ לארץ. אנו דוחים בשאט נפש כל קשר וזיקה עם מפזי העלילות השפלים, יהיה מוצאם אשר יהיה. אנו בטוחים שבמהרה יינקטו כנדרש צעדים לסיכול מזימותיהם של אותם חוגים חשוכים...

ההתאחדות הציונית בגרמניה כתבה:

כבר ב-17 במרס הרמנו את קולנו בגינוי חד-משמעי של תעמולת הזוועה האנטי-גרמנית בחוץ לארץ. מחינו נגד הסיפורים על מעשי הזוועה השקריים שבוצעו כביכול נגד יהודים, ואשר כל כוונתם לשרת אינטרס זר.

חליגה נגד אנטישמיות בברלין כתבה:

כל הסולד מתעמולה אנטישמית חייב גם להביע את סלידתו, על אותו היסוד ומאותם הטעמים (!), מתעמולה נגד גרמניה בראשותה של המפלגה הנציונל סוציאליסטית.⁷

נשיא איחוד הרבנים בגרמניה, ד"ר ליאו בק, כתב:

המהפכה הגרמנית הלאומית נאבקה בשתי חזיתות: מאבק נגד הבולשביזם ושיקומה של המולדת הגרמנית. מהו יחסה של יהדות גרמניה לשני יעדים אלה? בולשביזם הוא תנועה אתיאסטית, אויבה המר ביותר של היהדות. שיקומה של גרמניה הוא אידיאל נעלה המקובל על כלל יהודי המולדת הגרמנית. אין עוד ארץ באירופה שבה הקשר בין היהודים למולדתם הוא כה חזק ואינטימי.

במאמר חגיגי, בו מועלת על נס אישיותו הדגולה של אדולף היטלר, "הקנצלר האהוב" ומושיעה של גרמניה בעידן המודרני, מסכם ה-C-V Gazette בשם כלל יהדות גרמניה:

אנו 565 אלף יהודי גרמניה מוחים נמרצות על מסע ההכפשה האנטי-גרמני המבוסס על סיפורי זוועה חסרי-שחר הנעשים כביכול נגד יהודים בגרמניה, והמופצים בעולם. אנו, יהודי גרמניה, כואבים כאחינו הגרמנים כל מילה הנכתבת והנאמרת נגד שמה הטוב של ארצנו, מולדת אבותינו ומכורת ילדינו. אנו דוחים בשאט נפש את מסע השקרים הבזוי הנערך נגד גרמניה וממשלתה הנבחרת.

ההתאחדות שלנו היא חלוצת האידיאל הגרמני, חלוצת אהבת המולדת, והיא קוראת למאות אלפי יהודי גרמניה לשאת בגאון את דגלה של המולדת ולהפיץ את מסר הגרמניות במחשבה ובמעשה.

השמאל החדש: "עשה אהבה ולא מלחמה"

א ת שורשי סיסמת הרדיקליזם היהודי בארה"ב בנוסח "עשה אהבה ולא מלחמה" ואת מרד השמאל החדש בשלהי שנות השישים יש לחפש באנרכיזם של אמה גולדמן, "נביאת הפצצות והאהבה

אלן קריבין (Kravine)

ממנהיגי מרד הסטודנטים בצרפת בשלהי שנות ה-60 וראשית שנות ה-70 היהודים היוו באותה עת מעט יותר מאחוז אחד מכלל אוכלוסיית צרפת חלקם בקרב הסטודנטים היה 6 אחוזים. חלקם בקרב הפעילים הבולטים במרד הסטודנטים היה יותר משליש. חלקם בקרב המנהיגות הנבחרה היה 60 אחוזים. מבין ארבעה המנהיגים הרשמיים: דניאל כהן-בנדיט (דני האדום), אלן קריבין (Kravine), אלן גייסמר (Geismar) וז'אק סובביו (Sauvageot), רק האחרון איננו יהודי.

בסוף אפריל היה בידי טרכטנברג אוסף מרשים של גילויי דעת יהודיים שהתייצבו כאיש אחד לימינו של היטלר נגד מכפיש הקנצלר והמולדת. חלק מגילויי הדעת פותחים במילים: "אל אדולף היטלר, הקנצלר האהוב שלנו..." המסמך עצמו, שפורסם במאי 1933, כלומר חודש ויותר לאחר שלילת זכויות האזרח, פתח, כאמור, במבוא של לשכת הקנצלר השולל מכל וכל את סיפורי הזוועה. נהפוך הוא. הכתוב מציין, "כי פלוגות הסער (SA) שלנו סיכנו לא אחת את חייהן בהגנה על חייהם ורכושם של יהודים רבים". במבוא מטעמו של הרמן גרינג, ראש משלת פרוסיה באותה העת, נאמר באופן נחרץ "לציבור הגרמני בכלל וחברי המפלגה (הנאצית) בפרט, שלא תיפול ארצה אפילו שעה אחת מראשם של היהודים – עתה ובעתיד, ומי שיפר הוראה זו יסולק מיד משורות המפלגה". לשכת הדובר של "איגוד חיילי הרייך היהודים לוחמי החזית" פנתה לשגרירות ארה"ב בברלין:

אנו, יהודי גרמניה, היינו מזה דורות בשר מבשרה של המולדת הגרמנית, העם הגרמני והכבוד הגרמני, וכך נמשיך בעתיד. אנו נשרת בכל כוחנו, בטאמנות ובאהבה את גרמניה [...]. אנו דוחים מכל וכל את התעמולה הבויה בחו"ל נגד המולדת הגרמנית.

נשיא ארגון היהודים הספרדים בברלין כתב ב-11 באפריל, לאחר שלילת זכויות האזרח:

בתקופה שבה נוהלה בחו"ל תעמולה בדבר מעשי זוועה כביכול נגד יהודי גרמניה, אף לא תלונה אחת ולו מחבר קהילה אחד הגיעה למשרדי. חברינו והארגון שאני מתכבד לעמוד בראשו ממשיכים ליהנות מהכנסת אורחים גרמנית, שאין דוגמה לנדיבותה.

⁷ גיליון ה-3 באפריל, 1933, יומיים לאחר הכרזת החרם הכלכלי הרשמי נגד היהודים.

⁸ "חליגה נגד השמצה" בניו יורק, ADL, היא יוצאת חלצת של "חלי" נה נגד אנטישמיות.

החופשית", שהיתה מקורבת ללאון צ'ולגוש, רוצחו של נשיא ארה"ב מק'קנילי ב-1901. גולדמן, דמות מפתח בחבורה של אנרכיסטים יהודים, הטיפה גלויות לפירוק המשפחה, למין חופשי ולהרס המסגרות הלאומיות. שנאתה הארסית לדת עמה – את נשפי חבורת האנרכיסטים נהגה גולדמן לחנוג ביום כיפור, אך את חג המולד הקפידה לחנוג כהלכתו – נפלה רק משנאתה לציונות, בה ראתה, בדומה לגורג'י שטיינר, בגידה במה שהיה בעיניה מסר הומניטרי מאסכולת האנרכיזם היהודי.

במין המודחק של זיגמונד פרויד ראתה גולדמן את התגלמות שחרורו של האדם. תורותיהם של פרויד ווילהלם רייך זכו לפופולריזציה רדודה בכתבי הוגים יהודים רבים, החל בתיאודור אדורנו וכלה באריך פרום, שהגיעו לשיא הפופולריות שלהם בשנות ה-50. החוליה המחברת בין תורתו של פרויד והקצנתה בידי אריך פרום, היה אברהם מסלו (Maslow), רדיקל שמאלי שפיתוח גרסה משלו לפסיכואנליזה, שאותה כינה "פסיכולוגיה הומניסטית". מסלו, אבי הקומונות וממציא הסיסמה "Make Love not War", הוא אביהם הרוחני של אברהם (אבן) הופמן ובטי פרידן, לני ברוס (ליאונרד שניידר), בוב דילן (צימרמן) וג'רי רובין. דמויות המפתח במרד התרבות של שנות השישים בארה"ב.

"המרד היהודי" בצרפת בשנות ה-60 ו-70

ה שכוונה בזמנו בארה"ב "השמאל החדש" ובצרפת Extreme Gauche ו־X Gauchisme, אכן היה, כפי שעיתונות הימין בצרפת כינתה אותו, "מרד יהודי". הנתונים מדברים בעד עצמם. היהודים היוו בימים ההם קצת יותר מאחוז באוכלוסיית צרפת. חלקם בקרב הסטודנטים היה שישה אחוזים. חלקם בקרב הפעילים הבולטים במרד הסטודנטים היה יותר משליש, וזאת על בסיס רשימה של 55 שמות בעלי צליל יהודי אופייני ברשימה של 153.⁹

אמנם קשה לדעת כמה יהודים נוספים נכללים ברשימה זו שלא ניתן לאבחנם עליפי שם משפחה, אך ברשימה מצומצמת יותר, הכוללת 29 שמות של מנהיגים בכירים, 17 לפחות הם יהודים, כלומר 60 אחוזים.¹⁰

במין ארבעה המנהיגים הרשמיים, דניאל כהן-בנדיט, אלן קריבין (Krivine), אלן גייסמר (Geismar) וז'אק סובג'ו (Sauvageot) רק האחרון אינו יהודי.

דרג המנהיגות בארגונים טרופקיסטים ומאואיסטים הוא על טהרת היהודים. בתנועה הטרופקיסטית Lique Communiste Revolutionnaire, ש-11 מ-12 חברי הפוליטבירו שלה היו יהודים, נהגו להתבדח כי אין הם יכולים לדבר יידיש בשל נוכחותו של דניאל בריסעדי, יהודי מרוקני. שני מייסדיו ומנהיגיו של הארגון המאואיסטי La gauche Proletarienne היו אלן גייסמר ובני לוי (שהיה לאחר מכן של ז'אן פול סרט).

חלקם הכה מכריע של היהודים במרד הסטודנטים בשנות ה-60 וה-70 מפריק את הטיעון הידוע (מאסכולת יעקב טלמון, בין השאר), שלפיו תולדותיהם הארוכים של סבלות היהודים חידדו אצלם את הרגישות כלפי עוול ואת רגשות ההזדהות עם קבוצות מדוכאות ומופלות לרעה. מעמדם החברתי-כלכלי של יהודי צרפת בשנות ה-60 וה-70

היה בפירוש טוב מן הממוצע הארצי, והביוגרפיה של מרבית מנהיגי המרד מראה כי רובם המכריע בא ממשפחות בורגניות מבוססות מן הערים הגדולות בצרפת.

המכנה המשותף לכלל הקבוצות היה (ונותר) העוינות הגורפת לציונות, בשל העיקרון הקוסמופוליטי שביסוד האידאולוגיה של השמאל היהודי. קשרי ישראל עם השלטון הגוליסטי בימי מלחמת אלג'יר ב-1962, בעוד שהשמאל היהודי ניצב לצדה של אלג'יר, ובעיקר ניצחונה של ישראל במלחמת ששת הימים, ליבה עוינות זו לממדים של שנה בקרב הארגונים האנרכיסטים למיניהם, כגון הטרופקיסטים והמאואיסטים.

המרכיב הפשיסטי בשמאל החדש, הצרפתי בעיקרו, בא לידי ביטוי בהתייבבותו הגורפת לימין אש"ף והמשטרים "המתקדמים בעולם הערבי" מול ישראל. מחד: גיסא, לדברי רבים מהם (וכהן-בנדיט הוא דוגמה אופיינית), פעילותם הרדיקלית היא תגובה מאוחרת על אימי השואה, רובם היו ילידי שלהי שנות ה-30 וימי מלחמת העולם. מאידך: גיסא, מלחמת ששת הימים, בה ישראל נחלצה משואה שהכינו לה אויביה, נתפסה על ידם כ"מלחמה קולוניאלית". כשל קונספטואלי זה – כה אופייני למגבלות האינטלקטואליות של השמאל – מאפיין את הדוגמטיות הרעיונית המכפיפה את העובדות לאידאולוגיה.

הצורה שבה נחלצה ישראל משואה שהכינו לה אויביה נתפסה על ידם כ"מלחמה קולוניאלית". כשל קונספטואלי זה, כה אופייני למגבלה האינטלקטואלית של השמאל, הוא תולדה של הדוגמטיות הרעיונית המכפיפה עובדות לאידאולוגיה.

וינסטון צ'רצ'יל היה זה שכתב: "אין אדם ברדעת אשר יפקפק בעובדה (שהיהודים) הינם הגזע המצוין והמדהים אשר הופיע אי פעם עלי אדמות".¹¹ והוא אף זה שהזהיר מפני סכנת האנרכיזם היהודי.

נשואיה ותומכיה של הקונפדרציה השמאלנית הם (יהודים) שחונכו בקרב ציבורים בארצות שבהן נרדפו היהודים בשל גזעם. רובם, אם לא כולם, בגדו במורשת אבותיהם [...] מגמה זו בקרב היהודים איננה חדשה. כנופייה זו, החל בקרל מרקס ועבור בטרופקי, בלה קון, רוזה לוקסמבורג וכלה באמה גולדמן [...] קנוניה מהפכנית כלל-עולמית זו, אשר נועדה למוטט את הציוויליזציה ולבנות מחדש את החברה האנושית על בסיס של רשעות קנאית, ושל שוויון כביכול, ממשיכה להתפתח ולצמוח. היא היתה מקורה של כל תנועה חתרנית במהלכה של המאה ה-19. והנה עתה, כנופייה זו של דמויות חריגות, שהגיעה מן העולם התחתון של הערים הגדולות של אירופה ואמריקה, לכדה את העם הרוסי בציצית ראשו והפכה באופן זה לשליטה הבלתי מעורערת של אימפריה ענקית ■

⁹ כפי שהתפרסם במוסף של Le Matin במאי 1982, לכבוד 14 שנים למרד הסטודנטים

¹⁰ על-פי "Generation '68", מחיבורי המפתח על הג'נ' שא, פריס, 1977.

¹¹ צ'רצ'יל, שם.

חלקו השני של המאמר: "מן המופ"סים ועד שלום עכשיו" יוקדש לרדיקליזם השמאלני בישראל.

משכנתא

דירה חדשה

הלוואה לשיפוצים

חסכון לטווח ארוך

להחלטות החשובות בחיים

כתבי לספר אמנו ביקור

מוסף בצרון ע"ש רב צעיר
לתרבות עברית ולחכמת ישראל

משה שמיר

שלמה טנאי (תר"פ – תש"ס)

מספר לספר, מעשייה לעשייה – כעץ שתול על פלגי מים. שירתו מעידה על עצמותו, ומגידה אותה בכל רב-גוניותה: אדם מבפנים. לב היחיד שלו היה לב הרבים, תמונת עולמו הפרטי היתה והנה כזאת ולעולם תהיה – תמונת הכלל הגדול של החיים היהודיים החדשים במולדת המתחדשת.

איש רעים

ומרים כי טוב-לב וחכמה אינם הולכים ביחד – אבל כמו בשירתו גם באישיותו של שלמה טנאי היתה מזיגה מופלאה של לב רגיש וראש חכם.

עומדת לי בזאת עדות-חיים של קרוב לשבעים שנה: שלמה טנאי חי את הרעות, את היותו חבר לחבריו – בעומק ובהתמדה שאין כמותם. הוא היה זה שנתן לקובצי השירים והסיפורים הראשונים של חבורתנו את הכותרת "ילקוט הרעים" – והיתה בכך זיקה גם לחברות כפשוטה, גם לקרבת-רוח ספרותית של להקת-מתחילים, אבל לא פחות מכך זיקה לימי נעורינו כחברים בתנועת-הנוער, שבה החילונו את דרכנו כבני השכבה הצעירה של "הרעים".

שלמה טנאי חי את נעוריו, חי בתוך נעוריו, עד יומו האחרון, והנעורים הללו היו צמיחה מתמדת, מלוכדת, של חלום והגשמתו. הלב האוהב והראש החכם עיצבו את שיריו, אבל הם גם הדריכו אותו במסלול העשייה, בתחומי הרעיון, התכנון והביצוע. בהיותו איש תל-אביב היחיד בין "הרעים" בשנות הארבעים – היה הוא לא רק היוזם, אלא גם המארגן, העורך בפועל, המדפיס והמוציא לאור של ארבע החוברות הצנועות, שמקומן המרכזי במפנה הדורות והזמנים של ספרותנו הוא עובדה ניצחת, מוכרת לכל.

למו חיי שלמה. גם בימיו האחרונים נדמה היה, כי היתה בו השלמה עם האור הרך של השקיעה. משורר ילירי נפלא, יוצר רגיש, חכם בהגותו, שקוף בלשונו – לא נלחם מעורו נגד החיים, נגד העולם. סודו האישי – אהבה. עמידתו בעולם – פגישה. ספר שיריו הראשון, "פגישת האוהבים", שעוטר בציורי תרצה, רעותו לחיים, נולד מתוך פגישה מאוהבת עם "יפי הנערות", עם נוף של "ברכת גבעות", עם קדומי זכרי לשון ואגדה תנ"כית, עם "גת", עם "אוהבי הקיץ", עם "תפילת מחר" – "ותפילתנו, כי יבוא מחר, / ושוב תהיה נפשנו מאוהבת".

שלושה עשר ספרי שירה פרסם שלמה טנאי, החל מ"פגישת האוהבים" (1947) עד "מחר, בעוד נצח" (1995) – ומתוך מאות השירים הכנוסים בהם דובר אלינו ואל דורנו קולו של יחיד, קול של ליריקה צרופה, ובה בשעה זורח מתוכם אור של אהבה לכל, אור של אמונה בטוב שבכל. מאז עלותו ארצה בגיל עשר ועד פטירתו בהגיעו לגבורות חי ויצר שלמה טנאי בלב לבנה של ההווה הארצישראלית, צמח משנה לשנה,

איש דמיון וחזון, התוכף עשייה למחשבה, היה איש הפיוט העדין הזה. לא היה בחייו פרק של "מגדל שן" למתבודד הגאה, או של כוֹך־ייסורים לשבוי בתוך עצמו. שתי הרשויות של חייו, רשות השירה ורשות העשייה, התקיימו זו בצד זו מתוך העשרה הדדית. כעורך — הקדיש לתפקידו זמן וכישרון ויחס חם, החל מ"לקוט הרעים", דרך "דף חדש" וקובצי "דור בארץ" ו"ספר ילקוט הרעים". מאוחר יותר עסק בעריכת שבועון צה"ל "במחנה" ומתוך רעננות וחידוש — בעריכת "דבר לילדים". כעיתונאי רגיש, פקוח עין ומעורב — ליווה את קרבות הנגב במלחמת העצמאות (בספרו "שלושה חצים", 1950) ואת מועקות מלחמת יום־הכיפורים ("יומן בעת מלחמה", 1974) — אבל אין להתעלם אף לשעה קלה מן העובדה, כי החוויה והתגובה וקרינת־החום הפנימית שימשו בשירתו הלירית והאינטימית ביותר כהשראה טבעית של איכפתיות. הכל נגע אל לבו של המשורר החכם.

העושה במלאכה

בשנת העשור למדינה קיבל על עצמו שלמה טנאי תפקיד מפתח בוועדה המצומצמת לתכנון ולביצוע חגיגות העשור, בארץ ובעולם. בתוך אותה מהומת עשייה יומיומית העלה המחנך ואיש־הספר שבו את רעיון "שבוע הספר העברי", והוא שקע מיד בפעולת שכנוע והסברה ותכנון וביצוע של הרעיון, אשר צמח והתמסד מאז והיה לאחד מאירועי התרבות המרשימים בחייה של מדינת ישראל. פרק מיוחד, עתיר־הישגים, בחיי המעשה של שלמה טנאי היה פרק פעילותו בהנהלת אגודת הקומפוזיטורים והמחברים (אקו"ם), שעד מהרה היה בה למנהיג רוחני וארגוני בתפקידו כיושב ראש הנהלת האגודה. במשך רבע מאה שנים התמסר המשורר — בהתנדבות מלאה — לעידודם של עמיתיו היוצרים, טיפח דורות חדשים של חברים ותרם לחיזוקה של האגודה בחומר וברוח, עד להיותה גורם פעיל ומפעיל, תוסס ומתסיס, בחיי התרבות על כל ענפיהם.

תחיית האח האובד

שלמה טנאי שלח ידו גם בתרגום, מאנגלית, מידיש — ובעיקר מגרמנית, שפת־אמו. הוא תרגם בעיקר שירה, בצד דרמה וסיפורת ועיון. אבל מפעל חייו בתרגום

היה הרבה יותר מתרגום. את עשר שנות הבגרות הבשלה שלו הקדיש המשורר להחזרת הבן האובד, היינריך היינה, לחיק עמו. בזכות מפעל כביר זה שב המשורר היהודי הגרמני הגדול לתחייה על אדמת אבותיו, כהגשמת שובו של הבן האובד.

גדלותו של היינה כמשורר גרמני, כיוצר בעל מוטת־כנפיים בינלאומית, אינה זקוקה לאישור נוסף. אבל במסכת חייה ומורשתה של הספרות העברית החזיר אותה שלמה טנאי אל מרכז התודעה. גולת הכותרת של עבודת־התרגום המסורה והנלהבת הזאת הן שתי יצירות מרכזיות של היינה: "גרמניה — אגדת חורף" ו"ספר השירים" — שבלעדיהן, חש בצדק המשורר העברי, בלעדיהן לא תוכל תחייתו של המשורר הגרמני בלשונו להיות מושלמת.

במפעל חיים זה הצמיד שלמה טנאי פעם נוספת את השירה אל העשייה. לא רק את מלוא כישורו הפיוטי שיקע במלאכת אהבה זו, אלא גם שנים של מחקר ולימוד. אף שקיימים תרגומים קודמים משל היינה — היה דרוש אומץ של ראשונים ומאמץ של חלוצים כדי לא להיבהל מגודל המשימה. ובטנאי היה שפע מן הסגולות הללו.

מן השפע הזה נהנו גם מאות חסידיו של חוג היינה, אשר ביחד עם חברו הנאמן יהודה אילוני ייסד אותו שלמה טנאי ותכנן וטיפח את פעולותיו והתכנסויותיו, ברוח טובה ובאווירה של תרבות.

מחר, בעוד נצח

ספר שיריו האחרון, מזוקק ומלוטש בשיריו הקצרים, הוא "מחר, בעוד נצח" — והוא נקרא כך על שם אחד השירים, והוא תמצית האופטימיות הקיומית, הנאצלת, של המשורר. הוא ידע את המוות, כמו את החיים, והוא הפנים אותו היטב, כמו את החיים. עד מחר יש יום אחד, אבל הוא יבוא בעוד נצח, ידע המשורר — כשם שאתמול הוא יום אחד, אבל בו גלום הנצח, כשם שהנצח גלום בנו, כמו רק יום אתמול הוא בכל משמעותו.

היום כמו מחר, מחר כמו היום — נצח המשורר חי עמנו.

איגרת לזכר משורר ושירו

שלום משה,

13.1.2000

אני בסערת רוח. תשמע סיפור עצוב.

הכרתי את טנאי לפני יותר מתריסר שנים (הציע לי/המליץ עלי לאקו"ם). מאז נפגשנו מעט ובאקראי באגודת הסופרים, ואולי פעם אחת שוחחנו בטלפון. ותמיד בשחוק על שפתיו ובפנים מאירות.

ביום שלישי או אתמול ממש קראתי ב"פסיפס" (שמוציא יעוז קסט) את מאמרו ("בתי קפה של סופרים") וחשתי מין נועם בכתיבה, ממש לא מוסבר מין משהו על-חושי, וחשבתי לכתוב/לטלפן ולהודיע, והודמנות טובה לומר מילים טובות, ותכננתי זאת להיום — — והנה חזרתי הביתה עם משא כבד של "קניות" ובאופן אוטומטי פתחתי רדיו על רשת המוסיקה, והנה אני שומע את קולך מזכיר את שמו ותכף הבנתי. מין מאורע קשה שלא חוויתי מעולם.

ובאופן הכי טבעי אתה האדם שאני רוצה לחלוק עמו את הצער. וגם שמך מוזכר במאמר, ואולי זה מאמרו האחרון שהופיע בכתובים.

כל טוב
רמי דיצני

שלמה טנאי

שפע

בקיץ הזה שחלף
נטפו הסלעים חלב.
התאנים היו טפות גדולות
של דבש.
אדם, אדם התיך את יסוריו
לענני תקנה.

בקיץ הזה שנשרף.
נזלו החרשות שרף.
כל אפרסק היה בועת
נקטר עליון.
אדם, אדם חפש את אוהביו
בנפש רעבה.

בקיץ הזה שנדף
כל כרם תירוש נטף.
נחלים שקקו מי מזור
בכל גיא.
אדם, אדם נולד בחדנה
מצלע חנה.

את השיר הזה אני שומר שנים רבות, אולי מתקופת שירותי בצבא. בוודאי תכתוב עליו מאמר. בבקשה קח שיר זה כאפשרות לציטוט.
כל-כך ציורי ודשן ואופטימי ובעל עוצמה ועשוי במלאכת אמן נפלאה.

רמי דיצני

שלמה טנאי

מי יכול לבקש

עברנו כבר את החיים.
עכשו הם בידינו
כאבר-בר, כגוש, כיהלום.
אנו מתבוננים בהם
רואים איד שם חסרנו אשר, אהבה,
איד פה רוינו אשר, אהבה;
את כל אשר בחרנו בעצמנו
וכל אשר נטמע בנו, מסביבתנו.
וגם אשר בחרנו, את וגם אני,
בשכרון-חושים או מחשבה-תחלה —
הן גורלנו הוא. מסוף ועד תחלה.

עכשו מגמר הכל וכבר משלם
ואפשרית אולי עוד נגיעה קצת פה ושם
כדי לחשף או להסתיר דבר-מה,
עוד קצת פגמים ואכזבות
כדי שתחזר האבן היקרה
לגיא או למישור והיא כלילת-צורה,
ומי שימצאנה אז יתמה:
מי יכול לבקש יותר מזה
משהיה קצרה על פני האדמה.

ברית דמים

של מצוות הסנדקאות. אז החל בהתלבטויותיו. היו שלוש אפשרויות. האחת, שהוא עצמו יזכה במצווה הנוראה. השנייה, מצד כיבוד אב — לתת לאביו. והשלישית, מצד הסגולה עבור התינוק, לתת את המצווה לרב חשוב וצדיק. את הראשונה דחה כמובן על הסף.

נותרו שתי אפשרויות — אבא או הרב לייבל. היו רבנים ומשפיעים שגרסו לתת לאב את הסנדקאות מצד מצווה דאורייתא, ואחרים טענו שרק איש קדוש ראוי להניח את ברכיו מתחת לכרית ולתינוק.

ראש המצדדים ברב לייבל כסנדק היה המוהל בעצמו — הרב פרנקל. באשר לעצם בחירתו של פרנקל כמוהל לא היתה לאורי כל התלבטות. הוא היה המוהל של כולם וזהו! יהודי זריו עד להפליא בכל המצוות, ובפרט במצוות המילה ובקבורת המת. את כל הערלות הרבות שחתך בימי חייו שמר במקום מוצנע כדי להניח עמו בקברו, אחרי מאה ועשרים.

"אי אפשר לתת את המצווה לחילוני. זו טומאה העלולה לסכן את נפשו של הילד ללא תקנה. אסור לך לקחת סיכון עצום כזה!" כך פסק פרנקל נחרצות כאשר נשאל על ידי אורי ביציאה מהמקווה בבתי אונגרין במאה שערים.

מה כבר יכול היה אורי להשיב? פרנקל בבגדי פסים ירושלמיים, עתיר מצוות ומלא ביטחון, היה התגלמות הקדושה בכל דקדוקיה.

בכל זאת משהו בלבו לא נתן לו מנוח. אבא המסכן והטוב הרי אינו מקיים שום מצווה בינו לבין קונו. זהו נכדו הראשון, ומדוע לא לכבדו ולקרבו?

אורי נמלט מהספק כאשר עלה לביתו של הרב לייבל בעצמו, יהודי עניו ומסובל ביסורים, ואף-על-פי-כן — רב חסיד ומקובל.

כאשר שטח את התלבטותו, ישב מולו הרב לייבל בשתיקה, ורק כאשר סיים את דבריו הגיד את ראשו לאות הבנה. "עליך לתת לאביך את המצווה ללא כל ספק!", פסק בקולו הרך מבלי לבאר, אורי ירד שמח ומשוחרר. מילתו של הרב לייבל עולה על מילתו של המוהל פרנקל. הוא הסיר דאגה מלבו וחזר לטפל ביתר ענייני הברית.

ביום הברית קם אורי מוקדם לתפילת ותיקין וראשית כל, כמובן, מיהר אל המקווה, ביציאתו פגש שוב כמוהל וחשב שמן הראוי להודיע לו, על כל פנים, על עניין הסנדקאות. פניו של פרנקל הקדירו להרף עין, אך הוא חזר מיד לעצמו. "נו... אם הרב לייבל פסק... אבל עליך לדעת שזו עדיין בעיה חמורה ביותר... אביך חייב לחזור בתשובה שלמה לפני הברית! עליו להצהיר במפורש על חזרתו בתשובה!"

שוב חזרה המועקה ללבו של אורי, אך הוא ניחם את עצמו:

ועד הברית הלך והתקרב. אורי, חוזר בתשובה טרי, היה בפעילות קדחתנית לערוך את שמחתו, ומרוב טרחתו כמעט ששכח את השמחה. הוא דאג להשיג עוגות — בשיעור הלכתי הראוי לברכה — שתיאכלנה מיד לאחר הברית בבית הכנסת. חיפש אחר כל מיני גמח"ים העומדים ברומו של עולם כמו גמ"ח לכריות ברית-מילה, ולהבדיל גמ"ח למיטת תינוקות, וליתר ענייני הקודש או החול, שהיו כולם חדשים לגמרי לגביו.

דבר אחד הדחיק את המפגש ההכרחי עם בני משפחתו החילוניים וכמה חברים מהעבר שאולי יגיעו. לפני זמן לא רב חזר בתשובה. שנה, אולי שנה וחצי, אם מחשיכים את התקופה שלפני מגוריו בשיבה. חצי שנה של התלבטות כל כך קיצונית: האם לסיים את התואר בפסיכולוגיה — או לעלות לירושלים לשיבה חסידית של חוזרים בתשובה בשם "לב דוד", ללבוש לאחר זמן קצר חליפה ארוכה ומגבעת, ולגדל פיאות וקן. עולם השקר המוחלט מול עולם האמת המוחלט. בדיוק כמו ההתלבטות האם לעופף בחלל החיצון או להיכנס עמוק מתחת לאדמה.

מהרגע שנזרקה בו האמת לא ידע מנוחה בנפשו, עד שעמד בשערי הישיבה חציו כחוש מפחד, וחציו בוטח ומאמין. אין לדעת אם האמת המוחלטת החזיקה אותו, או חוש ההומור של המשגיח שידע להפיג את פחדיו, אבל הוא נשאר ונקלט, התקדם יפה במעלות הקודש וגם זכה לשידוך מהיר שכולו הושג בתפילות מקרב לב על גג הישיבה.

מצא לו חבר חדש — ריבונו של עולם. כיף חיים לדבר עם השם! למה לחזר אחרי יצוריו הרחוקים והמגובלים? לך ישר אל המלך! בבית, ברחוב, בשדה באמצע הלילה, ליד קבר שמואל הנביא. מהבוקר עד הערב יש רק מלך. למה לתת את עצמך לאיזה חבר, או להתמסר לאישה, להאמין במישהו בעולם המצומצם והמר הזה. פתרון פלא אחד לכל החסרונות — מלך מלך מלך העולם עד עצם הנפש. עולם? גולם! אני מכיר רק אחד ושומע רק לו.

מה לאורי ולברית מילה? לפני שחזר בתשובה היה בורח מהטקס הכל כך לא מתקבל על הדעת. מה פתאם לחתוך ליצור הכי עדין וחסר אונים את האיבר הכי רגיש בגופו? הוא תפס מרחק בטוח, שממנו לא יוכל לשמוע שום בכי, וחיכה עד שהכל יסתיים בוודאות. רק אז העז לחזור למסיבה.

כעת לא יכול היה לברוח. הקדושה הכריחה אותו לעמוד מול הסכין החד משמעית. והקרבת — בנו בכורו יחידו. למזלו העיסוק בהכנות לברית השכיחו ממנו מעט את כל הדברים הללו.

יותר ויותר שמע מכל מיני כיוונים על החשיבות העצומה

"מה בכך? — יצהיר!... אלו מילים בלבד, ולא יהיה איכפת לאבא... ומי יודע, אולי דווקא המילים ישפיעו עליו לטובה, והוא יזכה ויחזור לבסוף בתשובה... הכל לטובה!... הכל לטובה!..."

שעת האפס התקרבה והתכונה גברה בבית הקטן בן החדר, בקומה הראשונה ברחוב שמואל הנביא. תחילה הגיעו הורי אשתו לסייע לה בטיפול בתינוק, ואחר כך הגיעו הורי של אורי. אמו נכנסה ונשקה אותו (האם מותר? הרהר), ואחריה האב, שקט ונבוך שלא כדרכו. אביו היה מנהל בכיר בחברה לייצור תרופות. איש אהוב, מלא חוש הומור ואהבת הבריות. פעם אפילו התבטא אורי בבת שחוק ש"אני ואבא משלימים זה את זה — אני מקיים תורה ומצוות, ואבא — מעשים טובים." האב ברח את אורי בשפה רפה והתיישב על פינת הכורסא כאילו כפאו שד. שוב חזרה לאורי המועקה. כאב פנימי עמום החל להשתלט על קרביו. הוא ניסה להימלט במחשבתו מאימת הרגע המתקרב, ניסה להימלט לעבר משפטי האמונה שהחלו להשתגר בפיו, אל החבר הענק והאינסופי, השוכן במדומים ומנסה אותו בשביל צר וכואב. לבושו של אורי הרגיש את אביו ביותר: "בשביל מה אתה צריך חליפה, כובע, פיאות וזקן? אלוקים לא יכיר אותך כמו שאתה?" טען בתחילה כל הזמן. אורי ענה לו ש"אלוקים בטח יכיר אותך, אבל אני לא אכיר אותו!" אך לא פייס בכך את אביו. בשלב מסוים התייאשו זה מזה והתכנסו בשתיקה. אבא ואשתו לא הסתפקו בתשעה קבין של שיחה, ונטלו בעל כורחן גם את העשירי.

אפילו האחים משני הצדדים לא הגיעו לאירוע. מי שלא היה ממש מוכרח להגיע מבני משפחתם, כלומר ההורים, פשוט לא הגיע. ראשית יצאה לדרך אל הישיבה מכוניתם האדומה של אשתו והוריה וכמובן התינוק הרך, ואחר כך נסעה מכוניתם הלבנה של אבא הדואגת שלא יחסר דבר לתינוק הטרי, אבא השותק ואורי המשותק.

"אבא... אבא... אבא..." צעק אורי בקרבו כלפי שמים, מאחורי גבו המתנכר של אביו שעל הארץ. אפילו לא הודיע לו עדיין על הסנדקאות. הניח שאבא לא יודע בכלל במה מדובר, ואף אם יודע, לא מחשיב את העניין.

לפני שעלו במדרגות הישיבה, טפח אורי קלות על כתפו של אביו. "אבא", אמר ברך, "אני מבקש שתהיה הסנדק... זה שיושב על הכיסא בזמן הברית..." פניו של אבא אורו מעט לפתע, והוא חייך: "אתה חושב שאני לא יודע מה זה סנדק? אל תשכח מי עשה לך את הברית..." אורי הרגיש קל יותר והוא משך את אביו אל בית הכנסת שהחל להתמלא בבחורים ובאברכים.

הדבר הראשון שאורי עשה היה להתעטף בטלית ולהניח תפילין. הוא חיפש טלית גם עבור אבא. בעזרת נשים היו שלוש נשים בלבד — אמו של אורי, חמותו והאישה הזקנה ששטפה כלים בישיבה וכעת התפנתה לגוף.

"איפה הבשמים?" שאל את אפרים, אחד מהחברותא שלו, "איפה היין...?"

"מה אתה דואג... איזה ברסלבר אתה?... פלט אפרים בחביבות, "אתה כבר לא סומך על השם...?" ושלף בקבוק יין אדום וצרור הדסים.

אורי החל בקריאה מזוהרת של "התיקון הכללי" ושם לב בזווית עינו שאבא יוצא מפתח בית הכנסת להינפש מההמתנה המייגעת. לא היה לאבא אפילו חבר לשוחח או להתלוצץ עמו. אמא היתה כלואה מעבר לפרגוד, עסוקה מן הסתם עם התינוק. את חמיו של אורי בקושי הכיר, וגם לא רצה להכיר את שותפו לשמחה הרחוקה ממנו כל כך. הוא רצה רק לגמור את הטקס. היה בו ניצוץ חבוי של שמחה על ההמשכיות ואפילו על עצם היהדות הנשמרת, אך לצער — רק בחומות שהגיעו עד לב השמיים. הוא העדיף לשמוח מרחוק מבלי לראות את הלבושים השחורים שהקיפו אותו כעת, ואת בנו שדואג לכל פרטי הטקס ולא מסוגל להחליף עמו מילה אחת של חולין. גם הסנדקאות החלה להעיק עליו כעת. אולי הרגיש בתוכו את העומד לקרות. בפשטות לא חש בנוח בקרב תלמידי הישיבה. את שמחתו הצפונה יוכל לחלק אולי רק עם אשתו, אבל רק מאוחר יותר, כאשר כל הסיפור המעיק והזר הזה יסתיים.

ובדיוק כאשר יצא, נכנס פרנקל עם תיקו השחור והמרובע. מיד הניח את כליו, התעטף בטלית והחל בהכנות לקראת הברית. אורי היה חייב להפסיק בתיקון — "הרב פרנקל, אנחנו חייבים לחכות לרב לייבל. הוא יאמר את הברכות!"

אורי פנה אל הכניסה, לקרוא לאביו וגם לחכות לרב. לאחר זמן קצר הגיע הרב, מלווה במשגיח הישיבה. אורי קידם את פניו בהתרגשות ובהכנעה. האב לחץ את ידו של הרב, וכולם נכנסו יחדיו לבית הכנסת.

בעוד פרנקל מעניק כיבודים שונים ומשונים כמו קוואטר, וכל מיני שלבים בהבאת התינוק, ניסה אורי לפרוס את טלית בית הכנסת הישנה והקצרה על כתפיו של אבא. ואז הגיע הרגע.

"מכובד בסנדקאות... ישראל בן דוד, אביו של אבי הבן!" הרעים הרב פרנקל בקולו. אבא אחז ברפיון את כיסא הארגמן הכהה והתיישב עליו.

"האם אתה חוזר בתשובה שלמה על כל עונותיך?" הישיר פרנקל את מבטו באבא מבלי להוריד את קולו.

יש רגעים בחיים שאין להם זמן. רגעים שבהם כל המטענים החבויים הזורמים בהיחבא מתפרצים לפתע, ומאפסים את הכל. כזה היה אותו רגע. כולם נדהמו מהדרישה הפומבית העזה של פרנקל. אך את הנעשה אין להשיב. אבא נדהם לחלוטין. עם כל הזרות לא פילל לרגע חד כזה. הוא הקדיח את מבטו במוהל ואחר כך באורי, ופשוט קם מהכיסא כאשר הטלית נושרת מגופו המודוע. כמעט שיצא מבית הכנסת, אך נעצר לבסוף בפתח.

"יעמוד הרב מאיר יעקב בן יששכר לסנדקאות!" הכריז פרנקל ללא ניד עפעף. הרב שניאור היה בפאתי בית הכנסת ולא ידע על המתרחש. הוא הופתע מעט אך ניגש בצעדים

אז אחז פרנקל בסכין ובירך במהירות הבזק: "ברוך.. אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על המילה!" הוא מל את התינוק. "שהחיינו..נו..שהחיינו..נו!" סימן לאורי אברך ותיק אחד מעל גבי הטקסט. "ברוך.. כאן התפרק אורי לגמרי בבכי. כל המתחים כולם עלו בגרונו ושברו לרסיסים את הברכה. הוא ראה את דמו של בנו הרך פורץ.. ראה את אבא מרחוק לאחר ששפכו את דמו.. והוא עצמו עומד בתווך, גשר רעוע וכואב שאמור לחבר את העולמות ההפוכים. ומתחתיו ובתוכו נהרות של דם קולחים.

"ברוך..א..תה א..ד..ניי אלו..הינוו..מ..לך העו..לם..שהח..י..נוו..וקיימ..נוו..ו..הג..ע..נוו..לז..מן..ה..זה.."

והקהל הקדוש ענה אחריו אמן.

ורזים אל כיסא הסנדקאות. אורי היה בעירפול מוחלט. עדיין לא קלט את מה שהתרחש לפני כמה שניות. משהו עמד לפניו עם דף-הברכות העטוף בניילון. אורי חזר לעצמו. תחושותיו התחדדו והוא ראה והרגיש לפתע את מצבו. הוא חש אשם במה שקרה לאבא. מצד שני היה דווקא גאה בו, שלא השתחוה לפרנקל במגרשו הביתי. לעג מר, וגאוה פצועה מכאב שימשו בו בערבוביה.

"ברוך.. ברוך..." סימן לו פרנקל בקול רם. ובקול חנוק קרא אורי: "ברוך... אתה אדני אלוהינו... מלך העולם... אשר קדשנו... במצוותיו... וציוונו... להכניסו... בבריתו... של.. אב..רה..ם..אא..בי..נו!" בקושי סיים כשהוא עומד להיחנק בקולו. "אמן!" ענה הקהל אחריו.

רות נצר

שני שירים עלינו

מכורה

אָבן, לא גבורים
מנוכפי חרבותיהם
דָּהְרוּ בַשָּׂדוֹת הַתְּבוּאָה וְהַעֲלֵשׁ
שֶׁל יְלָדוֹתַי.
לא עֲלָמוֹת וְעֲלָמִים יָפִי מְרָאָה
בְּטֶרֶקְלִינִים שֶׁל שֵׁשׁ
טָכְפוּ בָחַן בְּמַחֲזוּזוֹתַי.
לא מְגִשִּׁימִי גְאוֹת נַפְשָׁם וְחֵן רוּחָם
קָרְצוּ לִי.

בְּשִׁבְלִי מְכוֹרְתִי הִנְדָּחָה,
בֵּין חוֹפֵי יָרְדֵן שׁוֹקֵטָה
וְרָכַס הַגִּלְבּוּעַ,
— שֵׁם הַמֶּלֶךְ שְׁאוֹל תָּם לְגוּעַ —
הִתְהַלְכוּ צְנוּעֵי גְבוּרָה מִדַּעַת;
נֶאֱמַנִי אֶהְבֶּתֶם לְעַד,
מִקְרִיבִי עֲצָמָם לְמַעַן,
נוֹתְנֵי נַפְשָׁם בְּעַד הָעָם.

הוּא אֶרְצִי מוֹלְדָתִי —
חֲלוּצִים שֶׁל הַתְּמַסְרוֹת
זוֹרְעִים בְּדַמְעָה.

רוֹמָנְטִיקָנִים
שֶׁל מָוֶת וְגֵאוּלָּה
עַל מִגְשׁ שֶׁל כֶּסֶף
עַל סִפָּה שֶׁל אִמָּה
אֶת חֵייהֶם יִקְצוּרוּ

בדיה

כְּשֶׁהֵינּוּ יְלָדִים הִקְשַׁבְנוּ בְּהִנָּאת הַבְּדִיָּה
לְעֵלִילוֹת מַלְחִים שֵׁשְׁבוּ עַל כְּבֶרֶת אֲדָמָה, שֶׁהִתְחַוָּרָה
כְּגִבּוֹ שֶׁל תִּנּוּן רוֹטֵן.
תָּמַהְנוּ עַל הַפְּתָאִים שְׁאִינָם מְבַחֲנִינִים
בֵּין דּוֹמָם יָצִיב וּבֵין גּוֹף רוֹטֵט.
גָּבַהּ לָבֵנוּ עַל אוֹתָם שְׁאִינָם מְזַהִים
מֵהֵי כֶּף רָגֵל לְמִנוּחָה.
טָרַם יִדְעֵנוּ שֶׁבֵּנוּ מִדְּבַר.

מרים גודאל

אשה קטנה, בית גדול וכלב

אשה קטנה, בית גדול
כפתור מצוקה
וכלב תליתי ובישן
מנסה לעכב את הזמן
המוחק
החומק מבין סדקי חלומותיה
בועל שרידי כמיהתה.
בלילות לבנים
נאחזת בבדל עפרון וניר
חורטת אותיות קיומה
מפקירה רוחה למלים
שיפדוה מברזל דמיונה
יחזירו נשמתה לנדנה.
על בלימת שלוח מדמה
שולחת פרורי משנתה
על פני מים דלוחים
להזכיר לעצמה חסרונה.
אשה קטנה
רוצה להיות גדולה
בבית קטן וגנה
עם כלב מפנק
שינמנם בין קירות שתיקותיה
לא יודעת מה איד ואם
ישועתה כהרף או אין.
רוצה להיות אשה
בלי כפתורים ופלדלת
בית קטן רוצה וגנה.
אשה קטנה
בין קירות חשוקי מצוקה
כחמר בידי הזמן
הפורם כפתוריו בשקיקה.
אשה קטנה...

ביעור חמץ

בערנו את החמץ,
הסרנו את אבק האיבה,
את פרורי החשד
שטפנו במי אמון זכים.
הגעלנו את פנות החולין,
במברשת רכה ומפייסת,
מגרנו את אויר הבדלנות,
את נשמת הבצרת
הרוינו בגשמי נתינה.
את הסתיו האפור בקרבנו
קשטנו בקשת ססגונית,
את פצעי הטינה,
צלקות ההרס –
עטפנו במרבד של בטחה.
את שלכת הסובלנות
המרנו בפרות בשלים של רצון.
אחדנו את הקלפות
לכלל גרעין של תבונה,
את רצפת הספק החלולה
רפדנו בשטיחי מחילה,
ברוחות הקרב של הקאוס
הפחנו רוחות הקרבה.
עבדים היינו לעצמנו
בארץ ללא אהבה
הכשרנו את עצמנו להיות בחירים
בארץ הבחירה
בטוב.
את פת המרורים
מצינו עד תם.
רגע לפני המועד
מחינו דמעות היאוש
הסרנו כתמי הבכי.
רבות שבעה לה נפשנו
ועתה,
התשובי נפשי למנוחייכי!

מנגו

עבודה בגולן, אחראי מטעים באחד המקומות, הבטיחו דירה וטרקטורון, תגיד לי אתה, מה צריך יותר מזה בן אדם. אמר והשתחרר.

השמש עכשיו באמצע השמיים, האוויר מסביבי עומד, לוהט, ואני, בעיניים ממצמצות, מתעסק בזהירות בפרי הבשל שלמולי. דון, ערן קורא לי מהשורה שלפני, שמת בקבוק קפוא מתחת למושב, תבדוק, המים בטח עוד קרים. הטרקטורון חונה בצל, מתחת לעץ גדול, לידו ציוד קטיפה: כמה דליים ריקים ומוט ארוך להגיע לפרי גבוה. יושב על הקרקע, מוציא את הבקבוק ולוגם כמה לגימות ארוכות. ערן מתקרב, משפשף את זרועו, רוטן ששוב קפץ עליו השרף, מספיק שהמנגו קצת עקום וזהו, משפרץ עליך, אוף, זה ממש צורב. הוא יושב לידי ושותה גם. אנחנו סוקרים יחד את הארגזים המלאים, את שורות העצים המסודרות בקווים מקבילים, את האור הצהוב שנשבר מהרכס שמעל ואת ההרים הרחוקים, עטופים בעננים. הספקנו לא רע בשביל בוקר אחד, אומר ערן בסיפוק, בוא דון, נודיע בקשר שיגיעו לקחת את הפרי הקטוף ונעזוב הכל ככה, בוא, ניסע קצת.

הטרקטורון דוהר לצד הכביש, משאיר אחריו עמוד אבק. תאט קצת אני צועק לו באוזן, עוד נתהפך בסיבוב, והוא מחייך חיוך דק, מהנהן בראש ולוחץ עוד יותר על דוושת הגז. בצומת דליות אנו פונים מערבה, יורדים לשביל משובש ומגיעים אחרי דקה אל שפת מאגר מים גדול. מרחוק אפשר לשמוע מידי פעם רכבים נוסעים או שריקת ציפור. ערן מדומם את המנוע, מתכופף, ונכנס מבעד לפרצה בגדר, לא רחוק משער עטור שלטים של סכנה ואין כניסה. בוא כבר דון, הוא קורא לי לנוכח החשש שמסתמן על פני, תשכח קצת ממה שהאכילו אותנו בקורס. עוד שנייה וערן כבר קופץ פנימה. אני נכנס אחריו, שוחה קצת הלוך וחוזר, ולאחר מכן עובר לצוף על הגב. השמש מכריחה אותי לעצום עיניים, ואני מתמכר למגע המים הקרירים. נאנח מהנאה. אז מה, ערן מופיע כמו תפס אותי על חם, אם זה לא חקוק על הלוחות או שמים פס, הא, צריך להחליט חביבי, או מסגרת או לא, אל תחיה לי באמצע. מחליט לא להתייחס, במקום זאת צולל לעומק. נוגע בקרקעית.

ערן עסוק עכשיו בניסיון הצתת כמה ענפים קטנים שמצא לא רחוק, הענפים לחים והאש בקושי נתפסת. לאחר כמה נסיונות עולות כמה להבות דקות, והמים שבפינג'אן, ששחום כבר מרוב שימוש, מתחממים. מחכה שיפסיק לרגע ושואל למה היתה הכוונה בקשר למסגרת. במקום לענות הוא רק מביט אל תוך הלהבות, מזמזם לעצמו נעימה לא מוכרת. לא

רדיו הבטיחו החזאים שחום כזה לא היה כבר לפחות שלושים שנה, ואולי יותר. ובערב, כשירד לאט החום, ומצפון התקרר מעט האוויר, ישבנו יחד בחצר, נותנים לגוף להרגיש את הרוח שבאה מהחרמון. ערן יושב מולי, עם מכנסים קצרות ושיער לח ממקלחת, מתרכז בחיתוך הפרי לרצועות, מתחמק במומחיות מהגרעין הגדול שבמרכז. לאחר מכן מניף את להב הסכין לאורכה ולרוחבה של החתיכה, דוחף באצבעות רטובות את הפנים חוצה ומגיש לי. תאכל משהו דון, תטעם, ואל תישכח גם לברך. ואני לוקח את הפרי שנוטף עכשיו מיץ על הרצפה הנקייה, מברך בקול, ובוילע במהירות את הקוביות הקרות. אז מה דון? טעים הא, ממש גן עדן, תאמין לי, עם פרי כזה לא צריך לא תפוח ולא אישה. ואני רק אומר שבכלל לא בטוח שזה היה תפוח, אולי זאת היתה תאנה, יכול להיות אפילו חיטה. עוזב אותך שטויות, הוא עונה, תאכל כמו שצריך, תהנה מהחיים פעם אחת.

ובארבע בבוקר הוא מעיר אותי, מזרז להגיע כמה שיותר מהר למטע, לחסוך שעות שמש, התפוקה הרי כמעט פי שלושה. אז לא חבל, בפעם הבאה תלך לישון מוקדם, מה, אשמתי שהתחלנו להתווכח על כל הפילוסופים שלך. ואני בקושי קם, כי מה זה פה צבא, והבטחת לי נופש, יא חתיכת שקרן. אמרת בוא לבקר, יש כינרת, מפלים, ראש טוב, אפילו טיול אחד לא עשינו, רק עובדים כמו משוגעים, קוטפים מנגו כל היום. תגיד לי, מה אני נראה לך, סיני? תאילנדי? והוא רואה שזה מספיק, זהו, התעוררתי, משאיר אותי לבד, מרתיח מים והולך למלא דלק, נותן את הזמן להתפלל בשקט. ובארבע וחצי, אחרי חצי כוס קפה שחור, נוסעים יחד לכיוון העצים. ערן נוהג ואני עומד מאחוריו, מחזיק חזק במושב, עם רוח נקייה של בוקר שמתנפצת על הפרצוף. ככה כבר שבועיים.

נפגשנו פעם ראשונה בקורס, ערן הגיע מהח"ן ואני מעתודת מחשבים. הוא מושבניק ואני מבית שמש, הוא דור שישי בארץ ואני עולה מצרפת, הוא כופר בעיקר ואני משתדל. ולבסוף נהיינו אנחנו, בלי הוא, אני, וכל השטויות שמסתובבות לפעמים בארץ הזאת. את הסג"מ קיבלנו יחד, כתף בצד כתף. אבא של ערן, אלוף משנה במילואים, רק טפח לו על השכם, מאחל לו הצלחה מאחורי משקפיים כהות, ואבא שלי לא הפסיק לצלם בהתרגשות, מה יש, שגם המשפחה בגלות תזכה לראות את הקצין העברי הראשון. אחר כך ערן הגיש בקשה לשחרור מוקדם, חודש לפני הסגן. נישבר מהמסגרת, אמר לי בטלפון, וחץ מזה ששמעתי על אחלה

לוחץ עליו. מההכרות שלי אתו אני יודע שכמה שאחכה כך אקבל תשובה טובה יותר ואמיתית יותר. בקורס למשל, כאשר היתה נזרקה שאלת מחשבה במחלקה, מיד כולם היו מנסים לענות, מצביעים כמה שיותר מהר, בעיקר על מנת לעשות רושם, אבל בדרך כלל אף תשובה לא היתה מלאה, ולרוב, לאחר כמה ניסיונות היו כולם מתייאשים ושותקים. ערן היה נועץ אז עיניים בנקודה כל שהיא בקיר, משחק בלי משיס ברצועת השעון, ותמיד באמצע השקט היה מרים לבסוף את היר, עומד, ועונה תשובה מפורטת ומלאה. לעיתים קרובות היה מוסיף גם את חוות דעתו האישית, חוות דעת שתאמה רק לעיתים רחוקות מאוד את קו המחשבה הצבאי.

אתה יודע מה הורג אותי במסגרת הזאת, אמר לי פעם כשנפגשנו במוצאי שבת, הפירמידה הזאת, פירמידה שבנויה מחייל על חייל, מפקד על מפקד, ואני תקוע באמצע, כשכל העבודה מתרכזת בלמצוא חן בעיני ההוא שלמעלה, שכעצם, גם לו, כל מה שאיכפת זה להיות בסדר למפקדים שמעליו. קראנו על זה היום בתורה, אני קופץ, סוס ורוכבו רמה בים, ככה היה בנוי השלטון של אלה שבנו את הפירמידות שלך. אבל ערן בקושי מקשיב לי, כבר שקוע בסיפור משלו, הנה, שלוש, זרקתי איזה רעיון לקצין שמעלי, ניר, נראה לי רעיון די טוב, יכול לחסוך הרבה זמן וגם קצת כסף, והוא, אתה יודע איך זה, עושה לך טובה שבכלל מקשיב, טוב, עזבתי את זה, ואחרי הצהריים אני פוגש בחור את סגן המפקד יחידה, מתלהב כולו. אל תשאל הוא אומר לי, דיברתי עם ניר היום, והוא מציע איזה רעיון, גאוני ממש, ומה הוא מספר לי, נכון מאוד, בדיוק מה שאמרתי אני בבוקר, ממש כאותן המילים, ואחר כך הוא עוד מסמיך אותי להיות אחראי על הביצוע, אתה מבין איזה עולם דפוק זה? הוא המשיך במרירות נדירה, הכל מותר, הכל, העיקר שיתלהבו ממך שם למעלה. אבל מה אני מדבר, הוא הוסיף כלפי, שכחתי עם מי יש לי עסק, אתה הרי מומחה בלספק תמיד את המפקד העליון, נו, איך הוא נקרא אצלכם, מלך מלכי המשהו, זה הרי מה שדחפו לך בראש מגיל קטן, אז מה אני סתם מדבר, אתה בכלל מבין אותי? אתה טוב בדיבורים, אמרתי לו אז, יכול לפטפט יופי, אבל אם כבר מזכירים את החינוך מהבית, סג"מ ערן, בוא לא נישכח מי פה גדל על ברכי הקוד האתי, אכל לוף במקום גרבר ושכל ליל סדר היה בבסיס אחר. תגיד לי, אני ממשיך, מה אבא שלך, המגיד המהולל, שם לך כלול מול העיניים כשהיית תינוק, דיסקיות או תמונות של משה דיין? חמור, הוא אומר לי, אתה פשוט חמור חסר לב. ואני מרצין וממשיך: ההתמקדות שלי היא לא במסגרת, תבין אותי ערן, זה לא מה שמעסיק אותי כל היום, העיקר מבחינתי זה התוכן, המילוי, איך יראו החיים שלי מבפנים, אצלי. אתה פשוט מתמקד בדבר הלא נכון, להסתכל רק על המעשים זה כמו לעשות מסדר בוקר בלי לספור את החיילים שלך, הרי הכל מתוכנן

לבסוף בשביל משהו יותר גדול. הנה, גם אתה יורד כל הזמן על המסגרת בצבא, אבל בוא נשמע, יש לך הצעה אחרת איך להחזיק אלפים יחד, למען מטרה אחת?

ואחרי שבוע הוא התקשר אלי, סיפר שהגיש בקשה לשחרור. שכנעת אותי דון, אין לי הצעה טובה יותר בקשר למסגרת, רק דבר אחד אני יודע, זה לא המקום שלי, נקודה. המים מבעבעים והקפה נמזג במהירות לשתי כוסות זכוכית קטנות. הקפה רותח, מנסה לטעום ונכווה בקצה הלשון. תראה דון, הוא מתרווח על האדמה, מבחינתי המצוות שלך בתורה, והתמרור שעל הכביש, זה בדיוק אותו דבר: עזרה לבני אדם חלשים. תבין, אדם צריך שיגידו לו מה לעשות, הוא צריך את זה, בלי זה הוא אבוד. קשה לנו להפעיל את השכל עשרים וארבע שעות, אז צריך שחלק מהזמן יגידו לנו מה טוב ומה רע, מה אסור ומה מותר, זה כל העניין. ואני מרגיש שאני חייב את העצמאות הזאת, להחליט כל רגע נתון מה אני עושה ומה אני חושב, לא רוצה שיגידו לי כלום, לא רוצה. ותעשה לי טובה, הוא ממשיך באותה נשימה, מפחד אולי שאפסיק אותו, אל תתקוף אותי עכשיו שאין לי אלטרנטיבה, כי ברור שצריך את התמרור על הכביש וברור שצריך צבא מסודר, אבל אותי זה משגע לראות את זה, זה כמו תיאטרון בובות בחי, כולם עושים כי אומרים להם, בלי טיפת יצירתיות ובלי טיפת חשק. מבין אותך, אני אומר, ואפילו מסכים לרוב הדברים שלך, אבל אולי כן אפשר לחיות את שני הרבדים ביחד, ככה נראה לי, גם את האיש וגם את המסגרת הכללית, תיראה מתלבט איך להגיד את זה, מחפש בראש מילים מתאימות: זה כמו כמו לשלוח גלויה בתוך מעטפה.

שותקים קצת, מביטים בשאריות הגחלים הרמוסות ברגל גסה.

עוזב אותך, הוא אומר לי וקם, בוא, נזוז.

ובערב אנחנו יושבים שוב במרפסת, מתחת לנורה אחת, אוכלים מנגו קר. וערן מקלף עוד אחד, מעביר את הסכין במהירות, לא נוגע בגרעין, מגיש לי חתיכה. אומר לו שמתר בבוקר אני עוזב, חייב לחזור לבסיס. בסדר דון, תעשה מה שצריך, תראה, בסוף גם אני אתאפס, אל תדאג יותר מדי, רק תן לי עוד חודש אחד כזה, לא יותר, בכל מקרה נגמרת עוד מעט העונה של המנגו, ותפוחים כבר לא בא לי לקטוף. אולי ניסע קצת, אתה יודע, נסתובב, נראה עולם, אולי טיבט, אולי אמסטרדם, מה שיבוא יבוא, מקסימום עד אמצע ספטמבר, אחרי זה נחזור, חייבים, הרי כבר נרשמתי, מה לא אמרתי לך? לא? לא יכול להיות, לא, לא לתל-אביב, לטכניון, אלקטרוניקה. נראה, הוא מוסיף בחיוך חצי מתנצל, אולי נצליח להמציא מתי שהוא איזה מעגל חשמלי שיעז לפרוץ סוף סוף החוצה, לתמיד. ומביט מהרהר, אולי מקווה, אל פסגות ההרים הרחוקים. לעיתים רחוקות מאוד.

רחל פירסט

צימאון

לא צמא אלי אל, או אל מעין הדעת,
לא צמא אל מעש, תוצר דם פרוע,
לא צמא-נעורים אל מעין-אהבה:
צמא של חיה הוא, כמיתה כל נקבעור למים.

אחר יומים דרך

בקרין בלא אור, אויר ומים
כחיות נרדפות אבודי עשתונות
לשונם לחכם דבקה בלי נטף.

לשוא תחפש בפה ולו טפת ליח.
נושמים כבר בכבדות, כצאן אלי מים.
אך אין מצוי היסוד, באשר תביטו,
רק צעדה בלא קץ, בשורות-חמשה.

דרך לא מוכרת, מקום זר לעין.
השורה נעצרת, הנה, כאן, — הגיעו.
רבים עומדים כבר עירומים מבגד,
בלא חלצה, גו חשוף, אף שת ותחת.

מסביב צעירים וקשישים, אך אין לבם
אל אשה, אל מפגש אוהבים...
הקלגס מזרז, מכים חיש להתפשט,
בל יאחרו הקרבנות למקלחת.

אך שוב סדורים בשורות, השורה מתיצבת,
ומחכים לתור למקלחת:
לאט יורד הערב, מעזים אל מין בור,
בו האור כמין רוח רפאים:
הזקיפים ממשיכים להכות בשוט.

לא מכך הפחד:
אט התור מתקדם.
מכים לעצור בתור!
אך מה בכך, אולי שם יש מים...!

מעלפים, כשתויי סס-שינה, בלא כח,
קולם נצרך, זועקים אבודי-דעת,
טל על העשב, הלחות נוצצת
תנו ואלק ככלב, כפוף-ברך.

דעתם נטרפה, — כך אומרים עליהם,
אבדו שכל ישר, ממחסורם במים.
סוף סוף הגיעו, עת שחר:
מרוקנים אל גרונם בלא כל גבול מים:
לא ירוו, גם בטן לא תכיל:
כשרפה לא תכבה עולמית, עוד תבער.

לרחצה הגיעו, הבקר עלה מכבר:
את שערים ספרו, ספרו שוב עד שרש.
חלצה דקה חלקו למלבוש לדרך.
עתה שוב באה עת
לצאת השורות לדרך.

עברית: משה גנן

משה גנן

שירים מהגיהנום

אין כאן חרוז שקול ובית של שיר הבנוי על-פי מידות, על
פי נועם ותואם. הזמנים לא היו כאלה ולא הצטעצעות
בחרוזים ביקשה המחברת, אלא מה שראתה, חוותה, הגתה
למראה הקורה אותה, את משפחתה, את עמה. מה שהדריך
אותה היה הצורך להיאחז במשהו בסיסי, אנושי, לתת
לארועים — עד קצה כוח הסבל ואף מעבר לו — צורה
וביטוי בלשון בני אדם. כמילים אחרות: תוך הרעב, העיניים,
הצעדה האין סופית בדרכים לתת ביטוי לאותה חוויה,
לשארית האנושי שבהווית שבויים מורעבים, המוחזקים
בתנאי חיות-אדם — ולהישאר בנפשה אדם, היכול עוד לתת
דין וחשבון בעל משמעות לעצמו — ואולי לדורות שיבואו
אחריה, שנשבעו לא לשכוח.

פש עדינה, בעלת יכולת רבה ומדויקת של התבוננות
ורישום, עיצבה שורות אלה ישר מכבשן החוויה, חוויית
האימים של אותם ימים. זו עדות מכלי ראשון, לא שורות
שנרשמו מתוך הזיכרון המאוחר, לא דברי פיוט משוחזרים.
השירים נכתבו מתוך המצוקה, כשהכותבת משתפת בייסורי-
הגיהנום ומוצאת בעצמה את הכוח לרשום על אותן פיסות
נייר, שהבריחה ממקום-עבודתה בבית חרושת לטקסטיל, לשם
איתרע מזלה להישלח לעבודת כפייה. על אלה רשמה מדי
ערב, ליד אור קלוש שנמצא, תוך שחברותיה פינו לה את מעט
המקום שחשבו כי מגיע "לרושמת את קורותיהן". זהו מקלט-
המעט שהמחברת השכילה למצוא לה בלב האימים,
האכזריות והזוועות.

השירים נכתבו בין ספטמבר 1944 ועד אחרי השחרור במאי 1945. שירים אחדים, שאף הם נכתבו בנסיבות שצוינו לעיל, מתייחסים לתקופה שקדמה לכתיבתם, כלומר משחזרים הם את ליל האומים של הגירוש בחודש יוני 1944 ועד ספטמבר 1944, כשהמשוורת השיגה נייר מתאים לכתיבה. ייתכן שהיהודים המציאו את חכמת רישום הקורות, ורחל ירשה תכונה זו; מין אחריות היסטורית, שהביאה לרשום את כל שאירע את עמה הנרדף מראשית הגירוש.

השיר המוגש בזה לקוראי "נתיב" הוא מתוך ספר שיריה של רחל (סרנה) פירסט (פלדמן) — והוא מן המאופקים בשירי הספר, אף כי עניינו בצעדים האחרונים לפני זווית הקץ במחנה ההשמדה.

עבודת התרגום נעשתה מן המקור ההונגרי מתוך הזדהות עמוקה.

מצויים אנו להכיר ולדעת — ולא לשכוח.

המשוורת נאחזה במילה כבקרב הצלה, להוכיח, ולו לעצמה, כי עדיין אדם בתרבות, בעלת אינטליגנציה היא, בעלת הייחוד המייחד את האדם מן החיה. היא היתה בעלת יכולת לתת עדות, בהתפעם בה איזה כוח פנימי היכול להישרד אף תוך הזוועה. תוך כך נתנה ביטוי גם למהותה האישית, לאמונתה, לתום הלב שבה.

רחל פלדמן-פירסט, שנפטרה לפני כשלוש שנים (2.7.97), היתה ילידת הונגריה, ושפת אימה הונגרית. היא נולדה בכפר קטן בחלק הצפוני של הונגריה-לשעבר, חבל ארץ השייך כיום לסלובקיה, ומאז 1920 ועד 1938 חלק מצ'כוסלובקיה. ב-1938, כשהיטלר כבש ארץ זו בהסכמת המעצמות של אז, הוא צירף את סלובקיה להונגריה, בעלת בריתו. כך נהנתה יהדות סלובקיה משש שנים נוספות של שקט יחסי. כאשר הגרמנים כבשו ב-19.3.44 גם את הונגריה, החל הגירוש גם מסלובקיה. כך הגיעה המחברת למחנות ההשמדה.

שירים מיוון העתיקה

אלקמאן

קול הקורא הצלול

בקשה למוזה

קליופי, את המוזה בת אל, הבי
אמר חביב, על שירנו ערנה שיתי,
חסד ורחן פעמי המחול תני.

מחול לעת זקנה

לא עוד אוכל, בתולות בנות הקול המתוק מני נפת,
לא עוד אוכל לחולל. לו הייתי שלדג, לו הייתי! —
זה שמעל תפרחות הגלים יעופף בלי פחד
עם בנות מינו — זה העוף הקדוש שעינו עין המים.

עונות השנה

זמנים שלשה קבע האל:
קציר, אסיף, וסתו שלישי
והרביעי אביב, ובו
לבלוב, אך לאכל מספיק
בו אין.

גבינה להרמס

יש ועלי פסגות ההרים, עת
כל האלים במשתה יתענגו,
כלי הזהב הגדול את אוחת,
דלי, שכמוהו רועים יחזיקו —

בו מחלב לביאה בידך
גוש גבינה מגבנת להרמס
ארגיפונטס.

מרק עדשים

...אז הפארור תלת הרגל אתן לך,
בו, אם תרצה, מטעמים תאגרה.
עוד לא באש העבר, אבל תכף
מרק עדשים ימלאו מהביל, כמו
אלקמאן זולל כל יאהב לעתות סתו.
לא מעדן מלכים יבקש, אלא
אכל פשוט, כאחד עם הארץ,
תאותו.

שולחן ערוך

...מטות שבע ושלחנות כהנה
מעטרים פתות פרג, ולחם
פשתן וסמסמין וגם פנקות צץ
מלאות מרקחת פז...

שברי חרסים

...נזר זהב לראשה — חרציות עדינות כותרת...
...רפס, זה ההר סבך היער — לבו שלשחור הליל...

גם הרומש למינהו יליד שחור הארץ
עם בהמת ההר,
נחילי דבורים,
ומפלצות במעמקי ארגמן הים.
דם נחות להקות צפרים
ארכות האברה.

חתימה

אלקמאן המלים וחלחן
יחד מצא, וחבר
קול הקורא הצלול אליהם.

מיוונית: יחזקאל בראון

...הנה יגיש נזיד עדשים וגרש כרמל קלוי ודבש-יערת
הקיץ...
...אף אליך אתפללה, זר פרחי זהב אוחות, גם חמדת
הגמא...
...אין זאת אמנם אפרודיטי. אך ארוס, שובב כמו ילד,
מטה נוחת על חודו — אל תגע בו! —
של פרח הגמא...
...שקול כנגד פלד הקרב — הנגון עלי קתרוס...
...כל שירי הצפרים — אדע.

לילה

דם נחות פסגות ההרים,
כפים ירגיעו.
גם נקרות צורים ידמו.

יחזקאל בראון: על המשורר ושירתו

אלקמאן, יליד סארדיס, בירת לידיה אשר באסיה הקטנה, חי ופעל בספרטה במחצית השנייה של המאה השביעית לפני הספירה. אלקמאן סיגל לעצמו את הניב הדורי שהיה מקובל בספרטה, אך מוצאו האסיאני ניכר במשקלי שירתו, המושפעים מן השירה הלירית שמולדתה בחוף המערבי של אסיה הקטנה ובאיים שלידו. אלקמאן התפרסם במיוחד ב"פארטניה" (ביחיד "פארטניון" — PARTHENION) הם שירי תהלוכה חגיגיים שהיו מושרים בספרטה בפי הבתולות במסגרת טקסים דתיים.

משירתו של אלקמאן הגיעו אלינו רק שרידים מקוטעים, אשר שימשו כמובאות בספרי מדקדקים הלניסטיים וביונטיים, להדגמת ענייני לשון ומשקל. כל אחד מן הקטעים האלה זועק מצער על אוצר יקר של שירה עתיקה שאבד לנו לנצח. למקרא שרידי שירה זאת מתגלית לנו ספרטה שונה מאד מאותה ספרטה מאוחרת יותר, "ספרטנית", "לקונית", לוחמנית, הידועה לנו מתוך ספרי ההיסטוריה.

בתרגומי, השתדלתי ככל הניתן להיות נאמן למקור, הן בלשון והן במשקל. להלן כמה פירושי מילים והערות למשקלי השירה.

הערות (לפי סדר השירים):

- א. קליופי — "פת-הקול", אחת מתשע המוזות, מופקדת על השירה האפית. לפי גרסה אחת היא אמו של אורפאוס. המשקל דקטילי: ארבעה בכל שורה.
- ב. המשקל: הכסמטר דקטילי, והוא משקל השירה האפית.
- ג. המשקל יאמבי, והוא משקל הדיאלוגים בדרמה היוונית, במיוחד בקומדיה.
- ד. ארגיפונטס — "קוטל-ארגוס", כינוי להרמס שליח האלים. לא ידוע מי זאת המגבנת גוש גבינה להרמס. המשקל דקטילי, ארבעה בכל שורה ובאחרונה שניים.
- ה. המשקל כנ"ל, חוץ מן השורה האחרונה.
- ו. המשקל יאמבי בלתי סדיר.
- ז. בכמה משרידים מקוטעים אלה ניכר מוצאם מן ה"פארטניה". רפאס הוא שם של הר בלתי ידוע. "גרש כרמל" (ראה ויקרא, ב', י"ד — עניין מנחת ביכורים), אפרודיטי — אלת היופי והאהבה, נולדה מקצף גלי הים. ארוס הוא אותו נער קטן מכונף היוורה חצי אהבה.
- ח. המשקל מורכב. יסודותיו דקטילים, יאמבים וטרוכאיים. תיאור דממת הלילה מעלה על הדעת את שירו המפורסם של גתה המתחיל במילים: UEBER ALLEN GIPFELN IST RUH.
- ט. המשקל דקטילי. הקורא הוא עוף דמוי תרנגולת, אולי חוגלה.

חיים אלטהולץ

המכנסיים של מוטל

"הגיע הזמן שיהיו לך מכנסיים ארוכים", אמר לי מוטל, מבטו תקוע במכנסיים הקצרים שלי שפעם הגיעו עד הברכיים ועתה, לאחר שגדלתי בשנים, כיסו אך בקושי את החלק העליון של הירכיים.

"יפה מצדך שאתה מזכיר לי את זה, אבל מאין יהיה לי כסף למכנסיים ארוכים? רק עכשיו חזרנו לפולין, שעודנה מלקקת את פצעייה מהכיבוש הנאצי, ובדוחק ניתן להשיג מצרכים בסיסיים ועלינו להסתפק, לפי שעה, בלחם ובתפוחי אדמה. גם אם החנויות היו מתמלאות בסחורה לא היינו יכולים להרשות לעצמנו לגנון את סל המזונות מחוסר מזומנים. מי בכלל יכול, בימים אלה, לחשוב על בגדים?" עניתי על קביעתו הנכונה אך הבעייתית של מוטל.

"אין בעיה. יש לי זוג מכנסיים ישנים שנראים די עלובים, אבל סתם כך — יש לך קרוב משפחה חייט? אני אפרוס את כל התפרים, אהפוך את הבד לצד השני, שנשמר מצוין, אגזור את כל החלקים בדיוק לפי מידתך, אתפור אותם כמו שצריך ויהיו לך מכנסיים כמו חדשים, חנים אין כסף. אתה אולי עוד לא יודע, אבל אני ממש אמן בלהפוך מכנסיים ישנים לחדשים. נו, יותר נכון "כמעט חדשים" כפי שכבר אמרתי, כי לאחר הכל אני לא קוסם, אבל אני מבטיח לך שסתם אדם מן היישוב לא יבחין בהבדל. למעשה אני יכול לטפל באופן דומה בכל מלבוש".

וכשם שהתחיל בשטף, כך המשיך מוטל — בשיטפון ללא מעצור: "חידוש בגדים עזר לי מאד במחנות בסיביר. אם זה מעניין אותך, ידעתי את המלאכה המיוחדת הזו מזמן, אך את הניסיון הגדול בלהפוך בגדים רכשתי באחד המחנות הנידחים באזור נובוסיבירסק. דבר ראשון ששאלו אותי, לאחר שנסגר אחרינו שער המחנה, היה מה מקצועי. חשבתי שזו סתם שאלה פורמלית למילוי הטפסים, כי כבר ידעתי קודם שממילא שולחים את כולם לעבודות פרך, ועניתי באדישות "חייט", כעבור שבוע "שלפו" אותי מתוך תעלה עמוקה, שהשתתפתי בחפירתה, והציבו אותי לעבודה במתפרה, שנפתחה זה עתה, בתוככי המחנה. הדבר נפל עלי מהשמיים שכן כבר הספקתי לקבל כוויות כפור בכף ידי השמאלית, כנראה בגלל החורים הגדולים שהיו לי בכפפה, למרות שהחורף הסיבירי הממשי עדיין לא נתן את אותותיו. זה ממחיש לך, אני בטוח, איזה מזל היה לי. תוך שבוע ימים נגמרו בשבילי עבודות הפרך, לא דרשו ממני נורמות בשביל מנות המזון העלוכות, ועבדתי במבנה מוסק ובמקצוע שהייתי מורגל לו. רוב העבודה שלי הסתכמה בהטלאת שמיכות, עד שמנהל המתפרה גילה שהלבוש שלי יותר נאה משלו וזה בניגוד ל"דרך הטבע". מיד גיליתי לו

את סוד ה"היפוך"... מכאן ואילך הוא היה לבוש הכי יפה במתפרה, גם יתר עובדי המתפרה לא קופחו; גם מפקד המחנה וגם עוזריו הקצינים. וכדאי לזכור שבזמן המלחמה סיפקו למפקדה מדים במשורה, והמדים הלכו והתבלו להם ללא תקנה ופגעו, להרגשתם, בכבודם. מה אגיד לך, המדים של המפקד ועוזריו (בעיקר של המפקד) היו מעכשיו מהודרים להפליא. הם עצמם, כלומר כל הקצינים, היו יותר מנופחים מתמיד מרוב גאוה ואני זכיתי ליחס מועדף עד שהגיע יום השחרור. בוודאי תצחק, אך כשהגיעה ההוראה לשחרר את אזרחי פולין, ניסה המפקד לעכב את שחרורי בנימוקים שונים ומשונים וכשנגמרו לו כל התירוצים, הציע שאפתח מתפרה קואופרטיבית, בסיועו ובסיוע מזכיר המפלגה באזור, בעיירה הסמוכה למחנה. הוא כבר ידאג, כך אמר המפקד, שיהיו לי קליינטים בשפע... "א גרויסע מציאה". האם הוא יכול גם לדאוג לשחרר אותי מהחושך ומהכפור הסיבירי, שאלתי... על שאלה זו לא היתה לו תשובה... אגב, כשהתיישבתי ברפובליקה חמה של ברית המועצות, היתה לי סיבה טובה "לאכול את עצמי" על החלטתי, כשהסתבר לי, בדיעבד, עד כמה היא הייתה אומללה מבחינתי. איך שהשכל בא לאדם תמיד באיחור. אם הוא היה בא לי בזמן, הייתי יודע שיותר טוב להיות שבע בארץ קרה מאשר להיות רעב בארץ חמה... אבל בוא נחזור לענייננו. כבר מחר אפרוס את התפרים של המכנסיים הישנים שלי, אתה תבוא לשתיים-שלוש מדידות, ובחגים הקרבים והולכים תוכל כבר להתהדר במכנסיים ארוכים לפי מידה. מכנסיים כמו ישר מהחנות".

מול שטף דיבורו של מוטל היתה תשובתי קצרה וצנועה: "אני לא יכול, עם כל הפיתוי שבהצעתך, לקבל דבר כזה במתנה. אולי אשנה את דעתי אם תבטיח לי שלפחות אפצה אותך בשווה כסף. למשל תבחר לך משהו מהחבילה הראשונה שתגיע אלינו, בימים אלו, מאמריקה. המכתב, שבו התבשרנו על משלוח החבילה, כבר הגיע".

"שקודם תגיע החבילה ואחר כך נראה", קטע אותו מוטל. "או אני רוצה לראות אותך אצלי מהיום בעוד שבוע למדידה ראשונה".

ההתרגשות שלי הרקיעה שחקים. מכנסיים ארוכים! המתנה הטובה ביותר שיכולתי להעלות על דעתי לקראת החגים ולקראת יום הולדתי הקרב. חלום של שנים מתגשם לנגד עיני... הלא אני הייתי הקורבן המובהק של החוק הבלתי כתוב, לפיו ילדים לובשים במחוזותינו רק מכנסיים קצרים. בקיץ — מכנסיים מעל שוקיים חשופים. בחורף — בתוספת גרבי צמר הגרובים עד מעל הברכיים, וכך "תפסה" אותי

המלחמה עם זוג מכנסיים קצרים על גופי ועוד שני זוגות כאלה במזוודה. כשהגרמנים גירשו אותנו מעיירת הספר שבה נולדתי וגדלתי, וכל המשפחה שלנו מצאה את עצמה בשטח הכיבוש הסובייטי (בפי השליטים החדשים — בשטח המשוחרר) עדיין יכולתי להשתלב בסביבה, כי אותה אופנה הייתה קיימת גם במקום מגורנו החדש — גליציה המזרחית לשעבר. הצרות התחילו כשהרוסים החליטו להגלות אותנו להרי אורל הרחוקים. שם שום ילד לא לבש מכנסיים קצרים, גם בימי הקיץ החמים, וכל פעם שהוצאתי את האף שלי ממה שהיה קרוי בית, הייתי ללעג ולקלס בפי הילדים המקומיים, שהיו בעצמם צאצאים של מגורשים, חלקם מימי הצאר כאויבי המלוכה, וחלקם מתקופת המשטר הקומוניסטי, כאויבי המהפכה. אילו הייתי במקומם, אולי גם אני הייתי צוחק מדמות מגוחכת כמוני, כי זאת הרי דרכם של ילדים בכל העולם. אני עצמי לא יכול להעלים חיוך משפתי כשאני נזכר איך הייתי לבוש בעיצומו של החורף הקשה: על הראש קסקט פולני, מתחתיו כיסויי אוזניים מעוגלים מצמר; על החלק העליון של גופי מעיל קצר עם בטנת כבשים; על הדשים המפוצלים של המעיל — פרוות שועלים צהובה-אדמדמה, ומתחת כל זה מכנסיים קצרים, המגיעים עד הברכיים, הלבושים מעל גרבי צמר בצבע כתום, שאמי סרגה לי עוד בימים הטובים ההם... אילו הילדים היו רק לועגים לי — ניחא. לפעמים ארבו לי באיזו פינה נסתרת כמה ילדים, צעקו עלי פולני מסריח (הם עדיין לא ידעו שאני יהודי...) והכניסו לי מכות נמרצות; לפעמים זרקו עלי ענפים שתלשו מעצי מחט, או סתם חתיכות עץ להסקה שסחבו מחצרות של בתים, ואף הצליחו, פה ושם, לפצוע אותי בפנים או בידים. היה לי עוד מזל שתחת מעטה השלג הכבד היה קשה למצוא אבנים... רק למתנכל יחיד יכולתי להחזיר מנה אחת אפיים. הוי כמה הייתי מקנא בילדים שהוגלו עם הוריהם, כמוני, לאורל, וההורים הצליחו לחסוך סכום כסף כדי לקנות להם זוג מכנסיים ארוכים עם ביטנה מצמר גפן. לילדים הללו גם היו מכנסיים חמים נוסח המקום, וגם הרוסים הקטנים והרגזנים הניחו אותם לנפשם. להורים שלי ולאחיי הבוגרים הספיק בקושי הכסף כדי להאכיל כמה פיות רעבים במשפחה. כשתמו ימי ההגליה וברחנו לאוזבקיסטן (גם לאנשים חופשיים היה אסור לעזוב מקום עבודה ולהתיישב היכן שהם רוצים...) לא התפטרתי עדיין מרדיפת ילדים, רוסים, אוזבקים — אותו דבר. בכל מקום היו המכנסיים הקצרים שלי, כסמרטוט אדום אל מול זעמו של פר. וזה עוד לא הכל: כשחזרנו לפולין — מי ששרד מהמשפחה — שוב לעגו לי הבריות. היות וכבר לא הייתי ילד, צחקו לי הפולנים בפרצוף כשראו את המכנסיים הקצרצרים שלי, שבקושי הסתירו עתה את מבושתי. וכל זאת לאחר שאמי, שהיתה טובה בעבודות חוט ומחט, הצליחה להוסיף קצת על האורך ובעיקר על הרוחב במותניים, הודות לעודפי הבד שהיו תמיד משאירים החייטים במכנסי ילדים, כדי לאפשר שינויים קטנים לפי מידת הילדים הגדלים. לו הייתי נער שמנמן לא היה עוזר לי כלום, אבל השנים הרות

בברית המועצות והמחסור הנוכחי, פעלו במקרה זה לטובתי... למרות שכולם אמרו לי שאני צריך לצאת ממשקל הנוצה שלי, פחדתי נורא להשמין, כמובן עד שיהיו לי מכנסיים של ממש... היפלא אם כן, שהלכתי במצב רוח מרומם, למדידת המכנסיים הארוכים הראשונים שלי?

כשהתייצבתי אצל מוטל במועד המוסכם, הוא הקביל את פני בחיך ואמר: "תמשש את הבד ותרגיש כמה שהוא מעולה". הוא הושיט לי את הצד הפנימי של הבד, שאמור להיות עכשיו הצד החיצוני, ומיששתי כדבריו. זה היה בד מצמר ארוג בצפיפות, בצבע אפור-ירקרק, נעים מאד למגע. מוטל הצמיד חלקים פרומים זה לזה בסיכות, ביקש ללבוש אותם בזהירות כדי שלא אדקר, מדד לי את היקף המותניים, את היקף הירכיים ואת האורך מהמפשעה ועד לכף הרגל, צייר קו פה וקו שם בגיר חייטים, הווי סיוכות ממקום למקום ואמר: "אתה יודע מה, יש לך אותן המידות כמו שיש לי ואוכל להסתדר בלי מדידות נוספות. לכל היותר אני בעצמי אהיה המודל. לפני חג הפסח יהיו המכנסיים מוכנים וכשאלך להגיד לאימא שלך חג שמח, הם כבר יהיו בידך. אם תרצה לקפוץ לכוס קפה בזמן שאני עובד על המכנסיים — ברוך הבא".

מה אומר ומה אגיד, "התאהבתי" ממבט ראשון במכנסיים של מוטל, שעוד מעט יהיו המכנסיים שלי...

"החבילה מאמריקה הגיעה!" הקבילה אימא את פני בחיך של שביעות רצון. "הביאו אותה מהדואר כשלא היית בבית, ואפילו הספקתי לבדוק מה יש בתוכה".

"ומצאת בה דברים מעניינים?" שאלתי את אימא בחוסר סבלנות, כשעיני צדה בגדים, חלקם בצבעים עזים שכמותם לא ראיתי מעודי, שפוזרו כלאחר יד, על המיטה שלי.

"תראה, בימים אלה צריך להגיד תודה על כל מה שמקבלים. כל אחד מאתנו ימצא בחבילה משהו שיביא לו תועלת. חוץ מזה תזכור מה שאמר תמיד אביך, עליו השלום: 'לסוס שמקבלים במתנה לא מסתכלים בשיניים...' ככלות הכל, טוב שיש אנשים טובים מעבר לאוקיינוס שדואגים לנו, וכבר בימים הקרובים יקבלו ממני בכתב שלמי תודה. שהאל הטוב ישמור אותם מכל פגע".

בחבילה שקיבלנו זה עתה — וחבילה ראשונה תמיד זוכרים — היו בעיקר בגדי נשים במידות שונות ובשלל צבעים וביניהם כמה דברים מוזרים שהעלו חיוך על שפתי אימא ואחותי: נעלי שפיץ על עקבים, שנראו בחורם כמו חניתות ויכלו לשמש, בעת צרה, כנשק הגנה יעיל, מחוכים להידוק הגזרה (הבעיה היתה, בחלק הנשי של המשפחה, שלא היה מה להדק...), כובעים מצועצעים עם קישוטי פרחים (אימא אמרה שכבר לא צריך לדאוג לפורים...) וכמה זוגות גרבי ניילון שדווקא עוררו התפעלות, כי הן היו אז בבחינת חידוש בפולין המתחדשת.

בחלק הגברי של החבילה היו שלוש חולצות גברים לבנות ועוד שתיים צבעוניות עם הדפסים גיאומטריים, שתי מגבעות רחבות שוליים, משהו דומה לזה שחובשים בוקרים בסרטים,

פפיון אחד בצבע שחור (ענכו אותו, כנראה, יחד עם איזו חליפה חגיגית), תריסר עניבות בצבעים עזים, מהן עם הדפסי פרחים וציפורים, שתי יחידות של כתפיות (שלייקס) וחליפת טניס לבנה.

"אילו מכנסי החליפה היו ארוכים, היינו צובעים אותם לשחור..." אמרה אימא.

"אימא, הבטחתי למוטל, אני מוכרח להודות שעל דעת עצמי, שניתן לו לבחור משהו מהחבילה תמורת המכנסיים שהוא תופר לי."

"אני מברכת על זממך, אבל חכה יום או יומיים עד שכולם יקבלו את חלקם בחבילה. בוודאי יישאר משהו גם בשביל מוטל או בשביל אשתו. בסופו של דבר יש גם למוטל קירבה, אמנם רחוקה, לאנשים הטובים ששלחו את החבילה."

כשבאתי למוטל לבשר על כך שהחבילה מאמריקה הגיעה — האמת היא שבעיקר רציתי לראות איך הוא עובד על המכנסיים — הוא התעניין מאד מה יש בתוך החבילה. אבל אחרי שתים-שלוש דקות התחיל להשתעמם מרשימת הפרטים, ואמר: "גם אני עומד לקבל כמה סמרטוטים מאמריקה". הסתכלתי טוב מסביב ולא ראיתי שמוטל עובד על המכנסיים, והוא גם לא חזר על כך שהם יהיו מוכנים לקראת החגים. היה לי קצת מוזר שמוטל לא אומר דבר על המכנסיים שהוא תופר לי, לאור פטפטנותו המופלגת בדרך כלל, אך לא רציתי לעשות רושם שאני מאיץ בו (האמרה על שיני הסוס עוד חדה באוזני...) והחלטתי להיאזר בסבלנות. ברגע האחרון, לפני שעמדתי להיפרד ממוטל לשלום, נזכרתי שעוד לא מילאתי את חובתי בנוגע לחלקו בחבילה. מוטל שאל אם אני רציני והוסיף: "באמת..." הרי ידעת כל הזמן שאני לא רוצה שום תמורה בעד המכנסיים שאני תופר לך. מתנה או לא מתנה?..."

"מוטל כבר בא לאחל לך חג שמח?" שאלתי את אימא ערב חג הפסח.

"לא, מדוע אתה שואל? הרי לא תמיד הוא עושה זאת. אני בטוחה שיש למוטל עיסוקים יותר חשובים לפני כניסת החג ואני דווקא יכולה להבין אותו."

מצב רוחי צנח מטה מטה. הלא מוטל הבטיח להביא את המכנסיים כשיבוא לברך את אימא בברכת חג שמח. מרוב יאוש הסתגרתי בבית וכולם שאלו אותי מה יש לי. רציתי לענות להם "מה אין לי..." אבל החלטתי שזה יהיה הסבל הפרטי שלי. כשאימא אמרה: "קום, הולכים לבית הכנסת" אמרתי שאני לא מרגיש טוב ואשאר בבית". אז תבטיח לי לפחות שתבוא בסוף החג להזכרת נשמות". לא אמרתי כן ולא אמרתי לא, אך הייתי נחוש בדעתי לא לזוז מהבית גם ביום האחרון של החג, כדי לא להיתקל במוטל, שהבטיח ולא קיים, אלא אם כן הוא יקרא לי לבוא לקבל את המכנסיים בחול המועד.

"אימא, ראית במקרה את מוטל בבית הכנסת? ואם כן, האם אמר משהו על המכנסיים שהוא תופר לי?"

"כן, הוא ניגש במיוחד לעזרת נשים כדי לאחל לי חג שמח", השיבה אימא והרגשתי בעליל שהיא משתוקקת לשנות את הנושא, "מי זה מדבר בבית כנסת על מכנסיים? רק בתום התפילה, הדביק אותי מוטל ברחוב, שאל עליך ואמר שבעצם עשית עמו חסד שנשארת בבית, כי יש לו מצפון לא נקי כלפיך... כשהמכנסיים, שהיו מיועדים לך, כך סיפר לי מוטל, קרמו עוד וגידים והוא ראה שבידיו מעשה אמנות, הרגיש שבעצם קשה לו לוותר על המכנסיים, שמעכשו הם יהיו מן הטובים שיש לו. אך עוד זמן רב, הוסיף, הוא יתבייש להסתכל לך ישר בעיניים..."

אימא הסתכלה עלי בחמלה ואמרה "שבאמת יתבייש לו..." "הוא אולי מתבייש, אבל אני שוב נותרתי עם מכנסיים קצרים..." עניתי לאימא וקולי רעד מהאכזבה הצורבת.

"מה לעשות, בני היקר, אכזבות הן חלק מהחיים... עכשיו לפחות תדע שעד שאדם לא מחזיק ביד מה שהובטח לו, אל לו להאמין..."

באותם הימים בא לפולין שליח מארץ-ישראל ופקד, בין היתר, את שארית הפליטה היהודית במקום מגורינו. ההרצאה של השליח משכה כמעט את כל הקהילה היהודית הקטנה. האיש פתח וסיפר על ארץ-ישראל המחודשת את פניה ועל זקיפות הקומה של היהודי החי על אדמתו, ואני שתיתי בצמא כל מילה שיצאה מפיו עד... עד שראיתי שהמתנה שלי נמצאת באולם...

מוטל, כדרכם של אותם האנשים שמעולם לא מגיעים בזמן לאירועים, פתח את הדלת החורקת של אולם הכניסה. כל הראשים סובבו לשנייה לכיוון הנכנס וזרקו מבט חטוף על החצוף. רק הראש שלי לא זו בחזרה...

מוטל עמד במלוא הדרו, על גופו זוג מכנסיים באפור-ירקרק ועל פניו סימני גאווה, ומבטו תר אחר פנים מוכרות. האמנם כך נראה אדם המתבייש מכך שהציע מתת לנער, קרוב משפחה, והשאיר אותה בסוף לשימוש האיש? הלא הוא ידע שאני חבר בתנועת נוער ציונית ולא ארצה להחמיץ הרצאה של שליח מארץ-ישראל. מדוע, אם כן, החליט להתהדר דווקא באירוע זה במכנסיים "שלי"? הרי יש לו בבית עוד כמה זוגות! את התשובה חיפשתי בעיניו של מוטל. הוא הבחין בי, תקע את מבטו בירכיים החשופות שלי, ולא השפיל את עיניו...

אדם לא עשוי מברזל... קמתי ממקום מושבי ועזבתי את האולם.

למטה, בשער היציאה, הסתכל עלי הצעיר, ששמר על המקום, בפליאה ושאל: "עזבת באמצע בגלל שעמום?" "ההרצאה דווקא מאד מעניינת", עניתי. הבחור הופתע מהתשובה הלא מובנת לו והוסיף:

"אם כך, בטח קבעת פגישה עם איזו שיקס'לה". אילצתי את עצמי להדביק על שפתיי בדל של חיוך. שיחשוב מה שהוא רוצה. האם יכולתי להגיד לו שברחתי בגלל זוג מכנסיים?..."

אברהם שלונסקי על ירושלים וחברון

100 להולדת המשורר — 70 למאורעות תרפ"ט

ירושלים הרים סביב לה

ירושלים הרים סביב לה
זהב יסודתם ועטרתם זהב
כי שם התהלכו הוֹזִי יה
לויים דרכו הוד
פעמי נדיב פעמיהם כסהרורים
בקדש.

והלך כי ישוטט במשעוליהם
וירח את האבנים הנפזרות
כעצמות בבקעת יחזקאל
ובאה באפו קטרת החיים
והתנבא בשכרון:

"אבו ואבן גזית לבית
בית אל בית יפעה לשכונות
ושכנתי את ירושלים
ירושלים שכונות סביב לה.

איכה שדדה פנת חמודות
שכונת יקרת נבזה מאד
קרית ספר
נוה שלוח
בנויה לתלפיות.

ירושלים הרים סביב לה
ירושלים כפרים סביב לה.

כקני העיט בחגוי הסלע
וירושלים יונה.

הריח פגרים עלה באפס
כי עטו סביב סביב.

עיט עליך ירושלים!

שש ערים בארץ

שש ערים בארץ
שש ערים למקלט
אחת היא חברון בארץ יהודה.

הקדומה בערים
עיר קברים לאבות
בכור ערי קדם מצעו מצרים
ענקים ישבו בה.

היא קרית ארבע אחוזת בני אהרן
היא חברון בה נמשח נעים זמירות
הקדש
נמשח למלך והיה למנגן
קשת וכנור נלחמו.

איכה היתה למארה העיר
קרית ארבע איד היתה לזנועה!

ארו חברון
ארו ארור רשעיה
כי כסדם דמתה עיר המקלט
קרית המכפלה היתה גב הרשע.

ארור בוצר כרמה
כי אשכלות סדם אשכלותיה
ארור!

ארור לוחם לחמה
כי טמא טמא הוא
ארור!

ארור שותה מימיה
כי דמים מלאו
ארור וארור!

קללי נפשי את חברון

קללי נפשי את חברון
זכרי אל תשכחי כל תועבותיה
כי ראיתה צפת כן עשתה
עוד טמאתה בשוליה.

כנשר דמיתיד בהררי כנען
עיר אראלים שרפי סוד
צפת המקדשת.

שם "דודאים נתנו ריח" — אלה
יודעי ח"ן.
"על פתחינו כל מגדים" — המה
בני אר"י.

ראיתם כצבאים על הרי שבתון
וקרניהם נוגחות האפלה.

ראיתם כיונים בפרדס רמנים
וכנפיהם חותות שלהבתיה
מתי קץ הפלאות!

עתה יתרפקו על חלל ואפר
ויבכו השרפה.

ה ת ו כ ן :

- מדינה פלשתינית – ההיבטים הפתולוגיים בציבור הישראלי
- מרעיון חברית לחברה האזרחית
- גרמניה, ויכוח ההיסטוריונים ופרשת גולדהגן
- היידר ו"אוסטריה החדשה"
- האנטישמיות הסורית
- "אל ראש הר חשוף"
- שלום עם הגולן
- הרדיקליזם היהודי (ב)
- בין חסדי המעצמות לחזון העצמאות
- מדיניות של כיבוש – סוריה בלבנון
- פוליטיקאים ושופטים בחלל הווירטואלי
- נטע כהן דורש
- יורם בק
- סוזן אורבן-פהר
- קרל פייפר
- רפי ישראלי
- דני רוזוליו
- אילון ירדן
- טור העורך
- אהרון בר-עמי
- מרדכי ניסן
- פול איידלברג

* לא סופי

המדור המורחב לספרות ולאמנות • בגיליונות הקרובים (לפי סדר א"ב):

- **שירה**: שירה טברסקי-קסל, עודד מזרחי, יפה צינס, פיליפ רוזנאו, משה שפיר
- **סיפורת**: ארי אלנבי, יחזקאל בראון
- **מסה וביקורת**: יוסף אורן, ראובן בן-יוסף, גדעון סתר

המשתתפים במדור הספרות:

- **בשירה** – שלמה טנאי, מבחירי משוררי "דור בארץ", הלך לעולמו בתל-אביב, ביום ג' שבט תש"ס (10.1.2000). בעבר פרסם במדורנו משיריו ומתרגומיו. דות נצר, תושבת רעננה, פסיכולוגית קלינית במקצועה, פרסמה בעבר מיצירותיה במדורנו. מרים נודאל, תושבת נוה-מונטסון, משוררת ומספרת – משתתפת קבועה במדורנו. על רחל פירסט ועל אלקמאן – בדבר-ליוואי סמוכים לשיריהם.
- **בסיפורת** – עודד מזרחי, תושב רחובות, מספר, משורר ומבקר, מצעירי המשתתפים במדורנו. ראובן טבול, תושב עפרה בשומרון, זה לו פרסום ראשון ב"נתיב". חיים אלטהולץ, תושב ירושלים, כותב ברוח בדוחה על רקע תקופה קודרת. סיפורו זה פרסום ראשון הוא לו.
- **במסה וביקורת** – משה שמיר – חברו ושותפו של שלמה טנאי בחוג הספרות הארצישראלית הצעירה, מאז נעוריהם. רמי דיצני – מן הבולטים במשורריו כיום, משתתף קבוע במדורנו. משה גנן, איש ירושלים, משורר, מספר ומתרגם, משתתף קבוע ב"נתיב". יחזקאל בראון – מבחירי המלחינים בישראל, משורר ומתרגם מן השירה היוונית הקלאסית.
- **בתעודה** – במלאת מאה שנה להולדת המשורר אברהם שלונסקי אנו מביאים מספרו "באלה הימים" (תר"ץ), שירים שכתב בהשפעת מאורעות אב תרפ"ט, בטרם מלאו לו שלושים. מובא לפי מהדורת "כתבים", "שירים" ספר שני, "ספריית פועלים", 1971.

UPDATE OF ACTIVITIES

February-March 2000 — Shvat/Adar I/Adar II 5760

1. PUBLICATIONS

The following books and policy papers have been published and are available through the **ACPR** office:

BOOKS

- **Ballistic Missiles - The Threat and the Response:** Edited by Arie Stav, this 380 page, hardcover book, published by Brassey's (UK) Ltd., is a compilation of articles dealing with this topic written by experts from Israel, Europe and the US.
- **Jewish Statesmanship: Lest Israel Fall:** by Paul Eidelberg. Professor Paul Eidelberg, author of four books on American statesmanship, has written a book on Jewish statesmanship. **Jewish Statesmanship: Lest Israel Fall** is Eidelberg's attempt to show how Israel can avoid oblivion and come into its own as a world-inspiring Jewish Constitutional Democracy.
- **The Israeli Left: From Socialism to Nihilism** (Hebrew): by Amnon Lord (Tammuz Publishers). In his ideological, political and historical dissection of the Israeli Left, Amnon Lord exposes its main goal: the eradication of the Jewish identity.

POLICY PAPERS

- Policy Paper No. 91: **The Illegality of the Sharm e-Sheikh Memorandum Under Israeli Law:** by Howard Grief.
- Policy Paper No. 73: **"Yitzhak Rabin: 'Palestine Will Rise Upon the Ruins of Israel'":** by Arie Stav.
- Policy Paper No. 101: **The EU and the Syrian Track: Israel Ensnared:** by Christopher Barder.
- Policy Paper No. 104: **Arab and Islamic Anti-Semitism:** by Raphael Israeli.

2. ACTIVITIES:

The **ACPR** has undertaken a series of advertisements which will be appearing weekly in **Ha'aretz** (Wednesdays, in the News Section). Over a period of 20 weeks, each week the ad will focus on a different aspect of the ramifications of any agreement with Syria under the present conditions. These ads are an expensive undertaking, but the hope is that the facts presented (in a non-political fashion) will awaken the public to the real dangers facing Israel in the event of abandoning the Golan. If you are interested in helping to finance these ads, donations are gratefully accepted and can be sent to the ACPR, POB 830, Shaarei Tikva 44810.

Visit the ACPR Website — www.acpr.org.il

Become a member of the ACPR.

Yearly membership dues are 500 NIS. For this amount you will receive, (delivered to your home), all of the Center's publications, including **Nativ** (a value of over 1,000 NIS).

founders of the fascist nucleus of the "War Organization" (*Fasci di combattimento*) in March 1919. Those who formulated the socio-economic concept of Italian fascism — "the state of corporations" — both on the ideological and practical levels, were predominantly Jews. Thus, for example, Guido Jung, finance minister and a senior member of the Supreme Fascist Council. Thus also Guido Arias, the senior ideologue of the socio-economic concept of fascism; L. Toeplitz, the chief banker of Italy; and Otto Herman Kahan, a great admirer of *el Duce* and one of the pillars of banking and American philanthropy. The hard-core of Mussolini's economic advisers strictly consisted of three Jewish senators (H. Ancona, A. Luria, T. Meyer). Indeed, not for nothing did Alfred Rosenberg call Mussolini "Judenknecht" (Jewish lackey).

The student rebellion of the late 1960s and early 1970s in the United States and France was also mainly an expression of Jewish radicalism. Emma Goldman, the Jewish anarchist of the early twentieth century, known for her analysis of sexual repression in the context of the theories of Sigmund Freud and Wilhelm Reich, is undoubtedly the mother of the anarchist movements and of the 1960s slogan "Make love, not war." In the 1950s the bridge between Goldman's anarchism and the coming student rebellion was Abraham Maslow, a leftist radical who developed his own version of psychoanalysis that he termed "humanistic psychology". Maslow is the philosopher of communal living and the spiritual father of Abraham (Abbie) Hoffman, Betty Friedan, Lenny Bruce (Leonard Schneider), Bob Dylan (Zimmerman), and Jerry Rubin — to mention only some of the Jews who were leaders of the student rebellion at that time.

The student rebellion in the United States, which in France wore the guise of *Gauchisme* or *Extreme Gauche*, was indeed, as the right-wing media in France called it, a "Jewish rebellion". At the same time the Jews constituted slightly over 1 percent of the entire population of France. Their proportion among students was 6 percent. Yet their proportion among the leading activists of the student rebellion came

to more than a third. Within a more limited list that includes 29 names in the senior leadership echelon, at least 17, or 60 percent, are Jews. Among the four official leaders — Daniel Cohn-Bendit, Alain Krivine, Alain Geismar, and Jacques Sauvageot — only the last was non-Jewish. We may also note that the leadership echelon of the Trotskyite and Maoist organizations, such as the *Communiste Revolutionnaire Ligue* and the *Proletarienne La gauche*, consisted solely of Jews, with the help of a Sabbath goy here and there.

As one would expect, the common denominator of all these groups was (and remains) a sweeping hostility toward Zionism. This reflects the cosmopolitan principle that lies at the ideological foundation of the Jewish left. Israel's victory in the Six Day War raised this hostility to levels of hatred among the various anarchistic organizations (e.g., Noam Chomsky's pathological hatred of Israel).

Within Jewish radicalism one may distinguish two trends that ostensibly contradict each other. One trend is found in democratic societies and preaches the destruction of the national frameworks, the establishment, and the family. Emma Goldman and George Steiner manifest this aspect of nihilism, which views the nation-state as the root of all evil (Steiner), and liberation from the shackles of the family together with sexual permissiveness as the true realization of human freedom (Goldman). In tyrannical societies, Jewish radicalism blends well with tendencies of extreme nationalism and repression of individual freedom. Thus in Soviet Russia, thus in fascist Italy. The Jewish left has imported both trends to Israel. The Peace Now movement is the faithful expression of this mind-set, which impels it toward the destruction of Zionism. The great irony of the Israeli case is that the process of self-destruction goes hand in hand with devotion to the establishment of another state on Israel's ruins. And not just a state, since the population in question already enjoys sovereign self-expression in the country where it constitutes a decisive majority, Jordan. Nevertheless, the selective blindness, ahistorical thought, and public demagoguery remain, then and always, the essence of Jewish radicalism ■

Nazareth, a city known principally for its Christian Holy Places, notably the Church of the Annunciation.

At the end of 1997, the Islamists invaded the plaza at the foot of the Basilica, which had been earmarked as the linchpin of the festivities of the Millennium. By squatting in the plaza and demanding that a mammoth mosque be built there, which would dwarf the Basilica, the Islamists were intent on wrecking the festivities and determined to fixate in public opinion the idea that Nazareth has become a Muslim city and has shed its ancient image as a Christian site.

The Israeli authorities were slow and clumsy in responding to the challenge. They pursued the legal track through courts, but also adopted intermediate measures of mediation in an attempt to come to a "compromise", which by definition would have imputed legitimacy to the Islamists' false claim that the terrain was a waqf land (Muslim Holy Endowment). A Commission of Inquiry was also appointed to deal with his issue.

But the problem was not resolved. The courts rendered their verdict that the Islamists had usurped rights they did not have, but two successive governments, before, during and after the May, 1999, elections, stuck to the "compromise" which allowed the building of a mosque on part of the terrain, thus bringing about a sense of triumph among the Muslims and consternation amidst the Christians, in Israel and throughout the world ■

"ADDRESS UNKNOWN"

Kressman Taylor

Max Eisenstein, a German-born Jew, and Martin Shulze, a German-born Aryan, are longstanding partners in a flourishing gallery in San Francisco, which deals in paintings and art objects. Toward the end of 1932, Martin decides to return to Germany with his wife and three children and become established in his homeland as a non active partner in the gallery.

At this point begins the story by Kressman Taylor, "Address Unknown," which consists of an exchange of letters between the two partners - the Jew who remains in San Francisco and his German partner who now lives in the outskirts of Munich.

Two months after Martin's return to Germany, Hitler comes to power. Martin is appointed to a senior position in a German bank and is enthused by the atmosphere of upheaval in the country and becomes a devoted Nazi. Max's sister Griselle, a young actress who in the past was the beloved of Martin the family man, prepares for her part in a play that is to be staged in Berlin. Max asks his friend to watch out for her.

The Nazi audience drives Griselle the Jewess from the stage, and she escapes from Berlin with storm troopers on her trail. When she comes to the door of Martin's house to ask for refuge, he turns her away, and members of the storm troopers murder her in his garden.

A letter by Max to his sister is returned to him, and on it the postal marking: Address Unknown. Fearing for his sister's fate, Max writes to his longtime friend and asks him to find out what has become of Griselle. When Max learns of the manner of Griselle's death, he begins to send Martin fabricated letters that are likely to raise the Gestapo's suspicions. Max's last letter to Martin is returned to San Francisco, stamped with the postal marking: Address Unknown.

Thus the Nazi curtain of blood descends upon Martin and his family ■

NEW LIGHT ON THE MURDER OF CHAIM ARLOSOROFF

H. David Kirk

The June 1933 murder of Arlosoroff has long been laid at the door of the Revisionists. Before he died Arlosoroff said Jews did not do it and the British freed two accused Jews. Nevertheless, Revisionism is still widely held responsible. Now new information points in a very different direction.

Reading Goebbels' diaries, the author found references to a love affair that led to the Nazi propagandist's marriage to Magda Quandt. In 21 entries, Goebbels veers between hope and despair, breakup and make-up, Magda, whose previous marriage failed, has reservations about her suitor. She seems still connected with an old flame, a Jew, whom the diary only calls "der fremde Mann" — stranger or foreigner. Goebbels does not dare to mention it even in his diary, thus the euphemism "stranger".

The former lover was Chaim Arlosoroff, now an important Zionist leader in Palestine. He had lately — May 1933 — come to Berlin to confer with the Nazi government about a deal to transfer Jewish funds to Palestine in return for Zionist help against the worldwide anti-Nazi boycott. Goebbels was likely behind the murder. Discovery of his wife's involvement with this prominent Jew might have ruined his career as top Nazi and Minister of Propaganda ■

PEACE NOW: THE LATEST LINK IN THE CHAIN OF JEWISH RADICALISM

Arieh Stav

The Jews played a prominent role in the ideological formulation and actualization of two of the three main fascist movements of the twentieth century — Soviet Communism and Italian Fascism. With Lenin's death in January 1924, three Jews and a Georgian took control of Russia: Lev Bronstein, Grigory Radomilski, Lev Rosenfeld, and Joseph Dzugashvili. They are better known by their Soviet names — respectively, Trotsky, Zinoviev, Kamenev, Stalin. The heads of the CHEKA, the NKVD, and up to the KGB were mostly Jews, from Moses Solomonovitch Untzky to Genrikh Yagoda to Andropov. Yakov Ginzburg (Sverdlov), who supervised the expulsion of the Czar's family to Yekaterinburg in the Ural Mountains and their slaying there, as well as the commander of the unit that carried out the slaughter, who shot the Czar in the forehead from a range of zero, one Yakov Yurovski — were Jews.

The proportion of Jews involved in the creation, planning, and management of the Gulag Archipelago and forced-labor camps was much higher than their proportion in the Party elite, where in any case they held a considerable part of the key positions. Names such as Aron Solts, Yacov Rappoport, Lazar Kogan, Matvei Berman, and Naftaly Frenkel still strike terror in the hearts of Gulag veterans. The role of Lazar Kaganovitch in the organization of the camps for people who were kidnapped for slave labor, and also in the "collectivization" process that brought the death of millions, is among the most notorious.

Jews such as Angelica Balabanoff had a decisive influence on the formation of the spiritual world of Mussolini in his leftist-anarchist period. Another example is that of Margareta Sarfatti (who edited *Gierarchia*, el Duce's fascist organ). Five Jews (A. Finzi, J. Pontremoli, A. Jarach, E. Jona, C. Sarfatti) were among the

volume) to none, 4.19:1 tanks, 6.45:1 combat aircraft. All these favor the Arab dictatorships.

Weapons technology has undergone nothing short of a revolution since 1967 and the lessons of war have taught that Israeli deterrence has not always been adequate. The Iraqi "trickling" of ballistic missiles on Israel (39 missiles in 14 days) during the Gulf War has taught a major lesson: missile attacks on urban areas, even with conventional warheads, can disrupt and badly delay Israeli mobilization of its reserves and its main forces, creating a situation on the front line akin to that of the Yom Kippur of 1973.

In spite of the demise of the Soviet Union and the peace agreements signed with Egypt and Jordan, the geopolitical situation has not changed realistically for the better since 1967.

Considering all these said changes, Israel, if attacked, is not capable of defending itself any more within its 1967 borders. The protection of the high ground, all of it situated beyond the "green line" (pre-1967 demarcation), becomes a vital condition for Israel's survival, the Golan Heights being more important than all other high ground.

The advocates of "instant peace", prodded with a heavy hand by the US administration, claim that Israel may withdraw from the Golan – this, against all its own advice, that of the Pentagon, Russian, and others' military "if peace is agreed upon", provided the Golan and parts of Syria will be demilitarized under UN/US "observers" and with US guarantees and the Israeli defense bolstered to the tune of some US \$20 billion.

The requirement to "have a strong force to protect the peace" as the US and Israeli governments demand, is proof that the peace anticipated will be a "peace of no war", or a cold war, US-USSR or Israel-Egypt style, meaning that the lowering of Israel's level of deterrence increases the probability of war.

Handing the Golan to Syria is equivalent to a catastrophic lowering of Israeli deterrence, broadly characterized by loss of control of 35% of Israel's water, an unbearable defense burden that will reflect on Israel's economy and worse, the cracking of the claims of Zionist legitimacy and weakening of Israel's national and moral fiber. The "window of opportunity", on which President Clinton insists, is "unique" (for the last ten years) and has no glass pane anyway – it is a virtual window.

There are simply not enough safety margins in an Israeli-Syrian "peace" agreement because demilitarization, third party guarantees, and the rest, have always proven to be valid only when both parties desire them to be so, (for example US guarantees and UN troops in Sinai, 1967).

Signing a peace treaty is no guarantee of peace, as, for instance, shown by the case of the Iraqi-Iranian War that erupted in 1980 after a five year negotiated peace was signed in 1978 (among a number of such examples).

Technology is not a substitute for the Golan, as declared by General Amnon Lipkin-Shahak on December 10, 1995, an opinion shared by this writer, who has been involved most of his life in weaponry.

"We are strong enough to afford withdrawal," claim some. But we are not strong if we lose the high ground of the Golan, which represents the "terrain" asset of the "firepower", "mobility" and "terrain" triad of which military strength is composed.

Finally, there are the advocates of nuclear deterrence, assuming Israel has this "in the closet".

Israel may be destroyed completely by 2-4 nuclear charges due to its minute size. For the same reason, given present satellite

surveillance, it cannot house a secure second strike capability which has to have a ratio of about 50:1 in Israel's favor. Deploying nuclear deterrence means the legitimization of the Middle East going nuclear, a sphere in which Israel is at its weakest. Nuclear deterrence may also be weakened by international pressures.

The conclusion is that Israel cannot succumb to the "instant peace syndrome" even if a friendly US president insists upon it. This is especially the case when Assad may not be in power for long.

As Motta Gur, former Chief of the General Staff and Labor Party Minister, said in his book **Chief of General Staff**, (Ministry of Defense Publishers, 1998): "Israel cannot defend its Eastern flank without the Golan Heights and it cannot defend the Golan Heights without the line of ridges it presently holds."

As Joseph Sisco said at the time: "The (large) areas Israel vacated in 1974 are withdrawal according to 242 and the line retained represents 'secure borders' according to the same 242 (UN resolution)." The writer witnessed the delivery of this statement ■

THE FUTURE BATTLEFIELD: CONVENTIONAL AND NONCONVENTIONAL TERROR

Ezra Sohar

In the wars waged against Israel, the Arab states lost. With terror they have succeeded in subjugating Israel, cheaply from the standpoint of casualties and money. Terror has changed from a nuisance to an existential danger. Along with this, biological, chemical, and nuclear weapons have brought a great increase in the destructive power that can be stashed in a regular-size suitcase. As an example of what a suitcase containing ordinary explosives can cause, consider the 300 fatalities in the buildings blown up by Chechen rebels in Moscow.

The following are several necessary countermeasures:

1. Cancellation of the law that forbids reactions by civilians, and by soldiers as well, to the throwing of stones and stealing of cars and other property. The complete ignoring of these lawbreakers gives the message that the Jew is a victim who can be attacked without fear of retaliation.
2. Those who dispatch terrorists must no longer be permitted to hide behind anonymity. Those responsible must be exposed and punished with full severity, and apprised beforehand that this will be their fate.
3. Terror is a collective punishment – the response must also include collective punishment.
4. Allocation of large sums for the development of counterterror weaponry.
5. Development of means of coping with nonconventional warfare, while providing suitable explanations to the public ■

THE ANTI-MILLENNIUM: THE ISLAMIZATION OF NAZARETH

Raphael Israeli

The rise of the Islamic movement in Israel in the past two decades has had a very ominous ramification over the past two years, when the Muslim fundamentalists moved to complete the Islamization of

AMERICAN INTERESTS AND AN ISRAELI-SYRIAN DEAL

Yuval Levin

The prospect of renewed Israeli-Syrian peace negotiations has brought into sharp focus a serious misconception about Syria's intentions and strategic goals. Some decision makers in the United States and Israel appear to believe that by making "a strategic choice for peace," Syrian President Assad is abandoning his long held anti-American policy objectives and choosing to enter the American camp. In fact, a peace deal with Israel will allow Assad to accomplish more easily those longstanding goals, which run flatly counter to American interests in the Middle East. These goals include the final subjugation of Lebanon under Syrian rule, the weakening and isolation of Turkey, an increased Syrian influence in the region and a strengthening of Assad's own regime. By investing its prestige and resources in the current process, and thus investing itself in the future of the Assad regime, the United States risks enabling Assad to accomplish these objectives, and at the same time it risks impairing its own ability to exercise some measure of control over Syria's actions. A deal with Israel will certainly shift the regional balance of power in Syria's favor, and Syria's favor equals the detriment of America's closest allies and most vital interests in the region. Before committing itself to back any Israeli-Syrian deal, the United States must carefully consider the consequences such an agreement may have for its own interests and policy objectives. This study aims to examine precisely what some of those consequences may be ■

SYRIAN MILITARY EXPENDITURES

Shawn Pine

Both supporters and opponents of the peace process agree that for Israel to take the requisite risks for peace it needs to understand the intentions of its neighbors. A critical component towards understanding their neighbors' intentions can be found in how much these countries are spending on defense. Supporters of the peace process claim that it is ameliorating the prospects for future conflict between Israel and its neighbors. If this is true, then we should expect a simultaneous reduction in arms expenditures by these countries as they divert resources from their military to attend to their acute social and economic problems.

Unfortunately, the peace process, rather than providing a peace dividend, has augured in an unprecedented era of weapons proliferation in the region. Most notable, has been the proliferation of weapons from the West which has been precipitated by competition among these western countries for lucrative sales contracts from Israel's Arab neighbors. This proliferation seems to cast doubt on the contention that the Gulf War and the subsequent Oslo peace process have ushered in a new era of peace and prosperity in the Middle East.

More important, it appears that Israel's strategic planners are making a fatal error in their strategic threat assessments of their two biggest contiguous neighbors, Syria and Egypt. Indeed, actual military spending by these two countries far exceeds that reported in standard sources such as *The Military Balance*; the Jaffee Center's *Middle East Military Balance*; and the Stockholm International Peace Research Institute. For example, these sources report that Syria spends approximately "1.7 billion in military

expenditures. However, a cursory review of the size of Syria's military reflects that these figures are grossly underestimated and that actual expenditures are far greater than those reported. This paper analyzes Syrian military expenditures and examines these expenditures in the context of its declared willingness to make peace with Israel ■

THE EU AND THE SYRIAN TRACK: ISRAEL ENSNARED

Christopher Barder

There has been a long perception in Europe and the USA, that Israel survived when it should not have, with gains, and therefore since 1967 and 1973, it has been subject to pressures to cut it down to size. Since the end of the Cold War, this has meant a willingness to seek a rapprochement with Syria (EU financial promises; courting of Assad by Clinton). By the acceptance of this process by Rabin and Peres (followed by Ehud Barak), an extraordinary phenomenon has occurred in Israel.

The pressures on Israel to surrender the Golan have been accepted, not simply seen as external and malevolent. The false arguments behind them have been swallowed and have then poisoned rational analysis of the importance of the Golan. Syria's image has altered in Europe and the USA and Israel has lost, as it were, the capacity to see what the many internal left wing changes in perception of its true interests mean: that those working heedless of Israeli vulnerability and destruction are succeeding – and with Israel accepting this weakening as a recipe for "peace" when in fact an inversion of logic has occurred – a kind of "paradigm shift" exacerbated by the timing is taking place: an ailing minority regime, bankrupt, in a succession crisis, is gaining a position of mastery. How Europe views Israel being sacrificed for the sake of Europe's and America's ambitions is an unpleasant reality to be faced up to – it appears not to care at all.

The only conclusion: the EU and USA, wishing Israel to surrender water, strategic assets, deterrent capability, historic and religious association and so on, are either themselves incapable of understanding the significance of such, or willfully desire the end of Israel. So developed is the deception in Israel that loss of assets to those who hate it is viewed as beneficial. Thus it is perhaps justifiable for someone from outside to draw attention to it ■

PEACE WITH SYRIA: NO MARGIN FOR ERROR

Yoash Tsiddon-Chatto

Immanuel Kant wrote his *Perpetual Peace* in 1797, claiming that a democracy is less prone to go to war since its voters are the ones to bear the brunt of the fighting and the costs of damages.

Kant claims that, for dictators, going to war is a relatively simple decision. He has been proven right over the last 200 years. Democratic Israel versus Arab tyrannies is a major Middle East asymmetry, as are the resulting aims, secure growth for one, Israel's demise for the other.

Other asymmetries include the ratios of 500:1 geographical area, 80:1 population, 22:1 UN votes, 60% of world oil production (by

Through publication of **Nativ**, the Executive Board and the Steering Committee of the Ariel Center for Policy Research (ACPR) seek to establish a journal of incisive discussion on all cultural and political questions concerning the Jewish State and the Jewish People.

The doors of **Nativ** are open to diverse subjects and authors, on the understanding that all texts published will serve as stimuli for high-level debate on issues of vital interest to Israel.

BOARD OF DIRECTORS

(in formation)

Mr. Eliahu Aloni

Mr. Ted Arison

Mr. Yossi Ben-Aharon

Dr. Ernest Bloch

Mr. Yossef Bodansky

Ambassador Moshe Gilboa

Mr. Haim Haham

► Mr. Mordechai Kreiner

Dr. Uzi Landau

► Prof. Tsvi Ophir

Mr. Yitzhak Shamir

Mr. Yair Shamir

Mark Zell, Esq.

ADVISORY COUNCIL

Prof. Moshe Arens, Israel

▷ Prof. Yosef Ben-Shlomo, Israel

Prof. Louis René Beres, USA

Prof. Paul Eidelberg, USA

Dr. Yaakov Eshel

Mr. Michel Gurfinkiel, France

► Prof. Israel Hanukoglu, Israel

Prof. Gustav Hendriksen, Sweden

Prof. Aryeh Hillman, Israel

▷ Prof. Raphael Israeli, Israel

Mr. Shmuel Katz, Israel

Prof. Eugene Rostow, USA

▷ Prof. Eliav Shochetman, Israel

Mr. Moshe Shamir, Israel

Prof. Moshe Sharon, Israel

Dr. Martin Sherman

▷► Prof. Ezra Sohar, Israel

▷ Col. (Res.) Yoash Tsiddon-Chatto, Israel

Prof. William Van Cleave, USA

Director

▷► Mr. Arie Stav

▷ Steering Committee

► Executive Committee

SYNOPSIS

ISRAEL AND SYRIA: THE STRATEGIC ANGLE

Aharon Levran

Peace with Syria cannot be genuine and is certainly not worth the heavy price of losing the Golan Heights. Since real peace does not exist among the Arabs or between Egypt and Israel, what sort of peace is possible with the radical Syrian regime that has opposed it for so many years? But if it is any "consolation" that the Egyptian front is quiet, such quiet has reigned on the Golan for more than 26 years, without "peace". Let us not be blinded by the shallow "peace" mantra.

Not only can true peace not prevail with Syria, but examination of the Golan's strategic importance to Israel shows that "peace" whose price is the entire Golan is neither needed nor worth it. Only the callous can envisage the uprooting of 17,000 people from 33 flourishing settlements — an act of "Ethnic Cleansing" that no peace can warrant. Only a simpleton would give away a critical asset that deters war or the launching of missiles (against Israel) and that maintains the strategic equilibrium between the adversaries. Withdrawal to the 1923 international border is no less grave than withdrawal to the June 4, 1967 lines. In both cases, the Syrians will be fishing in, pumping water from, and paddling on Lake Kinneret (Sea of Galilee).

The "security arrangements" that were already agreed upon in 1995 are not worth the paper they are written on. Certainly, no US early-warning station on Mount Hermon (even with a doubtful "Israeli presence") could substitute for the worthy "arrangements" — a drastic reduction of Syria's ORBAT (army), change in its structure, and redeployment north of Damascus. For the short distance from Damascus to the Golan, early warning is of little value, particularly in comparison to the true "security arrangements".

To involve Americans on the Golan would be folly, since it would enhance Israel's dependence and harm its special relations with Washington. Also, a "peace" with Syria that results in its economic and military strengthening (as in the case of Egypt), and by the US, is sheer folly.

The "linkage" between Southern Lebanon (suddenly a "tragedy" in Barak's words) and the Golan is most unfortunate. Not only have we failed to subdue the Hizbullah, we have extended legitimacy to Syria's conquest of Lebanon, and are even ready to pay with the crucial asset of the Golan. Syria has critical economic interests in Lebanon, and if we were only to apply the proper pressure we could avoid the tragic abandonment of the Golan.

Israel's rights on the Golan are no less than Syria's, certainly in terms of its length of tenure there. Israel will gravely err if it does not make use of the commitments given by Presidents Ford, Bush, and Clinton that Israel must maintain a presence on the Golan even in peacetime.

A feasible solution for Israel on the Golan would not be territorial but functional, i.e., a division between sovereignty (to Syria) and presence and control (to Israel). We should bear in mind the precedent of Jordan's leasing (1999) of lands to Israel for decades ■

Articles

Israel Without Ramat HaGolan: The Strategic Angle
American Interests and an Israeli-Syrian Deal
Syrian Military Expenditures
The EU and the Syrian Track: Israel Ensnared
Peace with Syria: No Margin for Error
The Future Battlefield: Conventional and Non-Conventional Terror
The Anti-Millennium: The Islamization Of Nazareth
"Address Unknown"
New Light on the Murder of Chaim Arlosoroff
Peace Now: The Latest Link in the Chain Of Jewish Radicalism (part 1)

Aharon Levran
Yuval Levin
Shawn Pine
Christopher Barden
Yoash Tsiddon-Chatto
Ezra Sohar
Raphael Israeli
Kressmann Taylor
H. David Kirk
The Editor

Documents

The Pentagon Map of Minimum Borders for Israel

The Arts • Editor: Moshe Shamir

Shlomo Taniy — In Memorium — Moshe Shamir and Ramy Ditzani

Poetry

ALCMAN: Introduction and Translation — Yehezkel Brown ■ Shlomo Taniy ■ Rachel First ■

Fiction

Miriam Godal ■ Ruth Netzer
Oded Mizrahi — Blood Covenant
Reuven Tabul — "Mango"
Haim Altholz — Mottel's Trousers

Nativ

Contents of the next issue
Synopsis in English

ACPR Update

Activities of the Ariel Center for Policy Research

Editorial Board

Prof. Edward Alexander, Dr. Yoram Beck, Dr. Aharon Ben-Ami, Ephraim Ben-Haim, Prof. Yosef Ben-Shlomo, Prof. Yirmiahu Branover, Prof. Louis René Beres, Dr. Netta Kohn Dor-Shav, Prof. Paul Eidelsberg, Prof. Emil Fackenheim, Prof. Harold Fisch, Naomi Frenkl, Dr. Giora Goldberg, Prof. Raphael Israeli, Shmuel Katz, Aron Pappo, Prof. Eliav Schochetman, Prof. Shlomo Sharan, Dr. Martin Sherman, Zvi Shiloah, Prof. Ezra Sohar, Yoash Tsiddon-Chatto, Dr. Laurence Weinbaum, Prof. Hillel Weiss, General (res.) Rechavam Zeevi

Editor: **Arieh Stav** ♦ Associate Editor: **Giora Leshem** ♦ Copy Editor: **Esther Keren** ♦ Managing Editor: **Itta Horol** ♦
Subscription Manager: **Eli Meizlish** ♦ Publishing Director: **Leah Kochanowitz** ♦ Production: **E. Oren Ltd.**

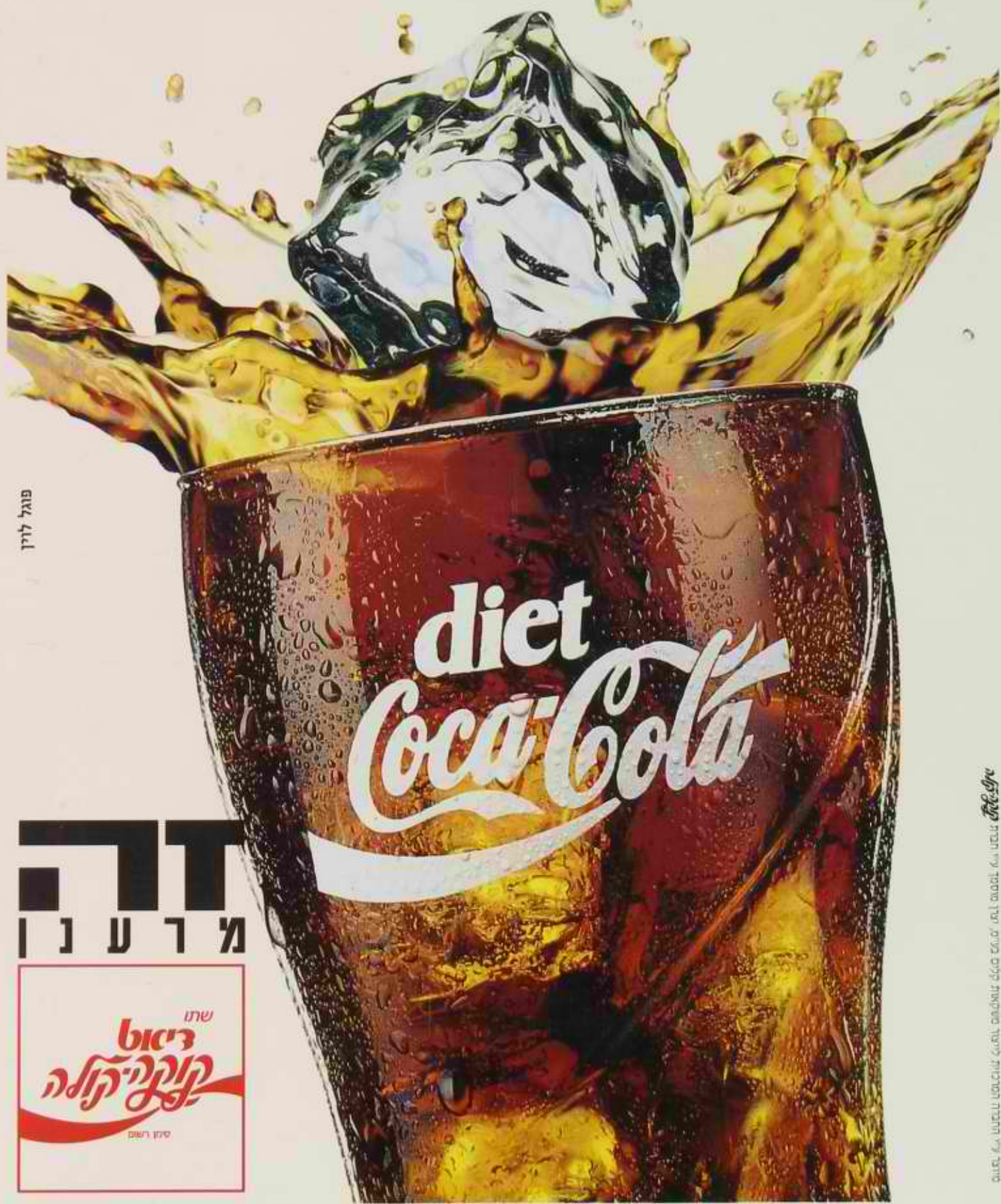
Nativ — bi-monthly ♦ Published by the: **Ariel Center for Policy Research (ACPR)** ♦ ISSN 7092 1187
P.O.B. 830, Shaarei Tikva 44810 ♦ Tel: 972-3-906-3920, Fax: 972-3-906-3905 ♦ **Subscriptions:** Tel/Fax: 972-3-533-9822
Email: acpr@inter.net.il ♦ Internet Website: www.acpr.org.il

Annual subscription rates: 150 NIS ♦ Overseas: \$60 ♦ The views expressed in the articles do not necessarily reflect the views of the editors. ♦ **Nativ** cannot return unsolicited manuscripts. **Nativ** is not responsible for the content of the advertisements.

INTERCONTINENTAL AUTO PARTS

automotive fuel filters

פוגל לירן

דה
מערב

שתו
דיאט
קוקה קולה
פיתוח ראשון

המבצע מוגבלת לזמן מסוים ולמספר מוגבל של מוצרים. לפרטים נוספים, ראו את המבצע המקומית.